

Yaşar Kemal
YAĞMURCUK KUŞU
Kimsecik 1

Yapı Kredi Yayınları

YAĞMURCUK KUŞU

Kimsecik 1

Yaşar Kemal Asıl adı Kemal Sadık Gökçeli. Van Gölü'ne yakın Ernis (bugün Ünseli) köyünden olan ailesinin Birinci Dünya Savaşı'ndaki Rus işgali yüzünden uzun bir göç süreci sonunda yerleştiği Osmaniye'nin Kadirli ilçesine bağlı Hemite köyünde 1926'da doğdu. Doğum yılı bazı biyografilerde 1923 olarak geçer.

Ortaokulu son sınıf öğrencisiyken terk ettikten sonra ırgat kâtipliği, ırgatbaşılık, öğretmen vekilliği, kütüphane memurluğu, traktör sürücülüğü, çeltik tarlalarında kontrolörlük yaptı. 1940'lı yılların başlarında Pertev Naili Boratav, Abidin Dino ve Arif Dino gibi sol eğilimli sanatçı ve yazarlarla ilişki kurdu; 17 yaşındayken siyasi nedenlerle ilk tutukluluk deneyimini yaşadı. 1943'te bir folklor derlemesi olan ilk kitabı *Ağitlar*'ı yayımladı. Askerliğini yaptıktan sonra 1946'da gittiği İstanbul'da Fransızlara ait Havagazı Şirketi'nde gaz kontrol memuru olarak çalıştı. 1948'de Kadirli'ye döndü, bir süre yine çeltik tarlalarında kontrolörlük, daha sonra arzuhalcilik yaptı. 1950'de Komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla tutuklandı, Kozan cezaevinde yattı. 1951'de salıverildikten sonra İstanbul'a gitti, 1951-63 arasında *Cumhuriyet* gazetesinde Yaşar Kemal imzası ile fıkra ve röportaj yazarı olarak çalıştı. Bu arada 1952'de ilk öykü kitabı *Sarı Sıcak*'ı, 1955'te ise bugüne dek kırktan fazla dile çevrilen romanı *İnce Memed*'i yayımladı. 1962'de girdiği Türkiye İşçi Partisi'nde genel yönetim kurulu üyeliği, merkez yürütme kurulu üyeliği görevlerinde bulundu. Yazıları ve siyasi etkinlikleri dolayısıyla birçok kez kovuşturmaya uğradı. 1967'de haftalık siyasi dergi *Anı'm* kurucuları arasında yer aldı. 1973'te Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kuruluşuna katıldı ve 1974-75 arasında ilk genel başkanlığını üstlendi. 1988'de kurulan PEN Yazarlar Derneği'nin de ilk başkanı oldu. 1995'te *Der Spiegel*'deki bir yazısı nedeniyle İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılandı, aklandı. Aynı yıl bu kez *Index on Censorship*'teki yazısı nedeniyle 1 yıl 8 ay hapis cezasına mahkûm edildiyse de cezası ertelendi.

Şaşırtıcı imgelemi, insan ruhunun derinliklerini kavrayışı, anlatımının şiirseliğiyle yalnızca Türk romanının değil dünya edebiyatının da önde gelen isimlerinden biri olan Yaşar Kemal'in yapıtları kırkı aşkın dile çevrilmiştir. Yaşar Kemal, Türkiye'de aldığı çok sayıda ödülün yanı sıra yurtdışında aralarında Uluslararası Cino del Duca ödülü, Légion d'Honneur nişanı Commandeur payesi, Fransız Kültür Bakanlığı Commandeur des Arts et des Lettres nişanı, Premi Internacional Catalunya, Fransa Cumhuriyeti tarafından Légion d'Honneur Grand Officier rütbesi, Alman Kitapçılar Birliği Frankfurt Kitap Fuarı Barış Ödülü'nün de bulunduğu yirmiyi aşkın ödül, ikisi yurtdışında beşi Türkiye'de olmak üzere, yedi fahri doktorluk payesi aldı.

YAŞAR KEMAL

YAĞMURCUK KUŞU

Kimsecik 1

Roman

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 1961
Edebiyat - 569

Yağmurcuk Kuşu - Kimsecik 1/ Yaşar Kemal

Kitap editörleri: Fahri Güllüoğlu - Tamer Erdoğan

Kapak tasarımı: Yeşim Balaban

Baskı: Ekosan Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litrosyolu 2. Matbaacılar Sanayi Sitesi, 2NF8, Topkapı/İstanbul
Tel: (0 212) 612 36 58 - 576 37 29 Fax: (0 212) 544 88 97
Sertifika No: 19039

1. baskı: 1980, Toros Yayınları
1980-2003, Toros Yayınları, Adam Yayınları
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Ocak 2004
7. baskı: İstanbul, Mart 2013
ISBN 978-975-08-0730-8
Takım ISBN 978-975-08-0729-4

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2011
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Silme bir ay ışığı köyün koyağını ağzına kadar doldurmuştu. Salman taş avlunun köşesinde kıpırtısız duruyor, duyulur duyulmaz bir türkü mırıldanıyordu, bir hoş, bir eski zaman türküsü... Çocuklar gene pıslanpatır oynamaya çıkmışlardı. Pıslanpatır bir tür saklambaç oyunuydu ve geceleri ay ışığında oynanırdı. Köyün pıslanpatıra çıkmış çocukları ikiye ayrılır, bir bölüğü köyün en olmayacak yerlerine saklanırlar, öteki bölüğü de onları arardı. Kim saklanacak, kim arayacak, diye de yazı tura atılırdı. Yazı turayı hep Tay Mustafa atardı. Bu böyleydi, bu ayrıcalık oldum olası Tay Mustafaya tanınmıştı. Salmanın ötedeki karartısı iki üç kat büyümüş gölgesi avlunun tozlu top-
 rağına upuzun, koyu serilmişti. Omuzundaki tüfeği de hayal meyal seçiliyordu. Pıslanpatıra çıkmış çocuklar ta uzaktan onun dimdik, iki üç katı büyümüş karartısına bir göz atmadan edemiyorlar, onu görünce de ne kadar uzağa gitmek, onu görmemek mümkünse o kadar uzağa gidiyorlardı. Salmanın saçları sarı, kirpi oku gibi, başına çekiçle çakılmışçasına dimdikti. Çakır gözleri çiğ bir ağı yeşilindeydi, küçücüktü, göz çanaklarının dibine saklanmış gitmişti. Hiçbir yöne bakmaz, insanda her yönü görüyor duygusunu uyandırırdu. Hiç konuşmaması, gülmemesi kavrulmuş yüzünü biraz daha sertleştirip keskinleştiriyordu. Sivri burnu hep ürperir, kıpır kıpır eder, onu az önce oraya bir burun ustası takmış gibi yüzünde öyle dururdu. Omuzları geniş, boyu kısa, bacakları çarpık, kolları çok uzun-
 du, yere değercesine. Çocukların ondan korkmaları, uzaktan

ona bakmaktan bile çekinmeleri için hiçbir sebep yoktu. Salmanın omuzundaki Alaman filintası gıcır gıcırdı. Kundağı, namlusu ay ışığında bile parlıyor, gün ışığında olduğu gibi sanki menevişliyordu. Gündüzleri uyumadığı zaman Salman hiç başka bir iş görmeden boyuna tüfeğiyle uğraşır, kundağı, namluyu, fişekleri, fişekleri bile tuhaf, kokulu bir sürü yağlarla yağlar, siler, parlatır, güneşe koyar, karşısma geçip hayranlıkla yemeyi içmeyi unutup daldardı. İşte o zamanlar, bir düşte, uykuda, uyurgezerlikte gibi, büyülenmiş bir gülümseme, mutluluk onun yüzünde dolaşır, ardından da yitip giderdi. Sonra tüfeğini, fişekliklerini güneşten alır, gene siler yağlar, gene güneşe çıkarır, konağın kapısının karşısındaki kaktüs ağlına dayardı. Tüfeğin menevişinden yemyeşil, ak, sert keskin dikenli, sarı, mavi, pembe, turuncu çiçekli, bir buçuk insan boyundaki sık kaktüs ağlına kaynaşarak mavi, çelik kıvılcımlar sağılırdı.

Salman, eksiksiz silme fişek dolu altı tane de fişeklik bağlıyordu, sırma işleme. Fişekliklerin ikisini sağ omuzundan, ikisini sol omuzundan atıyor, ikisini de beline sarıyordu. Kimisinde de ta boğazına kadar kendisini fişekliklerle donatıyordu. Boynuna asılı kocaman dürbünü tam göğsünün ortasına geliyor, bel kemeğine takılı sapları gümüş savatlı çifte uzun biribirinin tıpkısı Çerkes hançerleri kalçalarını dövüyordu. Nagant tabancası, sapı altın kakma fildişi, üstüne paha biçilmez deniyordu her yerde, çıplak olarak sağ kasığının üstüne sokuluydu ve her zaman Salmanın eli hiç olmazsa tabancasının sapına dokunuyordu. Yirmisinde gösteren Salman, dişleri çok görünmezdi ya, görüldüğünde de sütbeyaz ağzında bir sıra düzgün parlardı, yaşı belli olmayan kişilerdendi. Belki on yedisinde, belki yirmi yedisinde, otuzundaydı. Kasketini kulaklarına kadar indiriyordu yaz kış. Düşük kırmızı bıyıkları çenesine aşağı iniyordu, mısır püskülü gibi.

Orada, ta avlunun köşesinde, kayalığı çevreleyen uzun, yılan işlemez kaktüslerin sağında, tam kayalığın ucunda bitmiş, ne zaman dikildiği, kaç yaşında olduğu belli olmayan, dalları bir çınar ağacı dalı gibi yöreye yayılmış nar ağacının gölgesinin ucunda Salmanın karartısı büyüyor, sallanıyor, gölgesi gidip geliyordu. Kıpırtısız Salmanın gölgesi tek başına kaktüslerin gölgesinin ucunda oynayıp duruyordu.

Çocuklar, gölgeleri Ceyhan suyuna doğru uzamış kamış huğların, toprak damların arasından usulca kayarak, gölgelerini izleyerek köyün öteki alanına gidiyorlardı, Salmanın karartısı gözden yitinceye kadar. Bazı geceler nereye gitseler Salmanın karartısı onları inatla izler, arkalarından gelir, onlar da başlarını alır, ta köyün öteki ucundaki incirlerin oraya, Angıt kayasının alanına, Ceyhanın kıyısına gider, pıslanpatırlarını orada oynarlardı. Kışın soğuk ıssız gecelerinde pıslanpatır oynanmazdı. Kışın köyün içini salt kayalık mor dağdan inen poyraz yeli doldurur, ortalığı kılıç gibi biçerdi. Kış geceleri ay ışığı olsun olmasın köyün içi bir ıssızlık, bir yalnızlık, kedilerden başka hiçbir canlının olmadığı, poyrazın delicene ıslık çalarak öttüğü bir bomboşlukta. Toprak damların küçücük, bir el büyüklüğündeki pencerelerinden, huğların kamış çitlerinin aralıklarından incecik sızan ışıklar, bir de İsmail Ağanın avlusundaki köşede kakütüslerin ucunda, nar ağacının yanında karartısı büyüyerek bir yamçıya sarılmış duran Salman köyün canı, atardamarıydı. İsmail Ağanın avlusunda onun evini bekleyen iki kişi daha olduğu biliniyordu ya, şimdiye kadar köyden kinse, ne çocuk, ne de büyük, onların avluda ne karartılarını, ne de kendilerini görmüşlerdi. Orada, avluda yalnız, karartısı bütün avluyu, bütün geceyi doldurarak, ayaklarının dibinde uyuyan, iri, her birisi bir at kadar çoban köpeklerine bakmadan Salman dururdu. Ve o orada durdukça çoban köpeklerinin bir kere olsun başlarını kaldırıp ürdükleri duyulmuş değildi.

Mustafa saydı, çocuklar tam on dokuz kişiydiler.

"Aşık Ali fazla," dedi bir çocuk.

Aşık Ali:

"Ben oynamam öyleyse," diye boynunu büktü. "Ben oyun bilmem ki, hiç oynamadım ki..."

Aşık Ali çocukların içinde en yaşlısıydı, yaşı dokuzdan aşkın, on ikiden de azdı.

Mustafa altı ya da yedisindeydi. Uzun, inceydi. İri kara gözleri korkuyla, sevinçle anında parlar sönerdi. Çocukların içinde ayağında ayakkabısı olan tek kişiydi.

"Herkes ikiye ayrılın."

Bir kütürtü patırtı, pazarlık, cebelleşme, ikiye ayrıldılar.

Aşık Ali:

"Ben oynamam," dedi, açıkta kaldığına üzüldüğü sesinin düğümleştikten sonra belliydi.

Kuş Memet gene Mustafanın bölüğünde kalmıştı.

"Dur sen," dedi Aşık Aliye Mustafa. "Dur hele sen, yazı turayı atayım, sonra sen..."

Yazı turayı attı, yere düşen paranın üstüne çokuştular çocuklar, Mustafa:

"Biz saklanacağız," dedi. "Aşık Ali sen de bizimle saklanacaksın."

Sakırğa en büyükleriydi, sakalı bıyığı çıkıyordu nerdeyse, o hiçbir oyuna girmez, gece olsun, gündüz olsun, çocuklardan da bir an olsun ayrılmaz, az öteden onların oyunlarını, kendini kaptırarak, bir büyüde, düşte mutlulanarak seyrederdi. Pıslanpatır oyununda da, ortadaki yazılı, büyük dört köşe ak mermer taşın üstüne oturur, bir tür yargıçlık yapar, çocukların oyunbozanlık, hile yapmalarına kesinlikle izin vermezdi. Sakırğa işini o kadar benimsemişti ki, işinden başka dünyayı gözü görmezdi. Çocuklar da ona güvenirlerdi. Şimdi de saklanacak çocuklar ortadan yitinceye kadar, dokuz çocuğun dokuzunun da yüzünü samanlık huğunun çitine döndürecek, ötekilerin imi timi belgisiz oluncadır ki, onları salıverecekti.

Oyunun kuralı saklananların hemen hepsini bulmaktır. Bazı çocuklar öylesine saklanıyorlardı ki, uzun bir süre, geceler boyu o saklanan çocuklar bulunamıyordu. Biltekmil saklananlar bulununca, bulanlara armağanlar veriyorlardı. Mendil, bilye, kuş vurmak için lastik sapan, uzaklara taş fırlatmak için örülmüş nakışlı yün, deri sapanlar, kuş fakları, daha türlü türlü armağanlar... Bulunanlar bulanlara şölen de veriyorlardı, zengin yiyecekli. Ve saklananlardan en çok üçü bir hafta bulunamazsa bu sefer bulamayanlar veriyorlardı armağanları.

Sakırğa:

"Sıralanın çitin dibine," diye bağırırdı.

"Sıralandık," dedi Tırtıl Yusuf. Bu çocuk köyde oturan tek Trakya göçmeni Tırtıl Hüseyinin oğluydu. Hüseyin köye gelir gelmez, daha yükünü çözmeden, oturacakları eve girip bakmadan, kendisine yardım için gelen, hoş geldin diyen köylülere

dönmüş: "Bakın arkadaşlar," demiş, "benim adım, iyi bilesiniz ki Tırtıldır. Şunu bilesiniz ki memlekette bana namıyla şanıyla Tırtıl derlerdi. Sizin içinizde hiç Tırtıl var mı?"

Köylüler hiç şaşırmamışlar, "yok böyle bir adam," demişlerdi.

"Öyleyse Tırtıl hoş geldi köyümüze."

"Öyleyse Tırtıl safalar getirdi köyümüze."

"Çok canımız sıkıldı ya bu köyde daha önce bir Tırtıl olmasına..."

"Varsın olmasın hiçbir kıymeti yok."

"Bir Tırtıl geldi ya köye."

"Bir köye bir Tırtıl yeter de artar bile."

"Arayın tekmil Çukurovayı, bakın bakalım hangi köyde var bir Tırtıl daha..."

"Olamaz," diye gülererek gürlledi Tırtıl. Sonra karısına döndü: "Yahu karı," dedi, "şu öteberiyi haçan sen taşı içeri, biz iyi bir yere gelmişiz, Hükümet bizi göndereceği yeri bilmiş. Bir köye bir Tırtıl yeter de artar bile... Ben şunlarla hele bir sohbet edeyim."

Kırmızı kuşağının arasından tabakasını, ağızlığını, çakmağını çıkardı, belini kamyş çite verip çömeldi:

"Hele gelin hele," dedi, sigara sarmaya başladı.

"Olmaz," dediler, "ilk sigara bizden," dediler, önüne sağdan soldan birkaç sigara birden düştü, demirci çakmakları birkaç yerden birden çakıldı. Çömeli halkalandılar, sigaralar tellendirildi.

"Sizin köyde benim gibi bir Tırtıl daha olmadığı çok iyi oldu. Bir tek olmak her şeyden iyidir ya... Ben bir demirciyim, hem de araba ustasıyım. Burada demirci, hem de araba ustası bir kimse var mı?"

"Yok," dediler.

"Karı, öteberiyi taşı. Burada ne demirci ustası, ne de arabacı ustası var. Bu, bir Tırtılın olmamasından daha iyi."

"Daha iyi," diye güldüler köylüler.

"Siz burada çift sürer misiniz?"

"Süreriz," dediler.

"Saban demiri, pulluk kullanır mısınız?"

"Kullanırız."

"Arabanız var mı?"

"Var."

"Her evin?"

"Her evin var."

"Bu çok daha iyi. Karı, bu köyde araba da var, toprağı da pullukla, saban demiriyle sürüyorlar."

"İyi, çok güzel, gözün aydın," dedi karısı.

Sakırğa:

"Tamam," dedi, "saklandılar."

"Saklansınlar," dedi Tırtıl Yusuf, ok gibi fırladı. "Ben onları şimdi bulurum."

Tay Mustafayla Kuş Memet, Deli Poyrazın samanlığının köşesine gittiler. Bu samanlığın köşesinin bir metre ötesinde iki metre boyunda dikensiz bir kaktüs ağılı vardı. Ara yerde de sık bir böğürtlen çalısı samanlığın çitine, kaktüslere sarmış, ağmış gitmişti. Mustafayla Memet her zaman buraya saklanırlar, her zaman da eliyle koymuş gibi Tırtıl Yusuf onları bulurdu.

Kuş Memet:

"Mustafa," dedi.

Mustafa:

"Hıı?"

"Buraya girmeyelim Mustafa. Şimdi bizi gene bulacak Tırtıl. Bak, nasıl da arıyorlar. Kel Mıstığı buldular bile, sesi geliyor."

"O her zaman ilk yakalanır," dedi Mustafa. "Huyu kuru-sun. İlk o yakalanmazsa ölür."

"Ölür," dedi Kuş.

"Ölsün, gebersin," diye öfkelen-di Mustafa. "Şimdi ötekiler-le birleşir, bizi aramaya başlar."

Kuş:

"Böyle burada, bu kayanın açığında durur da böyle konu-şursak bizi de yakalarlar şimdi."

"Haydi girelim," dedi Mustafa, "böğürtlenlerin altına."

"Olmaz," dedi Kuş. Nar ağacının altındaki kayanın yarığı-na oturdular ya, burası güvenli değildi.

"Kısık gediğin altına gidelim."

"Yılan kaynıyor şimdi orası," dedi Mustafa.

"İşte orasını kimse akıl edemez, aramaz, oraya kimse korkusundan yaklaşamaz, Kısık gediğin çukuruna..."

"Yılan kaynıyor, sokar bizi, öldürür."

"Öldürmez," dedi Kuş.

"Suyun kıyısına, yarın dibine saklanalım," dedi Mustafa.

"Geliyorlar, sus," dedi Kuş. "Duymuyor musun ayak seslerini?"

"Duyuyorum, sus."

Birkaç çocuk birden koşarak iki adımı ötelerinden geçtiler. Mustafayla Kuş kayanın yarığına bir iyice soluk alamamacasına sıkışmışlar, kıpırdayamıyorlardı bile.

Tırtılın sesi Poyrazın samanlığının köşesinin oralardan geliyordu:

"Şimdi, şimdi bulurum Mustafayı. O korkusundan bu böğürtlenin altından başka bir yere saklanamaz."

"Saklanır," diye güldü Mustafa.

"Demedim mi?" dedi Kuş. "Bizi burada da bulurlar. Bulurlarsa yandık. Her zaman da onlar buluyorlar bizi."

Az sonra: "Vay be," diye sesini duydular Tırtılın. "Burada yok be Mustafa. O başka nereye saklanır ki?"

"Saklanır," diye güldü Mustafa. Burnuna bir sütleğenin tüyleri batıyor, yüzünü kaşındırıyordu.

Kuş:

"Geliyorlar," dedi. "Kendimize daha güvenli bir yer bulalım."

"Uzaklaştılar," dedi Mustafa. Sesi zor çıkıyordu. "Ben buraya sıkıştım, çıkamıyorum, kımıldayamıyorum."

"Ben de," dedi Kuş.

Kayanın yarığına öylesine girmişlerdi ki... Debeleniyor, debeleniyor kurtulamıyorlardı. Acı kekik, sütleğen, yanmış kaya kokuyordu burunlarına değen toprak.

Epeyi bir süre oradan kurtulmaya çabaladılar, sonunda Kuş, "kurtuldum, Mustafa," diye sevindi, derin bir soluk aldı, "az daha ölüyordum."

"Çek beni," dedi Mustafa.

Kuş onun omuzuna yapıştı çekti.

"Oy, ölmüşüm," dedi Mustafa.

Ayaktaydılar, terlemişlerdi.

"Bulacaklar," dedi Kuş. "O Tırtıl bela... Bir yer bulalım ki kendimize ölsün gebersin de bulamasın bizi Tırtıl."

"Tırtılın bir kartalı var," dedi Mustafa.

"Onun her şeyi var, oğlum," dedi Kuş. "Onun babası var ya, araba ustası. Bu köyün de arabaları hep çarkıt, her gün on tanesi kırılıyor. Senin de her şeyin var. Atların bilem var. Hem de Arap atları... Diyolar ki baban onları sana Halepten getirmiş."

"Tırtılın koskocaman kartalı var, nah kanatları bu kadar."

"Geliyorlar, gir yarığa," diye fısıldadı Kuş, kendisi hemen yarığa yanlamasına girdi. O anda Mustafa da dalmıştı kayanın yarığına, içeriye içeriye sokuluyordu. Soluklarını tuttular. Bu sefer gelen Hıdırm oğluydu.

"Ulan o başka hiçbir yere gitmez, o Mustafa," diyordu. "Şimdi nereye saklandı ola?"

"Buradan hiç başka bir yere gidemez o," dedi Kel Mıstık.

"Yanında Kuş var," dedi Cinoğlan. "Biliyor musun onlar aynı günde doğmuşlar bir gün tanyerleri ışıırken, horozlar da ötüyorlarmış. Onlar o zaman da komşuymuşlar. Mustafanın babası bu konağı yapmadan önce. Sesleri birbirine karışmış Taylan Kuşun."

"Kuş ötmüş, Tay kişnemiş," dedi Kel Mıstık.

"İkisi de ödle," dedi Cinoğlan. "Onları şimdi bir bulurum ki, Kısık gediğin çukuruna girseler bile bulurum."

"Aboooov," dedi Kel Mıstık, "abooooov yavrum, vay bre! Orası yılan kaynıyor."

"Yılanın deliğine girseler bile az sonra bulurum onları."

Kuş Memet sıkıştığı yerden Mustafaya:

"Kısık gediğin çukuruna girelim biz de," dedi. "Bulsun bakalım."

"Yılan kaynıyor."

"Memik Ağanın dut ağacının altına gidelim, gelsin de bulsun orada bizi Cinoğlan, azıcık yürek varsa onda."

"Olmaz," dedi Mustafa.

"Oraya gelmek değil, dönüp bakamazlar," dedi Kuş. "İstersen oraya, sizin evin incirlerinin oraya..."

Sözü ağzında kaldı Kuşun.

"Orası hiç olmaz," dedi Mustafa.

"Oraya hiç gelemezler," dedi Kuş. "Salmanın başının göründüğü yere bile yaklaşamazlar."

"Sen yaklaşabilir misin?"

"Yanımda sen olursan yaklaşırım."

"Bulacağım o Mustafayı," diye oradan uzaklaştı Cinoğlan tayfası. "O dolaşır dolaşır az sonra buraya gelir. Sen şuraya saklan da, onu burada bekle, Keloğlan."

"Olur," dedi Kel Mıstık.

Mustafa:

"Ben giderim oraya ya... Şu Keloğlan burada bekleyecek mi?"

Gene zorla, oflayarak pufalayarak kayanın aralığından çıktılar.

"Böğrüm yanıyor," dedi Mustafa. "Kolum da kanıyor."

Kuş Memet inledi:

"Benim de her yanımda dövülmüş gibi acıyor."

"Bir yer bulalım."

"Sizin avlunun oraya... İncirlerin altına, Salmanın karartısının dibine. Salman bizi görmez."

"Görür," diye bağırdı Mustafa.

Kel Mıstık sesi duydu:

"Burdalar Cinoğlan," diye bağırdı, "yetiş burdalar. Burdalar ama göremiyorum."

Kuş, Mustafanın elinden tutmuş, kayalıklardan onu huğların arasına çekiyordu. Emekleyerek, kaktüs ağıllarının aralıklarından dikenlere dalanarak, kan içinde kalıp huğların arasına geldiler. Daha Kel Mıstığın sesini duyuyorlardı: "Vallahi burdalar, billahi burdalar... Karartılarını gördüm, Kısık gediğin çukuruna gidiyorlar. Yollarını keselim." Cinoğlan da, "geliyorum," diye bağıırıyordu. "Onlar Kısık gediğin çukuruna gidemezler. Salmanın yakınına varamazlar, Memik Ağanın dut ağacını göremezler. Sen kayaları ara, bir daha böğürtlenin altına bak."

Başlarını kaldırdılar ki Salmanın karartısı tam tepelerinin üstünde. Salman elli adım ötelerinde oraya put gibi dikilmiş duruyor. Ayın şavkı onun tüfeğine, sırma işleme fişekliklerine, savatlı hançerlerine vuruyor, onu parıltıya boğuyordu. Salman

hiç kıpırtısız orada avlunun köşesinde geniş, yüksek, yazılı dört köşe ak mermer taşın üstünde dikilmiş duruyordu.

"Dur," diye titredi Mustafa. "Dur Memet."

Eli ayağı boşanmış usuldan zangırdıyordu Mustafa. Birden döndüler, var güçleriyle aldılar yatırdılar, az sonra da kendilerini Kısık gediğin çukurunun başında buldular. Derin çukur aşağıda kararıyordu. Bir hoş boyalı, mavi, billur, sarı, yeşil toprak kokuyordu çukur.

"İnelim," dedi Kuş.

"İnelim," dedi Mustafa.

Hemen oradan yüz geri ettiler, evlerin arasından, karanlık gölgelerinden, kaktüs ağlarının duldalarından kayarak Memik Ağanın dut ağacına geldiler. Ağacın yarısı yanmış, yarısı yapraklıydı. Yanık yerin karası ay ışığında bile belliydi. Orada ağacın karşısında bir an bir ürperti gibi durdular, yarış bitirmiş atlar gibi ikisi iki yerden soluyordu. Yukarıki dağdan puhu sesleri geliyordu. Bir kuş da uzun uzun ötüyordu. Ay ışığında bile dağın sivri, kaya, çakmaktaşı doruğunda kartallar dönüyorlardı. Dönen kartallar belli belirsiz gölgeydiler. Ağaca tam yaklaşırlarken geriye döndüler, bu sefer Salmana doğru aldılar yatırdılar. Karartısı kalenin üstüne ağmıştı koskocaman, Salmana yaklaşamadılar bile, çukura koştular, çukur kapkaranlık, derindi. Uçurumun başında durdular. Üstte kanat kanada hıştırtılarla kartallar, akbabalar, karakuşlar, atmacalar, kızıl kanatlı cingirler birbirlerine karışmış, gaga gagaya, kanatları kanlı dönüyorlar, birden çukurun dibine yüzlercesi kanatlarını kısıp üst üste alt alta saldırıyorlardı. Uzun Osmanın çıplak ölüsü yatıyordu çukurda, ayakları suya batmıştı, su kırmızıydı. Saldıran kartallar birbirlerinin üstüne binerek Osmanın ölüsünden parçalar koparıyor, koparıp havalanıyor, yüzlercesi gene kanat kısıp ölünün üstüne yumuluyorlardı. Köylüler, kadınlar erkekler, çocuklar yaşlılar, kızlar delikanlılar, ellerinde sopalar, tüfekler, kartallardan Osmanın ölüsünü kurtarmaya çalışıyorlar, tüfek, patlayan dinamit, çalınan davul, teneke sesleri ortalığı dolduruyordu. Kartallar küren küren, zurba zurba, üst üste, kanat kanada çukura iniyor, çukuru dolduruyor, insanların karşı koymalarına aldırıyorlardı bile. Neredeyse canlılara da saldıracaklardı. Bir

iki büyük kara kartal, yumulup fısıltıyla kalabalığın üstüne indi bile. Kartalların ölüye saldırması bir sigara içimi zaman bile sürmedi. İndiler kalktılar, gaga gagaya, kanat kanada çatıştılar, göğе ağdılar, hışım gibi yere boşandılar, çukurdaki ölüden bir an içinde apak kemikten başka bir şey kalmadı. Yiyeceklerini yemiş bitirmiş kartallar rahat göğе ağıp dağın çakmaktaşı doruğunun oralarda, kalenin, çukurun üstünde süzölmeye başladılar. Köylüler bir hafta, on gün çukura yaklaşıp Osmanın kemiklerini oradan alamadılar. Gün akşam oluncaya kadar uzun kanatlı, kel kafalı akbabalar, ağır, yaşlı, çukurun kıyısına tüneyip halka oluyorlar, orayı bekliyorlardı. Köyün avcıları uzaktan çok akbaba vurdular. Çukur akbaba ölüleriyle doldu. Ve akbabalar yaz sıcağında dehşet bir kokuyla koktular, köyde durulmaz oldu, akbabalar uzun bir süre daha oradan ayrıldılar.

Dorukta, çukurun üstünde kartallar dönüyorlardı ay ışığında. Kalenin görkemli yapısıyla, sivri kayalığının gölgesi de köyün hemen önünden, ilk evleri yalayarak, parlayarak, dümdüz ovanın üstünden uçar gibi akan ırmağa düşmüştü. Çocuklar oradan gene Memik Ağanın yamk dutuna, oradan da Salmana... Salmanın karartısı gittikçe büyüyordu. Çocuklar ürpererek, boğazları kurumuş, Salmana azıcık daha yaklaştılar. Usul usul yaklaşıyorlar, Salmanın karartısı daha büyüyor, sırma işleme gümüş savatlı fişeklikleri daha çok parlıyordu, göz kamaştırıcı.

“Gidelim köşeye,” diye fısıldadı Mustafanın kulağma Kuş. Mustafa bu sözü duyar duymaz gerilmiş, geriye dönüp fırladı, arkasından da Kuş. Yanık dutun kuzeyindeki kayalığın dibinde buldular kendilerini. Orada, kayanın gölgesinin karanlığına dizüstü çöktüler, yönleri yanık duta karşıydı. Yukarda mor kayalıklı dağın çakmaktaşı doruğunda kartallar dönüyor, aşağıda Ceyhan suyu gittikçe yükselip uçarak, bir gümüş parlıtısı duvarında balkıyarak akıyordu. Bir kuş durup durup keskin bir sesle ötüyor, ötüşü yüksek bir kayalıkta, sivri tepedeki apak yapısıyla yükselen kalenin yamaçlarında yankılanıyordu. Birden ayağa fırladılar çöktükleri yerden. Mustafa:

“Bak Memet, geliyor,” dedi. Ağa üstlerine üstlerine geliyordu.

Ayakları onları hızla aldı çukura götürdü. Çukurun dibinde akbabalar kaynaşıyorlardı, oradan hemen yanık duta geri geldiler, bir liuğun köşesinden başlarını uzatıp dut ağacma baktılar. Yanık ağaç geri gelmiş yerine oturmuş, uslu uslu duruyordu. Azıcık rahatladılar.

"Bak, kımıldıyor gene," dedi Kuş.

"Kımıldıyor, vay anasım," dedi Mustafa. "Vay bre!"

"Şimdi de yanacak," dedi Kuş. "Durup da seyredelim."

"Sen dehi misin?" dedi Mustafa, aldı yatırdı. Salmana geldiler. Soluk soluğa kalmışlar, yürekleri göğüslerini dövüyordu, küt küt.

Kuş:

"Bak," dedi, "bak, nasıl da..."

Mustafa:

"Ben biliyordum bunun böyle olduğunu," dedi. Salman iki hançerini de çekmiş, ellerine almış, bir tuhaf oyunlar oynuyordu hançerlerle, hiç yerinden kıpırdamadan. Sol elindeki hançeri dimdik tutuyor, sağ elindeki hançer de onun yöresinde dön ha dön ediyordu uğunarak, pırıltılar saçarak. Sonra hançer yavaşlıyor, yere düşecekken onu havada kapıyordu Salınan.

Yanık ağacın gövdesinden yukarıya milyonlarca karınca gibi kıvılcım tırmanarak çıkıyordu. Kıvılcımlar sıvanmışlar ağacın gövdesine tırmanıyorlar, bütün gövdeyi kıvılcıma boğarak, yukarda, dallarda sönüp, aşağıdan gene yukarı doğru sıvanarak yürüyorlardı.

"Bak bak," dedi Mustafa. "Bak bak Memet, ağacı görüyor musun?"

"Görüyorum," dedi Memet.

"Kıvılcımlar kaynaşarak ağacın gövdesinden yukarı sıvanmışlar, çıkıyorlar."

"Çıkıyorlar," dedi Memet, "gördüm."

"Kaçalım," dedi Mustafa. Kaçtılar...

Bir fırtınaya tutulmuşçasına, artık her şeyi unutmuşlar, kendilerini dehşet korkularına kaptırmışlar, ağaçtan çukura, çukurdan Salmana, Salmandan ağaca koşarak, uğunarak, saklanarak, bir kedi gibi sinerek, Salmana, ağaca, çukurun akbabalarına, cinlerine gözükmeden gidip gelerek koşuşturuyorlardı.

Pıslanpatır oyununu, her şeyi, ay ışığını, evlerini, analarını babalarını, uykuyu, her şeyi unutmuşlar, kendilerini sonsuz korkularının çılgın havasına kaptırmışlar, köyün içinde dönüp duruyorlardı, kan ter içinde kalmış, gözleri fal taşı gibi açılmış. Gittikçe korkarak, korktukça Salmandan ağaca, ağaçtan çukura, tüm bedenleri korkuya keserek...

Dağda arka arkaya kurşun sesleri kaynadı. Kurşun sesleri gittikçe daha yaklaşıyor, kurşun seslerine dağdan yuvarlanan taşların gümbürtülü sesleri karışıyor, bütün bu sesler gecede koyaktan koyağa yankılanarak büyüyordu. Bütün köy don gömlek gecede, yarı uykulu sokağa dökülmüş, olup biteni anlamaya çalışıyorlardı.

"Memik Ağanın evini eşkiyalar sardı," dediler. Eşkiyalar konağı sarmışlar, evi bekleyen silahlı üç kişiyi de hemen oracıkta vurmuşlardı.

Memik Ağanın evi Zalımoğlunca sarıldığında yatsı namazı biteli az bir şey olmuş, yatağa girenlerin birçoğu daha uyumamışlardı bile.

Zalımoğlu bağıırıyordu:

"Çık dışarı Memik Ağa, gün bugün, gün benim. Çık dışarı. Çık dışarı da erkek erkeğe dövüşelim. Candarmaya güvenme, her yola beş adam koydum. Onların ölülerinin üstünden geçmeden hiçbir candarma bu köye giremez."

İçerden ses gelmiyordu.

"Çık dışarı da, oğulların, kardeşlerin, adamların da dışarıya çıksınlar, çıkın da kozumuzu dışarda pay edelim. Kalenin boynunda. Karı gibi saklanma konağının içine. Kale olsa da şu konağın, bu gece yakıp yıkacağım, çık dışarıya Memik Ağa."

Gece yarısına kadar orada, eski yazılı, iri gözlü, düz burunlu, kıvrım kıvrım saçlı bir büyük kadın başı işlenmiş dikdörtgen taşın arkasına siperlenmiş Zalımoğlu, sesi kısılcıncaya kadar Memik Ağaya sövdü, onu aşağıladı. Sonra birden, gece yarısından sonra kurşunlar ötmeye, bombalar patlamaya başladı. Koyaklar, kayalıklar yankılanıyor, dünya bir iniyor, bir çıkıyordu.

"Çık Memik Ağa. Senin yakanı bırakmam."

Zalımoğlunun siper aldığı taşa kurşunlar yağıyordu. Atlar kişniyor, inekler, öküzler böğrüşüyor, köpekler ürüşüyor, ho-

rozlar hep bir ağızdan ötüşüyor, insanlar bağrışıyor, çocuklar ağlaşıyorlar, bütün sesler biribirine karışıyor, varıp karşı koyakların kayalarında, kalenin yamaçlarında yankılanıp, geceyi bir kıyamet gününün karmaşasına çeviriyordu. Bütün seslerin üstünde Zalımoğlunun bağışlamayan, öfkeden çınlayan, patlayan sesi geliyordu.

Bir hayhuy da aşağıda burunda koptu. Orada gemi vardı. Gemi bir üç parmak kalınlığında örülmüş bir tele takılmış, suyu bir kıydan öbür kıyıya gidip geliyor, insan, araba, otomobil, traktör taşıyordu. Kamyon bile taşıyabiliyordu. Bir seferinde nereden gelmişse beş tonluk eski püskü, Seferberlikten kalma bir kamyon gelmiş, kamyonu gemi dedikleri sala bindirmişler ve sal batmadan karşı kıyıya yükünü götürmüştü. Belki Candaşlar gelmişler, orada Zalımoğlunun adamlarıyla çarpışıyorlardı.

“Dışarı çık Memik Ağa. Biliyorsun, seni nasıl olsa öldüreceğim. Bana zulüm yaptırma Memik Ağa, dışarı çıkmazsan konağına ateş vereceğim, içerde yediden yetmişe cayır cayır yanacaksınız. Yarın sabah da dinsiz imansız Zalımoğlu bebeleri bile yakmış diyecekler, çık dışarı Memik Ağa...”

Tanyerlerinin eşiğine kadar Zalımoğlu böylece konuştu. Memik Ağaya yalvardı bile. O hiç konuşmuyor, bir tek sözcükle bile Zalımoğluna karşılık vermiyor, onların üstüne kararlamasına kurşun yağdırıyordu. İçerden belki on, on beş tüfek birden patlıyordu, kapılardan, pencerelerden.

“Ateş veriyorum Memik Ağa, konağa. Akşamdan sabaha kadar yalvardım sana dışarı çık, diye, işte bütün köylü tanık buna.”

Konağın cümle kapısının ağızda birden bir ateş patladı. Tanyerleri ıştırken ateş bütün konağı sardı. Zalımoğlu ateşi kesmiş, tetikte, taşın ardına yatmış, taşın üstündeki, gözlerini kocaman kocaman açmış, saçları yılanlar gibi kıvrım kıvrım, düz burunlu, güzel, soğuk kadın başına bakıyordu. Bu kadın da sağlığında kim idi Allah bilir, diye de düşünüyordu. Şimdi ölmüş çoktan toprak olmuştu ya, sağlığında da, millet benim güzelliğimi görsün, beni tanısm diye de tasvirini bu taşa capcanlı kazıtmıştı, bu taş bile toprak altında kalmıştı. Herkes de onun

kim olduğunu unutmuştu. Ha tasviri olmuş, onun kim olduğunu kimse bilmedikten sonra... Şimdi köyün ortasında, sığır gübrelerinin arasında yatıp duruyor, kocaman, şaşkınlık dolu taş gözlerini açmış, dünyayı yutacak gibi bakarak, Memik Ağanın kurşunlarını gözlerini kırpmadan yiyerek...

Mustafa bağırarak uyanmıştı, uyanmış deli gibi, giyinmeden Memik Ağanın konağına koşmuş, varmış başka bir kadın başı olan taşın arkasına büzülmüş, orada gün atıncaya kadar kalmıştı. Babası, babasının adamları silahlarını çekmişler, kendi avlularında tam siper, taş kesilip orada yatıp kalmışlardı. Yalnız Mustafanın anası ortalığa düşmüş, yağın kurşunlara aldrmadan koşarak oraya buraya gidiyor, "Mustafa, Mustafam, neredesin?" diye bağırıyordu. Az sonra yanına Kuş Memet de geldi. Onun evden kaçıp oraya sığındığını görmüştü. Mümkünü yok bağlasalar duramazdı. İlle de Mustafanın yanında olmalıydı.

"Anan gene seni arıyor Mustafa," diye yakındı. "Bu ne biçim ana bre! Vay bre!"

"Arasın," dedi Mustafa öfkeyle. "O hep durmadan beni arar zaten. Arasın..."

"Arasın," dedi Kuş.

Yangınlar gün ağarırken bütün konağı sarmıştı. Kapılardan, pencerelerden, bacalardan, damın kiremitlerinin arasından yalımlar fışkırıyor, karşılıklı kurşunlaşmalar sürüp gidiyordu.

Gün ağarmıştı ya, daha güneş doğmamıştı. Köylüler uzağa, karşı kayalıklara, kayaların arasına toplanmışlar, şimdi olanı biteni sessiz seyreyliyorlardı. Birden, kapıdan fışkıran yalımların ortasından Memik Ağanın elinde filintası çıktığını, sersem sersem orada bir an, öyle bakakaldığını gördüler. Uyurgezer gibiydi. Onun arkasından oğulları, adamları fırladılar fışkıran yalımların arasından. Onlar da öyle gözlerini kirpiştirerek, bir an Memik Ağanın yanında kaldılar, uyurgezer gibi. Zalımoğlu, öteki eşkıyalar da, bu hiç beklemedikleri duruma şaşırmışlar, onlar da elleri tetikte öyle şaşırıp kalmışlar, ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Avlunun ortasında öyle durup kalmış dokuz kişi sallanıyorlardı, sağa sola, durmadan, cezbeye tutulmuşçasına. İlk toparlanan Zalımoğlu oldu, bir atışta sallanarak kendi yöre-

sinde dönen Memik Ağanın en küçük oğlu, üniversite öğrencisi İsmeti düşürdü. Sonra Cıgıcıklı Hasam, sonra da Aliyi yaraladı. Ali, yere bağırarak düştü, sonra sıçradı havaya, sonra geldikleri yalın fışkıran kapıdan içeriye daldı, hemencecik de geri dışarıya fırladı. Yöresine bir bakındı gene yalımların içine kaçtı, hemen de geriye fışkırdı yalımlarla birlikte. Ceket, kasketi de tutuşmuştu. Öyle durup kalmış Memik Ağa da onunla birlikte yalın fışkıran kapıdan içeriye dalıp geri çıkmaya başladı. Zalımoğlu ve adamları bir yandan kurşunları kapıya yağdırıyor, bir yandan da Memik Ağa bir ateş tapınmasında gibi yalın fışkıran kapıdan adamlarıyla üst üste giriyor, sonra üst üste alt alta kapıdan dışarıya fırlıyordu. Her çıkışta da Zalımoğlu onlardan birisini düşürüyordu. Kurşunu yiyen yanarak yere kapaklanıyor, bağırarak olduğu yerde kıvranıyor, sonra da serilip kalıyordu. En sona Memik Ağa kaldı. İçeriye girip çıkıyordu durmadan, giyitleri tutuşmuş. Zalımoğlu kurşunluyordu ya, herhalde vurmaya atmıyordu ki, Memik Ağa içerden avluya, avludan içeriye mekik dokuyordu. Sonunda yalımlar bütün bedenini sarmıştı, başını kaldırdı, yöresine boş gözlerle bakındı, en sonunda da içeriye aldı yatırdı. Zalımoğlu, köylüler beklediler beklediler, bir daha Memik Ağa dışarıya çıkmadı.

Gün attı, dağların başı ağardı. Karşıda akan ırmak gümüşe kesti. Memik Ağanın konağı, konuk odası, avlusundaki öteki yapılar yanıp kül olduktan sonradır ki, Zalımoğlu çetesini topladı, alının terini sildi, ne köylülere, ne yanıp tükenmiş konağa bir kere bile bakmadan oradan ayrıldı. O gidince ki, köylüler yanan yere koşuştular, ölüleri topladılar, avludaki üç odalı evlerden birisi yanmamıştı, onu söndürdüler. Evin köşesindeki dut ağacı da yanıyordu. Yanan ağaca sarılmış, ondan ayrılmayan, kurşunu yemiş ağacın gövdesini çırılmalayan Memik Ağanın adamı Arabı ağaçtan zorla ayırdılar. Eğer adamı ağaçtan birkaç kişi bir olup koparmasalardı Arap ağaçla birlikte yanıp kül olacaktı.

İşte bundan sonra bu avluda o yarı yanık ağaçtan başka hiçbir şey kalmadı. Yanık ağaç Arabın kanından kıpkırmızı olmuştu. Sonra Arap da yaşamadı, öldü.

İşte bu yanık ağaç her gece, dağın çakmaktaşı doruğunda kartallar uçuşurken şakır şakır kanar. Ağacın gövdesinden dur-

madan toprağa bir pınar gözü gibi kan sızar. Ağacın üstüne baykuşlar konar, akbabalar tüner, yaşlı, kel kafalı, kirli, pis. Ağaç bazı geceler sabaha kadar inler. Boğazlanan bir bebe gibi sesler çıkarır.

Bu ağacın şakır şakır kanadığını ilk olarak Mustafa gördü. Bütün çocuklara korkarak, gözleri büyüyerek usul usul anlattı. Sonra çocuklar geceler boyunca ağacı beklediler, sonunda ağacın bir pınar gibi kanadığını gördüler, yaralı bir kurt gibi de bütün yapraklarıyla birlikte inlediğini duydular. Sonradan köyün kadınları, arkasından da yaşlıları, erkekleri bu tansığı gördüler, duydular, tanık oldular...

"Ağaç kanıyor," dedi Mustafa.

"İnliyor, duyuyor musun?" dedi Kuş Memet.

"Ben bu ağacı keseceğim," dedi Mustafa titreyerek.

"Elin kurur," dedi Kuş Memet. "Bu ağaç iyi kimselerden. İnsan."

"İnsan olsun," dedi Mustafa. "Sanki insanı kesmiyorlar mı?"

"Öyleyse kes bakalım," diye meydan okudu Kuş Memet.

"Keserim," dedi Mustafa.

Ağaç üstlerine yürüdü, Tırtıl burunlarının dibindeydi: "Durun!" diye bağırdı sevinçle. "Yakalandınız."

Mustafayla Memet kan ter içindeydiler, pıslanpatır oynadıklarını çoktan unutmuş gitmişlerdi. Anımsayınca sevindiler. İyi ki onları bulmuştu Tırtıl.

"Bir tamam hepinizi bulduk."

"Yarın erkenden," dedi Mustafa, "anama ballı çörek yaptırırım, her birinize de birer cam bilye veririm. İsterseniz dükkandan da herkese bastık, hurma alırım."

"Benden de herkese birer cam bilye," dedi Kuş. "Bu sefer kazandınız."

Tırtıl Yusuf bunların böylesine cömertliklerine sevinmişti. Bir anlam veremiyordu. Bir de anladığına göre bunlar hiç saklanmamışlardı. Koşup durmuş gibi bir halleri vardı, körük gibi soluyordu ikisi de.

Bütün çocuklar caminin önünde toplandılar. Köyün nahır caminin önündeki alana baştan başa serilmiş yatmışlar geniş

getiriyorlardı. Ortalık ağır bir tezek, taze bir sığır boku kokuyordu.

Çocuklar, yenenler yenilenler sevinç içinde evlerine dağılırlarken Mustafa Memede:

“Sen azıcık dur Memet,” dedi. Memet onun ne diyeceğini anladı, eli ayağı buz kesti, “ben de korkuyorum sizin evin önünden geçmeye Mustafa,” dedi. “Herkesler de, bütün çocuklar da korkuyorlar o Salmandan... Sen yalnız git, senin evin değil mi?”

Mustafa sesini yükseltti, boynunu büktü:

“Ben çok korkuyorum Memet,” dedi. “Ben korkumdan ölüyorum. O kimseyi değil, beni öldürecek.”

“Beni de öldürecek, Tırtılı da, Kel Mıstığı da, herkesi de...” diye bağırdı Memet.

Mustafa:

“Sus bağırma Memet kardeş,” dedi, ağzını kapattı.

“O senin babanın adamı var ya, Salman var ya,” diye korkuyla sesini indirdi Kuş Memet. “O Zalımoğlundan da beter. Bu köyde kim varsa hepsini yakacak, o ağacı da kesecek. Beni de, anamı da, dayımı da öldürecek o. Beni de...”

“Beni çok öldürecek,” dedi Mustafa. Oraya, caminin duvarına sırtını vermiş çömelmişti. Bir süre hiç konuşmadılar.

Sessizliği ilk Kuş Memet bozdu.

“Seninle gelirim,” dedi. “Ne yapalım mecburi gelirim. Ben gelmezsem o adam seni öldürür. Beni de öldürür ya... Bak, avlunun köşesine kadar gelirim, oradan öteye geçmem.”

“Sen oraya kadar gel de, karışma gerisine. Amma ben içeriye girinceye kadar sen orada bekle, olur mu? Orada Salman seni görmez.”

“Beklerim,” dedi Kuş Memet. “Sen duvarın dibinden büzülerek yürü.”

Bir bulut geldi ayın yüzünü kapattı, ne iyi, Mustafa hemen duvarın dibinden kaydı: “Sen git bekleme,” dedi, “o beni görmez.” Emekledi.

Kuş Memet arkadaş adamdır, korkudan dişi dişine geçti de Mustafa kapıyı açıp da içeriye girinceye kadar oradan ayrılmadı. Has arkadaş böyledir işte.

Ta uzakta, güneyde, Akdenizin üstünde kabarmış apak bulutlar biribiri üstüne yığılışarak göğe yükselirken garbi yeli de başlardı. Serin, nemli, azıcık da deniz kokulu bir yeldi bu. Önce ikindiüstü usuldan başlar, sonra gittikçe hızlanan yel yolları tozudur, sonra da toz direklerini önüne katarak alır buralara getirir, buralardan da daha ötelere yatık, kısım kısım ala karlı, önce mosmor, tabaka tabaka biribirine yaslanmış, sonra daha açık mor, sonra mavi, arkasından daha açık mavi, sonra bulut rengi, sonra gökyüzünün mavisine karışmış gitmiş, uzaklarda silinip belli belirsiz bir tül gibi sallanan Binboğadağlarına alır götürürdü.

Mustafa pencereden dökülen bir top ışığın içinde parlayıp sönen ipiltilere dalmış, yerdeki eski Türkmen kiliminin üstüne inen güneş yuvarlağının yanında oturuyordu. Dışarıysa sıcağın yanıyordu. Ortalıkta hiçbir canlı kalmamış, insan, hayvan, börtü böcek kuytuluklara sığınmışlardı.

Dalgınlığından uyanan çocuk, dökülen ışığın bir cennet bahçesine çevirdiği kilimin yuvarlağının yanından kalktı, tek ayağı üstünde sekerek dışarıya çıktı, balkonun tavanındaki kırlangıç yuvasının altına geldi, orada durup, gözleri yukarda, boynu ağrıyınca kadar yuvaya baktı. Bir tamam saymıştı, yuvada beş tane sarı ağızları kocaman, gözleri pörtlek, bedenleri pespembe civciv vardı. Ana kırlangıç yuvaya gelirken bu beş yavrunun beşi de ağızlarını koskocaman açıp boyunlarını inanılmayacak kadar uzatarak basıyorlardı yaygarayı. Bu kadar

ses, bu kadar küçük yaratıklardan nasıl çıkıyordu, Mustafa bu dünyada çok şeye şaşıyordu ya, en çok da buna şaşıyordu. Önce saatlarca evin içine serilmiş, duvarlara asılmış kilimlere renk renk, nakış nakış bakıyor, nakışların içinde, bahçesinde, çiçeklerinde kendisini yitiriyor, ondan uyanınca, yorulunca, bıkınca da pencereden gelip kilimin üstüne düşen ışık yolunun içinde kaynaşan, binbir renkte balkıyan, mavide, kırmızıda, sarıda, yeşilde kıvılcımlanan, kaynaşan ipiltilere dalıyor, ondan sonra da yine sıra kırlangıç yuvasına geliyordu. Mustafa bu gülünç yaratıklara çok gülüyordu. Analarının gelişine öylesine seviniyor, öylesine bir şamata koparıyorlardı ki, Mustafa da onlarla birlikte içinden sonsuz bir sevinç dalgası koparak kanat takıp uçuyordu. Mustafa, bir gün, ana kırlangıç yuvaya gelirken, yavrular gibi kendisini sonuna kadar boynunu uzatmış buldu. Buna çok güldü, başını kırlangıç yuvasına kaldırıp kasığını tuta tuta güldü.

Konağın altındaki ahırda kır at altı tane daha soylu atla bağlıydı. Kayalığın dibindeki uzun ahırda da on bir tane daha soylu Arap atı vardı. Mustafa atların ahırına gidip orada da oynamayı seviyordu ya, Salmandan korkuyordu. Salman da atların ahırında oynamayı seviyordu. Üç de kısrağ vardı uzun ahırda, birisi çok güzel, tüyleri yıldır yıldır yanan al bir taydı. Rengi güneşte başka oluyor, açılıyor parlıyor, içerde başka oluyor, kan kırmızısına dönüyordu.

Mustafa bir keresinde Salmanı ahıra çıkmış, al tayın arkasına geçmiş bir şeyler yaparken görmüş, hemen oradan kaçmıştı. Bunun ne olduğunu da, Salmanın ne yaptığını da hemen anlamış, hiç şaşırmamıştı. Daha önce kır atın bir kısrağa aştığını, aşarken bacalarının, sağrısının kırışarak, bütün bedeninin titrediğini, altındaki kısrağın, kısrağ onun altında küçücük kalmıştı, hiç aldırmadan öyle durduğunu, atın kısrağın yelesini kocaman dişleriyle kavradığını görmüştü. At, kısrağı görür görmez şaha kalkmış, kişnemiş, tepinmiş, zapt olunmaz olmuş, kısrağın üstüne çıkınca da uzun bir süre hayasını ona sokamamış, soktuktan sonra da bir süre sağrısı kırışmış, titremişti, kısrağın üstünden indiğinde de dinginlemiş, kulakları düşmüştü. Salman da al tayın arkasında terlemişti. Atın sağrısına yapış-

muş, üstüne yatmış soluyordu. Taydan ayrıldığında korku dolu gözlerle, daha ufalmış, elinde tuttuğu hayası kartmış, ne yapacağını bilemez sağa sola bakınıyordu. Sağa sola bakınırken birden şalvarını topladı, bağını bağlayarak koşarcana ahırdan çıktı. Mustafa, bu sefer daha çok korktu Salmandan, eli ayağı çözüldü. Az kalsın korkusundan bayılıyordu, iyi ki tam bu sırada içeriye seyisbaşı Süllü girdi, zayıf, kırışık uzun boyunlu, çarpık bacaklı, çizmeli, külot pantolonlu birisiydi. Baş tıpkı bir yırtıcı kuşun başıydı. Ahırdan çıkmakta olan Salmanla karşılaştı:

“Ne o Salman?” dedi. “Sen bizim ahır yol eyledin, bir işin mi vardı, yoksa burada bir sürmeli gözlüye karasevda mı bağladın?”

Salman karşılık vermedi ona, başını çevirip ondan yana bakmadı bile.

Dışarda çok sıcak vardı, gökyüzü bembeyazdı. Kayalar, evler, ağaçlar, akarsu, kale, çalılar, otlar, her şey bir aklıkta tütüyordu. Nerdeyse ovaya serilmiş usulca akan karşı ırmak hepten buğu olup uçacaktı.

Mustafanın babası İsmail Ağa içerdeki odada kapıyı kilitlemiş uyuyordu. Geceleri az uyuyan baba gündüzleri işi olmadığı zamanlarda hep böyle uyurdu. Uyurken çıplak tabancası hep sağ elinin altında, pırl pırl Alaman filintası da yastığının altında dururdu.

Çoktan beridir uykudaydı. Ah bir uyansa da Mustafayla birlikte yukarıya kale boynuna, kayaların serinine gitselerdi. Sofada pat pat ayağını yere vuruyor, kendi kendine tuhaf sesler çıkarıyordu. Anası, amcasının karısı, amcasının iki çocuğu vardı, onlar, koruyucular Hasan ile Hüseyin, Salman hep öteki evdelerdi. Öteki ev bu konağın bitişiğindeydi ya, bu kadar büyük değildi. Böylesine güzel kilimlerle de döşeli değildi. Konağın odalarının tabanı hep hep kilim döşeliydi. Odalar da hep çepeçevre sedirdi. Sedirlerin üstü de hep kilimdi. Kilimler renk renk, biçim biçimdi. Duvarlara sıralanmış dolu, nakışlı çuvallar da göz kamaştırıyordu.

Mustafa, Salmanın al tayla yaptığı işi hiç kimseye söylemiyordu. Bir sezgiyle bunun kimseye söylenmez bir şey olduğunu biliyordu.

Bütün korkusuna karşın, bu durumlarda yine de Salmanı gözlüyor, Salman ahıra girince o da varıp yerini alıyor, gözlerini kamış çitin yarığına uydurup Salman işini bitirinceye kadar onu seyreyliyordu. Bir seferinde Salman onu görecektir gibi oldu, az daha korkusundan oraya düşüp ölecekti. Uzun bir süre çitin dibinden kalkmadı, yüreği küt küt içerden dövüyor, bu sıcakta eli ayağı buz kesip çözülmüş kımıldayamıyordu. Salman kendisini o böyle seyrederken görse Mustafayı mümkün yok öldürürdü. Bu olaydan sonra Mustafa kendi kendine ant verdi ki bundan böyle Salmanı bir daha seyretmeyecek. Bir süre bozmadı andını, ama Salmanı ne zaman ahıra giderken görse içi titriyor, ölüyor, geberiyordu ya, andını bozmuyordu. Mustafa andını bozacak adam mıydı, bir kere kendi kendine söz vermişti. Bir gün ikindiüstüydü, Salman sağına soluna kuşkuyla bakınıyordu. Ahıra gideceği belliydi. Sağ eliyle hayasını yoklayıp duruyordu. Onun bu hali Mustafayı da birden bir coşkunun çılgınlığı içine aldı, bir düşün, tadın içine attı, tüm bedeni çımğıştı, hayası kalktı, sertleşti. Salman sağa sola bakınarak ahıra girdi, bilinmeyen bir güç de onu aldı, kamış çitin yarığına götürdü. Soluk soluğa kalmış, bütün bedenini ateş basmış, yüzü yanıyordu. Gözlerini deliğe dayadı, Salman çoktan işinin başında al tayın arkasındaydı. Al tay sağrısını usul usul Salmanın kasığına dayıyor, sonra da bir hoş, hüzünlü başını çevirip arkasındaki adama uzunca bakıyordu, gözlerini dikip, öyle insan gibi, sessiz, anlayışlı. Çok çok hoşuna gidiyordu Mustafanın al tayla Salmanı böyle seyretmek. Al tayın da hoşuna gidiyordu ki bu sevişme, başını çevirip çevirip Salmana baktıktan sonra da geri niyordu uzun uzun, iş bitince bacaklarını geniş geniş açıyor, şor diye işiyordu. Salman da eğilip bu işemiği koklar gibi ediyordu. Mustafa da büyüyüp Salman kadar olunca bu işi tıpkı Salman gibi yapacaktı al tayla. Bunu Salmandan çok güzel öğrenmişti. Hem böyle düşünüyor, kartmış hayası elinde, kazık gibi olmuş, hem de aklından olmadık düşünceler geçiriyordu, ya Salmanın bu al taydan bir çocuğu doğarsa, çocuğu da tay olursa, Salman bu tayı ne yapardı? Belki al tay bir tay değil de bir bebek doğururdu Salmana benzer. Belki de bebeğin yarısı at, yarısı insan olurdu, işte o zaman ne yapardı Salman? Bebeğin

başı at başı gibi, gövdesi de insan gövdesi, bebek ağlarken at gibi kişner miydi? Ya gövdesi at gövdesi, başı insan başı olursa? Çooook öyle at varmış eskiden, Ferhat Hoca söylemiyor muydu babasına? Demek ki eskiden insanlar Salman gibi çooook al tayları karı yaparlarmış. Şimdi al tay Salmanın karısıydı, bunu Mustafadan başka kimse bilmiyordu ya, al tay onun düpe-düz karısıydı. Bir ara Mustafa başı insan, gövdesi at çocuğun büyüdüğünü, ona bindiğini düşledi, gülmeye başladı, sonra da Salmaktan ödü koptu, o hiç kızma Mustafanın binmesine razı olur muydu? Belki de kızı Salmana benzer mendebur bir şey olurdu. Belki de Salman hiç kimseye belli etmeden bu bebek başlı tayı doğar doğmaz öldürürdü. Ama onu Mustafa görürdü ya... Bundan sonra onları al tay doğuruncaya kadar, bir dakika gözünden ırmadan izleyecek, mümkünü yok al tay doğururken onu görecek. Mustafa al tayın ne zaman doğuracağım karnının büyümesinden bilecekti. Yok yok, kimseye rezil olmamak için Salman tay bebeği öldürürdü. Öldürsün bakalım, hiç de öldüremez, işte o zaman Mustafa her şeyi babasma bir bir, olduğu gibi... Tay bebeği, Mustafa ölecek, Salman onu kıyma gibi didik didik doğrasa da kıyameti koparacak, Hükümete gidecek, candarmaya, babasmm düşmanı o otomobili olan büyük Beye gidecek, böyle böyle, babamla Salman bir oldular... Eğer babası Salmaktan yana olur da... Babası Salmaktan yana olacaktı, ondan korkuyordu. Korkusundan ikisi bir olup bebek tayı öldürüp, ölüsünü bir çuvala koyup Ceyhan ırmağına atacaklar, su fıkara tayın ölüsünü götürecek, fıkara tay balıklara, o kocaman ağızlı, iki insan büyüklüğündeki gelebiçlere yem olacaktı. Babası belki, belki acırdı bebeğe... Belki severdi bu insan başlı küçücük al tayı... Belki yüzü Salmana o kadar benzemez de güzel bir kız doğardı. Belki yüzü o kederli kocaman gözlü arkasına şaşkınlıkla dönüp dönüp bakan al tayın yüzüne benzerdi... Önce babasma söylemeliydi. Yok yok, babasına değil, Hasanla Hüseyine söylerdi. Onlar hem iyi, yumuşak, güleç, bıyıkları çangal çangaldı ya, iyi insanlardı. Hasan kocaman kara gözlerini bir açmıştı, ardına kadar, koskocaman, yumruk gibi, her yanı görüyordu kocaman gözleriyle, dürbün gibi. Salmanın ahırda al taya yaptığını da görüyordu. Görüyordu ya sıkı ağız-

lıydı da kimseye söylemiyordu. Belki o da Salmandan korkuyordu. Yaa, Salmandan herkes korkuyordu.

Apak gökte kapkara lekeler, kırlangıçlar ok gibi oradan oraya uçuyor, çavıyorlardı. Mustafa sofanın korkuluğuna asılmış, ana kırlangıcın gelmesini, gelince yavruların kıyameti koparmalarını bekliyordu. Yavrular bağırırken kendi de bir yandan bağırarak, belki o zaman babası uyanırdı. Eskiden, babası onu daha çok seviyordu, ne yapsa, neylese hiçbir şeye sesini çıkarmıyor, "benim aslan oğlum," diyordu. "Benim yiğit oğlum."

Belki şimdi bile babası bir şey demezdi ama, Mustafa korkuyordu. Bu sıralar her şeyden korkuyordu. Şu avludaki küçücük, açtığında tam on bir tane pembe çiçek açan şeftali ağacından bile korkuyordu. Hele şu kurk tavuk var ya, arkasında yirmi üç tane yumak yumak civciv dolaştıran, Mustafa avlunun tozunun içinde yumak yumak tüyleri sarı civcivlere de bayılıyordu, ama anaları kurk tavuktan da korkuyordu. Bir belalı, bir zebella tavuktu bu. Yavrularını kapmaya gelen o canavar kartallara bir saldırıyor, kartallar onun öfkesinden, başları bir yana, kanatları bir yana savrularak kaçıyorlardı. Babası da artık onu boynuna bindirmiyor, elinden sıkı sıkıya tutup gidecekleri yere öyle götürüyordu. Eskiden, bir iyice anımsıyor Mustafa, babası ata bile binse, atın üstünde bile onu boynuna bindirirdi. Birisinde böyle buradan ta Dörttyola kadar gitmişlerdi. Babasının boynundaki bacakları yorulmuş dökülmüştü ya, Mustafa çıtını çıkarmamıştı. Dörttyola vardıktan sonra bacaklarının acısından yürüyememişti bile. Her yanı tutulmuş kalmıştı da, o dişini sıkmış babasına belli bile etmemişti başma geleni, babası onu bir daha boynuna bindirmez, diye. Dörttyolda portakal bahçelerine gitmişlerdi. Güzel, ak badanalı bir konağa konuk olmuşlardı. Sarı saçlı, saçları gün ışığı gibi şırlayan bir kız, mavi gözlü, ak, sakız gibi başörtülü, masmavi gözlü buruş buruş olmuş bir kadın, sonra ağaçlarda yeşilin arasından fışkırmış binlerce sarı portakallar, limonlar, bir portakal öbeği görmüşler, bahçelerin ortasında bir dağ gibi yükselmiş, bir de ak sakallı, gene masmavi gözlü, babasının dostu Giritli Mustafa Ağayı bulmuşlardı orada. Bir de portakal bahçelerinin hiç bilmediği bambaşka, diri kokusunu... Portakal bahçelerinin kokusu biraz-

cık bir am ormanının kokusunu andırıyor, ak pınarlı, yarpuz kokulu, ağşaklı...

Pencereden gelen ışık yolunun içine bazı bir eşekarısı, sarıca, balarısı düşüyor, bazan da orada binbir renkte ipilleyen, ipilderken kıvılcım saçan bir boncuklu arı uğunuyordu. Ana kırlangıcı beklemekten usanmış, onun gelmesinden umudunu kesmiş Mustafa sofaya dönünce bir de ne görsün, ışık yolunun içinde bir boncuklu arı dönüp duruyor. Çok öfkeli. Bu öfkeli arıların seyrine doyum olmaz. Kilimin üstüne çöküverdi, elleri çenesinde başladı seyretmeye, daldı, kendinden geçti, babasını unuttu. Arı bir pencereden kilime vuruyor, bir kilimden tavana doğru çıkıyordu ama, ışık yolunun ötesine geçemiyordu. Pencereden de, geldiğı yerden de uçup gidemiyordu. Dönüyor, uğunuyor, deliriyor, kanatlarında mavi, billur yüz binlerce kıvılcım... İpiltiiler saçarak görünmez oluyor, vızıltısı ortalığı alıyor, kanatlar gözükmez olunca da ses inceliş uzuyor, sonra birden en kalın perdeye çıkıyordu. Arı ışığın içine hemen çiziliş yitiveren yüz binlerce ipiltiden, kıvılcımdan çizgiler dökölüyor. Çizgiler maviden som kırmızıya, mora saçılış toplanarak dönölüyor, altta kilimin üstüne dökölerek, akarak ipiltiden, kıvılcımdan mavi, elik, som kırmızı öbekler oluşturuyordu. Mustafa gözlerini sonuna kadar açıyor, arının devinimleri, sesi, kıvılcımları, ipiltileri başka oluyor, yumuyor, gözleri kapalı arıyı, kanatlarını, fışkıran som kırmızı ipiltileri başka, bambaşka görölüyor.

Mustafaya dünya cennetti ışık yolunun içine bir arı dökölüğünde. Dışarda güneşte, evin içinde gölgede arılar hiç de böyle olmuyorlardı. İlle de ışık yolu. İlle de ışık yolunda yoğunlaşan ipiltilerin içinde dönen arılar, uğunurken elik mavisi, som kırmızı iğne ucu kıvılcımlar kaynaştıran, fışkırtan arı kanatları...

Bir an gelir arı ışık yolundan çıkar, dışarıya kayar giderdi ya, Mustafanın bundan bazan haberi bile olmaz, onun arısı ışığa iğne ucu kıvılcımlar fışkırtarak balkır dururdu orada. Ama her zaman arı dökölmezdi ki ışık yoluna. Bazı günler de ışık yoluna birkaç arı birden dökölür, sesleri, ışıkları, kıvılcımları birbirine karışır, aşağıda kilimin üstünde bir süröl som mavi, som kırmızı, som turuncu milyonlarca iğne ucundan elik kıvılcım

öbeklenir birikirdi. Bazı günler de yola düşen arı oradan sabah-tan akşama kadar çıkamaz, çıkamadıkça öfkelenedikçe uğunur, uğundukça çizgiler çizer, kıvılcım öbekleri doldurur kilimin nakışlarının üstünü. Mustafa kendinden geçer, yemeyi içmeyi unuttur, bir cennet düşünde arıyla birlikte ışık yolu içinde gider gelir, kıvılcımlar saçar, içini sevinç ipiltileri doldurur, içinde sevinçten kıvılcım öbekleri oluşur, yüreği pır pır ederdi. İşte o zaman Mustafa babasını, Salmanı, kartalların yediği Osmanı, çukuru, Zalımoğlunu, şakır şakır kanayan, hem de hiç durmadan gövdesinden pınar gibi kan boşanan dut ağacını unutturdu. Arılardan, kilimlerden dünyaya döndüğünde bir korku, ürperti, bir tedirginlik cehennemine düşerdi.

Babasının sesiyle boncuklu arısından ayıldı. Babası başucunda durmuş onu bekliyor, geniş, mutlu, korkusuz gülümsüyordu. Bu kocaman babası var ya, herkes onu hiç korkmaz sanıyordu ya, Mustafa biliyordu ki o da çok korkuyordu. Babası ne zaman korkmuşsa, Mustafanın da yüreğine bir koskocaman korku gelip saplanıyordu. O ne zaman korksa yüzünden, ellerinden, gözlerinden bir gölge geçiyor, bu gölge de anında Mustafayı ürpertiyordu. Ta eskiden, babası onu boynuna bindirdiğinde kır atın üstünde giderlerken işte o zaman Mustafa korkudan ölürdü. Babası da korkudan ölürdü de hiç belli etmezdi. Babasının altındaki at da korkudan biter, yürürken, koşarken ayakları zangırdardı atın.

Babası yanında olmasa da Mustafa onun ne zaman korktuğunu, kimden çekindiğini bilirdi. Mustafa korkunca da babası da korkardı. İlk önceleri İsmail Ağa kanayan duta hiç inanmamış, kimse inanmamıştı köyde, çocuklar da hiç inanmamıştı. Ama Mustafa görmüştü. Belki de düşünde görmüş, belki de düşlemişti. Önce köyün çocuklarının hepsi Mustafayla birlikte şakır şakır kan akan ağacı düşlemiş, ondan ödleri kopmuştu, sonra da kadınlar, en ilk önce de Hava Ana korkmuştu. Sonra erkekler, yaşlılar. Delikanlılar da gecelerce sabahlara kadar ağacı beklemişler de ağacın kanadığını görememişlerdi. Görememişler ya, ağacın kanadığına inanmışlardı.

Ağacın şakır şakır kanadığı ta dağdaki Zalımoğlu eşkıyanın kulağına kadar gitmiş, onu öfkeden deliye döndürmüş, kö-

ye haber göndermiş: "İsterse tekmil ağaçlar durmadan gece gündüz kanasm, isterse toprağı, taşı, kayası, suyu, çiçeğı, otları hep kanasm, bu dünyada, o köyde daha ne kadar Memik Ağa varsa, Memik Ağa soyu varsa hepsini de çoluk çocuk doğrayacağım. Memik Ağanın soyundan en uzak, en yakın kim kalmışsa hepsini doğrayacağım. Bu dünyadaki kötülerin kökünü kurutacağım, ahdettim," demişti.

Babasının yüzüne baktı, bugün o hiç korkmuyordu, o her zaman gelecek bir şeyden, bir ölümden korkardı ya, bugün yüzünde, gözlerinde, hiçbir deviniminde korkunun izi yoktu. Bir sevinç gibi gülüyordu Mustafanın üstüne eğilmiş. Mustafa, babası ne kadar korkarsa korksun, gene de en büyük güveni onun yanında buluyordu.

"Haydi Mustafam, canım, yiğidim," dedi, onu yerden alıp bağrına bastı öptü. Mustafa da onu boynundan kucaklayıp öptü. Babasının kokusu da arıların kokusu kadar güzeldi. Hele balarılarının kokusu. Mustafa bir babasının kokusuna bayılıyor, onu koklayınca içine güven doluyor, bir de arıların kokusuna. "Kale boynuna gidelim." Bu, Mustafa için en büyük mutluluk, en büyük sevinç, en... Ama ah, ah ki ah! Sevincini gölgeleyen şey, o işte, olmasa...

Uzakta, güneyde, Akdenizin üstünde apak yelken bulutları kabarıp göğe ağıyor, garbi yeli de hızlanıp geliyordu. İsmail Ağa oğluna en güzel rugan kundurası, ütülü ak çizgili mavi pantolonunu, ipek gömleğini giydirdi, gömlek tiril tiril ak bir Bursa ipeklisiydi, onu elinden tutup köyün yukarısına Kısık gedige, kale boynuna doğru yürüdüler, uzun büyük kayalığın gölgesine geldiler. Buradan kalenin arkasındaki derin, baş döndürücü, yüksek kayalık uçurum, uçurumun dimdik duvarına uzunlamasına açılmış karanlık mağara ağzı gözüküyordu. Bu mağara ağzı yüksekti, yanı yönü kırmızı damarlı düz kayalıktı. Uzaktan uzağa korkutucu soluklanıyordu. Mağaranın içi de ağzına kadar, bacaklarından baş aşağı asılmış yarasalarla doluydu. Yarasalar geceleri eğer çocukları yakalarlarsa onlara yapışır, tüketinceye kadar kanlarını emerlerdi. Eskiden, buradan hiçbir çocuk geçemezmiş, yarasalar onları yakaladığı gibi... Bu mağaranın önündeki kayaların orası çocuk kemikleriyle doluymuş.

Mustafa, tüm öteki çocuklarla birlikte bu bir dev gibi içini çeken, soluklanırken üst başındaki yüksek kayalığı, kayalığın doruğundaki kaleyi sallayan kararan mağara ağzından ürüyor, ölürcesine korkuyordu. Ne zaman gedikten aşır, tarlalara gitmek için yola düşse, mağaranın önüne geldiğinde gözlerini kapatır alıyor yatırıyordu. Oradan uzaklaşınca, düzlüğe, tarlalara düşünceye kadar kan ter içinde kalıyor, korkusundan, heyecanından yüreği ağzına gelip zangır zangır titriyordu. Sonra o dimdik uçuşuma, üstündeki görkemli ak kale yapıma, kapkaranlık kocaman mağara ağzına, kurtulmanın sevinci içinde bir türkü tutturuyor, başını alıp ekinler arasından Adacaya, kendi tarlalarına gidiyordu. Bütün öteki çocuklar da Mustafa gibiydi. O mağaranın altındaki yoldan geçerlerken büyükler de tıpkı çocuklar gibi ürperiyorlardı ya, onlar korkularını belli etmeyip içlerine saklıyorlardı.

Salman da onları yüz adım kadar arkalarından izlemiş, o da onlarla birlikte kayalıkların gölgesine gelmiş, ileriye, sağa, kaleden yana iki yüz adım kadar öteye gitmiş, eski oturduğu düz taşın bir merdiven gibi kesilmiş yerine varmış oturmuş, tüfeğini iki eliyle kavramış, öyle, gözlerini ileriye, Gavur dağlarına dikmiş kalmıştı.

Kayalıkların gölgesi ikindiüstleri garbi yeli eserken çok serin oluyordu. Bir de esen yel kurumuş kekik, adaçayı, kurumuş çiriş, ot, göynümüş toprak, kaya, ekin kokusunu getiriyordu. Burada Mustafa da, babası da köyü, her şeyi unutup başka bir dünyaya, tada, kokuya giriyorlardı.

İsmail Ağa buraya aptesini alarak geliyor, küçük taşlardan, otlardan temizlediği bir kaya düzlüğünde uzun uzun namazını kılıyordu. Salmansa eli filintasında öyle orada, taş merdivenin basamağında durur, gözleri karşı Gavur dağlarında, Gavur dağları çoğu zaman dumana batık oluyordu, kıpırdamazken, sonra birden yayına basılmışçasına ayağa fırlayıp hemen toparlanır, koşarcasma kayalıkların yöresinde boynundaki dürbünü sallanarak, uzun, gümüş savatlı hançerleri bacaklarına değerek, sırma işleme koşar koşar omuzlarına asılmış, beline, ta göğsüne kadar bağlanmış fişekliklerinin gümüşü, sırması, tuncu parlayarak birkaç tur atar, sonra da hiçbir şey olmamış gibi gidip yerine oturur, yeniden put kesilirdi.

Babası namaz kılariken, kıllı geniş göğsünü açmış, sırtını kayalığa dayamış konuşmaz düşünürken Mustafa da kendi kendine oralarda çekirgelerle, arılarla, kırlangıç yavrularıyla, kayalıkta çok kırlangıç yuvası vardı ve Mustafa o yuvalara kadar tırmanabiliyordu, yuvalardaki bir kısmı daha tüysüz, sarı ağızlı, bir kısmı tüylenmiş, ağzının sarısını dökmüş, uçmaya hazırlanmış yavrularla oynuyordu. Kayaların dibinde de çok sarıca arı peteği vardı. Bazan da yükseklerdeki yuvalardan uçuşma öğrenirlerken düşmüş kırlangıç yavruları buluyordu kayalıkların dibinde. Bunların kimisi can çekişiyor, kimisi de var gücüyle uçuşma çabasında, kanatlarını gererek uçmaya uğraşıyordu. Bazı günler o kadar çok oluyordu ki yuvadan düşmüş yavru, Mustafa bu yavruları yuvalarına taşıya taşıya bir hal oluyordu. Bütün arılar, kırlangıç yavruları, sinekler, böcekler, sümüklüböceklerle oynarken ağzı boş durmuyor, durmadan türküler söylüyordu, ama hiç ara vermeden, biteviye... Karşı dağdaki kartallar, kartal yavruları, kırlangıçlar, kırlangıç yavruları, kırlangıç yavrularını yiyen çifte boynuzlu çingiraklıyılanlar, kan fışkıran yarı yanmış dut ağacı, yarasalı mağara, keklikler, keklik palazları, tazılar, zeytin ağaçları, kayalık dağın doruğundaki evliya türbesi, o doruğa bir hıdrellez günü bütün köy giyinip kuşanıp, sabahtan öğleye kadar yürüyerek gitmişler, orada kurbanlar kesip oyun oynamışlar, beş tane aşık saz çalmış, çok dualar okumuşlardı, işte o günün üstüne durmadan türküler uydurup söylüyordu. O türbedeki hıdrellez günü, Mustafa hiçbir şeye bakmamış, aşıkların dizinin dibinden, ağızlarına girecekmişçesine ayrılmamış, gözlerini de sazın tellerine değen parmaklardan hiç alamamıştı. En çok Yarpuzlu Aşık Rahminin göğsü mavi sedefli, mavisî güneşte çakan sazını sevmişti. Aşık Rahmiyi, onun ince uzun parmaklarını, uzun boyunu, güzel, hep gülen, gülerken gamzelenen esmer genç yüzünü, kimi uzun bir çığlık gibi eski bir ağıt, kimi bir sevinç türküsü olan, insanı yerinde durdurmayan, oynatan aydınlık gür sesini hiç unutamamış, hep onu düşlemişti. Ondan sonra, türkülerini uydururken sesini hep Aşık Rahminin sesine benzetmeye çalışmıştı.

Babası namaza başlamış, Salman orada başını dimdik tutmuş karşıya bakıyor, Mustafaysa karşıdaki Düldül dağına kap-

tırmış kendisini, durmadan onun üstüne hiç duyulmadık türküler söylüyordu. Her sözünün başı, yürüyerek gel buraya, di-yordu. Gel otur şuraya, kaleyle aramıza. Salmanın hiç adım an-mıyordu ya, demek istiyordu ki, ey Düldül dağı gel otur Sal-manla bizim aramıza, Salman senin arkanda, hiç çıkılmaz, aşılmaz bir koyağında kalsın.

Düldül dağıyla bu arada sıra sıra, üst üste yaslanmış irili ufaklı çok sıradağlar vardı. Onların maviliklerinin arkasında Düldül dağı pespembe, azıcık bakır, bir yanı kızarmış, ince, uçuk, tüten, yayılmış bir dumanın altından görünen sivri ince tepesi bulutsuz, karsız, mavi, pembe karışığı, bir duman gibi göğ-e ağmış, tabanı genişleyen, genişleyerek gelip tabaka tabaka mavi, birbirine abanmış dağların üstüne çökmüş... Koyakları-na gölgeler düşmüş, onu bir giz, bir büyü-lü dağ yapmış bu göl-geler. Düldül dağı buraya kadar gelip gelip gidiyordu. Yanar-döner, az önce Mustafanın yakaladığı bir böceğin sırtında yan-sıyordu küçücük, kocaman pembe mor Düldül dağı, duman içinde kalıyor, ovada, bir mavinin ortasından, maviyi yararak, sürükleyerek, bir aydınlık seli olmuş akan ırmağın üstüne yan-sıyarak, yansıyıp ırmakla birlikte deli bir hızda akıp gelerek, bir de bakmışsın az sonra yerine, sıra sıra dağların ardına geçip ye-rine oturarak... Bakır dumanında, renginde, acı, tüterek...

Kısacık boylu Salmamın da kendinden umulmayan bir sesi vardı. Yalnız kaldığında dağları yankılandırıran yabanıl bir sesle türküler söylerdi. Yabanıl, ürperten, insanı ağlamsı eden, bir kedere, hüzne boğan, buralıların da, Çerkeslerin Kürtlerin de bilmedikleri tuhaf bir dille, derinden, genizden gelen bir sesle söylerdi türkülerini... Mustafa onu hiç dağlarda böyle türkü söylerken duymuş muydu, hiç anımsamıyordu ya, belki de başkaları söylemişlerdi ona Salmanın böyle yabanıl, dağları taş-ları birbirine katan türküler söylediğini.

O Kuş Memet var ya, Kuş Memet kendini de yürekli bir şey sanıyordu. O Kuş Memet var ya, kızdığı zaman, vay anam vay, o bir kere kızmayagörsün, hiç kimseyi dinlemez önüne ge-leni boğar, önüne geleni boğamazsa döner hıncından kendisi-nin boynunu sıkar da boğar, işte o Kuş Memet var ya, o hiç kimseciklerden korkmaz. Yanık ağaçtan da, Zalımoğlundan da,

Osman çukurundan da korkmaz, mağaranın önünden de geçerken gözlerini de kapamaz, alıp da yatırmaz, yaaa, ama o Memet var ya, Kuş Memet, babasından da korkmaz, ama Salmandan ödü patlar. Salmanı görmesin bir kere, korkusundan kaçacak delik arar, onun ellerine deli olur. Pürtüklü, başının iki misli büyüklüğündeki ellerinden, ayaklarından da ürker, onun ayakları geceleri Salmandan koparlar, alır başlarını kaleye doğru, gövdesiz, keskin kayaları tırmanarak, kor giderlerdi. Memet nasıl korkmasın... Mustafa niye korksun ki Salmandan, o, Mustafaların evini, öldürmesinler diye de babasını bekliyor. Hem de o babasını dünyada herkesten daha çok seviyor. Babası şu dünyada canını bir tek adama güvenir, o da Salmana... Mustafa niye korksun ki Salmandan? Ama herkes korkuyor ondan. İçine yumulmuş, hiçbir yere, karşı dağa bile bakmayan, öyle donmuş kalmış, pörtlemiş kalmış, kan çanağına dönmüş gözlerinden, gözleri yuvalarında durmadan uğunarak bir topaç gibi dönüyor, konuşurken, onun konuştuğunu kim duymuş ki, bir homurtuya dönüşen ağzının içinde yuvarlanan sözlerinden, elindeki tüfeğinden, durmadan durmadan şu dağın arkasındaki koyağa gider, sabahlardan akşamlara kadar orada kurşun yakarmış, havada meteliği vururmuş, gözünün gördüğü her şeyi vururmuş, bütün kırlangıç yuvalarını bozar, yavruların boynunu koparır şuraya atar, uçan kırlangıçları da, telefon teline konmuşları da kurşunlarmış, hançerlerinden, hançerlerini bazı bazı belinden çekip ay ışığında avluda gece yarıları, Kuş Memet de, ötekiler de bunu olduğu gibi gözleriyle görmüşler, bir tuhaf, hiç görülmedik yabamıl bir oyun oynarmış, hançerini yere saplar başının üstüne dikilip, elleriyle, başıyla yürüyerek, dönerek, yere yatıp birden bir top gibi havaya fırlayarak, uza-yıp kısalarak, sonra tostoparлак, durmadan avluda kaktüs dikenlerinin üstünde çıkırık gibi gıcırdayıp dönerek, hançerini karnına saplayıp hiç kan çıkarmadan, hançerin üstüne yatarak, kaleye koşarak giden ayaklarının arkasından uçarak, kesilmiş bacaklarından, paramparça doğranıp sonra bir araya gelen bedeninden, çıkık elmacık kemiklerinden, çivi gibi başına çakılmış sarı odun saçlarından Kuş Memet de, Hava Ana da, Zalımoğlu eşkıyası da, hani babasının düşmanı var ya, Salman onu

bekliyordu, o gelip de babasını öldürmesin diye, Mustafa o adamı da, o adamın otomobili de vardı, otomobilini de görmüştü, işte o adam da Salmandan korkuyordu. Salmandan korkmayan hiç kimse yoktu. Şu kayanın kırmızı kanatlı kartalları bile ondan korkuyorlar da, köy civcivlerle dolmuş taşmışken inip bir civcivi kapıp gidemiyorlardı. Yaz geceleri Kuş Memet hiç uyumaz, sabahlara kadar çardaklarından Salmanın türlü marifetlerini seyredermiş. Kuş Memet, Salmanın o al kısrağı öptüğünü görmüş, öyle öyle yaptıktan sonra, geceleri ay ışığında kısrağı kaktüslerin duldasına çeker başlarmış sevişmeye, kısrağı öpmeye. Kısrağ da kendinden geçer, o da Salmam başlarmış öpmeye, yalamaya, kısrağla Salman birbirlerine karasevda bağlamışlar. Kuş Memet her bir şeyi biliyor, anasıyla babasının da her gece ne yaptıklarını uyumayıp seyreyliyormuş. O kocaman bir çocuk, dokuz yaşında. Mustafa gibi daha küçük değil ki, hiçbir şeyden anlamasın... Kısrağla Salmanın sevda bağlamalarını bilmesin. Mustafa da bir büyüsün, Kuş Memet kadar olsun... Kuş Memet diyor ki, sen büyür de benim kadar olursan, aklın her bir şeye ererse, sen o evde bir gün bile duramazsın, eli tüfekli evran gibi, çingiraklı çift boynuzlu yılan gibi Salman o kapıdan ayrılmaz gece gündüz evi beklerken, ya bir gün de kafası kızıp, tüfeği çekince... Ya da Zalımoğlu gibi evi kapıdan tam ateşe verince... Geceleri, atların dışarda bağlı oldukları yaz geceleri, atlar yeşil otları kütür kütür yerken, otlar taze, yeşil yeşil kokarken, yonca kokuları tüm geceyi hoş dururken Salman atların karınlarının altına giriyor, uzun bir süre oradan çıkmıyormuş.

İsmail Ağa namazını bitirdi, ellerini göğşe açıp, ağzı kıpır kıpır duasını topladı, üstünü çırparak dimdik, upuzun ayağa kalktı, Mustafaya bir göz attı, Mustafa sert kabuklu, yeşil, kırmızı benekli yanardöner bir böceği yakalamış onunla oynuyor, döngelerle dikenlerinin altından da uğurböcekleri bulup parmaklarının üstüne koyup uçuruyordu. Köyde hiçbir çocuğun oyuncacı yoktu da Mustafanın vardı. Babası, babasının büyük şehirlerdeki dostları, babasını öldürecek olan o otomobilli adam hep oyuncak gönderiyor, getiriyorlardı ona. Evde koskocaman, yeşil bir Süleymaniye Camisi vardı bir zamanlar Mustafanın, bal-

lı, çok tatlı şekerden. Mustafa arada sırada bir minaresinin ucundan yalıyordu. Sonunda minareyi yalaya yalaya yarıya indirdi. Bir gün de bu minaresi yalanarak yarıya inmiş camiden bıktı, onu göremez oldu. O gün köyde ne kadar çocuk bulabilseyse hepsini eve çağırdı, "haydin yalayalım çocuklar," dedi. Çocuklar caminin yöresine halkalanıp yattılar, camiye yalamaya koyuldular, sırasıyla bölük bölük caminin yöresine yatıp yalıyorlardı. Az bir sürede camiden en küçük bir iz bile kalmadı.

İsmail Ağa geldi her zamanki oturdukları yere, büyük yaygın, bir yanı sivrilip göğe doğru ağmış, kırmızı damarlı çok mor, kuzeye gelen yanını yeşil beneklerin bezediği kayalığın gündoğu yanına, namaz kıldığı yerin on beş adım kuzeyine vardı, belini kayalığa dayadı oturdu. Buradan aşağıdaki tarlalar, tarlaların ortasındaki küçücük bir ada gibi duran Adaca kayalığı, tarlaları ikiye bölen ak tozlu yol, dağı çevreleyerek bir yılan gibi kıvrılarak akan öteki yol, kale, kalenin yamaçları, aşağıdaki dümdüz ova, karşıda, moraran Kırmacılı Sümbülkaya burnu, Gökburun kayalıkları, bu kayalığın tam ucundan ırmak geçer, kayalığın gölgesi her zaman suya düşerdi, Osmanîye altları, oraları hep bir toz bulutu altında olurdu, ovaya serilmiş akan Ceyhan ırmağı bütün dönemeçleri, kıvrımlarıyla, Toprakkale, Telkubbe, Akdenizin üstünden buraya doğru ağmış ak bulutlar, ovanın mavisî ortasında kararan Sakarcılık köyünün top ağaçları, Tecirli bucağı, Kırmutlu, göçmen köyü Yeniköy incecik minaresiyle buradan olduğu gibi gözüküyorlardı. Payasın altından bir toz bulutu kalkmış geliyordu.

İsmail Ağa oturunca Mustafa da geldi babasının yanına oturdu. Kocaman gözleri hüznü, ürkek, korku doluydu.

Salman bir gölge gibi her zaman arkalarındaydı. Nereye gitseler, ne yapsalar, ister dağda belde, ister köyde konuklukta, düğünde dernekte olsun, hep onların izindeydi. Elinde filintası, kimisinde de belinde çifte nagant tabancaları, kocaman açılmış, kimisinde inatla bir yere dikilmiş, kimisinde yuvalarından fırlayacaklarmış gibi fıldır fıldır gözleriyle onları bir an için yalnız bırakmıyordu. Mustafa Salmanın gövdesinin küçücük bir şey olduğunu biliyordu. Onu çırılçıplak bile çok görmüştü. Küçücük bir şeydi. Ama geceleri, hele ay ışığında bu küçücük gövde

büyüyor, büyüyor dev kadar oluyordu. Sert poyrazlı, hışım gibi yağın yağmurlu, çıvgınlı kış gecelerinde de Salman inadına köşesinden ayrılmıyor, avludaki bir duldaya, konağın saçaklarının altına girip korunmuyordu. Orada, olduğu yerde bazı sabahlar onu kaskatı kesilmiş, dişleri şakır şakır birbirini döveren buluyorlar, diriltmek için gür ateşin yanına sıcak yün yorganlara sarmalayıp yatırıyor, çay üstüne çay içiriyorlar, neden sonradır ki Salman ancak kendine gelebiliyordu.

İsmail Ağa Salmanı korumacı yapmadan önce onu çok denemişti. O, geceleri yağmurda ayazda, sırtında Çerkes yamçısı, Çukurovada geceleri kimi zaman öyle ayaz yapardı ki, bu yamçının içinde bile Salman buz keserdi, kışta kıyamette, hasta, ateşler içinde yanarken bile bir kerecik olsun uyumamış, dalmamış, uzaktan gelen karartıya, daha eve değil, avluya bile ancak yaklaşmışken kurşunu yapıştırmıştı. Böyle deneylerde kimse ölmemişti ya, üç kişi total kalmıştı. Salman geceleyin avluya yaklaşan, dur emrini dinlemeyen üç kişiyi de aynı yerden vurmuştu. Adamlar bağırıncadır ki ikinci kurşunu yiyip ölmekten kurtulabilmişlerdi.

İsmail Ağa Salmanı da Mustafa kadar, belki de ondan daha çok seviyor, Mustafaysa bunu biliyor, hiç kıskanmıyordu. Niye kıskansın, Salmanın babası değildi ki o... Yalancıkıtan babasıydı. İsteddiği kadar varsm sevsin. Kıskanmak aklından bile geçmiyordu. Ama bu Salmandan korkmasına engel değildi. Geceleri durmadan büyüyen gölgeden, yağmurlu gecelerde de çok büyüyordu gölgesi, tanyerleri ıştırken onun o köşeye çakılmış kalmış dört köşe bedeninden, saydam, soğuk, acı, keskin, öldürücü bakışlarından, ürkütücü, delirtici gözlerinden teknil köy korkuyordu. Salman herkesi o kadar korkutuyordu ki, herkesin korkudan onu görünce kusacağı geliyordu. Mustafa niye korksun? Bir gece Kuş Memet onu görmüş de, böğüre böğüre, "korkuyorum, korkuyorum Mustafa, ben ondan korkuyorum," diye kusmuştu. Bütün köylü, özellikle köyün çocukları, kadınları, köyün kız erkek bütün çocukları geceleri hep Salmanı düşlerinde görüyorlardı. Ne yapsm, onlarla birlikte Mustafa da onu düşünde görüyordu. Sabahları, daha tanyerleri ışmadan, köyün o gece Salmanı düşlerinde görmüş çocukları suyun kıyısında,

yarların dibinin kuytusunda, çakıltaşlarının üstünde buluşuyorlar, gördükleri Salman düşlerini birbirlerine Salmanın adını vermeden anlatıyorlardı. Düşlerin hemen hepsinde Salman al taya biniyor, çocukların, özellikle de Mustafanın üstünden, Mustafa al tayın nalları altında paramparça oluyor, tozların, gübrelerin arasından her bir parçasını bir yerden topluyorlardı, geçiyordu. Mustafa, köyün çocukları kendi parçalarını tozlardan toplarlarken, uykusundan çığlık çığlığa uyanıyordu. Salman tayın sırtında, al tay kaleden dağın doruğuna, oradan Anavarzaya uçarken Salman iniyor, al tayın sağırsına yapışıyor, bacakları havada sallanarak, taya yapışmış titreyerek, taya girerek, tay hoşlanarak gidiyorlardı. Çingiraklı, boynuzlu yılanların arasına giriyorlardı, kıvıl kıvıl kaynaşıyordu yılanlar... Dilleri kırmızı, uzun, kayaların arasında... Yılanlar al tayla birlikte, yan yana gökte uçuşuyorlardı, uzun, kıvrılarak, kıpkırmızı, yalın kırmızısına kesmiş, havada birbirlerine dolanarak... Salman al tayın sağırsında, al tay bacaklarını germiş, kendinden geçmiş, sağırsı kırışarak... Salman birden hayasını taydan çıkarıp, kocaman, Salmanın hayası bir at hayası kadar kocaman olmuş, al tay kederli, şaşkın gözlerle dönüp dönüp gökte uçarken Salmanın hayasına bakıyor, birden geriye dönüp bakarken Salmanın hayasını ısırp koparıyor, kan yağıyor gökten köyün üstüne, bütün köylü dışarıya çıkmış, gökten, Salmanın hayasından yağan kan yağmuruna bakıyorlar, başları gökte... Üstlerine Salmanın al tayın ağzındaki koparılmış kapkara hayasından yağan kandan insanlar tepeden tırnağa kana batıp çıkıyorlar. Evler, cami, mor kayalıklı dağ, keskin doruğun ucundaki ak kale, akan ırmak hep kıpkırmızı kana kesiyor.

Ceyhan ırmağı tutuşmuş apak bir aydınlık selinde yanıyor, bütün Çukurova düzünü bin güneş vurmuş gibi ısıtıyor, bu ışığın ortasında, ellerinde kanlı hançerleri top top sağılan bulutların arasından çınlıplak Salman çıkıyor, deli bir oyun oynayarak, hançerlerinden yöreye kanlar fışkırtıp eve geliyor, öyle taş gibi, her zaman nöbete durduğu yerde donup kalıyordu. Onu böyle görünce köylüler üst üste alt alta, birbirlerini ezerek evlerine kaçıyorlardı. Kanlı kartallar da gökte, onlar da kanat kanada, birbirlerinin üstüne yığılışarak, kapkara, yoğun, uğul-

tulu, ılık ılıa, gökleri sallayan, kulakları sağır eden, bir mor dağdan kaleye, bir kaleden Anavarzaya, Yırankaleye, oradan Akdenizin ak bulutlarına, oradan da Toprakkaleye gökyüzünde çavan, dönen bir bulut gibi alkanıyordu. Birden gökyüzünden kartallar ılık ılıa, çığlıkları artarak, mor, tüten dağı yankılandırıp sallayarak yukardan köyün alanına, ırmağın kıyısına, caminin önüne yağmaya bağladılar, yağdılar yağdılar st üste yığıldılar, köyün bütün evleri kartalların altında kaldı. Mustafa, Memet, köyün öteki çocukları kartalların altında kalmışlar, kana batıp çıkmışlar, kan gölünün içine batmışlar soluk alamıyorlardı. Salman al tayın üstünde, sağrısının arkasında hayası uzun, kızarmış, çıplak uçuyor, som kayadan mor dağın boyunca yığılmış st üste kaynaşan kartalların üstünden geçiyor, onların üstünde hançerler yağdırıyordu.

Birden köy, dağ, kartallar öbeği korkunç bir sessizliğe gömülüyor, dünyadan en küçük bir ses çıkmıyordu. Ne bir sinek vızıltısı, ne bir yel fisiltisi, ortalık sessizlikten tın tın ediyordu. Sanki yeryüzü boşalmış bomboş kalmış, her şey ölmüş, ortalıkta hiçbir canlı kalmamıştı. Bu ın ın öten sessizlik, boşluktan bile boş bir boşluk uzun sürdü, belki bir ay, bir yıl, belki bin yıl... Ondan sonra gene birdenbire bir şimşek akar, ortalığı yırtar gibi dev bir usturayla göğü ortadan ikiye biçer gibi dünyanın ucundan bir horoz sesi geldi. Horoz sesiyle birlikte kartallar uyandılar, karmakarış, kanat kanada göğe savrulduklar, toparlanıp dağılarak Gavur dağlarına öte uçtular gittiler. Salman al tayın üstünden yere atladı, şalvarını giydi, fişekliklerini, dürbününü, hançerlerini, tabancalarını, tüfeğini kuşandı, hayasını şalvarın içine soktu, uçkurunu bağladı, hançerini çekti, hanerinden tozun içine şıp şıp kan damlıyordu, birden öten horozun üstüne atladı, kırmızı, yeşil, mavi, yanardöner horoz onun elinden kurtulup uçtu, ta kaleye kadar vardı, kalenin üstüne kondu, kanatlarını çırparak var gücüyle gene ötmeye bağladı. O ötmeye bağlayınca dünyanın bütün horozları da kanat çırparak ötmeye bağladılar. Artık horoz seslerinden başka hiçbir şey duyulmuyordu. Karşı mavi, sonsuz ova silme horoza kesmişti, suyun üstü de horoza kesmiş, maviden, yeşilden, kırmızıdan, mordan yalp yalp ederek akıyordu. Kartallar az sonra Gavur

dağlarından, Anavarzadan, Düldülden döndüler, gökyüzünden fıslayarak, akarak, bir top olarak, binlerce çizgi, yere sağılarak horozlara saldırdılar. Yerde karmakarış horozlarla kartallar kavgaya başladılar. Horozlar ötüyor, kartallar çığırtıyor, toz duman, telek tüy dünyayı almış, koyu bir karanlık gibi göz gözü görmüyordu. Hançerini çekmiş Salman geldi. Kocaman olmuştu gene. Gölgesi kalenin yamacına vurmuştu ta buradan, Ceyhan ırmağının bu gecesinden, Akdeniz yanına... Önce horozların, sonra kartalların kellelerini kesip kesip fırlatıyordu köyün üstüne. Baş kesilen horozlar, kesik başlar daha çok öterek, dünyayı kıyamete boğarak, köyün üstünde gövdesiz başlar, başsız gövdeler, yönsüz, kör gibi dolanarak uçuyorlardı. Ilık kanlar yağıyordu köyün üstüne, dize çıkmış tozlara... Arkasından tüyler, arkasından kesik horoz başları yağmaya başladı. Dünya zelzeleye tutulmuşçasına ötüyorlardı horoz başları yere düşerken... Kartal gövdeleri, kartal başları... Birden bir yel çıktı, tüyleri, başları, gövdeleri kıpkırmızı olmuş, yanan dağa doğru savurdu. Tüyler, başlar savrulurken artık hiç göz gözü görmüyor, dünyanın bütün horozları birden ötmeye başlıyor, tam bu sırada da Salman gerilip hançerini sallıyor, hançer kıvılcımlar saçarak uçuyor, arkasında bir ışık çizgisi bırakarak avludaki ulu kaktüsün yanına varıyor, İsmail Ağaya ulaşıyor, İsmail Ağa kaçıyor kaktüsün arkasına, hançer ulaşıyor ona... İsmail Ağa var gücüyle kaçarak dikenli kaktüsü dolamıyor, uzun hançer onun arkasını bırakmıyor, ikisi birden hızla kaktüsü dönüyorlar, ak dikenler fırlıyor kaktüsten, onlar yöresinde fırladıkça. Hançer İsmail Ağanın, kaktüsün, kaktüs tam bu anda sarı, turuncu, mavi, kırmızı çiçeğe duruyor tepeden tırnağa bütün dallarıyla, gövdesinin yöresinde yalp yalp eden keskin, ustura, değdiği yeri biçen, kaktüsü baştan ayağa kuşatan ışıktan bir ağ örüyor hançer. İsmail Ağa gövdeyi dönüyor, bu anda da kovanlardan, peteklerden boşanmış bir arı bulutu sarıyor ortalığı, yoğun... Kesilip dökülüyorlar, biçiliyorlar ortalarından, yere diz boyu yığılıyorlar. Suyun yüzü arı ölüleriyle doluyor. İsmail Ağa dönüyor, hançer dönüyor, arı bulutu ortadan biçilerek bir duvar gibi dönüyor. Arı kokuyor ortalık, arılar kanıyor, kırmızı... Kanatları son ölüm ışığını saçarak efiliyor. Hançer kaktüsün

yöresinde dönerken kırmızı çizgiler düşüyor yöreden boydan boya, arı çizgileri, ölü arı kanatları çiziyor, ipiltili, jilet ağzı, ustura... Kaktüsün gövdesi kırmızıya kesiyor çizgi çizgi, arı kanadı ipiltilerinin altında kalıyor. Yalım içinde kalmış kaktüs balkıyor habire. Hançer kıvılcımlar saçarak uçuyor, uçarak, fışkırarak, jilet ağzı, kaktüsün köküne ulaşıyor, İsmail Ağa kaçıyor, hançer yüz hançer, bin hançer oluyor, horoz başları uçuşuyor göklerde, uçan hançerlerin arasında, toprağa kan damlıyor, diz boyu tozları oyuyor. Arı vızıltıları dolduruyor ortalığı. Hançerler arıları biçiyor, arı bulutunu deliyor, yarıyorlar, gidip gelerek sonsuz bir hızda havada mekik dokuyarak yükseliyorlar hançerler, dağın doruğundan kaleye, kaleden doruğa kadar.

Kaktüsün gövdesinin yöresinde dönen İsmail Ağa yoruluyor, beni kurtarın, beni kurtarın, kurtarın, diye bağıyor var sesiyle. Dünyanın bütün horozları ötüşerek uçuşuyorlar mosmor, çelik morunda, yanan dağla kale arasında. Yanan, yalım gibi hançerler de gelip başlarını uçurarak geçiyorlar. Kartallar yürüyorlar kıpkırmızı, göğü kıpkırmızı, billur, kapatıyorlar. Mor dağ çiçeğe duruyor, kayalıklar binlerce turuncu çiçekle ağzına kadar döşeniyor. Baş döndürücü bir koku. Sonra kartallar kapkara uçuyorlar, dünya zindana kesiyor, kapkaranlık. Dağ da, ağzma kadar turuncu çiçek açmış kalenin yamaçları da güm güm ötüyor. Öteki bütün dağlar geliyorlar, Binboğalar, Aladağ, Demirkazık, Beritdağ, Düldül dağı, Gavur dağları, halka oluyorlar köyün dört yanına... Kuyunun dibinde kalmış gibi, dağların ortasında kalıyorlar. Dağlar güm güm ötüyorlar, demirci ocağı közü gibi de yamyorlar. Horozların sesleri kulakları sağır edecek. İsmail Ağa dağların dibinden koşarak kaçıyor, dağlar tütüyor. Kurtarın, kurtarın!.. Kulakları sağır edercesine dağlar gümbürdüyor. Kurtarın! İsmail Ağanın çığlığı horoz seslerine, dağların gümbürtülerine, dönen hançerin hışılmasına karışıyor, dönen hançer, burgu gibi İsmail Ağaya ulaşıyor, İsmail Ağanın göğsüne kıpkırmızı yalım, tam yüreğinin ortasına giriyor, girip girip çıkıyor. İsmail Ağa bağıyor var sesiyle, sesi bütün seslerin üstüne çıkıyor. Kalkıp kaçıyor göğsüne saplı kıpkırmızı yalım hançerle, dağlar çevirmiş aşamıyor. Gerisingeri gelerek kaktüs ağlının dibine düşüyor, serilip ölüyor, göğsün-

den kan fışkırıyor kaktüslerin tepesine doğru, yemyeşil... Yöredeki dağlar çemberi gittikçe daraltıyorlar, yamaçları çiçeğe batmış. Sonra Salman İsmail Ağanın evine dalıyor, evde kim varsa hançerini sokup çıkarıyor, sokup çıkarıyor, hepsi gelip kaktüs ağılının dibine, İsmail Ağanın ölüsünün yanına düşüyor, can çekişiyorlar. Salman, gözü dönmüş evden çıkıyor, gene dünyanın bütün horozları ortalığı renk renk ısıltıya boğup uçarak geliyorlar, üst üste gene dağa kadar yığılıp birden ötmeye başlıyorlar. Ve Salman dalıyor köyün içine, önüne gelene sokuyor hançeri çekiyor, sokup çekiyor. Köylülerin ölüleri seriliyorlar dağın yamacına, kayalıkların arasında kuruyorlar, çatır çatır yanan kayalıklarda pişiyor, yanıyorlar. Salman da elinde tüfeği, merdiven gibi kayasına oturmuş hiçbir yöne bakmadan onları bekliyor. Yeşil sinekler almış ölülerin üstünü inip kalkıyorlar yığın yığın, kartallar ölülerin üstlerinde dönüyor, bir tanesi yukardan kanatlarını kısıp hışıldayarak bir ölünün üstüne inip bir parçasını koparıp kaçıyor. Salman olan bitenden habersizmişçesine taş kesilmiş, orada, eli tüfeğinde. Az sonra dağın yamacındaki bütün ölülerin iskeletleri kaldı. Mustafa da avlunun bir köşesine, kayalığın ucuna, kaktüs ağacının dibine, babasının ölüsü yanına büzülmüş, tepeden tırnağa kana batmış çıkmış, gövdesinde kan kurumuş, derisi çatır çatır, korkuya kesmiş, arı bulutunun içine saklanmış, kaktüslerin köküne köküne giriyor, arılar Salmanla onun arasına gittikçe yoğunlaşan bir duvar örüyorlar. Sonra birden gene sesler kesiliyor, horoz kelleleri susuyor, arıların duvarı siliniyor, kaktüs ağılı çiçeklerini torlayıp topluyor, bir yılan gibi kıvrılarak dağın yamacına, kayalıkların arasına bir yılan gibi akıp gidiyor ak dikenlerini, çiçeklerini, arılarını yanmış apak durmadan fışkırtıp savurarak. Mustafa, öyle ortada, çırılçıplak, dünyanın sonsuz düzlüğünde, kırk günlük yolun arkasına bir yumurta dik, görünür, öyle bir düzlükte kalıyordu, hiç kimsesiz, ne bir arı sesi, ne bir kırlangıç kanadı... Salman Mustafanın üstüne atılıyor tam bu sıra, ellerini gırtlığına geçiriyor, Mustafanın gözleri pörtlemiş, bedeni gerilmişken... Elinden kurtulup ovaya aşağı, düzlüğün ortasına alıyor yatırıyor. Salman ona artık ulaşamıyor. Mustafa yel gibi koşuyor düzlükte, uçar gibi. Salman onun arkasından hançerler

fırlatıyor, hançerler arka arkaya yanından yöresinden vızlayarak, kulaklarının dibinden geçiyor, kayalara çarpıyor, her hançer çarptıkça kayalardan demirci köresinden fışkırır gibi avuç avuç kırmızı kıvılcımlar fışkırıyor, Mustafa kırmızı kıvılcımların ortasında kalıyor, kıvılcımlarla birlikte dönüyor, koştukça ellerini ayaklarını törpüleyen, bütün giyitlerini paramparça edip onu çırılçıplak bırakan, tekmil bedenini kana bulayan kayalıkların ardına saklandıkça hançerler arkalarında kıpkırmızı bir yalım izi bırakarak, kırmızı yalımdan ince kafesler örerek kuşatıyorlar, Mustafa bir an kendine dönük hançer uçlarının çelik ışıltısında kalıyor, kıvılcımlarla birlikte bir topaç gibi dönüyor ortada, soluk alamaz oluyor, Salman yukarda kızıl bir kayanın yangınında güler oynar, eğlenir, Mustafayla alay eder, ona nanik yapar, dilini çıkarırken, atların üstüne binip onun üstüne kırmızı yalım sünen kurşunlar yağdırırken...

Yay gibi gerilmiş Mustafa Memede:

"Sen hiç kimseden korkmuyorsun, değil mi Memet?" diye sordu.

Kuş Memet:

"Korkmuyorum, hiç kimseden," diye karşılık verdi. "Gece olsun, gündüz olsun hiçbir şeyden, Zalımoğlundan bile korkmuyorum. Sal... Sal... Sal... Hiç korkmuyorum."

Memet sözünün gerisini getirmedi.

Sonbahar yaklaşıyordu. Göğünüp kurumuş otların, kekiklerin kokuları gittikçe keskinleşiyor, acılaşıyordu. Kayalığın gölgesinde bütün öğleüstlerinden gece yaralarına kadar kesilmeyen garbi yeli serin, yumuşak koku yüklü eserdi ta ağustos başlarından ekim sonlarına kadar. İsmail Ağa böyle bütün yaz boyunca, çoğunlukla da temmuz sonlarından ekim sonlarına kadar buraya Mustafayı elinden tutmuş gelir, kekiklerin ortasına az önceki oturduğu yere oturur, namazını kıldıktan sonra gene böyle belini kayalığa verir, gözlerini kapatıp uzaktan, derinden, duyulur duyulmaz usuldan uzun bir türküye başlardı. Mustafa da babasının dizinin dibine oturur kendinden geçer, babasının bu hüznü dolu, bitip tükenmeyen, çok uzaklardan gelen, buradaki insanların türkülerine hiç benzemeyen Kürtçe söylediği türküye dalar giderdi.

Baba oğul bazı günler, gün kavuşuncaya kadar türkülerine kendilerini kapıp koyverirler, ötede, kayalığın üstüne yumulmuş oturmuş Salman da onlarla birlikte İsmail Ağanın türküsüne dalar giderdi. İsmail Ağa Salmanı da köye ilk gelip yerleştiklerinde böyle elinden tutar, buraya gene böyle birlikte gelirlerdi. Gene böyle bu kayaya bellerini verir oturur, İsmail Ağa türküsüne başlar, Salman da gözlerini kapatıp kendinden geçerdi. Salman da Mustafa gibi İsmail Ağaya baba der, onu baba bilirdi.

Bazı günler İsmail Ağanın türküsü bitip tükenmek bilmiyor, havadan havaya, sestene sese geçiyor, ekmeği suyu, namaz kılmayı, uyumayı unuttuyordu. Türkü gece yarısından sonraya kadar sürüyordu. Salman da yanda, orada taş merdivenin üstünde tüfeğine sarılmış İsmail Ağa türküyü sürdürdüğü sürece durmadan usul usul öne arkaya sallanıyordu. İsmail Ağayla Mustafa derin, büyümlü uykularından uyandıklarında çoğu zaman ay gelmiş orta yeri dolanmış oluyordu. Aşağıdaki dümdüz ovaya, kalenin, kayalıkların, ovayı çevrelemiş yatık dağların gölgeleri düşüyor, uçsuz bucaksız düzlüğü ikiye bölmüş, sonsuz bir aydınlığa, ışığa boğmuş kıvrılarak akan, ay ışığında daha da yayılmış, genişlemiş gözüken, bir ışık seline dönüşmüş ırmak toprağın üstünden, ağaçların doruklarını yalayarak gecenin üstüne üstüne, aşağılara uçup gidiyordu.

Kimi geceler dünyayı ay ışığı böyle silme doldurmuşken İsmail Ağa kayalık köy yolunda birden durup düşünüyor, hemen geriye dönüp eski yerlerine geliyor, bir süre ayakta durup ovaya, bulutlara, yamaçları ısılayan dağlara dalıyor, Mustafayı sırtından indirip yere koyuyor, kendi de artık bir iyice serinlemiş kayaya gene sırtını veriyordu. Salman da gene öyle, eski yerinde, kayasının üstünde, tüfeğine yumulmuş, bir eski zaman yontusu gibi, gölgesi uzayıp çirişotlarının, mor kaya kengerlerinin üstüne düşmüş duruyordu.

Baba artık ne türkü, ne bir sözcük söylüyor, hiç mi hiç ağzını açmıyor, yaz, sonbahar aylarıysa her bir yandan ötüşen, kıyameti koparan cırcırböceklerinin sesine dalıp gidiyor, Mustafaysa gecenin sessizliğine, düşüne kendini alabildiğine kapıp koyveriyor, başını babasının bacağına üstüne koyup derin uy-

kulara dalıp gidiyordu. Gecedен boyuna fırt fırt yarasalar geçiyor, karşı dağda uzun aralıklarla puhular ötüyor, aşağıdan, ovadan çakal, kurbağa sesleri geliyor, kalenin burçlarının üstüne doluşmuş, kalenin burçlarını apak bir bulut yığınınа çevirmiş leylekler arada bir uykularından uyarup hep birden dehşet bir takırtı salıyorlardı ortalığа, kayalıkları derin derin yankılan-dırarak. Sabaha karşı da, sol baştaki başı bulutlu kayalığа tüne-miş kartallar birden havalanıyor, bir süre yüzlercesi kanat ka-nada dağın yöresinde döndükten sonra ovaya, Akdenize doğru süzölüp gidiyorlardı. Onların arkasmdan da, sağdan soldan yabangüvercinleri kalkıyor, atılmış taşlar gibi ovanın toprağına düşerlerken, Mustafa da tam bu sıra babasının kucağından ba-şını kaldırıyor, şaşkın gözlerle bir süre babasma, yöreye bakmı-yor, taşının üstündeki Salmanın karartısı gözlerine ilishince irki-lip kendine geliyor, gözüne ilk çarpan, karşıdaki uçuk, ince bir mavide ta göğün yücesine kadar gerilmiş, usuldan sallanan Ga-vur dağlarını, Gavur dağlarının gittikçe ışıyan doruklarını, on-ların üstünde de koskocaman, kendi yöresinde yalazlanarak dönen, döndükçe uğunarak yöresine, dünyaya ışık fışkırtarak savuran kuyrukyıldızını görüyor, çok eskiden beri teknil düş-lerinde bir koskocaman ışık topu olup dönerek dağlara, düz mavi ovaya, dünyaya durmadan ışık savuran, bu yalp yalp eden ışığа gözlerini şaşkınlıkla dikiyordu. Az sonra da dağların başlarına gün vuruyor, uğunarak dönerken ışıklar fışkırtan, sa-vuran yıldızın yerinde soluk gölgesi kalıyor, ovaya upuzun se-rin gölgeler düşüyor, ovadaki seyrek ağaçlar gölgeleriyle birlik-te aydınlığа batıp uzuyorlar, ay ışığı, gün ışığı arası bir aydınlı-ğа... Ovayı yüzlerce benekle doldurmuş harman yerleri som ye-şile kesiyor, masmavi kesilip buğulanan toprağı nakışlayarak... Kaleden de leylekler kanatlarını usulca açarak ovaya süzölü-yorlardı. Köyden de, ta buraya kadar horoz, insan, araba, ara-baya koşulmuş atların zil sesleri, böğürmeler, kişnemeler, ya-yıkların koygun sesleri birbirine karışarak geliyordu. Geç kal-mış birkaç puhu da ışıyıp gelen tanyerlerine uzun uzun ötüyor-du. Seher yelleri efil efil, yoğun bir kekik, güneşte yanmış ıslak toprak, kaya, mor kaya kengeri, kurumuş çiriş sapları kokusuy-la yüklü esiyor, Mustafayı tepeden tırnağа saran, mest eden,

büyüleyen, uçuran bir sevince boğuyor, çocuk tam bu sırada babasını, Salmanın oraya çökmüş oturmuş, bir korku yontusu kartartısını, her şeyi unutup kendinden geçiyor, kayadan kayaya koşuyor, oynuyor, tanyerlerinin ışığının içine gömülmüş ayrı bir dünyada esrikleşiyordu. Ta ki uzak koyaklardan keklik, ovadan turaç sesleri gelene, babası onu çağırana kadar... Sonra birdenbire güneş dağların ardından çıkıyor, gelip bir an için yusuvarlak, kırmızı, ortası turuncu, ak, derin, Gavur dağlarının en yüce doruğuna çöküyor, ova, dağlar aydınlığa boğuluyor, Ceyhan suyu yatağından havaya çıkıyor, bir kavak boyu yukardan kıvrılarak, bir aydınlık seli gibi aşağılara akıyor, ağaçlar, gölgeleri, tepeler alaca aydınlıkta yıldırıdarken güneş doruktan kopuyor, yükseliveriyor, gece yağmış çiyleri hemen kurutuyor, kekiklerin, kurumuş otların, öteki bitkilerin kokuları güneşte daha ağırlaşmış, birbirlerine karışarak acı, genzi yakan kokuyorlardı.

Turuncu, mavi, sonbaharın bir el kadar kocaman kelekleri kayalıkların arasından, kayaları koklayarak tek başlarına belirsiz bir yere uçup konarak, gökte çavarak, bir çift olup yükseklerde sevişerek gidiyorlardı. Ve kırlangıçların vıcır vıcır cümbüşü başlıyordu. Ok gibi önlerinden, burunlarının dibinden geçen kırlangıçlar, otları sararıp yanmış, sarı çiçekleri kurumuş mor keskin kayalıklı, kayalıklarının arasında yer yer koyu yeşil kesme çalıları bitmiş dağın yamaçlarına, göğüne serpiliyorlardı. Bunların hepsi, tanyerleri ışıırken, doğanın yunmuş anımsılığı çocuğun mutluluğunu kat kat artırıyordu. Babası üstüne yağın ışığın ortasında kara yağız, upuzun, dimdik, bir çınar gibi güçlü, güven verici, yakışıklı yükseliyordu. Bu sıralar sevincine, babasının yakışıklılığına dalan Mustafa, Salmanı hepten unutuyor, yüreği yeyniyor, lekesiz, eksiksiz bir sevinçte çağıldıyordu. Böyle çok mutlu olduğunda Salman tam burnunun ucuna gelip dursa bile onu görmüyordu. Sonra azıcık sevincinden ayılıp uzaklaşınca o Salman elinde kundağı kırmızı, namlusu menevişli tüfeği, kocaman kafası, küt elleri, kirpi oku gibi dimdik, kırmızıya çalan saçları, yılan gözleri gibi soğuk çakır gözleriyle önüne gelip dikiliyordu.

Gün kavuşurken garbi yeli daha da hızlanır, ortalık az daha serinler, dağın acı kokusu yağın çiyle ıslanır, biraz daha acılaşırdı.

Mustafa tanyerinin alaca aydınlığında delirmişçesine oradan oraya koşuyor, takla atıyor, bağıyor, türküler mırıldanıyor, kendi kendine pıslanpatır oynuyor, gidip bir kayanın yarığına saklanıyor, sonra gene kendisi araya araya kayanın yarığında kendisini buluyor, gözleri Salınana ilişkin de eli ayağı çözülüyor, iğne sokulmuş balon gibi sevinci sönüveriyor: "Korkmuyorum," diye bağıyordu var sesiyle. Sesi bir yanda kaleden, öbür yanda dağda yankılanıp geliyordu. Ses dalga dalga, uzayarak, "kork... kork... kork... mu... mu... mu... yo... yo... yo... rum... rum... rum..." geliyordu. Mustafa bu korkmuyorumu az sonra bir tuhaf yankı oyunu yapıyordu. "Ben hiç kimseden..." Burada durup uzun uzun düşünüp, boğazı kesilen horozları düşlüyordu. Bazan da tam bu oyunu oynarken, köyden hep bir ağızdan öten horozların sesi geliyordu, sesler yankılarda büyüyerek bütün ovayı dolduruyordu. İşte o zaman Mustafa zangır zangır titreyerek, "ben hiç kimseden, hiç hiç hiç kimseden korkmuyorum," diye bağıyordu. Sesi horozların kayalıklarda yankılanan sesine karışıyordu. Mustafa oyununu titremesi geçinceye kadar sürdürüyordu. "Kuş Memet de korkmuyor." Horoz sesleriyle birlikte dağlar yankılanıyordu. "Köyün öteki çocukları da korkmuyorlar."

"Tırtıl da korkmuyor."

Tırtıl da korkmuyor.

"Sakırğa Muslu da korkmuyor."

Sakırğa Muslu da...

"Aşık Ali de korkmuyor."

Aşık Ali de...

"Anam da korkmuyor."

Anam da...

"Babam da korkmuyor, babam da..."

Babam da, babam da, babam da...

"Hiç kimse de..."

"Horozlar da..."

Horozlar da...

"Kırlangıç yavruları da..."

"Sinekler de..."

"Arılar da, arılar da, arılar da..."

Sabahın ortasında dönerek, tek başına kalmış Mustafa bağıyordu. Sonunda babası gelip bağırarak, kollarını açmış derişler gibi dönen çocuğu yakalıyor:

"Ne yapıyorsun Mustafam, ne yapıyorsun?" diye soruyor, eli ayağı buz kesmiş çocuğu kucaklıyor, sıcacık, güvenli göğsüne bastırıyor, bir süre onu kucaklamış sallanıyor. "Benim oğlum kimseden korkmaz ya, neden korksun babası var iken, benim aslan oğlum, yiğit oğlum?"

Neden sonradır ki babasının kucağındaki Mustafa yatışıyor:

"Oynuyorum, baba," diyordu.

"Ne oynuyorsun öyle?"

"Korkuculuk oynuyorum," diyordu Mustafa. "Bizim hepimiz, çocuklar, köyde bir pıslanpatır oynarız geceleri, bir de böyle korkuculuk."

"Korkuyor musun? Seni korkutan bir şey mi, sizi, çocukları, Kuş Memedi korkutan bir şey mi var köyde?" diye soruyordu İsmail Ağa.

"Hiç korkmuyorum," diye bağıırırcasına karşılık veriyordu Mustafa. "Kuş Memet de hiç korkmuyor, hiçbir şeyden... Ondan bile."

"Kimden?"

"Hiçbir şeyden."

İsmail Ağa üstelemiyordu.

Korkmuyorum, hiçbir şeyden korkmuyorum, diye de bir türkü uydurmuş söylüyordu Mustafa kendi kendine. Sümüklüböcekten de, kırkayaktan da, solucandan da, kara yer kurbağasından da, yarasadan da, yarasa çocukların kammı emer, ondan da, kör mezarlığın cininden de korkmuyorum. Kediden de, si-nekten de, domuzlardan da, kelebekten de korkmuyorum. Babamdan da, demirci Tırtıldan da... Kuş Memet de korkmuyor. Dünyada ne varsa, en küçük böcekten, kırlangıç yavrularına kadar hepsini sayıştırıyordu Mustafa. Hiçbirinden de korkmuyordu. Gündüzlerden de, gecelerden de korkmuyordu...

Mustafa bugün korkmuyorum oyununu dağlara bağırma-mış, kendi kendine oynamıştı. Öyle her zaman bağırarak oynamıyordu bu oyunu. Dayanamaz olduğunda, içi dolup taşığın-

da, bağırnasa çıldıracağında bağırırdı dağlara... Bağdıktan sonra da yatıştır, içini gene bir sevinç, sevgi, babasına güven doldururdu.

İsmail Ağa çocuğu elinden tuttu, Kısık gedikten aşağıya indiler. Burası ancak bir insanın geçebileceği kadar dar, kesilmiş derince iki kaya arasındı. Kesilmiş kayanın bir yüzünde ne olduğu anlaşılmayan bir de yazıya benzer bir işaret vardı, aynı yazıdan köyün üst başındaki dağdaki iri bir kayalığın dibinden damla damla sızan, az ileriye aydınlık, ipiltileri kırılarak yansıyan bir mağaranın kayasının yüzünde de vardı. Bu yazıların kimse ne olduğunu bilememişti. Belki bir eski zaman büyüğü, belki bir eski zaman definesi anahtarıydı.

Gedikten sola sapılınca Mustafaların evinin üst başındaki kayalığa gelinir, oradan da nar ağacının yanına varılırdı. Mustafa nar ağacının altına gelince evlerinde pişen yemeğin, kaynatılan çayın, yayıktan yeni çıkmış tereyağının, sütün kokusunu alır, eve ulaşır sofraya oturmaya can atacakken birden bir düğüm gelir boğazına tıkarır, arkasına bakınca, onlara kopmaz zincirlerle bağlanmışçasına, eli tetikte, tam elli adım arkalarından gelen kocabaş Salmanı görür, ağzı kurur, keçe gibi, yapış yapış olurdu. Sofraya da Salman onlarla birlikte otururdu. Mustafa sofrada, başını kaldırıp da bir kere olsun yana yöne bakmaz, elleri mekik gibi işleyerek yiyeceğini tıklar, oradan usulca, hiç kimseye belli etmeden kalkar, dışarıya çıkar, Kuş Memetlerin az ötedeki evlerine gider, Memedi onu beklerken bulur, ilk sözü:

“Ben hiç korkmuyorum, Memet,” olurdu.

Memet de ona:

“Ben de korkmuyorum,” diye karşılık verirdi.

Van gölü dağların arasında, yılın her ayında doruğu karlı Süphan, Nemrut dağlarının dibindedir. Dağlar güneyden, güneybatıdan gölün aynasına sütbeyaz düşerler. Göl, maviyle sütbeyazla dalgalanır, çalkalanır. Van gölü, kıyıları, yöresini çepeçevre kuşatmış Süphan dağı, Nemrut dağı, Esrük dağı, öteki dağlar çırılçıplaktır. Dağların ardındaki Muradiye, Patnos, Çaldıran ovalarıyla Van ovası da çırılçıplaktır.

Köy, Esrük dağının dibinde, gölün kıyısında, Sor koyağının ucundaydı. Sor koyağı insan boyu, Esrükten göle kadar ayağa kalkıp yürümüş taşlarla döşeliydi. Köyün evleri hep yeraltındaydı. Kuyu ağzı gibi bir kapıdan aşağıya, evin içine inilirdi. Aynı kapıdan koyunlar keçiler, sığırlar, atlar da girerlerdi eve. Atlarla sığırlarla bir arada uyurlardı insanlar bu evlerde. Dondurucu kış gecelerinde sığırların soluğu bütün evi ısıtırdı. Yemeklerini de gene bu sığırların, koyunların tezekleriyle pişirirlerdi. Köyde toprağın üstünde bir tek ev vardı, o da Beyin konağıydı. İki katlı, duvarları eski yapılardan çıkarılmış düzgün taşlarla örülmüş konak on altı gözdü. Ta gölün öteki ucundan bile gözükürdü. Bey burada otururdu. Uzun ak sakallı, kara yağız, geniş omuzlu, çok uzun boylu, yakışıklı bir kişiydi. Beyin kardeşlerinin, akrabalarının evleri de koyağın yöresinde, yarı yarıya toprağa oyulmuş, yarı yarıya duvarla örülmüş bir tuhaf evlerdi. Bu evlerin duvarlarında hiç pencere yoktu, toprak damlardan açılan genişçe bir delik hem içeriyi aydınlatıyor, hem de ocakların dumanını alıp götürüyordu.

Bey İstanbulda, Selanikte okumuştı. Kardeşleri de okumuş kişilerdi. Onlardan başka bu köyde, bu yörede okuryazar kişi yoktu. İsmail Ağa, Beyin amcası oğlu olurdu, yalnız onların evi Beyin evine çok uzak bir yerde, köyün ortasındaydı. İsmail Ağanın iki kardeşi daha vardı, sıırım gibi delikanlılardı. Göl kıyılarında bu üç kardeşin yakışıklılığı dillere destandı. İsmail Ağa da okumuştı. Babası da okuryazardı. Babası onu, büyük oğlunu Vana Rüştüye göndermişti. Toprak sur içindeki bu şehir, bu şehir bir kuyumcular şehriydi, gölün tam kıyısındaydı, onu sıkıyordu nedense. Şehrin üst başında binlerce yıldan bu yana bir kale yükseliyordu. Şehrin sağlam surları gibi kalenin burçları da topraktandı. Yüzlerce, belki de binlerce yıldan bu yana bu toprak surlara, burçlara hiçbir şey olmamış, oldukları gibi, gittikçe de sağlamlaşarak öylece dikilip kalmışlardı.

Hüseyin Bey, Beyin en küçük kardeşiydi. Yirmi beş yaşlarında ya var ya yoktu. İstanbulda Harp Okulunda okuyordu. İsmail Ağadan da yakışıklı bir kişiydi. Köyde Hüseyin Bey İsmail Ağanın tek arkadaşıydı. Birlikte ata biner, cirit oynar, birlikte Süphan dağına, Sor koyağına, Esrük dağına geyik avına çıkarlardı. Yakınlıkları akrabalıktan değildi, Vanda okurlarken bir akraba evinde birlikte kalmışlar, akrabalıktan da, kardeşlikten de ileri kardeşlikleri böyle başlamıştı. Ondan sonra, Hüseyin Bey İstanbulda gidinceye kadar biribirlerinden hiç ayrılmamışlardı. Kimi günler, bir hafta, bir ay gelir Hüseyin Bey İsmail Ağalarda kalır, kimi zaman da İsmail Ağa gider onlarda kalırdı. Hüseyin Bey İstanbulda gidince İsmail Ağa da bir daha Vana gitmedi, köyde tek başına kaldı. Tek başına çift sürüyor, ekin ekıyor, bostan dikeyor, geyik avına çıkıyordu Sor kayalıklarına ve oralardan sırtında kocaman çangal boynuzlu geyiklerle dönüyordu. Bazan vurduğu geyiğin sayısı beşe altıya, on beşe bile çıkıyor, o zaman arka arkaya sıralanmış bir sürü adam sırtlarında vurulmuş geyiklerle Esrük dağının yamacından aşağıya, köye iniyorlardı ve İsmail Ağa köyün delikanlılarıyla bu geyikleri yüzüyor, eşit paylarla av etini bütün köye dağıtıyordu. Beyin evine bile payından fazla bir dirhem et gönderilmiyordu. Bir de kışları keklik avları oluyordu. Kışları, bütün o yörenin keklikleri Sor koyağına doluyorlardı. Ama kışları Sor koyağına yaklaş-

mak, orada keklik avlamak her yiğidin üstesinden geleceği bir iş değildi. Uzun, geniş, derin Sor koyağı dağdan göle kadar tepeleme karla doluyordu. Yılm beş altı ayında Sor koyağında göz açtırmayan bora, fırtına eksik olmuyor, tipi boran bitip tükenmeden savurup duruyordu. Sor koyağındaki tipinin fırtınasının uğultusu gölün kıyısından bile duyuluyor, koyaktan uzak gök gürültülerine benzer gürültüler geliyordu. Kuytulukları derindi. Keklikler bu kuytuluklara sığınıyorlardı. İsmail Ağa tipiye borana, koyağın korkutucu gümbürtülerine aldırmadan, yanına birkaç güçlü yürekli arkadaş uydurup dalıyordu Sor koyağına. Keklik zurbalarını eliyle koymuş gibi buluyordu. Zurbaların yerini bulduktan sonra gerisi, onları avlaması çok kolaydı. Keklikler uzakta saçma taneleri gibi ya karın üstüne serpilmiş oluyorlar, ya da bir kuytuluğa siniyorlardı. İsmail Ağa arkadaşlarıyla kekliklerin üstüne ellerini kollarını sallaya sallaya yürüyor, keklikler toptan bir havalanıyor, beş yüz adım kadar öteye konuyorlardı. İsmail Ağa zurbanın üstüne bir daha yürüyordu. Keklikler bir daha kalkıyor, bu sefer yüz elli, iki yüz adımlık bir yere konuyorlardı. Üçüncüde artık keklikler yerlerinden kalkamıyorlardı. İsmail Ağa da varıyor arkadaşlarıyla onları teker teker topluyordu. Sor deresinde böylece bir gün tanyerinin ışımasından günün kavuşmasına kadar yüzlerce keklik avlıyorlardı. İsmail Ağa köye dönünce köy düğün bayramdı artık, her evin bir acı ot kokusuyla tezek yanan ocağından kızartılmış keklik kokusu geliyor, köyün içini yağlı bir koku dolduruyor, havadaki kar ve göl kokusuna karışıyordu. Van gölü bir hoş kokuyordu, kokusu ne göl, ne deniz, ne de bataklık kokusuna benziyordu. Bu koku azıcık çamlı bir ormanda bir iri kökün altından kaynakayan ak çağşaklı bir pınarın kokusu gibiydi. Ve belki azıcık da toprak kokuyordu.

Yazm gölden Esrük dağına yaylaya göçüyorlardı. Van gölü binbir mavisini, şimşek gibi bir uçtan girip öteki uçtan çıkan turuncusu, göle sütbeyaz vurmuş Süphan dağı, Patnos ovasında sürülerle dolaşan turnaları, binlerce yılanı, ak sıcakları, pelikanları, uzun uzun kavaklarıyla aşağıda kalıyordu. Kara uzun kıl çadırlar kuruluyordu Esrük dağının üstüne, dağın düzlüğündeki küçük göllerin arasına. Bu göllerde kırmızı, mor benekli alabalıklar

kaynaşıyordu. İsmail Ağa, arkadaşları, bütün köylüler, kız kadın, genç yaşlı, ta çocukluklarından bu yana bu küçük göllerde alabalık avlamasını biliyorlardı. Herkes o kadar çok balık avlıyordu ki hepsini yiyip bitiremiyorlar, geriye kalanlarını da salamuraya vuruyorlardı küp küp, teneke teneke... Ve güz gelip de köye döndüklerinde bu küplerin kapakları açılıyordu.

Esruk dağı ağzına kadar binbir türlü çiçekle, otla doluydu, diz boyu. İnce, serince bir yel durmadan esiyor, tatlı bir güneş alabildiğine dağı dolduruyordu. Yaylada her gün bir düğün bayramdı. Davulunu zurnasını çeken çalgıcılar da yaylalara doluşuyordu. Köyün yarısı Ermeniydi. Ama onlar da Kürtçe konuşuyorlardı. Kırırma, düşmanlığa kadar aralarından su sız-mıyordu. Müslüman Kürtler Paskalyada tıpkı Ermeniler gibi yumurta boyayarak onların bayramlarına, Ermeniler de kurban bayramlarında kurbanlar keserek bunların bayramlarına katılıyorlardı. Yüzyıllardan bu yana bu kardeşlik, dostluk hiçbir ayrı gayrı gözetilmeden sürüp gelmişti. Ermeniler camilerde Tanrılarına dua ediyor, Müslümanlar kiliselerde namaz kılıyorlardı. İsmail Ağa için kırım günleri ömrünün en acı günleridir. En yakın, kapı komşusu Onniki hiç unutamaz, onun hiçbir şey anlamayan, anlamadığı için de acı çeken yüzünü... Bir gün koşup İsmail Ağaların evine gelmiş, "Beni kurtar İsmail, beni kurtar," demiş, şaşkınlığından fal taşı gibi açılmış gözlerle ona sığınmış-tı. "Hem de kim öldürmek istiyor beni biliyor musun, bizim Kel Rıza... Hani birlikte, hani çocukluğumuz hep birlikte geçen... Hani kendi evlerinden çok bizim evde kalan Rıza... İşte o beni öldürmek istiyor." Şaşkınlığı daha da büyümüştü bu söz-leri söylerken.

İsmail Ağa onu yatıştırmıştı, ama Rızadan ödü kopmuş Onnik gece onlar uyuyunca dağı kaçmıştı, canını Rızanın elinden kurtarmak için.

İsmail Ağa Rızayı bulmuş, "Niye öldürmek istiyorsun On-niki," diye sormuştu. Rıza bu soruya hiç karşılık vermemiş, "Cehennemin dibine kaçsa da ben onu bulup öldüreceğim," demişti. İsmail Ağa onun Onnike hışmını bir türlü bir sebebe bağlayamamış, "Sen onu öldürürsen, ben de seni öldürürüm, haydi bakalım," diye öfkelenmişti.

Bir Ermeni kızı bir Kürt delikanlısı, bir kadın bir erkek, renkli güzel giyitlerle yaylanın kokulu çiçekleri arasında kol kola girerek, dizilerek gövde duruyorlar, insan bedenlerinin inanılmaz inceliğinde, en eski, sevinç dolu, sevgiden, kıvançtan dolup taşarak oynuyorlardı. Bu oyunda yalnız gövde duruşlar değil, yediden yetmiş bütün yayla halkı durgun bir deniz gibi, gökyüzüne ağın bir yayla dumanı gibi sallanarak gövde giriyorlardı. Kuşları, çiçekleri, çağlayarak akan güzel kokulu pınarları, böcekleriyle tekmi yayla ulu bir gövde dönüyordu. İsmail Ağa yakışıklı kara yağız yüzü, hüznü elmas karası büyük gözleri, sırm gibi uzun boyuyla her zaman gövdebaşı oluyordu. Onun gövde durması bütün yaylada duyuluyor, yatalaklar bile yerlerinden kalkıp onu seyretmeye oyun alanına koşuyorlardı.

Dengbejler geliyorlardı uzak obalardan Beyin görkemli yedi direkli çadırına. Çadırın önüne yüksekçe bir yere bir taht kurulup üstüne oturtuluyordu dengbej. Bütün oba, yayladaki öteki obalar toplanıyorlardı Beyin çadırının önüne, nakışlı keçelerin üstüne oturup eski, çok eski atalardan kalma destanlar dinliyorlardı. Dengbejler içinde en büyüğü, en ünlüsü Malazgirt Beyinin dengbeji Abdale Zeynikiydi. O, hem kendi çağdaş destanlarını türkülerini söylüyor, hem de eski destanları hiçbir aşığın söyleyemediği bir biçimde anlatıyordu. Altmış yaşma kadar kör olan Abdalın bundan sonra gözleri açılıvermişti. Gözlerinin açılması bir tansığa bağlanıyordu. Hem bu tansığı Abdal kendisi söylüyor, hem de öteki dengbejler anlatıyorlardı. Bey iki aşığın huzurunda kıyama kalkıyor, karşılarında divan duruyor, onlar yerlerine oturuncaya kadar kendisi de oturmuyordu. Ermeni Haçikle Abdale Zeyniki, bu iki dengbej Karstan Vana, Vandan Urfaya, Diyarbakıra, Erzincana, Erzuruma kadar bütün obaların iki kutsal kişisiydi. Bu iki dengbejden hangisi bir obaya gitse yıllarca o obanın övücü olurdu. İsmail Ağa övünürken, o her zaman övünmesini bilmez bir kişiydi, "bu eve, bizim eve Abdale Zeyniki diz çöküp oturmuştur," derdi. Hangi konak, hangi Bey olursa olsun Abdale Zeynikiyle Haçikin konukluğu büyük bir kıvançtı.

İstanbuldan kapkara, buralıların hiç görmediği bir kılıkta yaylaya Hüseyin Bey de gelir, gelir gelmez de o tuhaf kılığın-

dan sıyrılıp şalşapik giyerdi. Ve bütün coşkusuyla İsmail Ağayla birlikte yaylanın cümbüşüne katılırdı.

İsmail Ağa, yayla halkı, mutlu muydular, mutsuz muydular hiç düşünmemişlerdi. Onlar yalnız savaşlar, kırımlar, salgınlar, kıtlıklar, hayvan kırımlarını biliyorlardı. Belki mutsuzluk dedikleri bunlardı. Uzun sürerse ölümlerde de, kıtlıklarda, salgınlarda, kırımlarda da gülüyorlardı. Acı ne kadar acıysa, sevinç de o kadar sevinçti.

Mutsuzluk sözünü, bir İstanbul dönüşü Hüseyin Beyden duydu İsmail Ağa.

"Ben mutsuzum İsmail," dedi Hüseyin Bey içini derinden çekerek. Bunun ne demek olduğunu bir türlü anlamadı İsmail Ağa.

"Hasta mısın?" diye sordu ona.

Hüseyin Bey:

"Hasta değilim, keşki hasta olsam, verem olsam, cüzzam olsam," dedi. "Ben mutsuzum."

Bunu başka tür bir hastalık saydı İsmail Ağa. Beter, onulmaz, insanı iflah etmez bir hastalık.

Bundan sonra bir daha İstanbula dönmeyen Hüseyin Bey, ne toy düğüne, ne bayrama katıldı. İnsan içine çıkmadı. Bir daha da ağzını açıp hiç kimseyle, ne İsmail Ağayla, ne anası, ne babası, ne kardeşleriyle bir tek sözcük bile konuşmadı. İri kara gözleri öylecene dalmış, bakmaz gibi yöreye bakıyor, bir yere saatlarca dikilip kalıyordu. Köyün bir sigara içimi yukarısında, gündoğuda yarısı gölün içine kadar girmiş yüksek bir kayalık vardı. Hüseyin Bey her sabah daha gün doğmadan kalkıyor, sütünü çayını kendi eliyle kaynatıyor tek başına kahvaltısını yapıyor, kışsa geniş, kalın bir çoban kepenegine sarınıyor, yazsa mavi şalşapığını giyiyor o kayaya doğru yola çıkıyor varıyor, kayanın göle bakan bir düz yerinde oturuyor, gözlerini göle dikip hiç kıpırdamadan orada gün kavuşuncaya kadar kalıyordu. Gün kavuşup da ortalığa ıhırcık karanlık çökünce gözlerini gölden alıp eve dönüyor, ocağın başında onu bekleyen yemeğini önüne konulan sofrada yiyor, sonra hemen yatağına giriyordu. Belki dört, belki beş, belki de altı yıldır Hüseyin Beyin bütün ömrü böyle geçiyordu. Yazın yılan kaynaşan apak, yakan kavu-

ran sıcağı, kışın kayaları çatlatan ayazı, telgraf direklerini yutan karları, ağaçları kökünden söken boraları fırtınaları onu yerinden bir anlık için bile olsun kıpırdatamıyordu. Bir dağ tepesinde durur gibi, bu, dağların aralarına sıkışmış bir deniz kadar geniş göl de, bin yedi yüz metre yükseklerde, minare boyu dalgalarıyla kıyılara vuran, kıyılarda dönen korkunç, yörede ne varsa alıp içine götüren hortumlarıyla orada çakılmış kalmış adama bir şey söylemiyordu. Olsa olsa, büyük hortumlar kıyıları sökerken o kayalığın biraz daha yükseğine, o da farkında olmadan, içgüdüyle çıkıp oturuyordu.

İstanbulda da deniz varmış. Bu denizde adalar varmış. Hüseyin Bey bir gün o adalardan birisine gitmiş. Ahdamar adası gibi bir adaymış o. İşte o adada bir kıza rast gelmiş, Hüseyin Bey kızı görür görmez ona aşık olmuş. Kız da ona yanmış. Adada sevişmişler. Hüseyin Bey bakmış ki, kız ondan ayrılınca, başını almış vurmuş denize gitmiş girmiş, yalnız kızın başı kalmış suyun dışında. Sonra o baş da yitmiş. Hüseyin Bey o adadan ayrılamamış, kızın yittiği yere, denize gözlerini dikmiş kalmış. Aylar sonra kızın başı suda, o yittiği yerde suyun içinden bir daha çıkmış, Hüseyin Bey sevincinden bayılmış, ayıldığında bakmış ki kız gene yok orada. Gene beklemiş. Gene günler aylar geçmiş, gene bir gün bakmış ki kızın başı orada... Denize atmış kendini kızı yakalamak için, yakalayamamış. Kız ona demiş ki, ben bir peri kıızıyım. Ben de sana yangınım, demiş. Sen Vana git, benim bir kardeşim de Van gölündedir, ben de oraya giderim, demiş. Hüseyin Bey de gelmiş buraya... Kız ona demiş ki, ben sudan dışarıya çıkamam, ancak her gün, gün atarken ben gölün yüzünde sana görünürüm. Gün batıncaya kadar da orada kalırım. Günün batmasıyla birlikte ben de peri padişahı babamın Van kalesindeki sarayına çekilir giderim. İşte buna çok sevinmiş Hüseyin Bey. "Van gölü benim ülkem," demiş. Kız, "biliyorum," diye karşılık vermiş. "Benim de ülkem, ben ilk olarkten seni orada, Vanda, Van kalesinin sarp kayalıklarında gördüm, sen İstanbulla gidince de ben de ardına takılıp buralara kadar geldim," demiş. Hüseyin Bey de düşmüş yola... Şimdi her gün tanyerleri ışıırken kız başını gölün sularından dışarıya çıkarıyormuş. Bu doyulmaz güzelliğe de Hüseyin çılgın-

casına kendini kapıp koyveriyormuş. Peri kızı da onun güzelliğine vurulup o da dalgalarda, hortumlarda, fırtınalarda yerinden kıpırdamayıp Hüseyin Beyin güzelliğine kendisini kaptırıp gidiyormuş.

Köylüler, köyün çocukları, delikanlıları kızın gölden çıkan başını görmek için, Hüseyin Beye belli etmeden kayalığın yanından yöresinden usulcana, onlar da taş kesilip kıpırdamadan günlerce gözlerini göle dikip beklediler, bir kerecik olsun bu dünya güzeli kızın başını göremediler. “Peri kızı Hüseyin Beyden başka kimseye gözüküyor,” dediler, umudu kestiler, gölü de, kızı da, Hüseyin Beyi de kendi hallerine bıraktılar.

Turna katarları geçiyordu gölün üstünden, gölgeleri maviye düşerek. Van gölü günün her anında bir renk cümbüşünde yunup arınıyordu. Bir bakmışsın göl bir anda som turuncuya kesmiş, bir turuncu şimşeği gündoğudan girmiş, günbatıdan çıkmış. Bir turuncu düşü gibi. Ve peri kızının başı turuncu şimşeğinin, dalgasının üstünde. Bir bakmışsın gölün bu ucundan bir mor şimşeği girmiş, bütün gölü som mora boyayarak öteki uçtan çıkmış, ak köpüklü dalgalarla bütün gölü sürükleyerek Süphan dağımn oralardan çekmiş gitmiş, ağzına kadar çiçekle, turnalarla dolmuş Patnos ovasında durup kalmış. Bir bakmışsın göl som kırmızı çalkalanıyor, bir yanı dupduru bir maviye keserek. Bir bakmışsın karlı, görkemli, doruğu göğün ötelerinde yitip gitmiş Süphan dağı olduğu gibi göle vurmuş, göl apak, ıııklı, lekesiz kendi aydınlığında, karanlık geceleri bile ısıtarak dönüyor, peri kızının başı da suların aklığının üstünde... Ve durmadan turna katarları gelip geçiyor gölün üstünden... Hüseyin Bey duyulur duyulmaz bir türkü mırıldanıyor göle, gölün içinde yalnız başını gördüğü peri kızma, gölün üstünden, bazı gölün sularına kanatları dokunacakmışçasına öyle alçaktan uçan, bazı da ta göğün uzaklarında yiten, maviye yapışmış uçup giden turnalara, kırmızı toprağını yer yer yeşilin sardığı Esrük dağına, Esrük dağından binbir otun, binbir keskin çiçeğin kokusuyla yüklü dalga dalga gelen yele... Hüseyin Beyin acılı, soluk, uzun yüzü, göle vurmuş mahzun gözleri, yüzünde oynayan gölün menevişli ipiltileri... Gölün değişen renkleriyle andan ana değişen, çalkanan, fırtınalanan, sonra birden hiçbir şey

olmamış gibi dinginleyen... Ve gün kavuşup da renkler, ışıklar, kayalar, yollar, uçan turnalar seçilmez oluncadır ki... Gecenin ortasından, yabancı hayvanların, kuşların, pınarların, dağın, gölün sesleri, uğultuları arasından...

Bir gece Hüseyin Bey iki ayağı da kökünden kopmuş bir subaya kulak verdi, ayaksız subay soluk almadan eski bir destancı coşkusuyla anlatıyordu. Konuşmasından hiç kimse bir şey anlamıyordu. Hüseyin Beyse anlamak, inanmak istemiyordu. O gece, yıllardan bu yana mutluluğu bozuldu, gözüne uyku girmede, o sabah her seferkinden daha erken kalktı, kayasına gitti. Daha peri kızı gelmemiştii, ortalığın ışımasını bekledi.

"Bozulduk," diyordu ayakları kopuk subay. "Doksan bin asker bıraktık Sarıkamışın karları üstünde Ruslara. Çoğunu bit yedi." Sonra da öfkeleniyor: "Bit yedi, bit yedi, Türk askerini Ruslar değil, bit yedi bitirdi," diye olanca sesiyle bağıırıyordu. Arapça, Kürtçe, Zazaca, Süryanice bağıırıyordu. "Osmanlı İmparatorluğunu Sarıkamışta bit yedi bitirdi," diyordu.

Beyin odasında, başma toplanmış o kadar adamın içinde elleriyle yüzünü kapatıp hıçkırarak ağlıyordu. Sonra da dinginleşip, acı acı gülerek, yüzü gerilmiş:

"Çağların en büyük imparatorluğu bitle savaşında yenildi, düşmana değil bite yenildi. Sarıkamış savaşı için tarihler Türklerin bite yenildikleri savaş, diyecekler... Doksan bin, karların üstünde doksan bin asker ölüsü... Kaçın arkadaşlar, köylüler kaçın, Rus ordusu geliyor, yakıp yıkıp öldürerek geliyor. Önünde kalkanı, önünde tarihin görmediği en büyük silah, bit sürüsüyle geliyor. Kaçın arkadaşlar kaçın, onlar buraya gelince taş üstünde taş, gövde üstünde baş bırakmayacaklar. Kaçın arkadaşlar kaçın..."

Bey, köylüler, subaya delirmiş diye bakıyorlardı. Nasıl olurdu böyle bir iş, Türk ordusu nasıl yenilirdi?

Birkaç gün sonra, bit artığı, nedense bitlerin dokunmadığı bozulmuş Hamidiye alayı artıkları köye girdiler. Dehşet bir yağmaya başladılar. Önlerine geleni öldürüyor, soyuyorlardı. Bozulmuş Hamidiye alayı artıkları, Enver Paşa askeri artıkları korkunç, gözü dönmüş bir yağmacı sürüsü olmuş çıkmıştı. Ve arkalarından bit sürüleri, Rus ordusu geliyordu. Dağ bu kaçak

talancılarla doldu birkaç gün içinde. Talancılar köylerin sürülerini çekiyor, kadınları dağa kaldırıyor, altın gerdanlıklarını, yüzüklerini, bileziklerini alıyorlar, karşı gelen, direnen köylüleri yakıyorlardı. Bu talancı sürüsü bütün doğu illerini basmış, öldürüyor, kırıyor, ölüyorlardı. Özellikle Yezidileri, Ermenileri, Alevileri öldürüyorlardı. Köylüler de boş durmuyorlar, nerede bulurlarsa, bu bit, bu kılıç artıklarını kırıyorlardı.

Süphan dağının arkasından top sesleri gelmeye başlamış, köylerden de talancı askerler bir anda yok olmuşlardı. Top sesleriyle birlikte kaçaklar da bir anda ortadan silinip gitmişlerdi. Onlardan sonra açlıktan, hastalıktan kırılan, çoğu yaralı olan bir deri bir kemik kalmış, kaçmamış askerler girdiler köye, bit-kindiler, insanlıktan çıkmıştılar. Birçoğu kana batmış çıkmıştı. Yırtık kaputlarında kan kurumuştı.

Akşamüstüydü, gün kavuşuyordu, birden köyün ortasına bir top güllesi düştü, köyün tam ortasında kaynayan sıcak sulu pınarın sularını havaya fışkırttı, orada derin bir çukur açtı. Az sonra çukuru pınarın suları dolduracaktı. Top gülleleri artık ardı ardına köyün ortasına, yanına yönüne düşüyordu. Toz du-man, çığlıklar, melemeler, böğürmeler, kişnemeler, horoz sesleri, gölün uğultusu, yankılanmalar, bir kıyamet gününün akşamüstüydü. Çok kişi ölmüş, çok kişi de yaralanmıştı. Elleri bacakları kopanlara hiçbir şey yapılamıyor, yaralılar bir süre sonra çırpma çırpma kan yitirmekten ölüyorlardı. Köylüler, başlarında Bey, ne yapacaklarını şaşırılmışlar, köyün içine gülleler düştükçe, oradan oraya koşuşturup duruyorlar, bir kısırdöngüde dönüyorlar, köyden ayrılıp gitmek, en azından köyün dışına çıkmak akıllarına bile gelmiyordu.

Oturduğu yerden köye düşen top güllelerinin sesini Hüseyin Bey de duydu. İrkilmedi, aldırmadı, kıpırdamadı bile. Dönüp de gülle seslerinin geldiği yöne bakmadı bile. Birkaç top güllesi de yanma yönüne geldi. O, hiç mi hiç aldırmadı. Sanki ağaçtan kırmızı bir yaprak dolana dolana üstüne geliyordu.

Tam gün kavuşup da onun köye dönme saati gelince, her gün kıl şaşmadan hep aynı saatte ayağa kalkar, bir süre de ayakta gölün kararan sularına gözlerini diker, kıpırdamadan dimdik orada dururdu, ayağa kalktı köye dönüp yürüdü. Islık-

lar çalarak üstünden geçen güllerle, önüne arkasına, sağına soluna düşüyor, yeri sallıyor, kırmızı yalımlar fışkırtıyordu dört yana... Kimisinde de gölün üstüne düşüyor, suları bir kavak boyu göğe savuruyordu.

Babası onu yarı yolda karşıladı, elinden sıcacık tuttu:

"Oğlum," dedi yumuşacık, "yavrum, Hüseyinim, yarın buradan göçüyoruz. Yarın gün daha ışımadan. Düşman geliyor, subaylar söylediler, düşman girdiği köyün insanını yediden yetmişe kesiyor, köyleri de yakıyormuş. Sen yarın sabah artık kayalığa gitme. Erkenden yola çıkacağız. Ne yapalım, kader... Daha şimdiden top güllerleriyle köyün bir kısmı öldü. Duyuyor musun, köyün içinde kopan kıyameti, feryadü figanı? Nereye gideceğimizi de bilmiyoruz. Bey de bilmiyor."

Hüseyin Beyin buna karşılık vermeyeceğini, ağzını açıp da bir tek sözcük bile söylemeyeceğini baba da biliyordu, o salt bu dilsiz oğlunu top güllerinin altından almaya gelmişti.

"Düşman herkesi öldürüyor, bütün Türk askerlerini de bitiyormuş. Biz de sabaha kadar hazırlanacağız. Anan gönderdi beni sana. Top güllerle köye düşer düşmez bu karanlıkta anan sana doğru koşmaya başladı. Ben onu yoldan çevirip kendim geldim sana."

Köye gelinceye kadar bir daha konuşmadı.

"Belki yurduğunu, köyümüzü, yaylamızı, gölümüzü bir daha hiç göremeyeceğiz," dedi baba eve girerken, içini çekerek.

O gece köy, top seslerinin kesilmesine karşın hiç uyumadı. Öteberilerini topluyor, denk yapıyor, atlara, eşeklere, öküzlere, ineklere yüklüyorlardı. Gün ışıırken ancak yola çıkabildiler. Onlar yola düşer düşmez de gene toplar gürlemeye başladı. Bir solukluk yol gitmiş gitmemişlerdi, düşman ordusunun öncüleri onların hemen ardından köye girdi.

Hüseyin Beyin babası telaşla İsmail Ağaya geldi:

"Ben şimdi ne yapayım, İsmail, ben şınıdım?" dedi. "Akşamdan tembih ettim Hüseyine gidiyoruz, diye. Artık kayaya gitme, düşman geliyor, dedim. Şimdi yerinde yok."

"Oradadır," dedi İsmail Ağa.

"Ben gitme oraya, gidiyoruz, dedim..."

"Yerindedir," dedi İsmail Ağa. "Yolumuzun üstündedir. Sen telaşlanma amca, giderken, ben onu oradan alır getiririm."

Böylece rahat yola düştüler. Top sesleri çoğaldı. Yol ana baba günüydü. Dağ taş, tarlalar, ovalar insanlarla dolmuştu. Ala şafağın içi kımıldanan, inleyen, bağırان insanlarla dopdoluydu.

"İsmail?" diye sordu Hüseyin Beyin babası.

"Gidiyorum onu alıp getirmeye, amca," dedi İsmail Ağa, göçten ayrılıp koştu, az bir süre sonra kayalığa geldi, baktı ki Hüseyin Bey yerinde yok, endişelendi. Yıllardan beri bu ilk olarak böyleydi. İlk olarak tanyerleri ıştırken Hüseyin Bey yerinde değildi. Başını kaldırıncı Hüseyin Beyi ötede, kıyıda nelli kulaç kadar içerde gölün sularına ağzı aşağı kapaklanmış yatar gördü. İstanbuldan geldiği günkü siyah giyiti üstündeydi. Sular onu usul usul sallıyorlardı, uçuk bir mavinin ortasında. Suya atladı, çabucak Hüseyin Beyin yanına vardı, onu çevirdi. Hüseyin Bey kaskatı kesilmişti. Gözleri de faltaşı gibi sonuna kadar açılmıştı. Saatinin altın kordonu, bu saati yıllardan bu yana ilk olarak takmıştı, bu İsmail Ağanın gözünden kaçmadı, suyun içinde donuk, ıslak parladı. Ölüyü aldı kıyıya çıkardı, her zamanki oturduğu yere onu oturtup yönünü göle çevirdi, sırtını kayaya dayadı, orada öyle bıraktı, uzaklaşıp giden göçün arkasından ulaşmak için koştu. Bir de bir başka değışiklik vardı Hüseyin Beyde, saat, tamam, bir başka şey... İsmail Ağa anımsamaya çalıştı. Ayakkabısı, eski, İstanbuldan geldiği günlerde ayağında olan, rugan kundura... Gömleği işleme, o da İstanbuldan... Birden anımsadı, uzun karnış parmaklarında altın bir nişan yüzüğü. Bunu onun parmağında ne İstanbuldan geldiği günlerde, ne de sonra hiç görmemişti.

Hüseyin Beyin babası, İsmail Ağa göçe ulaşınca onu bir çığlık gibi karşıladı:

"Nerede?" diye sordu.

"Gitmiş," dedi İsmail Ağa. "Başını almış da gitmiş. Belki ilerde, yolda ona rast geliriz."

Babanın gözlerinden sakallarına yaşlar süzüldü, "eyvah," dedi, içini çekti.

Yollar beller, koyaklar ovalar insanla dolmuştu. Arkalarda bir yerlerde durmadan toplar gürlüyor, insanlar karşı köprüde üst üste, alt alta kaynaşıyordu.

O gece hiç uyumadan, bir insan kaynaşması, dalgası içine düşmüşler akıyorlardı. Ancak ikinci gün sabaha karşıdır ki, in-

san kalabalığının arasından sıyrılabilirdiler, küçük bir koyağın yukarı ucundaki ulu ceviz ağacının altına girip yükleri indirdiler. Yemek yapmak akıllarına geldi. İlk yemeği bu ceviz ağacının altında pişirdiler. Köyden çok yaralı vardı, Cerrah Fettah kendisi de yaralıydı, yaralılara oralardan topladığı çiçeklerle, ağaç kökleri, reçinelerle merhem kaynattı. Önce ötekilerin, sonra da kendi kendisinin yarasını sardı. İsmail Ağanın anası yıllardan beri yatalak hastaydı. Ağa onu buraya kadar sırtında taşımıştı. Öteki kardeşleri de analarını hiç olmazsa nöbetleşe sırtlarına almak istemişlerdi ya, o buna izin vermemişti. Öteki kardeşlerden ortancası bekar, en küçüğü Hasansa evliydi. İsmail Ağa da epeyce yaşlı olmasına karşın daha yeni evlenmişti. Küçük kardeşin ötekilerden önce evlenmesi buralarda gelenek dışıydı.

Cevizin dibinde bir gün kalıp yeniden yola düştüler. Arkalarından toplar gürlüyor, kötü haberler geliyor, bozulmuş asker kaçıyor, kendileriyle birlikte kaçanları fırsat bulunca soyuyorlardı. Anası İsmail Ağanın sırtındaydı. Konuşmuyor, inlemiyor, bir yerim ağrıdı, uyuştur demiyor, oğlunun sırtında bir ermiş sabrıyla uyukluyordu. Güzel, ince yüzlü bir kadındı. Yaşı yetmiş geçmesine karşın, yüzünde en küçük bir kırışık bile yoktu. Büyük acılar içinde kıvrılırken bile gülümserdi. Yüzü en umutsuzlukta, umarsızlıkta ışıları. Kötü bir söz, bir umutsuzluk, umarsızlık sözü ağzından çıkmış değildi. Aylarca yatağından kalkmamış, bir yanından öbür yanına dönememişti de gene bir kere olsun yakınmamıştı. Bir tek üzüntüsü oğlunun sırtına binip onu yormasıydı, bu acısını bile kimseye, oğluna bile belli etmiyordu. Onun bu huyunu bilen oğlu da gülerek, türküler söyleyerek acısını yeyniltmeye çalışıyor, "Ana, anam ne kadar da yeynisin," diyordu durmadan, "sırtıma konmuş bir kuşsun sanki..."

Bir buçuk ay sonra Diyarbakır ovasındaydılar. Yüz binlerce insan bu sıcak, kara taşları cayır cayır yanan ovayı doldurmuştu. Suları ılık kan gibiydi. Bataklıklarından sıtma geliyordu. Durmadan kırılıyorlar, ölüleri gömmeye geri kalanların güçleri yetmiyordu. Yukardan daha kaçan kaçana, ölen ölene... Yiyecekleri de kalmamıştı. Hayvanlarının bir kısmını yolda kaçak

askerler ellerinden almışlar, bir kısmını da kendileri kesmiş yemişlerdi. Geriye kalanlar da burada, Diyarbakır ovasında sıcaktan ölmüştü. Diyarbakır ovası, dereler, yollar, Dicle yatakları insan, at, sığır, koyun, keçi ölüleriyle kokuyordu. Bütün ova keskin, yakan, kavuran, toz yalın esen bir kokuda kaynıyor, tütüyordu. Sağ kalanlar Diyarbakır ovasından dağlara kendilerini zor attılar. Dağ köylüklerinde talana başladılar. Yüz binlerce aç kalmış kişi bir çekirge sürüsü gibi köylere, kasabalara iniyor, köylerden, kasabalardan çıktıklarında o köyler kasabalar kuruyor, ne en küçük bir yiyecek, bir ekmek kırığı, ne de bir damla içecek bir şey kalıyordu. Geçtikleri yerlerde ot bitmiyordu. Köyleri, kasabaları bu çekirge insan baskınına uğramış insanlar da silahlanıyor, bu açlar sürüsünün üstüne saldırıyor, onları kır ha kır ediyorlardı. Ne açlık, ne kıtlık, ne salgınlar, ne de öldürmeler bu akıp gelen aç insan selini azaltamıyordu. Kaynağından boşanmış sel gibi, her gün bu çıplaklar, açlar ordusu uzun ağıtlarla ovaları, dağları, koyakları doldurarak çoğalıyorlardı. Ve arkadan onları yangın, top sesleri, asker kaçakları, düşman korkusu kovalıyordu. Daha Van gölü kıyılarından ayrılır ayrılmaz, düşmandan da kopmuşlardı. Ama kaçıyordular, savaş bütün yangını dehşetiyle sürüyor, savaş değil savaşın korkusu onları önüne katmış hepsini ilden ile sürüyordu. Gerçekten de ülkenin bu yöresinde yoğun bir savaş yapılıyordu. Asker kaçaklarıyla göçmenler, bastığı yeri kurutan göçmenlerle yerliler arasında bağışlamayan bir savaş. Evleri barkları talan edilenler de göçmenler sürüsüne katılıyorlar, onlar da başka köyleri, kasabaları, illeri basarak, bastıkları yerlerin insanlarını da aralarına alarak, gittikçe de kalabalıklaşarak, Diyarbakır ovasından Mardin çölüne, oradan Urfa, Harran ovasına çalkanıp duruyorlardı. Yollar beller ölülerden geçilmiyordu ya, çıplak, aç göçmen kalabalığı da durmadan çoğalıyordu. Artık ölülere, ölülerin sıcakta havayı yoğunlaştırarak, insanın yüzüne tokat gibi inen kokularına alışmışlardı. Ölülerin üstüne inen, onları parçalayan, kanatları, gagaları, ayakları kan içinde kalmış kartallara, akbabalara da alışmışlardı. Kartallar, akbabalar, öteki yırtıcı kuşlar da bu yorgun, bu yarı ölü insanlardan hiç kaçmıyorlardı. Ölülerle kartallarla akbabalar, kartallarla akbabalarla insanlar

biribirlerine karışmışlar, iç içe, yan yana biribirlerine girmişler, akıp gidiyorlardı. Arkalarından da durmadan çıldırtan savaş korkusu, kaçak askerler, top tüfek sesleri, yangınlarla, açlıkla, salgınlarla, ölümlerle geliyordu. Ve onlar güneydoğuda geniş Mezopotamyada çıldırmuşçasına, susuz, aç, yoksul, üstlerinden başlarından olanca giyitleri dökülmüş dönüyorlardı. Bir damla su için inanılmaz bir kalabalığın üst üste, hastaları, yorgunları düşüp kalkarak, belki bir gün sabahtan akşama kadar yol gittikleri oluyordu. Evsiz barksız, odsuz ocaksızlar kalabalığı kimseyi bulamazsa kendi kendine saldırıyor, biribirlerini kırıyorlar, sonra da saldırılacak, yiyecek kokusu aldıkları bir kasabaya yürüyor, kasabanın bir ucundan girip ötekinden çıkıyorlar, arkalarında bir yangın yerinden başka bir şey bırakmıyorlardı. Kasabadan çıktıklarında kimi zaman sayıları yarı yarıya iniyordu ya, çok geçmeden o azalanların yerini yenileri alıyordu.

Bu kısırdöngüden, bu kapıldıkları hortumdan nasıl kurtulduklarını, kurtulup da canlarını nasıl Gavur dağlarına attıklarını, bu tansık olayı İsmail Ağa bir türlü anımsayamıyor. Bir gün bir de baktılar ki, bir sabah gözlerini bir açtılar baktılar ki, kayalık bir dağda, bir çam ormanının içinde, bir pınarın başında lar ve yurtlarından ayrılalı neredeyse bir buçuk yıl olacak. Bu arada Mardinden aşağıda, bir kaynağın başında ortanca kardeşi ağıtlarla, ölüm çığlıklarıyla toprağa verdiler. O ceylan gibi, o ceylan gözlü adam dümdüz ovada bir toprak tümseğinin altında kaldı. İsmail Ağanın karısı Zeronun babası da onlarla birlikte, ölüsü bir kasabada kaldı. Bey bir yolunu bulmuş Bitliste aşiretten, akrabalarından ayrılmıştı. Hüseyin Beyin babası, anası, kardeşleri, komşular bir sabah bakmışlardı ki, hepsi ölüvermişler. Diyarbakır ovasında kapkara petek petek delikli bir kayanın dibinde sarı dikenlerin arasında, yataklarında öyle uyur kaldı ölüleri.

"Buralarda bir köy olacak," dedi İsmail Ağa.

Kardeşi Hasan oldum olası ters bir adamdı.

"Bu dağ başında hiç köy olur mu, bre Ağa," diye konuştu.

"Baksana Hasan, ne kadar bereketli yer burası, bak şu otlara, bak şu çiçeklere, bak şu uzamış gitmiş çamlara, bak şu ışığa, bak şu güneşe."

"Köy olsa bile, hiç paramız yok ki, talan da yapamayız..."

"Yapamayız," derken İsmail Ağa, başını çevirip karısına baktı. Karısı daha on yedi yaşındaydı. Kıvrıkcık saçlı, büyük ela gözlüydü. Saçları gün ışığında yemyeşil oluyordu. Uzun boylu, dal gibi ince bir kadındı. Sert, inatçı, dövüşken, sağlam kişilikliydi, tam bir yıl da bir hortuma tutulmuşçasma Mezopotamya ovalarında bir insan denizi ortasında dönüp durduklarında İsmail Ağadan daha çok ailenin hastalarına o bakmış, ne yapmış etmiş de, açları, bulup buluşturmuş, doyurmuştu. İsmail Ağa salt sırtındaki anasıyla uğraşmıştı doğrusu.

Zero her şeyi anladı, gelip kocasının karşısına dikildi, be-
lindeki altın kemerini çözdü onun önüne koydu. İsmail Ağa, başım önüne eğmiş, gözlerini kemere dikmiş, donmuş kalmış gibi orada öylece kalmıştı.

Hasan:

"Ben hiç sanmıyorum bu yerde bir köy, bir kasaba olsun. Yol bile yok. Biz buraya nasıl düştük, nereden geldik?" diye sessizliği bozdu.

"Aşağıda, şu ormanı çıkınca bir yol var gibime geliyor. Şu kayanın alt yanından şu koyağın içine gidiyordu. O yoldan geldik buraya sanırım."

"Ben hiç yol mol görmedim," diye belirtti Hasan.

İsmail Ağa ona karşılık vermedi, ayağa kalkarken yerdeki kemeri aldı, inceden inceye göz gezdirdi, gülümsedi, Zeroya sevgiyle baktı, Zero da gülümsedi, sonra acı acı başını çevirdi İsmail Ağa.

Zero:

"Canın sağ olsun Ağa, gene alırsız. Bu altın kemer yenmez içilmez ki..."

"Yenmez," dedi İsmail Ağa, dudakları acıyla kıvrıldı. Aşağı doğru yürüdü. "Ben bir köy, kasaba bulmaya gidiyorum," dedi. "Hasan, sen burada kal... Bir kasaba bulursam bu kemeri satıp yiyecek, bir de belki at alır gelirim."

Çamların arasına girdi.

Yüklerini taşıyan at dün ormanın alt ucuna geldiklerinde ölmüştü.

Çamın altındaki yatağında yatan ana doğrulup oğlunun arkasından çağırdı.

"İsmail."

İsmail Ağa hemen geriye döndü:

"Buyur ana..."

"Bir kasaba bulursan, beni dinle, orada bir ev tut. Şöyle temiz. Beni oraya yerleştir. Bir evde, bir çatı altında ölmek istiyorum. Böyle it ölüsü gibi değil... Bir köy mezarlığına gömülmek istiyorum. Büyük bir mezarlığa. Başucumda yazılı bir taş olsun istiyorum."

"Olur ana, olur," dedi İsmail Ağa. "İsteğin başım üstüne. Hep böyle dolaşacak değiliz. Diyorlar ki, düşman arkamızı bırakmış, savaş bitmiş. Diyorlar ki... Oturacak bir köy, bir kasaba, başımızı sokacak bir ev bulacağız ana. İsteğin başım üstüne..."

"Bir de sakız gibi ak, sabun kokulu bir kefen al."

"İsteğin başım üstüne."

"Haydi yolun açık olsun."

"İsteğin başım üstüne, ana."

Kayaların arasından yitinceye kadar arkasına dönüp baktı. Pınarm akıntısını izliyor, bu pınar ayağı beni bir yere ulaştırır, diye düşünüyordu. Gerçekten de az sonra bir koyağı ikiye bölen işlek bir yola geldi. Pınar koyaktan akan bir dereye karışıyordu. Derenin üstünde de eski zamanlardan kalma tek gözlü bir köprü sapasağlam duruyordu. Köprünün tek gözü büyüktü, genişti. Bu yandan karşı yana belki yüz elli adımlık yarım bir yuvarlak çiziyordu. Kara, ak taşlardan örülmüştü köprünün bedenleri. İsmail Ağa köprüden geçerken, korkuluğa yaslanıp aşağıya baktı. Aşağıda, çok derinlerde büyük kayaların, taşların arasından köpürerek, savrularak akan su yamaçlarda yankılanıyordu. İsmail Ağa derinlerdeki, uzaklardaki suya bakarken içini bir sevinç aldı. Su çınarların, çamların, çiçeğe durmuş ağınağaçların, yarpuzların, sarı dağ çiçeklerinin arasından şakıyor, kimi bir kayanın, bir ağaç topluluğunun ardında yitiyor, sonra birden, az aşağıda bir çağlayan gibi taşların arasından şakırdayarak ortaya çıkıyordu. Bazı yemyeşil derinleşiyor, bazı çakıltaşlarının üstüne boydan boya ayak bileklerinde seriliyordu.

İsmail Ağa, bu köprünün üstünde durup beklemeli, diye düşündü. Elbet birisi geçecek az sonra. Az sonra, diye düşü-

nürken, belki akşama kadar kimse geçmez buradan diye de ikirciklendi. Yürüse belki bir köye ulaşırdı. Köyde kime ne söyleyecekti, kasabada kime gidecekti. Oysaki deneyleriyle biliyordu ki, yol arkadaşlığı düpedüz iyi bir arkadaşlıktır. İnsan çoğu kez yol arkadaşına güvenebilirdi. Ağzını aradıktan sonra, insan yol arkadaşından kemeri satın alacak birisini sorabilirdi. Kemer sıkı sıkıya gömleğinin altına, etine sarmıştı. Gömleğin üstüne de değerli Lahuri kuşağını bağlamıştı. Canını almadan kimse kemere dokunamazdı. Belinde de hiçbir zaman eksik etmediği nagant tabancası takılıydı. Eli nagantına gitti. Belindeki altın işleme sırmalı fişekliği kurşunla silme doluydu. Bu dağlarda bu tatlı canı kolay kolay vermeyiz, diye kendi kendine güldü İsmail... Korkuluğa dayanmış gözleri akan suda, kulağı suyun gümbürtüsünde, birden Hüseyin Bey geldi gözlerinin önüne. Ölüsü Van gölünün kıyısında, kayalığın üstünde, belini taş dayamış, orada öyle kalakalmış. Köylerine geri döndüklerinde orada öyle, gözleri göle dikilmiş bulacaktı Hüseyin Beyi, ıslak ıslak, oraya onu nasıl koyup oturtmuşsa öyle... Şu kemeri satmak da çok ağırına gidiyordu. Bunca yoksulluk çekmişler yolda, evde satmadık bir şey bırakmamışlar, anasının yakut kakma Gürcü işi altın, Zeronun inci halhallarını, kendisinin babasından kalma altın kordonlu saatını, ellerine ne geçirmişlerse satmışlardı da bu altın, üstüne suretler oyulmuş bulunmaz kemeri satmamışlardı. Bu kemeri evdeki hiç kimse satmak istemiyordu. Kemer Zeroya onun eşkıya kardeşi düğün hediyesi olarak vermişti. Bir akşamüstü, davullar dövülürken, delikanlılar, genç kızlar kol kola gövende durmuşlar halay çeker, usul akan bir su gibi sallanırlarken eşkıya Mahiro arkasında belki on beş atlısıyla, atların eyerleri hep sırma işleme, tüfeklerin kundakları hep sedef kakmaydı, atların hepsinin de donları doru, tüyleri yıldır yıldır ediyordu, eşkıyabaşı gövende durmuşların önünde atının başım çekti, kara kıvrıkcık saçlı, yirmi yaşında gösteren ince bıyıklı, kartal burunlu birisiydi, atın üstünde dimdik duruyordu, lacivert çizgili şalşapığı içinde, bedeni baştan aşağı fişeklikle kaplıydı, atının kantarması köpüğe batmıştı, at altında eşiniyor, burun delikleri horulduyor, yerinde duranıyordu.

“Bacım içerde mi?” diye utangaç, hiç kimsenin yüzüne bakamadan sordu.

Koşup atının başını tuttular. “Hiç vaktimiz yok, sağ olası- nız. Bacım içerde mi?”

“İçerde,” dediler eve girdiler. Kız kardeşi gelin giyitleriyle koşarak geldi, attan aşıağı eğilmiş kardeşinin boynuna sarıldı.

“Hoş geldin canım kardeşim,” dedi. “Geleceğini, iki elin kanda da olsa geleceğini biliyordum. Benim biricik, yiğidim, kardeşim, eşkıyam.”

Mahiro başını onun ellerinden aldı. Gözleri yaş içindeydi. İki kardeş şimdi karşı karşıya kalmışlar ağlaşıyorlardı. Bütün düğün durmuş onlara bakıyordu. Sonunda Mahiro terkisindeki heybeden ipek bir şala sarılı kemeri çıkardı Zeroya uzattı, atın üstünden eğilip kız kardeşini bir daha öptü, atının başını karşı dağlara çevirdi doldurdu, arkasındaki atlılarıyla mor çıplak dağlara süzüldü gitti. Bir daha ondan bir haber alınmadı. Kimisi onu öldürmüşler, diyordu, kimisi İranda, Arabistanda, kimisi de Ağırdağında, orasını mekan tutmuş gelenden geçenden ba alıyor, diyordu. Savaş başlayınca, köyden ayrıldıkları zaman kadar, Mahiro üstüne bir söylenti geliyor, birisi gidiyordu. O gün bugündür Mahirodan bir daha hiçbir haber alınmamıştı. Belki bir gün gene doru atının üstünde bir şıvgacık dal gibi çıkar gelirdi.

İsmail Ağa kemeri gördüğü zaman onun ne kadar değerli bir şey olduğunu hemen anlamıştı. Kim bilir bu kemeri hangi Ermeni, Kürt, Çerkes, Acem Beyi, hangi Türk, ustalar ustası bir Ermeniye özene bezene karasevda bağladığı bir güzel için yaptırmıştı, kim bilir Mahiro bu paha biçilmez kemeri nasıl ele geçirmişti?

İşte şimdi de bu kemer ellerinden çıkıyordu, kim bilir hangi sevdanın boynunu süsleyecekti. Köprünün üstünde durmuş, aşağıda başını oradan oraya vuran çılgın suya bakarken yoldan bir atlının geldiğini görünce içine sevinç doldu, bunda bir iş var, bir uğur olmalı, dedi kendi kendine.

Yolcu:

“Selamünaleyküm arkadaş,” dedi.

İsmail Ağa karşılık verdi.

Yolcu hemen atından indi:

"Yorulдум," dedi, atını yedekledi, "haydi varalım da şu ağacın altında azıcık yorgunluğumuzu çıkaralım."

Yolcu altın dişleri parlayan güleç bir adamdı.

"Ne durmuş bekliyorsun bu köprünün üstünde?"

İsmail Ağa da güldü. Bu güleç adam onun içini açmıştı. Karşılık verdi:

"Verenden yirmi akçe, vermeyenden kırk akçe alıyorum," dedi, güldüler.

Ağacın altına geldiler, yolcu atını yandaki bir çalıya bağladı, terkideki torbayı çıkarıp atın başına taktı, ağacın gölgesine geldi, belini gövdeye verip oturdu, İsmail Ağaya da:

"Gel hele şuradan çök otur," dedi. "İyi bir zanaat seçmişsin sen de kardeş. Yalnız bu işte bir yanlışlık olacak. Geçenden bir akçe, geçmeyenden bin altın alacaksın."

"Olacak, bir yanlışlık olacak bu işte," diye karşılık verdi ona İsmail Ağa. "Köprü beklemek hiç de kolay iş değil."

"Admı bağışla," dedi yolcu. "Nerden gelip nereye gidiyorsun?"

İsmail Ağa adını söyledi, birkaç sözcükle de başına geleni anlattı.

Yolcu:

"Benim adım da Niyazi," dedi. "Tütün kaçakçısıyım."

İsmail Ağa:

"Münasip," dedi. "Güçlü bir zanaat. Her babayiğidin kârı değil bu iş."

Niyazi:

"Belimdeki tabancam naganttır, barabellüm kullanmam."

"İyi," dedi İsmail Ağa.

"Eyere sokulu tüfek de Alaman filintası, üç yüz otuz iki tane de kurşunu var. Gerekirse bir alayla dövüşürüm, dövüşüm de... Hem de asker kaçağıyım. İyi yaptım mı?"

"Münasiptir," dedi İsmail Ağa.

"Bizim köyde ne kadar erkek varsa hepsi askere gitti, bir ben gitmedim. Hiçbirisi dönmedi. Sankamışta hepsini bit talamış, hepsini bit yemiş, diyorlar. Koca bir köyün, belki üç yüz ev, bütün kadınları da dul. Köyde benden başka erkek yok. İs-

tersen gel seni köye götüreyim, babayığit bir adamsın, baksana şuna, maşallah çam yarması gibi, gel köye de sana beş tane avrat vereyim, on tane, beğenmezsen yirmi otuz, elli altmış dul avrat vereyim. Bizim köyün avratları yıllardır erkek diye gemlerini geiyorlar.”

“Sizin köyün avratları bu gidişle sana yetmeyecek.”

“Doğru,” diye sevindi Niyazi. “İyi ki kaçtım. Vay anasını, az daha Sarıkamışta bitlere yem oluyorduk, iyi ki kaçtım. Neden ki dersen, niye kaçtım, dersen, ben çok düşündüm arkadaş, insan düşünmeli, Allah bu kafayı düşünelim diye vermiş. Ben düşündüm arkadaş, altı dayım gitmiş gelmemiş, dedem Yemende kalmış, babam, amcam, üç büyük kardeşim, amca oğullarım, askere giden dönmemiş. Eeee, ben eşşek miyim öyleyse? Topladım köyün erkeklerini böyle böyle, dedim. Vatansa vatan, biz vatanın sahibi miyiz, Padişahımız efendimiz, bir de Kürt Haşmet Bey bu vatanın sahibi. Onlar gitsinler bu sefer de, bu vatan onların. Biz baldırı çıplaklar gidelim de niye onların vatani için ölelim, değil mi? Sen askerlik yaptın mı?”

“Yapmadım.”

“Bak hele şu benim sorduğuma, bak hele şu benim aklıma, askere gitseydin şınıdı burada olmazdın ki, şimdiye kadar seni bitler yemiş, kar selleri de kecniklerini bir koyağın dibine çoktan doldurmuştu. Al şuradan bir sigara, sar. Sigara içmem dersin, yandım.”

İşlemeli tabakasını fitilli çakmağıyla birlikte ona uzattı: “Sar,” dedi, “tellendir. Şu Antep ülkesi, şu Maraş, Adana toprağı böyle tütün görmemiştir. Buradan ta Halebe, Şama kadar tüm Beylere ben veririm tütünü. Haşmet Beye de ben veririm tütünü, Haşmet Bey de İstanbula ordu başkumandanı Enver Paşaya gönderir bu tütünü. Enver Paşa da bu tütünden içer. İç, Kürdoğlu, Enver Paşa tütününden. Belki sen de bir Beysin benim haberim yok. Ben hiç böyle senin gibi giyinmiş bir Kürt görmedim, altın kösteğin de var, aban da sırmalı, Kürtlerin fıkaları keçi derisinden cepken, zenginleri de dana derisinden aba giyerler. Sen başka bir Kürde benziyorsun.”

İsmail Ağa sigarayı sardı, çakmağı bir iki çakışta yaktı. Bir iki kere gözlerini yumarak özlemle dumanı içine çekti:

"Has tütün," dedi dumanı savururken.

"Sarı kız," dedi Niyazi. "Tel tel, bak şuna." Tabakadan bir tütün alıp yukarda tuttu, tütün tel tel, sapsarı ta tabakanın içine kadar sağıldı. "Haşmet Beye götürüyorum. O buralarda, Adana, Maraş, Antep diyarlarında ne kadar Kürt varsa hepsinin Beyleri. Oğlu da savaştan dönmüş. Bu yörelerden askere gidip de dönen tek kişi, Çanakkalede çarpışmış. Bir kolu kopmuş, canı sağ ya, varsın kopsun. Oğlu askerden dönünce Haşmet Bey sevincinden deli oldu. Hiç oğlu olmamış, o da Allaha adak adanmış ki, bir oğlum olursa ben de onu, hiç bedel vermeden askere yollayacağım. Bak kardeşim, onun bir sarayı var az ilerde. Bir vatan kadar. Tam bu vatan büyüklüğünde. Adak adadığı için oğlunu askere gönderiyor da, o da geri dönüyor da, şu bizim ahmakları da Çanakkalede deniz, Sankamışta bit yutuyor da..."

Niyazinin ağzı açılmış konuşuyor ha konuşuyordu. Adanayı, Antebi, Maraşı, Gavur dağlarını, Türkmen Beylerini, Bilal Beyi, Lek Kürtlerini, Haşmet Beyi, kökü geçmiş Kozanoğullarım anlatıyordu. Haşmet Bey, Pazarcık Beyinin kızını nişanlamış oğluna, oğlunu hemen evlendirmek istiyormuş. Pazarcık Beylerine bir başlık vermiş ki, katır yükü. Haşmet Bey gelinine bu dünyada bulunmaz bir takı takacakmış, bunun için Adana, Antep, Maraş kuyumcularına atlılar çıkarmış, trene adamlar bindirmiş ki İstanbul kuyumcularını dolaşalar, bütün bunları Niyazi bir solukta durup dinlenmeden arka arkaya anlatıp duruyordu.

"Bulunmaz bir takı mı?" diye gözleri parladı İsmail Ağanın.

"Bulunmaz," dedi öteki. "Haşmet Bey böyle eşi menendi dünyada bulunmaz bir takıyı bulana dek düğünü yapmayacakmış."

"Bu kadar çok mu parası var Haşmet Beyin?"

"Çok," dedi Niyazi. "O kadar çok ki sarayın bir odası küp küp ağzına kadar altınla dolu."

"Nerden almış bu kadar altını?"

Niyazi kehribar ağızlığını ağzından alıp eli öyle ağızlığında kalakaldı.

"Ohhooo kardeşim İsmail, sen de hiçbir şey bilmiyorsun. Haşmet Beyin konağı var ya..."

"Var," dedi İsmail Ağa.

"İşte o konağı tam almış bir tane Ermeni ustası, on bin taş işçisiylen yedi yılda ancak bitirebildi. Haşmet Bey, bu konak yıkılınca diyerek, o zaman da torunlarının fıkara düşeceğini düşünerek konağın her bir dört köşesinin temeline bir küp dolusu altın koydu, anladın mı şimdi?"

"Anladım," dedi İsmail Ağa.

"İşte burada, bu Maraş, Antep, Gavur dağı toprağında işte böyle, işte böyle kartal gibi gözü kanlı Beyler var."

"Zengin," dedi İsmail Ağa.

"Ne diyorsun, her birisi altın içinde yüzüyor. Adanada bir Deli Memet Ağa var, vay babam vay... Bir köten yaptırmış safi altından. O kötenle çift sürülmez, timsal olarak yaptırmış ki, ben istersem bütün kötenlerimi altından yaptırırım, demek için. Ve hem de yaptırmış altın sabanını, Adana çarşısının da Ulu Cami alanına asmış. Sizde de böyle Beyler var mı?"

Düşünerek:

"Var ama," dedi İsmail Ağa, "bu kadar tevatür değil."

"Olamaz," dedi Niyazi. "Burası Antep, Maraş, Adana ülkesi, hem de Gavur dağı ülkesi, hem de Çukurova, öyle bir Çukurova ki toprağa sen bir tohum eksen, o bir tek tohumdan sana üç dört ay sonra yüz tohum gelir. Bu dediğim ülkeler yedi padişahlık ülkelerdir, hem de Beylerin elindedir. Buraların çoğu da Haşmet Beyindir, hani Anavarza toprağında oturur, Padişahlık davasında..."

"Tevatür."

"Tevatür," diye yineledi Niyazi. "Haşmet Bey de ta ezelden beridir Padişahlık davasında..."

Birden başını kaldırdı İsmail Ağa, gözlerini gözlerine dikti onun, keskin, araştıran, bir şeyi anlamak, bir gerçeği yakalamak hırsıyla... Niyazi bunu hiç beklemiyordu, bocaladı, şaşırdı.

"Sana bir şey soracağım Niyazi..."

Niyazi:

"Dur," diye kekeledi, "dur. Önce ben sana soracağım, sen de onlardan mısın?"

"Yok," dedi İsmail Ağa. "Senin Haşmet Beye gittiğin, onun da oğlunu evlendireceği doğru mu?"

"Doğru, doğru," diye sevindi Niyazi.

"Kalk öyleyse Haşmet Beyin evine gidelim, kalk haydi," diye buyururcasına önerdi İsmail Ağa.

"Haydi," diye ayağa fırladı kendiliğinden Niyazi, geldi atının yanında atın başını tutup durdu. İsmail Ağa yanına gelince üzengiye yapışıp: "Bin İsmail Bey kardeşim," dedi, gözlerinde bir tuhaf bir soru ışığı vardı.

İsmail Ağa:

"Atına sen bin," diye bu sefer düpedüz buyurdu.

"Baş üstüne," diye hemen ata atladı Niyazi. İsmail Ağa önde, Niyazi arkada yola düşüp köprüyü geçtiler. Niyazi artık hiç konuşmuyor, gözleri İsmail Ağanın geniş, alımlı omuzlarında, bir ikircik içinde düşünüp duruyordu. Bu Kürdoğlu yalan atmasın, Vandan değil de, buralı, üstelik de Haşmet Beyin bir kardeşi ya da akrabası olmasın... Şunun kılığına bak. Hiç düşman elinde yurdunu yuvasını bırakıp bir buçuk yıl Harran ovasında aç susuz kalmış bir kişiye benziyor mu? Şimdi Haşmet Beye varınca, Haşmet Bey de bu İsmaili kucaklayarak karşılayınca, bu da ona senin sarayının her bir dört köşesinde bir küp altın varmış deyince, bir de bir oda dolusu altın da cabası olunca, koca çangal bıyıklı, deli gözlü Haşmet Bey de onu çağırınca, vay köftehor Niyazi, sen bizim namımızı dağa taş a böyle mi yazar, böyle mi ilanat verirsin, behey kaçakçı oğlu kaçakçı, askerlikten seni kurtaran benim, sen ne zaman asker kaçaklığı ettin, bana hep iyi tütün yetiştirdin de ben de seni yüzbaşının elinden aldım, bir tütün uğruna senin canını sana armağan ettim, deyince... Ulan Niyazi o zaman yer yarıp da yerin dibine geçsen olmaz mı? Şurdan atın başını geriye çevirse alsa yatırsa, bu uzun boylu adam onu vurmaz mı? Şimdi tabancasını çekip de şu adamın başıdır deyip kurşunu gelha eylese... Ya Beyin akrabasıysa, o zaman Haşmet Bey onu parça parça eder de her parçasını bir köpeğin önüne atmaz mı? "Sardık belayı başımıza," diye söylendi. "Ulan Niyazi, senin şu gevezeliğin, şu ağzı gevşekliğin, şu önüne gelene kardeş demen, şu övüngeçliğin yok mu, oğlum daha ne belalar getireceksin kim bilir başına... Hastir ulan, hastir geveze Niyazi..." Böyle diye diye, içi alıp alıp vererek, Haşmet Beyin konağına yaklaştılar. İsmail Ağa ötede durdu şöyle uzaktan bir konağa baktı:

"Bu saray gerçekten de görkemli bir saray," dedi, Niyazinin yüzüne baktı, onun yüzü sapsarıydı, dudakları da titriyordu.

"Ne oldu sana Niyazi Efendi?"

"Hiç," dedi Niyazi yılgın.

"Bey evde mi acaba?"

"Evde, beni bekliyor, tütününü bekliyor."

"İyi," dedi İsmail Ağa, "iyi."

Yoldan yamaca aşağı, kayağa indiler. Konağa yaklaştıkça taşları, taş işlemleri, kapıları pencereleri, büyüklüğüyle konağın görkemi gittikçe artıyordu. Avluya girdiler. Avlu kapısının her iki yanında Maraştan, eski bir örenden sökülüp getirilmiş bir çift, bir insan yüksekliğinde kara çinketaştan yontulmuş aslan duruyordu, öfkeli yüzlü, pörtlemiş gözlü, uzun dişleri görünen... Aslanlar birbirlerinin tıpkısıydı, her ikisinin ön ayaklarından birisi ileri atılmış, açılmış pençeleri parçalamaya hazır gibiydi. Niyazinin de, bu kapıdan içeriye kim girerse girsin, herkesin de içini bir korku kaplardı.

Haşmet Bey Niyaziyi daha avluya girer girmez gördü, konağın geniş sofasmda, ceviz ağacından oya gibi işlenmiş tahta korkuluğun ardındaydı.

"Çabuk gel yukarı Niyazi," diye bağırdı, "nerede kaldın be mendebur adam, sigarasızlıktan öldüm. Biliyorsun başka tütün içemiyorum, dünden beri dudağıma bir tek sigara değmedi."

Niyazi atın dizginini üstüne attı, tütün dolu heybeyi terkiden aldı koşarak konağın merdivenlerini çıktı:

"Buyur Bey," dedi. "Kusura kalma, yolda bir adamla karşılaştık, işte aşağıda duruyor, uzun boylu, yakışıklı, çok babayiğit bir adam, benim yolumu kesti, beni ille de Beye götür, dedi, bir Bey imiş, o da senin gibi. Hem de, o da senin gibi bir Kürt Beyiymiş. Kürt Beyleri hem de cömert olurlar, hem de yakışıklı... Bu Bey de tıpkı senin gibi, senin gibi de konuşuyor, bir güzel, candan, sesi ta derinden, yürekte çıkıyor, tıpkı senin sesin gibi. Bana dedi ki, beni öldür, elini batır kanıma ama, beni Beyimize götür. Ben de iyi yaptım mı, aldım sana..."

Haşmet Bey onu duymuyor gibiydi, mavi tütün paketinin birisini açmış elleri titreyerek çabuk çabuk sigara sarıyordu. Sigarasını sarıp yaktıktan, iki soluk çektikten sonradır ki:

“Ne diyordun, sen ne diyordun Niyazi?” diye sordu.

Niyazi bozulmuş:

“Bir Kürt Beyi aşağıda, size akraba olurmuş, beni Beyimize götür, dedi, ben de aldım getirdim. Beyler akraba olmasalar da, Beyler Beyleri severler. Ol sebepten ben de aldım onu getirdim. Beyler Beylerin akrabaları olurlar. Ben ne bileyim ben. Bunun var ya, Vanda kendi kalesi varmış, şahsına. Kendi söylemedi ya bunu bana, ben aralıktan duydum, oraya konmuş Kürt çadırlarından... Bey olduğunu bana kendisi söylemedi, bütün bunları ben hep çadırlardan öğrendim. Kendi hiçbir şey söylemiyor, ağzım da açmıyor. Bilirsin Beyler az konuşurlar. Ben de aldım geldim. İşte orada, aşağıda...”

Haşmet Bey birden bağırdı, Niyazi korkusundan yerinden sıçradı:

“Konuğumuz daha aşağıda mı bekliyor, ne demek bu Niyazi, haydi in aşağıdan al getir.”

Niyazi koştu. Avlunun içinde, dışmda bir sürü silahlı, kamalı, dürbünlü adamlar gidip geliyorlardı.

“Gel, beni az daha öldürtecektin. Bey öfkeleni, köpürdü, bana gelen adamı öksüz çocuk gibi nasıl kapıda bekletirsiniz ha, dedi, bağırdı. Sen de duydun, yürü.”

İsmail Ağa hiç telaşsız, ağır ağır merdivenleri çıktı, o merdivenlerden çıkarken Niyazi kulağına eğildi, “Aman Bey,” dedi, “oğlunun evleneceğinden Beye söz etme, Bey çok öfkeleniyor buna.”

Haşmet Bey İsmail Ağayı Kürtçe konuşarak merdivenin başmda karşıladı, İsmail Ağa da ona Kürtçe karşılık verdi. Beyin Kürtçe konuşması içine bir güven vermişti.

Niyazi seviniyor, durmadan, yörelerinde dönerek:

“Demedim mi, bilmedim mi, siz akraba çıkacaksınız, demedim mi?” diye konuşuyordu.

Haşmet Bey, bu yakışıklı, uzun boylu, bu savaş, kıtlık yokluk içinde bile tertemiz, güzel, pahalı giyinmiş adamın koluna girdi, yıllardır dostu, arkadaşymuş gibi onu aldı büyük konuk odasına götürdü. Yerde üstüne büyük mavi masal kuşları dokunmuş bir kilim seriliydi. Kilim boydan boya odanın tabanını örtüyordu. Duvarlar işlenmiş, parlatılmış ceviz tahtasıyla kap-

lanmıştı. Dolaplar, dolap kapakları türlü biçimlerde oyulmuş, üstlerine iri güller, çöl cerenleri işlenmişti. Her yer çepeçevre sedirdi, sedirler turuncu yeşil halılarla döşenmişti.

"Buyur Bey, şurada otur."

Karşıda bir altın çerçeve içinde Haşmet Beyin palabıyıklı bir gençlik fotoğrafı asılıydı.

"Hoş gelmişsin Bey. Adını bağışla."

İsmail Ağa çok saygılı, elleri kucağında sedirin ucuna ilişip adım söyledi.

"Rahat otur İsmail Bey, burasını kendi evin bil."

"Sağ ol Bey, ama ben Bey değilim."

"İsmail Ağa rahat otur."

İçeriye hemen bir adam girdi, buyruk bekledi.

"Yemek getirin, İsmail Ağa acıkmıştır şimdi. Niyaziye de söyleyin gelsin, o da yemek yesin. Eeee, İsmail Ağa, nereden gelip nereye gidiyorsunuz böyle?"

Kürtçe konuşuyorlardı. İsmail Ağa başlarından geçenleri tekmil ayrıntılarıyla anlatmaya başladı. Güzel, kalın sesiyle bir destan söyler gibi anlatıyordu, anlattıkça da coşuyordu. Bir eski dengbej, bir Abdale Zeyniki, bir Haçike Şoreydi şimdi. O anlatıkça Haşmet Bey renkten renge giriyor, gözleri yaşıyor, arada da ellerini açarak, "Allah Allah, Allah Allah, şu insanoğlunun haline dirliğine bak..." diyordu. Bir ara yüzünü bir endişe bulutu kapladı: "Buraya kadar da gelir mi düşman, dersin?" diye ürküntüyle sordu.

"Savaş bitti diyorlar," dedi İsmail Ağa. "Bitmiş olacak ki asker kaçaklarının arkası kesildi."

"Hepsini öldürmüşler, bizim askerlere kıran girmiş," dedi Haşmet Bey, çok üzülmüş. Bir yandan yüzünde bir korku, endişe, ürküntü beliriyor Haşmet Beyin, bir anda da kendini toparlıyor, uzun palabıyıklarıyla gülümsüyordu. Hüznü, derin, içi aydınlık, koskocaman, çocuksu, sürmeliymiş gibi duran ceren gözleri vardı Kürt Beyinin. Çok çekmiş, çok görmüş geçirmiş olduğu her halinden belliydi. "Doksan bin asker Sarıkamışta donmuş, öyle mi İsmail Ağa?" diye birkaç kere üst üste sordu.

"Doñmuş," dedi İsmail Ağa. "Belki daha da çok, yüz elli bin diyorlar."

Tam bu sırada odaya Niyazi girdi, o da ilk olarak Kürtçe konuşmaya başladı.

"Doksan, yüz, üç yüz bin, donmuşlar. Çok şükür, çok şükür donmuşlar..."

"Niye çok şükür diyorsun Niyazi, bunun çok şükür diyecek bir yanı mı var?"

İsmail Ağa da birden Niyazının bu çok şükürlerine hem kızmış, hem de şaşırmış, Haşmet Beyin alacağı tavra bakıyordu.

Niyazi:

"Adamı konuşturuyorsunuz ki, çok şükür onlar dondular ya, onlarla birlikte, onları yiyen tüketen bitleri de dondu, çok şükür bitler de dondu. Çok şükür dondular da işte böylece de Osmanlı milleti öcünü hiç olmazsa bitlerden aldı, Bey," diye güldü Niyazi. "Kim bilir doksan bin askerde kaç milyon, kaç milyar bit vardı. Bizim askerler dondularsa, onlar da dondular ya..."

"Bu Enver deli," dedi Haşmet Bey. "Partide birlikte çalıştık. Yoz, deli, ahmak bir kişi. Sorumsuz. Battık... Buraları da düşman alacakmış, biz o zaman ne yapacağımız bilmem."

"Bit üreteceğiz," dedi Niyazi. "Bit üretip gelen düşmanlar uyurlarken, geceleri casuslayacağız, avuç avuç bit atacamız çadırlarına... Sabahleyin bir de bakacağız ki bitler düşman ordusunu yemiş tüketmiş, tıpkı Osmanlı ordusu gibi."

Haşmet Beyin artık yüzü gülmüyor, bir öfke boynundan yüzüne yukan, ellerine yayılıyordu. Haşmet Bey ellerinden öfkelenen bir kişiydi. Niyazi, Beyin huzurunda böyle bir şaka yaptığına üzüldü. Beyin öfkesi patlarsa onun için hiç de iyi olmayacaktı. Boynundan tutar, sen misin böyle konuşan, doğru askere, soluğu Sarıkamışta alır, bitlere yem olurdu.

Bereket versin ki Haşmet Bey Niyaziye kızmamıştı.

"Haklısın Niyazi, Osmanlıyla alay etmekle sen bile haklısın. Köksüz, görgüsüz, ne idikleri belirsiz kişiler ele geçirdi Osmanlıyı. Başımıza daha büyük belalar gelmediğine şükredelim. Bitlerin donduğuna da şükredelim. Sen hele sözünü sürdür İsmail Ağa."

İsmail Ağa Fırat boylarına, Dicleye, Diyarbakır ovasına, Mezopotamyaya gelişlerini, yüz binlerce insanın oradaki kör dövüşünü, birbirlerinin gözlerini oyuşlarını, düşmandan daha

çok biribirlerini öldürüşlerini, Mezopotamya ovasının insan ölüleriyle, insan, at, sığır, koyun ölüleriyle üst üste doluşunu, koskocaman ovada kokudan durulmadığını, bir damla su için belki üç gün yürüdüklerini, düşmanı hiç görmediklerini, Bitlisten sonra top sesleri duymadıklarını, ama düşmanın onların arkasını hiç bırakmadığını, nereye giderlerse geldiklerini, öldürülmelerin, öldürmelerin, kıyımların, savaşın daha olanca hışmıyla sürdüğünü uzun uzun anlattı.

"Fırat, Dicle boylarında savaş daha bütün hışmıyla sürüyor, millet biribirini gırtlaklamış öldür ha öldür ediyor. Bir keçi, bir lokma ekmek, bir damla su için biribirini öldürüyorlar. Biz oradan nasıl sağ kurtulduk da buraya düştük daha anlayamıyorum. Sağa gidiyorduk karşımıza düşman, sola, güneye, kuzeye, gündoğuya, günbatıya, düşman... Sarılmışız, bir ölüm çemberinde bir yıldan fazla döndük durduk Bey..." dedi. Tam bu sırada da bir delikanlı kilim sofrayı ortaya, kuşlu kilimin üstüne koydu, açtı. Sofranın içi sütbeyaz, sabun kokan, pırıl pırıl bir bezle kaplıydı. Yufka ekmek dürümleri, kaşıklar ortada duruyordu.

Bey:

"Kerem edin, buyurun," dedi.

Kendi de sedirden inip sofranın başma geçip oturdu. Önce üstü yağlı, naneli tarhana çorbası geldi kalaylı bakır taslarda, o bitince bir bakır sinide erişteli pilav, sonra kızarmış tavuk, salçalı kuşbaşı geyik eti geldi. Arkasından ayran geldi büyük bil-lur kadehlerde. Sonra kaymakla bal.

Kahveyi sedirde içtiler.

"Şimdi nereye gidiyorsunuz, İsmail Ağa?" diye sordu Bey bıyığını sıvazlarken.

"Bilmiyorum," dedi İsmail Ağa.

"Ormanda kalanların kaç günlük yiyecekleri var?"

"Birkaç günlük," dedi İsmail Ağa.

"Çadırları var mı?"

"Var."

"İyi," dedi Haşmet Bey. "Buraya gelin, benim çiftliğe yerleşin desem olmaz. Biliyorum, düşman buraya da gelecek. Onun için siz Çukurovaya gidin. Orada boş tarlalar, boş evler, sahip-

siz çiftlikler var. Orada benim de büyük bir dostum var, Türkmen Beyi. Seni ona gönderirim."

Ermenileri, Ermeni kırımını, savaşı, Ermenilerin Çukurova'yı boşaltıp kaçışlarını uzun uzun anlattı Haşmet Bey.

"Bizde de tıpkı böyle oldu," dedi İsmail Ağa. "Bana izin," diye ekledi arkasından. "Ben varayım gideyim. Ama sana bir diyeceğim var..." Sustu.

Haşmet Bey Niyaziye bir baktı, Niyazi hemen anladı, dışarıya çıktı. O çıkar çıkmaz Haşmet Bey elini kemerine atıp üç altın çıkardı: "Bunları buyur İsmail Ağa," dedi.

"Sağ olasm Bey," dedi İsmail Ağa, parayı almadı. Para üstüne uzun bir süre tartıştılar cebelleştiler, Bey ona parayı kabul ettiremedi. Haşmet Beyin saatinin yelek cebindeki kordonu belki yarım kilo vardı, göğsünden göbeğine kadar iniyordu.

Haşmet Bey soluk soluğa kalmıştı cebelleşmekten, utanmış İsmail Ağa da yere bakıyordu, kilimdeki mavi kuşlara. Başmda yüzlerce mavi kuş kanat kanada, çığlık çığlığa dönüyorlardı. Neden sonradır ki gözlerini kaldırdı yumuşacık Beyin yüzüne dikti, baktı baktı:

"Bana bir iyilik yapar mısın?" dedi çocuksu, kısılmış, utanmış, neredeyse buradan kalkıp kaçmak isteyen sıkılmış sesiyle.

"Baş üstüne," dedi Bey, bekleyerek.

İsmail Ağa beline davrandı, kuşağını çözdü, şalvarının altından gömleğini çekti, etine sarılı kemeri çözdü Beyin önüne koydu. Bey kemeri görünce gözleri büyüdü, afalladı, öyle kala-kaldı.

"Bana iyilik etmek istiyorsan işte bu kemeri al."

Haşmet Bey:

"Bana Haşmet Bey derler, bu konak benim, sürülerim, atlarım, yılkılarım şu ovayı almıştır, Gündeşli ovasından bu yana, çiftlikler köyler benim. Benim buna, bu altın kemere gücüm yeter mi ki..."

"Ne verirsen ver," dedi İsmail Ağa gülümseyerek.

"Satma bunu, bu kemeri, bunun ustası yok bu dünyada, ölmüş. Sen bunun ne kemer olduğunu biliyor musun İsmail Bey?"

Ona Ağa değil de Bey dediğini hemen fark etti İsmail Ağa.

"Biliyorum," dedi.

"Satma bunu. Ne kadar para istersen sana borç vereyim, yazıktır, satma bunu. Bu kemerin parasını sana Adanadaki Deli Memet Ağa bile ödeyemez."

"Satmalıyım Bey," dedi İsnail Ağa kesin.

"Biliyor musun İsmail Bey, bu kemer nereden?"

"Biliyorum."

"Kafkasyadan."

"Kafkasyadan, Gürcistandan," dedi İsmail Ağa. "Satmalıyım bunu. Erinde gecinde satacağım, göçmenlik, savaş zor iş, gurbet zor."

"Peki alıyorum öyleyse," dedi Haşmet Bey meydan okurcasına. "Peki alıyorum ama, bir şartım var." Sustu, bıyıklarını sıvazladı. Koşulunu kafasında bir daha ölçtü biçti, gene: "Bir şartım var, kabul mü?" diye sordu.

"Ne şartın varsa başım üstüne, kabul," dedi İsmail Ağa.

"Ben bu kemeri alacağım, parasını sana ödeyeceğim, ama senin eline para geçerse, biliyorum, senin eline çok para geçecek, çocuk huylu, namuslu bir adamsm, o zaman gel verdiğim parayı geri ver, kemerini al götür, söz mü?"

Gülerek elini uzattı İsmail Ağa:

"Söz," dedi.

Haşmet Bey hemen kemeri yerden kapıp hareme koştu, karısına, kardeşlerinin karılarına gösterdi:

"Yeryüzü, yeryüzü oldu olalı bunun bir eşini daha görmemiştir, hemen de bildim Kafkas işi olduğunu. Kafkas, Ermeni işi."

Karısı aşağıdan, Amik ovası Türkmenlerinin Beyinin kızındı, bu işlerden iyi anlardı. Kemerin karşısında yüzü acılaşıp dondu kaldı.

Haşmet Bey bunu anladı:

"Ne oldu sana Hatun?" dedi.

Hatun:

"Hiç," dedi, "efkarlandım. Kim bilir kimin belindeydi bu. Ne olduk demeyelim, ne olacağız diyelim. Kim bilir bunu yaptıran da, bunu takanlar da ne kadar mutlu, ne kadar sevinçli günlerinde dünya bizimdir diyerek takmışlardı."

"Kim bilir," diye içini çekti Haşmet Bey. "Almak istemedim ama..."

"O uzun boylu konuk mu?"

"O," dedi Haşmet Bey, "muhacir. Vandan geliyorlar. Savaş-tan kaçmışlar. Yurtlarını düşman almış."

"Yazık," dedi Hatun. "Yazık ama, oğlan dönerse, geline iyi olur."

"Aradığım buydu ama, o kadar yakışıklı bir adam ki, karşısında dur da yüz yıl yüzüne bak, gene doyamazsm."

"Kiminmiş, karısının, anasının mıymış acaba?"

"Çok eski," dedi Haşmet Bey. "Söylemiyor ama bu adam bir Kürt Beyi olacak. Kürt Beyleri zengin olurlar, Karun kadar."

"Al öyleyse," dedi Hatun. "Bu dünya böyledir, ne yapalım, inişli çıkışlı dünya. Al öyleyse. Sen almazsan başkasına satacak."

"Alacağım Hatun," dedi Haşmet Bey. "İster istemez alacağım. Alacağım ama tam pahasını ödeyecek olsam buna benim gücüm yetmez ki..."

Haşmet Bey odaya geri geldiğinde İsmail Ağayı ayakta buldu. Yüzü de sapsarıydı. Bu hal Kürt Beyinin gözünden kaçmadı.

"Alıyorum," dedi. "Alıyorum ama bunun vebali günahı senin boynuna. Ne zaman paran olursa, gelinimin, kızımın, hatunumun boynundaysa da gelip malını alacaksın."

"Alacağım," dedi İsmail Ağa. "Söz."

"Bilesin ki İsmail Bey, bilesin ki böyle bir kemer ne Hintte, ne Acemde, ne Yemende Arap şeyhlerinde bulunur, ne de Osmanlı sarayında var, biliyor musun?"

"Biliyorum."

Bir kemere baktı, bir İsmail Ağaya. Gözü İsmail Ağadan kemere, kemerden İsmail Ağaya bir süre mekik dokudu.

İsmail Ağa güldü:

"Yok Bey," dedi, "aklına gelen değil, bizim Hatunun."

Haşmet Bey telaşlandı:

"Haşa, haşa, haşa İsmail Bey haşa!"

Elindeki kemeri usulca sedirin üstüne bıraktı, kemerin kaşındaki iri ak taş şavkıyıp binbir renk dökerek çaktı söndü. Ar-

kasını döndü odadan çıktı, elinde yeşil, işlemeli bir atlas torbayla döndü, sedire sevinç içinde, yorgun, mutlu, üzgün çöktü, elini torbaya sokup içinden kırmızı bir kese çıkardı, kırmızı keseyi büzgü ipinden çekip açtı, altınları sol eline döktü, saymaya başladı. İsmail Ağa orada ayakta durmuş, şaşkınlığı artarak olanı biteni, sanki kendisiyle ilgili değilmiş gibi seyrediyordu.

"Bir iki üç..." Sayıyordu durmadan. Parmakları alışkın rahat işliyordu. "Yirmi, yirmi bir..." O kese bitiyor ötekini açıyor, o kese boşalınca ötekini.

Bütün torbadaki altınları saydı bitirdi. Ortada büyücek bir öbek olmuştu ışıldayan altınlardan.

"Buyur İsmail Bey," dedi. "Şimdilik bütün param bu kadar."

Bu sırada Hatun içeriye girip:

"Bey, bende de varmış," dedi. "Al, bunları da ver İsmail Beye." Elindeki keseyi uzattı.

"Bunu da buyur İsmail Bey."

İsmail Ağa ateşe değmişçesine elini sırma işleme atlas keseden çekti, kese yere düşüp donuk sesler çıkardı.

"Olmaz," dedi. "Yeter," dedi korkarak. "Olmaz, yeter." Heyecandan titriyordu.

Haşmet Bey hem yerdeki altınları toplayıp keselere koyuyor, hem de gözlerini İsmail Ağadan ayırmıyordu. Hatun, elleri yanlarına düşmüş, gözleri bu yakışıklı iri gözlü adama dikilmiş, orada kalakalmıştı. Sonunda:

"Bırakalım Hatun," dedi Haşmet Bey. "Almayacak, daha fazla zorlamayalım konuğumuzu."

Hatun, bu ne biçim adammış dercesine onu tepeden tırnağa süzerek odadan çıktı.

"Üstünde silahın var mı?" diye sertçe sordu Haşmet Bey, ilk verdiği altın keselerini bir torbaya doldurmuş ona uzatırken.

"Var," dedi İsmail Ağa, atlas torbayı aldı yana koydu, nergant tabancasını çıkarıp gösterdi.

"Kaç kişisiniz?"

"İki kişi kaldık. Memleketten çıktığımızda dokuz erkektik."

"Yollar eşkiya dolu," dedi Haşmet Bey gene aynı sertlikle.

"Sizi soyarlar. Şimdi senin yanma iki adamımı veriyorum, onla-

ra güvenebilirsin. Cemşidle Resulün benim adamlarım olduğunu buralarda bilmeyen yoktur. Onun için size kimse dokunamaz. Çukurovaya kadar size eşlik ederler. Şimdi sen git Bey, külfetini al gel. Bir hafta burada benim konuğum olursunuz, sonra da sana bir mektup veririm, Çukurovaya gider savaş bitene kadar orada kalırsınız."

Haşmet Bey el çırpı, kapıda bekleyen delikanlı girdi.

"Cemşidle Resulü çağır."

Az sonra Cemşidle Resul içeriye girdiler, silahlı, bedenleri fişekliklerle kaplanmış yaşlı, uzun boylu, çangal bıyıklıydılar. Saygıyla Beyin karşısına gelip durdular.

"Aşağıdan birkaç at alın. İsmail Bey'e de benim atımı çekin..."

Şimdiye kadar olup biteni kendi dışındaymış gibi umursamazlıkla seyreden İsmail Ağa onu aşağılamışlar gibi:

"Olmaz Haşmet Bey," diye bağırdı. "Olmaz. Senin atına kellemi kessen de binemem. Olmaz, bu iş olamaz."

"Yağız atı çekin öyleyse."

Cemşidle Resul ne evet ne hayır diyorlar, orada öyle dimdik duruyorlardı.

"Haydi hemen yola düşün, İsmail Beyle birlikte gidip ailesini alıp getirin, konuk köşküne yerleştirin, haydi."

İsmail Ağa:

"Bu burada kalsın," diye torbayı ona uzattı.

Haşmet Bey ayağa kalkmıştı:

"Olmaz," dedi. "Para seninle olacak." Adamlarına arkadan bağırdı: "İsmail Bey'e bir heybe verin, benim heybelerimden birisini..."

Pınarın başına, en kese yoldan doludizgin sürerek birkaç saat içinde ulaştılar. Ana, Hasan, Zero, ötekiler, bu bir yılka at, iki kişiyle gelen İsmail Ağaya ne diyeceklerini bilemiyorlardı.

Heyecandan tıkanan İsmail Ağa, kendisini tutmuş tutmuş, buraya gelip de anasım görünce çözülürmüştü. Attan inerken:

"Haşmet Bey," diye soludu. "Büyük bir Kürt Beyi. Buraların Padişahı, sarayı ilerde, bizi davet etti."

Ana:

"O?" dedi.

"O iş tamam," derken kendine azıcık geldi İsmail Ağa. Elinde tuttuğu heybeyi gösterdi: "Dolu," dedi. "Hepsi altın. Haşmet Bey verdi."

Ana ellerini havaya açmış dua ederken, "o kadar eder miymiş o ki?" diye sorarken elini heybenin içine sokup karıştırdı, sonra ateşe dokunmuşçasına hızla çekti, "çok şükür Allahıma," diye gene ellerini yukarıya kaldırdı.

Haşmet Bey onları on beş yirmi gün konağında konukladı, başka bir yere göndermedi. Elinde olsaydı onları hiçbir yere göndermeyecekti. İsmail Ağayı çok sevmişti. Ne yazık ki İsmail Ağa burada daha çok eğlenmek istemiyor, bir an önce Çukurovaya ulaşmak için can atıyordu.

Cemşid, Resul, bütün aile her birisinin altında bir at, Haşmet Beyin evinden Çukurovaya doğru bir sabah gün burnuna yola çıktılar. Anası bu sefer de oğlunun terkisindeydi. Haşmet Bey yağız atı da hediye etmişti İsmail Ağaya.

Konaklayarak, at sırtında giderek, köylere uğrayarak, Gavur dağlarında, geçtikleri yolda çok az köy vardı, rahat bir gidişle Çukurovaya iniyorlardı. Haşmet Beyin özene bezene katibine yazdırıp altına altın mührünü bastığı mektup cebindeydi. Bu mektup Çukurovanın en ulu Beyine götürülecek, o da onlara yardım edecekti. Yardıma da hiç gereklikleri kalmamıştı, Haşmet Bey ona o kadar çok altın vermişti ki Çukurovada onları ellerini ılıktan soğuğa vurmadan on yıl beslerdi. İsmail Ağanın sevinci bütün aileye geçmiş, yol boyunca şakalaşıp konuşuyorlardı. Terkideki yumuşak, kuştüyü bir minderin üstüne oturup arkadan oğlunun beline tutunmuş ana da arada sevinç dolu bir gövend türküsü tutturmıştı.

Alaman pınarının oraya gelmişlerdi, çığır burada genişliyor, işlek bir yol oluyordu. Aşağıda Osmaniye adında çok güzel, bağlık bahçelik bir kasabanın olduğunu söylemişti Cemşid. Alaman pınarının orada, bir çınarın altına indiler. Hava ılımandı. İsmail Ağa Cemşide bir altın lira verdi, yakınlarındaki Yörük çadırlarından bir kuzu, yiyecek alsın diye. Cemşid gitti biraz sonra yaşlı bir Yörük ağasıyla geldi. Yörük ağası elindeki altını İsmail Ağaya uzattı:

"Buyur İsmail Bey," dedi. "Bunu Cemşid bana verdi. Siz benim konuğumsunuz. Haşmet Beyin kardeşliğinin benim de başım üstünde yeri var. Benim çadırıma gelin."

İsmail Ağa:

"Sağ ol Ağa," dedi. "Adını bağışla."

"Koca Tanış derler bana," dedi kırmızı uzun, geniş sakallı Yörük. Kızıla çalan kahverengi bir şayak şalvar giymişti. Belinde Acem kuşağı vardı. Başındaki külahı mordu.

İsmail Ağa anasını sırtına aldı, Yörük çadırına geldiler. Yedi direkli bu ulu Yörük çadırının içi cennet bahçesi gibiydi. Sedef kakmalı direkler, baştan sona işlemeli bir duvar gibi bir buçuk arşın boyunda çadırı çevirmiş eğme, tabandaki nakışlı keçeler kilimler, atlas döşekler, yastıklar, çuvallar birdenbire insanı bambaşka, güvenli, dinginlik dolu bir dünyanın içine atıveriyorlardı.

Çadırdakiler güleç, sağlıklı, yakışıklı insanlardı. Bozulmamış bir dünyamn, bambaşka bir uygarlığın insanları oldukları her hallerinden belliydi. Ve belki de ilk mutluluğu, Haşmet Beyin evi de içinde, burada tattılar yola çıktıklarından bu yana. Koca Tanış, bu yaşlı kızıl sakallı candan adam bir çocuk gibi yörelerinde dönüyordu. Çadırın kapısında Arap atlar bağlıydı. İleriye birkaç tane de nakışlı havutları parlayan hecin devesi çökmüştü.

Koca Tanışın karısı onlara inanılmaz lezzette yemekler çıkardı. Kuzu sac kebabı, yoğurt, tarhana çorbası, ağız, oğul balı... Ağız her zaman bulunmazdı, inekler doğurduğunda ilk süttünden yapılan bir çeşit kaymaktı ki tadı hiçbir kaymakta, yağda, sütte bulunmazdı. Belki de dünyadaki tatların en güzeliydi. Oğul balı da, kovanı terk edip gitmiş, kendisine yeni bir kovan kurmuş oğul arıların ilk balıydı. Kokusu, tadı hiçbir bala, eski arıların balına benzemezdi.

O gün Koca Tanış onları bırakmadı. Yedi göze çadırın büyük bir odasında sakız gibi, sabun kokan yataklarda yattılar, deliksiz uyku uyudular. Koca Tanış, İsmail Ağanın yatağını kendi odasına yaptırdı. İsmail Ağa kendini bildi bileli böylesine görkemli, temiz bir odayı hiçbir yerde görmemişti. Yataklar kuştüyüydü, kokular saçan balmumundan kocaman bir mum

yandı durdu sabaha kadar. Çadır yüzlerce çadırılık bir obanın ortasına kurulmuştu. Kapısında geceleri at gibi turuncu, ak çoban köpekleriyle silahlı adamlar bekliyordu. Koca Tanışla İsmail Ağa sabaha kadar uyumayıp konuştular.

"Biz tükendik," diyordu Koca Tanış içini çekerek. "Yörük-lük bitti. Bu görkemli dünya öldü. Bu ormanlar, bu çiçekli pınarlar, bu dağlar bundan böyle bizim çocuklarıma haram. İnat etmemeli, Çukurovaya yerleşmeliyiz. Biliyorum, yüreğimin ta şurasında, başında duyuyorum, bu dünya bambaşka, bilmediğimiz bir yere, dünyaya gidiyor. Biz yaşadık bu dünyanın görkemini, bizden sonrakiler çekecek belasını."

"Çekecek," dedi İsmail Ağa, Koca Tanışın ne demek istediğini bir iyice anlayarak.

Dışarda, her çadırın önünde bir çatalın üstüne tünemiş bir alıcı kuş vardı. Kimi doğan, kimi karkuş, kimi de şahindi.

Sabahleyin, çadır odasında kahveyi içerlerken Koca Tanış İsmail Ağanın kapıdan dışarıya gözlerini dikip ahçı kuşlara baktığını gördü, yüzünden acı gölgeler geçti:

"Bunları hep uçuracağız yakında, uçacak gidecekler kendi dağlarına," dedi, İsmail Ağanın eline uzandı, tuttu sıkı. "Onlar uçunca da bize de son, biz de köylü olacağız. Sizin kuşlara ne oldu?"

İsmail Ağa gözlerini Koca Tanıştan kaçırdı:

"Biz onları çoktan uçurmuştuk, Bey," dedi. "Belki elli yıl önce."

"Bu kuşlar da uçup gidecekler."

Koca Tanış onları uğurlarken, herkese de bir hediye vermişti. Anaya verdiği bir geyik postuydu ki, yağmurça...

Atları yüklediler, Koca Tanış onları ta aşağı deredeki ulu çınara kadar uğurladı. Bunlar sevinç içinde, bir, bir buçuk yıldır çektiklerini unutmuş, yunmuş arınmış yola düştüler.

İsmail Ağa terkisindeki anasına, dönebildiği kadar arkaya dönüp:

"Ne diyorsun bu olan işlere, ana?" diye sordu.

"Hızırın karşısına Hızır çıkar yavrum," dedi ana.

"Ne diyorsun bu Yörük çadırına?"

"Allah bizden aldığını ona vermiş," dedi ana.

"Ondan da yakında alacak ana, uyumadık sabaha kadar Koca Tanış Ağayla konuştuk. Bizi böyle yaşatmazlar, kuşları bırakacağız, dedi."

"Benim şöyle böyle aklımda, anam söylerdi, bizimkiler de kuşları bırakmışlar. İşte biz de kuşları bırakınca bu hallere düştük. Biz de onlar gibiymişiz eskiden. Düştük."

"Düştük," dedi İsmail Ağa.

Dere boyunca ince bir çığırdan çınar dallarının altından aşağıya iniyorlardı, sağdan, ilerden çalılıkların içinde bir inilti duyular. Gittikçe iniltiye yaklaşıyorlardı. İnilti bir azalıyor duyulmaz oluyor, bir çoğalıyordu. Ana durmadan eski günler, göçebe çağlar, o yitik cennetler üstüne konuşuyordu. Bir ara sözünü kesti:

"Durun, bir ses, bir inilti geliyor şuralardan," diye kulak verdi ana.

İniltiyi geçmişler, ses epeyi gerilerden geliyordu.

"Gidin arayın o çalıların arasını, bir inleyen var oralarda. Belki hasta, belki yardıma muhtaç birisi," diye buyurdu ana.

İnilti kesildi, kulak verip dinlediler, hiçbir yerden bir ses soluk gelmiyordu.

"Duydum," dedi ana, "inliyordu birisi. Gidin arayın, ölecek, ölmesin."

"Ana, kulağına başka bir ses gelmesin. Kulağın..."

"Yanlış duymadım oğlum..." Tam o sırada inilti yeniden başladı. "İşte," dedi ana, "buyurun. Hadi arayın onu. Ölen bir insanın inildemesi bu."

Cemşid önde, Hasan arkada atlardan inip yoldan yüz elli iki yüz adım içerde inleyen çalılara doğru gittiler, biraz aramadan sonra bir ağacın altındaki çalılığın içinden bir çocuğu çıkardılar yola getirdiler. Çocuk bir deri bir kemikti, ayakta duramıyordu, ip gibi incelmış boynu upuzundu. Gözleri pörtlemişti, şaşı bakıyordu. Başındaki kanlı yaralar irinliydi. Giyitleri de lime limeydi, her yerinden eti, daha doğrusu kemiğe buruş buruş yapışmış sarkan derisi gözüküyordu. Yalın ayakları, küt elleri yara içindeydi, inleyecek hahi bile kalmamıştı.

Cemşidle Hasan çocuğu yolun kıyısındaki hendeğin yarına dayamışlar, öyle durmuş kalmışlardı. İsmail Ağanın terkisindeki ana bağırdı:

“Ne durmuş öyle aval aval bakıyorsunuz, hiç mi insan, hiç mi yaralı çocuk görmediniz? Haydi biriniz kucağına alsın onu konağa kadar, konakta ben ona bakarım. İlk pınarın başında da konaklayalım. Ölmesin bu çocuk, fıkara.”

İsmail Ağa:

“Hasan,” dedi.

“Buyur Ağa.”

“Yaralı çocuğu kucağına al.”

Hasan kızarak, iğrenerek, yüzünü gözünü oynatarak istemeye istemeye gitti, çocuğu gözlerini kapatarak elinden tuttu kaldırdı. Cemşid de ona yardım etti. Önce Hasan ata bindi, sonra da Cemşid onun kucağına verdi şimdi yarı baygın çocuğu.

Hasan atını tırıs sürüyordu, bir eliyle çocuğu tutarken, öbür dizginli eliyle de burnunu kapatarak. İlk pınara geldiğinde attan indi, çocuğu da götürdü pınarın başındaki çınarın gövdesine dayadı. Atını aldı pınarın ayağının oraya aşağı gitti. Çocuğun kokusu öylesine ata, kendisine sinmişti ki, nereye gitse bu çürümüş, irinlenmiş et kokusundan kurtulamıyordu. Pınarın ayağında elini yüzünü ayaklarını, atının eyerini yıkıyor, kokulu yarpuz çiçekleriyle eyeri, atın sağrısını, döşünü, bacaklarını, karnım ovuyor, kokudan bir türlü kurtulamıyordu. Bir sigara sardı, yarpuzların arasına oturdu. Çocuk arada sırada usuldan inliyor, o inledikçe Hasan da, din iman, ana avrat durmadan sövüyordu. Yol boyunca oğlan koktukça Hasanın kusacağı gelmiş, kusacağı geldikçe kucağındaki koku kaynağı çocuğa sövüp durmuştu:

“Ulan kokma, kokma ulan. Başıma bela mısın? Bir derede yüzlerce ölünün ortasında kaldım üç gün, hepsi de on beş gün önce aklıktan cavlağı çekmişti. Ulan onlar bile senin kadar kokmuyorlardı.”

Yarpuzların içinde de o pis kokudan kurtulamamış Hasan, daha durmadan söyleniyor, savaşa, kadere kismete delirmiş sövüyordu.

“Ulan her şeyden kurtulduk sanıyordum, bir de sen çıktın karşıma. Ulan bu senin kokun derimi yüzdürsem de tenimden çıkmayacak. Ulan oğlum, bir koyak dolusu ölünün içinde kaldım, on beş gün oluyordu öleli beri, ulan oğlum, vallahi de bil-

lahi de senin gibi kokmuyorlardı. Bu ne koku, feleğe kadar kokuyorsun oğlum. Öleceksin ölmeye ama, canıma okudun hey bre mendebur oğul. Bu kadar da kokar mı insanoğlu, kırk günlük ölü bile bu kadar kokamaz.”

Hasan o kadar çabuk gelmişti ki, göç gerilerde kalmış, daha görünürlerde yoktu. Söylenmelerini, sövmelerini sürdürüyor, ağacın köküne dayadığı çocuktan yana da hiç bakmıyordu. Arada bir de o yanı dinlemeden edemiyor, çocuğun ölmesini bekliyor, oradan bir inilti duyunca da tepeden tırnağa öfke kesiliyordu.

“Ulan ölmeyeceksin, ulan başımıza bela olacaksın bu diyarı gurbette, ulan ben senin elinden nerelere gideyim, hey kokarca?”

Önden gelen İsmail Ağanın başını gördü ağaçların arasından, koşarak onu karşıladı:

“Kokuyor,” dedi. “Çocuk kokuyor. Kokusu insanın ciğerini söker. Böyle kokan insanlar iflah olmazlar ölürler, kokuyor, uff, bir kokuyor, kokusu insanı öldürür. Şu ağacın altına götürdüm koydum. Ağaç kokuyor, bundan sonra bu ağaç bin yıl kokacak. Pınar kokuyor, yarpuz çiçekleri, yol, çam ağaçları kokuyor, ne yapalım?”

Ana bağırdı:

“Suuusss, acımasız adam, günahtır susss! Kes sesini!”

Hasan hemen sustu, kendini toparlamış, anasına karşı konuşmaya hazırlanırken İsmail Ağa atıldı:

“Sus Hasan,” dedi sert. “Sen de ben de onun haline düşebirdik. Düşmedik mi yani? Sus Hasan, günaha girme, onu yur artırız.”

“Ben onu elimle yurum,” dedi ana, “sen hiç günaha girme oğlum. Şimdi bir su ısıtırım...”

Zero atıldı:

“Sen hiç canını sıkma ana,” dedi, “ben onu yur artır, senin eline teslim ederim. Yeter ki ölmesin bu fıkarcık.”

“Sağ ol kızım,” dedi ana. “Benim iyi, soylu, yüreği acıma dolu insanlıklı kızım.”

Hasanın karısı ilerde atın üstünde durmuş kalmış somurtuyor, hiçbir söze varmıyordu. Böylesi anlarda hiç konuşmazdı.

Cemşid:

"Zero bacıma ben de yardım ederim," dedi.

Zero:

"Sağ ol kardeş," diye karşılık verdi.

Atlardan indiler, yükleri de çınarın altına taşıdılar. İsmail Ağa havayı kokladı, Hasan haklıydı, gerçekten çok pis çürümüş et kokusu yayılıyordu çınarın kökündeki çocuktan yöreye. Çocuk on, çok çok on birinde gösteriyordu ya bir avuç kalmıştı. Bir topacık bir kemik yığını.

Ananın yatağını çınarın köke en uzak dalının altına yaptı İsmail Ağa.

"Kızım bir ateş yak," diye Zeroya buyurdu ana.

"Baş üstüne ana."

"Tenekeyi ağzına kadar suyla doldur, ısıt, bir kalıp da sabun al, çocuğu ova ova tepeden tırnağa yıka, temizle."

Zero hemen tenekeyi aldı pınara gitti.

"İsmail!"

"Buyur ana."

"Sen de söyleyeceğim sakızları, otları ormandan toplayacaksın."

"Ben bilmem ki buradaki sakızları, otları, çiçekleri. Bizde böyle orman var mıydı ana?"

"Benim babamın memleketinde vardı."

Cemşid atıldı:

"Ben bilirim ana," dedi. "Ne kadar ot, sakız, kök varsa bilirim. Benim anam da otlardan, köklerden çiçeklerden em yapardı. Onun yaptığı emler ölüyü diriltirdi. Bak ana..." Cebinden bir kutu çıkardı, kapağını açtı, o kapağı açar açmaz inleyen oğlanın kokusunun üstüne çok güzel, çiçek, sakız, kök kokusu yoğun düştü. Anaya uzattı. Ana kutuyu aldı, kokladı, yüzü ışıdı:

"Güzel bir em," dedi. "Bu kurşun yaraları için olacak."

"Kurşun yaraları için," dedi Cemşid. "Ne bildin ana?"

"Yaralananlar cerraha, doktora gitmezler hep anama gelirlerdi," dedi İsmail Ağa. "Onun ınerhemleri şurupları, emleri de ölüyü cana getirir."

Ana eliyle yanına otursun diye çağırdı Cemşidi, Cemşid geldi yatağın ucuna diz çöktü. Ana uzun uzun otları çiçekleri,

kökleri anlattı Cemşide, Cemşid hep başını salladı, var anlamında, sonra ayağa kalktı:

“Ben az sonra biltekmil gelirim ana,” dedi. “Ne kadar çiçek, ot, bal istediysen alır getiririm.”

Cemşid bir saat sonra döndüğünde Zeroyla Hasanın karısı Peroyu, oğlanı bir taşın üstüne oturtmuş yıkarlarken buldu. Zero oğlanın iskelet olmuş, yara içindeki delik değişik bedenini sabunluyor, Pero da tas tas suyu üstüne boca ediyordu. Uzun bir uğraştan sonra oğlan yundu arındı, büyük bir çarşafa sardı onu Zero, çınarın dibine İsmail Ağanın ot toplayıp üstüne keçe serdiği yere getirip yatırdı, ananın yanına vardı:

“Bu oğlan iflah olmaz ana,” dedi. “Yarası tüm kurtlanmış. Başmda nah bu kadar, parmağım kadar kurtlar kıvıl kıvıl... Hiç de konuşmuyor, dişleri de kenetlenmiş açılmıyor.”

Ana:

“Ne yap et sen ona balla yağ kaynat içir. Haydi göreyim seni insanlıkl kızım,” diye buyurdu. Cemşide döndü: “Sen de bir tencere al, o getirdiğin otları, çiçekleri, kökleri, balı, sakızları kaynat, ananın merhemini de koy içine, ben yeter deyinceye kadar kaynat, olur mu?”

“Olur ana,” diye sevindi Cemşid, pınarın ayağının oraya, yarpuzların içine bir ateş yaktı, ateşin yöresine aynı biçimde, boyda, üçgen, üç taş koydu, tencereyi ateşe vurup otları kaynatmaya başladı. Cemşid tencereyi karıştırdıkça otlar, sakızlar, kökler ormanın bütün kokusuyla alabildiğine kokuyor, öteki bütün kokuları bastırıyordu.

Bir yandan da Pero başka bir ocakta akşam yemeğini, bulgur pilavıyla tarhana çorbasını pişiriyordu. İsmail Ağa ötede ince bir çam gövdesine belini vermiş susuyor, düşünüyordu. Hasan yarpuzların içinde uyumuş, gözüküyor, horultusu geliyordu. Resulse pınarın başma bacaklarını iki yana açarak oturmuş pınarın içinde oynayan balık yavrularına bakıyordu. Ortalıkta pınarın sesinden başka çıt yoktu. Bir de kocaman topaç gibi kapkara yanardöner bir arı hızla gidip gelerek kalın sesiyle vızıldırıyordu.

Birden çınarın kökünün oradan Zeronun, “ana, ana,” diye sevinçli sesi duyuldu. “Oğlan ağzını açtı, gözlerini de açtı, yağla balı da içiyor.”

"Dirilecek," diye şakıdı ana. "Bir de benim merhemlerim, çocuk bedenidir çabuk iyi olur. Bu kadar dayanmış ölmemişse, o bedeni bundan sonra top yıkamaz. Cemşid oğlum, kaynıyor mu?"

"Kaynıyor ana."

"İyice koyulaşınca, bulamaç oluncaya kadar kaynat. Bal da koydun mu?"

"Koydum ana."

"Güzel kokuyor. Güzel kokan emler şifalı olur. Ne ki güzel kokuyor, odur ki cana can katar. Güzel kokmayan hiçbir şey ağzına almayacaksın. Ölüm insanoğluna kötü kokarak gelir. Ne ki buldun güzel kokuyor, hemen yiyeceksin ki şifa bulasın."

Cemşid oldu deyince ana yatağından kalktı, şimdi pörtlek çakır gözleri bir iyice açılmış çöp boyunlu çocuğun yanına sürünerek gitti. Çocuk, bir tas kaynamış yağlı balı içtikten sonra iniltiyi kesmişti.

"Şimdi bana bez getirin," diye buyurdu ana.

Bez yoktu, Zero hemen hurçtan bir fistanını aldı yırttı:

"Buyur ana."

"Şimdi bunun kurtlarını teker teker ayıklayacağız, ondan sonra da ilaç."

"Ben de ayıklamaya yardım edeyim. Anama kurtlanmış yaraları temizlerken çok yardım ettim," dedi Cemşid.

"Öyleyse şimdi bir ustura bul da şunun başını kazı sen."

Cemşid cebinden bir büyük çakı çıkardı, uzun uzun bel kayışında kılavladıktan sonra bıçağı elinin üstüne tuttu, çakı elinin üstündeki kılları aldıktan sonra, oğlanı aldı ileriye çaballıklara götürdü, orada başını bir iyice sabunla köpürttü, yülümeye başladı. Çocuk, Cemşid onun başını kazırken bir iki kere üst üste çılglık attı, Cemşid her seferinde sıcaklıkla incelikle:

"Dur yavrum, dur!" diyordu. "Bu başını yülümmezsek senin şu kurtların ölmez, seni yer tüketirler. Zaten neyin kalmış ki yavrucağım."

Çocuğun dişlerini sıkıldığını fark edince ana:

"Bu ölmeyecek," diye bir sevinç çılgılığı attı. "Ölmeyecek anasının güzel oğlu." Sevincinden ayağa bile kalktı: "Cemşid yavrum," dedi, "o güzel elceğizinle sıva şunun yaralarını mer-

hemlen, usul usul, fıkara yavrucağı incitmeden. Yavrum vay, insanlıktan çıkışmış. İnşallah dirilecek."

Ayakta fazla duramadı, gitti çınarın köküne yakın bir yere sekilendi, yumulup üşür gibi orada kaldı. Cemşid oğlanın başını yülümeyi bitirince merhem tenceresini yanına çekti, soğumuş mu, diye bir parmak çalıp merheme baktı, kokladı:

"Bu ölüyü diriltir," dedi, çocuğun başını kucağına aldı, usul usul yarayı sıvamaya başladı. "Ölüyü diriltir bu ilaç yavrum, korkma. Ölmeyeceksin, bir aya varmaz aslan gibi olursun, korkma."

Akşama, başı, bedeni Zeronun fistanıyla sarılı, İsmail Ağanın gömleğini giymiş, gömlek o kadar uzun geliyordu ki, ayaklarından aşağı bir torba gibi uzayıp gidiyordu, sanki bir çuvalın içindeydi çocuk, o kadar yemek yedi ki oradaki herkes şaşırdı kaldı. Bir avuççuk insan o kadar yemeği nasıl yemiş, neresine sığdırmıştı ki?

Ana, o yemeği sümüren bir iştahla yedikçe: "Ye yavrum ye, can boğazdan gelir, ye... Yersen şu tatlı cam kurtarırın belki. Ye yiğidim ye..." diyor, onu yüreklendiriyordu.

Çocuk yedikçe de sevinliyordu.

Şimdiye kadar hiç konuşmayan, orada yokmuş gibi duran kız kardeş, Uzun Hazal:

"Bu çocuk dirilecek," diye sevindi. "Siz durun bundan böyle ben bakacağım bu çocuğa."

İsmail Ağa:

"Şimdiye kadar neredeydin Hazal," diye gülererek sordu.

"Ne uğraşayım bre Ağam ölü bir çocukla ben, dirisiyle uğraşmak daha iyi değil mi?" diye karşılık verdi Hazal da sevinç içinde. "Vallahi bu oğlan dirilecek."

Oğlan kuşku dolu yuvalarında ağır ağır dönen gözleriyle yöreye bomboş bakıyor, her seferinde de gözleri geliyor soru dolu İsmail Ağanın üstünde duruyordu.

O gece orada, pınarın başında, çınarın altında, yarpuzların arasında, çam, mantıvar, nane kokuları içinde uyudular. Sabahleyin atları yükleyip Osmaniye üstüne dağdan aşağı inmeye başladılar. Bu dağlarda ana da kendine geliyordu. O da hastalığı atlatmış gibiydi, günden güne canlanıyordu. Hele çocuğun kurtulmaya yüz tutması onu bir iyice cana getirmişti.

Birkaç gün içinde Osmaniye'yi buldular, orada asmaları kavak ağaçlarına sarılmış, incir ağaçlarını örtüp bir ağıl oluşturmuş bir büyük bahçenin ortasındaki evde iki gün kaldılar. Evin sahibi Cemşidin akrabasıydı. İsmail Ağaya, kal burada da çalışalım seninle, ne istersen var bende, senin gibi akıllı bir insana gereksinmem var yalnız, hiç kimsem yok, çiftliklerim, bahçelerim, evlerim var, kal burada, diye yalvardı, İsmail onu dinlemedi, ille de cebindeki mektubu Haşmet Beyin arkadaşına götürmeliydi.

"Gitmeliyim Arif Beye," diyordu da başka bir şey demiyordu. Adam onları:

"Ne zaman başınız sıkışırsa burada eviniz var," diye uğurladı.

Toprakkaleye geldiler.

Ana:

"Artık burası Çukurova mı?" diye sordu.

"Çukurova burası ana," dedi İsmail Ağa.

"Biz bu kasabada kalacağız," dedi ana.

"Aman ana, daha öteki kasabaya iki günlük yolumuz var, sen ne diyorsun," diye şaşıtı İsmail Ağa. "İki gün sonra yerimizdeyiz."

"Burası da benim yerim İsmail," diye diretti ana.

"Aman ana!"

"Sana söylüyorum İsmail, beni iyi dinle, sen şimdi çarşıya çık," eliyle ak badanalı, iki katlı, perdelerine büyük güller işlenmiş büyücek bir evi gösterdi, "işte bunun gibi bir ev tut, Zero, Pero, Hazal evi silsinler süpürsünler, güzel çarşaf al, Haşmet Beyin yatağındakiler gibi sabun koksun..."

İsmail Ağa anasının dediğim dedik olduğunu, bir şey istedi mi yapmaktan başka bir umar bulunmadığını bilirdi.

"Baş üstüne ana," dedi, "hemen böyle bir evi arayacağım." Cemşide döndü: "Burada bir tamdık var mı, bir ev bulabilecek miyiz?"

"Var," dedi Cemşid, "buluruz. Buranın insanları şimdi hep yaylada. Haşmet Beyin de burada bir kardaşlığı Salih Bey var. Salih Beyin de belki on beş konağı var bu kasabada. O, Cerit aşiretinin Beyi olur."

Yükü bir bahçenin içine indirmişlerdi, Cemşidle İsmail Ağa bahçenin ağılından atlayıp bir sokağa girip yittiler.

Az ötelерinden demiryolu geçiyordu. Kale büyük bir top-
rak tepenin üstündeydi. Suru, surun içindeki kalesi kararıp du-
ruyordu günbatıda.

Ana, eli yüreğinde, gün ikindiye kadar bekledi, gözlerini Cemşidle İsmailin gittiği yola dikmişti. İkindiye az geçse, garbi yeli fisildemeye başlamış, yelken bulutları yükselirken İsmail Ağa, Cemşid, Salih Beyle birlikte döndüler. Salih Bey göbekli, çizmeli, kravat takmış, bıyıklı, altın dişli, kısa boylu bir kişiydi.

İsmail Ağa anasına Salih Beyi tanıttı. "Salih Bey, Ceritli Be-
yi bu Bey, ana," dedi.

"Hoş geldin yavrum," dedi ana zor anlaşılır bir Türkçeyle.

"Salih Bey bize çok güzel bir ev verdi, ana. Şu evlerden de
çok daha güzel."

"Ohhooo," dedi Salih Bey, "bizde ev çok, Haşmet Beyin
dostlarına evimiz de, carımız da kurban. Buyurun, ne hacetiniz
varsa başım üstüne, bir evse evin hiç kıymeti yok. Başka ne ha-
cetiniz varsa, bu Toprakkale kasabası hep sizin emrinizde."

Ana:

"Sağ olasın yavrum, Salih Bey," dedi. "Allah seni bu top-
raklardan eksik etmesin."

Gün kavuşmadan az önce eve geldiklerinde evi pırıl pırıl,
yunmuş arınmış, silinmiş süpürülmüş buldular. Ananın sevin-
cine diyecek yoktu. Daha eve bir iyice yerleşmeden yanına Ze-
royu çağırdı:

"Kızım Zero," dedi, "sen de kocan da yolda çok belamu
çektiniz..."

Zero onun sözünü kesti:

"O ne biçim söz öyle ana, senin ağzından çıkan..."

Ana onu duymamışçılığa geldi:

"Çok çektiniz, benden çok çektiniz," diye sözünü pekiştir-
di. "Şimdi bana son bir iyilik daha yap. Ocağa bir kazan su vur,
ama büyük bir kazan su. Kazanı ararsan Salih Beyden iste, o sa-
na verir. Suyu ısıt, bir kalıp da kokulu sabun al, limon çiçeği
koksun, beni bir iyice yıka arıt."

Salih Bey de bu sözleri duymuştu, hemen evine adam gön-
derip büyük bir çamaşır kazanıyla üç kalıp kokulu sabun getirtti.

Ana:

“Sağ olasın Salih Bey yavrum,” dedi. “Sana dua edeceğim.”

Cemşidle Resul Salih Beyin arkasında duruyorlardı, öne geçip eğildiler, ananın elini öpüp izin istediler.

Ana doğruldu, onların boyunlarına sarılıp yanaklarından öptü:

“Hakkınızı helal edin oğullar,” dedi. “Yolunuz açık olsun, güle güle gidin.”

İsmail Ağa onları Osmaniye yoluna kadar uğurladı.

Döndüğünde ocağa vurulmuş kazandaki su ısınmıştı, alacakaranlık neredeyse çöktü çökecekti. Salih Bey onu bekliyordu, orada bir sandalyaya oturmuş kehribar tespihini çekerek.

“Seni bekledim Ağa,” dedi Salih Bey, “Bekledim ki, bugün burada yemek yapmayasınız. Yemekler bizim evden gelecek. Hoş geldiniz, bu ev sizin eviniz, allahımsarladık, kapıda silahlı bir adamım sizi bekleyecek, bir buyruğunuz olursa...” Çıktı gitti.

Zero, anayı kokulu sabunla bir iyice ova ova yudu bitirdi, onu silip kuruttu, götürdü karşı sedirin üstündeki Salih Beylerden az önce gelen sabun kokulu çarşaflarla kaplanmış yatağa koydu. Ana bir deri bir kemikti, küçücük kalmıştı.

Zeroyu yatağının yanına çağırdı:

“Sağ ol kızım,” dedi. “Şimdi senden isteğim, hırızmamı getir burnuma tak, halhallarımı ayak bileklerime, gerdanlığımı boynuma tak, gelinliğimde giydiğim o yeşil fistanı giydir bana, saçlarımı tara, kokular sür, postumu şu köşeye ser, başımı ipekli başörtümle bağla, ben bu gece postumun üstünde kalacağım, tespihimi elime ver.”

Zero onun bu dediklerinin hepsini yaptı. Salih Beylerden bir sofraya, yemekler, sahanlar, ekmekler gelmişti. Bütün ev külfeti, yeni gelen hasta çocuk da içinde, o artık iyice dirilmişti ya daha konuşamıyordu, sofranın başına oturup yemeklerini yediler. Ananın yüzü duru, genç, güzeldi. Anasından yeni doğmuş gibiydi. Rahatça yemeğini yedi, sevinçten dolup taşıyordu. Yemekten sonra kalktı gitti köşedeki postunun üstüne oturdu, tespihini eline aldı çekmeye başlamışken:

"İsmail," diye sevindi, "azıcık yanıma gelsene."

"Buyur ana."

"Gel şöyle yanımdan otur, sana diyeceklerim var."

İsmail Ağa postun ucuna ilişti oturdu.

"Buyur ana." "Oğlum, senden memnunum," diye başladı

ana. "Hiçbir oğul senin bana yaptığını öyle sanırım ki hiçbir anaya yapmamıştır. Sütü temiz bir kişi doğurmuşum, bundan dolayı sevinçliyim. Biliyorum ki oğul, anasına karşı böyle davranan öteki insanlara karşı da iyi davranır. Zero da iyi, gelinim de, inşallah size bir çocuk verir Allah. Çocuğun olmazsa bile Zeroyu bırakma. Zero iyi bir kızdır. Kendisinin kim olduğunu bu bir buçuk yıllık cehennemde gösterdi. Onu el üstünde tut. Hasan hiç büyümeyecek, hep saf bir çocuk olarak kalacak, onu gözüyün önünden ırma. Her zaman sana muhtaç olacak. Hazala gelince o çok saftır. Hiçbir zaman mutlu olmayacak, boyu da çok uzun, belki koca bile bulamayacak... Bir de senden dileğim, oğlum, o kasabaya gidersen, o Ermenilerden kalma evleri, tarlaları kabul etme. Sahibi kaçmış yuvada, öteki kuş barınamaz. Yuva bozanın yuvası olmaz. Sahiplerine hayretmeyen ev, başkasını barındırmaz. Zulüm tarlasında zulüm biter. Sen iyi bir insansın, Allah seni, dünyanın öteki ucuna da gitsen, korur, Allah seni hiçbir yerde umarsız bırakmaz. Ben ölürsem, beni de buranın mezarlığına göm. Ben burasını sevdim."

"Aman ana," dedi İsmail Ağa, "bu nasıl söz ağzından çıkan, Allah gecinden versin."

Ana bundan sonra hiçbir söze varmadı, sustu, tespihini çekmeye, dudakları kıpır kıpır dualar okumaya başladı.

İsmail Ağa o gece, içinde acı bir sıkıntıyla uyandı. Uyuyup uyanıyor anasını köşede öyle yumulmuş tespih çeker buluyordu.

Sabahleyin uyandığında hemen gözü anasına gitti, baktı ki anası sırtını duvara vermiş, elinde tespihi, başı bir yana düşmüş kıpırdamadan postunun üstünde öyle duruyor.

"Zero kalk," dedi, sesi ağıt gibiydi. Zero hemen yataktan fırladı, giyinikti, bu bir buçuk yıl, yatarken hiç soyunmamıştı.

"Ne oldu İsmail?"

İsmail Ağa köşeyi gösterdi:

“Anam,” dedi.

Zero hemen ananın yanına koştı, ağlamaya, ağıt söylemeye başladı. Pero da, Hazal da geldiler, onlar da ağıda başladılar. Ananın ölüsü orada öylece duvara dayanmış duruyordu. İsmail Ağa vardı ölüyü postunun üstüne yatırdı, üstüne mis kokulu yorganlardan birisini örttü. Sonra Salih Beyler duydular ölü-mü. Ak başörtülü Türkmen kadınları geldiler, onlar da ağıda durdular, Kürtçe, Türkçe ağıtlar birbirine karıştı.

Salih Bey, İsmail Ağayı, kimseyi cenaze işine karıştırmadı, her işi onun adamları hemen yaptılar. İkinciüstü garbi fisiler, yelken bulutları Akdenizin üstünde kabarır, otları, çiçekleri gövünmüş Çukurova toprağı burcu burcu kokarken anayı mezarına koydular, üstüne de çiçekli yemyeşil mersin dalları örttüler, sonra da toprakladılar. Bu, yolda koyup gittikleri altıncı ölüydü.

Birkaç gün sonra Toprakkaleden bir araba tuttular, kasabaya doğru yola çıktılar. İsmail Ağa Haşmet Beyin ona armağan ettiği yağız ata binmiş arabanın önünden gidiyordu.

Bir gece Tecirli bucağında konakladıktan sonra, bir sala binip geniş bir ırmağı geçtiler, ikinci gün kasabaya ulaştılar. Araba onları bir tepenin dibindeki nar bahçesine indirdi. Bu nar bahçesinde daha bir sürü savaş göçmeni vardı. Göçmenler Arapça, Kürtçe, Zazaca, Gürcüce, Çerkesçe konuşuyorlardı. İçlerinde bir tanıdık buldular, daha doğrusu bir akraba.

Adam:

“Bir aydır burada bekliyorum, her gün İskan Komisyonuna gidiyorum, başımı sokacak bir yer vermediler daha. Her gün, bugün git yarın gel diyorlar. Çoluk çocuk yakında hep açlıktan kılılacağız, iki gündür ağzıma bir lokma ekmek koymadım,” dedi, İsmail Ağaya sızılandı.

İsmail Ağa kimseye belli etmeden onun cebine biraz para koydu:

“Sen hiç üzülme, yarın seninle İskan Komisyonuna birlikte gideriz, her işin halledilir,” diye de güvence verdi.

Komisyon Başkanı Haşmet Beyin mektup verdiği kişiydi. Zayıf, incecik, kurumuş bir adamdı.

Mektubu alınca koşarak geldi, İsmail Ağanın koluna girdi:

“Hoş geldin safalar getirdin Bey,” dedi, “İsmail Beyim, benim büyük dostum Haşmet Beyin dostu. Soylu, büyük Kürt Beyi, sülalesi varıp, taaa Gökoğzuza dayanan Büyük Haşmet Beyin bana emanet ettiği Bey...”

Hemen kahve söyledi. Yanındakilere teker teker tanıttı onu, övünerek.

“Şimdi işimize gelelim, demek Vandan geliyorsunuz, evet, yurdunuzu yitirdiniz, çiftlikleriniz, köşkleriniz orada kaldı. Devleti Alımız size her türlü kolaylığı gösterecektir, soylu kişiliğinizi de nazarı itibara alarak. Şimdi size Ermeni zengini Kendirliyanın on iki odalı konağını yazıyorum. Münasip mi Beyler?”

Arkadaşları:

“Olur, olur,” dediler.

“O konağı istemem,” dedi İsmail Ağa.

“Şemailin çiftliğini senin üstüne yazacağım,” dedi Arif Bey yumuşacık. “Haşmet Beyin soylu dostunun bizim başımız üstünde yeri var.”

“Sağ olasın Bey, başm sağ olsun, biz senin ayağının turabıyız...”

“Kendirliyanın konağı bu kasabanın en görkemli konağıdır. İşte bunlar da şahit. O yetmezse, yanında bir konak daha veririm size. Haşmet Beyin, ünü büyük Gökoğuz soyunun...”

“Sağ ol ama Bey, ben Ermeni konağı, çiftliği tarlası istemem.”

Arif Bey öfkelenildi, dikleşti:

“Niye geldin öyleyse bana, Efendi?” diye sordu.

“Bir yer göster diye geldim. Şöyle küçük bir şey, bir iki odalı. Şöyle kendi paramla alabileceğim kadar. Sonra ben buraya gelirken Haşmet Bey de dedi ki...” Boynunu büktü.

“Ne varmış Ermeni köşkünde çiftliğinde de...” Arif Beyin sesi titriyor, gittikçe de sertleşiyordu.

“Yuvası bozulan kuşun yuvasında öteki kuş da barınmaz.”

“Onlar kuş değil, Ermeni,” diye bağırdı bir çelik tel gibi zangırdarak Arif Bey, ayaklarını yere vurup tepinerek. “Sen ne söylüyorsun, be akılsız Kürt, deli Kürt, onlar kuş değil, kuş değil... Evleri de yuva değil, olamaz.”

"Kuştur," diye ayağa kalkıp onun karşısına dikildi İsmail Ağa. O da çok öfkelenmiş, boyun damarları şişmişti. "Evleri de yuvadır. Olabilir de..."

"Kuş değil, Ermeni, Ermeni be ahmak Kürt, Ermeni, Ermeni..."

Avazı çıktığı kadar bağırان Arif Bey, kendinden geçmiş ter ter tepiniyordu.

"Kuştur," dedi İsmail Ağa gene. "Kuştur, kuştur, kuştur."

"Ermenidir."

"Kuştur."

Öfkelenmiş İsmail Ağanın gür sesi çok uzaklardan duyuluyordu.

Arif Bey ortalığa düşmüş, "Ermeni, Ermeni, amanın Ermeni, daha neler göreceğiz, Ermeni... Ermeni hiç kuş olur mu, Ermeni," diye böğürüyor, İsmail Ağanın sesini bastırmaya çalışıyordu.

"Kuştur."

Sonunda Arif Beye bir kahve ulaştırdılar, onu konuşarak yatıştırdılar.

"Sen yanlış anladın İsmail Beyin dediğini," dediler.

Arif Bey üst üste birkaç kahve içip yatıştıktan, alnındaki terleri sildikten sonra orada dikilmiş kalmış İsmail Ağaya yalvarırcasına, gözlerinin içine bakarak, gene sordu:

"İsmail Bey kardeşim, dostumun dostu, Haşmet Beyin dostu benim canımdan da azizdir. Söyle lütfen Ermenidir o, kuş değildir. Ben yanlış anladım, değil mi?"

İsmail Ağa, tok, sert bir sesle:

"Kuştur," dedi. "Yuva bozanın da yuvası bozulur. Yuvasından atılmış kuşun yuvasına giren kuş da iflah olmaz. Kuştur, kuştur."

"Susss," diye bağırdı Arif Bey. "Seni öyle bir köye göndereyim de sen de gör, bir kayalık dağın arası, cehennem. Sen orada bir aya varmaz inşallah cavlağı çekersin. Oraya kuş ayağı, böcek ayağı, kırkayak ayağı bile basmamıştır. Seni candarmayla derdest o köye iskan ediyorum."

"Baş üstüne, emrin baş üstüne," dedi İsmail Ağa, yürüdü odadan çıktı. Akrabası göçmen Ömer onu kapıda bekliyordu. "Olmadı Ömer olmadı," dedi. "Beni sürgün ediyorlar."

"Ben de seninle geliyorum," diye yalvardı Ömer. "Beni de al sürgün edildiğin köye."

İsmail yeniden içeriye girdi.

"Ne istiyorsun?" diye sert sordu Arif Bey, gözlüğünü düzelterek.

"Bir arkadaşım, akrabam, işte bu, o da benimle o köye gelmek istiyor."

"Gitsin," dedi, "seninle," Arif Bey. "Dışarda bekleyin. Şimdi candarma geliyor."

O arkasını dönmüştü ki iki candarma içeriye girdi. Arif Bey İsmail Ağayı göstererek buyurdu:

"Alın bunları," dedi sertçe, "o kayalık, yılanlı, yanan, cehennem köye götürün."

"Baş üstüne."

Ardından da daha sertleşerek başını İsmail Ağaya çevirdi:

"Hemen şimdi mi yola çıkmak istiyorsunuz?" diye sordu.

"Hemen şimdi," dedi İsmail Ağa.

Candarmalar ertesi sabah onları köye getirip Muhtara teslim ettiler. Ömer, İsmail Ağayla beraber olmanın sevincindeydi, o hiçbir zaman hiçbir arkadaşını umarsız bırakmamıştı. Ermeni Onnik işinde de belliydi. O, inatçı, güvenilir, arkadaş canlısı bir adamdı.

Muhtar:

“Buyur Ağa,” dedi, “nereye istersen otur, işte köy.”

“Boş ev?” diye sordu İsmail Ağa.

“Şimdilik yok.”

“Var diye duydum,” dedi İsmail Ağa. “Ben bu köyde kalmak zorundayım, İskan Komisyonu başkanı Arif Bey beni buraya sürgün etti. Bana bir ev bulacaksın.”

“Bulamam,” dedi Muhtar, kara kuru, kurnaz, tilki bakışlı, her halinden görmüş geçirmiş birisi olduğu anlaşılıyordu.

“Bulacaksın. Hem de mecburi bulacaksın. Bir koca köyde ben açıkta kalamam.”

“Bulamam. İşte bütün köy sizin, buyurun oturun. Hem sizi Arif Bey bizim köye neden sürdü?”

“Sıcak, kayaların ortasında cayır cayır yanan bir cehennem diye sürdü bizi buraya Arif Bey,” dedi İsmail Ağa. “Üstelik ben bu cehennemi güzel buldum, izin verirsen ben bu cehennemde kalmak isterim.”

“Kal,” dedi Muhtar, “mademki Arif Bey seni bu cehenneme münasip görmüş, kal, istersen sana bir çadır veririm, beğendiğin yere kur, ama şimdilik sana oturacak bir ev bulamam.”

"Çadırımız var," dedi İsmail Ağa.

"Ne güzel," dedi Muhtar, "buyurun nereye isterseniz oraya kurun çadırlarınızı, serbestsiniz. Suçunuz neydi de bu cehenneme sürdü Arif Bey sizi? Bilirim, deli denecek kadar sert bir adamdır, ama iyi adamdır da... Türkmen Beylerindendir."

"Kuş," dedi İsmail Ağa.

"Ne kuşu?" diye sordu Muhtar.

"Ne kuşu olacak, düpedüz havada uçan kuş..."

"Kuş mu öldürdün?" diye güldü bıyık altından gün görmüş Muhtar.

"Öldürmedim," dedi İsmail Ağa. "Ben dedim ki Arif Beye yuvasından atılmış kuşun yuvasında başka kuş barınmaz."

"Doğru, barınmaz," dedi Muhtar, "bunda kızacak, seni bizim cehenneme sürecek ne var?"

"Bana kasabadaki Kendirliyanın konağını verdi."

"Eeee?"

"Ben de almadım, atılmış kuşun yuvası dedim."

"Sonra?"

"Sonra o Ermeni dedi, ben de kuş dedim."

"Sonra?"

"Ermeni, kuş, Ermeni, kuş tutturduk."

"Sonra?"

"O inadmdan delirdi."

"O delirir," diye güldü Muhtar. "Ona hiç mi hiç karşı çıkmayacaksınız. Beyler böyledir işte, sözlerinin üstüne söz istemezler. Sen de Bey misin yoksa?"

"Yok," dedi İsmail Ağa. "Beylik nerde, biz nerde?"

"Peki Ağa, şimdi sana ben burada bir Ermeni evi bulsam oturmaz mısın?"

"Kuş," dedi İsmail Ağa gülerek.

"Ama sürgünsün, göçmensin?"

"Kuş," dedi İsmail Ağa. "Kuş."

"Anladım," dedi Muhtar. "Var git çadırını köyün bildiğin yerine kur bu gecelik, yarına Allah kerim."

"Kuş," dedi İsmail Ağa. "Allah kerim."

Çadırlarını köyün üst başma, kalenin dibine kurdular. Orada bir tek ev vardı yalnız, bahçesinde kurumuş mısırlar dikili. Mısırların koçanları daha üstlerinde.

Su arandılar, aşağıda, ovanın ucunda dümdüz akan, güneşin altında fışkıran, göz kamaştıran bir ışıkla tutuşmuş ırmak epeyce uzaktı. Buradan oraya kadar inerek su alıp gelmek belki yarım saat sürerdi.

“Yarın,” dedi Ömer, “suyun kıyısına bir yere kurarız çadırı. Hele bu gece burada kalalım.”

“Burada kalacağız hep,” dedi İsmail Ağa. “Şu uçsuz bucaksız ovanın, şu bir deniz gibi akan suyun karşısında... Suyu ben gider size getiririm.

Tulumları aldı hızla tepeden aşağı indi, suyu doldurdu, koşarak kayalıklı yokuşu çıktı, çadırlara belki de on beş dakika içinde geri geldi.

Akşama kadar çadırının önündeki kayaya oturup karşı mavi, üstü ak bulutlu ovayı, ovanın üstünde kararan köyleri, aşağıdaki mavi ovanın üstüne sünmüş oturmuş Anavarzayı, karşıdaki Yılkaleyi, Dumlukaleyi seyretti.

Ömer, karısı, çocukları, Hasan, Zero, Pero, Hazal çadırların içini düzenliyor öteberiyi yerleştiriyorlardı. Çadırların kapısının önüne oradan topladıkları çalı çırpıyla da bir ateş yakmışlar, yemek pişirmeye hazırlanıyorlardı. Haşmet Bey onlara bir çuval tarhanayla kurumuş et vermişti.

İsmail Ağayı dalgınlığından aşağıdan sökün eden çocuk, kadın, genç kız kalabalığı uyandırdı. Gelen, bir hoş geldiniz diyor, çadırların önüne dürülü bir sofraya, bir tencere, sahanlar, tepsiler bırakıyordu. İsmail Ağa, bu da nesi ki diye düşünürken burnuna hoş yemek kokuları geldi. Her şeyi anladı, demek ki buranın geleneği buymuş, diye düşündü. İkindiye geçiyordu, gün karşıdaki Anavarza kayalığının üstüne yıkılıp gitmişti. Ama köyden ellerinde tencere, dürülmüş sofraya gelenlerin ardı arkası kesilmiyordu. Köyün bütün kadınları, bütün tencereleri, sofraları, sahanları, kaşıkları, çocuklarıyla çadırların önüne birikmiş, kalenin boynu bir bayramyerine dönmüştü. Derken aşağıdan, yandaki kayalıkların arasından başta Muhtar, köyün erkekleri büyük bir kalabalık olaraktan, onların ardından da köyün delikanlıları, ellerinde çam bardaklar geldiler, İsmail Ağa ayağa kalkıp onları karşıladı, kucaklaştılar.

Gün batmadan sofraları büyük bir halka çevirerek kurdular, kadınlar bir araya, erkekler bir araya oturarak yemeklerini yediler.

Bugünden sonra belki bir hafta on gün köylüler onlara yemek taşıdılar her akşam. Buranın geleneği buydu, onlar da kabul ettiler. İsmail Ağa bir iki kere tulumları alıp suya gidecek oldu, köyün erkekleri gülüştiler, bu Türkmen obasının geleneğinde erkekler için su taşımak yoktu, kızlar hemen koşup tulumları onun elinden aldılar, suya koşup doldurdular, ta yukarıya çadırlara çıkardılar.

Köydeki herkes kuş macerasını öğrenmişti, kocaman konağı, büyük bir çiftliği kabul etmeyen bu deli Kürde sevgiyle gülüyorlardı. Muhtar Memet Efendi de gitmiş Arif Beyle görüşmüş, Arif Bey:

"Aman Beyler, ben böyle bir zırnkı Kürt görmedim," demişti. "Herif, biz Ermenileri kovduk diye, Ermeni evinde oturmuyor, Ermeni tarlası sürmüyor."

"Beş vakit de namaz kılıyor," dedi Memet Efendi.

"Çok soylu bir adammış, bana onu Haşmet Bey gönderdi. Ben de onu bize Haşmet Bey gönderdi diye baş tacı ettim. Anlamadı herif. Varsın sürünsün o kayalığın ortasında, yansın kavrulsun," dedi gene öfkelenerek Arif Bey.

"Yansın kavrulsun bizim gibi," dedi Muhtar Memet Efendi, Karahaliloğlu.

Bir sabah İsmail Ağa yukardan, kale boyundan gözledi ki köyün içinde yoğun uğraş var. Gidip gelmeler, bir şeyleri, otları, kamışları, tahtaları, salmaları taşımalar, bıçkı, rende sesleri... Kadınlar su taşıyor, erkekler yer kazıyor, kazık çakıyor, kamış kesiyor, bağırmalar çağırmalar, uzun gülüşler, türküler... Bir aşık da durmadan saz çalıp türkü söylüyor, birisi kaval çalıyor, dinlenme sürelerinde delikanlılar halaya duruyorlar.

İkinci gün İsmail bunların uğraşlarının ne olduğunu anladı, büyük bir ev yapıyorlardı, buradaki bütün evler gibi çitleri kamış, damı ottan.

Ev bir haftada bitti, bir köşesi nar ağacında, arkası kayaya dayalı, bir ucu da su kuyusunda. Eve hemen kaktüslerden bir de ağıl çevirdiler. Evin içini yeşil, mavi, kırmızı, mor, turuncu

topraklarla sıvayıp nakışladılar. Nakışları duvarlara köyün nakışçısı Topal İbrahim yaptı. Türlü insan, çiçek, kuş, ceren resinleriydi bunlar. Bir büyücü gibi çalışıyordu Topal İbrahim bu nakışları işlerken. İnsanları yarı insan yarı kuş, kızları yarı insan yarı cerendi. Çiçekleri bir kayaya, bir ota, bir göze benziyordu: Atları uçsuz bucaksız mavi ovada süzülüyorlardı.

Bir gün, daha yeni yeni gün ışıırken başta Muhtar Meinet Efendi, yanında köyün ileri gelenleri, kale boynundaki çadırlara geldiler. İsmail Ağa soldaki kayanın ardında namaz kılıyordu. Köylüleri gelirken gördü ama namazını bozmadı. Ötekiler de Zeronun yere keçe, döşek atmasına karşın, İsmail Ağayı bekleyip oturmadılar, onun namazını bitirmesini beklediler. Ağa, namazın sonuna gelmişti, işini hemen bitirdi, çabucak sağa sola selam verip gülerek yerinden kalktı, fesinin mor püskülünü düzelterek onlara doğru sevinçten taşarak yürüdü.

Muhtar Memet Efendi onu karşılayıp koluna girdi, çadırın kapısına, adamların arasına getirdi:

"Buyur," dedi, "evin hayırlı olsun. Bu ev senin gibi bir adama layık değil ama, ne yapalım elimizden bu geldi, güle güle otur." Anahtarı verdi.

İsmail Ağa bu ev üstünde düşünmemiş değildi ya, gene de ikircikliydi. Gözleri yaş içinde kaldı, çok güçlü bir adam olmasa, başından da bunca macera geçmeseydi kendini tutamayıp nerdeyse ağlayacaktı. Sevinçle Muhtara, ötekilere sarıldı:

"Bu hakkınızı nasıl, nasıl ödeşeceğim," dedi. Arkasından da çadırın içindekilere seslendi: "Haydi, çabuk olun, çadırları yıkın, evimize taşınalım. Aşağıdaki yeni yapılan ev bizimmiş."

"Sizin," diye yineledi Muhtar Memet Efendi.

Hemen o gün eve yerleştiler, dayadılar döşediler. İsmail Ağa karşı köyün marangozuna kerevetler ısmarladı. Zero köyün genç kızlarını da yanına alıp, nar ağacının altına kilim ısdarını kurdu, yün aldırıldı Yörüklerden okkalarca. Yaşlı kadınlar ona kök boya sağladılar.

Zero daha gün atmadan köyün beş altı kızıyla birlikte ısdarın başına oturuyor, ta gün batıncaya yerinden kalkmıyor, yemiyor içmiyor çalışıyor, parmaklarından binlerce yıllık nakışlar ısdarda gerili iplerin üstüne aydınlık sular gibi dökülüyordu.

Kızlar da kıvançlıydılar, onlar hem bu usta kadından yeni nakışlar, yeni dokuma biçimleri öğreniyorlar, hem de Zero onlara bol bol para veriyordu. Zeronun her bir kıza verdiği parayla bir kilim alınır ya, Zeronun kilimi başkaydı. Zeronun kilimlerine paha biçilmezdi. Bir ay içinde tam beş tane gülgülü kilim dokudular. Zero bu arada da kızlardan Türkçe öğreniyordu. Narın altındaki tezgah bozulduğunda Zero eremeke meramını anlatmaya başlamıştı bile.

Kilimler bitip de eve serilip duvara gerilince Zero köyden kurk tavuk bulup civciv bastırmak istedi, öyle ya tavuksuz ev olur muydu? Bir de öğrendi ki, bu köyde hiç tavuk yok. Gerçekten, şimdiye kadar bu köyde tavuk olmadığı nasıl gözünden kaçmıştı?

"Bu köyde tavuk yaşamaz."

"Neden?"

Karşıdaki sert, keskin yüce kayalıkları gösterdiler.

"Ne var orada?"

"Kartal var... Bir tavuk görmesinler köyün içinde kartallar, bir ördek, bir kaz görmesinler, oradan hışım gibi süzülüp iniyorlar, civcivleri kaptıkları gibi..."

Bu işe daha çok şaşırdı Zero:

"Şu sizin köyde eli silah tutan hiç mi insan yok?"

"Var."

"Vurmuyorlar mı?"

"Birisini vuruyorlar, ikisini... Aç kartallar insanlara saldırıcakları nerdeyse."

"Bir keresinde bütün köy sopalarla alana döküldük de gene kartalların elinden kurtaramadık civcivleri."

"Nerdeyse kartallar evlerin damındaki otu delip de içeri girecekler."

"Cücük almak için."

"Biz de başa çıkamayınca kartalların, tavuk beslemekten vazgeçtik."

Zero inadından caymadı. Hasana, karşı köyden üç tane kurk tavuk buldurdu; her birisini de tam yirmi beşer yumurta ile bastırdı. Civcivler çıkınca onları dışarıya çıkarmadı, başlarına da Salmanı bekçi dikti. Oğlan bu arada tüm yaralarından

anmış, başında sarı sarı sert saçlar çıkmaya başlamış, birden, birkaç hafta içinde semirmiş, boy atmış, bir topak olup çıkmıştı.

Kasabaya geleli, yüklerini eski nar bahçesinin içine çözelı ancak beş gün olmuştı ki Pero koşarak, sevinerek incir ağacının altındaki çadıra geldi:

"Oğlan konuşuyor, konuşuyor," dedi.

Hemen ona koştular hepsi birden.

"Adın ne senin çocuğum?" dedi İsmail Ağa. Çocuğun bu sorudan hiçbir şey anlamadığı belliydi. Mutlu gözlerle yöresine pel pel bakıyor, gülümsüyordu ağıda, üzüntüye benzer bir gülümsemeyle, dudaklarının yanları yaşlı adamlar gibi kırışarak, incecik dudakları sünerek, yiterek...

Belki Zazaca biliyor, diye düşündü İsmail Ağa, Zazaca sordu. Gene çocuğun yüzünde hiçbir değişiklik olmadı. Arapça, Farsça, Soranice sordu, gene aldırmadı çocuk. Belki Mardin yörelerinden olur bu çocuk diye İsmail Ağa Süryanice sordu. Çocuk gene aldırmadı.

Aradan epey bir süre geçtikten sonra birden çocuğun gülerrek bir kahkaha attığı duyuldu. Çocuk hem makarayı koyvermiş gülüyor, hem de arada bir: "Sal... Sal... Sal..." diyordu. Sal sözünün ardından başka bir ses daha geliyordu ya ne olduğu anlaşılmıyordu.

Zero:

"Ne yoruluyorsun, bunun adı Salman be," dedi. "Çocuk söylüyor işte. Bu kadar dilden birisini biliyor ki adını söyledi. Değil mi Salman?"

Çocuk daha çok güldü:

"Sal... Sal... Sal..." dedi.

Zero:

"Yaaa, demedim mi bunun adı Salmandır diye," dedi. Ve çocuğun adı Salman kaldı.

Salman içerde uyuyordu. Zeroyla öteki kadınlar uyuyan çocuğu evde öylece bırakıp köyün içine çıkmışlardı. İçerdeki tavuklar da civcivleriyle bir yolunu bulup dışarıya kaçmışlardı. Yukardan bunu gören kartallar bir top olup fırlayarak kayalarından evin önüne göz açıp kapayıncaya kadar inmişler, her birisi bir civcivi kaptığı gibi kayalarına dönmüşlerdi. Evin önünde,

narın altında da bir kargaşa sürüp gidiyordu. Oraya inen bir sürü kartal, hem kaçışan, ağacın, kaktüslerin altına sığınan ana tavukları, yakalanmayan birkaç civcivi kovalıyorlar, hem de birbirlerine girmişler, tüyleri savrularak, başları bir yana, kanatları, ayakları bir yana giderek kavga ediyorlardı. Bu anda da uyanmış Salman, eline bir sopa almış, saldıran kartallara vurmaya çalışıyor, kartalların kanatları arasında bir görünüyor bir yitiyordu. Sonunda kocaman bir kartalı yakalayan çocuk onunla alt alta üst üste boğuşmaya başladı.

Salman alt alta üst üste hem kartalla boğuşuyor, hem de kıyameti koparıyordu. Çocuğun çığlıklarıyla dışarı uğrayan köylüler, ne oluyor diye İsmail Ağanın evlerine koştular. Bir kısmı teneke çalmaya, bir kısmı kartallara kurşun sıkmaya, bir kısmı taş atmaya, bir kısmı da, bunlar yürekli insanlar olacak, sopalarla saldırmaya başladılar. Bu kadar gürültüye, kalabalığa dayanamayan kartallar uçup yükselmek zorunda kaldılar. Uçtular ya, gitmediler, gittikçe çoğalarak iki üç kavak boyu yüksekten evin üstünde çoğalarak dönmeye başladılar. Salmansa tuttuğu kartalı bırakmamış, kocaman kartalla daha yerde, ellerini kartalın boğazına kenetlemiş, tozun toprağın içinde çırpınıyor, çırpınırken ortalığı bir toz bulutu içinde bırakan kuşla birlikte oradan oraya sürükleniyordu. Çocuğun başı, yüzü, elleri, tüm bedeni kana batmış çıkmış, giyitleri de hilim hilim olmuştu.

Köylüler kartalı çocuğun elinden almaya uğraşüyor, bir türlü Salmanın kuşun boğazına kenetlenmiş elini açamıyorlardı. Epeyi bir uğraştan sonra iki güçlü delikanlı çocuğun elini açtılar, elleri açıldıktan sonra kartal yerinden kıpırdayamadı, gözlerine ak perdeler inmiş, kanatları yere serilmiş öylece kalakaldı.

Salmanın yaraları, bütün bakıma, ilaçlara karşın ancak bir ayda iyileşebildi. Zero gene de tavuk yetiştirmekten vazgeçmedi.

“Gelecek yıl da tavuk bastıracağım,” dedi. “Bu sefer tam yedi tavuk hem de... Bu yıl birini öldürdü Salmanım, oğlum, gelecek yıl hepsini öldürür o kartalların.”

Bu yıl yaz erken geldi. Çukurovanın sarı sıcakları birden çöktü. Köyün kayaları, toprağı çatır çatır ediyordu sıcaktan. Su bir buhar olmuş öyle akıyordu. Yoğun bir ipiltiydi her şey, göz açıp dışarıya bakılamıyor, öteden kopan bir top ışık insanı yere

yıkarcasına, gözlerini kör edencesine çarpıyordu. Anavarzanın dibindeki Akçasazdan, köyün dibindeki geniş bir bataklık olan çeltik tarlasından bulut bulut sivrisinek geliyor, geceleri uyutmuyor, sıtma, ölüm getiriyordu. Köyün yarısına yakını zaten sıtmalıydı. Daha yazın başlangıcında köy ardı ardına birkaç da ölü vermişti. İsmail Ağalar, Ömerler de toptan sıtmaya yakalanmışlar, yakan kavuran, eriten sıcağın altında, dişleri birbirine vura vura titreşiyorlardı. Van gölü buz tuttuğunda, üstünden atlılar bir baştan bir başa gittiklerinde bile böyle titrememişlerdi. Bu sıtmanın ilacı yoktu, kinini yoktu. Kasabada da bir tek doktor, Ahmet Bey vardı. O her gelene bir iğne yapıyor, umarsızlıkla ellerini açarak, "ben ne yapayım, elimden ne gelir ki," diyordu.

İsmail Ağa bir gün köyden bir araba tutarak, evde kim varsa, Ömer de çocukları da İsmail Ağaların evinde kalıyordu, kasabaya doktora götürdü. Evden bir tek kişi sıtmaya yakalanmamıştı, o da Salmandı. Dipdiri, semirdikçe semiriyor, topaç gibi oluyordu.

Doktor her hastaya birer iğne yaptıktan sonra İsmail Ağaya dedi ki:

"Beni dinle, bu hastalığa sıtma derler ve hem de ilacı yoktur. Vardır ya, daha bizim ülkeye gelmedi. Bak, sana bir öğüt vereyim de beni iyi dinle. Sen bu yaz ailene çok sebze yedir, hem de çok meyve. Bir de cibinlik var, sen onu hiç gördün mü?"

"Görmedim, bilmem," dedi İsmail Ağa.

"Hah işte, o bilmediğin cibinlikten alıp geceleri onun içine gireceksiniz. Anladın mı?"

"Anladım," dedi İsmail Ağa.

Doktordan doğruca çarşıya çıktı, bir altın bozdurup Ömerlere de, kendilerine de cibinlikler aldı, böylelikle de köye ilk cibinlik girmiş oldu.

O yaz Çukurovada bile görülmemiş sıcaklar oldu. Köyün kayalıklarına çarpıp bir ipiltiyle paramparça olan ışıklar buğulaşıp tütüyordu. Bataklıklar, uçsuz bucaksız karaçalılıklar, kamışlıklar bir ışık dumanı içinde sallanıyor, yanıyor, çatır çatır ediyordu. Sıcaktan havadan kuş bile geçmiyordu. Arılar, böcek-

ler, kelebekler kuytuluklara sığınmışlar, kanatlarını dürmüşler, terleyerek bekliyorlardı. En korkunç sıcaklarda, sıcaklar arttıkça ağustosböcekleri basıyorlardı yaygarayı. Sesleri ağaçlardan, çalılardan, otlardan, topraktan kayalardan geliyordu. Uzaktan bakınca mavi ova gökyüzüyle birleşiyor, bomboz kesiliyor, aşağıdan yukarı kımıldanan, apak süzülen, dumandan da ince, belli belirsiz bir yangın aklı, hani demir tavına gelirken aklaşır ya, öyle bir aklı sallayarak usul usul ağıyor, dünyayı bir demir tavı sıcaklığına dönüştürüyordu. Ne bir ot, ne bir çiçek, ne en küçük bir yeşillik vardı ortada, yeşil fışkıran, patlayan çeltik tarlaları, geniş, ovanın yaridan çoğunu kaplamış bataklıklar dışında. Ovadaki ağaçlar, dağdaki kayaların arasında bitmiş kesmeler, pınarlar kapkara kesilmişler, yapraklarının uçları da gövünmüştü.

Toprak karış karış yanılmış, toz bulutları ovanın yüzünü tutmuş, köyleri, tepeleri, uzun kavakları bulutunun içine almıştı. Uzun çınarların, yüksek yerlerin tepeleri, minarelerin ancak uçları gözüküyordu toz bulutunun içinden.

İkinciye kadar sıcakta çıt çıkmıyordu köylerden, ovadan, kayalıklardan, salt, o da iyice kulak verip dinleyince, inceden cıtırdamalar geliyordu topraktan, kayalıklardan, kurumuş, yanmış bitkilerden. İkinciye kadar kimse ağzını açıp da soluk alamıyordu. Soluk almak için her yaratık, ağzını uzun süre geniş geniş açmak zorunda kalıyordu. İkinciüstlerini insanlar iple çekiyor, özlemle bekliyorlardı. İkinciüstü oluncadır ki ilk olaraktan yuvalardan havaya kırlangıçlar fırlıyor, ardından da ağustosböcekleri korkarak tek tük cırlamaya başlıyor, güneyde, Akdenizin üstünde ak bulutlar topraktan birkaç minare boyu kalkıyor, garbi yeli de tam bu sıralar usuldan fisilemeye başlıyor, incecik toz direkleri yollarda bir parlayıp hemen sönüyor, sonra cırlavuk böcekleri seslerini yükseltiyor, kırlangıçlar kurşun gibi göğün ak saydam düzeyini kara çizgiler çizerek dolduruyorlar, kayalıklardan kartallar havalanıyor, göğüslerini inceden esen yele verip kanatlarını gerip süzülüyorlar, sonra bulutlar yükseliyor daha aklaşarak, şişerek, büyüyerek, üst üste binerek, gök, ova aklıktan maviye dönüşüyor, garbi yeli de hızlanıyor, serinliyor, toz direkleri çoğalıp uzuyor, büyüyor, yollarda hemen

parlayıp sönmüyor, güneyden ipiltiye kesmiş bir ormancasına, kuzeye mavi, dalga dalga, üst üste uzanmış Toroslara yürüyor, cırlavuk böcekleri hep bir ağızdan kulakları sağır edercesine ötüyor, gölgeler, koyuluğu azalarak gündoğuya doğru uzuyor, işte bu sıralarda köydeki sıtmalıl原因ın çoğunun nöbeti geliyor, titreyerek, dişleri birbirine vurarak kendilerini dışarı atıp avlunun gübreli tozları arasında beleniyor, inliyorlardı. Bütün yarattık, ağaclar bile sıtmadan sapsarı kesilmişler, bir ölüm dirim savasında titreşiyordular. Tam bu sıralar İsmail Ağa Salmanı elinden tutuyor, onunla birlikte kale boynundaki büyük, bir ev iriliğindeki kayanın ardına gidiyor, burası, bu kayanın gölgesi dünya çatır çatır yanarken sepserin oluyor, yel tozlardan temizlenmiş, azıcık da ıslak, gövünmüş toprak, kekik, kurumuş mavi, sarı kenger çiçeklerinin acı kokularıyla yüklü esiyordu. İsmail Ağa birlikte getirdiği anasının postunu gölgeye seriyor, ikinci namazına duruyor, Salman da gözlerini ona dikmiş, onun hiçbir devinimini kaçırmadan seyreyliyordu, gözlerini bile kırpmadan, bu yiğit, görkemli babasının her davranışını yüreğinin derinine işleyerek. İsmail Ağa da Salmanın bütün sevgisini, hayranlığını topladığı gözlerinden kendisine karşı bu çocukta olan duyguları seziyor, biliyor, bundan dolayı da sonsuz bir kıvanç, mutluluk cennetine, esrikliğine kendini kapıp koyveriyor, namazında duasını toplarken o cehennem yollarda aldığı altı kişinin yerine bu Salman çocuğu verdiği için Allahna şükrediyordu.

Köyde sıtmaya yakalanmayan tek çocuğun Salman olmasının bir sebebi olmalıydı. İsmail Ağayla Zero çocuğa yememiş yedirmiş, içmemiş içirmişler, iyi bakmışlardı. Köyde Memet Efendinin iki oğlu dışında yalnız Salmanın ayakkabıları vardı. Yalnız o pantolon, ipekli gömlek, çizgili mavi ceket giyiyordu. İsmail Ağa şehre her gidişinde Salmana bir şeyler alıyor, hiç eli boş dönmüyordu. Köyün en taze tereyağı, en güzel oğul balı, en yağlı eti onun içindi. Salman bazı gece yaraları uyanıp yatağından kalkıp geliyor, bir çocuğun en sıcak sevgisi, dostluğuyla onun boynuna sarılıyor, burnunu saçları arasına sokup öyle uyuyordu. Bir kocaman görkemli adamla bir çakır gözlü çocuk arasında sıcacık bir sevgi selidir akıp duruyor, gidip geliyordu.

Kayanın arkasında İsmail Ağayı da sıtma tutuyor, o koskocaman adam da yerlerde, güneşin altında, kayalıkların dikenlerinin arasına yatmış debeleniyor, dişleri kırılacakmışçasına birbirine vuruyor, inliyor, bazı da dayanamıyor, kendini yerden yere vuruyordu, bütün bedeni çözülmüş yok olmuş. Çocuk da onunla birlikte, tıpkı onun gibi hastalanıyor, belli etmeden inliyor, zangır zangır titriyor, kendisini yere atmıyor ya, kayanın kovuğuna büzüşmüş, babasının çektiği bütün acılara katılıyor, gözleri pörtlemiş, acıma dolmuş, tükenmiş, kayanın kovuğunda bir top olmuş, orada bir süre kalıyor, eti havanda dövülmüşçesine tekmil bedeni acıyordu. Kendinde biraz güç bulduğunda da yerinden kalkıyor, İsmail Ağanın koskocaman ellerine sarılıp, bir ağaç kökü gibi sert eli bağrına basıyordu.

Hiçbir dili konuşamayan Salman, birdenbire açılmış, Türkçeyi birkaç ayda söküvermiş, düzgün, buranın çocuklarının konuşmalarından hiç ayırt edilmeyen bir Türkçeyle konuşuyor, köyde Zeroya, Peroya, Hazala, Hasana, ötekilere çevirmenlik yapıyordu. Baba, oğlunun bu yeteneğiyle övünüyor, hangi toplantıya, düğüne derneğe gitsen oğlunu yanından ayırmıyordu. Baba oğul hiç birbirlerinden ayrılmıyor, bir mutluluk denizinde yüzüyor, birisi üzülse anında öteki de üzülüyor, birisi hastalansa öteki de hastalanıyordu. Birlikte türkü söylüyor, birlikte oynuyorlardı. Salman hiçbir dili konuşamıyordu ya, yeni öğrendiği Türkçeden başka, apayrı, İsmail Ağanın hiç duymadığı bir dilden, hiç duymadığı, duyan insanı sarsan, acıdan, sevinçten yerinde durdurmayan türküler söylüyordu çocuk sesiyle, ta yüreğinin başından kopan. Türkülerinde arada sırada da bir İsmail Ağa, Bey İsmail sözü geçiyordu. İsmail Ağa bu sözlerin kendi üstüne olduğunu anlıyordu, çünkü türkülerin kendi adının geçtiği yerleri mutluluğun, sevincin, sevginin fıskırdığı, insanı ta iliklerine kadar sarsan yerlerdi. Onun türküleri İsmail Ağayı da sarıyor, İsmail Ağa da uzun Kürtçe türkülere başlıyor, kalın yanık sesiyle kayaları yankılandırarak eski türküler söylüyordu ve Salman o türkü söylerken geliyor, dizinin dibine oturup hayran, kıpırdamadan, gözlerini kırpmadan onun yüzüne dalıp kalıyordu. Bazı o da coşuyor, esrikliyor, kendinden geçiyor, kendinin de bilmediği bir dilde tıpkı Salman gibi türküler söylüyordu.

Ve her akşam gün batarken baba oğul el ele tutuşmuş eve dönüyorlar, Zero onları, Salmanı kucaklayarak, kocasının serçe-parmağını tutup şöyle hiç kimseye belli etmeden, utançtan pes-pembe, sıkarak karşılıyordu.

İşte bu sıralar doğudan, güneydoğudan Mezopotamya düzlüğünden gelenler doldurmuşlardı Çukurovayı. Koyaklar, bataklık, kamışlık kıyıları, ağaç altları, kaya dipleri yırtık, soluk çadırlarla oba oba çoğalmıştı. Bir salgın, bir kırgın, ağılı sıtma her gün yüzlerce kişiyi alıp götürüyor, öteki sıtmalılar onları gömemiyorlardı bile. Tarlalara, karaçalılıklara atılmış, kokmuş ölüleri köpekler, kartallar, akbabalar, çakallar parçalıyorlardı. Sıtmadan ölmeyenleri de açlık alıp götürüyordu. Bol, bereketli Çukurovada bu savaş kaçkınları karınlarını doyuracak bir lokma ekmek bulamıyorlar, kırılıyorlardı. Ya da bir lokma ekmek, bir avuç arpa, buğday, bir tas ayran için yerlilerle gırtlak gırtlak dövüşüyorlardı.

İsmail Ağa kolları sıvadı, yanına Memet Efendiyi de alarak yöredeki Türkmen Beylerine gitti teker teker, göçmenlerin perişan hallerini anlattı onlara. Onlar her şeyi biliyorlardı ya, İsmail Ağanın yürekten gelen, sıcak, candan konuşması, o bir Doğu Anadolu ağzıyla tatlı içe işleyen bir biçimde konuşuyordu Türkçeyi, onları etkisi altına alıyordu. Türkmen Beyleri az bir süre içinde köy köy dolaşarak göçmenlere yiyecek topladılar, köylerde onlara başlarını sokacak bir ev buldular. Birçok göçmen sıtmadan değil de açlıktan, açlık yüzünden gelen ölümden kurtuldu. Bu arada da kemerin parası suyunu çekti. Zeronun, Hasanın, Ömerin karşı koymalarına aldırmayan İsmail Ağa elindeki bütün parasını göçmenlere dağıttı. Şimdi artık bütün o bölgede İsmail Ağayı, Koca İsmail Ağa diye herkes tanıyordu. İyiliksever, güzel, candan konuşan, sevgi dolu sesiyle herkes onu dinlemek, görmek istiyordu. Salmanın hikayesini, Ermeni evleri ve çiftliği işini, kuş meselesini bunlara bire bin katarak herkes birbirlerine anlatıyor, efsane gittikçe büyüyordu. İsmail Ağa nereye gitmişse Salmanı yamndan ayırmamış, bu güzel sevgi yansıması da gene hiç kimsenin gözünden kaçmamıştı.

Uzun bir süre parasızlık çektiler, bütün kış evde kuru ekmeğe yattılar. Komşular bunların durumlarını sezdiler ama, en

küçük bir yardımı bile onlara kabul ettiremediler. Yalnız bir gece canına tak diyen Memet Efendi, biraz bulgur, biraz un, nohut, fasulye, mercimek ve bir hızman tereyağı koyduğu bir arabayla geldi, kapılarında durup eve seslendi, kimseye hiçbir şey söylemeden yiyecekleri çabucak içeriye taşıttı, gene hiçbir söze varmadan da arabasma bindi, geldiği gibi geri gitti.

Kovayla su taşımakla değirmen dönmüyordu. Memet Efendinin getirdikleri bu kadar kişiye ne kadar yeterdi ki... Hiçbir yerden de bir umut ışığı yoktu. İsmail Ağa düşünüyor taşınıyor, bu kuytu yerdeki köyde geçinmenin hiçbir yolunu bulamıyordu. Arada bir de, elindekini avucundakini göçmenlere dağıttığına pişman olmuyor değildi. Pişmanlığının arkasından da hemencecik, "millet acımdan kırılırken ben cebimde altınlarla dolaşamazdım," diyor, dinginliyordu. Göçmenlere varını yoğunu verdiğini düşününce kendi kendine öfkeleniyor, kızıyor, sonra içi dingin bir mutlulukla pırl pırl oluyor, yüreğini bir sevinç alıyor, rahatliyordu.

Çukurovanın ayazı, o kasıp kavuran deli poyrazı da doludizgin yukardan, Torosların ardından, insanın bedenini havanda dövülmüş gibi ederek, bir sıtma nöbetinin titreme sonrası bitkinliğine dönüştürerek esip geliyordu. Köyün başındaki mor kayalıklı dağdan, kale boynundan kopup gelen iki insan başı büyüklüğündeki döngeler dikenleri de havada uçuşuyor, ıssız köyün alanlarını, ev aralarını dolduruyordu. Bir sürü döngeleri de ustura gibi esen poyraz alıp ırmağın üstüne konduruyor, ırmak diken akıyordu zaman zaman. Dikenler suyun yüzüne konarak ta aşağılara akıyorlardı, kuşlar gibi. Her gece köyün içine, dağlara, tarlalara kırağı yağıyor, toprak çıtır çıtır ediyordu gün kuşluğa kadar. Bu keskin soğuklarda yakacak odunları bile yoktu. Köylüler de hemen hiç dışarı çıkmıyorlardı poyrazlık günlerde. Memet Efendiye gitse durumu bir sezdirse, ona ne isterse verirdi. Köy yoksul bir köydü, evlerinin bir kısmında kendileri, bir kısmında da hayvanları kalıyordu, tıpkı doğudaki gibi. İsmail doğudakileri anlıyordu, ama buradakilere bir türlü aklı ermiyordu. Doğudakiler ısınmak için dokuz aylık kışta hayvanlarıyla bir arada yatmak zorunluğundaydılar, burada çok çok bir deli poyraz on gün sürüyordu, kimi zaman da üç

günden fazla esmiyor, bir kışta da böyle soğuk, fırtınalı günler ancak dört beş kere oluyordu. Bundan başka kış güneşli, ılık, yağmurlu geçiyordu. Niçin bunlar da hayvanlarıyla bir arada kalıyorlardı?

Bir sabah kardeşini çağırdı İsmail Ağa:

"Hasan," dedi, "bir çare bulmalıyız. Evdeki son un da tükeniyor. Hiç yağ kalmadı, bu kışı nasıl geçireceğiz?"

"Ben Memet Efendiye gidip isteyeyim," dedi Hasan.

"Olmaz," dedi İsmail Ağa. "Memet Efendi bizim babamız mı, sonra nasıl vereceğiz aldığımızı?"

"Yazın çalışırız," dedi Hasan.

"Olmaz."

"Ben çoban durayım köye."

"Köyün çobanı var."

"Öyleyse sen söyle ne yapalım," dedi Hasan.

"Ben bir şey düşündüm," dedi İsmail Ağa. "Çok düşündüm, başka hiçbir çaremiz yok, ister istemez..."

"Nedir o?" diye sordu Hasan.

"Memik Ağaya gideceğiz, onda çalışacağız, kök sökeceğiz," dedi İsmail Ağa.

"Biz hiç kök sökmedik ki, nasıl yapacağız bu işi?" diye sordu Hasan.

"Öğreneceğiz," dedi İsmail Ağa. "Herkes anasından kökçü doğmaz ki..."

"Köylü ne der," diye yalındı Hasan. "Bu iş bize yakışır mı?"

"Yakışır," diye güldü İsmail Ağa. "Hem de ne yakışır. İşin kötüsü olmaz Hasan. Nerede alının terlerse orada güzellik var."

Doğru Memik Ağaya gittiler. Ağanın konağı dağın dibindeki, suyu damla damla süzülerek inen bir kayanın altındaki havuzda biriken çeşmenin az aşağısındaydı. Avlunun kapısında onları kahverengi, dağlı işi bir el dokuması şalvar giyip üstüne de nakışlı dizleme çorap çekmiş, ham gön çanklı bir yanaşma karşıladı:

"Ooo, İsmail Ağa hoş geldiniz," dedi sevinçle. Sonra bir an bir ikircik geçirdi. "Ağayı mı görmek istiyorsunuz, hemen haber veriyorum," diye de konağın dışardaki merdivenlerine atıldı, o içeri girer girmez de avluya bakan pencerenin tahta pervazı açıldı:

"Söyle Kürdoğlu," diye tepeden, sert, azıcık da alaylı konuştu Memik Ağa. "Söyle Kürdoğlu, ne istiyorsun?"

"Ben İsmailim," dedi sesi titreyerek İsmail Ağa.

"Biliyorum, biliyorum, söyle Kürdoğlu, ne istiyorsun?"

"Bir iş istemeye gelmiştik," dedi toparlanarak İsmail Ağa.

"Ne işi?"

Yüzü uzundu, dudakları usturayla kesilmiş gibi inceikti, çıkık elmacık kemikleri, sivri burnu, çekik gözleriyle bir çakala benziyordu. Kurnaz, gözlerini kısmış, kinli bakıyordu.

"İşin varsa," dedi yumuşacık, alçakgönüllü İsmail, sesi düzgün, sıcak, insancıl. "İşin varsa kardeşimle birlikte kök sökeceğiz."

"Sen hiç kök söktün mü?" diye sesindeki alayı daha da belirginleştirerek sordu Memik Ağa.

"Sökeriz," dedi İsmail Ağa.

"Sökeriz," dedi Hasan duyulur duyulmaz bir sesle. Türkçeyi daha yeni sökmeye başlamıştı. Sökeriz sözcüğünü bir hoş söyledi.

"Kök sökme işi dünyanın en zor işidir, biliyor musun?"

"Biliyorum," dedi İsmail Ağa gülümseyerek.

"Gündelik kaç kuruş, biliyor musun?"

"Biliyorum."

"Sen bilirsin öyleyse Kürdoğlu," dedi Memik Ağa. "Yarın sabah namazından önce şu ahıra gelin, bütün kökçüler orada olurlar. Kazma küreği de kökçübaşı sana verecek, olur mu?"

"Olur," dedi İsmail Ağa.

Konaktaki pencerenin tahta pervazı gürültüyle yüzlerine kapandı.

Böylesi çok iyi oldu, İsmail Ağa sevindi buna. Oysaki, Memik Ağaya iş istemeye gitmekten ödü kopuyordu. O umuyordu ki, onu avlusuna girerken pencereden gören Memik Ağa, hep pencerede bekler, karşıdaki kaleye durmadan bakardı, hemen konaktan koşarak inip onu karşılayacak, koluna girip merdivenden yukarıya çıkaracak, kahveler söyleyecek, ikramlarda bulunacak, ondan sonra da Ağadan iş, üstelik de kökçülük istemek çok zor olacaktı. Kafasında gecelerce kurmuştu Memik Ağaya iş istemeye gidişini... Sofrada yemekler, ikramlar, saygı-

lar, sonra şerbetler, kahveler, sohbetler, en sonunda ağzını açmadan kalkan İsmail Ağaya soracaktı Memik Ağa: "Bir isteği mi var İsmail Beyimizin bizden?" İsmail Ağa ezilip büzülecek, zorlukla, "Var," diyecekti.

"Buyur, her isteğin başımız üstüne İsmail Beyimiz."

"Bir iş Ağa."

"Ne işi?"

"Ben, bizim Hasanla sizin tarlalardan kök sökmek istiyoruz."

Memik Ağa telaşlanacak, uzun çakal yüzü daha da uzayacak, kendi yöresinde, "Estağfurullah, estağfurullah," diye dönecekti.

"Hani bu Hasanla dedik ki, boş durmaktansa..."

"Estağfurullah."

"Gidelim de Memik Ağamızın tarlalarından kök sökelim..."

"Estağfurullah, estağfurullah..."

Dönmesini sürdürecektir, çakal, çekik gözleri kurnaz kıvılcımlanarak parlayacak, elini hemen koynuna sokup kocaman ipek kesesini çıkaracak, içinden altın liralara, gümüş meciyeleri alıp uzatacak, "buyur, buyur İsmail Bey, ne kadar gereksinmen varsa o kadar al, malım da canım da senin," diyecekti. Şimdi daha güzel olmuştu. Bir de tepeden bakmış, Kürdoğlu diye küçümsemiş, onunla alay etmişti. Biraz üzülmeye, daha çok da sevinerek eve gitti, daha önce komşudan aldığı ham öküz derisi parçasından kendine, bir de Hasana çarıklar dikmeye koyuldu.

Hasan karşısına geçmiş, gözlerini onun yüzüne dikmiş bakıp duruyordu. Bu durumun farkına vardığında İsmail Ağa, çarığın bir çiftini bitirmişti.

"Ne o Hasan, ne durmuşsun öyle bakıyorsun?"

Hasan ağlamaklıydı, eli ayağı titriyordu, çömeldiği yerden, yere diz çöküp, onun ellerine sarıldı:

"Ağam," dedi, "İsmail Ağa, gel yapma bu işi bize, kök sökücü olma, baksana o beş paralık adam nasıl davrandı, anlamadın mı Kürdoğlu derken seni nasıl küçümsemek istiyordu..."

"İyi ya."

"Gel etme, öldür beni de bunu bize yapma. Ben tek başıma giderim, bu işi bizim başımıza getirme. Bu ev Abdale Zeyniki-

nin diz çöküp oturduğu, üstüne destanlar çıkardığı bir evdir, gel bizi şu Çukurovada ele aleme rezil etme.”

“Rezillik bunun neresinde?” diye soruyordu İsmail Ağa. “Benim Çukurovada kök söktüğümü, bir Ağanın bana uşak muamelesi yaptığını duyarsa Abdale Zeyniki bir türkü de bunun üstüne çıkarır.” Gülüyordu, sevinçten taşa taşa.

Hasan yalvarıp yakarıyordu:

“Etme eyleme...”

“Kök sökeceğim, hem de yıllarca, on yıl, on beş yıl durup dinlenmeden kök sökenler insan değil mi?”

“Onlar insan ama, onlar fıkara.”

“Biz de fıkaryız Hasan, biz de...” dedi öfkelenerek İsmail Ağa.

“Ben, ben tek başıma kök söker, ben evi geçindiririm Aşam.”

Daha gün ışımadan, sabah namazından çok önce Memik Ağanın ahırına geldiler. Hasanm ağzını bıçaklar açmıyordu. Sanki bu gece evdekilerin hepsi ölmüşler, Hasan da az önce onların ölüleriyle karşılaşmıştı. İsmail Ağa ona, onun bu durumuna acıyordu. Biliyordu ki Hasana deselerdi ki şimdi canını verirsən, Aşam İsmail kök sökmeye gitmeyecek, hiç düşünmeden verirdi. Hasan, Aşasını bir ermiş, büyük bir Bey, erişilmez, ulaşılmaz, insanüstü bir varlık görüyordu. Bu insanüstü insan da bayağı insanlarla ayağına ham gönden çarık geçirerek gidip kök sökemezdi. Artık ona karşı da çıkamazdı, çocukluğundan beri biliyordu ki şu İsmail dediğim dedik bir kişidir. Ortalıkta daha kimseler yoktu. Ahırın önündeki üstünde bir koç başı kabbartması olan mermer taşa ilişip oturdular yan yana. Az sonra ahırdan sesler gelmeye, dışarı çıkan uykulu don gömlek insanlar kamış evin arkasına geçip işlemeye başladılar. Dışardan da uykulu birkaç kişi gelip içeriye girdiler. Bunlar orada kapıda oturmuşlar bekliyorlardı. Konaktan iki kadın, büyük bir bakır kazanın bir kulpundan birisi, öteki kulpundan öbürü tutmuş geliyorlardı. Kazan usul usul tütüyor, sabahın duru havasına, alacakaranlığına bir sarımsak, yağda kızarmış kırmızıbiber, bir tarhana çorbası kokusu yayıyordu. Onlar ahıra girince bu sefer kucağında tepeleme yufka ekmek dürümleriyle bir yanaşma geldi, o ahıra girerken içerden uzun bıyıklı, yüzü bir zenci ka-

dar kara ırgatbaşı çıktı dışarı, orada taşın üstünde oturanlara şöyle bir baktı, esmer, kırıksık içindeki yüzü uzayıp gözleri ışıladı, gülerek:

“Ulan Kürt oğlanları,” dedi aşağılayıcı, “dün Ağa söyledi, siz de bizimle, yani benimle kök sökmeye geliyormuşsunuz, öyle mi?”

Hasan başını kaldırdı, sert bir şey söyleyecekti bu kara yüzlü adama, İsmail Ağa onun elini tutup çekti, Hasanı konuşmaktan vazgeçirdi.

“Geliyoruz,” dedi İsmail Ağa, kendine güvenmiş, yukardan bir tavırla.

“Öyleyse gelin de içerde karnınızı doyurun.”

“Baş üstüne,” dedi İsmail Ağa alçakgönüllü.

Adam içeriye girerken:

“Zor iştir,” dedi. “Kök sökmek herkesin yiyeceği bok değil. Bana gelince, ben de babam olsa kimsenin gözünün yaşma bakmam ve de götü kızılık istemem.” Sesi komut verir gibiydi ve olduğu gibi her davranışıyla Memik Ağaya öykünüyordu. “Buyurun,” dedi, sonra bu buyurun sözcüğünü, bu yabanın Kürtlerine ağzından kaçırdığına pişman oldu. “Çökün oturun sofranın başına,” diye yineledi. “Yiyin yiyebildiğiniz kadar, böylesine bol ekmek bugünlerde, bu kıtlıkta kıyamette kimde var ki... Doyuncaya kadar yiyin ama, kök sökerken de hakkını verin.”

Sofraya, onların önlerine yukardan aşağı bir çift kararmış eğri büğrü tahta kaşık attı.

“Çabuk olun, sofrada fazla beklemek olmaz, gün ışımadan karaçalılıkta olmalı, işe başlamalıyız.”

Koca, her yanını salkım saçak is tutmuş kazandan sofradaki üç tane derin büyük çanağa ırgatbaşı Arap ve iki kadın kepeçlerle çorba dolduruyor, tahta kaşıklar da birbirine çarpa çarpa durmadan işliyordu.

Tarlaya vardıklarında daha gün ışımamıştı. Buradan ta uzakta mav bir dalga gibi görünen dağın dibine kadar karaçalılık kapkara, ürkütücü, sık uzanıyordu. Kesilmiş karaçalılar bir yanda, sökülmüş köklerse az ilerde büyücek birer tepe gibi yükseliyorlardı. Bir yana da üst üste kalın meşe ağacı gövdelelerini sıralamışlardı, yığın belki bir kavak boyu olmuştu. Memik

Ağa tarlada ağaç adına hiçbir şeyin kalmamasını buyurmuştu. "Zinhaaar, ben tarlalarımnda ağaç namıyla bir şey istemem," demişti. "Ağaç kadar muzur bir nesne yaratmamıştır yüce Tanrı." Yolun sağ yanından da eski kör bir mezarlığın bulunduğu, buradan hayal meyal seçilen tepeye, yolun solundan da ancak bir dere ağzının dönemecinden birazcık kısmını gördükleri, şavkı bir sıra olarıktan uzayıp giden söğütlere vurmuş ırmağa kadar kökü alınmış büyük bir alan, toprağı elenmişçesine bulgur gibi olmuş tarla, yüzlerce dönüm dümdüz uzanmış gidiyordu.

"Bak," dedi Arap, İsmail Ağanın elinden tutarak, bu sefer sesi epeyce yumuşaktı. Hasan kızınadı Ağasının elini böyle çarpana suratlı birisinin tutmasına, gene de içinden, aaah memlekette olsaydık, ah, diye geçirdi, ben sana gösterirdim ulan köpek Arap. "Şimdi beni iyi dinle, sen hiç kök sökmiş bir kişiye benzemiyorsun. Ol sebepten beni iyi dinle... Önce şu tahrayla çalıları kökten bir iyice keseceksin. Kestin değil mi, kesilmiş çalıları alacak şu yığına götüreceksin, istersen kestiğın çalıları al hemen götür, istersen topla hepsini akşama götür, o senin bileceğın bir iş. Sonracığıma efendi biraderime söyleyeyim kazmayı vuracaksın toprağa, kazacaksın. Bak sana deyim Kürdoğlu, ben tam üç yıldır bu işteyim, ta şu çöl ovalardan, Allahın bir kıraç cehenneminden geldim, bir damla su, bir yeşil yaprak, bir tutam ot için can atarken, geldim burada ağaç koymadım kestim, kestirdim, koca Çukurovayı birkaç yıla kalmaz, çöl yazıya çevireceğım. Ağa beni altı ay sonra kökçülükten alıp işte böyle yükseltti, ırgatbaşı yaptı. Kök sökmenin bir tek biçimi yoktur, Çukurovada kökçülük yapacaksın beni iyi dinleyeceksin, herkes kendi kök sökme biçimini kendisi yaratır, her kökçünün bir kök sökme biçimi vardır, her yiğidin bir yoğurt yiyişi olduğı gibi. Yalnız sana şunu söylemeliyim ki, köklerden en küçük bir parça bile toprakta kalmayacak, bu karaçalı o kadar arsızdır ki tıpkı ölmez otu gibidir, canlı bir kök parçası kalmasın toprakta, ne kadar derinde olursa olsun ıskın verir topraktan fışkırır, iyice ayıklayacaksın kökleri topraktan, benim diyeceğım bu kadar. Başka bir şey daha yap, kuyu gibi derinlemesine kazma toprağı, köklerin olduğı yeri, başa çıkamazsın. Kökün dallarını izle gittikleri yere kadar. İşte o zaman işin daha kolay olur. Ge-

risi senin ferasetine, aklına bakar, unutmama ki bir günde en çok tarla çıkarana en yüksek gündeliği veriyorum. Bak, şu adamı görüyor musun, ona Zalımoğlu Halil derler. Bak orada, uzun boylu, genç, yakışıklı, kara yağız oğlan, o buradaki her ırgadın üç misli gündelik alır. Onun gibi bir kökçü şu Çukurovada yoktur. Ellerine bak ellerine, söktüğü karaçalıların kökü gibi olmuş. Kaç yıldır bu Ağanın kapısında olduğunu, kaç yıldır kök söktüğünü kendi de unutmuş, ellere bak ellere! Söktüğü meşe ağaçlarının kökü gibi..." Zalımoğluna seslendi: "Azıcık buraya buyursana Halil," dedi. "Bu adamlar seni görmek, tanımak istiyorlar, seni çok övdüm de..."

Zalımoğlu elindeki kazmayı bırakmadan bu yana gülerekten geldi, yorgun budak budak ellerinden, ince, biçimli bedeninden, ısıltılı, canlı, sevgiyle, dostlukla, bin yıllık arkadaşmışçasına bakan gözlerinden habire dalga dalga gizli bir sevincin gölgesinin geçtiği belli oluyordu.

"Hoş gelmişsiniz kardaşlar," dedi. "Uğurlu kademli olsun, kolay gelsin."

Şöyle durdu bir İsmail Ağanın, bir Hasanın yüzüne baktı, "durun," dedi gene gülererek, bir çocuk sevinci gibi sevincini iyice belli ederek, "durun, ben şu karaçalıyı önünüzde bir hopur edeyim. Edeyim de siz bir bakın. Gördükten sonra daha kolay yaparsınız bu işi. Siz hiç kök sökölürken gördünüz mü?"

"Görmedik," dedi İsmail Ağa, özür diler gibi gülererek, utanmışça.

Halil önce yerdeki baltayı aldı bir girişti, az bir sürede kocaman karaçalı kümesini kesti şuraya koydu. Sonra köklere elindeki kocaman ağır kazması, elleri ayakları, tekmil bedeniyile bir top olarak, inanılmaz bir çabuklukla girişti, toprağı köklerden ayıklayıp doğrulduğunda su gibi tere batmış çıkmıştı.

"İşte böyle," dedi gülererek. "Haydi kolay gelsin."

Başını önüne eğip yürüdü kendi yerine gitti, işine koyulmuşken doğruldu hemen:

"Söylemeyi unuttum," diye bağırdı. "Çalıları keser, kökleri sökerken tahranın, kazmanın sapını sıkı tutmayın, sonra elinizin içi kabarır, olur mu?"

"Olur," diye ona karşılık verdi İsmail Ağa.

“Gene kabırır ya, ben yarın eliniz için ilaç yapar getiririm.”

“Sağ ol Halil kardeş,” dedi İsmail Ağa.

Bir yandan Hasan, bir yandan o, işe koyuldular. O gün durmadan çalıştılar, ötekilerden daha çok kök söktüler. Söktüler ama ne Hasanın, ne de İsmail Ağanın iler tutar yeri kalmadı. Her ikisinin de elleri kabarmış, su toplamıştı. Akşam köye dönerlerken onlar en arkada kalmışlar, adım atamıyorlardı. Halil yolda durup onları bekledi, gülerek: “Yarın bir ilaç yaparım ki hiçbir şeyiniz kalmaz, on gün sonra da avuçlarınız nasır bağlamaya başlar, ondan sonra da tamam. Biliyorum, şimdi bütün etleriniz sökülüyordur, paramparçasınız, yorgunluktan sızıdan ayaklarınız nerde, başınız nerde bilemiyorsunuzdur ya, bir aya varmaz geçer. Kökçülük zor zanaattır, bizim başımıza gelmiş, Allah kul olanın başına getirmesin, alıacaksınız ya, Allah bu işten sizi tez günde kurtarsın.”

“Amin,” dedi Hasan, oysaki Ağası varken, çok çok ondan önce söze karışmazdı.

Akşam eve gelir gelmez, İsmail Ağa da, Hasan da kendilerini yatağa attılar, ne yemek geldi akıllarına, ne bir şey, sabaha kadar da uyumayıp yataklarının içinde bedenleri dökülerek kıvrandılar. Gene gün ışımadan, uykulu, bir tuhaf esiklikte sallana sallana Memik Ağanın ahırının kapısına varıp üstü koç başlı, yazılı, yazısı anlaşılmayan antika taşın üstüne oturdular.

Tüten çorba kazanı sarımsak kokularını saçarak gene ahıra geldi. İsmail Ağayla Hasan sofranın başına geçtiler. Elleri öylesine bitkindi ki, çorba kaşığını bile kaldırmakta zorluk çekiyorlardı.

Halil:

“Geçer,” dedi gülerek. “Dün akşam gelince buraya sizin elinizin ilacını kaydattım.” Şişeyi İsmail Ağaya uzattı. “Bu gece yatarken ellerinize bir iyice sürer, sarar öyle yatarsınız.”

“Sağ ol kardeş.”

O gün de yoğun bir çalışmayla geçti, korktukları başlarına gelmişti. İlk kabarmış, şişmiş, yer yer de patlamış avuçlarına kazmayı, küreği, tahrayı alamıyorlardı. Ama hiçbir umarı yok, alacaklardı. Ellerindeki kazmayı yere her vurdukça avuçlarının içi yüreklerinde zonkluyor, içlerinde bir çığsime duyuyor, kus-

mak istiyorlardı. Derken, bedenleri kızışınca avuçlarının içindeki zonklama, kusma isteği de geçti.

Gene akşamı yoğun bir çabayla, canları burunlarından gelerek ettiler, bitkin eve döndüler. Evdeki herkes bir ölü, bir yas evindeymiş gibiydi. Kimsenin yüzü gülmüyor. Salman da ocağın başına oturmuş, gözlerini küllere dikmiş, orada öyle donmuş kalmıştı.

"Ne oldu, ne var?" diye sordu İsmail Ağa.

"Bir şey yok," dedi öfkeli, dudağı sunmuş Zero.

"Bir şey yok," dedi Ömer. "Biz burada düşündük taşındık, yarından sonra sen kök sökmeye gitmeyeceksin, senin yerine ben gideceğim."

İsmail Ağa orada evin ortasında durdu, düşündü, patlayan bir sesle:

"Ben kök sökmeye gideceğim," dedi.

Ömer:

"Olmaz, can kurban Ağam," dedi. "Sana, senin gibi bir Bey soyuna kök sökmek yakışmaz. Sen Vanda bu kadar, kök sökmek için mi okudun?"

Zero hemen Ömerin yanına yaklaşp onu susturdu, kulağına da:

"Sus Ömer," dedi. "Bundan sonra ona bir şey söylenmez. Sus Ömer, patlayacak."

İsmail Ağa geldi soluyarak ocağın başına çöktü, bugün bir iyice berbat olmuştu. Çaputlarla sardığı eliyle Salmanın başını okşadı. Salman küsmüştü, üzgündü, başını bile kaldırmadı.

"Ne o Salman, ne o, sen de mi?"

Salman başını kaldırdı, gözleri yaş içindeydi:

"Gitme o kök sökmeye," dedi boşandı. "Sana yazık, yazık."

Çocuğu kucağına alıp bağrına basan İsmail Ağa:

"Ağlama oğlum, gitmeliyim oğlum, seni, evimi kimseye muhtaç etmemeliyim. Bugünler de geçecek. Hele yaz gelsin."

"Kilimleri satalım," dedi Zero. "Bu çocuğun ağlamasma değer mi kilimler? Elimiz bollaşınca daha iyilerini dokurum."

İsmail Ağa başını ağır ağır kaldırıp Zeroya şöyle bir baktı, Zero kilim sözü ettiğine de, edeceğine de bin pişman oldu. Orada, yerinden kıpırdayamadı, olduğu yerde dondu kaldı. Neden sonra:

“Kusura kalma Ağa,” dedi. “Büyük kusur işledim, beni bağışla.”

İsmail Ağa kucağındaki Salmanı, çocuğun kulağına bir şeyler söyleyerek, onu usul usul sallayarak avutuyordu. Birden çocukla İsmail Ağanın gülmeye başladıklarını gördüler oradaki-ler. Baba oğul ocağın başma karşılıklı oturmuşlar gül ha gül ediyorlardı.

Bundan yüreklenen Zero:

“Sofrayı koyayım mı Ağa?” diye sordu.

“Daha ne duruyorsun?” diye sevinçle bağırdı İsmail Ağa. “Yemekten sonra da elimi sar. Bizim kökçü ustası Halil bana ilaç yapmış. Bak orada, şişede.”

Zero hemen, kilimleri dokurken yaptığı cicim sofrayı ortaya serdi, yemeği getirdi. Yemek bulgur pilavıyla ayrandı salt. İsmail Ağanın bugün de canı hiç yemek istemiyordu ya, bu tatsızlığın üstüne bir de yemek yememek olmazdı. En iştahlı bir adam iştahı görüntüsüyle yemeği yedi bitirdi, elini ilaçlattıktan sonra yatağa girdi, bu gece biraz, gece yarısından sonra uyuyabildi.

Üçüncü günün akşamı Memet Efendi geldi eve, onu kökçülükten vazgeçirmeye çalıştı, uğraştı uğraştı onunla başa çıkmayınca öfkелendi, kapıyı çekti çıktı gitti.

Köylüler de İsmail Ağayı bir yere koyamıyorlardı. Geldiklerinde altınla oynayan, haftada, on beş günde, hiç olmazsa ayda bir kapısında kuzular, koyunlar kestiren, onu da tek başma yemeyip konuya komşuya dağıtan, avlusuna ısdar kurdurup köyün bütün kızlarını başına toplayıp, onlara para vererekten görülmemiş güzellikte kilimler dokutan, oğullukları Salmana şehirden haftada bir ayakkabı, türlü giyitler getirten, köydeki sıtmalılının, hastaların ilaçlarına, doktorlarına yetişen, başı ağrıyanın yardımına koşan bu adama ne olmuştu da böyle, o Memik Ağanın kapısında kökçülüğe başlamıştı?

Kimisi:

“Bu adam bir deli,” diyordu. “Bütün parasını, karısının altın kemerini de sataraktan hepsini aç, sıtmalılı Kürt göçmenlere vermiş, kendisi de böyle işte aç açıkta kalmış.”

Kimisi de:

"Böyle eli açık, gönlü zengin olunca böyle bir adama deli derler işte," diyordu. "Ne yapsın adam, kök sökmesin de ne yapsın? Tarlası yok, takımı yok, ineği sığırı, koyunu keçisi yok, başka ne iş yapsın bu kış ortasında şu cehennem Çukurovada."

"Ağaların Beylerin evine indiği, el üstünde tutulan adam gitsin de Memiğin kapısında kök mü söksün?"

"Olacak iş mi?"

"Yazık fıkara ya."

"Akılsız başın belasını ayaklar çeker."

"Bunun belasını bütün ev külfeti çekiyor."

"Köyün içine çıkamaz oldu fıkara lar."

"O Salman çocuğu bile insandan bucak bucak kaçıyor."

"Ayağından parlak kunduraları çıkarmayan, şehir giyitleriyle köyün içinde salınıp gezen..."

"Şimdi çocuk görünce kaçıyor, kaktüslerin duldasına sine rek kale boynuna çıkıyor kimseye görünmeden."

"Allah gördüğünden kimseyi geriye koymasın."

"Düşmez kalkmaz bir Allah."

"Bunların, bu Kürtlerin böyle olacağı belliydi."

"Afur tafurlarından yanlarına yaklaşılmıyordu."

"Sus, sus dilin kurur, yalan söyleme, suuuuss!"

"Fıkara ların hiç de afuru tafuru yoktu."

"Eğer o deli İsmail altımlarını bozdurup bozdurup dağıt masaydı, sittinsene bu para onlara da yeterdi, bütün köye de."

"Bütün köye de..."

"Köylü de onları, bu dil bilmezleri bir şey saydı da saray gibi bir ev yaptı onlara."

"Kimsenin, kendinin evini bile süslemeyen, yanma yakla şılmayan Topal İbrahim karıştı da boyalı topraklara bu vazalak Kürtlerin evlerini boyadı."

"Şimdi bin pişman."

"Yalan söyleme, Topal İbrahim şimdi daha kıvançlı."

"Pişman."

"Kıvançlı."

"O gün bugündür, kökçülüğe başladı başlayalı insan içine çıkamıyormuş İsmail."

"Vay İsmail, güleç yüzlü..."

"Vay İsmail, insan canlısı..."

"Vay İsmail, konuşurken insanın içini şavklan dolduran."

"Vay İsmail, Kürtlerin Beyi, paşası."

"Vay İsmail, Allah kimseyi yurdundan yuvasından etmesin."

"O da ne demeye oturmuyor Ermeninin konağında?"

"O da ne diye almıyor tarlasını Ermeninin?"

"O da ne diye karşı çıkıyor, ayağı çarıklı Kürt, Adananın Beylerine?"

"Elleri şişmiş."

"Bir deri bir kemik kalmış."

"Görenler söyledi, yürürken sallanıyormuş."

"Ayağında ham çarık, her sabah gün ışımadan Memiğin ahırında, dağlı kökçülerin arasında... Hiç konuşmuyormuş da onlarla..."

"Arap her an başında..."

"Çalış Kürdoğlu çalış, Allah bu boyu sana boşuna vermemiş..."

"Vermemiş diye dalga geçiyormuş."

"Memik geliyormuş kök söktükleri tarlaya, bu İsmail var ya hemen kalkıp..."

"Onun, o kanı ciğeri beş para etmezsin önünde..."

"El pençe divan duruyormuş."

"Üstündeki giyitler de hilim hilim olmuş."

"Memik ona her gün, her sabah, bir de akşam, eeey Kürdoğlu diyor, kökçülük nasıl, hal keyfiyet?"

"Ne yapsın fıkara İsmail, Memik Ağamız sağ olsun, diyor."

"Diyormuş ki, şu diyarı gurbette sen yetiştin imdadıma da sayende çoluk çocuk aç kalmaktan, aç kalıp ölmekten kurtulduk, diyor."

"Zero ırmağa suya bile geceleri gidiyormuş."

"Ne var utanacak o kadar, çalışmak ayıp mı?"

"Bu köyde çalışmayan var mı?"

"Bu köyde çalışarak, sarı sıcakta yanmayan var mı?"

"Biz de onları, yabanıl Kürtleri bir şey sandık da..."

"Köyümüze bir şey geldi diye sevindik de..."

Bir hafta sonra İsmail Ağanın da, Hasanın da ellerinin yarası iyi olmaya yüz tutuyordu. Gene de ellerine sarılı çaputları daha atamamışlardı. Daha bedenlerinin ağrısı geçmemiştir, geceleri uzun süre yataklarında dönüp duruyorlar, ancak gece yarısından sonra birazcık uyuyabiliyorlardı. Halil onlara her şeyde yardım etmişti. Bir çocuk kadar sevinç, kıvanç, bir bilge kadar içi iyilik, hoşgörü, anlayışlılık doluydu. Hamlıklarını geçirmek için de onlara elinden geleni yapmış, dilinin döndüğü kadar kökçülük üstüne bildiklerini söylemişti. Halil nerdeyse, elinden gelse, onların yerine de geceleri uyumayıp kök sökecekti. Çalışırken onların yanlarından hiç ayrılmıyor, çocuk hikayeleri, dağ masallarıyla onları kırıp geçiriyor, kök söktüklerini, akşamı nasıl ettiklerini bilmiyor, tüm ağrılarını, sıkıntılarını, yaralarının acısını unutup gidiyorlardı.

İsmail Ağanın da, Hasanın da elleri, ayakları, yüzleri kesik, yırtık, yara içindeydi. Giyitleri salkım saçak olmuş, bedenlerinin bir yerinde karaçalı dikenlerinin yırtmadığı hiçbir yerleri kalmamıştı.

Halil:

"Üzülme İsmail Aşam," diyordu gülerek. "Kökçülüğün birinci yasası budur. Karaçalıların yasası budur, bunun başka türlü de bir umarı yoktur. Yuva yıkanın yuvası bozulur. Biz karaçalıları kesiyor, köklerini çıkarıyor, ocaklarını söndürüyoruz, onlar da bu kadarcık varmış dirensinler. Azıcık ağzımızı burnumuzu dalasınlar. Az zaman geçsin hele, karaçalılar da ölmeye alışıyorlar, biz de onların ocaklarını söndürmeye alışıyoruz..."

"Alışacağız," diyordu İsmail Ağa da. "Ocaklarını söndürdüğümüz karaçalılarla kardeş olacağız yakında..."

Ve düşünüyordu durmadan İsmail Ağa, yazı yaban bomboştu ve kimsesiz tarlalarla, boş kalmış Ermeni çiftlikleriyle doluydu, bu Memik Ağa ne demeye bu kadar zorlukla kök söktürüp tarla çıkarıyordu?"

Bunu bir gün Halile sordu.

"Çok verimli olur karaçalı tarlası," dedi.

"O kadar olmamalı," dedi İsmail Ağa. "İşin içinde başka bir iş var."

Sonradan öğrendiler ki Memik Ağa bir sürü Ermeni tarlası kapatmıştı kıyıdan köşeden, sorduklarında ben karaçalılıktan çıkardım diyecekti. Bir de Toroslardan gelen kökçüler çok çok ucuza, nerdeyse karın tokluğuna çalışıyorlardı. Parası olana neydi ki... Memik Ağa kurnaz, cimri, bencil, kılı kırk yaran bir kişiydi. Kökçülere o çalıştığından bu yana yağsız bulgur pilavından başka hiçbir yiyecek çıkarmamıştı. Sabah tarhana, bu tarhana iyiydi, üstünde kırmızıbiberli yağı, nanesi, sarımsağı da vardı, nedense Memik Ağa Türkmenin tarhana pişirme geleceğini bozmayı akıl etmemişti, öğleye yağsız bulgur pilavı, imansız ayran. Bu az yiyeceklerle nasıl yaşıyorlardı, İsmail Ağa bunu hemen anlamıştı. Kökçüler çalışırken çalımların içinden bol bol mantar buluyorlardı, burada kocaman, iki el büyüklüğünde mantarlar vardı bol bol, Zalımoğlu Halil de, bu mantarlar ağılı mı değil mi, çok iyi biliyordu. Onun ye dediğini herkes yiyor, yeme dediklerinin de kimse yüzüne bakmıyordu. İsmail Ağa Halille kısa bir süre içinde kardeş gibi olmuştu. Onu da Salman gibi, kardeşi Hasan, amcası oğlu, Van gölünde bırakıp geldiği Hüseyin gibi seviyordu. Halil de ona bağlanmıştı:

“Az kaldı İsmail Ağam,” diyordu, “az kaldı sılaya gitme-me... Memik Ağada çok param birikti, Adanada da dutmacılıkta beş yıl çalıştım, kazandığım bütün parayı da saklasın diye Memik Ağaya verdim, bu yıl da çalışırsam, belki gelecek yıl da çalışırım, işte o zaman tamam. İşte o zaman sılaya gideceğim, yıllardır anamı görmedim, biricik yaşlı anam orada, dağların arasında, onu göreceğim. Bir de bizim, o iş de var, bekliyor...”

Gerisini söyleyemiyor, bir çocuk utangaçlığıyla, çalımların delik deşik ettiği yüzü, yanakları kızarıyor, gözlerini yere dikiyordu.

Bahar patlamıştı. İsmail Ağayla Hasan artık iyi birer kökçü olmuşlar, köylüler de onları evlerinde unutmuş gitmişlerdi. Köyün içinde Zero, Salman, Hazal, Pero bir gölge gibi dolaşıyorlardı. Kökte birkaç gün çalışan Ömer bu işe fazla dayanamamış, bir gece herkes uykudayken, kimseye haber vermeden karısını, çocuklarını, öteberisini aldığı gibi köyden çıkmış gitmişti. Bahar Çukurovaya çiçeklerle tomurcuklarla, kır laleleri, gelinciklerle geldiği kadar, arılarla da gelir. Balarılar yumak yu-

mak dallarda oğul verir, salkım saçak dolaşırlarken kovanların, kayaların yöresinde, yabanarıları, sarıcalar, boncuklular, eşekarıları, karaca arılar da, kimi altın damlası, kimi şimşek gümüşü aklı, kimi çelik mavisini, kimi meneviş yeşilinde balkıyarak, dünyayı vızıltılara boğarak, derinden uğuldayarak peteklerde birikişir, kimi de gökyüzünde savrulurlardı, oradan oraya çavarak, dağılıp toparlanarak, bir dalga gibi eserek... Yağan bahar yağmurlarından sonra kök sökmek daha kolaylaşmıştı. Halil de sabahlardan akşamlara kadar o iç işleyen sesiyle insanı yerinde durdurmayan, sevinçten esrikleştiren türküler söylüyordu. İsmail Ağanın da, Hasanın da artık yaraları iyileşmiş, hamlıkları geçmişti. Uyuyabiliyorlardı. Evdekiler de artık alışmışlar, kökçülük artık ağırlarına gitmiyordu. Köylüler de onların şu dağlı kökçülerden olmadıklarını unutmuşlardı. Memik Ağa da artık her gün tarlaya gelip başlarına dikilmiyor, tepeden, "ne o Kürdoğlu, kökçülüğe alıştın mı?" diye sormuyordu. İşler yoluna bir iyice girmiş, İsmail Ağa kasabadan Salmana yeni, kırmızı bir çift ayakkabı bile getirmişti.

Bir sabah kök sökerken karşılarında Cemşidi buldular. Cemşid gülererek atından inip onları teker teker kucakladıktan sonra:

"Zor buldum sizi, bereket versin ki Arif Bey geldi aklınıza. O da düşündü düşündü sizi nereye gönderdiğini anımsayamadı, sonra birden kuş diye bağırdı. O kuşu mu arıyorsun, o kuşu mu arıyor Haşmet Bey diye sordu. O deli kuşu mu? Bu köyü gösterdi, ben de geldim işte sizi burada buldum. Haşmet Bey seni istiyor, binsin atına, gün geçirip fırsat vermeden zamana yetişsin bana, diyor. Senin çok gerekliliğin varmış ona. Sen olmayınca olmazmış. İki eli kandaysa da tez günde bana yetişsin, dedi. Dar günlerde kimin kim olduğu belli olur. Senin bütün paralarını göçmenlere dağıtıp kökçülük ettiğini de bu yörelerde bilmeyen, duymayan yok," dedi bir solukta.

"Hiçbir şey değil," dedi İsmail Ağa alçakgönüllü, tabakasını çıkarıp onun önüne attı.

Cemşid:

"Buradan sar," diye kendi tabakasını çıkardı kuşağından. "Niyazi tütününü."

"Olur," dedi İsmail Ağa, Cemşidin tabakasını aldı, sigara sarmaya başladı. "Yarın sabaha yola düşeriz. Benim atım matım da... Kusura kalmasın Haşmet Bey, onun bana armağan ettiği atı da satmak zorunda kaldım."

"Sen benim ata binersin, ben de ilerdeki kasabadan bir at satın alırım."

"Olur," dedi İsmail Ağa. "Şimdi biz akşama kadar çalışacağız burada. Sen istersen eve gidip yorgunluğunu al, istersen akşama kadar burada kal."

"Burada kalırım," dedi Cemşid. "Atı şuraya örklerim, o da yayılır buralarda, baksana ne güzel ot var, diz boyu."

Önündeki kocaman çalıya bir göz atan Cemşid, İsmail Ağaya döndü, gülerek:

"Kolay gelsin," dedi.

"Sağ olasın," dedi İsmail Ağa, işe koyuldu. Artık Halil kadar değilse de ona yakın bir çabuklukta kök sökebiliyordu. Belini doğrultmadan, durup bir sigara bile içmeden böylece akşama kadar çalıştı. Karaçalılar, sarı, pul pul sarı çiçeğe durmuşlardı. Arıların her biri bir tepsi büyüklüğündeki petekleri her bir çalıda birkaç tane asılıydı. İsmail Ağa önce keseceği çalıdaki üstü arıyla kaynaşan petekleri ustalıkla alıyor, arıları ürkütmemeye çalışarak sevgiyle, okşarcasına götürüp hiç olmazsa bu yıl sökülmecek bir çalının üstüne koyuyordu, uzun uzun yürüyerek.

Sabahleyin uyandıklarında, sabah namazmdan çok önce uyanmaya alışmışlardı artık, İsmail Ağa, Hasana:

"Kardeş," dedi, "ben gidiyorum artık. Ne zaman döneceğim belli olmaz. Belki beni bir hayırlı iş için çağırıyordur Haşmet Bey, ev sana emanet. Kökte çalışmayı bırakma, ekmek getiren işin kötüsü olmaz. Halili boşlama, o bizim için gerçek bir kardeştir. Bir zorluğun olursa Halil altından kalkar, bizim için canla başla çalışır."

"Baş üstüne Ağam," dedi Hasan, onun ellerini öptü.

"Salmana da iyi bak. Kimsesiz, yüreği yaralı bir çocuktur, onu hiç incitme, elinden gelirse de kasabaya gittiğinde ona bir şeyler al."

"Baş üstüne."

Nane kokulu tarhana çorbalarını içtiler, Cemşidle yola çıktılar. İsmail Ağa ata binmiş, Cemşidse önünde yaya yürüyordu. Gün batarken kasabaya vardılar, buradan Haşmet Beyin oraya birkaç günlük bir yol vardı. Kasabada ilk geldikleri günkü, asmalan kavaklara, zeytin, incir ağaçlarına sarılmış bahçenin içinde eve konuk oldular. Adam bunları görünce çok sevindi. Yörelerinde dönerek onlara kuşsütü eksik bir sofraya açtı, birkaç gün kalın diye yakardı. Haşmet Beyin beklediğini söylediler. Adam anlayış gösterdi. Evden ayrılırken atını da Cemşidin altına verdi:

"Ne zaman istersen o zaman gönder atı," diye onları uğurladı. "Burada ata biz binmiyoruz ki... Her zaman sizi böyle değil, birkaç günlüğüne beklerim. Bağbozumu zamanı Haşmet Beyi de, hepinizi de beklerim. Eskiden Haşmet Bey bağbozumlarını kaçırmazdı. Güle güle," dedi.

Haşmet Bey, İsmail Ağayı görünce bir dehşete uğradı:

"Ne olmuş sana böyle, yavrum, kardeşim İsmail Bey," diye çığlığa benzer bir sesle konuştu. "Sen ölmüştün be kardeşim." Gözleri korkuyla açılmıştı. "Şu ellerine bak, şu delik deşik yüzüne... Bir deri bir kemik kalmışsın." Onu kucakladı. "Ne oldu sana, ne oldu, çabuk söyle de çatlatma beni."

İsmail Ağa alçakgönüllü gülerek, biraz da utangaç:

"Kök söktüm," dedi. "Orada Çukurovada bir Ağaya kök söküp tarla çıkardım."

"Vah vah," dedi Haşmet Bey, koluna girmişti, onu sürükleyerek odaya çıkardı. "Anlat," diye gürledi. "O alçak Arif sana yoksa Ermeni çiftliğini, konağını vermedi mi?"

İsmail Ağa sedire çöküp gelen kahveyi içerken anasını, onun ölümünü, vasiyetini, sonra Arif Beyle kuş mu Ermeni mi tartışmasını, köydeki durumu, köylülerin ona ev yapmalarını, ovada kırılan göçmenlerin halini, kökçülüğü, köylülerin kökçü İsmaille karşı tutumlarını bir bir anlattı. O anlattıkça Haşmet Bey seviniyor, gülüyor: "İyi yapmışsın, iyi yapmışsın," diyordu. "Ne güzel etmişsin, benim soylu oğlum, aslan kardeşim."

Onun bu hali İsmail Ağayı da gönendiriyordu.

Uzun uzun ülkenin halini, Enver Paşayı, Fransızları, İngilizleri, Rusları konuştuktan sonra Haşmet Bey ayağa kalktı:

“Yarın sabaha konuşuruz, sen yornuğunu al,” dedi, odadan çıktı gitti. O çıkar çıkmaz da odaya, onun çıkmasını bekleyen Niyazi girdi.

“Hoş gelmişsin,” diye bağırarak ona sarıldı. “Yaşadın, yaşadın,” diyordu iki sözünün arası. “Yaşadın, yaşadın. Bak, iki insanın bir köprüde karşılaşması, bak, ne işler getiriyor insanın başma. Bak, biz o köprüde karşılaşmasaydık, ne olurdu. İnsanlar konuşa konuşa, hayvanlar koklaşa koklaşa, öyle değil mi İsmail Ağa? Bak ne işler oluyor bak ki, anan seni kadir gecesi doğurmuş, Allah da öyle denk getirmiş.”

“Gel hele, otur hele, şu sarı kızdan bir sigara ver hele, o kadar coşma hele,” diye onu elinden tutup yanına oturttu İsmail Ağa. Tel tel sarı kızdan karşılıklı dolgun birer sigara sarmaya başladılar. Sigaralar sarılıp bitince Niyazi:

“Dur Ağa, ben yakacağım sigaraları,” diye onun çakmaya hazırlandığı elindeki fitilli çakmağa şöyle bir eliyle vurdu, kendi cebinden çıkardığı kavlı çakmağı kıvılcımlar çıkartarak epeyi uzunca çaktı, kav tuttu, alıştı, ortalığı İsmail Ağanın çoktandır özlediği, hiçbir kokuyla ölçülemeyecek kadar güzel kokan kav kokusu aldı, onu mest etti, kendinden geçirip esrik düşlerin dünyasına aldı götürdü.

“Maksat, salt öyle kuru kuruya sigara içmek değil,” dedi Niyazi, “içince sigarayı böyle içmeli.”

“Böyle içmeli,” diye onu onayladı, ilk dumanı gözleri kapalı çekerken İsmail Ağa.

“Senin başma devlet kuşu kondu biliyor musun İsmail Ağa, seni buraya Bey niçin çağırdı, onu da biliyor musun?”

“Bilmiyorum,” dedi merakla İsmail Ağa. “Hiçbir şey bilmiyorum.”

“Neyse, ben söylemeyim de kendisi söylesin.”

“Söylesin,” dedi İsmail Ağa.

“Biliyor musun,” dedi Niyazi, “bu Beylerin sağı solu belli olmaz, bir verir abat ederler, bir vurur berbat ederler. Sen biliyor musun ki bu dağlarda ne kadar ağaç varsa, hem bu Gavur dağlarmda, hem şu Toroslarda hepsi Haşmet Beyindir? Padişahımız Efendimiz hepsini Haşmet Beye vermiştir. Bu dağların çamı, kamalağı, ardıcı, köknarı, çınarı ve hem de teknil her bir

şeyi Beyindir. Bu dağların ak çağşaklı pınarları, geyikleri, hem de kırmızı alabalıkları, gallileri, kurtları, sırtlanları, çakalları ayıları, vaşakları parsları, sansarları keklikleri, kartalları şahinleri, ne ki görüyorsan bu dağlarda, göğü bulutları, hepsi Haşmet Beyimizindir. Padişahımız Efendimiz bunları ona, onun babasma, dedesine ihsan buyurmuştur. Bunlar da asker toplayıp başlarına, aşağıdan, çölden gelen Arap Beylerini vurmuşlardır. Bir çöl Beyi, İbrahim Paşa Padişahlık davasma kalkıp Çukurovayı geçip İstanbul üstüne yürüyüp, sarayın kapısına varındır ki, kim sokmamış onu sarayın içine, işte bu gözü kanlı Kürt Beyi Haşmet Beyin dedesi, babası. Aşağıda Küçükalioglu başkaldırıp bu Çukurova benimdir deyince, yukarda Cadıoglu, Koza-noğlu, Çapanoğlu bu dağlar, bu kaleler tüm Rum diyarı Anadolu bizimdir deyince, onların yalınkılıç üstlerine yürüyen kim, Kürdoğlu Kürt aşireti, bu Haşmet Beyin dedesi. Böyle olunca da Padişah açmış kesenin ağzını, al demiş Haşmet Beye. Haşmet Bey de bu dağların kerestesini hep kestirir, kestirir değil görmez bile, gelir koca vapurlar alır keresteleri Mersinden götürürler. Haşmet Bey bunları bilmez görmez bile... Bir adamı gider ağaçların parasını toplar oralardan. İşte geçen gün Beyin o adamını hızcırlar salda boğmuşlar. Kim bilir neden boğmuşlar onu, kimse de bilmiyor. Karısı, çocukları ağlayıp duruyorlar. Hızcırlar, tahtacılar dağda keresteyi keserler, işlerler, sal yapıp ırmağın üstüne koyarlar, aşağıya, Adanaya öyle getirirler, sonra da manda arabalarıyla ovadan Mersine, limana taşırlar... Yaaa, bu Haşmet Beyin kolu var ya, taaa yedi düvele kadar uzanır. Ona oluk gibi para akar her yönden. Nedense bunun yanında hiç adam durmaz. Milyon verse, en kötü bir adamı yanında tutamaz bu adam. Onun da böyle bir huyu var. Sen bunu bilesin de ona göre davranasın diye anlatıyorum bütün bunları sana."

"İyi, iyi, söyle, niye adam barınmaz onun yanında?"

"Bilmem ki neden, ama barınmaz."

"Bir sebebi olacak."

"Benceee... Adamlar ondan çok korkarlar."

"Neden?"

"Onun kafası kızınca, bir iki demeden, hiçbir söze varmadan çeker tabancasını vurur. Öyle de atıcıdır ki hiç sapıt-

maz, adamı tam alnının ortasından vurur. Yılda bir iki adam öldürmeden rahat edemez. Onun için insanlar ilkin gelir onun yanmda kalırlar, sonra bir gün her şeyi bırakıp aman Allah deyip kaçarlar, canlarını kurtarırlar."

"Öyleyse seni niye öldürmedi şimdiye kadar?"

"Ben onun adamı değilim ki, bir de ben onun huyunu bilirim."

"Ben buna inanamıyorum Niyazi."

"Sen bilirsin, var inanma. Ben sana söyledim. Bir de çok koyunları olur onun. Bütün bu dağlar Antepten Maraşa, Maraştan Kozana, Nemrut kalesinden Çukurovaya kadar, Yörükler, köylüler ona koyun, keçi, at, tosun, boğa yetiştirirler. Anası ölmez, karı yarıya..."

"Hiç anlamadım Niyazi, ne demektir bu?"

"Dur sana bir iyice anlatayım, bizim Bey icat etmedi bunu, eski icattır. Tüm Beylerin işidir, yoksa nereden bulurlar bu kadar parayı, yoksa nasıl yaptırırlar bunca konağı?"

"Anlat Niyazi."

"Dur, acele etme anlatıyorum. Neydi hele, buçukluyu mu öğrenmek istiyordun, bu işe buçuklu derler. Dur sana anlatayım iyice. Bir hoş bir iştir."

Niyazi bu işi anlatmaya başlamadan uzun uzun güldü. İsmail Ağa düşünüyor, gülmüyor, bekliyordu.

"Demek sen bu buçuklu işini bilmiyorsun ha?"

"Ne bileyim ne olduğunu."

"Bak, kulağını iyi aç ki, neler duyacaksın İsmail Ağam, açılıyor, al gözüm seyreyle Beylerin hünerlerini, ben bir dul kadının oğluyum, babası dedesi belli olmayan. Yanlış anlama, piç değilim, bilmem babam ben daha anamın karnundayken hangi savaşa gitmiş de bir daha gözükmemiş fıkara. Kim bilir hangi çölde karıncalara yem olmuş, karıncalar insan gözünü severler, göz yemeye bayılırlar, kim bilir bizim pederle birlikte kaç bin insanın gözü karıncalara yem olmuş. Karıncalar balı da severler, hiç gördün mü, milyonlarcası bir kap balın üstüne topak topak, üst üste, sapsarı yığılırlar, milyonlarca arı bala sırtları yarılar, çakarak üşüşürler. İnsan gözlerine de öyle, milyonlarca üşüşür, gözü oyup yedikten sonra insanın hiç başka yerine do-

kunmadan çekilir giderler... Ne diyordum, bizim görmediğimiz pederin de gözlerini karıncalar oymuş diyordum. Bütün çöl karıncaları Türktür. Belki de Kürttür. Kürtler askerliğe, çöle hiç giderler miydi?"

"Gitmezlerdi," diye karşılık verdi İsmail Ağa.

"Öyleyse çöl karıncalarının hepsi Türktür."

"Neden ki Türktür?"

"Çünküleyim ki her karıncanın karnında bir Türkün gözünden bir parça vardır. Peki, sen soğuk yerden geldin, karda kışta da karınca olur mu, orada da karıncalar insanın gözlerine çokuşurlar mı, oranın karıncaları da insan gözü severler mi?"

"Severler," diye güldü İsmail Ağa.

"Ohhooo, öyleyse," diye iyice yüzü asıldı Niyazinin, "ohhooo, öyleyse bizim Sarıkamışta bitlerin yediği doksan bin kişinin gözleri bir şölen olmuştur karıncalara, vay anam vay, bir şölen... Kar üstünde binlerce, milyonlarca karınca katarları, uzun, çizgi çizgi, yüz seksen bin göze, yüz seksen milyon kere çokuşmuşlar, günlerce gözleri yumak yumak oymuşlardır. Vay anam vay... Ne diyorduk, epeyce ipin ucunu kaçırdık. Bizim pederin gözleri aklıma geldikçe ipin ucunu hep kaçırıyorum. Bizim pederin gözleri nasıldı kim bilir, belki benim gözlerime benzerdi. Çocukluğumdan bu yana her sabah uyanıyorum, ellerim doğru gözlerime gidiyor, gözlerimi yerinde bulunca bir seviniyorum, bir seviniyorum... Gözlerimi karıncalar oymasın diye askerlikten kaçtım geldim bu Haşmet Beyin eline ayağına düştüm. Ama biliyorum, benim de gözlerimi karıncalar yiyecekler, oyacaklar, tıpkı babamın gözleri gibi."

"Babanın gözlerini karıncaların oyduğunu kim söyledi sana?"

"Kimse söylemedi."

"Öyleyse ne biliyorsun karıncaların yediğini onu? Belki suya düşmüştür."

"Çölde bir insanın düşeceği kadar su var mı sanıyorsun?"

"Var. Nil suyu var."

"Babam oraya gitmedi."

"Dicle var, Fırat var."

"Babam suya düşmedi."

"Düştü," diye directti İsmail Ağa.

"Düştüyse de benim gözlerimi karınca yiyecek. Korkuyorum. Ne kötü değil mi, bir insanın ölüsünü, gözlerini karıncanın yemesi..."

"Çok kötü," dedi İsmail Ağa.

"İğrenç."

"İğrenç," dedi İsmail Ağa.

"Hele ne diyorduk?" diye gene sordu Niyazi. İyice terlemiş, alnına boncuk boncuk terler birikmişti. Mendiliyle alnunu, yüzünü, boynunu siliyordu habire, durmadan da şakır şakır terliyordu. "İşte, ne zaman bir karınca görsem, bir karınca gelse aklıma, işte ben hep böyle olurum. İşte ha böyle zırl zırl terlerim. Haa, ne diyorduk?"

"Buçuklu."

"Buçuklu yaa, buçuklu... Buçuklu demek, beni iyi dinle, buçuklu demek tekmiil Beyler, Ağalar huyudur, onların kendilerinin de, oğullarının da gözlerini karıncalar yemezler. Karıncalara yem fakir fıkaraklardır. Ha buçuklu, diyelim ki senin bir kısrakın var, diyelim ki genç, üç yaşmda, sen bu kısrakı bir köylüye veriyorsun, bakmaya, o kısrak altı yılda altı tane tay kulunluyor, oldu mu? Bu altı tayan üçü senin, üçü de kısraka, taya bakanındır. Diyelim ki bu altı tayan üçü dişi çıktı, onlar da doğurdular. Onların da yarısı senin, yarısı bakanındır."

"Ya ana kısrak?"

"Kısrak senindir. Onun için anası ölmez karı yarıyadır."

"Bütün bu dağlar, bu köyler?"

"Belki yüz, belki yüz elli, bilinmeyen bir zamandan bu yana kadar buçuklusudur Haşmet Beyin."

"Beylerin," dedi İsmail Ağa.

"Beylerin," diye pekiştirdi Niyazi. "İşte bu atları, tosunları, inekleri, öküzleri, koyunları, keçileri Haşmet Bey, askeriyeeye, İstanbula, yabancılara satar sürü sürü... Bu konak var ya, bu konağın altı hep altındır. Dünyada ne kadar altın varsa Haşmet Bey toplamış, bu konağın altındaki odalara, o odalara kuyu gibi merdivenlerden aşağı inersin, her birisi demir kapıdır..."

Niyazi, İsmail Ağaya hiç ağız açtırmadan, konudan konuya atlayarak, her konunun sonunu da göz oyan karıncalara

bağlayarak akşam oluncaya kadar konuştu. Akşam olup gün kavuşuncadır ki Haşmet Bey birkaç konuğuyla odaya girip konukları onlarla tanıştırdı, Niyaziye de şöyle tepeden sert sert baktı. Niyazi onun bakışının ne demek olduğunu biliyordu, hemen odadan çıktı. Az sonra da yemekler geldi, tüterek, mis gibi kokan... Genç kızlar sahanları büyük, işlemeli bir sininin üstüne sıraladılar.

Yemekten sonra Niyazi geldi, İsmail Ağayı yatacağı odaya götürmek bahanesiyle dışarıya çağırdı, odanın kapısına geldiklerinde de kulağına uzanıp:

"İsmail Bey," dedi.

"Söyle Niyazi."

Niyazi sapsarı kesilmiş titriyordu.

"Bunu sana söylemeliyim."

"Neyi?"

"Hani bir adamı hızarıcılar boğmuşlardı..."

"Anımsadım, Haşmet Beyin adamını?"

"Sen onu boğuldu mu sanıyorsun?"

"Sen söyledin."

"Sen öyle bil," diye Niyazi oradan ayrıldı, merdivene varınca da durdu, dönüp: "İyi geceler," dedi, ağır ağır basamakları indi.

Sabah kahvaltısını Haşmet Beyle İsmail Ağa birlikte yaptılar.

"Senin şu kökçülük benim işime yaradı," diye işe başladı Haşmet Bey.

İsmail Ağa gülerek sordu:

"Nasıl?"

"Bıraktın değil mi o işi?"

"Bırakıp geldim."

"Başka, iyi bir işin olsaydı..."

"Gene gelirdim," diye onun sözünü kesti İsmail Ağa.

"Dinle beni öyleyse."

"Buyur Bey..."

"Bıktım yabancılardan, insanın adamı canından olmalı."

"Doğru," dedi İsmail Ağa.

"Şimdi dinle beni, ben buradan İstanbula, Mersine, Adana'ya sığır, koyun, tosun, at sevk ederim, yıllardan bu yana. Ada-

na, Dörtüol askeriyesine de gene sığır, koyun veririm, benim bu işimi şimdiye kadar yabancılar sürdürdüler, bundan sonra sen bakacaksın onların yerine."

İsmail Ağa düşünmeden:

"Ne oldu o adamlara?" diye soruverdi.

Haşmet Bey önce şaşaladı, sonra kendini toparladı:

"Öldü o adamlar," diye güldü. "Hiç insan ölmez mi?"

İsmail Ağanın içine bir kuşku düştü, Niyazi doğru söylemiş olmasın, belki bu güleç adam bir gün öfkeleniverip o adamları öldürüvermesin?

"Ölür," dedi.

"Şimdi bütün malları Adanaya, Dörtüola sen götüreceksin, İstanbula sen sevk edeceksin, oldu mu?"

"Oldu," dedi İsmail Ağa.

"Seninle kara yarı yarıya ortağız."

"Sağ ol," dedi İsmail Ağa.

"Atları da, katırları da ben veririm askeriyeğe, onları da benim adıma sen verirsin."

"Baş üstüne Beyim."

"Buna da ortağız."

"Var ol Beyim."

"Suriyeden, Iraktan safkan Arap atlar gelir. Urfada da benim için Arap at yetiştirirler tam beş çiftlikte, onları da sen satacaksın. Bu atların çoğunlukla alıcıları İzmirdedir. Bunların karına da ortağız."

Sonra Torosları, Gavur dağlarını anlattı ona Haşmet Bey, bütün bu dağlardaki tahtacıların kendisine çalıştığını, ama bu işin çok kolay olduğunu, her şeyin tıkr tıkr işlediğini, yabancılarla kurulan bu ortaklığın ona çok para getirdiğini, bu paradan da kendisine pay vereceğini söyledi.

"Okuryazarlığın var mı?"

"Var," dedi utangaç İsmail Ağa.

"Ne kadar?"

"Vanda okuduk," dedi İsmail Ağa.

"Orman işlerini de denetleyeceksin, paralar da, tekmil hesaplar da senin elinden geçecek."

Sonra kağıtlar, kağıtlar getirdi, hepsini bir deri çantayla ona teslim etti Haşmet Bey ve İsmail Ağa işe başladı. Birkaç ay için-

de bütün bozulmuş işleri yoluna koydu. Haşmet Bey kıvanç içindeydi.

İsmail Ağa bir koyun, tosun, sığır sürüleri, at ylkalarıyla Adanaya, Dörttyola gidiyor, İstanbula kadar uzandığı da oluyor, bir dağlara çıkıyor tahtacıları denetliyor, bir Mersine iniyor kereste fabrikasındaki işleri düzene sokuyor, bir Urfada at yetiştiricileriyle cebelleşiyordu.

Haşmet Bey ona sıkı sıkıya tembih etmiş:

“Zinhar, bana banknot getirmeyeceksin, bu konağa hiçbir zaman kağıt para girmemiştir, ben sağ oldukça da girmeyecektir, aldığın banknotları hemen altına çevireceksin,” demişti. “Sen sen ol, kendi evine de kağıt para sokma.”

İsmail Ağa da eline geçen paraları hem Haşmet Bey, hem de kendisi için hiç vakit geçirmeden, ne pahasma olursa olsun altına çevirtiyordu.

Aydın ancak birkaç gününü evinde geçirebiliyor, her gelişinde Salmana armağanlar, giyitler, oyuncaklar getiriyordu. Hasanın bir çocuğu olmuş, çocuk daha doğar doğmaz ölmüştü. Köylüler ağılı sıtımadan öldü diyorlardı. Hasan kök sökmeyi Ağasının köye döndüğü, avuç avuç altınları saklaması için Zeroya verdiği gün bırakmıştı. Artık köyün içinde bomboş, işsiz güçsüz dolaşıp duruyordu. Ağanın köye her gelişi Salman için, onu sevinçten deliye çeviren bir düğün bayram oluyor, çocuk babasının dizlerinde, kucağında türlü şaklabanlıklar yapıyor, yerinde duramıyor, yeni kunduralarını, fesini, giyitlerini giymiş, takmış takıştırmış, köyün içine çıkıyor, başı yerde gülümseyerek, her evin önünde birazcık durup, sonra yolunu sürdürüyordu, son eve kadar. İsmail kimi zaman geldiğinde Salmanı da atının terkisine alıyor, onu Adanaya, portakalı bol Dörttyola, Payasa, Mersine, Antebe götürüyordu. Bütün yorulmasına karşın babasıyla bu gezileri onu mest ediyor, dünyasını cennete çeviriyordu. İsmail Ağayla Salman gittikçe birbirlerine bağlanıyor, biri olmadan öbürü artık bu dünyada mutlu olamıyordu.

Koyun sürüleri, kırmızı tosun, boğa nahırları, at ylkaları durmadan bir su gibi İsmail Ağanın yanından yönünden akıyorlardı, Çukurova toprağını bulut bulut toza, çamura bulayarak. Haşmet Bey ona artık “Kardeşim İsmail,” diyordu. “Karde-

şim İsmail, sen olmasaydın eğer ben batmıştım. Sen olmasaydın eğer ben ölmüştüm. Canımı kurtardın, sağ ol kardeş, İsmail kardeş."

Aradan üç yıl geçti, işler daha da düzelerek sürdü. Bu arada Antebe, Adanaya Fransızlar girdi, dağlar çetelerle doldu, Haşmet Beyle İsmail Ağa çetelere çok yardımda bulundular, onları silahlandırıp beslediler. Ankaradan gönderilmiş subayları sakladılar. Zaten çetelerin bir kısmı kendi adamlarıydı, onları Ankaradan gelen subayların buyruğuna verdiler. Ankaranın güvenilir adamları oldular. Padişahlık bitti, Cumhuriyet başladı. Onların işleri çok az bir değişiklikle daha da sağlam temellere oturarak sürdü.

Ama bir gün, hiç beklenmeyen bir şey oldu, Haşmet Beyin koruyucularından birisi, bir sabah Bey namaz kılarken onu öldürdü, sonra da gitti kayanın başından kendisini aşağı uçuruma attı. Arkasından da konak yanmaya başladı. Kimse konağın yangınının nasıl çıktığını bilemedi.

İsmail buna çok üzüldü, zaten çok yorulmuştu bütün yıl at sırtında gide gele, köye döndü. Bu zamana kadar yıllık yıllık atları, sürü sürü koyunları olmuştu. Köye dönünce ilk işi kendisine bir ev yaptırmak oldu. Maraştan, Toroslardan, özellikle Sivasan ustalar getirtti. Bu ustaların arasında bir de Ermeni vardı. Ağa Ermeni ustayı Haşmet Beyin çiftliğine gönderdi ki, usta yanmış konaktan ayakta ne kalmışsa inceleyip gelsin. Ermeni gittikten ancak beş ay sonra geriye dönebildi.

"Yanmış konağı gördüm Ağa," dedi. "Böyle bir konak bu devirde yapılamaz. Ne para, ne taş yeter, ne de öyle bir konağı yapabilecek usta kaldı Anadolu'da."

"Peki, küçük de olsa, o konağın benzerini?"

"Küçük olursa, bu olabilir," dedi Ermeni ustası.

Konağa başlandı. Bütün köylüler de canla başla yapıda çalıştılar. Toroslardan en usta tahta işi yapanlar da geldiler, bir yılla kalmadan, üstelik de özene bezene konağı bitirdiler.

"Niye gitti kök söktü?"

"Aç kaldı."

"Aç kaldıysa Memet Efendi ona yağ, ona bulgur, ona tarhana vermedi mi?"

"Gene de verirdi."

"Ölene dek Memet Efendi ona bakardı."

"Niye gitti de o Memik Ağanın ağzının kokusunu dinledi?"

"Kökünü söktü?"

"Bunda bir iş var."

"İşin içinde iş var."

"Bu kadar parayı, bu kadar altını, ylık ylık atları, sürü sürü tosunları, koyunları nereden buldu?"

"Kim verdi ona?"

"Bütün parasını gözümüzün önünde göçmenlere vermedi mi?"

"Kendisi, avradı, tüm külfeti aşıktan kırılmadılar mı?"

"Uzun Ömer de açlığa dayanamayıp bir gece çoluk çocuğunu alıp kaçmadı mı?"

"Nereden buldu?"

"Körmezarın hüyüğü ne güne duruyor?"

"Kökçüler diyor ki..."

"Zalimoğlu Halil diyor ki..."

"O hiçbir zaman yornuğunu alırken bizimle oturmazdı."

"Oturmazdı da varır Körmezarın hüyüğündeki meşe ağaçlarının altında yatardı."

"O Körmezarın hüyüğünde ne var?"

"Ne olduğunu bu İsmail bilmez mi?"

"Elinde ta Vandan yazılı kağıtlarla gelmiş, kağıtlarda Körmezar hüyüğünün tasviri varmış."

"İsmail bunu o Ermeniden almış."

"Kasabada ona Ermeni sarayını vermişler, neden almamış?"

"Kasabada ona Ermeni çiftlikleri vermişler, neden ille de bu köy demiş?"

"Sonracığıma, elindeki avucundakini dağıtmış da neden kökçü olmuş, neden?"

"Neden gece gündüz gitmiş de Körmezar hüyüğünün oraya, oradan ayrılmamış?"

"Kazmış kazmış da böğrünü delik deşik etmiş Körmezar hüyüğünün."

"O kadar altını kim çıkarmış oradan da Adanalara, İstanbullara götürüp bozdurmuş?"

"Şu Salmana da bakındı hele, Kel Salmana..."

"Giyiyor parlak kunduraları..."

"Çekiyor üstüne ipek giyitleri..."

"Cebi para dolu."

"Köyün hiçbir çocuğuna bir çift de söz ediyor mu?"

"Başı dimdik, yöresine bakmadan peri padişahının oğlu gibi dolamıyor köyün içinde."

"Burnu da havada."

"Köyün tüm çocukları da ona yaltaklanıyorlar."

"Yöresinde dört dönüyorlar."

"Köyün çocuklarının ödü kopuyor ondan, Kel Salmandan... Ödü, ödü kopuyor."

"Ne demiş Kel Salman..."

"O kimseyle konuşmaz ki..."

"Kendine yedirip bir kere konuşmuş, babam demiş, Körmezarın hüyüğünü kazdı kazdı da ağzına kadar altınla dolu, nah bu kadar bir demir sandık çıkardı oradan, demiş."

"Bir kere ağzını açıp da konuşmuş, onda da bunu söylemiş."

"Konuşsa, Kel Salman konuşsa, daha kim bilir neler söylerdi."

Karanlık bir yaz gecesinde Körmezarın hüyüğüne oğulları, yanaşmalarıyla önce Memet Efendi geldi, ellerinde kazma küreklerle. Onun arkasından teker teker öteki köylüler sökün ettiler, başladılar dehşet bir hırsla Körmezarın hüyüğünü kazmaya, altın dolu demir sandıklar aramaya. Bir hafta, on gün durup dinlenmeden oraları kazdılar, hüyüğü yerle bir ettiler. O yöreler hep derin kuyularla doldu. Kazdıkları yerlerden habire yazılı mermer taşlar, mermer yontular çıkıyordu. Güzel gözlü, güzel burunlu, saçları düzgün, özenle taranmış kadınlar, kadın başları, ellerinde kalkanları, kılıçları, örgülü saçları, koşan, ok atan, kaval çalan erkekler, doludizgin koşan atlar, tazılar, geyikler çıkıyordu. Yontuların insana benzeyenini hemen oracıkta, biraz da öfkeden kazmalarla, külünklerle parça parça ediyorlardı. Yazılı taşları, hayvan yontularını da köye taşıyorlar, İsmail Ağaya armağan ediyorlar, o da onların hüyükte bulamadıkları paralardan bir şeycikler veriyor, kendi de bu yazılı taşları konağının duvarında kullanıyordu.

Bir ay, beş ay tarlalarında çalıştıktan sonra Körmezarın hü-yüğünden umudunu kesmiş köylüler, birden canlanıyor, yeni bir umuda düşüp, ellerinde kazma kürek, orasının altını üstüne getiriyorlar, altın dolu sandıkları bulamayıp süklüm püklüm, öfkelerinden kudurarak, çıkan taşları, yontuları un ufak ederek, yeniden köye dönüyorlar, sessiz, yerlerine oturuyorlardı. Bu sessizlikleri İsmail Ağanın evinde yeni bir olay oluncaya kadar, yani Zeronun belinde bir altın kemer, Salmanın boynunda altın köstekli bir saat, İsmail Ağanın altında oynayan, şaha kalkan bir at görününceye kadar sürüyor, bundan sonra da gene hırsla kapılan köylüler kazmayı küreği kaptıkları gibi soluğu Körmezarın hü-yüğünde alıyorlar, tarlaları delik deşik ediyorlar, bir hafta on gün, on beş gün bir deli gibi çalışmadan sonra çıkan bütün yontuları, taşları un ufak edip köye sessizce gene geri dönüyorlardı.

Konak bittikten sonra İsmail Ağaya, konağı görmek için konuklar geliyordu yöre kasabalardan, Adanadan, Antepten, Mersinden... Her gelen büyük bir de armağan getiriyordu. Arif Bey bile İsmail Ağanın konağını duymuş, atına binip bu sürgün ettiği adamın evine gelmişti dört arkadaşıyla. İsmail Ağa onu candan, en eski arkadaşymış gibi sıcaklıkla, saygıyla karşılamıştı. Köye her gelene köylüler, ne yapıp edip bir yolunu buluyor, Körmezar hü-yüğünün altın dolu demir sandığını anlatıyorlardı. Köylüleri dinleyip evine, köyüne, kasabasına dönen birçok konuk da, başlıyorlardı yörelerindeki hü-yüklerin altını üstüne getirmeye.

İsmail Ağa Haşmet Beyle çalıştığı süre içinde birçok ahbap, arkadaş edinmişti, Antepten Maraşa, Maraştan Adanaya, Mersine, İzmir, Kayseriye, Halebe kadar. Konağın yapıldığını duyan oradaki dostlardan da armağanlar geliyordu. Hele Salmana nakışlı ceviz sandıklarda o bölgenin meyveleri, üzümü, inciri, kuru dutu, bastığı, elması, portakalı yağıyordu. Salman bütün bunları köyün içini dolaşarak, köylülere, köy çocuklarına göstere göstere yiyor, onlara bir zırnuk bile koklatmıyordu. Yedikleri şeyler bu köylülerin görmedikleri yiyeceklerdi.

İsmail Ağa evinin yanına bir de büyük bir ahır yaptırmıştı. Urfadan, Halepten, İskenderundan en namlı, soylu atlarla dol-

durmuştı ahır. Çerkes seyisler getirtmişti Uzunyayladan atlara baksınlar diye de...

Ve İsmail Ağa gittikçe zenginliyor, ticareti büyüyordu. Köy de, yöredeki köyler de onun tam tersine gittikçe fıkırlaşıyorlardı. Girişken, konuşkan, açıkyürekli bir kişiliği olan İsmail Ağa elinden geldikçe köylüsüne, yöre köylülerine yardım ediyordu. Kapısına gelen sıkışmış kişiyi eli boş gönderdiği görül-müş değildi. O yoksulluk günlerinde kendisine yardım eden, kendisine bir hafta, on günde koskocaman bir ev diken köylüleri unutmamıştı. Memik Ağayı da unutmamıştı. O gün bugündür Memik Ağayla çok az karşılaşmışlar, karşılaştıklarında konuşmamışlardı. İsmail Ağa, Zalımoğlu Halili de bu kötü günle-rinin en iyi dostunu da unutmamış, gitmiş onu kök sökerken karaçalılıkta bulmuş, birlikte çalışmayı önermişti ona. Halil onun önerisini kabul etmemiş, "yüze yüze kuyruğuna getirdik Ağa, yedi yıllık emeğim var, hakkımı alıp bu yıl sılaya gideceğim artık," demişti. Onu konağa çağırmış, bunu bile kabul etti-rememişti. Bundan sonra onu ne kadar evine çağırmışsa, Halil gelmemiş, ne önermişse kabul etmemiş, İsmail Ağayı bir daha görmek istememişti. O da, ona gücenmiş, Halilin adını bir daha ağzına almamıştı. Bir gücenginliği olmuştu Halilin ona ya, İs-mail Ağa bunun sebebini düşünmüş taşınmış bir türlü çıkara-mamıştı. Halil Hasanla konuşuyor görüşüyordu. Hasansa kö-yü, evi bırakmış, Toroslardan çok güzel, üstü güneş işleme bir kepenek getirtmiş, çobanlığa başlamıştı. Tosun, koyun, keçi sürülerinin, yalkının, her birisinin ayrı ayrı çobanları vardı ya, Ha-san bunların başında birinci çobandı. O zaten Vanda da evin çobamydı. O her şeysiyle ta çocukluğundan beri Ağasma öykü-nüyordu. Eğer Vanda, her okul dönüşünde İsmail Ağa evin ço-banlığını yapmamış olsaydı, Hasan mümkünü yok bu işe gir-mezdi. Çobanbaşılığı da çok iyi beceriyordu. Az bir sürede Ha-sanın çobanlığı dillere destan olmuştu. Bunca sürülük koyunla-rı bir bakışta hemen biliyor, çobana, şöyle şöyle, şu kıbaldaki koyun, ya da keçi, tosun nerde, diye soruyordu. Gözünden hiç-bir şey kaçmıyor, bunca sürülük koyundan, keçiden bir tekini bile kurda kaptırmıyordu. Oysa buralarda kurt doluydu. Bir de Hasan Salmam hiç sevmiyordu. Bu çocuğu ne kadar sevmek is-

tediyse de ona hıncı, öfkesi gittikçe artmıştı. Elinden gelse, Ağası bu delirmiş gözlü oğlanı bu kadar sevmese, bir gece boynunu sıkıverir öldürürdü. Oğlan gittikçe de semiriyor, konurlanıyor, herkese aşağılık yaratıklarmış gibi bakıyordu. Köyün içinde kabarak, insanlara şöyle gözucuyla ancak bakarak göğsü ilerde, bu dünyayı ben yarattım dercesine dolaşıyordu. Hasan el altından, şu burnundan kıl aldırmayan, şu piçin, hep bir araya gelecek ağzını burnunu kırın, diye köyün çocuklarını çok kışkırtmış, bir sonuç alamamıştı. Bütün çocuklar ondan, onun şöyle bir başını kaldırıp sert duruşundan korkuyorlardı.

Salmansa babasından hiç ayrılmıyor, onunla kale boynuna çıkıp, o kayanın dibine gidiyorlar, babası namaz kılıp, o, hangi dilden olduğu bilinmeyen bir dille usul usul, hiç duyulmamış türkülerini söylüyordu.

Bir gün Halepten bir doru at getirdi İsmail Ağaya bir Arap: "Bunu sana kardeşliğin Onnik gönderdi," dedi, atı teslim etti, bir kahve bile içmeden çekti gitti. İsmail Ağa şaşkınlığa uğradı, Vandaki hikayeyi anımsadı, gelen atı Memet Efendiye göstererek Onnikle başından geçenleri anlattı. Bu da anında köye yayıldı. At çok güzel, çok soylu bir attı. İsmail Ağa uzun süreye yalnız bu ata bindi.

Kar kavak boyuydu, dağlardan soluk soluğa bir çoban geldi İsmail Ağaya:

"Gördüm," dedi, "Sorda bir mağarada senin arkadaşın Onniki gördüm. İki büklümdü, açlıktan can çekişiyordu. Ona yiyecek, süt sağdım verdim, o kadar açtı ki yiyemedi, önüne koydum yiyecekleri ben sana koştum. Onnikin senin has kardeşliğinin olduğunu biliyordum. Bir de Onnikin kapısında beş yıl çalıştım, bana çok iyiliklerde bulundu. Köylüler Sor koyağı mağaralarında bir Ermeninin kaldığını öğrenmişler, silahlanmışlar, ben buraya gelirken mağara mağara arıyorlardı."

İsmail Ağa, demek Onnik kaçamamış, diye düşündü, Kel Rızadan kurtulamadı, aptal, beceriksiz adam. Hemen mavzerini aldı, bir mavzer de çobana verdi, ayaklarına hediklerini çekti, koşarcasına yola düştüler. Çoban onu kese yoldan mağaraya götürdü. Daha mağaraya varmamışlardı ki köylülerle karşılaştılar.

"Ermeni var İsmail Ağa," diye bağırdılar köylüler. "Öldürmeye geldik."

"O hasta," dedi İsmail Ağa. "Onu öldüremezsiniz."

"Daha iyi ya, ölüme yaklaşmış, kolay canı çıkar," dedi bir köylü.

"O Onnik, o benim arkadaşım."

"Baban da olsa öldürürüz," dedi Sofi.

"Günahtır Sofi," dedi İsmail Ağa. "Dirimizde hasta öldürmek var mı?"

"O hasta değil," dedi Sofi. "Turp gibi."

"Gördün mü sen onu?"

"Görsem öldürürdüm," dedi Sofi.

"Şimdi beni öldürmeden onu öldüremezsiniz."

"Gerekirse seni de o kafirle birlikte öldürürüz."

Çobanla İsmail Ağa mağaraya koştular. Onnik mağaranın karanlığına çekilmiş, korkusundan bir kovuğa sığınmıştı.

"Onnik, benim, ben İsmailim, arkadaşın, dostun, ses ver."

Ta öteden, mağaranın ucundan iniltiye benzer bir ses geldi, İsmail Ağayla çoban hemen oraya koşup Onniki aldılar, mağaranın aydınlığına çıkardılar, ne görsünler, Onnik bir çocuk kadar, ufacık kalmıştı, ayakta duramıyor sendeliyordu.

"Günlerdir yemek yemiyorum İsmail," dedi. "Açım İsmail, beni öldürecekler kardeş. Ben bundan sonra iflah olur muyum? Kel Rıza burada mı?"

"İyileşeceksin," dedi İsmail. "İyileşeceksin ya, seni buradan nasıl dışarıya çıkaracağım, kapıda bekliyorlar. Rıza yok şimdilik."

"Beni öldürecekler İsmail, bırak beni. Ben nasıl olsa kurtulmam ölürüm bundan sonra, bari sen canını kurtar."

"Sus Onnik," dedi İsmail Ağa. "Belki ikimiz de kurtuluruz."

Mağaranın ağzında otuz kırk silahlı adam vardı. Sofi dışarda sakalını oynata oynata kalabalığa bir şeyler anlatıyordu İsmail Ağa dışarı çıktığında.

"Sofi," diye sesinin var gücüyle Ağa, buyurur gibi sert bağırdı. "Şimdi çoban Ali, Onnik dostumu kucağına alacak, çünkü Onnik ölüyor, hasta, ben önlerinde, ortada Onnik, onu öl-

dürmeye kalkarsanız bizi de öldürürsünüz. Gelirken de Beye haber verdim, eğer vurulursam, benim kanımı yerde komayın, benim kanım Sofinin boynundadır, dedim.”

Sofi koşarak geldi:

“Ver Ermeniye bana, onu öldürmeliyim ben. Cennete gideceğim. Bu Ermeniye de öldürürsem, benim sayım tamam olacak, cennete gideceğim, ver onu bana da sevabıma gir. Ben onu Rızadan satın aldım.”

“Veremem bu hasta adamı, dostumu kimseye öldürtemem.”

Sofi ellerine yapışmış yalvarıyordu:

“Kıyma bana arkadaşımın oğlu. Ben Allah yolunda çok cefa çektim, etme bunu bana. Ben aylardır demir çarık, demir asa, son Ermenimi, son cennetliğimi arıyordum, onu buldum işte. Benim cennet makamımı elimden alma. Alırsan seni de öldürürüm.”

“Öldür beni de, çoban Aliyi de ondan sonra cennete git.”

“Etme bunu bana. Oğlunu öldürdüm ocağına düştüm. Bir tek Ermeni kalmadı buralarda, bir tek. Eğer bir Ermeni daha bulacağımı bilseydim, arkadaşımın oğlu, bu Onniki sana bağışlardım. Üstelik bu Onnik dünyanın da en iyi adamı, on tane Müslümanı değer, tatlı dilli, cömert, dostu için canını verir, ama velakin ben ne yapayım, onu öldürüp cennetimi kazanmalıyım. Onu bana verirsen sana da dua ederim, sen de cennetlik olursun. Onu bana ver.”

“Veremem Sofi.”

“Onu öldüreceğim.”

İsmail Ağa ellerine yapışmış Sofiyi şöyle bir silkeledi, Sofi vardı karların üstüne düştü, kargışlar yağdırmaya başladı. Yüzünü, sakallarını yoluyor, çırpınıyordu. İsmail Ağa öfkeyle mağaraya girdi. Onnik çobanın kucağındaydı:

“İndir Onniki kucağından...” Kaputunu çıkardı ona verdi.

“Sar buna onu.”

Çoban bir iyice Onniki kaputa sardı.

“Kucağına al. Şimdi ben arkamı döneceğim, sırtıma, belime iyice daya dostumu. Ben önden, siz arkadan, hiç biribirimizden ayrılmadan... Köye kadar...”

Dışarı böylece çıktılar. Sofi onların üstüne saldırmaya hazırlanırken İsmail Ağa:

“Dur Sofi,” diye bağırdı, “bir adım atarsan yerinden, kursunu yersin.”

Eli tetikteydi ve tüfeğin namlusu Sofiye o anda döndürülmüştü. Sofiyle ötekiler oldukları yerde kalakaldılar. İsmail Ağayla Ali aralarından geçip karlara bata çıka köye yöneldiler. Az sonra kendisini toparlayan Sofi, yanındaki adamlarla aralarından gelmeye, durmadan da, sakalını çekerek İsmail Ağaya yalvarmaya başladı.

“Ver bana kısmetimi Beylerin Beyi İsmail, ver bana cennetimi. Bunu öldürürsem cennetimi kazanacağım. Ver bana Onnik.”

İsmail Ağa susuyor, hiçbir söze varmıyordu.

Sofi yolda birkaç kere Onniki nişanlayıp ateş etmek istedi ama bunu beceremedi, çünkü Onnike nişan alınca İsmail Ağa da ona nişan alıyordu.

Köye böylece girdiler, kapıda onları İsmail Ağanın anası karşıladı.

“Yavrum, Onnikim,” diye onu eve soktu. “Vaaay, sana ne yapmışlar bu kafirler, dinsiz imansızlar,” diye de içerden bir çığlık kopardı. “Şimdi ben sana ilaçlar kaynatıp, merhemler yaparak iyileştiririm. Şimdi şimdi.”

Hemen ona yemek çıkarttı. Onnikin bir türlü çenesi açılmıyordu. Ana onu keçelere, yorganlara sardı, çenesini açtı. Ağzından boğazına kendi eliyle kaşık kaşık sıcak süt akıttı. Onnik ancak üç gün sonradır ki kendine geldi, başından geçenleri anlattı:

“Evden ayrıldıktan sonra bir baktım Sofi beş adamla arımda. Sofinin beni ne yapacağını biliyorum. Sofi daha yanıma yaklaşmadan ben ortadan yittim, gölün kıyısındaki bir yarın kovuğuna attım kendimi, aç susuz orada iki gün iki gece kaldım. Oradan bir gece İsviran köyüne gittim, benim kim olduğumu bilmiyorlardı, vardım Sofi İbrahimin evine misafir oldum. Sofi İbrahim benim kim olduğumu bilmez mi, babamla kaç kez onun evinde kalmıştık. Bir seferinde gelin size de ders vereyim, gelin de benim müridim olun diye teklifte bulunmuştu. Nasıl bilmez...”

“Bilir.”

“Beni tanımamazlığa geldi, buyur, dedi, Tanrı konuğunun başım üstünde yeri var... Ondan sonra, orada da beş gün kaldım. Duydum ki Sofiyle adamları İsvirana da gelmişler, beni arıyorlar. Bir gece Sofi İbrahim bana geldi, işler karıştı, benim Tanrı konuğunu bu gözü dönmüş canavarın elinden almaya gücüm yetmeyecek, Tanrı konuğu bu köyü bu gece terk etse iyi olur, dedi. Ben de oradan hemen ayrıldım. Nereye gittimse, hangi köye, hangi dağa saklandımsa bu Sofi benim izimi buldu. Sonra bu mağaraya düştüm. Orada bir hafta aç susuz kaldım, buraya gelecek, kaçacak halim kalmamıştı, çobanı gördüm. Sonra bir köpek geldi beni burada buldu. Çoban Alinin kavalını duydum sonra da, hemen anladım kavalı çalanın çoban Ali olduğunu. Sürünerek yanına varabildim, Ali, dedim, Ali ben Onnikim, İsmaille haber ver. Ali beni aldı mağaranın kapısına bıraktı. Beni bir köpek kokladı mağaranın kapısında, başka bir çoban da görmüş olacak. Sofi İbrahim beni bilmez mi?”

“Bilir.”

“Saklandığımı öteki köyler, evler de benim kim olduğumu biliyor, bilmezlikten geliyorlar, saklıyorlardı. Sonra oraya da Sofi geliyor, onlar da tıpkı Şeyh Sofi İbrahim gibi Tanrı konuğunun başımız üstünde yeri var ama bu gece bu köyden ayrılrsa iyi olur, diyorlardı. Bütün o köyler benim kim olduğumu bilmez mi?”

“Bilirler.”

Sofi adamlarıyla bir Beye, bir İsmail Ağanın babası Hacıya gidiyordu, “bana teslim edin hakkımı, cennetimi,” diye yalvarıyor, onları tehdit ediyor, bağırıyor çağırıyordu. Gece sabahlara kadar da adamlarıyla uyumayıp Onnik kaçmasın diye İsmail Ağaların evini kuşatarak nöbet tutuyordu.

İsmail Ağa bir süre sonra, Sofinin bir dalgınlığından faydalanıp Onnikle ve silahlı beş altı arkadaşıyla dışarı çıkıp atlara bindiler. Arkadaşları onları köyün dışına kadar uğurlayıp geri döndüler. İsmail Ağa, Onniki Iraka, Arap içine götürüp babasının dostu bir Yezidiye teslim etti.

Halepten soylu atı İsmail Ağaya gönderen Onnik bu Onnik olacak.

Bir sabah da Ford marka simsiyah bir otomobil geldi durdu İsmail Ağanın konağının kapısına. Yepyeni Ford çok güzeldi ama, kalın bir toz tabakası altında kalmıştı. Eve gelen otomobili görmek için bütün köylü avlunun dışına, konağın üst yanındaki kayalıklara birikmişti. Otomobilden iri, göbekli, öküz gözlü bir adam çıktı. Çizgili bir yazlık keten giyit giymiş, ayağına sütbeyaz bir kundura geçirmişti. Kravatı yoktu ve yakası açıktı. Onu gören İsmail Ağa hızla konaktan indi:

"Buyur, buyur Bey, hoş gelmiş safalar getirmişsin Arif Saim Bey, başım gözüm, yüzüm üstünde yerin var."

Arif Saim Bey önden dimdik konağa çıkarken:

"Beni hiç görmüş müydün İsmail Ağa, ne bildin benim kim olduğumu?"

"Görmemiştin seni, hiç görmemiştin." Coşkusundan eli ayağı titriyordu. "Görmemiştin ya seni, kim görür de sen olduğunu bilemez, seni şöyle bir görsün, senin kim olduğunu dağdaki çoban da bilir. Senin gibi büyük kurtarıcımızı, vatan evladını. Sana şöyle bir bakan kim olduğunu bilir."

Arif Saim Beyle Kürtçe konuştular bundan sonra baş başa.

"Ankarada durumumuz iyi," dedi Arif Saim Bey damdan düşercesine. "Paşa bize güveniyor ve bizi seviyor. Onun için de biz bundan faydalanmalıyız. Sana geldim ki şu Panosyanın çiftliğini hazineden birlikte alalım diye. Ben şimdi kasabaya gidip satışa, ihaleye çıkartacağım o çiftliği, on beş yirmi bin dönüm kadar var. Belki daha da fazla. Bu ihaleden kimsenin haberi olmayacak. Herkesin haberi olsa ki, ne yazar. Panosyan çiftliğini ben alacağımı yayarım, kimse de ona pey sürmeye cesaret edemez. Edenlerin vay haline. İşte bu çiftliği benim adıma sen satın alacaksın."

"Baş üstüne Beyim. Bana bağışladığın bu onurdan dolayı sağ ol."

"Tapusu senin üstünde olacak. Sebebi de benim daha büyük bir çiftliğim var aşağıda, verimli, Paşa bunu biliyor. Duydu da ses çıkarmadı, nasıl aldm, nereden buldun demedi. Bir çiftlik de Kozan üstünden alacağım, Kozan Hazinesi de onu askıya çıkardı, onu da benim adıma Büküoğlu alacak. Benim çok sadık dostumdur, onu iyi tanırım. Hiçbir zaman dünya malına, Os-

manlı Sarayı Hazinesi de olsa, beni değişmez. Paşa bunu da duymayacak. Duysa da bir şey demez ya... Gene biz ağzımızı sıkı tutalım. Dedim ya Panosyanın çiftliğinin tapusunu sen üstüne alacaksın, ben de bir zamanı gelince, Allah gecinden versin, Allah onun yerine bizim canımızı alsın, yalnız zavallı gece gündüz içiyor, bu gidişle çok yaşamaz, Paşaya bir emrihak vaki olursa, işte o zaman çiftliğin yarısının tapusunu sen benim üstüne devredeceksin."

"Baş üstüne Beyim."

"Seni ilk görüyorum İsmail Ağa, ama seni büyük dostum Haşmet Beyden duymuştum. Seni kendimi tanıdığım kadar tanıyorum. Sana güveniyorum. Sana değil bir çiftliğin yarısını, sana canımı, çoluk ocuğumu, karımı, anamı, babamı güvenirim."

"Sağ ol Beyim."

"Bir dostluk nişanesi olarak sana bu saati armağan ediyorum."

Yeleğinin cebinden altın kordonu belki iki yüz elli gram gelir bir altın saat çıkardı İsmail Ağanın boynuna taktı.

İsmail Ağa telaşlanmış, ne yapacağını bilemiyor, "Ne zahmet, Beyim ne zahmet," diye onun yöresinde dönüp duruyordu.

"Dur şimdi, gel otur karşıma da beni dinle şimdi, ne zahmet, ne bir şey..."

İsmail Ağa hemen sessizce onun yanına oturdu.

Arif Saim Bey onun dizine elini koyup:

"şimdi kaç para vereceğiz bu çiftlik için? Önce şunu söyle, paran var mı? Paran yoksa ben vereyim."

"Var Beyim."

"Ne kadar verelim dersin? Hani hazinedir, devlet de yabancımız değil. Devlet de bizim demektir. Hani onun da fazla ziyan etmemesi gerek. Yok pahasına da alamayız ya devletimizin çiftliğini."

"Alamayız."

"Ne kadar verelim diyorsun?"

"Beyim bilir."

"Ben düşünüyorum ki üç yüz lira, ne diyorsun?"

İsmail Ağa ikircik geçirdi:

"Az olur."

"Biliyorum az olur ya, bizim sonradan da paraya ihtiyacımız olacak. Devlet bize makina tohum verecek ya, gene de biraz para gerekecek. Çiftlikten alman ürünlere de bugünden itibaren ortak olacağız."

"Baş üstüne Beyim."

"Üç yüz lira az mı?"

"Yirmi bin dönümden fazladır bu çiftlik, azdır üç yüz lira."

"Beş yüz?"

"O da az."

"Ohhooo," diye güldü Arif Saim Bey. "Biz seninle bu ortaklıkta iflas edeceğiz. Sen benim karşımda devletin bir temsilcisisin. Neyse, ben karışmam, parayı sen veriyorsun. Yedi yüz elli öyleyse."

"Bin olsun hiç olmazsa," dedi İsmail Ağa utangaç.

"Pekiyi, bin olsun," dedi Arif Saim Bey. "O da senin gül hatırın için."

Böylece birkaç ay içinde çiftliğin tapusu bin lira karşılığında İsmail Ağanın üstüne geçti.

Ve Arif Saim Beyle dostluğu gittikçe büyüdü. Arif Saim Bey Ankaradaki, Meclisteki işleri de İsmail Ağaya soruyor, ona sormadan hiçbir işe girişmiyordu. Arif Saim Bey Cumhuriyet Hükümetinde en etkili milletvekiliydi. Bu yüzden de İsmail Ağaya türlü yerlerden türlü işler açılmış, onun kasasına oluk gibi para akıyordu. Artık köylülerin de bir önderi olmuş, başı dara gelen köylü ona koşuyor, o da çok hesaplı, köylüler için elinden geleni yapıyordu.

Arif Saim Bey son günlerde onu her görüşünde ilk sözü:

"Sende bir şey var, senin bu son günlerde bir şeyin var İsmail kardeşim," diyordu.

O da üzgün, kaygılı:

"Yok bir şeyim kardeş Bey," diyor, sözü başka yöne çeviriyordu.

Belki üzüntüsünün sebebini kendi de bilmiyordu. Belki de bu çiftlikti. Belki de anasının vasiyetini dinlemeyip bozulmuş yuvaya, yuvasından atılmış kuşun varıp yuvasına konuşuydu.

Buna da üzülyor, başına bir kötülük geleceğini sanıyordu ya, asıl üzüntüsü, onu kahreden iş o değildi. İsmail Ağa üzüntüsünün sebebini biliyor, ama bu sebebi üstüne almak istemiyordu.

Sonunda bir gün Zero ona:

“Biliyorum,” diye patladı. “Üzüntünün sebebini biliyorum. Kendine de, kimseye de söylemeyi kendine yedirmiyorsun ya, acısını da benden çıkanyorsun. Çocuğumuz olmuyorsa ne yapalım, ölelim mi? Çocuğumuz olmuyorsa Salman var. Çocuğumuz olmuyorsa bunca ocak, bunca hoca, bunca ebe, bunca doktor var...”

Sorunun böylelikle açığa çıkışı ne kadar öfkeliendirdiyse İsmail Ağayı, o kadar da sevindirdi. Karıkoca bu sefer ocak ocak, ziyaret ziyaret, hoca hoca dolaşmaya başladılar, ay geçiyor, yıl geçiyor, hiçbir şey olmuyordu. İsmail Ağa gece sabahlara kadar uyumayıp namaz kılıyor, dua ediyor: “Ya Rabbi bir çocuk... Bana bir çocuk...” diyordu. Kurbanlar, adaklar adıyordu çocuğu olması için.

Bir sabah çok erkenden, gün doğdu doğacak, Arif Saim Beyin otomobilinin sesini kapıda duyan İsmail Ağa koşarak merdivenleri indiğinde avluda onun öfkeli yüzüyle karşılaştı. Otomobilinden bile inmemiş, elini bile ona uzatmıyordu.

“Buyur Bey.”

“Karına söyle hazırlansın, sen de hemen giyin hazırlan, Adanaya gidiyoruz.”

“Bir kahve?”

“Yok istemez.”

İsmail Ağayla Zero elleri ayakları dolaşarak apar topar hemen hazırlanıp geldiler otomobile, arkaya bindiler. Bey öne, şoförün yanına geçmişti. Otomobil çalışıyordu, onlar biner binmez kalktı, az bir sürede köyü çıktılar, yol çok tozluymuştu, otomobilin tekeri nerdeyse dingiline kadar toza gömülüymüştu, ta Adanaya kadar, yol belki beş saattan de fazla sürmüştü, ne Arif Saim Bey ağzını açmış, ne de İsmail Ağa bir şeyler söyleyebilmişti.

Otomobil Adanada Seyhan kıyısındaki caddede bir büyük konağın önüne gelip durduğunda vakit akşama yaklaşıyordu.

Şoför kapıyı açtı, Arif Saim Bey indi, onlara da:

"İnin," dedi, merdivenleri çıkmaya başladı, kapıda durup, "gelin," dedi.

İsmail Ağa kapıdaki tabelayı okudu, orada, Dr. Ahmet, Nisaiye Mütihassısı yazıyordu. Kapı açıldı, Dr. Ahmet Bey karşılarındaydı. "İşte sana sözünü ettiğim kardeşim bu adam Doktor Bey. Derdini bana bile söylemeyen. Bunları bir iyice muayene edecek, çocukları olacak mı, olmayacak mı söyleyeceksin."

"Baş üstüne Bey."

Arif Saim Bey İsmail Ağaya döndü:

"Sana çok kızdım İsmail Ağa," dedi. "İnsan bir derdini hiç büyük kardeşinden saklar mı?"

"Bağışla," dedi İsmail Ağa Doktorun gösterdiği koltuğa otururken.

Doktor önce Zeroyu içeri aldı belki bir saat onu muayene etti. Bu arada Arif Saim Beyle İsmail Ağa konuştular. Sonra Zero çıktı, İsmail Ağa girdi içeriye. Onun muayenesi o kadar uzun sürmedi.

"Hiçbir şeyleri yok Bey bunların, hiç merak etme," dedi Ahmet Bey, yorgun, koltuğa çökmüş sigarasını yakarken.

"Öyleyse çocukları niye olmuyor?"

"Olacak," dedi Ahmet Bey. "Hiçbir eksikliği yok Hatunun. Olacak çocuğu."

"Haydi, gözünüz aydın," dedi Arif Saim Bey. "Çocuklarınız olacak."

"Olacak mı?" diye onun eline sarıldı İsmail Ağa.

Ahmet Bey:

"Katiyetle olacak," dedi. "Zero Hatun çok sıhhatli."

Arif Saim Beyi Adanada bir konakta bırakan otomobil, karıkocayı o gece evlerine götürdü.

Artık Zero da, İsmail Ağa da bambaşka insanlar olmuşlardı. Sevinçlerinden gözleri dünyayı görmüyor, gülmekten ağızları kapanmıyordu. İsmail Ağa Adanadan kilolarca boyalı, renk renk, biçim biçim kokulu şekerlemeler getiriyor, gün akşam ikindi köyün tekmil çocuklarına dağıtıyordu. Karıkoca sevinçlerinden ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Bir köşede unutulmuş kalmış Salmansa bir şeyler döndüğünü sezinliyordu ama, bunun ne olduğunu bir türlü çıkaramıyor, kafasını yoruyor, üzülyordu.

İsmail Ağa ikindiüstleri kale boynundaki kayanın arkasına çıkarken yanına Salmandan başka komşu çocuklarını da alıyor, Salmana gösterdiği sevgi kadar da onlara da sevgi gösteriyordu.

Derken İsmail Ağanın karısı gebe kaldı, bir sonbahar günü de bir oğlan çocuğu doğurdu. Çocuk doğduğu gün İsmail Ağanın kapısında gerçek bir toy düğün kuruldu. Davulcular, zurnacılar, sazcular, aşıklar, kavalcılar geldiler, kurbanlar kesildi, güreşler yapıldı, halaylar çekildi, aşıklar bu mutlu gün üstüne türküler söylediler, çaldılar, İsmail Ağa özellikle aşıklara bol paralar verdi.

Birkaç gün sonra eve bir candarma teğmeni gelip Ankara'dan Arif Saim Beyin buyruğunu getirdi. Buyrukta: "Ben gelinceye kadar çocuğa ad koymasınlar, oraya ben gelip, çocuğun adını ben koyacağım," yazılıydı.

Bir hafta, on gün sonra da pırıl pırıl Ford otomobil köyde gözüktü. İsmail Ağa gene kurbanlar kesti, gene bütün köyü toya çağırdı, çocuğa törenle kurtarıcı Cumhurbaşkanı'nın adı kondu, Mustafa.

Mustafa büyüyordu, usul usul yürümeye, kırk dökük konuşmaya başlamıştı. Mustafaya ta İstanbul'dan sedef kakmalı, gül ağacından olduğu söylenen bir beşik göndermişti Arif Saim Bey. Arif Saim Bey ne zaman Ankaradan Adanaya gelse, ne yapıyor eyliyor, iki eli kanda da olsa, hiç olmazsa birkaç saatlığına kardeşliğine uğruyor, onunla Çukurovanın hali, ülkenin, dünyanın hali üstüne tartışıyor, her gelişinde de çocuğa türlü türlü armağanlar getiriyordu. Bu da İsmail Ağayı sonsuz göndiriyor, onu Arif Saim Bey kardeşine daha çok bağlıyordu. Varı yoğu Arif Saim Bey gibi bir adama kurban olsundu. Böyle dosta, kardeşe, böyle insan bir insana...

İsmail Ağa Mustafa doğduğundan bu yana çocuk delisi olmuştu. İşi gücü bırakmış, sevinç içinde, gözlerini çocuğundan ayırmadan o gün bugündür uyuyor uyanıyor Mustafanın beşiğini çok eski ninniler söyleyerek sallıyordu. Bir yere gitmek zorunda kalsa, evden, oğlundan ayrılmamak için elinden gelen her şeyi yapıyor, yola çıkarken, binili olduğu attan birkaç kere iniyor, Mustafayı görüyor, atına biniyor, sonra gene iniyor oğluna geliyor, onu kokluyor, mahzun, kederli, mutlu, sevinçli gözlerle, yüzü andan ana değişerek onu seyrediyor, istemeyerek atına atlıyor, atı doludizgin köyün içinden ovaya doğru bir sevinç kasırgasında sürüyor, uzun bir süre, geriye dönmek çabaları harcayarak, atın başını çekmiyordu.

Artık Salmanla kimse ilgilenmiyordu. Çocuk ortadan silinmiş gitmişti. Ne babası, ne Zero, ne Hazal, evden hiç kimse

onunla ilgilenmiyor, evde sanki böyle birisi yokmuşçana davranıyorlardı. Bunda hiç kimsenin bir kastı yoktu, hiçbirisinin Mustafadan başka kimseyi gözü görmüyordu ki... Salman da pek öyle kendisini göstermeye çalışmıyor, evin içinde belirsiz bir gölge gibi dolaşıyor, canı sıkılınca tek başma dağa, oradaki kartallara, kekliklere, arılara, böceklerle, otlara, çiçeklere, yılanlara vuruyor, ağzını açıp da ne evden, ne de köyden bir çocukla, kızla kadınla konuşuyor, salt sabah erkenden çıkıyor, ancak gece, gün kavuştuktan sonra eve dönüyordu. Kale boynundan da bir keklik palazı yakalamış, bütün sevgisini ona vermiş, onunla yatıyor, onunla konuşuyor, onunla oynuyordu. On güne, on beş güne bir de keklik palazına sukabağından, kıyıdaki kokulu hayıt çalılarından kafesler yapıyordu. Dağm, kale boyunun bütün çekirgeleri onun keklığı içindi. Keklik gittikçe büyüyor geliyor, ayakları, gagası gün geçtikçe kınalanıyor, göğsü de bozdan yeşile dönüşüyordu. Doğduğu günden bu yana bir kerecik olsun şöyle dönüp de ne beşikten, ne de Mustafadan yana bakmıştı. Belki evin içindeki, köydeki insanları da görmüyordu. Artık o böceklerle, kuşlarla, kırlangıçlarla birlikti. Bir içgüdüyle, ne kadar ortadan silinmek gerekse o kadar ortadan siliniyordu. Hiçbir kimsenin onunla uğraşmaması, onu görmemesi de işine geliyordu. İlk günlerde onunla kimsenin uğraşmaması, yöresindeki ilginin, sevginin birden çözülmesi onu bir boşluğun içine atmış, bir acmm düşünde geceleri uyuyamamış, onu buldukları günü durmadan anımsamıştı. Şimdiki durumu o günkünden de bin beterdi, Salman da bunun bilincindeydi. Bir deliliğe kaptırmış gitmişti kendini, bazı geceler hiç uyuyamıyor, kayarak, yattığı yerden babasının anasının odasına bir yolunu bulup giriyor, çocuğun beşiği yanında bazı öyle kaskatı kesilmiş kalakalıyor, bazı da daha beşiğe yaklaşmadan eli ayağı çözülüyor, uzun bir süre yerinden kıpırdamıyordu. Zero onu birkaç kere böyle yakaladı ama, buna hiçbir anlam veremedi. Ya da kendisiyle, oğlu, kocası mutluluklarıyla o kadar doluydu ki, Salman üstünde düşünmedi bile.

Sonra Mustafa biraz daha büyüyünce, Salman birden gitti, keklığını dağa bıraktı. Keklik ondan bir türlü ayrılmıyor, bıraktığı yerden kısa kısa uçarak, nereye giderse ardından geliyordu.

Kimsesiz, sevgisiz kalmış bir köpek gibi onu izliyordu. Bir keresinde Salman bir gün akşama kadar dağı tırmanarak gitti kekliği kartalların tünedikleri kayalığın altına bıraktı, izini yitirtti, eve geldi ki ne görsün, keklik ondan önce gelmiş. Kekliği niçin bırakmak istiyor, bunca süre onunla birlik olmuş, onun kokusuna alışmış, şu dünyada onunla ilgilenen, onu seven, ona yürekten bağlı bu güzel yarattığı niye bırakmak istiyordu, bunu kendisi de bilmiyordu. Ama bırakmak, ondan kurtulmak istiyordu. Bir seferinde de götürdü kekliği kale altında, keskin, kırmızıya çalan kayanın dibine bağladı. Burada çift boynuzlu, akarken çın çın öten, yakaladığımda bir oğlağı yutan bir çingiraklıyılanın olduğu söyleniyordu. Bir dikene bağladığı kekliğin önüne, avuç avuç çekirge yakalamış, kanatlarını, başlarını, ayaklarını kopartmış, oraya yığmıştı, yılan gelinceye dek keklik aç kalmasın diye. O gece sabaha kadar uyumamış, her an kekliğin yöresinden akan yılanı, yılanı gören kekliğin çırpınışlarını, kanatlarını can havliyle savuruşlarını, cikileyişlerini, kaçmak isterken çalıya asılıp kalmasını, çingiraklıyılanın da uzun uzun akararak gelişini, kırmızı dilini çıkarıp kekliğe dokunuşunu, onu yutuşunu düşlemişti. Sabahleyin daha gün yeni ışı, horozlar öterken kaleye yukarı koşmuş, kayanın dibine gelmiş, kekliği çalının dibinde, hiçbir şeyden habersiz, çekirgelerini yemiş, eşinirken bulmuş, buna da sonsuz, bir çılgınlığa varan öfkesiyle öfkelenmiş:

“Sana gösteririm,” diye bağrımış, gözleri yanda yörede çingiraklıyılanı aramış bulamamıştı. “Gelecek,” diye bağrımıştı kendi kendine. “Çingiraklıyılan gelecek.” Bunu söylerken de bütün bedeni ürpermişti. Gitmiş gene çekirge yakalamış, alışkın elleriyle gene onların başlarını, kanatlarını, ayaklarını koparmış, kekliğin önüne yığmıştı. Bu gece çingiraklıyılan nasıl olsa onun kokusunu alıp gelecekti. Niçin gelmesin, hazır, orada bağh yiyecek dururken. Hem de yağlı, hem de Salmanın yumurtayla, sineklerle, çekirgeyle beslediği.

Gene yatağına girdi, gene düşlemeye başladı. Yılan kekliğin yöresinde dilini çıkarmış akıyor, yavaş yavaş ona yaklaşıyordu, sonra birden kıvrılıp çözülerek, toplanarak onun yöresinde halkalanıyor, mercan gözleri gecede ışılayarak. Keklik

çarpınıyor, tüyleri savruluyor, ipi koparmak, kurtulup kaçmak için çabalıyor, kendisini çalidan yere, yerden çalıya atıyor, deliriyor, dili kıpkırmızı dışarda, ağzını açmış gelen yilandan bir türlü kurtulamıyor, yılan ağzı daha da genişleyerek kekliği yakalıyor, usul usul avurtları şişerek yutuyor, kekliğin ayakları dışarda kalmış, çingiraklarını öttürerek kaleye yukarı keyifle akıp gidiyordu. Sonra halsiz kalan Salman uyuyor, düşünde kekliklerle yılanlar suyla birlikte akıp giden bulutun içinde dövüşüyorlardı. Çingiraklıyılanlar sabaha kadar çingiraklarını çalıyorlar, savrulan keklik tüyleri bulut bulut gelen yeşil çekirgeler arasında kalıyor, yılanlar her birisinin ağzında yarıya kadar yuttukları kekliklerin kınalı ayakları sallanarak ırmağı yüzerek gelip gidiyorlardı.

"Dur," dedi Salman, "dur gelme, boynunu koparacağım." Uzun yılanın kuyruğunu tuttu, yılan kayanın yarığına kaydı. "Gel," dedi, "gel." Kuyruğa asıldı, çingiraklar çalıyor, yılan titriyor terliyor, çingirak sesleri cırlavuk seslerine karışarak kayalıklarda yankılanıyordu. Yılan bir tel gibi gerilmişti, ortadan koptu kopacak. Salman soluk alamıyordu. Dur Salman, ne yapıyorsun Salman, yılanı bırakmış kaçıyordu. Ayaklarının altında gökler gürlüyor, bir şeyler akıyordu. Yılankalede, yılanlar tozlu yola düşmüşler, bir toz hortumunda ona yetişmeye çalışıyorlardı, çingiraklarını çalarak, toza batıp çıkarak. Yılankalede yılanların şahı Şahmaran var. Keklik Şahmaranın ağzında, kınalı ayakları dışarda sallanıyor. Şahmaranın ağzında, kırmızı dilinin altında bir çift kurbağa ayağı sallanıyor. Yılan ağır ağır kurbağayı yutuyor, arkasından bir kartalı, arkasından Mustafayı, kırmızı mercan gözlü yılanın ağzından Mustafanın iki ayağı çıkmış sallanıyor, çarpınıyor, horozlar ötüyor, cırlavuk böceklerinin sesleri yankılanarak ortalığı alıyor, yılanlar bütün kayalıkları almışlar geliyorlar çingiraklarını öttürerek... Salman Şahmaranın boğazını sıkıyor, Mustafa dışarıya fırlıyor yılanın karnından, bak seni kurtardım Mustafa, diyor Salman usulca, yaaa, seni yılanın karnından aldım. Mustafa kırmızı bir urganla boynundan çalıya bağlı kalenin altındaki kayanın dibinde keklik kucağında... Çingiraklıyılanın sesi duyuldu birden, tok, kalın bir çingirak sesi cırlavukların seslerinin üstünde cınlıyor, cınlıyor,

yarak geliyor taşları uçurumlara yuvarlayarak... İniyor geliyor Mustafanın yanına, Mustafa farkında bile değil, o keklikle oynuyor, yılan gelip dolanıyor yöresine, sarıyor onu. Mustafayı kimse kurtaramaz. Salman yılanın kuyruğuna yapışıyor, başlıyor çekmeye, yılan başını kaldırıp geriye bakıyor, Salmanı görüyor, ağılı diliyle onun yüzüne bir iyice tükürüyor, Salman her şeyi anlıyor, eli çözülüyor.

"Dur yılan dur!"

Yılan Mustafayla birlikte kekliği de yutuyor, karnı şişiyor, akıp gidiyor.

Salman soluk soluğa kalarak gene koştu kalenin dibine kekliği gene oradaydı. Çözdü kekliği, yürüdü Kırmıta doğru. Kırmıt bir kuyuydu, ta eski çağlardan kalma. Derindi, karanlıktı. Onun da içinde yılanlar kaynaşıyordu. Keklik de arkasından kimi uçarak, kimi yürüyerek geliyordu.

"Ne yapayım, ne yapayım," dedi kendi kendine, hangi dil-den olduğunu bilmeden, bir dil biliyordu ama ne dili olduğunu bir türlü çıkaramıyordu. O dağı, o ormanı bir iyice, daha önce-sini de parça bölük de olsa, arada kimi boşluklar da bulunsa bir iyice anımsıyordu. Bir şeyler geliyordu aklına düş gibi, gerçek gibi. Belki bir ırmağa atıyordu birileri onu. Köpek sürüleriyle birlikte ırmakta batıp çıkıyor, boğulurken birileri kurtarıyordu onu... Hep bir ırmakta bir köpek sürüsüyle birlikte boğuluyor, tam boğulurken, birden bir sürü ak köpeklerle, köpeklerin dişleri hırlayarak, kendini kıyıda buluyordu.

Bu köylüler, Zero, Pero, hele Hasan korkutuyordu onu. Onu suya atacaklardı. Herkes onu suya atacaktı. Bir baba, İsmail Ağa koruyordu onu. Ona kimseyi dokundurtmuyordu, Mustafayı bile. En çok da Mustafadan korkuyordu. Şu kekli-ğinden bile korkuyordu. Oldum olası gergin, ürperti içindeydi Salman. Her şeyden ödü kopuyor, geceden, kartallardan, arıdan, hele örümceklerden, bir yerde bir örümcek görmesin eli ayağı çözülüp orada kalakalıyordu.

Gittikçe öfkeleniyor, kendinden geçiyordu. Buradan, bu köyden kaçmalı, şu uçsuz bucaksız ovaya düşmeliydi.

Arkasında kekliği Kırmıt kuyusundan geriye döndü. Ayakta duracak hali kalmamıştı. Konağın merdiveninde Zeroyu gö-

rünce dehşet bir öfkeye kapıldı, orada, Zeronun önünde dikildi kaldı.

On beş gün mü sürdü, yirmi gün mü, bu kekliği yılana bağlama işi, ona bir ömür kadar uzunmuş geldi. O da bitti, o da tavsadı. Artık son günlerde kekliği kale altına bağlayıp eve döndüğünde hiçbir şey duymuyor, başını yastığa koyduğu gibi deliksiz uyuyor, sabahleyin de uyanıyor koca bir topak yeni yayıktan çıkmış tereyağını sokum yapıyor, sıcak, şeker doldurulmuş sütle ağır ağır yiyor, kecliğini koyduğu yerde olduğu gibi bulacağını bilerek telaşsız kale boynuna yollanıyordu.

Buradan gitmeliydi ama, bu keklik başına bela olmuş yakasını bırakmıyordu. Onu alıp götürmeyi de bir kerecik olsun aklından geçirmiyordu.

Bir akşam eve dönmedi, kecliği de kucağında, ırmağı salla geçti, Yılankalesi budur deyip doğruladı, yola düştü. Çatır çatır eden bir sıcak vardı, garbi yeli de düşmüştü. Boğuluyordu insan. Her yer insanın genzini yakan toz kokuyordu. Terliyordu yürürken. Toza giren ayakları da, kızgın demire basmış gibi yanıyordu. Güneş bir toz bulutunun arkasından kıpkızıl, yalımlar saçarak battı. Ortalık bir sessizliğe gömüldü, Salman bazı yürüyor, bazı da koşuyordu. Yorulunca duruyor, hemencecik de soğuşunu toparlayıp koşuyordu.

Karanlık iyice bastırılmıştı, artık nereye gittiğini bilmiyordu. Gece cikiliyordu. Köyler, ağaçlar, Anavarza kalesi, Yılankale hepsi silinmişti. Gittikçe korkuyor, korktukça karanlık bir uçurumdan aşağı tepetaklak kusacağı gelerek yuvarlanıyordu. Sonra ne olduğunu kendi de bilemedi, gün ışıırken bir derenin kıyısında uyandı, kecliği başucunda, onu gören güneşlenmeye kıyıya çıkmış su kaplumbağaları patır patır geri, derenin içine döküldüler. İlk işi kecliğe çekirge yakalamak... Derenin kıyısından çekirge toplarken tam ayağının ucundan upuzun bir karayılan usulca pıtırakların arasına aktı gitti. Ötede bir köyün evlerinin apak dumanı tütüyordu. Nerdeyse güneş kalkacak, öldürücü bir sıcak çökecekti. Yandaki tarlaya da çalışmaya gelen köylülerin boğuk bir uğultu ardından sesleri geliyordu. Salman kecliği alelacele doyurduktan sonra kendi de gitti dere kıyısındaki kumların içinden bir çaykara kazdı, soğuk su çıkarıp kar-

nını şişirinceye kadar içti, bir yön doğrulayıp gene yürümeye başladı. Ayakkabısını çıkarıp bağlarını birbirine bağlamış, omuzuna atmış, kekliğini de kucağına almıştı. Ayakkabısız daha çabuk yürüyebilirdi, ama gün doğup da tozlar köze kesince toprakta nasıl yürünürdü?

Gün yekindi, Salman yürüyordu. Gün öğle oldu, sıcak kurşun gibi ağır yere iniyordu. Ortalık sütbeyaza kesmiş, sıcaktan göz gözü görmez olmuştu. Tıpkı, bol güneş de koyu karanlık gibiydi. İki metre ileriye insan göz açıp da bakamıyor, baksa da ortalığı ancak bu apak, saydam, çatır çatır eden ışık arkasından hayal meyal seçebiliyordu. Böylece Salman Yılankaleye kadar, sıcak beynini pişirerek, tokat gibi yüzüne çarparak yürüdüğünü biliyor, bundan sonrasını arımsamıyor. Bundan sonrası, oradan geçen köylüler, saçları diken diken bir çocuğun kalenin kayalıklarının dibinde, yalınayak başıkabak, kucağında bir keklik, düşe kalka bağırarak koştuğunu gördüler.

Yılankaleden Salman köye nasıl geldi, onu buraya kim getirdi, bilmiyor, belki düşünde döne döne kendisi el yordamıyla gelmiş köyü bulmuştu. Horoz sesleriyle o yaşlı nar ağacının altında, bir kayanın dibinde uyandığında her yeri lime lime doğranmışçasma sızlıyordu. Topallayarak eve geldi. Ayakabıları daha boynunda asılıydı. Süklüm püklüm mutfağa girdi, mutfakta Zero, öteki kadınlar da vardı. Ona her zamanki gibi Türkmen Zala koskocaman taze tereyağıyla petek balından bir dürüm yapıp verdi, koskocaman sıcak bir maşrapa da süt... Bu Salmanı doyurmadı, kadından bir dürüm, bir maşrapa süt daha istedi, onu da bitirdi, bir daha... Hiç kimse onun ortadan yitişinin farkında değildi. Ne oluyorsun, nerdeydin Salman diye ona kimse bir şey sormadı. Sanki Salmana hiçbir şey olmamış, o hiçbir yere gitmemişti. İsmail Ağanın yukarda Mustafayla oynayan, oynarken katıla katıla gülen sesi geliyordu. Kahvaltıyı bitiren Salman merdivenlerden sofaya gitti, İsmail Ağanın önünden beş kere ayaklarını tahtalara vura vura geçti, yalnız bir seferinde babası başını kaldırıp ona gülümser gibi yaptı. Sonra gene Mustafayla oyunlarına daldılar. Salman gitti geldi, geldi gitti, merdivenleri iniyor, merdivenleri çıkıyordu. Kekliği de ardında... Keklik bazı o merdivenleri iner çıkarken, gizlice

arkasından geliyor, uçarak önüne d  uyordu.  smail A ayla Mustafanın yöresinde halkalar çiziyordu keكليyle birlikte. Hem kendi yöresinde, hem de onların yöresinde dönüyorlardı. Mustafayla  smail A a da durmu lar, ayakları uçarcana koşarak tahtaları tekmeleyen Salmanı, kanatları savrularak Salmanın ba ı hizasında uçan keكلي, bu öfke, delilik oyununu seyreyliyorlardı. Keklikle Salman döndüler döndüler, sonra merdivenlere vardılar, dönerek uçarak a a ıya indiler, avluya çıktılar, avluda da kakt slerden nar a acına, kayalıklara, başka bir oyun tutturdular. Salman kaktüslerin altına, narın dallarına, kayalıkların kovuklarına saklanıyor, keklik onu arayıp buluyordu. Sonra Salman geliyor, avlunun ortasında duruyor, keklik de bir süre onun ba ının yöresinde kulaklarına de ercesine uçuyor, yere konuyor, yerden tırmanarak omuzuna kadar çıkıyor, oradan g mle inin içinden geçerek yere atlıyor, yerden hoop, gene Salmanın omuzuna... Ko uyorlar, dönüyorlar, Salmanın gözleri kapalı, kollarını kanat gibi açmış, sallanıyor, keklik de aşağıda, tıpkı o da Salman gibi kanatlarını açmış, nar a acına yönlerini d nm  ler ağır ağır yürüyorlar, sonra birden hızlanıp ko uyorlar, keklik uçarak geliyor Salmanın arkasından... Salman kahkahalar savuruyor, ter içinde kalmış, alnından akan terler gözlerini yakıyor. Salman her şeyi unutmu , dünyayı, yöreyi, insanları, oyununa dalmı  gitmiş, dönüyor. Başını kaldırıncı sofanın korkuluklarında, kendisini seyreden Mustafayla  smail Ağayı gördü. Mustafa kocaman gözlerini ardına kadar açmış  a kınlıkla bakıyor,  smail A a da inceden belli belirsiz ona gülümsüyor... Ortada bombo , çırılçıplak öyle bir süre kalakalıyor. Alnından, yüzünden, boynundan, saçlarının ucundan su gibi terler akıyor. Keklici de ayağının dibinde, tıpkı kendisi gibi. Tüyleri domur domur, ıslakmı  asına duruyor, kanatları d  m  , uçları tozun içine girmiş.

Gözlerini kaldırıp onlara baktı, sonra kaleye, sonra ovaya, sonra da moraran, kartalların u u tu u, kanatlarını geniş açıp d nd  u da a baktı, sonra gene gözleri geldi  smail Ağanın gözlerinde durdu, oradan kaktüs açılma, kaktüs çiçeklerine, bir kelebek tozun üstüne konmuş soluklanıyordu, bir an ona takıldı, kaktüsün gövdesinin altında bir sarıca arı pete i vardı, giz-

lenmişti, onu gördü. Gözü şimşek gibi bir süre, şimdiye kadar hiç görmediği birçok şeyi gördü. Bir kaktüste, kökten ta tepeye kadar katarlanmış incecik bir sarı karınca çizgisini gördü. Apak gökyüzünden bir tüy salma salına, arada bir çavarak aşağıya iniyordu. Bir bulut kalenin üstünden kaynayarak güneye, Akdeniz üstüne iniyordu. Aşağıdaki ova uçuk maviden bir aklığa giriyor, düzlükte yer yer toz bulutları bir yere çakılmışlar gibi yerlerinden kopamadan sallanıyorlardı. Bütün bunların arasından Mustafanın kocaman, korku dolu, konurlu gözleri bir büyüyor, bir küçülüyordu. İsmail Ağa da ak, keskin dişlerini göstererek, hiçbir kederin en küçük bir iz bırakmadan geçmiş gitmiş yüzünden mutluluklar taşarak gülüyordu. İsmail Ağanın gülüşü her zaman arı bir gülüştü. Bir bebeğin, bir çocuğun gülüşünde bir keder, bir acı, bir umutsuzluk, bir iyi ya da kötü düşünce, bir karmaşıklık vardı da onun gülüşü salt sevinçti, onun gülüşüne sevinçten başka en küçük bir şey karışmamıştı. Yüzü salt sevince kesmişti. Salman gözlerini artık İsmail Ağadan, sevincinden alıp başka hiçbir şeyi göremiyordu. Yere eğildi, ayağının dibindeki tüyleri kabarmış keklığı aldı. Gözleri çelik gibi bir an İsmail Ağanın gözleriyle buluştu, tam bu anda da eli keklığın boynuna gitti, var gücüyle keklığın boynunu çekti, kuşun başı bir elinde, gövdesi bir elinde kaldı. Bir an şaşkın, elindeki ölü, seyiren, bacakları kanatları küçük küçük çırpman keklığe baktı, eğildi kuşun gövdesini yere, tozların içine usulca indirdi, başını da üstüne koydu. Kekliğin gagası ardına kadar açılmış, gözlerine de yarı yarıya perde inmişti. Salman bunu da gördü. Mustafanın daha da büyümüş gözleri keklığın yerdeki ölüsüne çakılmış kalmıştı. İsmail Ağanın gülüşü dudaklarında dönmuştu. Salman sırtını döndü onlara, yavaşça avludan çıktı, ırmağın kıyısına geldi, içinde ürperti gibi bir sevinç kıpırdadı. Yerden bir çakıltaşı aldı, suya attı, karşıdan hiç duymadığı bir kuş sesi geldi su pürenlerinin içinden. Oraya gitmek istedi. Bir yerlerde oğul vermişçesine bir arı yığını uğulduyordu. Karşıya geçmekten vazgeçti, suyun kıyısından ayrılıp Alıçlı koyağa gitti. Yolda yarı işlenmiş değirmen taşları sıra sıra atılmıştı dağın eteğine, mavi çinketaşlardan oyulmuş. Çinketaşların damarlarında küçücük, camdanmış gibi parçacıklar ışılaşırdı. Alıçlı ko-

yakta belki yaşı bir çınar kadar bir alıç ağacı vardı, koyaktaki alıç ağaçlarının hiçbirisine benzemeyen... Ağacın iri gövdesinin her bir yeri, kökleri dallarla kaplıydı. Uzaktan tostoparlık bir öbekmiş, bir tepeymiş gibi görünürdü. Baharda tepeden tırnağa ak çiçeklerle donanıp apak kesilir, aklığını mor kayalara dağıtarak bir bulut yığını gibi kaynayarak ağır ağır sallanır, Çukurovanın türlü türlü, binlerce renkte, biçimde kıvılcımlanan arıları ağacın çiçeklerine çokuşur, bazı bazı ağacın çiçekleri arılardan gözükmeyen olurdu. Koyağın ucundaki yoldan geçerken, arılarla yükünü almış, baştan aşağı derin bir uğultudaki koyak yankılanarak uğultuları daha büyütür, ovaya arı, acı çiçek, kekik, dağ nanesi, kaya, toprak kokusuyla karmakarış olmuş bir hoş bir dağ kokusunu, uğultularla ağırlaşmış dalga dalga esen yelle tüm dünyaya yayardı. Bu koyakta çok yılan olur ve Salaman bu kayalıklarda bir düz taşın üstüne uzanıp yatar uyurdu, koyağı sallayan arı uğultuları, sıcak çiçek kokuları arasında.

Koyağa gelir gelmez bir kayanın düzündeki başını taşa koyar koymaz uyudu.

Uyandığında gece yarısını çoktan geçmişti, koyaktaki puhullar üst üste ötüyor, dağ soluklanıyor, koygun, derinden ürperiyordu. Koşarak düzlüğe, yola indi. Arkasından yalın gözlü bir canavar kovalıyormuşçasına köye doğru aldı yatırdı. Yüreği göğsünü küt küt dövüyordu. Sabaha kadar uyuyamadı. Bazı bir karanlığa, uçuşuma düşüyor, bir sıçrayarak karanlıktan, uçuşumdan çıkıyor, bir ürkiyordu. Salmana göre bu dünyada herkes korkuyordu. Arılar, kuşlar, kelebekler, şu kartallar, çekirgeler, karıncalar herkes korkuyordu. Başını koparıırken, tam kopardığı an keklikle göz göze gelmişlerdi, keklik ölümü görmemek için gözlerine perdeyi indirirken ölüvermiş, perde öyle yarı kapalı kalıvermişti. Kekliği düşünürken beyni duruyor, tıpkı, kekliğin ölürken olduğu gibi kendi bedeni de ürperip seyiriyor, çırpınıyor, boğazı kuruyordu. Mustafanın saydamlaşmış, büyümüş gözleri, İsmail Ağanın yüzünde donup kalmış gülüşü gözlerinin önüne gelince de içini yabanıl, deli, doludizgin bir sevinç dolduruyordu.

Mustafa sofada güneşe oturmuş kendi kendisiyle oynuyor, bir şeyler mırıldanıyordu. Zero içerde ocağın başındaydı. Açık

kapıdan ocakta bir şeyler kaynattığı tencerenin üstündeki buğudan anlaşıyordu. İsmail Ağa ortalarda gözükmüyordu. Sabah erkenden atına atlamış, belki çiftliğe gitmişti. Son günlerde sık sık, daha gün ışımadan atına atlıyor, soluğu çiftlikte alıyordu. Atından inmeden çiftliğin topraklarını dağdan ırmağa kadar, gözünü yerden ayırmadan gidip gelerek dolaşıyordu. Kimi zaman da attan inerek bir köstü yuvasından kabarmış bir avuç toprak alıyor, uzun uzun, bu bulgur gibi olmuş yağlı kara toprağı inceliyor, sonra avucundaki toprağı tohum saçar gibi otların arasına saçıyor, atına binip doludizgin sürüyordu. Mustafayı bile bu günlerde unutuyordu. Elinden gelse İsmail Ağa gece gündüz uyumayacak, çiftlikte, bu dümdüz toprağın üstünden bir an için bile olsa ayrılmayacaktı. Böylesi, İsmail Ağanın olmadığı günlerde, evden dışarıya adım atamayan Mustafa sofa-da, fesleğen saksılarının yanında birtakım oyuncaklarla, kendi burnu, parmakları, ayaklarıyla, bir kedinin kuyruğuyla oynadığı gibi oynuyor oynuyor, sonra usanıp uyuyordu. Salman bu yalnız bırakılmış çocuğa bir fıkara çocuğa acır gibi oluyordu. Çok yaklaşmak istiyordu ya Mustafaya, korkuyordu. Mustafanın gözlerinde dayanılmaz bir korkuyu okuyordu. Çocuk her şeyden, belki de babasından bile korkuyordu. Şu sofanın tavanındaki kırlangıç yuvasından kocaman sarı ağızlarını açarak başlarını kıyameti kopararak uzatan tüysüz kırlangıç yavrularından bile korkuyordu. Karıncadan, arıdan, kaktüs çiçeklerinden, arada sırada gelip evi dolanan toz direklerinden de korkuyordu. Toz direkleri bazı bazı beşi onu bir arada ırmağın üstünde dönüyorlardı.

Salman kendi kendine oynayan çocuğun başına geldi dikildi. Mustafa içine dalmış gitmişti. Neyle oynuyor, neye bakıyorsa hemen ona dalıp gidiyor, dünyayı unutuyordu. Dalgınlığından herhangi bir sebeple uyandırılınca da deli bir şaşkınlıkla irkiliyordu.

Salman usulcana:

"Mustafa," dedi.

Mustafa başını kaldırdı ona baktı. Çocuk bu sefer irkilmemişti ya, gözleri cam gibi saydamlaşmış büyümüştü: Salman belki de ona ilk olarak konuşuyor, Mustafa diyordu. Yeniden:

“Mustafa,” dedi, “Mustafa seninle oynayalım mı?”

Çocuk sesini çıkarmıyordu.

“Ben çok güzel oyunlar bilirim.”

Mustafanın saydamlaşmış gözleri öyle bakıyordu.

“Bak,” dedi Salman, ellerinin üstüne dikildi, sonra başını tahtalara koyup dönmeye başladı. Hem dönüyor, hem de bir yandan çocuğa bakıyor, onun tepkisini kolluyordu. Mustafaysa öyle kalakalmıştı. Yüzünden hiçbir şey belli olmuyor, salt bakıyordu. Zero da içerden Salmanı, Salmanın Mustafayla oynadığını görmüş şaşırmıştı. Salman ilk olarak Mustafaya böylesine yaklaşmıştı. Bu değişiklik nedendi, kadın düşünüyor düşünüyor hiçbir sebep bulamıyordu, Zeroyu korkutmuştu. Bir tuhaf, acıya benzer, yasa benzer bir şey içine çörekleniyordu.

Salman başı üstünde dönerken durdu, bacaklarını makas gibi havada açıp kapamaya başladı, birden zıpladı, bir kedi gibi direğe tırmandı hızla, geri indi, merdivenlere koştu, korkuluğa bindi, kayarak indi, gülerek geri çıktı. Aşağıdan, kamıştan yapılmış yemyeşil bir at getirdi. Kamış at ağzını sonuna kadar açmış, uzun kulaklarını dikmiş, şaha kalkmıştı. Dizgini sırmalı ipekten kalınca bir ipti. Atın beline de bir kemerden kesilmiş savatlı iki geniş gümüş halka geçirilmiş, halkaların da aralarına bir eyerden koparılmış kılaptan işleme bir deri parçası bağlanmıştı. Şaha kalkmış at Mustafanın önüne gelince Salman binili olduğu atın başını çekti, sonra birden at tepinerek, şaha kalkarak uzun uzun kişnemeye başladı yerinde duramayarak, sofa da boydan boya hem koşuyor, hem de durup şaha kalkıyor, hem de uzun, öfkeli, delirmiş, kendinden geçmiş kişniyordu. At yerine Salman gerçek bir at gibi kişniyordu. Mustafada gene hiçbir kıpırdama yoktu.

Salman atı kişnetti, sofada koşturdu, gerçek bir atmış gibi ıslık çalarak suladı, yarış yaptırttı düşsel atlar, düşsel binicilerle... Atı merdivenden aşağı indirmeye çalıştı bir ara. At basamakların başında direkledi kaldı. Kırbaçladıkça şaha kalkan, kendisini üç kere yere atan atı aşağı zorla indirdi. Soluk soluğa kalmış, bir de bir gülme tutturmuştu. At elinde yukarıya çıktı, Mustafanın gene karşısına dikildi, durmadan bir kahkaha seli-ne kaptırmış kendini gülüyordu. Yüzü de kıpkırmızı olmuştu.

“Gel,” dedi Mustafaya, “gel!”

Çocuğu elinden tutup kaldırdı, terkisine attı, bacaklarını beline doladı, gene sofada kişneyerek koşmaya başladılar. Gene merdivenleri indiler çıktılar. Kişnemeler gene köyün içini doldurdu, gerçek bir at... Sofa dar geldi bu coşmuş, bu bir yılkı atla, yüzlerce atıyla birlikte koşan ata. Avluya indiler, bu sefer kaktüs ağılından nar ağacına koşarak gidip gelmeye başladılar. Bir süre sonra burası da onlara dar geldi, ırmağa indiler kişneyerek, şahlanarak... Atı ırmakta uzun uzun suladılar. Mustafa attan inmiş, yarın ucunda durmuş, uzun uzun su içen atın başına gözünü dikmişti. Buradan, at suyunu içip bitirince, kayaları tırmanarak kale boynuna vurdular, Salman kale altında atı bir kesme çalıasına bağladıktan sonra gitti, bir kayanın kuytusundan yeşil ot koparıp getirdi, atın önüne attı, at otlara saldırdı, kütür kütür yemeye başladı.

“Bak, bak, bak nasıl da yiyor!”

Mustafa, yüzü azıcık sararmış, azıcık da terlemiş, bir at gibi ot yerken kütürdeten Salmana bakıyordu hiçbir şeye şaşmadan, bir kayanın üstüne çökmüş.

“Haydi kalk, çiçek toplayalım. Sana ben daha çok bulurum bu atlardan.”

Kayalıkların arasına koştu, bir süre ortalıktan yitti, sonra da kurumuş, bir kısmı da daha tomurcukta, bir kısmı da pampal pampal açılmış çiçekle döndü.

“Haydi sen de.”

Mustafa öylece bakıyordu sararmış yüzüyle büyülenmişçesine.

“Haydi birlikte, daha çok, daha çok toplayalım, gel!”

Mustafayı elinden tuttu kaldırdı, uçuşunun altına doğru indiler. Uzun, kapkara ağzı kaleye yukarı bir kavak boyu açılmış mağara sallanıyordu soluklanarak... Kırmızı, dümdüz uzamış gitmiş kayanın ucunda da çok mavi çiçekler açmış bir top diken duruyordu. Salman gözlerini ona dikti, Mustafa da kendiliğinden başını kaldırdı. Öteki hemen o anda çocuğun elini bırakıp: “Topla,” dedi. “Bak, çiçekler orada yığın yığın... Bak, git de şu sarı çiçekleri al!”

Mustafa usulca kayaların aralarından kaydı, çiçeklere gitti,

bir kucak sarı, uzun boyunlu çiçeği kucağına doldurmuş geldi. Salman onun yüzünde ilk olaraktan bir sevincin, bir kıvancın korkuyla, tedirginlikle, ürpertiyle karışık gölgesinin belli belirsiz gelip geçtiğini gördü. Bu durum bir iyice daha coşturdu Salmam. Gene gülmeye, oynamaya başladı, horozlar gibi ötüyor, ötüşleri karşı dağda çoğalarak yankılanıyordu, çakallar gibi pavkırıyor, kurt gibi uluyor, çingiraklıyılan gibi çın çm ediyor, karşı dağ binlerce çingiraklıyılanla doluyordu. Bir türküye de başladı, işte o, hangi dilden olduğunu kendinin de bilmediği türküye... Düşsel bir dilden, düşsel bir türküydü bu. Belki de sözcüksüz türkülerdi söylediği. Bir zamanlar böyle bir türküyü kaval çalan uzun sakallı birisinden öğrendiğini anımsar gibiydi. Kırmızı, saçılan, yağmur gibi fışılalarak dağılan, kırmızısı yanıp sönen, billurcasına dökülen, parlayıp sönen, uzun, ince bir bıçak, bir duman, sarı bir su, bataklık, bir çığlık, sonra gene kıpkırmızı saçılan iğne ucu kırmızılar, yumulan kapkara gözler... Ağıt yakıyorlardı ak başörtülü kadınlar Diyarbakır surlarının dışında, Mardin kapısında. Sallanıyorlardı. Aşağıdaki ova ya duman çökmüştü. Bir çocuk boyunda ala bir karpuz duruyordu çocukların yanında. Kaval çalan adamın boynunu vuruyorlardı. Saçılan kanlar sallanan kadınların ak başörtülerini kızıla boyuyordu. Ölülerin altından bir çocuk çıkarıyorlardı bir takım adamlar. Hiç anlaşılmaz bir dilden konuşuyorlar, çocuğa bakıp bakıp dudak büküyorlardı. Bir karanlık gece ağır ağır geldi bütün bunların üstünü örttü. Gecede at nallarının sesleri karşı dağda yankılanıyordu, karanlık, ıslak, ağır gece nal seslerini ve yankılarını daha da büyütüyordu. Sonra at kişnemeleri, sonra ağıtlar, gene kanlar, ak başörtüler, surlarda el büyüklüğünde kapkara ışıldayan, kehribar gibi yanan akrepler... Kaval çalan kesik baş, hem kayalık bir bayırdan yuvarlanıyor, hem de ağzında kavalı dünya yeni kurulduğunda söylenen ilk türküyü çalıyordu. Karşı dağda ağıtlar yankılanıyordu. Sonra da sessizlik, karanlık, kocaman, ıslak bir çalı kökü, ölüm korkusuna bile yetmeyen bir güçsüzlük, öğürterek gelen koku... Ot, kök, me nekşe kokusundaki ölüm, karanlık... Bir ses... Bir yüz gülüyor, uzak, unutulmuş, dişleri ak, bir merhem kaynatılıyor, dağ koka, bir aydınlık açılıyor delicesine...

Mustafa kucağındaki çiçekleri yere koyuyor, kayalıkların üstünde gümüş izler bırakarak giden sümüklüböceklerle gözlerini dikmiş bakıyordu.

“Sana, bak, şu kayanın ucundaki mor çiçeği alıp getireyim mi, bak ne güzel.”

Kayanın dibine koştı, tırmanmaya başladı. Mustafa ilk olaraktan belki bir tepki gösterir gibi etti, sonra yeniden eski duymayan kıpırdamayan durumuna döndü. Ama gözü Salmanın düz kayaya tırmanışına takılmıştı, oradan bakışlarını alamıyordu. Salman da gittikçe daha yavaşlayarak, arada da durarak kayaya çıkıyordu. Çıktı çıktı, bir yarığa gelince durdu, aşağıya baktı, yerden çok uzaklaşmış başı dönüyor, gözleri kararıyordu. Kollarını kaldıracak hali de kalmamıştı ama, aşağıda Mustafa durmuş ona hayranlıkla bakıyordu. Geriye ölse de dönemezdi. Ya ölecek, ya uçuşumun başındaki çok mavi top çiçeği alıp getirecekti. Soluklanıp yeniden tırmanmaya başladı. Kaya çok düzdü, arada sırada ellerini sokup tutunduğu küçük yarıklar da olmasa mümkünü yok bu kadar bile çıkamazdı. Mustafa öyle durup bakmasa çoktan inmişti Salman.

Çocuk gözlerini ondan alamıyor, Salman diretiyordu ya, bir karış da çıkamıyordu artık. Kolları kendini taşıyamaz olmuştu. Aşağıya bakıyor, başı dönüyordu. Bir de baktı, usul usul geri iniyordu. Küçük bir sakız çalısının bittiği yere kadar geldi. Elleri kanamıştı. Yüreği küt küt atıyor, kolları gittikçe gücünü yitiriyordu. Orada durmuş sallanıyordu, kırmızı yapraklı çalının yanında. Burada bir karış derinliğinde bir kaya çıkıntısı vardı, ellerini çıkıntının arkasına kadar uzatmasa çoktan çözülüp düşmüştü. Aşağıda durmuş kendisine bakan Mustafanın gözleriyle karşılaşıyor, Hacı Yusufu düşünüyordu, Hacı Yusuf bu kayadan daha düz, birkaç misli daha yüksek bir kayaya bir kere çıkmış, oradan kartal yavrularını aşırılmıştı, hem de üç tane. Sonra bir daha da oraya yaklaşamamıştı. Hacı Yusuf gibi uçuşumdan kartal yuvalarına kadar çıkmak, köydeki bütün çocukların, Salmanın bile düşüydü.

Aşağıdan, gözlerini ona dikmiş hayranlıkla bakan Mustafanın gözlerinde sevinç pırıltıları görüyordu.

Uzun bir çabadan sonra kayadan indiğinde elleri kan için-

deydi, tepeden tırnağa da öfkeye kesmiş, su gibi de terlemişti. Mustafanın gözleri daha gülüyordu. Geldi çocuğun önünde durdu, yüzü çarpılmış, gözleri koyulaşmış, sinsilemişti, çocuk birden daha çok korkup sarardı.

"Ne gülüyorsun lan, bir açık yerimi mi gördün? Oraya çıkmak o kadar kolaysa sen çıksana." Elinden tutup çocuğu kayanın dibine hızla çekti götürdü: "Haydi, kolaysa, bana güleceğine sen bir karış çıksana.

Mustafa usulca kayaya yapıştı tırmanmaya koyuldu. Tırmanırken sonsuz bir güç harcıyordu ya, gene de tırmanıyordu... Yerden bir insan boyu kadar kayaya tırmanmış gitmişti ki Salman gene bağırdı:

"İn oradan, bir düşersen, düşer de ölürsen o anan olacak Zero beni tırnaklarıyla parça parça eder."

Çocuk usulcana kayadan sağıldı, geldi orada durdu. Yüzü kül gibiydi.

"Haydi gidelim. Yarın gene geliriz, ben o zaman bir iyice kayanın başına çıkar, o çiçekleri sana koparır getiririm."

Salman önde, Mustafa arkada koşarak köye döndüler. Çocuk arkada kayalıklarda düşüp kalkarak, ötekinin arkasından ne yapıp etlemişti de ulaşmıştı. Onları karşılayan Zero çok telaşlıydı.

"Nereye gittiniz bunca zaman?"

"Kaleye," dedi Salman umursuz, biraz da kafa tutarak. "Mustafayla kalede çok oynadık. Yarın da, her gün de gideceğiz." Salmanın içini bir mutluluk doldurdu, sevindi. Eski haline artık dönmüş gibiydi. "Değil mi Mustafa? Mustafayla yarın da at oyunu, kartal oyunu oynayacağız. Değil mi Mustafa?"

Mustafa susuyordu.

"Değil mi Mustafa?"

Mustafa başını önüne eğmişti.

Salman çocuğa yaklaştı, elini tuttu, sertçe sıktı:

"Değil mi, Mustafa, gideceğiz değil mi?"

Mustafa ölü bir sesle:

"Gideceğiz," dedi.

Salman sevindi, sıçradı, oynadı, güldü, takla attı, başının üstüne dikildi: "Allooooş," diye bağırdı. "Allooooş, her gün gi-

deceğiz." Geldi Mustafayı havaya kaldırdı. "Sana bir at yapacağım ki kamıştan, yarın, bir kocaman kamışım var ki, taaa kullakları böyle olacak. Göreceksin yarın sabah..."

Akşam çiftlikten İsmail Ağa gelince Zero hemen bugünkü olan biteni ona anlattı.

"Yaaa," dedi İsmail Ağa, "demek Salman kardeşini sırtına bindirip onu ırmağa, kale boynuna götürdü, orada oynamışlar, öyle mi?"

Salman:

"Her gün gideceğiz, değil mi Mustafa?" diye yaltaklandı. Gözlerini belerterek baktı çocuğa.

Mustafa:

"Gideceğiz," dedi sesi titreyerek.

Bundan sonra Salman Mustafayı artık bırakmadı. Her gün kale boynunda, ırmağın kıyısında, Topal İbrahim'in bahçesindeki arı kovanlarının arasmda oynadılar. Salman o ilk çıkamadığı kayalığa çıkmış, oradaki çiçekleri koparmış, Mustafaya getirip vermişti. Çiçekler, bir çiçeklikte kurumuşlar, daha evde duruyorlardı. Sonra Adacaya gittiler, kayalıkların arasından nergis topladılar. Adaca ovanın ortasına düşmüş küçücük, kayalık bir tepeydi. Daha yaklaşırken tepeden koygun bir nergis kokusu gelirdi ılık yellere. Alıçlı koyağa da gittiler. Alıç toplayıp kokulu, yediler. Hacı Yusufun kartal yuvalarının altında da durup, orada, gözlerini yuvalara, kartallara dikip gün doğumundan gün batımına kadar kaldılar. Hayıtlardan arabalar, kamışlardan türlü atlar yaptılar, ırmağın kıyısına çaykara kazıp soğuk sular içtiler. Karşı mahalleden incir, tarlalardan karpuz kavun çaldılar. Bütün bunlara hiç sevinemiyordu Mustafa, hiç de konuşmuyordu. Salman onu nereye isterse bir taşbebek gibi oraya sürüklüyor, ne isterse yapıyordu. Çocuk gittikçe kendi içine yutuluyordu. Bu, Zeronun gözünden kaçmıyordu ya, çocukların işine karışmak, olanı biteni İsmail Ağaya söylemek istemiyordu. Bir de, arada sırada, Mustafayla oynarken Salmanın gözlerinde bir tuhaf pırıltılar görüyor, korkuyordu. Bunu da mümkünü yok İsmail Ağaya söyleyemezdi.

Salman Mustafayı tutsak kılmıştı. O ne isterse Mustafa çıt çıkarmadan yapıyordu. Onun ses çıkarmadığını anlayan Sal-

man da, el altından ona işkence yapıyordu, çocuğun çekirge-
den, sümüklüböcekten, kurbağadan iğrendiğini biliyor, kabuk-
larını teker teker kırdığı sümüklüböcekleri, başlarını, kanatları-
nı kopardığı selli, birer el büyüklüğündeki çekirgeleri, sivriltti-
ği kamış çöplerine geçirdiği yeşil kurbağaları çocuğun önüne
yığıyordu. Mustafa önünde paramparça olmuş sümüklüböcek,
çöplere geçmiş, gözleri daha da pörtlemiş soluklanan kurbağa,
üst üste cansız çekirge yığınlarını görünce tir tir titreyerek göz-
lerini kapatıyor, Salmansa bağırarak çağırarak, bir yabanıl
oyunda çocuğun yöresinde dönerek oynuyordu. Sonra kocaman
bir ateş yakıyor, çekirge, sümüklüböcek yığınlarını, ince
kamış parçalarına geçirilmiş, bacakları oynayan, boğazları şişip
inen kurbağaları içine atıyor, ocaktan dağılan iç bayıltıcı bir ko-
ku dolduruyordu kayalıkları. Sonra günlerce çalışıp bir çakır
yılan yakalıyor, getiriyor çocuğa, "Tut bunu," diye uzatıyor,
Mustafa gene gözlerini yumuyor, Salman onun elini alıp soğuk
yılanın üstüne koyuyor, Mustafa kızgın demire değmiş gibi eli-
ni hızla çekiyordu. Salman, "Korkak, korkak, adam olmaz pis
herif," diye bağırıyor, çocuğun elini yeniden alıp yılanın üstüne
koyuyor, Mustafa yılanı kavrayıncaya kadar bunu yineliyor, so-
nunda çocuk edemiyor, yılanı sıkı sıkıya yakalıyor, bir daha da
bırakmıyor, sıkıyor sıkıyordu. Birinde Salman kocaman, upu-
zun bir karayılan yakalamış Mustafaya getirmiş, çocuk bu gör-
kemli yılanı bir an bile bakamamış, hemen gözlerini kapamıştı.
Elleri de kasılmış, Salman onun parmaklarını açıp bir türlü yı-
lanın üstüne koyamıyor, "Korkak, korkak, kurbağadan da kor-
kak," diye bağırıyordu. "Ne var şu yilancıktan da korkacak,
küçümencik bir yılan." Sonunda Salman uğraştı, çabaladı, tek
eliyle, öteki eliyle yılanı tutuyordu, çocuğun elini açtı, "Yaka-
la," diye bağırdı, "yakala şu güzel yılanı." Çocuk titriyordu.
Gözleri de sıkı sıkıya kapalıydı. "Yakala be, pis korkak. Sen de
büyüyüp babama oğul olacaksın değil mi, yakala..." O kadar
bağırıyordu ki karşı kayalar uzun uzun yankılanıyordu. "Yaka-
la..." Mustafa birden kalktı, gözlerini de açmıştı, yılanı iki eliyle
yakaladı, bayırdan aşağı aldı yatırdı. Salman arkasından bağırı-
yor, çocuk duymuyordu. Yılanın başı, kuyruğu sırtına doğru
kıvrılıyor, çözülüyor, çocuğun yelinden sallanıyordu. Mustafa

böyle, bayırdan aşağıya, düzdeki yola kadar koştu, bir çalı köküne ayağı takılmış ki, boyu boyunca oraya kapaklandı, bir daha da doğrulamadı. Az sonra ona Salman ulaştı. Çocuk köruk gibi soluyordu. Gözleri kocaman açılmış, apak kesilmişti. Salman onu kaldırmaya çalışıyor, çocuk çözülmüş, o kaldırdıkça ayakta duramayıp yere düşüyor, yılan orada upuzun cansızmışçasına yatıyordu. Salman onunla uğraşırken durmadan da, "Korkak korkak," diyordu. "Korkak adamlar batsın. Bir korkak adam ha yaşamış, ha yaşamamış, hiçbir farkı yok." Sonunda Salman çocuğu sırtına bindirip suyun kıyısına kadar götürdü. Mustafa kendisinden geçmişti. Usul usul soluk alıyordu ya, Salman bunun farkında değildi. "Ölme, ölme," diye ona yalvarıyor, yüzüne su serpiyordu. "Ölme, ölme, nolursun ölme..." Çocuğu oradan oraya sürüklüyor. "Ölme kardeşim, ölme Mustafa, sana bir daha karayılan tutturmayacağım. Sen ölürsen, babam da beni öldürür." Çırpınıyor, gidiyor geliyor, dövünüyor. "Yılan batsın, yılanı yerin dibine geçsin..." diye de inliyordu. Sonunda edemedi, Mustafanın başucuna oturdu, gözlerini onun yüzüne dikti. "Ölürsen öl ulan," diye öfkeyle söylendi. "Ben mi öldürdüm seni, kendiliğinden öldün. Anan da böyle senin gibi çürük birisini doğurmayaydı. Öl!" Bir daha da konuşmadı, çocuğun başucunda öyle kalakaldı. Çocuğun yüzündeki her seyirmeyi, her kıpırtıyı izliyor, tetikte, yüzdeki en küçük bir değişmede yüreği hop ediyordu.

Güneş batıya doğru yıkılıp gitmişti. Mustafa daha çakılların üstünde soluksuz yatıyordu. Salman başucunda, bütün bedeni uyuşmuş, düşünemiyordu bile... Yalnız, bu çocuğu burada koyup şu karşı uzak dağların arkasına, şu koyu morluğun içine kaçmayı düşünüyordu. Baş, bedeni bir koyu morluk kesilmişti. Bu çocuğun ölümünden sonra babasının yüzüne nasıl bakacaktı? Baksa bile İsmail Ağa onu anında öldürür, Mustafayla onu yan yana gömerdi. Kaçmak için geceyi bekliyor, karanlıktan da, yollardan, morluktan da ödü kopuyordu. Bunalmış, kaçarken çocuğu paramparça etmeyi, çocuğu paramparça doğrayıp öyle kaçmayı sonsuz bir öfkede, delilikte düşünürken, birden Mustafanın gözleri açılıverdi. Salman bu tansığa bir türlü inanamadı. Bu sefer de onun eli ayağı çözüldü, salt, "Mustafa," diyebil-

di, "Mustafa..." Sonra Mustafa doğruldu, nerede bulunduklarını, kendisine ne olduğunu araştırarak şaşkın şaşkın Salmanın yüzüne baktı. Gölgesi ırmağın suyunun üstüne düşmüş, uzuyordu, akan suda incecikten dalgalanarak. Çocuğın nedense gözü gölgesine takılmıştı. Salmanın koyverdiği sevinç çığlıkla- rıyla dalgınlığından ayıktı. Salman, oynayarak, gülerek, takla- lar atarak, türküler söyleyerek kumların üstünde, Mustafanın yöresinde dönüyor, "Ölmedin, ölmedin, ne güzel, ölmedin, ba- bam da beni öldürmeyecek, ben de o dağın arkasma, devlerin içine gitmeyeceğim. Ne güzel, ne güzel, ne güzel," diyordu, kendisini bir çılgınlığa kaptırmış.

Böyle uzun bir süre çocuğın yöresinde döndü, sonra da birden orada suyun kıyısında dikildi kaldı. Bir süre derin dü- şüncelere daldı, başını kaldırdı sert:

"Mustafa," diye bağırdı, "gel buraya."

Sesi ustura gibiydi. Mustafa sallanarak vardı, az ilerisinde, karşısında durdu.

"Mustafa..."

Çocuk başını bile kaldıramıyordu.

"Mustafa, eve dönünce öldüğünü anana, babama söyleme- yeceksin. Olur mu?"

Mustafa karşısında öyle durmuş susuyordu.

"Babam senin öldüğünü duyarsa beni hemen öldürür, sen benim ölmemi istiyor musun? Babam beni öldürmezse, ben de kendim sana at olurum. Ben de sana kartal yavrusu getiririm. Seni Topal İbrahim'in arılarının içine götürürüm. Sana boncuklu arı tutarım. Beni babam öldürmesin, olur mu?"

Mustafa iki kolunu yanına düşürmüş gözlerini yere dik- mişti. Salmanın korkusu gittikçe büyüyordu.

"Sen de öldüğünü, karayılanı babama söylersen ben de se- ni, bak şuraya, o kayalığa, o kayalığın arkasında ağzına kadar çingiraklıyılanla dolu bir kuyu var, seni onların içine atarım, daha sen kuyuya düşerken seni havada kaparlar yılanlar, par- çalarlar, kemiklerini bile yutarlar. Söyleyecek misin?"

Mustafa durumunu hiç bozmuyor, başını da bir kere olsun yerden kaldırıp Salmanın yüzüne bakmıyordu.

"Şu mağarayı görüyor musun?"

Çocuğun çenesinden tutup başını kaldırdı:

"Görüyor musun?"

Elini çekince Mustafanın başı gene eski durumuna geldi.

"O mağaranın içi kayışkanat, yarasa dolu. İşte belki bin tane kayışkanat orada tepe aşağı asılı. Eğer karayılanı, hem de öldüğünü gider babama söylersen, babam da beni öldürür, ondan sonra da ben seni bu mağaraya götürür bağlarım. Bu mağaraya var ya, kimse gidip de korkusundan yanaşamaz. Ben seni mağaraya bağlayınca da o yarasalar gelir, önce senin gözlerine yapışırılar emerler, emerler... Sonra başına, karnına, çüküne yapışırılar, kanını emerler, yapışırılar emerler... Babama beni söyler misin?"

Mustafa gene yüzünde bir damla kan kalmamış, kanı çekilmiş, ayakta gene sallanmaya başlamıştı.

"Bataklığı biliyor musun, hani Anavarza kalesinin altındaki? İşte seni götürür o bataklığın içine atarım. Sivrisinekler yer bitirir seni. Bataklığın çamuruna bir ayağın değerse bataklık ağır ağır seni içine çeker, sen de bağıra bağıra ölürsün... Çıngıraklıyılanlar, yarasalar, bataklık... Söyleyecek misin?"

Mustafa zorluyor zorluyor çenesi açılmıyordu.

"Söyleyecek misin?"

Titreyen, incecik duyulur duyulmaz bir sesle:

"Söylemeyeceğim," diyebildi sonunda çocuk.

Salman gene bir sevinç kasırgasına tutuldu, Mustafayı kaldırdı kucağına aldı öptü, "Ben senin atnım," diye sırtına bindirdi, yola kadar götürdü. Orada el ele tutuşup yılanı bıraktıkları yere geldiler, yılan orada kıvrılmış yatıyordu. Salman vardı kuyruğundan tuttu onu, "Ölmüş," dedi, "vay fıkarcık yılan. Haydi gidelim Mustafa."

Yılan arkalarından başını taşlara çarpa çarpa geliyordu, gövdesinin yarısı toza bulanmış, bembeyaz olmuş, yarısı öyle kapkara duruyordu. Salman sürüklediği yılanı bir kere olsun dönüp de bakmıyordu.

Mustafa eve varır varmaz titreyerek yatağa girdi. Yemek getirdiler, yiyemedi. Sabaha dek ateşler içinde sayıklayarak, yılan, yarasa, çıngırak diye bağırırdı. İsmail Ağa oğlunun başında gün ışıyınca kadar gözünü kırpmadan bekledi. Öğleye doğru

kasabadan bir otomobille doktor geldi, çocuğun hiçbir şeyi yok, dedi, çantasından bir ilaç çıkarıp verdikten sonra geriye hemen döndü.

Salman bir süre Mustafaya yumuşak davrandı. Bazı da ona sevgisini, hem de içten sevgisini belli ediyordu. Bu sıralar çocuğun kasılması geçiyor, bayağı mutlu oluyordu. Onu sırtına bindiriyor, ona at oluyor, kamıştan türlü atlar, arabalar, düdükler, suyun kıyısına pervaneleri dönen değirmenler yapıyordu. Yalıya gidip orada hayıt çalılarında develer kuruyor, develerin üstüne kokulu su püreni yüklüyorlardı. Kapkara olmuş ballı böğürtlenler, iki el büyüklüğünde koskocaman mantarlar topluyorlardı. Mustafa gene konuşmuyor, gene içine kapanıktı ama, öyle kaskatı da değildi. Korkuyordu, hem de bekliyordu, Salman gene yılanlara, yarasalara, çingiraklara, kertenkelelere, akreplere başlayacak diye.

“Haydi kale boynuna gidelim,” dedi Salman.

Mustafa dayatacak oldu, Salman ona şöyle bir baktı, çocuk sesini çıkarmadan tıpış tıpış yola düştü. Bundan sonra gene ağaçlara çıktılar, kayalara tırmandılar, yılanlar tuttular, kurbağaları karınlarından gene diri diri uzun kamışlara geçirdiler, kırlangıç yuvalarını bozup yavruların başlarını kopardılar, bostanlardan karpuz hırsızladılar... Bütün bunlara Mustafa gittikçe alışıyordu. Bir gün Salman, “Artık mağaraya gideceğiz,” dedi. Kale boynunda, bir karamuk çalısının yanında, tırmandıkları o düz kayanın altındaydılar. “Şu mağaraya gidip yarasaları yakalayacağız. Haydi.” Salman yola düştü. Mustafa yerinden kıpırdamadı. “Gelsene lan,” diye bağırdı var gücüyle Salman. “Şimdi gelirim...” Mustafa yerinden kıpırdamıyordu. “Mustafa!” Aldırmıyordu. “Yürü!” Çocuk öyle duruyordu başı yerde. Salman koşarak geldi, onun elinden hızla tutup çekti, mağaraya yürümeye başladılar. Ter içinde kalarak, düşe kalka, bacaklarını dikenler dalayarak mağaranın kapısına kadar geldiler, yukarıda, uzakta, göğün ucunda kalenin duvarları artık gözükmiyordu. Bulutların arasına karışmış gitmişti. “Haydi girelim.” Salman da korkuyordu. Mustafa kendinden geçmişti. “Haydi!” Salman onu yukarıya, mağaraya çekiyor, Mustafa direniyordu. “Neee, gelmiyor musun?” Mustafa karşı koyuyordu. “Demek

gelmiyorsun, pis korkak. Gör bak, ben seni nasıl sokacağım mağaranın içine." Çocuğun üstüne atıldı, onu kucaklayıp içeriye öyle götürecekti. Mustafa tırnaklarıyla onun yüzünü gözünü çırmalıyor, elleri ayakları, bütün gövdesiyle kendini korumaya çalışıyor, çırpıyordu. Bir ara Salmanın ellerinden kurtuldu, bayırdan aşağı aldı yatırdı. Salman da arkasından... Mustafanın ayağı bir çalıya takıldı, tepesi aşağı gitti, çocuk bayırdan aşağı tortop olmuş yuvarlanıyor, yola doğru, arkasından küçük taşları sürükleyerek iniyordu. Şu aşağıdaki kayanın üstüne kadar yuvarlanır da onun üstünden aşağı uçuruma düşerse paramparça olurdu. Salman bunun bilincindeydi, onun için canını dişine takmış koşuyor, ona yetişmeye çalışıyordu. Mustafa uçurumun biraz yukarısında bir diken kümesine gelince durdu. Salman yetiştiğinde kümenin tam ortasındaki çocuk baştan ayağa kana batmış çabalıyordu. Yüzü, ağzı, burnu, gözleri kandan gözükmüyordu. Salman baş döndürücü bir telaşla kıvranıyordu. İçinden şimşek gibi bir düşünce çakıp geçti. Çocuk şimdi doğru, böyle kan içinde İsmail Ağaya gidecek, o da bunu böyle görünce... Mustafayı tuttu kayanın üstüne getirdi, kanlı yüzüne bakamıyordu onun, çocuk elinde çırpınıyordu, gerilmiş, onu uçurumdan aşağı fırlatacakken, Mustafa dişlerini onun bileğine geçirdi, şimşek gibi bir acıyı yüreğinde duyan Salman kendine geldi, aşağıdaki yoldan da sesler geliyordu, çocuğu sırtına bindirdi düze indiler, suyun kıyısına gittiler. Mustafanın kanı durmuştu oraya varıncaya kadar. Salman onun yüzünü, ellerini, saçlarını, giyitlerindeki tüm kanları yudu, arıttı. Pek öyle derin yarası yoktu, birkaç çalı çizdiği, o kadar. Amma da kanamıştı oğlan, vay be!

"Bunu kimseye söylemeyeceksin, olur mu?"

Mustafanın yüzü sertti.

"Bunu bir kimseye söylersen, sen de ölürsün, ben de..."

Öylesine kesin söyledi ki bunu, çocuk tepeden tırnağa bütün bedeniyle ürperdi.

Gün kavuşurken eve geldiler.

Zero:

"Nerede kaldınız?" diye sordu.

Mustafa ağzını açmadı.

"Yavrum, ne oldu sana böyle?"

Salman:

"Böğürtlen topladık, karamuk dalı kestik... Diken..."

"Vay yavrum... Baban görmesin." Çocuğun yüzüne merhemler süren Zero: "Bir daha böyle böğürtlen toplamayın, dikenlere dalanmayın. İsmail Ağa görürse bu yırtıkları, bir daha ikinizi hiçbir yere göndermez."

Aradan birkaç gün geçti, artık Salman da, Mustafa da kendisine gelmişti. Salman aşağıdan yukarıya, sofanın tahta korkuluğuna dayanmış Mustafaya: "Gel," diyordu usulcana. "Gel Mustafa, gel de ırnağa gidelim, üç tane kartal yumurtası buldum, gel!"

Mustafa ona boş gözlerle bakıyordu. Yüzünde hiçbir anlam yoktu. Korkuluğa dayanmış öylece duruyordu. İsmail Ağa kendisine yukardan, Uzunyayladan gelen kaşları, üzengileri, öteki koşumları gümüş, savat işleme Çerkes eyerini gözden geçiriyor, Zero da yün eğiriyordu. Korumacılar merdivenin altında ellerindeki pırıl pırıl Alaman filintalarını yağlıyor, önlerine yığılmış mermileri sırma işleme fişekliklere diziyorlar, usuldan birbirleriyle de konuşuyorlardı.

"Bir daha o mağaraya hiç gitmeyeceğiz."

Çocuktan ses çıkmıyordu. Salmanı hiç duymuyor gibi.

"Bak sana alıç topladım. Haydi in aşağı gidelim."

Salmanın sesi yalvarıyor, çocuk hiç orali olmuyor, öteki bu duruma gittikçe öfkeleniyordu.

"Gelmiyor musun?"

Sesi ürkütücüydü. Koşarak merdivenleri çıktı, Mustafanın kolundan hızla tutup çekti:

"Gel!"

Hiç umulmadık bir şey oldu, çocuk gerilmiş bir yay gibi onun üstüne atladı. Köyün öteki ucundan duyulan çığlıklar atarak vuruyor, ısıyor, Salmanın yüzünü gözünü çırmalıyor, öteki, başını elleri arasına almış kendini korumaya çalışıyordu. İsmail Ağa yetişip Mustafayı kucağına aldı, Mustafa daha çırpınıyordu çığlık çığlığa, kendinden geçmiş babasının kollarından kurtulmaya çalışıyordu.

Yumulmuş kalmış, korku içindeki Salman:

“Ben ona bir şey, bir şey yapmadım ki... Ben ona... Suyun kıyısına gidelim dedim. O da beni dövdü. Ben bir şey yapmadım ki... Hiçbir şey...” diyor, kekeliyordu.

Salman bu olaydan sonra birkaç kez daha Mustafaya yanaşmaya çalıştı, her keresinde başka bir yaklaşma biçimi deniyor, kimi gülererek, kimi üzülmüş, kimi kez korkutarak, kimi de yalvararak, hepsinde de Mustafanın tavrı aynı oluyor, korkunç çığlıklarla onun üstüne saldırıyordu.

Sonunda İsmail Ağa Salmanı çağırdı:

“Salman,” dedi, öfkeyle, sert, bıçak gibi bir sesle, “sen bu çocuğa çok kötü bir şey yapmış olacaksın. Bir daha ona yaklaşmayacaksın. Bir daha senin ona yaklaştığını görürsem...”

Salman başı önünde, ter içinde kalmış, onun karşısından hiçbir söze varmadan çekildi gene eskisi gibi, bundan sonra da öyle pek ortalıkta gözükmeydi, sanki bu evde yaşamıyordu. Bir gölge gibi eve giriyor çıkıyordu. Köyde de bir gölge gibi dolaşıyor, köylüler de bu köyde böyle birisinin yaşayıp yaşamadığının farkında olmuyorlardı.

Aradan ne kadar bir süre geçti, İsmail Ağa bilmiyor, belki dört, belki altı yıl, Ağa bir gün karşısında Salmanı görünce hiç şaşırmadı. Omuzları genişlemiş, biraz daha boy atmış, gözleri kısılmış, gözlerinde hain, sert, acı çekmiş pırıltılar, bıyığı da usuldan terlemiş... Ayaklarındaki siyah çizimleri pırıl pırıldı, şalvarının paça ağızları, yanları, cepleri sırma işlemeydi. Gömleği çizgili ipekten, ceketini de Suriyeden gelen İngiliz malı pahalı, mavi yeşil arası bir kumaştandı. Beline saçakları dizlerine kadar inen bir Trablus kuşak bağlamış, kuşağın arasına da sapı fildişi bir nagant tabanca sokmuştu. İsmail Ağa, tıpkı benim gibi giyiniyor, beline de tıpkı benim gibi sokuyor sapı fildişi nagant tabancayı, yalnız, fazladan, Salmanın cebinde sapsarı bir mendil sokulu, diye düşündü.

“Söyle yavrum, Salman.”

“Bir Alaman filintası istiyorum, bir de at.”

İsmail Ağa güldü:

“Hepsi senin değil mi?”

“Benim,” dedi, “benim ya...” Acı acı gülümsedi.

“Git tavladan beğendiğin atı al, var silahlığa beğendiğin fi-
lintayı seç... Hiçbirisini beğenmezsen... Al şu parayı, istediğin
yerden, istediğin atı, istediğin filintayı al...”

Babasının sevinerek uzattığı bir deste parayı alan Salman:

“Sağ ol baba,” dedi çekildi gitti.

İsmail Ağa onun arkasından sevgiyle baktı, eski günler
gözlerinin önünden ağır ağır geçti. Haşmet Beyi, kök söktükleri
günleri, anasının öldüğü günü, Salmanın başındaki güzel ko-
kulu merhemleri anımsadı. Eski günler ne zaman aklına düşse
önce güzel, binbir dağ kokusu karışığı kokuyla kokarak, başı,
elleri ak bezlerle sarılı bir deri bir kemik Salman geliyordu göz-
lerinin önüne. Salmanı ne zaman görse o dağ kokularıyla dolu-
yor, içi açılıyordu. Zero, evin öteki kişileri bu çocuğa niçin bu
kadar düşman olmuşlardı bir türlü anlamıyor, bu yüzden de
ona gittikçe, günler geçtikçe daha bir sıcaklıkla, sevgiyle, daha
da çok acımayla yaklaşıyordu. Mustafa doğduktan sonra Sal-
mana biraz boş vermiş, bütün sevgisini Mustafada yoğunlaştır-
mıştı ya, öteki de büyümüşü. Mustafayı da hiç anlamıyordu.
Salman ona yaklaşmak, onu sevmek için neler neler yapmış,
öteki de günler geçtikçe ondan biraz daha kaçmış, ona biraz
daha düşman olmuştu. Tuhaftı, Mustafa hem ondan korkuyor,
korktukça da ona saldırıyordu. Acaba çok eskiden, Mustafa üç
dört yaşlarındayken bir şey mi yapmıştı çocuğa Salman? Arada
sırada bunlar kafasına takılıyordu ama, pek üstünde durmadan
geçistiriyordu. Arada sırada başka bir düşünce de gelip kafası-
na yerleşiyordu. Böyle düşünceleri kafasından kovmak istiyor,
o düşünceler inatla geliyor, düşlerine, gecesine gündüzüne yer-
leşiyordu: Salman mı beni daha çok seviyor, Mustafa mı? Mus-
tafadaki içgüdüsel, doğal, sezgi gibi, sevgiye benzeyen, kanda
olan, bağlanmış, bir kan, bir et olan, salt bir sevinç olan bir sev-
giydi. Bir kaynak suyu gibi. Salmanın sevgisiyse bambaşkaydı,
onun sevgisi bir tapınma, bir sonsuz hayranlıktı. Salmanın
dünyası yalnızca oydu. Salman bu dünyada ondan başka hiçbir
şeyi düşünmüyor, her adımını onun için atıyor, her devinimi
onun için oluyordu. Onun için soluk alıyor, onun için yaşıyor-
du. Salmanın ne Tanrısı, ne anası babası, ne hiçbir kimsesi, ne
köyü, ne köylüsü, ne kardeşi, ondan başka hiçbir şeysi yoktu.

Bundan dolayı da kanının her damlasında onu yaşıyor, onu duyuyordu. Belki aşk dedikleri buydu. Dünyada bir tek şeyden başka gözü hiçbir şeyi görmemek, yalnız bir tek şeyi soluk almak... Salman kendisini soluyordu. Çocuğun ona şöyle hiç kimseye, kendi kendisine bile belli etmeden bir bakışı vardı, tepeden tırnağa, gözleri elleri, saçları, kaşları, kirpikleri, bastığı toprak, giydiği giyitleriyle salt sevgi kesiliyordu. İsmail Ağa kendini bildi bileli, Salman onun tek mutluluğu olmuştu. Ne karısı, ne anası, ne kardeşleri, hiçbirisi, ne de Mustafa onun bu kadar yakını, sevgisi dostluğu içini titreten bir aşk olmamıştı. Başına bir hal gelecek olsa, Salman da hemen o anda ölür giderdi. Mustafaysa, herkesin babasının başına bir hal gelmişti, her şeyi doğal, herkesin babasını kabul ettiği gibi edecek, biraz üzülecek, sonra da onun babasına ettiği gibi unutup gidecekti. Belki bir oğluna adım koyacaktı, çağırırken hiç de onu anımsamayarak. Adı, soyut bir ad, sonunda çocuğun öz adı olacaktı. O da düşünde, gecesinde gündüzünde kendisine bile belli etmeden hep Salnam düşünüyordu. Salmana bir şeyler yapmayı, evler kurmayı, tarlalar vermeyi düşünüyordu. Ama bunu nasıl yapacaktı, kendisi ne olursa olsun, başta Zero, Hasan, Mustafa ona kanlı bıçaklı düşman olacaktı. Ama gene de Salmana sevgisini göstermenin, onun kendi yanında özel bir yeri olduğunu göstermenin bir yolunu bulacaktı.

Salmanın Alaman filintasıyla atı isteyip ortadan silinmesiyle, yeniden meydana çıkması arasında az süre geçti. Her sabah gün ışımadan atına biniyor, al, yarım kan İngiliz üç yaşlı bir at seçmişti tavlardan, gerçekten bu at İsmail Ağa tavlalarının en güzel atlarından birisiydi, al ata biniyor, daha gün ışımadan, Alaman filintası omuzuna asılı, sıram sıram kılaptan işleme fişeklikleri kuşanmış, köyün içinden çıkıyor, gediğin öte yüzündeki karşı dağa sırtını vermiş yeni çiftliğe gidiyor, ancak bir hafta, on beş gün sonradır ki al atının üstünde dimdik, alımlı, yanına yönüne bakmadan, bazan da doludizgin köye giriyordu. Kimi zamanlar da belki bir aydan fazla bir süre onu kimsecikler görmüyordu. Arada sırada köyün içinden geçip giden bir düş adam, bir gölge gibi bir şey olmuştu.

"Baba," dedi bir sabah, İsmail Ağa namazdan ıslıl ıslıl bir yüzle yeni kalkmış seccadesini topluyordu, "bana bugün izin ver ki şu köyün başındaki belaları, kartalları yok edeyim."

"Kartallar ne yapıyor ki köye?"

"Görmüyor musun köyde hiç tavuk yok. Dağlarda da kuş, keklik kalmadı. Soyunu keseceğim kartalların. Bir de onlardan Osmanın öcünü alacağım."

Osman sözünü duyunca İsmail Ağanın yüzü sarardı, bu da Salmanın gözünden kaçmadı.

"Peki nasıl yapacaksın bu işi?"

"Sen yeter ki izin ver baba, gerisine karışma."

"Köylüye haber ver ki, çocuklar korkmasınlar."

"Olur," dedi Salman, Zeronun yanına gitti, "Zero Ana," diye onun elini öptü, "bundan sonra tavuk, kaz, hindi, istersen sülün de yetiştirirsin. Kartallar bir daha bu köye inemeyecek."

"Nasıl yapacaksın bunu?"

"Teker teker vuracağım."

"Daha şimdiden birkaç kurk tavuk bulup yüz yumurta bastırıyorum. Haydi göreyim seni."

"Gör beni," diye sevinçle, açıkyürekle güldü Salman. Salmanın böylesine aydınlık, sevinçli yüzüne hiç alışık değildiler.

Salman aşağıya, odaya indi, oradan büyük bir kafes dolusu sığırcıkla çıktı. İsmail Ağa, Zero, Mustafa, koruyucular konağın sofasının korkuluğuna dayanmışlar, onun kocaman, ağzına kadar kuşlarla dolu kafesi yana yatarak götürüşünü seyrediyorlardı. Salmanın yüzü gerilmiş, düşünceliydi. Nar ağacının altına kadar gitti, kayalığın tepesine elindeki kafesle tırmandı, kafesten bir sığırcık çıkarıp en uç dala bir kulaç uzunlukta bir iple bağladı. Sonra bir sivri kayanın tepesine, sonra avludaki çardağın kurnuş kurnuzı çam dallarıyla döşenmiş damındaki bir direğe, yukardaki kayaların arasında bulduğu pınarlara, sivri kayanın tepesindeki bir kenger köküne birer ikişer sığırcık koydu. Koydukları yerde kuşlar bir iki, dahası da üç kulaç havalanıp havalanıp iniyorlardı. Vardı, kuşları sıraladığı alanın orta yerlerinde, bir kayanın kuytusunda bir yer buldu, sırtını taş a verip tüfeği elinde oraya oturdu. Köylüler de haberlenmişler, olanı biteni seyrediyor, kartallarla Salmanın savaşını görmeye hazırlanıyorlardı.

Salman, İsmail Ağa, evdekiler, her birisi gökteki meteliği vurur birer nişancı olan koruyucular, köylüler susmuşlar, nara, kayalıklara, çardağa bağlanmış kuşlara gelecek kartalları bekliyorlardı. Gün ikindiye kadar böyle yemeden içmeden beklediler. Bu süre içinde de ancak birkaç kartal kuzeydeki dağın gündoğusundaki sivri kayalıklardan uçup geldiler, köyün üstünde epey uzaklardan, göğüslerini esen ince yele vermiş ağır ağır dolanıp sonra gittiler. Salmanın sığırcıklarının bağlı oldukları yerin üstüne bile yaklaşmadılar. Ne olmuştu bu kartallara böyle, Salmana bir oyun mu oynuyorlardı? Oysaki daha önceleri köyün içinde bir civciv, bir kuş gözükmesin, nerden, nasıl kokusunu alıyorsa alıyorlar, bir hışım gibi kanatlarını kısıp iniyor, yerdeki civcivi kaptıkları gibi, göz açıp kapayıncaya kadar gökyüzünü buluyorlardı. Neden sonradır ki Çanak kale savaşlarından kalma Ali Çavuş tüfeği kapıyor, ta uzaklara, dağın doruğuna kadar tırnaklarına takılı civcivle uçup gitmiş kuşun ardından bir el ateş ediyordu.

İkindiüstü garbi yeli çıkıncadır ki, kokuyu alan kartallar köyün üstünde yavaş yavaş, birer ikişer kayarak başlarını yan yatırıp bir gözleriyle yeri, köyün içini araştırarak dolanmaya başladılar. Salmanın eli tetikteydi ve kurşunu tüfeğin ağzına vermişti, soğukkanlı olmaya, işi hiç aceleye getirmemeye çalışıyordu. Bu ömrünün ilk en büyük sınavıydı. Ya kuşlar inmezse, ya geç kalırsa, bu kartallar, çok iyi biliyordu Salman, yıllar yılı gözlemiş, onların huylarını iyi öğrenmişti, gökten bir anda gözükmemecesine avlarının üstüne inip hemen geri kalkıyorlardı, hemen göz açıp kapamadan da az bir sürede inip sığırcıkları alıp kalkarlarsa, ya geç kalırsa diye korkuyordu Salman. İnmemelerinin hiçbir mümkünü yoktu. Bu korkuyu ilk anda içinden sildi attı. Kartallar inince de vuramamasının mümkünü yoktu, bunu çok denemiş, son günlerde hiç boşa atmamıştı karşiki, çiftliğin üstündeki kartal kaynaşan dağda. Gene de, ya elim titrerse diye korkuyor, bütün bedeni gergin bir yaya dönmüş bekliyor, bütün kendisini tutmasına karşın içten içe, belirsiz bir titremeyle titriyordu. Arada sırada da orada, korkuluğa dayanmış babasma bakınca da heyecanı bir kat daha artıyor, bunun da önüne geçemiyordu. Evin balkonunda Mustafa, Zero, koru-

yucular, köyden yedi sekiz, on kişi, bir kalabalık da İsmail Ağanın yanına çıkmışlardı, ötekiler gidiyorlar geliyorlar, inip çıkıyorlar, İsmail Ağaysa gözlerini ona dikmiş yerinden hiç kıpırdamadan, taş kesilmiş ona bakıyordu. Kim bilir gözlerinde nasıl bir sevgi, sıcaklıkla gerilmiş, oğlum kartalı vuracak mı diye, o da Salman gibi nasıl bekliyordu. "Allah," diyordu, "Allah," farkında olmadan sesli sesli, "Allah, beni babama karşı mahcup etme. Beni eğer bugün mahcup edeceksen canımı al... Gönder kartallarını Allah."

Kartallar köyün üstünde bir şeyler araştırıyor, başlarını yan yatırıp bakıyor, bir şeyler görmeye çalışıyor göremiyorlardı. Kanatlarını alabildiğine germişler, göğüslerini esen yele vermişler, bir suda yüzer gibi, kımıldamaz gibi uçuyorlardı. Salmanın gözleri onlarda, hiçbir devinimlerini kaçırmıyordu. Gerilmiş öyle duran, kıpırdamadan, belli etmeden, gökte ileriye geriye akan kuşlarda küçük bir devinim değişikliği onun yüreğini hoplatıyor, biraz daha gerginliğini artırıyordu. Hele kuşlar birazcık alçalmayagörsünler, Salmanın eli ayağı tümünden boşalıyordu. Böylece, gözleri kartallarda, gün kavuşuncaya, ortalık kararınca, gökten son kalmış hayal meyal seçilen birkaç kartal da çekilip gidinceye kadar orada bekledi. Yere gelen yanları, tetikteki parmağı, başı gözleri uyuşmuştu. Sökülürcesine yerinden kalktı, bağladığı kuşları topladı kafese koydu, kafesi de götürdü odaya kilitledi, yemek yemeden, su içmeden atına bindi, karşıdaki ova köyüne sürdü.

Sabahleyin oradan döndüğünde heybesi ağzına kadar yolunmuş civcivlerle, piliçlerle doluydu. Atı avluya, kaktüs ağılına oradaki kazığa bağladıktan sonra odaya gitti sığırcıkları aldı, dünkü gibi gene kuşları yerlerine dağıtıp, her birisinin yanına birkaç piliç, civciv koydu, tüfeğini alıp yerine oturup beklemeye başladı gene dünkü gibi. İsmail Ağa da Mustafayla birlikte gelip gene balkondaki fesleğenin yanında yerini aldı. Demek babası ondan daha umudunu kesmemişti. Bu, Salmanı sevindirdi. "Ulan gelin," diyordu, "ulan boklar daha size ne yapayım ki, yolunmuş celfin bile getirdim. Gönder be Allahım," diyordu, "nolursun gönder. Sen de bana bugün şu kartallardan çok değil üçünü gönderirsen, ben sana kocaman bir koç kurban

keserim. Ah bir göndersen bugün kartalları, ben de sana daha neler neler yaparım. Ne olursun be Allahım gönder şunları. Öyle durup dururken, yabanın dağında üstüme bin tanesini gönderirsin, ben de attığımı indiririm, güzel Allahım bugün neden bir tane bile göndermezsin?"

Bugün kartallar dünkünden daha önce çıktılar ortaya, gün tepeye dikilmiş, neredeyse öğle olmuştu ki, daha garbi yeli en küçük fisilememişti bile, Salmanın üstüne gelip uçmaya başladılar. Bu, Salmanı umutlandırdı. İsmail Ağanın balkonu gene insanla dolmuş, köylü gene alana dökülmüş, bekliyorlardı.

Bugün de bir tek kartal inmedi. Kartalın bir tanesi iki kavak boyu alçaldı, Salman tetiğe bassa mümkünü yok vururdu ya, ya vuramazsam diye düşündü, kendisine güvenemedi, alçalan kartal da indiği gibi ağır ağır yükselerek çekti gitti. Ve gün kavuşurken gökte bir tek kartal kalmadı.

Üçüncü gün gene yerindeydi Salman, o gece sabaha kadar uyumamış, içi alıp alıp vermişti. Kartallar bugün de inmezler, şu erkete kuşları kapmaya uğraşmazlarsa yanmış gitmiş, ele aleme rezil olmuştu. O zaman atına binip, filintasını omuzuna alıp buradan gitmekten başka çaresi yoktu. Ama babasını görmeden, ona yiğitliğini, kim olduğunu göstermeden nasıl, nereye gidebilirdi? O babasının olmadığı yerde soluk alamaz, yaşayamazdı. Onu birkaç gün görmese dehşet bir özlem olup buruna tütüyordu. Ya aylar, ya yıllar, ya bir ömür boyu görmemek... Salmanın beyni duruyor, bundan sonrasını düşünemiyordu bile.

Kuşluk vaktiydi, gün kızdırmıştı, kayalıklardan iki orta boy kartalın kalktığını gördü Salman, yüreği hopladı. Köyün üstüne geliyorlardı. Salman bu kartalları iyi tanıyordu, köylülerin cıgır dedikleri kırmızı, bakır rengi, gözlerinde geniş sarı halkalar olan, kartal soylarının en yırtıcısı bir kuştı. Onların arkasından dördü beşi, onların arkasından da on beş yirmisi sökün etti. Bunlar kokuyu aldılar geliyorlar diye, oturduğu yerden Salman kalktı, kendi yöresinde birkaç kez döndü, sonra gerisingeri olduğu yere oturdu. Köylüler de uçup gelen cıgırları görmüşlerdi. Kuşlar gökte gittikçe çoğalıyorlardı. Öyle kuşlardı ki bu cıgırlar, yerde bir kuş, serçe, civciv görmesinler, ne ka-

dar yüksekten uçarlarsa uçsunlar, kanatlarını kısıp şimşek gibi avın üstüne sağlıyorlardı. O hızlı, ok gibi uçan kırlangıçlara, yakalayamamaları bile bir çakıyorlardı. Birden bütün köy hep bir ağızdan sevinçle "Cıngır" diye bağırды. Kuşlar alçalarak köyün üstüne akıyorlardı. "Cıngır..." Sivri, keskin, mor, üstüne ak bir bulutun takılıp kaldığı doruğun arkasından çoğalarak gelen kırmızı kartallar köyün üstünde çevriniyorlardı, usuldan, yeri kollayarak. "Cıngır..." Az sonra da hepsi bir araya gelip Salmanın üstüne çevrinmeye başladılar. Salman artık sevinçliydi. Kuşların gözleri kadar keskin şahin gözleri, cıngırların gökteki hiçbir devinimlerini kaçırmıyordu. Başlarını yatırıp kayahkların arasına bakışlarını, bağlı sığırcıkları, yolunmuş piliçleri görünce kanatlarının incecik titreyişlerini, saldırmaya hazırlanıp sonra hemen vazgeçişlerini, yeniden kanatları titreyerek yere biraz daha yaklaşışlarını, hiçbir şeyi kaçırmıyordu. Az sonra bir tanesi kanatlarını kısıp bir top olacak, uzun bir fışıltyla yere sağılacak, sığırcığı kaptığı gibi... Kuşların arasından o kuşu seçmişti bile; sivri kanatlı kuş batıdaydı, yönünü doğuya dönmüş, kanatları pır pır, durmadan titreyerek alçalıyordu usuldan, belli belirsiz. Eli tetikte hazırды. Sivri kanatlı kuş geldi bir düzeyde durdu, kanatları titredi titredi, birden yumuldu, tostoparlık oldu, kırmızı sırtından şimşek gibi bir ışık aktı, kıpkırmızı parladı söndü, tam narın üstüne inerken Salmanın parmağı tetiğe çöküverdi. Kuş inerken, tam o anda, ne heyecanı, ne korkusu kalmış, ne de eli titremiştir. Kurşunu yiyen kartal kıpkırmızı bir saçıldı, kanadının birisi yana kaydı, az ileriye savruldu, sonra da tenger menger gitti narın üst başındaki kayalığın arasına düştü.

Artık cıngırlar gittikçe çoğalıyor, onları iyi izleyen Salman kuşlar daha havada yumulur yumulmaz, yarı yola kadar ancak inmişlerken basıyordu tetiğe. Ve kuş havada bir an karman çorman olmuş savruluyor, sonra gökten yere cansız düşüyordu.

Salman doruğun ardından durmadan akıp gelen, gelip üstünde yumulup bağlı sığırcıklara saldıran kuşları hiçbir kurşununun boşa salmadan indiriyordu. Kırmızı kanatlı cıngırlardan sonra iri, uzun kanatlı kartallar da gelmeye, gelip Salmanın tam üstünde kanatlarını kısmaya, kısıp korkunç bir fışıltyla, fı-

şıltıları kayalıklarda yankılanarak aşağı akmaya başladılar. Bu iri kuşları vurmak daha kolay oluyordu. Salman iri kartallara öyle uzun boylu nişan bile almıyor, namlunun ucunu kaldırıp basıyordu tetiğe, kuş bütün hızını yitirip usul usul, dönerek, çarpılmış kanatları, düşmüş başı, seğiren ayaklarıyla yere iniyordu. Hele yaralı kuşlar bir tuhaf oluyorlardı. Son vurduğu yaşlı kartallardan birisi daha yumulur yumulmaz, epeyce yükseklerde yumulmuştu, belki bir kavak boyu ancak yere sağılmıştı ki Salman kurşunu yapıştırmıştı. Kartal önce havada kanatları saçılarak kendi yöresinde bir dönmüş, sonra gene kanatlarını kısıp bir top olmuş, bu sefer hızla göğe ağmış bir süre, sonra orada çözülmüş, sallanarak düşmeye başlamış, arkasından hemen toparlanıp kendi yöresinde gene dönmüş kanatlarını geniş geniş açarak, bir süre de öne arkaya, yana gidip gelmiş, başını dikmiş, düşürmüş, tuhaf bir oyun oynar gibi almış gitmiş, kanatlarını, bir kelebeğin kanadı gibi açıp kapata kapata gelmiş Salmanın az ilerisine konmuş, şaşkınlıkla orada duran yolunmuş pilice bakmış, düşük kanadını sürüye sürüye onun yanına varmış, boynunu uzatıp koklar gibi ederek sağlam kanadını bir iyice açmış, gerinmiş, sonra oradan dönerek, düşüp kalkarak Salmanın önüne gelmiş, yumulmuş, sıçrayarak uçmaya çabalamış, iki üç adım gittikten sonra göğsü üstü sivri kayalıklara düşmüş, başı uzamış, taşlara serilmiş, bir süre öyle kaldıktan sonra kalkmış kendi yöresinde dönmeye başlamıştı.

Köyün içini ölü, yaralı kartallar doldurmuştu. Çocuklar yaralı cıngırları, kartalları yakalamış, boyunlarına ipler bağlayıp, dünyanın en güzel oyuncaklarıyla oynarcasma sevinçle, her şeyi, Salmanı bile unutarak oynamaya başlamışlardı. Yaşlı, romatizmalı, sayrı kimselerse ölü, iri kartallara saldırmışlar, yaralı, ölü kuşların boyunlarını kesmişlerdi. Derde derman derler kartalın yağı. Biraz sonra yolunmuş, içleri ayıklanmış kartallar, yağları alınmak üzere büyük çamaşır kazanlarma atılmış, kaynatılmaya başlamıştı. Kartallar üstüne de çocuklarla yaşlılar arasında hır kopmuştu. Yaşlılar ne kadar kartal varsa alıp kaynatmak, çocuklarsa yaralı kuşlarla oynamak istiyorlardı. Oysaki bu utkudan sonsuz bir kıvanca batmış Salman işin sonunu köyün üstünden son kartal da çe-

kilinceye kadar bırakmayacaktı. Yarın, öbürsü gün, daha ileriki günler bütün kartallar tükeninceye, ya da kayalıkları bırakıp gidinceye kadar bırakmayacaktı.

Gün kavuşurken Salman ayağa kalktı, giyitlerini çıkırttı, burnuna ılık bir kekik kokusu geldi, fişekliklerinde çok az mermi kalmıştı, yerdeki boş kovanları toplayıp beline asılı avcı torbasına doldurdu, konağa yöneldi. Köylülerin bir kısmı evlerine gidip akşam namazına durmuşlardı çoktan, bir kısmı da İsmail Ağanın yanında kalmışlar Salmanı bekliyorlardı. Mustafaysa ilk tüfek patlayıp, ilk kartal gökten yere düştükten sonradır ki titremeye başlamış, sapsarı kesilerekten elini babasının elinden kurtarmış bir yolunu bulup, sonra da yüklüğe gidip kuştüyü döşeklerin, yastıkların, işlemeli, dolu çuvalların arasına girmiş saklanmıştı.

Salman geldi, tüfeğini omuzundan aldı, İsmail Ağanın ayaklarının dibine uzatıp doğruldu, varıp onun eline yapışıp öptü, sevinçten, kıvançtan titriyordu. Sesi çatallaşarak:

“Düşmanıyın ömrü bu kadar olsun baba,” dedi.

“Sağ ol oğlum, yiğit yavrum Salmanın. Senin böyle bir adam olacağını biliyordum,” diye gözleri yaşarmış ona karşılık verdi İsmail Ağa. “Senin böyle bir yiğit olacağını çoktan biliyordum.”

Memet Efendi de onu:

“Böyle bir nişancı, bugüne bugün Fevzi Paşanın ordusunun içinde bile, Kürtte Kürdistanda, Gürcüde Gürcistanda, şol çöl Arabistanda, hem de Frengistanda bulunmaz, gözün aydın İsmail Ağa, oğlun yiğit çıktı,” diye onayladı.

Öteki köylüler de böyle konuştular, beş aşağı beş yukarı.

Salman karşıda gerilmiş, yere saplı bir hançer gibi dimdik duruyordu.

“Baba,” dedi başını kaldırarak. Gözleri başkalaşmış, yırtıcı bir kuşun gözlerine benzemişti. “Baba!” İsmail Ağa kulak kesildi. “Baba! Yıllardır ben bu zanaatı, gecemi gündüzüme katarak boşuna öğrenmedim. Şu fıkara kuşları, kimsiz kimsesiz kartalları vurmak için de hiç öğrenmedim. Senden bir dileğim var.” Sustu, başını önüne eğdi.

“Söyle yavrum dileğini,” dedi İsmail Ağa, yumuşak, sevgiden dolup taşan bir sesle.

“Şu ova düşmanlarımız Ağalar Beylerle, şu dağlar can düşmanımız eşkıyalarla dolu...”

“Söyle yavrum isteğini, Salmanım, yiğidim.”

“Senin koruyucun bundan sonra ben olacağım. Babamı elimde tüfeğim gün akşama, gece sabaha ben bekleyeceğim.” Öteki koruyucular korkuluğa tutunmuşlar, ellerinde filintaları merdivenin ağzının orada duruyorlardı. Salman onlara baktı, “Bu ağalar da bekleyecekler bizi. Onlar da babayiğit kişiler, onlar da babam için, Ağaları için canını verirler. Ama bir de babamı ben bekleyeceğim, bu ağalarımınla birlikte.”

İsmail Ağa usulca yerinden kıpırdadı, öne doğru bir iki adım attı, eğildi Salmanı alnından öptü. “Biliyordum, biliyordum, biliyordum oğlumdan böyle bir aslan çıkacağını. Oğlum bekleyecek beni, ne güzel, ne iyi, oğlum bekleyecek beni geceleri yağmurda, karanlıkta, ayazda.”

Saçlarını, omuzlarını, sırtını sevgisinin tümünü ellerine toplamış okşuyordu.

Zero da orada durmuş gülüyordu. Mutlu, güvenli. Kimse Mustafanın ortalarda gözükmediğinin farkında değildi.

İsmail Ağa oradakilere:

“Arkadaşlar,” dedi, “yarın bize buyuracaksınız. Babayiğit oğluma nazar değmesin diye kurbanlar keseceğim. Böyle bir babayiğit kurban istemez mi?”

Memet Efendi:

“Elhak ister,” dedi. “Böyle bir aslan, böyle bir babayiğit.”

Ötekiler de onu onaylayıp:

“İster, elhak,” dediler.

Sabahleyin erkenden sürülerden koyunlar, keçiler getirildi, kurbanlar kesilip köylülere dağıtıldı. Konağa büyük bir şölen sofrası kurulup köyün erkekleri çağrıldı. Salman olan bitenden çok mutluydu. İsmail Ağanın yöresinde sevinç içinde dönüp duruyordu. Ve o gece tüfeğini eline alıp, nar ağacının yanına nöbete durdu, yıllardır hazırlamıştı kendisini, nöbette sabaha kadar eli tetikte, gözlerini kırpmadan, bir an dalmadan bekledi. Gün ışıken de odasına çekilmeden önce İsmail Ağayı uyandırıp, “Ben uyumaya gidiyorum baba,” dedi, “bir yere gidecek olursan beni uyandır. Bundan sonra bensiz hiçbir yere gitmeyeceksin.”

İsmail Ağa düşte güler gibi gülerek yataktan çıktı, onu kucakladı, saçlarını öptü. İnsan soyu, dünya kuruldu kurulalı, Salmanın ona sevgisi gibi bir sevgiyi belki hiç görmemişti. Çocuk ona bakarken tepeden tırnağa bir hayranlık kesiliyor, gözlerinden, ellerinden, tüm bedeninden bir sevgi, mutluluk, sevinç fışkırıyordu. Şimdi de karşısında durmuş, böyle baştan ayağa sevgi kesilmiş, yüreğinden fışkıran sıcaklık, sevinç, sevgiyle dünyayı doldurmuştu.

Koruyuculuğa başladığından belki bir ay, belki de bir buçuk ay sonraydı, yukardan, kayalıkların dibindeki evlerden çığlıklar, gürültüler geldi. Salman uykundaydı, geldiler onu uyandırdılar, "Kartallar," dediler, "kartallar saldırdı." Salman uyanıp giyindi. "Kartallar gökyüzünü almışlar durmadan akıp geliyorlar, akıp geliyorlar, akıp geliyorlar." Salman gözlerini ovuşturarak dışarıya çıktı. Usuldan yağmur çiseliyordu. Karşıdaki dağa baktı, doruğun arkasındaki kanat kanada kartallar geliyorlardı köyün üstüne, geliyor kalenin boynunda, Kısık gediğin üstünde alçala alçala dönüyorlardı. Salman her şeyi anladı, tüfeğini çekip, fişekliklerini kuşandı, Kısık gediğe doğru yollandı. Tüm köylü de dışarı uğramış, gökyüzünü almış gelen kartallara bakıyorlardı. Salman yola çıkınca onlar da çoluk çocuk, genç yaşlı arkasına düştüler.

Dul Fatmalının kızı Hüsne on yedi yaşındaydı, köyün en güzel kızlarından birisiydi. Şimdi askerde olan Durana nişanlıydı. Uzun Osman, Hüsne Memet Efendinin tarlasında bir kadın kalabalığıyla mercimek toplarken yanlarına geldi, çalışan kadınların önlerinde durdu, telaşsız, soğukkanlı:

"Haydi gidelim Hüsne," dedi.

Hüsne başını kaldırdı, hiçbir şey söylemedi.

Fatmalı:

"Nereye Osman?" diye sordu.

"Hüsneyi almaya geldim Fatmalı Ana," dedi Osman. "Hüsne Duranın değil, benim nişanlım." Bir süre orada dimdik bekledi. "Gel Hüsne," diye kızın üstüne yürüdü sonra da, Hüsne bu sözü duyar duymaz arkasına dönüp mısır tarlalarının içine aldı yatırdı. Osman onun arkasından koştu. Irmağın kıyısında yetişip kızı yakaladı, az daha yetişmese kız kendisini suya

atacaktı. Osman iri bir adamdı, Hüsne ona karşı koydu. İncecik, dal gibi kızla iri, güçlü Osman arasında cebelleşme uzun sürdü. Sonunda Osman yorulan kızı aldı omuzuna vurdu, karışdaki kayalık dağa götürdü. Kız kendine geldikçe basıyordu çığlıkları. Osmanın ısırmadık yerini koymamıştı. Bir kayalık doruğu aşıp, bir sakızlık ormanına düştüler. Ormanı çıkınca uzun, geniş, tabanı çakmaktaşıdan bir mağaraya geldiler. Osman oraya her şeyi, yatağı, yiyecekleri, içeceği hazırlamış, mağaranın içini ev gibi yapmıştı. Kızı yatağa yatırır yatırmaz soydu, kendi de çıplak onun yanına girdi. Kız onun sıcaklığını etinde duyunca kaskatı kesildi, Osman uğraştı çabaladı bu kaskatı kesilmiş kızı bir türlü çözemedi. Çözemedikçe kuduruyor, deliriyor, kendinden geçiyordu. Kız bir tahta gibi olmuştu. Osman, bir süre sonra kızın birden çözülüp açıldığını gördü, sevincinden deliye döndü. Kızın bacaklarını açmış, onunla yatacakken, öldüğünü anladı. İşte o zaman iyice kendinden geçti, hançerini çıkarıp önce kızın memelerini, sonra kadınlık yerini, sonra kulağını burnunu kesti. Gözlerini çıkardı... O gün akşama kadar kızın ölüsüyle uğraştı. Candarmalar onu bulduklarında kızı bir yığın yapmış, başına da oturmuş düşünüyordu.

Osman bucak karakolunda bir hafta kaldı, arkasından onu ilçeye savcıya götürdüler, orada da üç gün kaldıktan sonra elini kolunu sallaya sallaya köye döndü. Fatmalı ilçeye, kaymakama, yargıca, savcıya koştu, günlerce kapılarda süründü, hiçbir şey elde edemedi geriye döndü. Hüsne üstüne köyün bütün kadınları, genç yaşlı, ağıt yaktılar. Memet Efendi, İsmail Ağa da bu belli haksızlığı anlamayıp savcıyla, yargıçla görüştüler. Döndüklerinde hiç kimseye hiçbir şey söylemeyip suskunluğu yeğlediler. Askerdeki Duran duydu nişanlısının başma geleni, silahıyla askerden kaçıp köye geldi, caminin önünde Osmanla karşılaştı. Osman silahsızdı, kaçmaya başladı. Duran da onu arkasından kovalıyor, nedense elindeki mavzeri kullanmıyordu. Soğukkanlı, inatçı, bütün yüzünün derisi gerilmiş. Osman kapılara saldırıyordu can havliyle, hangi eve varsa kapı yüzüne kapanıyor, o da bağırarak öteki kapıya varıyor, o kapı da kapanınca daha çok bağırıyordu. Böyle bağıra bağıra Osman önde Duran arkada köyü birkaç kez dolaştılar. Osmanın anası babası, kar-

deşleri orada, avlularının önünde durmuşlar, donmuşlar kalmışlar, olanı biteni boş gözlerle seyreyliyorlardı. Osmansa gidip kendi evlerine sığınmayı bir türlü akıl etmiyordu. Böylece kapı kapı, Osman önde bağırarak, dizlerinin bağı çözölüp tökezleyerek bir süre daha evden eve dolaşıp durdular. Sonunda Duran önündekini caminin alanına kadar sürdü, orada bir dizini yere koyup tetişe asıldı, daha yere düşmeden Osman ardı ardına üç kurşunu sırtından yedi. Yere düştükten sonra da Duran onun üstüne geldi, namluyu başına doğrultup her iki gözüne de birer kurşun sıktı. Sonra mavzerine tarak tarak fişekleri basıyor basıyor, ölünün üstüne boşaltıyordu. Bir ara başını kaldırınca gördü ki tekmi! köylü alana doluşmuş, binbir ayak onun yöresine üst üste halka olmuşlar, kendisine bakıyorlar. Duran kalabalığa gülümsedikten sonra ter içinde kalmış yüzünü cebinden çıkardığı ak bir mendille sildi, tüfeğini omuzuna vurup ölünün ayağından tuttu, sürükleyerek kalabalığı yardı, Fatmalının kapısına götürdü, bahçede durmuş onu seyreyleyen kadına:

“Ne yapalım ana, kader böyle imiş,” dedi, yeniden ölüsünü sürüklemeye başladı, Kısık gediğe kadar arkasında tekmi! köylü kalabalığıyla geldi, burada durdu, orada derin, geniş çukura Osmanı fırlattı, ölü vardı dipte bitmiş bir çakırdiken! kümesinin üstüne ağız yukarı düştü. Duran kalabalığa döndü:

“Bu ölü burada kalacak, ne anası, ne babası, ne de kimse onu buradan alıp gömmeyecek. Kim bu ölüye dokunursa o kimsenin ocağını söndürmeye ahdettim. Bu itin ölüsü, tıpkı it ölüsü gibi bu çukurda kalacak, kemikleri çürüyünceye kadar.”

Sessiz kalabalığı bir daha yarararak dağın yamacına yöneldi çıktı gitti.

Kısık gediğe gelince durdu, kendine oturacak bir yer aradı, bir kayanın üstüne sekilendi. Dağdan kartallar, karakuşlar durmadan geliyor çukura, Osmanın yöresine iniyorlardı. Çukurun içi akbabalar, kartallarla dolmuş, kuşlardan Osmanın ölüsü gözükmez olmuştu. Gökteki, çukurdaki kuşlar tuhaf bir sesle de ötüyorlardı. Sonra kuşlar çukura bir inip, bir kalkmaya başladı-

lar. Osmanın giyitleri bir anda paramparça olmuş, kanlı çıplak bedeni ortaya çıkmıştı. Ve kuşlar sürü sürü, birbirlerine girerek ölüye saldırıyorlardı. Herkesin gözü de Salmandaydı. Salman tüfeğini kaldırıp Osmana saldıran kartallara ateş edecek, onları geçen seferki gibi teker teker gökten yere düşürecek miydi? Sal-mansa yarı uykuda, yarı düşte orada alnı tüfeğinin soğuk demirine dayalı kalakalmıştı. Akşama kadar orada öylece bekledi kaldı. Kuşlar da birbirlerine girerek çukura çığlık çığlığa, kanat şapırtıları ortalığı alarak indiler kalktılar. Akşam olunca da Salman yerinden kalktı, yöreyi çevirmiş kalabalığın arasına karıştı, gülerek eğlenerek köye döndüler.

İlkbahar ayları ırmak bozbulanık akar, taşar, yöresindeki köyleri, tarlaları su altında bırakır. Sarı bir mil kilometrelerce ovaya çöker. Sonra da ırmak birdenbire durulur, dibindeki çalkıtaşları, balıklar apaydınlık gözükür. Ağzına kadar çiçekle dolan ovada iri yeşil sinekler, türlü türlü arılar, kabukları güneşte yanan böcekler güneşin altında ovanın bir ucundan bir ucuna akarlar... Top top kelebek bulutları, bir bakmışsın som mavi, som turuncu, som yeşil, bir inip bir kalkarak geniş ovayı, çayırları, kamışlıkları dolaşırlar. Kuşlar gelirler dünyanın dört bucağından, turnalar, ördekler, toylar, kuğular, flamingolar, adı bilinmedik, rengi, biçimi görülmedik binlerce kuş çeşidi. İbibikler görkemli kepezleriyle ovanın yakışığıdır. Uzun bacaklı leylekler sallanarak sürülerle ekin tarlalarının arasında rahatça dolaşırlar. Sığırcıklar, renkleri, yanardönerdeki ak benekleri baharda değişerek, bir gözükür sonra yiter giderler.

Dağlar, kayalıklar, ova çiçek, su püreni, ot, köyün içiyse gübre kokuyordu. Acı, kurumuş gübre kokusuna da çiyli seher yeli kokusu karışıyordu.

Mustafa daha gün ışımadan, horozlar ötmeden uyarup giyindi, usulcana kapıyı açtı sofaya kaydı. Konağın kapısından değil de arkadaki pencereden atlayıp dışarıya çıktı. Bu pencere koruyucuların, Salmanın beklediği yerden görünmüyor, konak yapıldı yapıldı da burasım Mustafanın dışında kimse açmayı akıl etmiyordu. Demir parmaklıklı, tahta kepenkli pencereyi, Mustafa günlerce düşünerek, bir akşamüstü bulmuş, sevincin-

den uçmuştu. Kuş Memet onu kaktüslerin altında, buğday kuyusunun içinde bekliyordu. O, nerdeyse gece yarısından sonra buraya gelmiş, kuyunun içine girmişti. Eski kuyunun içinde ısırğan, gömeç, çakırdiken, eşekhiyarı bitmişti.

Mustafa bir ıslık çaldı. ıslık çalmayı daha yeni öğreniyor, her zaman, yerli yersiz ıslık çalıyordu. Memet kuyudan dışarıya çıktı, elleri cebindeydi, uyuşmuş bir hali vardı, öne doğru bükülmüştü, böylece yürüyerek, kaktüslerin arkasındaki Mustafanın yanına geldi:

"Bak, orada," dedi.

Mustafa ötede kayalığın üstünde Salmanın karartısını gördü. Karartı birkaç adım gidiyor, sonra geri dönüyordu, öne arkaya sallanarak. Gölgesi kaleye doğru büyüyerek uzamıştı.

"Görmedi beni," dedi. "Arka pencereden... Anam babam da görmedi. Haydi Tırtıla gidelim."

Tırtıl Yusuf da onları ırmağın kıyısındaki yarın dibinde bekliyordu. Memet kuş gibi ötünce Yusuf saklandığı yerden çıkıp yanlarına geldi.

"Haydi gidelim," dedi yavaşça. "Bekleye bekleye öldüm. İlk akşamdan beri buradayım. Benim babam da hiç uyumaz ki, sabaha kadar namaz kılar oturur, dudakları kıpır kıpır eder."

Köyün orta yolundan, mezarlığın kıyısından hızla, ürpereyerek geçip ırmağın verimli toprağı kilometrelerce yarıp yüksek yarlar ortaya çıkardığı kıyıya geldiler.

"Sakırğa Muslu da, ötekiler de bizi burada bulacaklar," dedi Tırtıl.

"Söyle," dedi Memet Mustafaya. "Hani bir şey söyleyecektin."

Mustafa korkuyla:

"Sus," dedi. "Sonra."

Yusuf:

"Ne o," dedi, "bir şeyler mi saklıyorsunuz benden?"

Mustafa:

"Yooook," dedi.

Memet:

"Başlayalım."

Yardan aşığı atladılar, çakılların üstünden yürümeye başladılar. Dupduru su gittikçe aydınlanıyor, dibinden kayan balık gölgeleri gözüküyordu.

Mustafa ayağındaki daha iki gün önce Adanadan getirtilen parlak kundurasını, çoraplarını çıkarıp kıyıdaki bir ılıgın çalısının içine sakladı, yalınayak suyun içinden aşığıya, söğütlere doğru yürüdüler. Küçücük balık sürüleri kıyıya vurup çakıltaşlarını koklar gibi ederken birden ürküyor, darmadağın oluyorlardı. Irmağın karşı kıyısında boyunlarını içlerine çekmiş, uzun tek bacakları üstüne tünemiş kuşlar uyuyorlardı. Ötede ovanın üstünde uzak gökte üç tane kartal geniş geniş çevrinerek dönüyorlardı. Ağır akan suyun bazı sığ yerlerinden gelen çağlıtı da olmasa, sessizlikten ortalık çın çın ötecekti. İlerden, hayıtların oradan bir arının gürültülü, öfkelenmiş, dönen kalın vızıltısı bir gidiyor bir geliyordu.

Yusuf hayıt çalısının altına, kuma gömdükleri kazmayı, keseri, küreği çıkardı:

“Hiç kimse görmemiş,” dedi sevindi. “Şimdi işe başlayalım.”

“Sen söyle Yusuf,” dedi Memet.

“Buralarda kuş deliği dolu,” dedi Yusuf. “Bu yar ta Anavarzaya kadar kuş yuvası delikleriyle dolu.”

Yağmurcuk kuşu som mavidir. Kara gözleri ürkek, kadife gibi yumuşacıktır. Baş, gövdesine göre az daha koyu mavidir, biçimli, güzeldir. İncelerek gagasıyla birlikte uzar. Hiçbir kuşun başı böyle biçimli değildir. Ne sarıasmaının, som sarıdır, koyu, yumuşak, hafif, açık turuncuya varır bir kısım yerleri, sırtı, kanatlarının kökü iyice turuncudur, başı bile yağmurcuğun başı kadar güzel değildir, ne de sığırcığın, ibibiğin...

Yağmurcuklar uçtuklarında sular, çakıltaşları, gün ışığı bir mavide ipince dağılarak, çoğalarak aydınlanır. Hiçbir çocuk yüreği hoplamadan yağmurcuğun som mavisine, kadife gözlerinin ürkek ılıklığına ürpermeden dokunamaz, bakamaz. Bir yağmurcuğu yakalayan çocuğun kıvançlı dünyası mavilenir. Ilık bir mavi gelir yumuşacık dünyasına oturur. Başında püren kokulu mavi yeller eser. Mavi kelebek bulutları akar aydınlığın içinden bir uçtan bir uca. Uykuları, düşleri mavileşir. Gün som

mavi doğar, ışıklar mavi vurur dağların sırtına, suların dibine... Balıklar mavi mavi ipileyerek kaçışırlar. Yağmurlar mavi yağar. Tanyerlerinin ışıkları şırlayıp akarak, cın cın mavi öter. Yağmurda daha mavi uçuşurlar buğulanarak, yöreye masmavi bulutlar döşeyerek. Yıldızlar bir uçtan bir uca mavi akar, şimşekler mavi çakarlar. Tanyerindeki iri kuyrukyıldızı, kendi yöresinde yalp yalp ederek dönerken ışıklar toprağı, dağları suları, göğü maviye bular.

Mustafa bir keresinde bir yağmurcuk yakalamış kuşu hemen kaçırmıştı. Elleri, yüreği, tekmil bedeni o gün bugündür hep bir mavide tütüyordu. Kuş uçup gitmişti ırmağın öte geçesine, birden her şey maviye kesmiş, kuş bu mavinin içinde yitmiş gitmişti. O gün bugündür Mustafa bir mavi dünyaya girmiş, içinden bir türlü çkamıyor, köyün çocuklarını kandırımış, onları da mavi düş dünyasının içine sokmuş, yarlara uzun delikler delerek yuvalarını toprağın derinlerine kurmuş bu kuşları yakalamak için gecesini gündüzüne katmıştı. O kaçırdığı kuşu Salman yakalamıştı ona. Nasıl yakaladığını şimdi bir türlü anımsayamıyordu. Salmanın ona verdiği kuşu görünce eli ayağı tutulmuş, mavinin ortasındaki yumuşak, kadife kapkara ışıltı onu büyülemişti. Kuşun korkusu ona, onunki de kuşa geçmişti. Kuş ellerinin arasında titremiş titremiş, yüreği hızlanmış, küt küt avuçlarına vurmuş, mavi gittikçe büyümüş, kabarmış, domur domur olmuş, tanyerleri ışırken kendini bir silkelemiş, ellerinden kayıp gitmiş, buradan kalenin altına kadar suyun üstünden düz, ince bir mavi çizerek suyun öte geçesindeki kayalığı, yöresine mavi çizgiler örererek, döşeyerek dolanıp durmuştu. Mustafa o günden bu yana suyun kıyısında küçücük bir ada gibi yükselen kayalığa baktığında onu baştan aşağı kuşatmış, dönen mavi halkalar görüyordu. Düşünde mavi bulutlar iniyordu kayalığın üstüne. Mavi bulutların arasından daha mavi kuşlar dökölüyordu suyun yüzüne, dökölüp, suyu bir gümüş mavisine döndürerek, üstünde arılar gibi, binlerce kanat ipileyerek, çırpınarak akıyorlardı.

Kuş Memet de, Tırtıl Yusuf, Aşık Ali de, Poyraz da hep o mavi bulutu, o mavi kayanın üstüne ağır ağır inerken görüyorlardı. Buluttan suyun yüzüne binlerce, büyük arı kanatları gibi kanatlarını titreterek, mavi yalımlarda uçarak kuşlar yağıyordu.

Bu bahar sarı altın ekinler mavi olarktan başağa durdu. Tarlalar mavi ışıktı yıldırdayarak parlayıp söndüler. Çukurovanın düzüne mavi bir sıcak çöktü, serincecik.

"Şimdi sen dur," dedi Kuş Memet, "ben şimdi şu deliği kazayım, derinlemesine, dibine yaklaşayım, sen o zaman elini deliğin ağzına tutarsın." Kazmaya başladı. "Bu delik büyük delik. Burada birkaç kuş olmalı."

"Hep bir tane olur," dedi Mustafa.

"İki olmalı," dedi Tırtıl. "Bu kuşlar çift yaşarlar."

"Yakalanmıyorlar," diye içini çekti Mustafa. "Sen kazmayı vuruyorsun yara, iniyor, iniyorsun yuvaya, azıcık yaklaşıncı fırt diye uçuyor kuş, ellerinin arasından kayıp gidiyor."

"Sen de bu sefer yakala," dedi Kuş Memet.

Kazmayı vurdukça yarın yüzündeki çukur derinleşiyor, dibe biraz daha yaklaşıyor, toprak, kazma, çakıltaşları, ırmak, Kuş Memet, Mustafa, ılgınlar, Tırtıl Yusuf gittikçe mavileşiyorlardı.

Memet kazma sallamaktan ter içinde kalmıştı ama dibe de, yuvaya da yaklaşıyordu.

"Şimdi ellerini iyicene deliğin ağzına ger Mustafa," diye buyruk verdi soluk soluğa kalmış Memet. Yusuf karşıda, yüzü kıpkırmızı kesilmiş, gerilmiş öyle durup bekliyordu. Mustafa geldi, parmaklarıyla deliğin ağzını kapattı. Memet kazıyor, Mustafa yarın toprağı içinde kalıyordu. Kazma sallayan çocuğun devinimleri daha yavaşlamış, kazmayı gerilmiş tetikte, Mustafanın ellerine bakarak vuruyordu. Birden, fırt diye mavi kuş, bir an Mustafanın avucunu yumuşacık bir maviyle doldurduktan sonra uçtu gitti. Havada üç tane mavi tüy kaldı, üç masmavi yalım parçası gibi. Üçü de havada dolana dolana suyun üstüne indiler, aktılar gittiler.

"Bu sefer yakaladım," dedi soluk soluğa kalmış Mustafa. "Kaçırdın," dedi kıvançlı, terli yüzü ıslayarak Kuş Memet. "Sırtı da bir yalbirdiyordu ki..."

"Böylesini, böyle güzelini hiç görmedim," dedi Tırtıl Yusuf. Çakılların arasından bir çaykara kazıp buz gibi soğuk su içtiler. Üçü de soluyordu. Bellerini yarın duvarına verip oturdular.

"Bir yakalasak," dedi Mustafa. "On tane, yüz tane yakalasak."

"Bu yarlar baştan aşağı, buradan taaa Yılankaleye, oradan Misise, oradan da denize kadar yağmuncuk deliğiyle dolu, gökteki kuş kadar çokturlar."

"Yakalayacağız," dedi Tırtıl Yusuf. "Ama böyle olmaz. Bir şey bulalım, bir ağ gerelim ağzına deliklerin. Bir fak kuralım, bir kafes örelim. Böyle olmaz ki, elle tutulmaz ki..."

Kuş Memet:

"Biz elle tutacağız tutarsak," dedi.

"Ben elimle," diye ellerini gösterdi Mustafa.

Derken gün doğdu, kalenin gölgesi ırmağı geçip ta karşıya, su pürenlerinin, ılgınların, böğürtlenlerin karmakamış bittikleri düz alana kadar düştü, serin, koyu... Mavi kuş bir çizgi gibi orada uzadı, kayalığı dolandı, mavisini orada bırakıp kendi yit-ti gitti. Köyün öteki çocukları da geldiler az sonra, bağırıp konuşarak.

"Hışışt, hışışt, hışışt," dedi Mustafa. "Susun, kuşlar ürkmecin."

"Hiç çıkardınız mı?"

Kuş Memet yüzü kıvançlı, eliyle orada kazılmış deliği gösterdi:

"Oradan, koskocaman, bir mavi ki... Füüüüüt..." Bir imrenme ışıltısı çaldı. "Ben böyle kuş görmedim arkadaş." Kollarını açıp göğü kucakladı.

"Yumuşak," dedi Mustafa. "Sıcak..." Sustu. Yalanur gibi bir hali vardı, mest. "Bunca kuş geçti elimden, böyle yumuşağını..."

"Vay anasını," dedi Poyraz. "Vay bre!"

"Böyle kuş tutulmaz," dedi Battal. "Ne kadar kazsan deliği, kuş fırt diye uçar gider."

"Onun anası beş tane ağ ördü ona," dedi Poyraz. "Beş tane torba..."

"Ne olacak?" diye alaylı güldü Kuş Memet.

"Biz torbayla değil, elimizle yakalayacağız," dedi Tırtıl.

"Ohhooo," dedi Mustafa, "torbayla herkes yakalar oğlum kuşu, maksat bizim gibi yakalamak."

"Biz," dedi Battal, "beş tane delik bulacağız, deliğin her birisinin ağzına da bir torbayı çakacağız. İşte şu kazıklarlan. İçer-

deki kuş da delikten çıkınca bu torba gibi ağa düşecek, takılacak iplere, çırpınacak çırpınacak çıkamayacak. Ne dışarı, ne de deliğine, hiçbir yere gidemeyecek."

Kuş Memet:

"Yazık," dedi. "Günah... Olur mu?"

"Olur," dedi Battal. "Yuvalarını bozmak daha mı iyi yani?"

Bir kuş bir yuvayı kaç zamanda yapıyor, biliyor musun?"

"Biliyorum," dedi Mustafa.

"Ne var yani?" dedi Kuş Memet.

"Ne var?" dedi Tırtlı. "Yuvası bozulan kuş bir delik daha kazar. Sen de biliyor musun, kuşlar yuva delmeyi her zaman severler."

"Nerden biliyorsun?"

"Babam söyledi. Söyle, benim babam her şeyi bilmez mi?"

"Bilmez," dedi Poyraz. "Ne var yani..."

"Bilir," diye kızdı Mustafa. "Onun babası demirci, onun bilmediği bir şey var mı? Söyle, burada kimin babası demirci?"

"Hiç kimsenin," dedi Kuş Memet.

Ötekiler bir süre söyleyecek bir söz bulamadılar. Öylece, Mustafayla Memedin, Tırtlının yüzlerine baktılar kaldılar.

"Biz gidiyoruz," dedi Battal. "Bakın görün nasıl, hem de bir günde on tane, yirmi tane yakalayacağız."

"Gidemezsiniz," dedi Kuş Memet. "Burada ağlan kuş avlamak yasak."

"Kim yasak etmiş?"

"Ben," diye göğsünü yumrukladı Kuş.

"Ben de sizin yanınızdaki deliklere girmem ki ağlanımı. Giderim ta aşağılara kuranım ağlanımı."

"Biz yasak ettik," dedi Mustafa. "İsterseniz dövüşelim."

"Sizinle kim dövüşür ulan vazalak," dedi Poyraz. "Siz, sen, baban, herkesiniz vazalak. Vazalaklardan herkes korkuyor, babam da korkuyor ya, ben korkmuyorum."

"Sizin soyunuz vazalak," dedi Kuş Memet. "Senin baban var ya, Mustafanın babasının yanına varınca... Nah böyle böyle kuyruk sallıyor, beş kuruş versin diye."

"Laf, bana ne! Ben sallamıyorum ya..."

"Baban değil mi, baban sallıyor."

Gene söyleyecek söz bulamadılar ötekiler, baktılar kaldılar.

Birden, en arkada duran, söze hiç karışmamış Nuri, çok cı-lız, boynu çöp gibi ince, gözleri kocaman, buruşmuş derisi üs-tünden sarkan bir çocuktı, Mustafanın üstüne atıldı, onunla alt alta üst üste boğuşmaya başladılar. Mustafa güçlü geliyordu ya, öteki de atikti. Sonra durup dururken Battalla Poyrazın üs-tüne de Kuş saldırdı. Tırtıl orada duruyor, olanı biteni seyreyli-yordu. Bir süre iki çocukla dövüşen Kuşu seyretti:

"Ben karışmıyorum," dedi gülerek. "Memet ikinizin de pestilini çıkaracak." Sonra Mustafaya döndü: "Çıkarma şu gari-banın canını. Öldürme Topal Nuriyi. Bırak fıkarayı."

Mustafa yere yatırdığı Nurinin üstünden kalktı, ortada, su-yun kıyısında durdu, gözlerini kirpiştirdi şaşkın, sonra birden Nuri gene, bu sefer de Yusufun üstüne saldırdı. Yusuf onu şöy-le tepeden bir süzdükten sonra elinin ucuyla suya itiverdi, ço-cuk vardı çakıltaşlarının üstüne düştü, bir ayağı da suya girdi. Buna delicesine öfkelenen Nuri yerinden bir ok gibi fırladı, Yu-sufun üstüne atılıp elini hart diye ısırды, Yusuf bir çığlık attı, eli kanıyordu. Nurinin boğazına sarıldı, çocuğun gözleri yumruk gibi dışarıya uğradı, boğulma sesleri çıkardı, kolları yanlarına düştü, Mustafa Yusufun kollarına sarılıp ellerini onun boğazın-dan kopardı. Yusufun elleri Nurinin boğazını bırakır bırakmaz çocuk gitti, cansızmışçasına boylu boyunca yere serildi. Battal-lan Poyrazı yara sıkıştırmış Memet bunu görünce onları bıraktı:

"Öldürdün mü onu?" dedi.

"Gebersin," diye öfkelen-di Yusuf. "Boyuna da bakma-dan..."

"O ölürse seni de hapse sokar Hükümet," dedi Battal.

"Ölsün," dedi Yusuf inatla, sert. "O ölürse beni de Musta-fanın babası kurtarır. Sizin hepiniz Mustafaya vazalak demedi-niz mi?"

"Ne olacak, demedik," dedi Poyraz.

"Vay be, böyle de yalan olur mu? Allah seni bu yalanınla kör eder."

"İşte ölüyor, biz de o Kürde vazalak demedik."

"Dediniz."

"Demedik."

Bu tartışma salt dediniz demedik diye uzun bir süre sürdü. Nuri yerde soluksuz yatıyordu. Yattığı çakıltaşlarının üstünden birden fırlamasıyla dişlerini gene Yusufun bileğine geçirmesi bir oldu. Güçlü Yusuf gene onu çakıltaşlarının üstüne atmakta zorluk çekmedi.

Bu gürültü patırtı sürerken, bir şeyin, yukarda, uzakta, ılgın çalısının dibine gelip durmuş Salmanın hiç farkında olmamışlardı.

Yusuf gene kalkmış kendisine saldırmaya hazırlanan Nuriye arkasını dönüp usulca, korkuyla:

"Çocuklar," dedi, "hiştişt, hiştişt." Salmanı gösterdi. Mustafanın yüzü sapsarı kesilip elleri titredi.

Çocuklar hep bir araya toplanıp yarın dibine sindiler, gözcüyle orada, çalının dibinde, omuzunda silahı, göğsünde dürbünü, belinde tabancası, hançeriyle duran Salmana baktılar.

"Gene bizi buldu," dedi Kuş Memet.

"Mustafayı öldürecek o," dedi Nuri.

"Hepimizi öldürecek," diye içini çekti Poyraz. "O bu köyün bütün çocuklarını öldürecek. Gözleri bir bakıyor ki, tıpkı öldürecek, yiyecek gibi."

"Beni öldürmez," dedi Nuri.

"Nerden biliyorsun?" diye sordu Battal.

"Anam söyledi," dedi Nuri. "O herkesi, başta Mustafayı, sonra Memedi, sonra Aşık Aliyi..."

"Aşık Aliyi niye öldürsün?" diye sordu Poyraz. "O bize karışmaz, türkü söylemekten başka da bir şey bilmez. Onu niye öldürsün?"

Burnunu üst üste üç kere çeken Nuri:

"O türkü söylerken Salman ağlıyormuş," dedi utkuyla.

"Anam dedi ki, belki de ilk önce Salman, Aşık Aliyi öldürecek.

"Seni de öldürecek."

"Beni neden öldürsün ki?"

"Boynun çöp gibi," dedi Poyraz.

"Kulağın büyük," dedi Battal, "kepçe gibi."

"Gözlerin kurbağa gözleri gibi pörtlek," dedi Kuş Memet.

"Senin gözlerine ben bile korkudan bakamıyorum. Salman seni öldürmez mi?"

Hem birbirlerine sokuluyorlar, hem de gözlerini Salman-dan alamıyorlardı.

Mustafa yumulmuş gitmiş, küçücük kalmış, Nuri de ona iyice sokulmuştu.

"Beni öldürecek," dedi Nuri inler gibi bir sesle. Mustafaya biraz daha sokuldu, onun yüzüne aşağıdan yukarı acıyarak baktı. "Beni senden önce, herkeslerden önce öldürecek, gözleri hemen öldürecekmiş gibi bakıyor bana."

Usul usul yarın dibinden kaydılar, aşağıdaki top söğütlerin ardına geçtiler, dalların arasından baktılar. Salman olduğu yerde duruyordu. Oraya ağaçların dibine üst üste yığıldılar. Salman yerinde, yönünü ırmağa dönmüş, eğilip eğilip kalkıyordu.

Kuş:

"Şuradan böğürtlenlerin, pürenlerin içine vuralım," dedi. "Orada saklanalım, hiç görünmeyelim, bakalım Salman ne yapacak."

Söğütlerin altından dereye atladılar, derenin içinde ılgınlar, çalılar, pürenler, böğürtlenler birbirlerine karışmışlar, çukurun içini doldurmuşlardı. Altına sokuldular, soluksuz orada bir süre beklediler.

Derenin içinden çıktıklarında ikindi oluyordu, yöreyi gözleriyle araştırdılar, Salman görünürlerde yoktu. Top söğütlerin oraya kadar koştular. Bir de baktılar az ilerilerinde Salman yarın kovuğunun içine oturup tüfeğini de kucağına almış, gözlerini kısmış güneşleniyor. Orada bir süre hiç kımıldamadan Salmanla karşı karşıya kaldılar, sonra aldılar yatırdılar.

Yağmurcuk yakalamaya çıkanlar her geçen gün gittikçe artıyordu. Tanyerleri ısımadan kalkıyorlar, türlü yollardan yarlara iniyorlar, kuş sesleri, ısıklarla birbirlerini buluyorlar, başlıyorlardı çalışmaya. Türlü yollar, türlü tuzaklar deniyorlar, faklar kuruyorlar, kafesler, ağlar örüyorlar, bir tek kuş bile yakalayamıyorlardı. Yarda kuş deliği araya bula aşağıdaki köye kadar inmişlerdi. Yarlarda yüzlerce yağmurcuk kuşu deliği vardı, yağmurcuk kuşları ırmağın üstünden karşıya, dümdüz ovanın üstüne mavi şimşekler gibi kayıyor, çakıyor sönüyorlardı.

Yarları kazmaktan, kafes, ağ örmekten çocukların elleri, tırnakları paralanmıştı. Bir türlü de bir kuşu ele geçirememişlerdi.

Artık mavi kuşlar bütün günleri, geceleri maviye bulayarak köyün tek mil çocuklarının düşlerinde uçuşuyorlardı. Çocuklar tepeden tırnağa bir maviye, bir mavi özlemine batmış çıkmışlardı. Düşlerinde, ama hepsinin düşlerinde aynı şey oluyordu, yarlardan kanatları birbirine çarparak bir mavi kuşlar bulutu kalkıyor, gökte dönüyor kaynaşıyor, sonra yarlar boyunca, kanatları ırmağa değercene, Anavarzanın burnundan buraya kadar ırmak boyunca bu mavi kuş bulutu çekiliyordu. Sonra dağ boyunca bu binlerce ipiltiyle gözleri ipileyen kuş bulutu bir yükseliyor, bir ova boyunca kanat kanada yayılıyor, tarlaların üstünü örtüyordu. Sonra tüfekler patlıyordu binlerce, kuş bulutu oradan oraya dağılarak çavıyor, kopmuş başlar, mavi, kopmuş kanatlar, gövdeler amaçsız gökte sallanarak dolaşıyorlardı. Sonra kuş bulutu, ırmak, ova, her şey ortadan siliniyor, Salman belirliyordu uçsuz bucaksız bir düzlüğün ortasından. Arabaların çamparaları, horozların sesleri, atların kişnemeleri dağda yankılanıyor, Alıçlı koyak gümbürdüyordu. Salmanın uzun, geniş karartısı çocukları Alıçlı koyağın kayalıklarına kadar sürüyordu, onları kurşunlayarak. Mustafa belki yüz kurşun yiyor, hepsinde de göğe sıçrayıp sonra yere kurbağa gibi boylu boyunca seriliyordu. Çocuklar köpek sürülerine, çakal, tilki, sansar sürülerine karışmış bağırıyor, yalvarıyorlardı. Koyağı ağaç ağaç, çalı, diken, kaya, kırlangıç yavruları doldurmuş, kocaman ağızlarını sonuna kadar açmışlar, çığlık çığlığa, başları kadar büyük gözlerini pörtletiyorlardı boyunlarını uzatmışlar. Dağ, tepeden tırnağa sallanıyor, alıç çiçeklerinin kokularını arı bulutları ovaya taşıyorlardı. Mustafa baştan ayağa kana batmış, oradan oraya koşuyor, başı ırmağın üstünde bir görünüyor bir batıyordu.

Çocuklar yarın dibinde bir araya geliyorlar, düşlerini birbirlerine anlatıyorlar, Salman da orada ilginç ağaçlarının yanında duruyor, onları kolluyordu. Düş görmeyen çocuklar da her sabah kendilerine, öteki çocukların gördükleri gibi tıpkı tıpkısına düş uyduruyorlardı. Salman ölüleri, bir çukura, öldürülmüş binlerce yağmurcuk kuşunun üstüne atılmış çocuk ölülerini, en başta Kuş Memetle Mustafanın ölüsünü hançerliyordu durmadan, eli mekik gibi işleyerek. Çocuklardan kan fışkırıyordu kır-

langıç yavrularının üstüne, alıç ağaçlarına, arılara, kayalara masmavi. Mavi kana, kuşa dönüşmüş gökyüzü çıtır çıtır kırılıyor, durmadan gökten yere pul pul mavi yağıyordu.

Avlu kapısı açılınca içeriye elinde kocaman bir kafesle Salman girdi, nar ağacının dibine, kaktüs ağalının yanına kadar ilerledi. Kafes ta beline kadar geliyor, içinde bir sürü yağmurcuk mavileyip duruyordu. İsmail Ağa balkonda Mustafayla durmuş ona bakıyordu. Başım kaldıran Salman onları gördü, gülümsedi, ikircik geçirdi, sonra merdivenlere yürüdü, ağır ağır çıktı, geldi karşılarında durup elindeki kafesi Mustafaya uzattı. Hep kıvanç içinde gülüyordu.

“Bunları senin için yakaladım Mustafa,” dedi. Mustafa derken, yere baktı, yüzü de kıpkırmızı oldu.

Kafesi alan çocuk bir an tepeden tırnağa sevinç içinde kaldı, yüreği hızla çarptı. Sonra o sevinç birden bir delilik öfkesine dönüştü. Mustafa elindeki kafesle kendi yöresinde dört döndü, ne yapacağını bilemez dönüyor dönüyordu, elinde zorla kaldırdığı kafesle. İsmail Ağa, Salman da durmuşlar ona bakıyorlardı, davranışına bir anlam veremedi. Mustafa birden geldi Salmanın önünde durdu, elinin ayağının titremesi de o anda kesildi, başını kaldırdı, gözlerini meydan okurcasına onun gözlerinin içine dikti, sonra sert, eğildi, kafesin kapısını açtı, eline geçirdiği ilk kuşu aldı havaya savurdu. Kuş avlunun üstünde birkaç çavdıktan, inip kalktıktan sonra yolunu doğrudu ırmağa aşağı uçtu gitti. Mustafanın elleri artık makina gibi işliyor, kafesten aldığı kuşları arkası arkasına salıyordu. Hemen o anda da kafes boşaldı. Avlunun üstünde bir an zikzaklar çizen kuşlar akıp ırmağa kadar vardılar. Mustafa yerdeki kafesi aldı getirdi Salmana, onun gözlerinin içine gözlerini dikerek:

“Al,” diye uzattı, Salman kafesi aldı, alır almaz da yere düşürdü. Yüzü kül kesilmişti. Çocuğa öylesine bir öfke, düşmanlıkla bakıyordu ki, İsmail Ağa bile bunun farkına varıp irkildi ve ilk olarak da yüreğine korku düştü. Mustafa hemen içeriye koştu, ağlayarak yüklüğe, işlemeli çuvalların arasına sığındı. Salmansa İsmail Ağaya şöyle bir tepeden, soğuk, işte gördün

dercesine baktıktan sonra düşünceli, yüzü çarpılmış, avluya indi, kapıya varıp açtı, dışarıya çıktı.

“O çok küçüktür, cocuktur Salman, Mustafanın kusuruna kalma,” diye İsmail Ağa onun arkasından usulca söylendi.

Bu olaydan sonra Mustafa daha da korktu. Günlerce kilim döşeli odanın karanlık köşesinden çıkmadı. Kilimlerin nakışları, pencerelerden düşen ışıklar, ışıkların içindeki arılarla oynuyordu. Bir gün çiftlikten dönen babası onu kucağına alıp dışarıya çıkarıncaya kadar sürdü Mustafanın mahpusluğu. Mustafa oda-dayken, yalnızlığa alışmış, renklerle, ışık yolunun içindeki toz ipiltiyle, arılarla kaynaşmış, kendisine bambaşka bir dünya düzenlemişti burada, dışardaki her şeyi, mavi kuşu, çocukları unutmıştu, ama bir türlü al tayla Salmanın macerası gözlerinin önünden gitmiyordu. Salman geliyor ahıra çıkıyor, al tayı, sağrısı pırl pırl, kırmızıya çalan, kasıklarından tutup kendine çeviriyor arkasını, şalvarını, donunu bacaklarına düşürüyor, o şeyini çıkarıp... Salman gözlerini kapatıp usul usul ıgranıyordu tayın arkasında. Tay da bundan hoşlanıyor, Salmana doğru belli belirsiz gidiyordu. Salman işini bitirince al tay bacaklarını açıyor, sağrısını geriyor, gerinerek işiyordu, öteki, ucu püsküllü uçkurunu bağlarken. Tam bu sırada Mustafanın burnuna bir tuhaf bir koku geliyordu. Al tayla Salman oyunu Mustafanın içinde kalmıştı, hiç kimseye söyleyemiyor, bu da onu deliye çeviriyordu.

Mustafa dışarıya çıkar çıkmaz doğru Kuş Memede gitti, Memet onu bir çeşit korkuyla karışık özlemle karşıladı. İki çocuk bir süre karşı karşıya kalıp konuşamadılar. Sonra ırmağa aşağı aldılar yatırdılar, yarlara, yağmurcuk kuşu deliklerine geldiler. Kazmayla kürek böğürtlen kümesinin içindeydi, oradan aldılar, kuş deliklerini gene eskisi gibi kazmaya başladılar. Deliğin dibine her yaklaştıklarında som mavi bir şimşek Mustafanın ellerine bir an için düşüp, avuçlarını, tek mil bedenini yakıyor, sonra da kayıp gidiyor, çocuklar başlarını kaldırıncaya kadar ırmağın üstünü buluyordu. Bir göz açıp kapamalık bir sürede de çocuklar tepeden tırnağa, ağızları burunları, saçları ayaklarıyla maviye batıp çıkıyorlardı. O an içinde serilmiş dümdüz akan ırmak da yarlar da, yerdeki çakıltaşları, kıyıdaki ılgın, böğürtlen, söğütler de som maviye kesiyordu.

Çocuklar o gün, gün kavuşuncaya kadar, ta aşağılara inerek yağmuncuk kuşu avladılar. Akşam olunca bir de baktılar ki, Salman ortalarda yok. Bu işe çok şaşırdılar, içlerinde, derinde bir boşluk duydular.

Mustafa:

"Gelmedi," dedi üzgün.

"Niye ki?" diye sordu Kuş Memet.

"Belki beni daha odada sanıyor."

"Sanmaz o," dedi Kuş Memet. "Çünküleyim ki bu dünyada onun işi gücü sensin."

Köye geldiklerinde karanlık basmıştı. Ertesi sabah daha horozlar ötmeden uyandılar, yarlara koştular, gene başladılar toprağı kazmaya, gene Mustafanın eline bir kuş düşünce sevinçten deliye dönüp bastılar çığlığı, gene bir an için bir som maviye, mutluluğa, kıvanca batıp çıktılar. Birkaç gün böylece bir sevinç deliliğinde geçti. Sonra bir sabah gene geldiler, Mustafa vardı top söğütlerin üstündeki tepeciğin üstüne oturup çenesini dizlerine dayadı. Arkasından Memet de geldi onun yanına çöktü. Kazma kürek böğürtlen çalısının içinde kaldı. Kalenin burcuna gün vurdu. Uzaklarda, Yılankalenin oralardan ak bir bulut kaydı, geldi üstlerinden geçti. Bir iki kasabaya giden arabanın çampara sesi geldi uzaklardan koygun, Anavarza duman içindeydi, bir kelebek seli, som turuncu, bir turuncu bulut gibi kabarak, düşüp kalkarak, yana yöne çavıp ırmak boyunca, suyu turuncuya bulayarak aşağı doğru aktı gitti. Arkasından mosmor bir kelebek bulutu daha geldi, tıpkı öteki bulut gibi aşağıya sündü, aktı. Dumlunun üstünde kırmızıya çalan bir toz bulutu dönüyordu. Yağmuncuklar yarlardaki deliklerine fırt fırt girip çıkıyorlardı. Güneş suyun yüzünden kıylara, toprağa, ağaçlara, ovaya şırlayıp gelerek yoğun yansiyordu. Yollar uzakta tozuyor, ovanın, köylerden, yer yer uzun, düz, göğe direk gibi ağan dumanlar tütüyordu. Toprak, çakıltaşları, hayıtlar, otlar bir yağmur sonu toprağı kokusuyla kokuyordu. Suyun öbür kıyısından arada bir, bir su püreni kokusu ılık bir yel dalgasıyla gelip gidiyordu. Çocuklar püren kokusuyla kendilerinden geçiyorlardı.

Oraya kıyıya çökmüşler, hiç konuşmuyorlardı. Gergindiler. Şahin gözleri hiçbir şeyi, börtü böceği, açan çiçeği, sarıca karın-

cayı kaçırmıyordu. Karşıdaki ılğın dallarının arasına sapsarı bir örümcek gidip gelerek ağını örüyordu sabırla. Az aşağılarında bir kırmızı kartal gökte gergin kanatlarıyla göğsünü, burada, yerde duyulmayan yele vermiş, olduğu yerde duruyor, yerinden hiç kıpırdamıyordu. Önünden yabangüvercinleri, kırlangıçlar geçiyor, o aldırımıyordu bile... Körelerinin ağzında karıncalar güneşe serilmişler, devinimsiz öyle, ön ayakları belli belirsiz kıpırdarak kalakalmışlardı. Yeşil, kırmızı, mavi kabukları binlerce benekte ipileyerek böcekler bir dikenin üstüne dolmuşlardı. Diken güneşte sert ışıklarıyla çocukların gözlerini yakarcasına kamaştırıyordu. Toprak uğulduyor, derinlerden gelen ses suyun çağılısına karışıyordu. İri sinekler vızıldıyordu kıyıda, suyun yüzünden uçarak. Sığırlar dereye inmişlerdi. Dağda bir kuş uzun uzun ötüyordu.

Çocuklar akşama kadar böylecene hiç yerlerinden kıpırdamadan kaldılar. İkinci gün de tanyerleri ısımadan gene geldiler, yerlerine çöktüler, çenelerini dizlerinin üstüne koydular. Üçüncü gün bir baktılar, gün ısırken Tırtıl gelmiş yanlarına oturmuş, çenesini de dizlerinin üstüne koyup gözlerini karşıya dikmiş. Onun arkasından Battalla Poyraz, onların ardından da Nuriyle Talip geldi. O gün akşama kadar köyün öteki çocukları birer ikişer gelip tümseğin üstüne oturdular, çenelerini dizlerinin üstüne koyup gözlerini karşıya diktiler, konuşmadan orada öyle durdular kaldılar. Bundan sonra tanyerleri ısırken uyanıp yola düşen çocuklar her gün gelip günün doğumundan batımına kadar oraya, orada konuşmadan oturdular, gözleri karşıda, Akdenizin üstündeki kabararak yükselen bulutlarda, kaldılar. Kimse ne konuşuyor, ne de bir şey soruyordu. Sanki taş kesilmişlerdi çocuklar. Bunları uzaktan görenler, eski, gizli, devinmenin kıpırdanmanın günah olduğu bir tapınma töreninde sanırlardı.

Bir sabah Mustafa başını ağır ağır dizlerinden kaldırdı, orada tümseğe kuşlar gibi sıralanmış çocukların üstünde teker teker gözlerini dolaştırdı, sonra gözlerini geri indirdi. Bir süre sonra başını yeniden kaldırıncı bütün çocukların gözleriyle birden karşılaştı. Çocukların gözleri soru doluydu, Mustafa ayağa kalktı:

"Gelmeyecek," dedi.

Öteki çocuklar da coşkuyla:

"Gelmeyecek, gelmeyecek," dediler.

Sonra hep birden ayağa kalktılar, yalıya aşağı, böğürtlen çalılarının sık olduğu alana koştular. Bağırıyor, ıslık çalıyor, türkü söylüyor, sevinç çığlıkları atıyorlardı.

Mustafayla Kuş Memet orada kalmışlar, ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Gözleri birbirlerinin gözlerine takılmış kalmıştı. Kuş Memet:

"Gelmeyecek," dedi, oraya Salmanın her zaman durduğu ilgin çalısına bir göz attıktan sonra.

"Gelmeyecek," dedi Mustafa içini çekerek. Sonra da Memede yaklaştı: "Memet," dedi, "beni dinle. Söz ver hiç kimseye söylemeyeceğine." Sesi çocuğun kulağının içinde çınladı.

"Söz," dedi Memet.

"Söz ver," diye yineledi Mustafa.

"İki gözüm önüme aksın ki..."

"Söz ver."

"Çıngıraklıyanların ağısından gideyim."

"Söz ver."

"Kendi ölümümü göreyim ki..."

"Suuuus! Öyleyse gel. Şuraya gel ki bizim konuştuğumuzu kimse görmesin."

"Görmesin." dedi Kuş Memet. Sağdaki karaçalılıklı dereye indiler, bir kamyş kökünün ardına sığınıp konuşmaya başladılar.

"Uzat kulağını, iyice."

Kuş Memet kulağını uzattı.

"Beni iyi dinle."

"İyi dinlerim," dedi Kuş Memet.

"Kimseye söylersen seni de, beni de öldürür Salman."

"Öldürür," dedi Kuş Memet.

Mustafa baştan başlayıp sonuna kadar en ince ayrıntılarıyla al tayla Salmanın macerasını anlattı. Bitirdiği zaman soluk soluğaydı ve ter içinde kalmıştı. Birden ayağa kalkıp köye doğru koştular.

İkinciüstüydü Salman uyandı, dışardaki ibriği aldı avluya indi, taşlıkta bir iyice yüzünü yıkadı. Mustafayla Kuş Memet

kaktüs ağlının altına yatmışlar onun her devinimini izliyorlardı. Salman, narın yakınındaki ayakyoluna gitti, ayakta durup işedi. Çocuklar işeme sesini duydular. Onun heladan çıkıp ahıra girdiğini görünce de yerlerinden çıkıp geldiler gözlerini çitin yarıklarına dayadılar, Salman içerde yemliğin üstüne çıkmış, tayın sağırsını kucağına almış okşuyordu usul usul... Sonra şalvarı ayaklarının üstüne kendiliğinden indi.

Memet gözlerini yarıktan çekmeden:

"Mustafa," dedi.

Mustafa:

"Ne?"

Memet:

"Köyün bütün çocukları..."

Mustafa başını kaldırdı, köyün çocuklarının çoğu çite yapışıp gözlerini birer yarığa uydurmuş, soluksuz kesilmiş içeriyi seyreyliyorlardı.

"Salman bizi, hepimizi öldürecek," diye inledi eli ayağı çözülen Mustafa.

"Öldürecek," dedi Memet.

Kim haber vermişti, bu kadar çocuk bir anda ahırın yöresine nasıl toplamvermişlerdi? Salmanın da taya gideceği anı ne bilmişlerdi? Mustafa korku, şaşkınlık içindeydi.

"Memet sen mi?" diye sordu gözlerini büyük büyük açarak.

Memet:

"Yok vallahi," diye karşılık verdi. "Senden sonra ben kimseyi görmedim ki..."

Salman yavaşladı, gerindi, gözlerini kapadı, hayasını taydan çekti. Daha inmemiş dimdikti. Gözlerini kirpiştirerek yanına yönüne bakındı, hemencecik de eğildi, şalvarını yukarı çekip uçkurunu bağladı. Bir şeylerden hilelenmiş olacak ki, kulak kabartmış her yöreyi dinliyordu. Bir süre dinleyerek, kuşkuyla yöresini inceleyerek orada öyle bakındı kaldı. Al tay bacaklarını açıp, sağırsını gererek her zamanki gibi bir iyice işedi.

"Kuşkulandı," dedi Memet. "Haydi biz uzaklaşalım."

"Kaçalım," dedi Mustafa.

"Bir görürse bizi, öldük."

"Yandık," dedi Mustafa.

"Ya şu çocukları görürse?"

"şimdi görecek," dedi Mustafa.

Oradan, kaktüs ağlının duldasından kayarak, koyağın arkasından Memetlerin ağlına girdiler, orada beklediler, kulak verip ahırı dinlediler. Beklediler, beklediler, o yandan bir ses sada çıkmayınca sevindiler.

Memet:

"Demek kimseyi görmedi," dedi.

"O görmüştür," dedi Mustafa.

"Görseydi bağırmaz, kıyameti koparmaz, öldürmez miydi çocukları?"

"Öldürmezdi," dedi Mustafa.

"Neden?"

"O saklar," dedi Mustafa. "Huyu öyledir onun. Sırasını bekler. Sırası gelince de, köyün bütün çocuklarını öldürür."

"Öldürür," dedi Memet.

"Bir daha biz de ahıra yaklaşmayalım, ona bakmayalım, yemin edelim, onu görmeyelim, bundan kötü bir şeyler çıkacak, bana öyle geliyor," dedi Mustafa. "Bütün köyün çocuklarının kendisini seyretmesini Salman yutmayacak."

"Yutmayacak," dedi Memet.

"Bir gün Salman kendini seyreyleyenleri bir yakalarsa, vay o zaman onların haline."

"Tüfeğı de ne güzel, ne güzel de parlıyor."

"Babam verdi."

"Ya kim verecek, o senin babanın eski bir oğluymuş, öteki avradından... Baban oradan, sizin memleketten gelirken Salmanın anasını yolda öldürmüş de kuyuya atmış, ondan sonra da senin ananı almış."

"Kim söyledi bunu sana?"

"Kim söyleyecek, bunu köyde bilmeyen mi var? Sen duymadın mı?"

"Duymadım. Benim bildiğim babam yolda bir çalının içinde bulmuş onu. Büyük anam da, benim bir büyük anam varmış, ne de iyiymiş, anam dedi ki ölüyormuş Salman, onu büyük anamın merhemleri kurtarmış. Büyük anam olmasaymış Salmanı orada, çalılıkların içinde ölsün diye bırakacaklarmış. Keşki bıraksalarmış."

"Keşki," diye boynunu büktü Kuş Memet.

"İşte şimdi bu adam bir gün tüfeğini çekecek, köyün bütün çocuklarını öldürecek."

"Kartalları öldürdüğü gibi."

"Seni de öldürecek."

"Hepimizi... Babanı da..."

"O herkesi öldürür," dedi Mustafa, "bir tek babamı öldürmez. Bu dünyada babamdan başka kimsesi yok ki..."

"Onun bir tek oğlu," diye ekledi Kuş Memet, Mustafanın gözlerinin içine bakarak.

"Oğlu değil," diye ayağa kalktı Mustafa, bağırdı, "değil!"

"Bütün köylü öyle biliyor."

"Bilsin," dedi Mustafa sert. "Al tay da onun karısı, öz avradı değil mi?"

"Avradı," diye onayladı Memet. "Hem de ne avradı! Babam dedi ki, o senin öz kardeşinmiş."

Mustafa bir an durakladı, yüzü karıştı, dudaklarını büzdü, yüzünü buruşturdu, gözlerini kıstı, Memedi elinden tuttu:

"Memet," dedi.

Memet onun düşünce içinde kalmış ikircikli gözlerine baktı.

"Ne?"

"Gerçekten o benim kardeşim miymiş, Salman?"

"Babam öyle söyledi. Babama da senin baban söylemiş. Bütün köye de senin anan söylemiş. Herkes biliyor."

"Bir ben bilmiyorum," diye yakındı Mustafa. Sonra birden sevindi, bir "allooooş" çekti, sıçramaya başladı olduğu yerde, "allooooş..." Kendi yöresinde dönmeye başladı ardından da. Kahkahalarla gülüyor, sığıyor, koşuyor, geliyor, başının üstüne dikiliyor, sevinçten uğunuyordu. Memetse karşıda durmuş, onun bu durumlarına bir anlam veremiyor, bu sevinç selinin birazcık durulmasını bekliyordu. Mustafa koştu, döndü, makaraları koyvermişti, durmadan güldü, oynadı, türkü söyledi, hem de Kürtçe, sonunda kollarını geniş geniş açarak, "kurtulduk" diye bağırdı. Memet onun yanına gitti, elinden tutup:

"Söylesene," dedi, "kimden kurtulduk?"

"Ölümden," dedi Mustafa. "Salman seni de, beni de, babamı da öldürmeyecek."

“Neden imiş ki o?”

“Çünküleyim ki Salman benim kardeşim, babam da onun öz babası. Sen de benim arkadaşım. İnsan hiç öz kardeşini öldürür mü?”

Kuş Memet derin bir düşünceye daldı, bu sorunun karşılığı arıyordu. Çetin bir sorundu. İnsan acaba kardeşini öldürür müydü öldürmez miydi?

“Ne düşünüyorsun? İnsan hiç kardeşini öldürür mü?”

Kuş Memet dudaklarını sündürmüş, dalmış gitmişti.

“İnsan hiç babasını öldürür mü?”

Kuş Memedin düşünürken dudakları kıpır kıpır ediyor, parmaklarıyla oynuyordu.

“İnsan hiç kardeşinin arkadaşım öldürür mü?”

Kuş Memet başını kaldırdı, gözlerini Mustafanın gözlerinin içine dikti, bir süre baktıktan sonra:

“Öldürmez,” dedi, o da hemencecik, Mustafa gibi bir sevinç tufanına girdi. Oradan köyün alanına doğru Mustafa önde, Memet arkada koşarak gittiler. Caminin önüne gelince durdular, yöreyi gözden geçirdikten sonra oynamaya başladılar. Mustafa hangi dilden olduğu belli olmayan, belki uydurma, belki Kürtçe, belki Salmanın o belli olmayan dilince, oynak bir türkü tutturmuş dönüyordu ortada. Memet de onun yöresinde, kendini türküye bırakmış dönüyordu. İki çocuk çok eski zamanlardan kalma, hiç kimseden öğrenmedikleri tuhaf bir oyun tutturmuşlardı, bir tür eski köçek oyunlarına benzeyen bir oyun. Elleri, ayakları, bacakları, gövdeleri bir uyumda savruluyorlardı. Belki bir kartal, bir kuş öykünmesi, belki de ulu bir kuşun göğe ağma oyunuydu bu. Bu oyunu çocuklar belki de köye yılda birkaç kere uğrayan çingenelerden görmüşlerdi. Bir kere baharın ucu gözükürken, bir kere de sonbaharda uğrarlardı köye çingeneler. Köyün altına, şimdiki köprüünün ağzının bulunduğu yere, ta dağa kadar kurarlardı çadırlarını. Gümüş işleri, mangallar maltızlar, nacaklar yapar köylüye satarlardı. Köyde bir ay kaldıktan sonra, gene geldikleri gibi usulcana çeker giderler, arkalarından da köyde hiç söz edilmezdi. İçlerinde çok yaşlı bir çingene vardı. Bir deri bir kemik yaşlı bir kişiydi, işte o köçek dönerdi köyün içinde köyü ev ev dolaşarak... Ne verir-

lerse alır, her evin önünde başka biçim bir oyun oynardı. Saçakları buruş buruş, kapkara, değnek bacaklarından aşağı sarkan mor çizgili kırmızı ipekliden bir fistan giyerdi oyuna çıkarken... Oynarken kimi kez düdüğü, kimi kez keman, kimi kez de cura çalardı. Bir de küçük davulu vardı sırtında, her zaman davuluyla oyun oynamazdı. Davulunu ancak alanlarda, büyük kalabalıklar oluştuğunda kullanır, coşarak, yatarak kalkarak, yaşlılığından beklenmeyecek bir çeviklikte uçarak, fistanının eteklerindeki püskülleri birbirine katarak davulunu bir sevdalı gibi inceden okşayarak, usuldan çalarak oynardı. Kırıksık içindeki kapkara boynunun damarları şişer, apak kıvrıkcık saçları tere batar çıkardı oynarken... Fesinin içine köylüler para, boncuk, bakır parçaları, cıncıklar, ne bulurlarsa atarlardı. Çoğu kez de köyün çocukları yaşlı çingeneye birlikte ev ev dolaşır, ona öykünürlerdi. Belki Memetle Mustafa ondan öğrenmişlerdi bu oyunu. Her şeyi unutmuşlar, kendilerini oyunlarına bırakmışlar, dur durak bilmeden, şimdi o hangi dilden olduğu bilinmeyen türküyü Memet de katılmıştı, oynuyorlardı. Yörelere kadınlar, kızlar, çocuklar, delikanlılar birikmişler, bu çocukların delicene devinimlerini izliyorlardı şaşkınlıkla. Çocukların oyunları gittikçe yavaşlıyor, türkülerini iniyor, sonra da birden bir kasırgaya tutulmuşçasına çılgınlaşıyordu. Çocuklar ne köyün, ne alana birikmiş kimselerin farkındaydılar. Biribirlerinin yörelerinde gidip gelerek, türkülerine uyararak, belki de doğanın en güzel uyumlarından birisini çiziyorlardı. Ne oldu ne olmadı belli değil, çocuklar bir an karşı karşıya gelince durdular, göz göze geldiler, saçlarının ucundan bile ter damlıyordu, az sonra makaraları koyverip karşılıklı gülmeye başladılar gene. Yörelere birikmişler, önce bu karşı karşıya geçip delicesine gülen çocuklara şaşırdılar, sonra onlar da çocuklara kapılıp anlamsız onlarla birlikte gülmeye başladılar. Sanki bütün köy bir gülme nöbetine tutulmuştu. Alana gelen önce bir şaşıyor, sonra o da ortada kasıklarını tuta tuta uğunan çocuklara bakıp gülmeye katılıyordu. Önce Kuş Memet farkına vardı, "Bak Mustafa," dedi, "baksana." Mustafa gözlerini açıp şöyle bir bakınca alanda gülerek, oynayarak dönenleri gördü, "Gel," dedi, Kısık gediğe yukarı aldı yatırdı, Memet de arkasından. Kayalıklara çıkıp ar-

kalarına dönüp baktıklarında köylüleri daha orada, bir tuhaf oyunda gülerek, türkü söyleyerek, kadın erkek, çoluk çocuk oynar gördüler.

"Ne oldu?" diye bir düştten uyanırcasına, gözlerini kocaman açarak sordu Mustafa.

"Ne oldu?" dedi Memet.

Sonra ikisi birden:

"Kurtulduk," dediler.

"Salman seni öldürmeyecek," dedi Mustafa.

"Seni de..." dedi Memet.

"Babamı da..." dedi Mustafa. "Onun da babası..."

Gene göz göze gelip kayalıklardan aşağı koştular. Köye girerlerken karşılarından Talip geldi, hemen Talibi yakalayıp durdurdular. Talip onların durumlarından korktu, ürperdi, kaçmaya yeltendi, Memet onu bırakmadı.

"Ben bir şey yapmadım ki..."

"Yaptın," dedi Mustafa, ona bir tekme attı.

"Yaptın," dedi Memet, çocuğun üstüne atılıp onu yere, taşların üstüne düşürdü.

"Ben bir şey yapmadım. Ne yaptım?" diye var gücüyle bağırdı çocuk.

Memet onu tekmelerken:

"Niye seyrettin ulan Salman ağamızı al tayı şey ederken?"

"Herkes," diye inledi çocuk, "herkes. Bir ben mi?"

"Biz de herkesi öldüreceğiz," dedi Memet.

Talibi bir iyice patakladıktan sonra orada bırakıp, kudurmuş, köyün içine indiler, Battalı yakaladılar, ona saldırdılar, sonra Nuri geldi karşılarından, elinde ipe bağlı üç tane boncuklu arı vardı. Onları görünce, "bakın" diye arılarını gösterdi. Arıları elinden alıp öyle iplikleriyle bıraktıktan sonradır ki çocuğu dövmeye başladılar. Sonra Poyrazla, Aşık Aliyle, Tırtıl Yusuf, daha bir sürü çocukla kapıştılar... Bir anda köyün çocukları ikiye ayrılmışlar, dövüşerek köyün dışına çıkmışlar, Gökburunu geçip, ırmağın kıyısında dehşet bir taş savaşıma koyulmuşlardı. Kavga ettiklerinden Talip, Nuri, Veli, Tırtıl Yusuf onlardan olmuştu. Taş savaşını bitirdikten sonra gene birbirlerine girdiler. Saç saça baş başa, insafsız kavgada birbirlerinin vur-

madik yerlerini bırakmadılar. Yoruluyorlar, elleri ayakları tutmaz olunca birbirlerinden ayrılıp gidiyor, kayalığa, eski değirmen taşlarının üstüne oturuyorlar, sonra ırmağa koşup ellerinin, yüzlerinin kanlarını yuyor, yeniden kapışıyorlardı. Bu dövüş gün ikindiye kadar, Halil Çavuş oradan arabayla geçinceye kadar sürdü. Arabasını gürültüye patırtıya durduran Halil Çavuş bir süre ne oluyor diye olanı biteni seyreyledi, sonra arabadan elinde kırbaçla atlayarak çocukların arasına girdi, kavgacılar onu görünce daha da azmışlardı. Halil Çavuş kırbaçla vurmaya başladı kavgacıları, başları, sırtları, bacakları, bunları Allah yaratmış demiyor indiriyordu. Kırbaç çocukların sırtlarına inerken havada bir yılan gibi ısıklık çalıyordu. Biraz sonra Halil Çavuşun kırbaçlarına dayanamayan çocuklar bozuldular, ırmağın kıyısına aşağı kaçmaya başladılar. Önce Mustafayla Memet yarları aşağı inip geldiler, yüzlerini yıkadıktan sonra ilgin çalılannın yanına, çakıltaşlarının üstüne oturdular. Az sonra da öteki yandaşları gelip yan yana oraya sıralandılar. Hiç konuşmuyorlardı, hep gözlerini suya dikmişlerdi. Onların arkasından başta Veli, ötekiler de geldiler, karşıkı ilgin kümesinin yanına çöküp sıralandılar. Onlar da konuşmadılar. Bir süre karşılıklı taş kesilip bekleştiler. Suyun çağlıtı ince den inceye duyuluyor, aşağıdaki büvette dönen suların üstünde ak kelekler uçuşuyordu. Karşıkı tepenin üstündeki çiftlikten ağır ağır giden bir arabanın çamparasının sesi koygun geliyordu. Çocuklar hiç birbirlerinden yana bakmıyorlar, bir şeyler bekliyorlardı. Üstlerinden birkaç yağmurcuk uçtu, mavi, şavkıyan ışıklar çizerek havaya. Mustafadan başka hiç kimse bunu görmedi bile. Gün yavaş yavaş suyun aktığı yere, ırmağı baştan aşağı bir gümüş şavkına boğarak iniyordu. Gölgeler uzamıştı.

Mustafanın sesi duyuldu birden:

“Kavga etmeyelim artık,” dedi. “Yorulduk.”

“Yorulduk,” dedi Veli gülümseyerek. “Amma da iyi kavga ettik ha!”

Memet:

“Hiç böyle kavga etmemiştik,” dedi.

Az sonra iki bölük çocuk birleşiverdi. Bir daha da kavga dan söz etmediler. Sanki az önce birbirlerinin gözlerini oyanlar onlar değildi.

Mustafa:

"Kurtulduk," dedi.

Memet:

"Bundan sonra bir daha bizi Salman öldürmeyecek."

Veli, gözleri parlayarak:

"Gerçek mi?" diye sordu.

"Salman Mustafanın öz bir kardeşi, değil mi Mustafa?"

"Öz bir kardeşim," dedi Mustafa övüngeç bir tavır takınarak.

"Mustafalar onu yerde bulmamışlar. Mustafanın anasından önce İsmail Ağanın bir avradı daha varmış. Salmanı o doğurmuş. Mustafanın babası da Salmanın anasını öldürmüş, değil mi Mustafa?"

"Öldürdü," diye içini çekti Mustafa. "Babam onun anasını öldürünce Salman da onun için böyle huysuz oldu. Onun için o herkese kızdı, herkesi öldürecek oldu. Yazık Salmana. Yoksa Salman niye beni, hepimizi öldürsün?"

"Kurtulduk," dedi Memet. "Bundan sonra Salman Mustafayı öldürmeyecek."

"O öldürür," diye ayağa kalktı Veli. "Bugün görmediniz mi al taya ne yapıyordu?"

"Öldürmeyecek," diye parladı Mustafa. Gene kavgaya hazırlanıyordu. "Bu köyde hangi kocaman adam, Salman gibiler, kendi kısıraklarıyla öyle yapmıyor?"

"Ben Velinin babasını gördüm," dedi Nuri. "Yalıda, kısırağının arkasını yara dayamıştı, o şeyini de çıkarmış, erkek atlar gibi... Aşıyordu kısırağa. Tıpkı Salman gibi. Velinin babası üstelik de imam. Dua da okuyordu kısırağa aşarken... Ben de alt başta, azıcık ilerde, hıltan otlarının içinden onu izliyordum."

Veli kahkahayla güldü:

"Ben de gördüm," dedi. "Ben de, babam kısırağa aşarken, öteki çalının içindeydin. Gittim anama söyledim, anam da, suuus, aman ha kimseye söyleme, dedi. Ne yapsın fıkara baban kısırağa aşmasın da, ben hastayım, dedi."

"Herkesin babası kısırağa aşıyor ama, babam dedi ki kısırağa aşmayan hiç erkek olmazmış. Ama herkes gizli gizli yapıyormuş," dedi Nuri.

"Hiç de gizli yapmıyorlar," dedi Talip.

"Öldürmeyecek işte!" diye bağırdı Memet. "Neden öldürsün? İnsan babasını öldürür mü?"

"Öldürmez," dedi Veli.

"Salmanın babası İsmail Ağa. Salman babasını niye öldürsün ki?"

Bir sessizlik oldu, çocukların hepsi ellerini çenelerine koyup düşündüler. Birkaçı birden:

"İnsan babasını öldürmez," dediler.

"Mustafa da Salmanın öz kardeşi, insan hiç öz kardeşini öldürür mü?"

"Salman Mustafayı öldürecek," dedi Nuri. "Ben gördüm."

"Ulan sen neyi gördün, hırtaboz?"

"Salmanın Mustafayı öldürecek gözlerini gördüm, ölüm gibi bakıyordu Mustafaya... Öldürecek."

Mustafa bağırarak bir ok gibi Nurinin üstüne atıldı, Tırtıl Yusuf, Memet, öteki güçlü çocuklar yetişmeselerdi Nuriyi boğmuş gitmişti.

"Öldürmeyecek, beni öldürmeyecek!" Mustafa kendinden geçmiş, tir tir titriyor, onu yakalamış bırakmayan çocukların ellerinde çırpınıyordu. "Öldürmeyecek!"

Veli:

"Dur Mustafa dur! Öldürmeyecek."

Poyraz:

"Öldürmeyecek, neden öldürsün?"

Talip:

"İnsan küçük kardeşini öldürür mü?"

Nuri de gelmiş:

"Ben şaka ettim Mustafa," diyordu. "İnsan hiç küçük kardeşini öldürür mü?"

Memet:

"Nuri şaka etti Mustafa. Salman seni neden öldürsün?"

Çocuklar konuşuyor, onlar konuştuğuça Mustafa yavaş yavaş yatışıyordu. Sonunda çekerek dinginlemiş Mustafayı yere, çakıltaşlarının üstüne oturtular.

"Beni de öldürmeyecek Salman. Neden ki dersen, ben de Mustafanın arkadaşım. İnsan kardeşinin komşusunu, arkada-

şını, kan kardeşini öldürür mü? Biliyor musunuz, biz kan yalaşıp Mustafayla kardeş olduk. İnsan öz kardeşinin kan kardeşini öldürür mü?"

"Öldürmez," dediler hep bir ağızdan sevinerek.

Mustafa da yavaşça:

"Öldürmez," diyerek onları onayladı.

Sonra sustular hep birden. Ellerindeki çöplerle önlerindeki kumlara çizgiler, biçimler çiziyorlar, düşünüyorlardı. Gün kavuşuncaya kadar, birbirlerine bir kere olsun dönüp bakamadan öylece kaldılar. Konuşmaktan, kıpırdamaktan, ayağa kalkmaktan korkuyorlardı.

Üstlerinden gürültüyle cikileyerek geçen bir kuş sürüsü onları düşlerinden ayıktırdı. Kırmızı kanatlı bir küçük kartal kuş sürüsünün içine dalmış, onları oradan oraya savuruyordu. Bir kayalığın üstüne, bir oradan suyun öte geçesine vuran kuş kümesi çilgıncasına oradan buraya kaynaşıyordu. Kuşların havada gidiş gelişleri, kartalın onları kovalaması uzun sürdü. Çocuklar ayağa kalkmışlar havada sürüp giden bu cebelleşmeyi gözlüyorlar, kırmızı kanatlı kartal bir kuşu yakalayabilecek mi diye merakla bekliyorlardı. Kartal saldırdıkça kuş kümesi dağılacığı yerde gittikçe sıklaşıyor, bir top oluyordu. Kuşlar sonunda kapkara bir yuvarlak olup kendi yörelerinde, suyun üstünde, bir kavak boyu yükseklikte dönmeye başladılar. Kartal saldırdıkça küme sıklaşıyor, bir kapkara top gibi havada dönüyordu, bir aşağı, bir yukarı çavarak. Sonunda kümeden bir cilti, bir kıyamet koptu, kırmızı kartal bir kuşu çırnağına geçirilmiş yükselerek dağa doğru gidiyordu. O anda da kuş kümesi birden patlamış gibi oraya buraya dağılmış, kuşların her birisi göğün bir yanma uçup gitmişti.

Veli:

"Karanlık basıyor," dedi.

Memet:

"Gidelim."

Mustafa ilerde, çakıldaşlarının arasındaki küçük çimenlik parçasının üstünde, ayakta durmuş kalmış, kayalık çırılçıplak mor dağın doruğuna uçmuş gitmiş kartalın ardından bakakalmıştı.

Memet onun koluna değdi:

"Gidelim," dedi.

Mustafa gitmeye davranırken teker teker çocukların yüzlerine baktı, yüzü acıyla buruştu:

"Öldürecek," dedi içini çekerek.

"Öldürecek," dedi Memet gözlerini onun gözlerinden ayırmadan.

"Öldürecek," dedi Veli.

Nuri ellerini biribirine vurdu, çocuk topluluğunun yöresini bir dolandı geldi. Bir şeyler söyledi, anlaşılmadı, Mustafayla göz göze geldiler:

"Öldürecek," dedi.

Veli:

"Karanlık basıyor," diye tabanları yağladı, köye doğru koşmaya başladı. Az sonra Mustafayla Memet onu geçip geride bıraktılar.

"Çukurovaya giden gelmiyor," diyordu yaşlı Anşaca. "Gitme yavrum," diyordu, torunu Halile yalvarıyordu. "Biz burada acınızdan mı ölüyoruz, Allah karnımızı doyuracak bir şeyleri her zaman veriyor."

Halil çınarın altında, çeşmenin ne zaman yontulduğu bilinmeyen yalağının yanında durmuş gülümsüyordu.

"Deden gitti gelmedi Çukurovaya. İmi timi bellisiz oldu. Mezarının yerini bile bilen yok. Baban da gitti gelmedi. Ağılı sıtma almış götürmüş onu. Dayıların sakat döndüler çeltikten. Oraktan, kötenden kolları bacakları kopmuş. Bir Yemene giden gelmiyor buralardan, bir de Çukurovaya. Gel gitme yavrum. Senden başka kimimiz kimsemiz yok."

Anşaca yere bağdaş kurmuş oturmuş, mavi dolamasını yöresine yaymıştı. Elleriyle toprağı dövüyor:

"Şu Çukurovayı icat eden görmesin cennet," diyordu. "Kim bilir, sen gittikten kaç yıl sonra döneceksin, o da dönersen..."

"Döneceğim," diyordu Halil inançla. "Üç yıla kalmaz dönerim, elimde iki öküz parası, bir de evlenme, bir de köten, bir de bir inek, bir de bir at parasıyla. Sen hiç küşüm çekme benim güzel nenem."

"Güzel nenen sana kurban olsun," diyordu Anşaca ellerini toprağa vura vura. "Sen dönersin inşallah dönmeye ya, döndüğünde beni bulabilir misin? Çoğu gitti azı kaldı. Bir ayağım çukurda değil mi?"

"Hem dönerim, hem de gelir seni bulurum nenem," diye kesin söylüyordu Halil. "Sen daha yirmi yaşında kızı bin kere cebinden çıkarırsın..."

Ve Halil hep gülümsüyordu bir deri bir kemik nenesine. Anası Döndülüyse kapının eşiğinde durmuş, elindeki güzel, nakışlı, Halilin yaptığı kirmenle yün eğiriyordu, gözlerini de elindeki işine dikmişti. Kirmenini sinirli, hızlı çeviriyor, düşünüyordu. Başını kaldırdığında oğluyla anası daha konuşuyorlardı. Kirmeni durdurup sağ eline aldı:

"Gideceksin oğlum," dedi, gün görmüş, deneylerden geçmiş. "Giden gelmese de gideceksin. Dönmesen de gideceksin. Yazan, bu dağların yazgısını böyle yazmış. Giden hiç kimse dönme de Yemene gitmeyen erkek, Çukura gitmeyen delikanlı gördün mü? Var güle güle git de yavrum, güle güle gel."

"Ne zaman gelecek, o da gelirse?"

"Gelecek," dedi ana.

"Geldiğinde de beni bulursa."

"Bulacak," dedi ana.

Halil sırtını çınarın gövdesine dayamış gülümsüyordu. Yarın sabah köyden on bir kişi yola çıkacaklardı. On bir kişinin dokuzunun babası savaşa gitmiş dönmemiş, üçünün babaları da Çukurovada kalmıştı. Halilin babası Çukura gidip gelmeyenlerdendi. Delikanlılar bir haftadır yol hazırlığındaydılar. Yola çıkışlarını, gün yaklaştıkça birkaç gün daha uzatıyorlardı. Şu dağların aşağısındaki dümdüz, sıcak, yanan, cehennem ova onları korkutuyordu. Hiçbirisi daha Çukurovayı görmemişti. Ama hepsi de Çukurova üstüne, oradaki sivrisinekler, ağılı sular, kavuran sıcak, zalim Ağalar Beyler üstüne, sıtma, hastalık, ölüm, zulüm üstüne çok şey biliyorlardı. Ne olursa olsun gideceklerdi. Oradan dönen bir çift öküz, bir pulluk ya da saban, bir inek, birkaç keçi parasıyla dönüyordu. Birçoğu başlık, düğün parası da kazanıyordu. Giyitler de getiriyorlardı horantalarına. Çukurovaya gitmekten kaçanlar da vardı bu dağlarda, onlar çoğunluk ömürlerinin sonuna kadar en uç yoksullukta çırpınırlardı. Dağlarda Çukurovaya gidip para kazanmamış adamdan sayılmaz, ona kız bile vermezlerdi.

Halil belki bir yıldır, Çukurovaya gitme günleri yaklaştıkça o korkunç, uçsuz bucaksız, alıcı kurt gibi insanları parçalayan

sivrisinekleri, ılık, kan gibi kaynamış içilemeyen suları, insanın tepesine çivi gibi inen kavuran güneşi, yedi kollu bulutlar içine sığınmış evranları, ölürcesine çalışmayı, kimsenin kimseye bir kaşık su vermediğini, insanın orada insana düşman olduğunu ve Çukurda toprağın ovalarca çatlayıp yarıldığını, kışınsa bir denizin hiç durmadan sel sele üstlerine aktığını düşünüyordu. Orada herkes bir yanaşmayı, bir dağlıyı aşağılıyordu. Bir dağ insan değildi, hayvana benzer, onunla konuşulmayan, salt gece gündüz çalışan bir yaratıktı. İsterse bir dağ yanaşma Çukurovada ağzıyla kuş tutsun onu kimse adamdan saymazdı. Ölülere köpek ölülere gibi törensiz, imamsız hendeklere atılırdı...

Halil, ağzını açmış korkunç dişlerini göstererek kendini bekleyen bir canavarın ağzına atılmaya gidiyordu sanki Çukurova toprağına. Orası dağlıların dere yataklarını, çeltik arklarını, hendekleri ak kemikleriyle doldurdukları yerd. Dağlıların kanlı parçaları köpeklerin ağzındaydı. Ahırlarda, tarlalarda, çamurların, gübrelerin, samanların içine batmış, yarılmış, kavrulmuş toprağın üstünde, insanın etini dalayan güneşin altında kalmış inleyen, dilleri bir karış dışarda, susuzluktan kurumuş kimsiz kimsesiz hasta dağlıların çırpınarak öldükleri yerd. Çukurova toprağından dönenler de bir iyice insanlıktan çıkmış dönüyorlardı. Kimisi sakat, kimisi veremli, kimisi karnında bir ömür boyu taşıyacakları sıtmayla... Elleri titreyen, konuştukları anlaşılmayan, boyunları çöp gibi incelmış... O ağı toprağından ancak binde bir kişi sağlam dönüyordu. O dönenler de bir ölüm korkusu içinde kıvranıyorlardı.

Ve gelenek olmuştu, gereksinmeydi, dağların insanları Çukura, bu ağı toprağına, pamuğa, yanaşmalığa, çeltiğe, ekin biçmeye akıyorlardı. Gitmek sorundu, nasıl dönüleceği değil...

Halil nasıl edip de Çukura gitmemeliydi? Köyün içinde dolanıyor, köpeklerin gözlerinden bile bir umar bekliyordu. Nenesinden başka da hiç kimse ona gitme demiyordu. Herkes taş kesilmişti. Delikanlı orada, tepesinin taşı atıp bütün köylüye, böyle yaşama, İpekçeye, anasına bile veryansın ediyordu. Önüne gelene belki altı ay "Çukurova öldürücü," demiş, onlar da, "yaaa, öldürücü o Çukurova," diye karşılık vermişlerdi.

"Biz birkaç ay sonra Çukurovaya gidiyoruz, on bir kişi."

Gözlerinin içine bakmış, bir şeyler, bir acıma aramıştı. Ötekiler hiç orah olmamışlar:

"Yolunuz açık olsun, güle güle," demişlerdi.

"Gidip de gelmemek, gelip de görmecek var..."

"Ölüm..."

"Ölüm her yerde var."

Ve Halil için karanlık, sonsuz bir uçurumdu Çukurova. Korkusundan eli ayağı çözülüyor, arkadaşlarıyla her buluştuklarında, gelecek haftaya yola kesinlikle çıkacağız, diyor, ötekiler de sevinçle bu öneriyi benimsiyorlardı.

"Ama bu sefer kesin. Herkes hazırlığını yapsın da öyle gelsin."

Hazırlıklarını yapıp, torbalarını omuzlarına vuruyorlar, sonra gelip aşağıda, koyağa inen yolun başında, altından apak bir su kaynaklı çınarın kabarmış köklerinin üstüne oturuyorlar, önce başlarını önlerine eğip düşüncelere dalıyorlar, yüzlerinde seğirmeler, sonra hep birden, birbirlerinin sözlerini anlamamacasına konuşuyorlar, ardından da yerlerinden kalkıp koşarcasına geri, evlerine dönüyorlar, torbalarını yere atıp, evdeki hiç kimseyle konuşmuyorlar, salt, "Gelecek haftaya..." diyorlardı. Köylüler onların bu hallerini hoş görüyorlardı, çoğu kez Çukurovaya ilk olarak giden delikanlılar böyle ikircik içinde kalıyorlar, köyün içinde sıkıntı, korku ve ürküyle günlerce dolaşıyor, sonra da bir gün ortadan yitip gidiyorlardı.

Halil bu gece de İpekçeyle buluşacaktı, onun coşkusu içindeydi. Torbasını getirip damın orta direğinin dibine attığında, sevinçle, "gelecek hafta cuma gününe," dedi. "Cuma günü kutusal gündür."

Onun dönüşüne anası da çok sevinmişti, nenesi de... Ama o her seferki gibi belli etmiyordu.

Anşaca onu daha eşikte karşılamış, torununun boynuna sarılmış:

"Biliyordum, biliyordum," diye sevinç içinde şakıyordu. "Biliyordum o Çukurovaya, o ölüme, o zulüme, o belaya gitmeyeceğini."

Halil de onların sevincine içten içe katılmış, doğru İpekçelerin evlerine yollanmış, avlu kapılarının önünden birkaç kere

geçmişti. İpekçe bu geçişlerin anlamını bilirdi. Onun evlerinin önünden son geçişinde avluda en güzel giyitleriyle gözükmüş, karşı dağlara bakarak gülümsemişti.

Gece her zamanki yerlerinde, ulu ağaçları göğe ağmış küçük sedir korusunun içinde buluşacaklardı.

Ilık, inceden bir yağmur yağıyordu. Koruluk bir hoş ıslak çiçek, reçine, ağaç çürüğü kokuyordu. Ortalık karanlıktı, göz gözü görmüyordu. Halil ıslığını çaldı, ipekçe az ilerisinden öksürdü. Belki ilk olarak kucaklaşıp öpüştüler, sonra da bir sedirin iri gövdesine sırtlarını dayayıp el ele tutuştular. Sedir ağacının yaprakları arasından incecik bir yağmur süzülüyor, onları ıslatıyordu. Silme karanlıkta bir ağacın kökünde birkaç yalın böceği, kırmızı, çakıp sönüyordu.

"Seni beklerim," dedi İpekçe, "ölene dek. Güle güle git, güle güle gel."

"Bir çift öküz alacağım."

"Beklerim seni on yıl da, on beş yıl da..."

"Çok çalışırım," dedi Halil. "İki yıla kalmaz gelirim."

"Yağmur yağıyor," dedi İpekçe.

"Dünya bereketli olacak bu yıl," dedi Halil. "Neneme de bir hırka alacağım, çok üşüyor fıkara."

"Yağmur iyi yağıyor. İnşallah Çukurovada da yağıyordur, ürün bu yıl orada bol olacak," dedi İpekçe.

"Baban inşallah sözünde durur, başlık parasını, ben çok para kazanınca fazla istemez," dedi Halil.

"Sen hep, ben ölünceye kadar yanımda olacaksın. Hiç içine bir küşüm girmesin." İçini çekti İpekçe.

"Dönünce bir tarla açacağım şu koyağın altından... Ağaçları birlikte sökeriz. İstersek beş on sağlam kişi de tutarız kendimize yardımcı..."

"Tutarız," dedi İpekçe.

Gece yarısına kadar konuştular böylece, koruluğun ötesinden bir yusufluğun sesi geldi bir su çağıltısıyla birlikte. Yalın böcekleri çoğaldılar ormanın içinde, yağmuru delerek kıpkırmızı çakmaya başladılar ağaçların kökünde. İpekçe sıcacıktı. Köyün içine el ele tutuşarak girdiler. Köy bütün ışığını söndürmüştü. Bir İpekçelerin damunun penceresinden küçücük ölgün bir ışık sızıyordu geceye...

"Yarına," dedi Halil.

"Yarına," dedi İpekçe.

Sonunda Halille arkadaşları, günlerce köyün içinde dolaşarak, gecelerce karabasanlarla uğraşıp Çukurovayı sayıkladıktan sonra, gene çınarın altına geldiler, orada birbirlerinin yüzüne bakmadan taşların üstüne tüneyip oturdular. Hiç konuşmuyorlardı. Yüzleri donuktu. Yarı uykuda bir halleri vardı.

"Toplandık mı?" sorusunu, başını yerden kaldırmadan bir taş gibi ortaya attı Halil. Ötekiler irkilerek uykularından uyanırlar, bir tanesi usulca "Tamamuz," dedi.

"Haydiyin öyleyse yola düşelim," diye ayağa kalktı Halil, koyağa aşağı yürüdü. Ötekiler de kalkıp torbalarını omuzlarına attılar, onu izlediler.

Halil önde, ötekiler arkada gittikçe hızlanarak gün kavuşurken koca cevizi tuttular. Doğal bir yürüyüşle koca cevizle köy arası iki üç gün çekerdi. Sanki arkalarına can alıcı bir canavar düşmüş onları kovalıyordu. Ne Halil, ne de ötekiler ayakları uğunarak yürürlerken bir kere olsun dönüp de köyden yana bakabildiler.

"Halil, Halil," diyordu Anşaca, güzeliin nenesi, "Halil, Halil, beni böyle, bu yaşımda koyup da nereye gidiyorsun Halil?"

Nenesinin sesi onu arkasından kovalıyordu yol boyunca. Sesi kulaklarında çınlıyordu ve kayalıklar yankılanıyordu. "Halil, Halil, sensiz ben bu ıssız köyde ne yaparım, Halil, Haliil... Dönünce beni göremeyince, Halil, Haliil..."

İpekçe geliyordu gözlerinin önüne, karanlık, yağmurlu gecelerde, çakan, savrulan yalın böceği öbeklerinin arasından, üstü başı böceğe batıp çıkmış, yaldızlı, çıkıyordu karşısına, hep gülerekten. O da, "Halil, Halil, Haliil," diyordu. "Ne demeye gidiyorsun Çukurovaya, döndüğünde ya beni bulamazsan? Halil, Haliil, Halil!" Geçtikleri dağların ulu kayalıkları çınlıyordu. Ve İpekçe yalın böceklerini yana yöreye, bütün gecelerin karanlığına savurarak, arkalarından uçarak geliyordu, "Halil, Halil, Haliil... Yağmur yağıyor..."

Ve bir gün yağmur yağarken gün burnuna Çukurovanın görüldüğü bir tepeye geldiler. Ova yağmurun dumanına batmıştı.

Bir sakızlık ağacının altına oturup yağmurun dinmesini beklediler. Yağmur dinince son kalan azıklarını da birleştirip en küçük ekmek kırıntısına kadar yediler. Karşılarındaki ova usul usul dumandan sıyrılıyordu. Gün vurunca binbir kıvrıntıyla köyleri dolaşan akarsular parladı. Köylerin dumanları göğe ağıyordu salınarak. Bulutlar hızla dağılıyorlar, arkalarında çok duru, yunmuş arınmış, masmavi bir gök bırakarak telaşla yöredeki dağlara çekiliyorlardı. Çukurova önlerinde mavi bir çanak gibiydi, üstünde uçan suları, dumanı tüten, salınan köyleriyle. Sakızlık ağacının altında bekleyen delikanlıların içlerindeki korku dağılıverdi, incecikten bir sevince kapıldılar, bir Çukurova ya, bir biribirlerinin yüzüne bakıp gülümsüyorlardı.

"İşte burası Çukurova," dedi Halil.

"Ne biliyorsun?"

"Bu kadar büyük ova hangi ova olabilir ki..."

"Çoook var böyle ovalar Anadolu da."

"Ama bu som mavi," dedi Halil. "Ovalar mavi olmazlar. Bakın şu arkadaki bir top ak bulutun yekindiği yerde de Akdeniz. Çukurova Akdenizden dolayı mavidir. Deniz mavisini top-rağa aktarıyor."

"Sen hiç deniz gördün mü?"

"Görmedim," dedi Halil, "görmedim ama İbrahim Çavuş söyledi, yedi yıl denizin kıyısında başkaldıran Araplarla dövüşmüş. O söyledi, deniz yere inmiş gökyüzüdür, dedi."

"Öyleyse şu karşıdan gelen, dağlara giden yolcudan soralım."

"Soralım."

"Heeey, yolcu!"

Yolcu durdu.

"Şu aşağıdaki yer neresi, Çukurova mı?"

Yolcu güldü:

"Allahınızı severseniz çocuklar benimlen eğlenmeyin, canım burnumdan geliyor zaten, üç gündür yoldayım."

"Kimse seninle eğlenmiyor," dedi Halil. "Şu aşağıdaki ova Çukurova mı diye sorduk."

"Ya neresi olacak?" diye karşılık verdi yolcu. "Buradan başka bir yer Çukurova olabilir mi sanki..."

"Olamaz," dedi Halil.

Yolcu yolunu sürdürdü. Sırtındaki dolu çuvalın ağırlığı onu iki büklüm etmişti.

"Haydi gidip Kösereliyi bulalım, oradan Duran Ağalann çiftliğine varalım."

Sakızlığın altından kalktılar, birden cana gelmişler, üstlerindeki yorgunluğu atmışlardı. Sevinç içinde türküler söyleyerek daha öğle olmadan ovayı tuttular. O gece adını duymadıkları küçük bir köyde, bir çardakta mısır saplarının üstünde yat-tılar. Köylüler onlara sıcak çorba, yağlı bulgur pilavı, yeşil soğanla ayran verdiler. Hiçbir tanesi böylesine lezzetli bir yemeği ömründe yememişti, o gece deliksiz uyudular. Sabahleyin şaşkınlıkla uyandılar, onları hiçbir sivrisinek yememişti. Uykulu gözlerle birbirlerine bakıp:

"Yok," dediler.

"Yok," dedi Halil de. "Belkim daha çıkmadı, sivrisinek başlamadı."

Çardaktan hemen aşağıya inip yanı yöresi çamur içinde kalmış, çamurları at, eşek, sığır, insan ayağı izleriyle, samanla, gübreyle karman çorman olmuş dut ağacının altındaki tulum-baya gittiler. Az ötede sıralanmış uzun kavak ağaçları, buradan köyün dışına kadar uzanmış, inceden esen yelde yaprakları tit-reşerek ıgranıyorlardı. Tulumbadan çektikleri suyla yüzlerini yudular, analarının, kız kardeşlerinin yavuklularının gelirken işleyip verdikleri mendillerle de kurulandılar. Onlar bu işleri yaparlarken, köylüler de karşıda bir çınarın altına birikişiyor-lardı. Uğraşlarını bitirince şöyle bir durdular, köyün içine, yanı-na yöresine bakındılar. Sıcak kızdırmıştı. Kamış çitli, çitlerine tezek yapıştırılmış, saz damlı evler güneşten yanmış bozarmış-lardı. Evlerin köşelerinde, avlularında tavuklar, arkalarında yu-mak yumak civcivleriyle dolaşıyorlardı. Köyün ortasından da durgun, ölü, suları bulanık bir çay akıyordu. Biraz ilerde Ana-varza kayalıkları gözüküyordu, üstünde uçan uzak, gökte birer leke gibi hiç kıpırdamadan, göğüslerini esen ulu yele vermiş kartallarıyla. Ev aralarında, kuyruklarını patançlarının arasına kıstırmış köpekler, daha gün iyice kızdırmadan dillerini dışarı çıkarmış, kaburgaları inip kalka kalka soluklanıyorlardı.

Onlara doğru birkaç adım atıp çınarın gölgesinin dışına çıkan yaşlı bir köylü:

"Delikanlılar, hey dağlı delikanlılar, buraya gelin," diye onları çağırdı.

Delikanlılar yaşlı adama doğru yöneldiler.

"Çalışmaya mı geldiniz?"

"Çalışmaya geldik," dedi Halil.

"Ekin biçmesini bilir misiniz?"

"Biliriz," dedi Halil.

"Gündeliğinize ne istersiniz?"

Halil güldü:

"Siz bilirsiniz."

"Doğru," diye onu onayladı köylüler.

"Bu işleri her zaman biz biliriz."

"Oldum olası biz biliriz."

"Bu yıl ne ise gündelik, siz de onu verirsiniz bize. Aldatacak değilsiniz ya..."

"Aldatmayız."

"Şeriatın kestiği parmak acımaz."

"Acımaz," dedi Halil.

Onları çağıran yaşlı adam, "İlkin bende çalışın, benim bu yıl Allaha çok şükür ekinim verimli, saplar başakları kaldırmıyor. Çabuk da oldu. İki gün sonra işe başlayalım," diye konuştu.

"Başlayalım," dedi Halil.

"Bu gece bizde kalacaksınız."

"Sağ ol, kalalım," dedi Halil.

Dümdüz, bir tek, en küçük bir taşı, çakıtaşı bile olmayan bir tarladaydı ekin. Karakılçık buğday başakları altın ışıltısında esen yelle usul usul ığranıyorlar, göz kamaştıran bir kıvılcımlanmada şavkıyorlardı. Ekinler sapsarı, gün vurmuş bir deniz gibi sırtları parlayarak dalgalanıyordu. Dalgalanan ekin tarlalarının ta öteki ucundan başlayarak buraya kadar hışırtılar geliyordu. Hep birden bir sıra olup ekine giriştiler. Orak sesleri birleşerek ovayı doldurdu. Ekinin içinden ürküp bir kuş sürüsü havalandı, uzaklardan üç turacın sesi birden duyuldu. Daha gün doğmamış, geceden yağmur gibi yağan çiy kalkmamıştı.

Seher yeli usuldan esiyor, keskin oraklarla buğdaya girişmiş delikanlıları yuyor arıtıyor, sevince boğuyordu.

Delikanlılar bu iştahla üç günde öyle her babayiğidin beceremeyeceği kadar ekin biçtiler.

Tarla sahibi gözlerine bir türlü inanamıyor, "Allah Allah, vasüpanallah," diyerek ekinlerin içinde dolaşüyor, "bu yıl siz beni kurtardınız, ben de sizin gündeliğinize yirmi beş kuruş ekleyeceğim, gündelik ne kadar olursa olsun, isterse bir lira olsun," diyordu.

Köyün birçok evi yaylaya göçmüş, ekinleri öyle dikili kalmış, onların çıktıkları yaylalardan gelecek ırgatları bekliyordu. Şimdiden birçok köylü ekinlerini biçtirmek için sıraya girmişlerdi.

Sevinç içindeki delikanlılar bir altın parıltısında kıvılcımlanarak dalgalanan ekinleri önlerine katmışlar kovalıyorlardı. Onlar, ağızları keskin bir usturada tüm gün ışıyla çakıp sönen oraklarıyla ekin tarlalarını yutuyorlar, arkalarında destelenmiş yoğun başaklı desteler bırakıyorlardı. Sevinç türküleriyle saldı- rıyorlardı ekinlere. Ve kesilen ekinler acı, hoş, genzi yakan bir güneş kokusuyla ırgatları mest ederek kokuyordu.

Yaşlı adamın tarlalarını bitirdikten sonra ikinci tarlaya, sonra üçüncüsüne geçtiler. Sonra birden bir sivrisinek bulutu örttü köyün, tarlaların üstünü. Sinekler öylesine çok, öylesine yoğun geliyorlardı ki, değil gece, gündüz sıcakta bile insanları sokuyorlardı.

Ekin biçme işi bir ay kadar sürdükten sonra harman işi başladı. Orak makinalarının, ya da orakçıların biçtikleri desteleri, ya sırtlarında, ya da tek at koşulu kızaklara yükleyerek harmana taşıyorlardı. Bu iş de yirmi gün kadar sürdü. Sonra döven sürme, batos işleri başladı. Bütün Çukurova sıtmadan kırılıyor, herkes bir depreme tutulmuşçana sabahlardan akşamlara kadar zangır zangır titriyordu. Şeytan kulağına kurşun, daha dağlı delikanlılara bir şey olmamıştı.

Temmuz ayı sonuna kadar delikanlılar birbirlerinden ayrılmadılar. Nereye gitmişlerse hep birlikte yapabilecekleri bir iş aradılar. Biribirlerinden kopmaktan korkuyorlardı. Çukurovayı ilk gördüklerinde içlerindeki kadim korku yerini hemen bir se-

vince bırakmıştı. Çukurovanın içine girip de çalışmaya başlarken, eski korkuları yavaş yavaş yüreklerinde kök salmaya başlamıştı. Korkuları gittikçe büyüyor, onlar da her geçen gün birbirlerine biraz daha sarılıyorlardı.

Temmuz çıkıp da ağustosa girdiklerinde bir tuhaf bir iş buldular, çeltik tarlalarını beklemek.. Anavarzadan bu yana Kadirli altlarına, öte yana Kozana kadar, Ceyhan ırmağının öte geçesinden Osmaniye'ye, Toprakkale'ye, oradan da Mercine kadar çeltik ekilmişti, binlerce dönüm. Her çeltik salağı en azından beş bin, on bin dönümdü. Bir de Akçasaz, bir de Tırmıl bataklığı, irili ufaklı öteki bataklıkla Çukurova baştan ayağa salt bir bataklığa dönüştürülmüştü. Halillen arkadaşlarının işi, ellerinde mavzerler, ilk akşamdan sabahlara kadar uyumadan, gözlerini bile kırpmadan çeltik tarlasını beklemektir. Çeltik tarlasının kıyılarına yüz metre aralarla çardaklar yapılmıştı, bu üç dört metre yükseklikteki çardaklara yataklarını seren bekçilerin ellerinde tüfekler...

Sürüler halinde gezen yabandomuzları akşam olup da karanlık basınca yeni başağa durmuş çeltik tarlalarına akın ediyorlar, girdikleri tarlada hayır bırakmıyor, çeltikleri yerle bir ediyor yatırıyorlar, çamurun içine gömüyorlardı. Bir yabanıl domuz sürüsünün girdiği tarladan artık bir daha hiçbir biçimde bir ürün alınamıyordu. Çardaklardan sabahlara kadar tüfekler pathyor, yüzlerce kurşun sesi Çukurovanın sıcak yaz gecelerini dolduruyordu. Gene de domuz sürüleri ya uyumuş bir bekçinin çardağının altından, ya da birkaç kurban vererek bir aralıktan tarlanın içine sızıyorlar, uçsuz bucaksız salağın derinliklerinde yitip gidiyor, sabah olunca da, bu sefer salağın içinde bir süre avı başlıyordu, öldürülmüş domuz leşleri üst üste bir derenin içine yığılıyor, oradan bütün ovaya da inanılmaz bir leş kokusu yayılıyordu. Bir yeşil sinek bulutu da leşlerin bulunduğu derenin üstüne bir inip bir kalkıyordu. Ve geceleri, gündüzleri bile, leşlerin yığıldığı yerin yöresinde tilkiler, çakallar, sırtlanlar, kurtlar, köpekler karman çorman olmuşlar, sürülerle dolaşıyorlar, saldırıyorlar, hırlaşıyorlar, korkunç bir kavgada birbirlerinin gözlerini oyuyor, derilerini yüzüyorlardı.

Sıcaktan, sinekten soluk alınamıyordu. Sivrisinekler değil insanları, hayvanları bile parçalıyorlardı.

Halille arkadaşları bir sıra çardakta, ellerinde tüfek, domuzlara soluk aldırıyorlardı. Onların yanlarından şimdiye kadar hiçbir domuz sızmamıştı ya, salağa, sineğe, uykusuzluğa, hele o korkunç kokuya dayanıyorlardı. Ne yapsınlar ki çeltik bekçiliğinin parası iyiydi. Çeltik sahipleri de bu hiç domuz sızdırmayan dağlıların farkındaydılar. Onlar yerli bekçilerden daha iyi biliyorlardı domuzları tarlaya sokmamanın yollarını. Teneke çalarak domuzları ürkütmeyi onlar bulmuşlardı. Şimdi bütün Çukurova geceleri bir baştan bir başa tüfek seslerinden daha çok teneke sesleriyle inliyordu.

Sonra kartallar dönmeye başladı domuz leşlerinin üstünde. Leş yığını günler geçtikçe daha da yükseliyordu derenin içinde. Kurtlar, köpekler, tilkiler, sırtlanlar, çakallar, akbabalar, kartallar kanat kanada, dehşet bir yabanullukta birbirlerine saldırıyorlar, orada, domuz leşlerinin başında bir kıyamettir kopuyordu. İşte tam bu sıralar, kartallar karşı dağdan kopup dalga dalga geldikten iki gün sonra dağlı delikanlıların hepsi birden sıtmaya tutuldular. Zangırdayarak kendilerini oradan oraya atıyor, bağırıyor, inliyorlardı. En soğuk bir kışta, borada, ayazda, fırtınada kalmışçasma üşüyor, bir demirci ocağına atılmışçasına yanıyorlardı. Bu hastalığın hiçbir umarı yoktu. Kimine nöbet akşamüstü, kimisine tam öğle sıcağında, kimisine de kuşluk vakti geliyordu. Daha nöbeti gelmemişler de, ellerinden hiçbir şey gelmeden, çırpınan, yanan, etleri kemiklerinden sökülen, can çekişen arkadaşlarını seyreliyorlardı, korku içinde kendi nöbet zamanlarını bekleyerek...

Halil arada bir boynunu büküyor:

"Ben giderim," diyordu. "Bütün Çukurovayı bana verseler, ben burada kalamam, duramam," diyor, inliyordu.

Öteki arkadaşları da:

"Ölüm," diyorlardı, "Çukurovaya."

"Zulüm," diyorlardı.

"Burada insana benzer insan barınamaz."

"Bir iyileşeyim, dizlerime azıcık güç gelsin," diyordu Halil, "bir gün bile burada durmadan..."

Çeltik Ağalarından birisi bir gün elinde bir şişe ilaçla gelip:

"Hey dağlılar," dedi.

"Buyur Ağa," dediler.

"Sizi ananız kadir gecesi doğurmuş ki..."

"Vay Ağa sen sağ ol," dediler.

"Siz sulfata diye bir şey duydunuz mu hiç?"

"Duymadık Ağa," dedi Halil.

"İşte sulfata bir ilaçtır ki sıtmaya birebir gelir, hiç başka ilacı da yoktur bunun..."

"Sen sağ ol Ağa," dediler, derecesiz sevindiler.

Ağa onlara sulfatayı verip, nasıl içeceklerini öğretti gitti.

Halil birkaç gün içinde iyileşti. Ötekilerinse bir kısmının nöbetleri seyrekleşti, geriye kalanların sıtması ne ilaç dinliyordu, ne bir şey, her şey olduğu gibi sürüp gidiyordu.

Arkadaşları arada bir Halile soruyorlardı:

"Artık iyileştin Halil, ne zaman yola çıkacaksın?" diye.

Halil, gözlerini uçsuz bucaksız hışırtıyla dalgalanan çeltik salağına dikmiş, onlara başını bile çevirmeden:

"Ben nereye giderim arkadaş, daha yeterince para kazanmadan... İşte derdini veren Allah درمانını da verdi," diye onları karşılıyordu.

Sulfata bittikten birkaç gün sonra Halili yeniden sıtma tuttu. Halil de gene inleyerek:

"Ben burada durmam, ben şu kartallara, çakallara, domuzların leşi gibi yem olmaaaaam... Dizime درمان gelir gelmez giderim... Ben giderim arkadaşlar," diye bağırmaya başladı.

On, on beş gün sonra gene o Ağa elinde bir şişe ilaçla geldi:

"Sulfata işe yaradı mı çocuklar?" diye sordu.

"Cana getirdi hepimizi," diye atıldı Halil. "Ama bitince gene başladı."

"Bu meretin arkasını kesmeyeceksiniz. Kesince..."

"Yeter ki sen bize sulfata yetiştir Ağa," diye sapsarı yüzüyle güldü Halil. "Sulfata iyi ya, şu kokuya hiç dayanılmıyor."

"Yanlış yaptık," dedi Ağa. "Oysa her yıl domuz ölümlerini kartallar, kel kerkezler yer bitirirlerdi."

"O kadar çok ki, o kadar çok öldürdük ki, bitiremiyorlar fıkarakalar," dedi Halil. "Dünyanın kartalı, kerkezi, çakalı, köpeği yığılıştı buraya, günlerdir yiyorlar, yiyorlar, bitiremiyorlar."

"Bitirirler," dedi Ağa. "Yakında ne koku kalır burada, ne kartal. İlaç için arasan bir cımcık bulamazsın."

Atını doldurup gitti.

Birkaç gün içinde Halil gene kendine geldi, gülmeye, türkü söylemeye başladı. Ötekilerinse gene nöbetleri azaldı. Sonunda Kara Dönenin oğlu Aslan ilk çözölen kişi oldu.

"Ben gidiyorum Halil," dedi. "İyileştim işte. Ben gidiyorum arkadaşlar, bir gün daha kalırsam ölüşüm. Benimle gelen var mı?"

Bekledi. Ona bir karşılık veren çıkmayınca, çeltik katibinin barakasına yollandı, parasını alıp dağların yolunu tuttu.

Sulfata bitiyor, Halil sıtmalanıyor, sulfata geliyor, Halil düzeliyordu.

Aslandan sonra Hamza çeltik katibinin barakasına titreyerek yöneldi, o da parasını alıp dağların yolunu tuttu:

• "Halil, Halil, gelmiyor musun benimle Halil?"

"Gelmiyorum," dedi Halil.

Sıcak gittikçe bastırıyordu. Yapış yapış, bataklık kokan, sivrisinek bulutlu geceler, az ötedeki kuru dereden gelen domuz leşlerinin yoğun kokusu Halili, öteki bekçileri bunaltıyordu. Domuz leşlerinin yöresinde, ay ışığında kartallar, akbabalar, köpekler, çakallar, tilkiler, kurtlar birbirlerine girmişler, durmadan saldırıyorlardı. Yabanıl hayvanların çıkardıkları sesler ovanın gecesinde büyüyerek bir güröltüye dönüşüyordu. Kanlı leşlere saldıran yabanıllar, tüfek seslerine, teneke güröltülerine de aldırıyorlardı. Oysa, çeltik salağının kıyılarından ovaya bir savaş alanının güröltüsünden daha çok güröltü yayılıyor, yakın köyleri uyutmuyordu.

Halilin köylüleri sıtmaya, sineğ'e dayanmışlar, ama karşı dağı güm güm öttüren bu güröltüye, yoğun, insanın burnunu düşüren bu kokuya dayanamamışlardı. Halil böyle düşünüyor, bunun böyle olduğundan hiç küşüm etmiyordu. O, köye geriye dönen delikanlılar bir daha açlarından bile ölseler bir daha Çukurovaya inmeyeceklerdi. Bundan önce Çukurovadan işi yarım bırakarak böylesine dönenlerin hiçbirisi bir daha Çukurovaya öldür Allah gitmemişlerdi.

Halil de kokuya dayanamıyor, burnunu kapatıp ağzını açıyor, bu sefer de genzine yağlı, iğrendirici, kusturucu koku yapışıyordu. Bütün bedeni tepeden tırnağ'a bu pis kokuya kesmişti.

Ağaçlar, insanlar, otlar, şu uçsuz bucaksız, sonsuzcasına uzanmış, sarı altın başaklarda dalgalanan çeltik salağı, kan gibi sular, bataklıklar, çiçekler kokuyordu. Gökyüzü de, yıldızlar da, söküp gelen tanyerleri de kokuyordu. Kokudan azıcık uzaklaşabilmek için Halil olmadık işler yapıyordu. Yörede ne kadar ot, çiçek bulursa ezip burnuna götürüyor, başını kalabildiğince suyun altına sokuyor, karşı tepeye koşarak doruğuna çıkıyor, yandaki yaşlı uzun kavağa tırmanıyor, kuzeye doğru kilometrelerce yürüyor, daha bin türlü deneyler yapıyor, kokudan kurtulamıyordu. Ona öyle geliyordu ki, bundan böyle de bu kokudan kurtulamayacaktı. Yediği ekmek, içtiği su kokuyordu. İnana da her gün bir sürü ölü domuzu dereye atıyorlardı. Bundan sonra her gittiği yer böyle kokacaktı. Şimdi, şu anda, köyü de içinde, tek mil Toros dağları da kokuyordu.

Yakındaki, kıyılarını böğürtlenler sarmış tozlu yoldan koşarak, ellerinde tüfekleri bekçiler gidiyorlardı. Kaçarlarken birer kere de Halile dönüp:

“Kaç arkadaş kaç!” diye bağırıyorlardı. “Kaç arkadaş, almıyor musun şu kokuyu. Kaç arkadaş, bu koku seni öldürecek...”

Ve kaçanların yerine yeni adamlar geliyordu, onlar da birkaç gün, bir iki hafta sonra aynı yoldan, tüfekleri omuzlarında, bir canavardan, ölümden kaçarcasına kaçıyorlar, Halile de dönüp:

“Sen de kaç arkadaş, abooov, görülmemiş koku,” diyorlardı.

Ve Halil dayanıyordu. Halil kaçamazdı. Tez günde çok para kazanacak, hemen köyüne dönecek, ölmeden nenesini, başına bir hal gelmeden İpekçeyi görecekti. Ölürse de işini yarıda bırakmayacaktı.

Güz gelip de dağlardan yeni ırgatlar çoluk çocuk, kadın erkek Çukurovaya çeltik hasadına indiklerinde Halil iğne ipliğe dönmüştü. Ama durmadı, bekçilik parasını alır almaz, bu sefer de çeltik biçmeye başladı. Çeltik biçmede de, bekçilik kadar olmasa da, epeyce para vardı. Bir yandan sıtma tutarak, bir yandan da kokuyla cebelleşerek sonuna kadar çeltik biçmede de direndi. Çeltikler kaldırılınca da, hasatta dev batoslar çalışıyordu, batosta ancak üç gün çalışabildi, batos ırgatlığı ağır işti, gücü yetmedi, başını aldı Adanaya gitti. Bütün kışı Adanada por-

takal bahçesi yapmaya çalışan bir Ağanın yanında geçirdi. Kış boyunca, yağmur dolu demedi, dönüşmlerce alanda baharın dikilecek portakal, limon, mandalina fidanlarına çukurlar açtı. Bu da ağır bir işti ya, o kış Halili hiç sıtma tutmadı. Geceleri bir ahırda yatıyor, ahır taze sığır mayısı, saman kokuyordu. Bahara doğru çeltik salağındaki kokuyu unutup kendine geldi ve ilk olarak İpekçeyi düşündü, nenesinin gitme derkenki hali geldi gözlerinin önüne. Anası da durmadan kirmen çevirip ip eğiriyordu. Bütün ömrü boyunca kirmen elinden düşmemiştir. Maraştaki Beylere çorap dokuyordu. Anasının bir yerlerde saklı çok parasının olduğunu söylüyordu herkes, ama anası kimseye o paradan bir kuruş bile koklatmıyordu. Baharda İpekçeyi üst üste belki on gün düşündü. Sonra da onu bu kadar sık düşündüğüne utanıp, bir süre kızı aklına getirmede. Bu portakal bahçesi, bahçe sahibi olacak Ağa iyiydi hoştu ya, burada dağlardan, ondan başka bir kimse yoktu. Ordan, köyden, o yörelerden bir tek insan görememiştir. Birlikte çalıştığı kişiler aşağıdan, çölden gelmişlerdi, Urfadan, cerenler ülkesi Harran ovasından... İyi hoş, mert adamlardı hepsi de ya, dillerini hiç anlamıyordu. Bunlar buraya evcek gelmişlerdi, Kürtçe, Arapça konuşuyorlardı.

Halil burada bir buçuk yıl kaldı. Bir gün de oturup koltuğunun altına sağlam diktiği torbadaki paralarını çıkardı saydı. Yetmez, diye düşündü, bu para benim her işimi göremez, bir süre daha kalmalıyım Çukurda. Paralarını gene koltuğunun altındaki torbaya, bir muşambaya sarıp bir iyice yerleştirdi. Parası muhkem yerdeydi. Onu öldürmeden kazancını kimse elinden kapamazdı. Onu öldürseler bile koltuğunun altındaki uzunlamasına ince dikilmiş torbada para aramak kimsenin aklına bile gelmezdi. Bir de uyurken, adet edinmişti, hep torbayı diktiği sağ yanının üstüne yatıyor, uykuda bile bundan vazgeçmiyordu.

Bundan sonra her iki üç güne bir parasını torbadan çıkarıp uzun uzun düşünerek, hesap kitap edip döne döne saymaya başladı. Sonunda da bahçe sahibiyle helalleşip, ver elini dağlar diyerekten yola düştü. Bahçe sahibi ondan memnundu, kalmasını çok istemiştir ama Halile söz geçirememiştir. Halilse ikircik-

liydi ya, yolunu almış, gene de gidiyordu. Bir sabah gün bur-nuna Ceyhan ırmağına geldi, yorulmuştu, sırtındaki öteberi dolu telis çuvalını hayıt ağaçlarının köküne koydu, kendi de kumların üstüne oturup onu öte geçeye geçirecek, karşıdan karşıya gerilmiş tele takılı salı beklemeye koyuldu. Karşı dağla-ra bakıyordu ve buradan ala karlı Düldül dağını göremiyordu. Belki dumana batmış, belki de şu sivri kayalığın doruğundaki kalenin ardında kalmıştı. Sal karşıdan gelinceye kadar yanına birkaç kişi daha gelmişti. Bunların hepsi de çalışmaktan dönen dağlılardı.

"Adım Halil," dedi Halil.

"Benimki de Dursun," dedi öteki ırgatların en boylusu, ka-lın kaşlı, küçük, esmer yüzlü olanı.

Ötekiler de adlarını söylediler. Dursundan başka, ötekile-rin hepsi de sıtmaya yakalanmışlardı.

Dursun:

"Ben bu yıl da sılaya dönemeyeceğim," dedi. "Yeterince para kazanamadım. Bana çok para gerek. Bir çift öküzden baş-ka bir de at alacağım, bir de tazi alacağım, bacaklarından, ku-laklarından kıvrım kıvrım tüyler sarkan... Atıma savatlı bir Çerkes eyeri vurup, ağzma sırma işleme bir gem takacağım. Öyle dolaşacağım köyün içinde. Tavşan avına çıkacağım tazımı alıp atıma binerekten... Bir tüfek alacağım, Alaman filintası... Bizim köyde, elinde bir Alaman filintası olmayana kız vermez-ler, amcamın dünya güzeli bir kızı var, onu da alacağım. Kız beş yıldır beni bekliyor, beş yıl, on yıl daha bekler beni. Amca kızım beni seviyor. Bana çok para gerek, çok. Bir kere köye gi-dince ölene dek bu Çukurova cehennemine dönmeyeceğim."

O konuşurken Halil çalılıkların içine kayıp koltuğunun al-tındaki paraları gene çıkarıp çabuk çabuk saydı. Parayı yerine koyduktan sonra derin bir düşünceye daldı. İçi alıp alıp veri-yordu. Düldül dağı da işte buradan gözükmüyordu. Ya çok uzaktaydı, göğün arkasında hayal meyal salırıp duruyor, ya da önünü şu yıkılası kale örtüyordu. Düldül dağını bir görebilse doğru dürüst düşünebilecekti.

"Peki," dedi çalılıktan dönen Halil, "sen bu kış nerede çalı-sacaksın?

"Ohhooo," dedi öteki, "sen de arkadaş, şu Çukurovada işten çok ne var ki..."

"Ne işi var yani?"

"Çok iş," dedi Dursun kalm kaşlarının altındaki gözlerini büyük büyük açarak. "Kökçülük işi var ki şu karşı köyde..." Suyun öte geçesini gösterdi. "Zor da değil, eeeh, epeyce de para veriyorlar... Memik Ağa derler bir Ağa... Kendisi sert, kara suratlı bir adam ya, işinde, parasında doğru..."

Bunlar dalmış konuşuyorlar, öteki sıtmal gurbetçiler başlarını öne eğmişler, ellerine aldıkları çöplerle kumlara biçimler çiziyorlardı.

"Gel be arkadaş," diyordu Dursun. "Gel benimle Memik Ağaya, kök sökelim."

Karşı iskelede bağlı salın çalıştırıcısı yoktu üstünde, bekliyorlardı. Hızlıca bir yel esiyor, ırmak kıyısının kumlarını savuruyordu. Dursun da coşmuş, ara vermeden konuşuyor, Halili kandırmaya çalışıyordu.

"Göreceksin," diyordu Dursun, "göreceksin Memik Ağayı... Arkadaş ben hiç böyle bir adam görmedim. İşe başlayacağım gün, bizim köyden birisi çalışmış onun yanında üç ay, o götürdü beni yanına, Memik Ağa dedi ki bana ilk olarak, paran var mı üstünde, dedi. Ben de var, dedim. Ver o paraları bana. Yazıda yabanda insan üstünde para taşımamalı, dedi. Verdim bütün üstümdeki paraları ona, ödüm koparak..."

"Elin titreyerek," dedi Halil.

"Zangır zangır," diye ekledi Dursun... "Ne zaman gidersen hemen o gün gel al paralarını, işte, ölürsem de burada yazılı paraların, bu kara kaplı defterde. Defteri çıkardı, paraları saydı, bir iyice kaleminin ucunu yalayarak yazdı. Sağlam iş oğlum Dursun, dedi. Bir kahve iç de öyle git. Kahveyi içtim, ben de gittim Arabı buldum, işe başladım. Ayrılırken de gittim, ben gidiyorum Ağa, dedim. Yerinden kalktı, beni iki gözlerimden öptükten sonra cebinden parayı çıkardı, kendinden, kökçülükten de kazandığımı üstüne ekledi, bir de beş tane yeşil lira çıkardı, bu da senin iyi çalışmanın ödülü, dedi, bana verdi. Bir kahve içirmeden seni göndermem Dursun, dedi. Kahveyi içtim, eline sarılıp öptüm. O da beni öptü, ne zaman istersen gene gel oğ-

lum Dursun, dedi, evimin kapısı ve hem de işim sana her zaman açık, dedi. Ben de şimdi oraya, Memik Ağamın evine kök sökmeye gidiyorum. Belki bu sefer beni kök sökmeye yollamaz, belki bana başka bir iş verir. Belkim de atına bakarım Ağamın. Ata bakmak dinimizce sevaptır, çünküleyim ki at kut-sal uğurlu bir yaratıktır. Belki de benim elime bir Alaman filin-tası verir, beni koru oğlum Dursun, sana güveniyorum, der."

Bu sırada karşı iskeledeki sal gelmiş bu iskeleye yapışmıştı. Salcı:

"Gelin," diye bağıırıyordu.

Koşarak sala girdiler, salcı tele asılıp çekmeye başladı. Bir demir makaraya takılı tel, makara döndükçe salı karşı kıyıya götürüyordu. Saldan inip kalenin eteğine kadar yürüdüler, bir-den Dursun kayalığın yanında durdu, gülerek:

"Sağlıcaklan kalın, hakkınızı helal edin arkadaşlar," dedi.

"Ben köye gidiyorum, Memik Ağama."

"Güle güle," dediler ötekiler, "Allah rast getirsin."

Dursun köye yollandı, ötekiler gedikten yana döndüler, bi-raz uzaklaştıktan sonra Halilin orada dikilip kaldığını gördüler. Dursun oradan hızla uzaklaşıp yarısı çürümüş yaşlı incir ağacı-nın yanına gelmişti ki, arkasından Halilin: "Dur arkadaş, ben de geliyorum," dediğini duydu, durup onu bekledi.

Halil ona yaklaşıncı sevinç içindeki Dursun:

"Göreceksin arkadaş, Memik Ağa ne kadar iyi, ne kadar baba adamdır," dedi.

Hızla yürüyerek köye girdiler, doğru Memik Ağanın kona-ğına gidip sırtlarındaki çuvalları kökçülerin ahırına koydular.

Memik Ağa evdeydi, Dursunu görünce yüzünden belli be-lirsiz bir sevinç geçti.

"Şuraya oturup bir kahve için," dedi.

Eşikliğin yanına, kuru tahtanın üstüne oturup hiç konuş-madan, taş gibi, kahveyi beklediler. Memik Ağa pencereden dı-şarıyı seyrediyordu. Çok genç bir kız bir tepside, kırmızı çizgili kulpsuz fincanlarda kahve getirdi, kahvenin kokusu daha kız merdiveni çıkarken ortaya, keskin yayıldı. Höpürdeterek kah-veyi içtiler.

Pencereden başını çeviren Memik Ağa:

"Paran var mı?" diye sert sordu Halile. Halil gülerek, utanarak:

"Var Ağam," dedi güvenle. "Memik Ağam."

"Ver onu bana."

Halil parayı çoktan hazırlamış, elindeydi.

"Buyur."

Memik Ağa parayı ondan ahp saymaya başladı, birkaç kez saydıktan sonra:

"İyi saydım mı?" diye sordu.

"İyi saydım Memik Ağam."

"Dursun."

"Buyur Ağam."

"Sen bunu yarın Araba götür, hemen işe başlasın."

"Baş üstüne Ağam."

"Adın ne senin?"

"Halil."

"Haydi uğur ola Halil."

Merdivenleri inerlerken Dursun:

"Nasıl, nasıl adam Memik Ağamız? Sen bundan yumuşak, hatırşinas, bundan iyi adam gördün mü hiç bu Çukurovada?"

Halil sevinç içinde:

"Hiç görmedim," dedi. "Büyük bir Ağa, hem de bize kendi odasında kahve içirdi."

Coşkusundan o gece uyuyamadı Halil, inanılmayacak düşler kurdu sabaha dek. O aşağıdaki Asarkayanın dibindeki düzlüğü hopur edecek, o koca, belki bin yıllık çınarları, sedir ağaçlarını, çamları sökecek, yerlerine buğday ekecekti. Ve o verimli, milli toprakta bir ekin yetişecekti, kaplan sökemez. Sonra bir ev yaptracaktı köydeki pınarın sağ yanına, ulu çınarın altına, Adanadaki Ağanın evi gibi, her bir yanı sırçadan. Bir köten alacak, çift sürerken kötene bir çift öküz yerine bir çift at koşacaktı, güçlü katana... İpekçe Adanadaki çiftlik Ağalarının karıları gibi elini ılıktan soğuğa sokmayacaktı. Anasına yakası kürklü manto alacaktı, Adanadaki Ağaların analarına giydirdiklerinden. Asarkayanın dibindeki düzlük genişti. Belki orasını üç yılda hopur edebilirdi, yanına daha beş kişi alınca. Dağların adamı, hele oralarda çok ucuz çalışırlardı. Belki koyağın günden yüzü-

ne portakal da dikerdi. Koyağın günden yüzü çok güneş alır, hiç de rüzgar tutmazdı. Belki traktör de alırdı. Kim bilir, bu makinalar o zamana kadar hem çoğalır, hem de ucuzlardı. Halil bu birkaç yıl içinde bu Çukurovada çok şeyler görmüş, birçok şeyler öğrenmişti.

Veryansın ediyordu düşlere, kendini kapıp koyvermişti doludizgin. Nerdeyse tüm Çukurovayı taşı toprağı, otu çiçeğı, kamyonları, otomobilleri fabrikalarıyla olduğu gibi köyüne taşıyacaktı.

Çok kurnaz olmalıym, diye düşünüyordu, her şeyi kılı kırk yararcasına ölçüp biçmeli, ona göre davranmalıym, düşünmeden bir tek adım bile atmamalıym ki, isteklerime ereyim.

Sabahleyin erkenden Dursunla Araba gittiler.

Arap onları görür görmez:

"Bu mu o Halil?" dedi. "Ağa bana onun sözünü etti, o zengin bir adammış," dedi. Sertçe onun yüzüne baktı. "Ben zengin mengin tanımam, bana çalışacak adam gerek."

Halil utangaç, gözlerini yere dikti:

"Çalışırız efendi ağa," dedi.

"Sen nasıl çalışırsın bu hal ilen, sen iğne ipliğe dönmüşsün oğul."

"Çalışırız," dedi Halil. "Beni çok sıtma tuttu da..."

"Burada herkesi sıtma tutar, hele o dağlıların kökünü kurutur sıtma," diye gürlledi Arap. "Sen burada çok çorba içecek, çok ekmek yiyeceksin. Ekmek beleş burada."

"Olur," dedi Halil, başını yerden kaldırmadan titreyen bir sesle.

"Haydi başla yemeye."

Tüten. kızarmış yağla ekşi sarımsak kokan tarhana çorbası kazanla geldi, bakır kovalara doldurdular, kaşıklar işlemeye başladı. Arap, Halilin kulağına eğildi:

"Zengin kardaş," dedi, "iştahlısın sen, bu işi başaracaksın. Dayan çorbaya. Bu tarhana çorbası kadim Türkmen işidir ki kan yapar. Kökçülük hiçbir işe benzemez, büyük hüner, azim, güç ister."

"Olur," dedi Halil.

Daha gün doğmadan tarlaya vardılar. Kapkara karaçalılık, buradan ta Anavarzanın dibine kadar uzanıyordu. Kökçüler kaz-

malarını, tırpanlarını, oraklarını, tahralarını alıp hemen işe koyuldular.

Arap birer kazma, orak, tahra, tırpan, kürek de Halile verdi:

"Ya Allah, ya bismillah, ya kibriya... Başla Halil," dedi. "Önce dua et, sonra da başla..."

Halil gülümsedi:

"Ben birkaç gün çalışmayacağım, salt seyredeceğim efendi ağam," dedi yalvarırcasına Arabın yüzüne bakarak.

"O senin bileceğin iş," dedi Arap şaşırarak. "Gündeliğini yazmam, bunu biliyorsun değil mi?"

"Yazma," dedi Halil. "Biliyorum."

"Çalışmadığın sürece de yediğin yemeklerin parasını keserim gündeliğinden."

"Kes," dedi Halil.

Dursun ona yaklaştı:

"Niye çalışmıyorsun Halil?"

"Birkaç gün böyle gelip gideceğim."

"Ben çalışıyorum."

"Sen çalış," dedi Halil.

Kökçüler çalışmaya koyuldular. Önce karaçalıları biçiyorlar, beş altı yedi, on, on beş kök, sonra toprağı kazarak, oradaki kökleri ayıkıyorlardı. Halil saydı, burada tam yirmi yedi adam çalışıyordu. Aşağı yukarı hepsi bir sıraya dizilmişler, ağır ağır ilerliyorlardı. Biçtikleri bütün çalıların köklerini bir iyice ayıklandıktan sonradır ki arkada, topraktan çıkardıkları kökleri dağ gibi yığılmış kök öbeğine, kestikleri karaçalıları da ondan daha yüksek, daha geniş yığılmış karaçalı öbeğine götürüyorlardı. Öbekler gün geçtikçe büyüyecekti. Halil, adam adam dolaşıp çalışanların ellerine, kazmalarına, oraklarına, bütün bunları nasıl kullandıklarına hiçbir ayrıntıyı kaçırmadan bakıyordu. Kendisini çalışan her kişinin yerine koyuyor, onlarla terliyor, onlarla soluklanıyor, onlarla kökü uzayıp toprağın ta derinliğine ulaşmış bir karaçalı kümesine öfkeleniyordu.

Halil her sabah gün burnuna kökçülerle birlikte karaçalılığa geldi, her kökünün başında durup uzun uzun onun çalışmalarını seyretti, çabasına katıldı. Her akşam çalışanlarla birlikte köye döndüğünde o da kök sökenler kadar, belki de onlar-

dan daha çok yorulmuş oluyor, akşam yemeğini yer yemez, oraya, samanların üstüne devriliyor, başını bir ot yığınına kor komaz da uyuyordu.

Yirmi yedi kişiden her birisinin kök sökme biçimini, her birisinin işini nasıl geliştirdiğini bir iyice öğrenmişti. Bir hafta sonra, gün burnuna karaçalılığa geldiklerinde işe ilk başlayan Halil oldu. Çok ağır çalışıyordu. İlk gün ancak beş tane çalı kökü sökebildi. Bu, Arabın gözünden kaçmadı ya, Halile de bir şey söylemedi. Halilin ikinci gün söktüğü çalı sayısı yediye çıktı. On gün üst üste her gün yedi çalı söktü. Arap sabrediyor, ona bir şey söylemiyordu. On beş gün sonra kök sayısı on bire çıkmıştı. Bir ayın sonunda artık Halil, Sivash Köse Şahinden de daha çok kök söküyordu. Elleri, ayakları, tüm gövdesi, tırnakları saçlarıyla işe girmişti, dişleriyle. Bütün kökçüler, bu yeni gelen, sıtmadan iğne ipliğe dönmüş dağlının bu hızına şaşmışlardı. Halil çalıları o kadar hızlı kesiyor, topraktaki kökleri öylesine çabuk çıkarıyor, ordaki kökleri bir tepe gibi yığılmış çalı öbeklerine öylesine çabuk taşıyordu ki öteki kökçüler ona hayranlıkla, kıskançlıkla bakıyorlardı.

Köse Şahin onu şöyle bir tepeden tırnağa süzüyor:

“Aaah gençlik,” diyordu. “Bunu yaptıran, kanı böyle coşturan gençliktir.”

Halil ona gülümsüyordu. Köse Şahin ağır, güvenli, ustalıklı, toprakta hiç kök bırakmadan işini görüyordu. Yirmi yedi kişi içinde en iyi çalışan oydu. Kocaman elleri, kocaman kafası, upuzun kolları vardı. Gözleri çukura kaçmış, püskül püskül kumral kaşlarının altında kalmıştı. Sesi çingiraklı çıkıyordu konuştığında. Çok da az konuşuyor, hep düşünüyordu. Düşünürken ellerine bakıyordu boyuna. Elleri karaçalı kökleri gibi olmuştu. Kökçülerin hepsinin elleri de karaçalı köküne benzermişti ya, Köse Şahin’in elleri başkaydı. Kara, budak budak, boğum boğum, bükümleri nasır, kalın kırışıklıklar içinde... Az bir sürede Halilin elleri de onun ellerine benzemeye başladı. Köse Şahin yürürken, bir insan değil de ayağa kalkmış, canlanmış bir balçık parçası gibi yarılmış, dökülerek yürüyordu.

“Aaah gençlik... Biz de gençliğimizi işte böyle, şu Halil oğlan gibi sersebil ettik elin tarlalarında. Elimize ne geçti ki, Hali-

lin eline ne geçecek ki... Ancak karnımızı doyurduk. O da, Halil de ancak karnını doyuracak."

Dilinin altında bir şeyler vardı, Halile söylemek istiyor, söyleyemiyor, salt ah gençlik diyordu onu her gördüğü yerde.

Halil o gün işe gitmedi, kuşluğa doğru konağa, Memik Ağaya çıktı:

"Oooo, gel bakalım Halil," dedi Memik Ağa onu karşısında görür görmez. "Gel otur hele şuradan eeey Zalımoğlu Halil."

Halil şaşırdı, onun Zalımoğlu olduğunu nereden, kimden öğrenmişti bu adam? Onun Zalımoğlu olduğunu köyden başka hiç kimse bilmezdi. O, bu adım hiç kimseye, Dursuna bile söylememişti. Zaa bir bildiği yer var, diye üstünde durmadı.

"Bir kahve," diye bağırdı aşağıya ardından da Memik Ağa. "Buyur otur hele şuradan Zalımoğlu Halil. Duydum ki sen beş adam, on adam kadar çalışıyor, dağı taşı, yazıyı yabanı hopur ediyormuşsun."

"Ağamızın sayesinde," dedi Halil, bir çocuk utangaçlığında gülümseyip önüne bakarak.

"Bugün neden işe gitmedin Zalımoğlu, benimle bir işin mi var?"

"Var," dedi Halil. "Ben dört kişinin çalıştığı kadar çalışıyorum, ben de ötekiler kadar gündelik alıyorum. Bu hakka reva mı?"

"Reva değil," dedi Memik Ağa. "Ne istiyorsun benden öyleyse?"

"Ağa bilir," dedi Halil oturduğu yerden ayağa kalkıp, el kavuşturarak.

"Otur," dedi Memik Ağa sevinmiş. "Bir düşünmeliyiz bu senin işi. Ben çalışan, hele senin gibi dağları yıkıp geçen bir kökçünün haksızlığa uğramasını istemem."

"Biliyorum istemezsin. Ben de bunun için bugün işe gitmedim, seni deyip de geldim."

"Peki ne istiyorsun?"

"Kabala," dedi Halil. "Bir kökçü ortalama kaç evlek kök söküyor, o biliniyor. Arap efendi ağa biliyor hepsini. Köse Şahin de haksızlığa uğruyor. O da birkaç adam kadar kök söküyor her gün. Onun da bir tek gündelik alması ötekiler gibi, hak-

tan reva mı? Ben ondan belledim kökçülüğü, onun elini seyrede seyrede. Haktan reva mı?"

"Reva değil," dedi Memik Ağa.

Aşağıdan merdivenleri topuklarıyla tıkırdatarak, her zaman ki kız kahveyi getirdi, Halil ayağa kalkarak kızın uzattığı tepsi-den fincanı aldı. Kahve tütüyordu. Ağa tabakasını uzattı:

"Buyur Zalımoğlu," dedi.

Halil elini göğsüne götürerek:

"İçenleri severiz," diye kızardı.

Memik Ağa tabakasını önündeki kilimin üstüne koydu.

"Öyle yapalım öyleyse," dedi. "Sana dönüm başma para vereyim. Kaç dönüm çıkarırsan bir yılda... Kurban bayramından bayramına, ölçer biçeriz. Sen de parasını alırsın."

"Sağ ol Ağam."

"Köse Şahine söyle, o da dönüm başma çalışsın bundan sonra... Bundan sonra kim isterse dönüm başma çalışsın. Dönüm başına ne kadar para vereceğim, onu Arapla konuşurum. Konuşur, yarın sana ulaştırırım."

"Sağ ol benim güzel, insanlıklı Ağam."

"Sen de sağ ol Zalımoğlu. Seninlen daha çok işimiz olacak."

"Her bir işin can baş üstüne benim insanlıklı Ağam. Memik Ağam!"

Kalktı, arkasını Memik Ağaya dönüp yürümekten utandı, arka arka yürüyerek merdivenin başına kadar varıncadır ki ancak sırtını Ağasma dönüp öyle indi.

O gün köyün içini dolaştı yalnız yalnız, iki eli yanlarına düşmüş, canı sıkıldı. Irmağın kıyısına gitti, suda oynaşan, bir toplamp sonra da birden darmadağın olan, sonra gene toplanıp bir araya gelen balık sürülerini seyretti. Oradan bostana indi, bostan bekçisiyle konuştu bir süre. Bekçi de bir dağlıydı. Çukurovaya bu yıl gelmişti. Bir iki dakika Halille konuştuktan sonra yumulup bir türküye başladı. İnceden bir sesi vardı. Yumulmuş, gözlerini kapatmış, kendinden geçmiş, türküsünü söylüyordu. Ağzı burnu yara içinde kalmıştı. Arada bir türküsünü kestikçe Halile dönüyor:

"Ben öleceğim Halil Ağam," diyordu. "Bu sıtma, bu dert beni iflah etmez öldürür."

"Öldürmez," diye kesinlikle konuşuyordu Halil. "Öldürmez."

"Beni öldürür."

"Öldürmez!"

"Ölmeden bir daha mor menekşeli, ala çamlı, soğuk pınarlı, yarpuz kokan dağlarımı göreceğim miyim? Ala karlı Düldül dağının ardına varabilecek miyim?"

"Varacaksın," dedi Halil bağırırcasına, onun buna inanmasını yürekten isteyerek, "varacaksın."

"Sıla burnuma tütüyor."

"Herkesin tüter,"

"Senin de?"

Halil güldü:

"Ben özlemekten ölürüm."

Delikanlı güldü:

"Ben de ölüyorum işte, her gece düşümde ben de Düldül dağının arkasına bir kartalın sırtına binip gidiyorum, köyün ortasındaki çınar ağacının altına, çınarın kökünden kaynaklan yarpuzlu pınarın başına iniyorum... Pınar menekşe kokuyor. Menekşe kokulu sudan içiyorum. İçiyorum, içiyorum, bir de bakıyorum, şu yaralarım iyileşivermiş. Bir de bakıyorum karnımın şişi inivermiş... Bir de bakıyorum..."

Sonra birden gözlerini kapatıp yeni bir türküyeye yöneldi. Buradan, bostan çardağının altından, bir yangın gibi parlayarak güneş akan ırmağın kıyısından başka yerlere çekildi gitti. Halil de usulcana kalktı, bostanı çıktı, kale boynuna vurdu. O yürüdükçe ayağının dibinde çekirgeler sıçraşıyorlardı.

Kale boynundan Düldül dağı kat kat olmuş, inceden çökmüş mavi bir dumanın altından hayal meyal seçilen yatık dağların çok ötelerinde, üstlerinden gözüküyordu. Sivri doruğuna gün vurmuş apaydınlıktı. Etekleri de dumana batmıştı. Halil oraya, bir taşın üstüne oturdu, yanında yönünde çekirgeler sıçraşıyor, binbir renkte, biçimde arılar çakararak oradan oraya vızıl-daşıyorlardı. Kırlangıçlar sürüyle gelip gelip geçiyorlardı onunla Düldül dağı arasından. Halil biraz sonra dalmış gitmiş, ne arıların vızıltılarını, ne kaleden gelen keklik, ne karşı ova-dan, ırmağın yalısından, hayıtların arasından duyulan turaç

ötüşlerini, ne de karşı kayalıklardan kopan yankıları duyuyor, ne de önünden fırt fırt geçen kırlangıçları görüyordu. Gözlerinde salt, kat kat uçuk sıradağların ardından ala karlı yükselen Düldül dağı... Düldül dağı günün her anında, bulutta, yağmurda, az ışıpta, çok ışıpta, garbi yelinde, deli poyrazda değişirdi. Rengi değişirdi, yüksekliği, genişliği, koyaklarına vurmuş gölgeler değişirdi. Ama her zaman nazh, güzel, bazı som mavi, bazı uçuk, boz, bazı bakır renginde tüten, bazı bir ince bulutmuşçasına sallanan, yok olurcasma göğün içine oturmuş, bazı göğü, dağları oymuş, karanlık, bazı göz kamaştıran bir ışıkla durmadan yıkanan, pırıl pırıl, bazı gün ışığının, tanyerlerinin bin bir rengiyle savrulan, bazı bir yıldız gibi çakan, kendi yöresine, dünyaya, önündeki kat kat uçuk mavi dağların üstüne ışıklarını döşeyerek dönen, bazı yemyeşil, bazı menekşe kokusunda, yelinde görünür, seher yelleriyle oradan buraya eserd.

Gözlerini dağdan hiç ayırmadan içinden bir türkü tutturdu. Ve türkü gün batıp da Düldül dağı gözükmez oluncaya kadar sürdü. Ayağa kalktığı anda içi yunmuş arınmıştı. İnsam uçuran bir sevinçte, mutluluktaydı.

Bundan sonra Halilin artık gecesi gündüzü yoktu. Daha sabaha hayli bir süre varken, çoğu kez de gece yarıları yatağından fırlıyor, akşamdan hazırladığı bir testi suyla azığını alıyor, koşarak karaçalılığın yolunu tutuyor, tarlaya varır varmaz köklere bir deve gücü, hırsıyla saldırıyordu. Gün geçtikçe de gücü yerine geliyordu. O ilk geldiği günlerdeki marazh Halil oğlan gitmiş, onun yerine bambaşka, köklerle, toprakla dehşet bir dövüşe girmiş bir dev gelmişti. Kimseyle konuşmuyor, bir eğlentiye, bir söze, iyiliğe, kötülüğe katılmıyor, bir şey konuştuğu zaman da yalnız çah, kök, toprak, Düldül dağının öte yüzü, di-yordu. Gündüzlerle yetinememiş, ay ışığında geceleri de çalışanlarla cebelleşiyordu.

Üstü başı paramparça olmuş, ayağındaki ediklerin konçları dilim dilim sarkıyor, mintanından etleri gözüküyordu. O hiçbir şeyin farkında olmadan çalışıyordu. Kollarını, bacaklarını, yüzünü, alnını, kulaklarını çalidikenleri dalmış, bütün bedeni yara bere içinde, çakur çukur olmuştu. Burun kanatlarının bir yarısını, sol kulağının memesinin bir parçasını, sağ kaşını kara-

çalı dikenleri almış götürmüştü. Köse Şahini de kendine uydurmuştu, ikisi birlikte çalılara, dikenlere, köklere, toprakta açtıkları çukurlara karışmış gitmişlerdi. Onları alacakaranlıkta bir gören olsa ürker, korkusundan ödü kopardı.

Kökçüler, öteki köylüler, bu iki adama şaşmış kalmışlardı. Ama kızmıyor, öfkelenmiyorlardı onlara. Onlar için kötü de söylemiyor, dedikodu da yapmıyorlardı, salt:

“Herhal başlarında büyük dertleri var fıkaraaların,” diyorlardı. “Yoksa insan para kazanmak için böylesine kendisini insanlıktan çıkarır, böylesine öldürür mü?”

Ve Halil Köse Şahinle bir soluk almalık konuştuklarında sevinçten taşarak:

“Bu kurban bayramında,” diyordu, “isteyeceğim paraları Memik Ağadan, önce bir at alacağım aşağıdan, Mercimekten, güzel bir at, bir Türkmen eyeri, bir de sırma işlemeli dizgin, bir de Alaman filintası takacağım omuzuma, ver elini Düldül dağı diyeceğim. Orayı, Asarkayanın dibindeki düzlüğü hopur edip bir tarla çıkaracağım ki, tarla derim sana. Ekeceğim o tarlayı, o mil toprak her zaman bire kırk, bire elli verir. Oranın toprağını seller de alıp götürmez. Bir konak yaptıracağım pınarın başma, ulu çınarların ardına, çevireceğim orayı parmaklıkla gül gülistan edeceğim içini bahçenin. Ta Adanadan çiçekler, ağaçlar getirip dikeceğim. İstersen sen de gelirsın bizim köye çoluğunu çocuğunu alıp...”

“Ben de gelirim,” diyordu Köse Şahin. “Hele köydeki işlerimi bir haline yoluna koyayım. Hele şu parayı bir tamamlayayım...”

Halil kurban bayramını iple çekiyordu. Daha aylar vardı kurban bayramına. Daha şimdiden, neredeyse Ağaya bir çiftliklik yer kazandırmışlardı Köse Şahinle. Halilin, geceleri karaçalılarla birlikte düşünce giriyordu İpekçe, nenesi, her zaman elinde kırmeniyle anası... Kahverengi karaçalılarda yuvarlak, yassı, içi çekirdekli sarı meyveler oluşuyordu, tadı bir hoş, buruk, ekşimsi... Ve uçsuz bucaksız çalığa, baştan sona, esen yellerle sallanan apak örümcek ağları geriliyordu, düşen sinekler, böcekler, küçük arılarla ağırlaşmış. Halil çok üzülüyordu bu büyük, birer çarşaf kadar ağları bozarken. Örümcekler bu özene bezene ördükleri en

güzel yapıtlarının bir köşesine çekilmiş, hüzünlü gözlerle bakıyorlardı bu en güzel yapıtlarının bozuluşuna.

Çalılarda çok kuş yuvası, çok arı peteği vardı. Halil kuş yuvaları olan çalılara, eğer içlerinde yumurta, civciv varsa, dokunmuyordu kışa kadar. Geniş tarlaların ortasında benek benek serpilmiş duruyordu yuvalı çalılar. Ve kuşlar ovada tek başlarına kalmış bu çalıların üstlerinde dönüyorlardı. Arı petekleriniyse Halil bin zorlukla, arıların iğneleriyle yüzü gözü şişe şişe, karşı derenin kıyısındaki böğürtlenliğe taşıyor, her birisini bir güzelce bir çalının içine oturtuyordu. Bu yüzden olacak, böğürtlenliğin yanından bile arıdan geçilmiyordu. Buranın arıları çok öfkeli oluyor, yaklaşanı sokuyorlardı. Ama Halil her zaman, elinde bir, birkaç, her birisi bir tepsi büyüklüğündeki petekle, üstünde bir arı bulutuyla bu böğürtlenliğe geliyordu.

"Halil, Halil, nerede kaldın Halil? Kaç yıl oldu sen gideli?"

Karşı Ahçlı koyak yankılanıyordu. Turaç sesleri geliyordu ovadan, ovanın sapsarı akan gün ışığından... Eli yüzü güneşten yanmış, çalı yırtmış adamlar alıyordu yöresini.

"Halil, Haliil!"

Kale boynuna çıkıp, tanyerleri daha ısımadan, kimi gün oradan Düldül dağınyı seyrediyordu. Işıklı bir duman içinden dağı usul usul sıyrılıp çıkıyor, o anda da doruğunun ucuna gün vuruyor, dağın doruğu bir an için bir yanan altın pırıltısına kesiyor, o pırıltı az sonra da kayan bir yıldız gibi yunmuş anıymış göğün ucundan yalbirdayarak akıp gidiyordu. İşte bu sıralar Halilin içini çılgın bir sevinç dolduruyor, onu alıp karaçalılığa götürüyordu.

"Halil, Halil, nerede kaldın Halil? Böyle miydi ahdi amanımız Halil?"

Ve Halil saldırıyordu çalılara, toprağa, köklere başını kaldırmadan, arkasına bakmadan, yanına Köse Şahini takmış, onu rüzgarına almış, büyülemiş, her istediğini yaptırarak. Sanki Köse Şahin onunla bir beden olmuştu. Artık her devinimleri birbirine tıpkı tıpkısına uyuyordu. Yüzleri bile artık birbirine benzemişti. Kösenin de kulağına artık arada bir:

"Sahan, Sahan, nerede kaldın Sahan?" sözleri geliyordu çok uzaklardan, Orta Anadoludan, Kazovadan. Ordan öte uçun gidin turnalar...

Derken kurban bayramı geldi. İlk olarak Halille Şahin işi bırakıp insan içine çıktılar, camiye gidip kalabalıkla birlikte bayram namazı kıldılar. Camideki herkes, bu üstü başı hilim hilim, elleri yüzleri yara bere izi içinde, parça parça olmuş adamlara şaşkınlıkla bakıp homurdandılar.

Halillen Şahin namazdan sonra doğru Memik Ağaya gidip:

"Ağa, bayramın kutlu olsun," dediler.

"Sağ olasınız."

Elini öptüler.

Ağa onlara kahve söyledi. Höpürdeterek içtiler.

"Çok çalıştınız," diye Ağa onları kutladı. "On adam kadar iş gördünüz. Arapla oturduk paranızı bir iyice hesap ettik, baktık ki siz zengin olmuşsunuz, buyurun alın paranızı." Halile döndü. "Sen bendeki, eski emanet parayı da istiyor musun?"

Halil bir an düşündü:

"O şimdilik kalsın," dedi. "Onu birkaç gün sonra memlekete giderken isterim."

Memik Ağa sevindi. Bu demekti ki Halil bu yıl memlekete gidemeyecek, aldığı parayı birkaç gün sonra geri getirecek, sonra da gidip, daha bir hırsla kök sökmeye başlayacaktı.

Halille Köse Şahin paralarını aldıktan sonra yürüyerek kasabaya gittiler, orada bir handa geceleyip, Kürt İbrahimde sumaklı kebab yiyip şalgam suyu içtiler, sabah, öğle, akşam... Sonra köye dönüp, bir gün tanyerleri ışımadan gün kavuşana kadar kale boynuna, kekiklerin üstüne oturup, dünyanın öteki ucundaki Düldül dağına baktılar. Hiç konuşmadılar. Yalnız bir kerecik, o da karanlık basıp, orada, uzaktaki dağ yitip giderken, Halil:

"İşte, bizim köy o dağın ardında," dedi. "O pınar da, o çınar ağaçları da, anam da, nenem de, o da, o dağın ardında..."

Sonra bir gün de akşama kadar köyün içini dolandılar. Bir gün de Alıçlı koyağa varıp bir ağacın altına oturup paralarını sayıp düşündüler, sayıp düşündüler. Akşam olurken Halil ayağa kalktı, hemen onunla birlikte Köse Şahin de...

"Ne dersin bu yıl da gitmeyelim mi? Gelecek yıl gidersek daha çok paramız olmaz mı, nenem sağdır değil mi, anam daha genç, İpekçe de beni bekler değil mi?"

Köse Şahin susuyordu. Halil gene kendisi verdi kendi sorularının yanıtını:

"Bu yıl gitmesek gelecek yıl bu kadar paramız daha olur, nenem ben gelirken sapasağlamdı, anam turp gibiydi, onlara bir-şey olamaz. İpekçe de beni bin yıl gurbet elde kalsam da bekler, gitmeyelim bu yıl, ne dersin?"

Gene Şahinin sorusunu yanıtlamasına fırsat vermedi, hemencecik, sanki azıcık sonra o yola düşüp de başını alıp kaçacakmışçasına, onun önüne geçmek, engel olmak istemişçesine:

"Bu yıl da gitmeyelim Şahin kardeş, gidince köye şöyle bir eli iyicene dolu, bol bolamadı gidelim," dedi.

Onun karşılığını beklemeden köyün yolunu tuttu, koşarsasına yürümeye başladı. Arkasından gelen Köse Şahin ona ulaşmıyor, arada bir ona ulaşabilmek için koşmak zorunda kalıyordu.

Halil ancak Ağanın konağına, merdivenin altına varıncadır ki durdu, Şahini bekledi. Şahin gelince de, hiç durmadan merdivenlere yöneldi, Ağa sedirde oturuyordu, ona gitti, hiçbir şey söylemeden, başı önde parayı uzattı, döndü, merdivenleri koşarak indi dışarıya çıktı. Şahin de tıpkı onun gibi yaptı. .

"Bu yıl daha çok kazanacağız," diye derin bir soluk alıp koyverdi Halil.

"Bu yıl daha çok," dedi Şahin.

"Haydi şimdi gidip bir iyice uyuyalım."

"Uyuyalım," dedi Şahin.

Ertesi gün, daha gün ışımadan, seherin yelleri esmeden, kuyrukyıldızı doğuda, Gavur dağlarının üstünde yalazlanır savrulurken karaçalılığa geldiler, yeni bir güçle işe koyuldular. Öte yanda çalışanlar işlerini bırakıp, ellerini bellerine koyup bu uğunarak çalışan insanlara şaşkınlıkla, inanamayarak bakıyorlardı.

Halille Köse Şahinin gün geçtikçe hızları azalacağına artıyordu. Bir hafta, iki, üç hafta, bir ay aynı hız eksilmeden sürüyordu. Arkalarında verimli, bire kırk, bire elli verecek yağlı topraklar bırakıyorlardı. Çalılarda kuşlar, arılar, sert, yanardöner kabuklu, yeşilde, mavide, turuncuda sarıda, binbir benekte balkıyan böcekler, bu böcekler çalıdan çalıya, ottan ota, çiçek-

ten çiçeğe yığınlarla uçuyorlardı, iri, mor, turuncu, kanatları yaldızla inceden inceye işlenmiş kelebekler, karıncalar kaynaşıyordu. Bu yeni hopur toprağı delicesine verimliydi. Çalılarla birlikte kamyş, saz, ağaç, böğürtlen köklerini de söküyorlardı. Karaçalılığın bazı kısımlarında uğurböcekleriyle de karşılaşılıyorlardı. Bir yuvarlak kengerin içine sığnmış, yüz binlerce. İşte o zaman Halil sevinçten deli divane oluyor: "İstediğim her şey gerçekleşecek Şahin," diyordu. "Baksana, sen ömründe hiç bu kadar çok kaynaşan uğurböceğı, Allah böceğı gördün mü? Yaaa, Allah böceğı..." Uğurböcekleriyle karşılaştıklarında, işte o zaman Halil duruyor, bir soluk alıyor, uzun uzun kaynaşan uğurböceklerini gözleriyle okşuyor, eğiliyor, içlerinden büyücek birisini seçiyor, çatlak, yaruk yuruk, yarıklarına toprak dolmuş, bütünöyle kalın kalın nasırlar bağlamış elinin üstüne, kalın, kara kılların arasına koyuyor, "Uç, uç tellice böcek," diyordu, "uç. Eğer uçar-san benim dediklerimin hepsi olacak." Gözlerini elinin üstünde yürüyen kırmızı parlak kara benekli böceğı dikiyor, "Uç," diyordu, "uç!" Böcek uçmayınca sanki istediğı hiçbir şey olmayacak-muşçasına telaşlanıyor, dudakları titriyor, yüzü sararıyor, "Uç," diyordu, "uç tellice böcek..." Bir türkő gibi biteviye yineliyordu, "Uç, uç, uç tellice böcek," sözlerini. Böcek elinin üstünde, kılların arasında çabılıyor, bir kola doğru gidiyor, oradan dönüyor, baş-parmak yönüne ilerliyor, sonra parmakları teker teker aşılıyor, her parmağın ucunda bir süre durup gerisingeri geliyor, sonra da Halilin yüreğı ağzına gelmişken, çoğunlukla başparmağın ucunda bir süre durduktan sonra, Halil bu duruşun uçma duruşu olduğunu deneyleriyle biliyordu, kanatlarını ağır ağır açıp dikiyor, öyle açılmış birden havalanıyordu. Halil de uçup giden böceğın arkasından bir sevinç kasırgasına tutulmuş bakakalıyordu. Onun arkasından bir böcek daha yakalayıp elinin üstüne koyuyor, onun arkasından da bir daha... Böceğı üçleyince derin soluk alıyor, rahatlıyor, "Haydi Şahin kardeş," diyordu, "gidelim de şu meşenin altında azıcık dinlenelim." Düşlemelerinde binlerce kara benekli kırmızı uğurböcekleri, telli pullu, gün ışığını yöreye pul pul dağıtarak uçuşuyorlardı.

Bunların yemek yemeleri de bir tuhaftı. Halille Şahin, köyden yemek gelince, kazanlardan bulgur pilavını, ayranı ayrı,

büyük birer kaba alıyor, öteki ırgatların içine karışmadan bir kuytuya çekiliyor, yemeğin başına oturmalarıyla kalkmaları, yeniden işe başlamaları bir oluyordu. Öteki kökçüler artık onlara bir tuhaf yaratıklarmış, cin çarpmış kişilermiş, hiç iflah olmayacaklarmış gibi bakıyorlardı.

Sonbahar karaçalıların yapraklarını döküyor, çalının koyu kahverengi dikenleri, bir palto düğmesi büyüklüğündeki, yazın sarı olan meyveleri gittikçe koyulaşıyordu. Bu uçsuz bucaksız çıplak dikenlik ürkütücüydü. Sonbahar gelince Halil de bir başkalaşıyordu. Önceleri ağırlaşıyor, tıpkı öteki insanların çalışmaları gibi oluyordu çalışması. Köse Şahin de, aynı sürelerde değilse de en çok bir hafta, on gün sonra kendisini Halile ayarlıyordu. Durgunluğun son günleri gelince Halil inceden, duyulur duyulmaz bir türküyeye başlıyor, çalışırken, yemek yerken, uğurböceği uçururken, arı peteklerini taşıırken türküyü ağzından düşürmüyordu. Türküden sonra da onu bir hasret basıyor, çalışırken birden duruyor, bir yerleri dinler gibi yapıyor, kulak kabartıyordu.

“Halil, Halil, gelsene Halil. Burnuna hiç tütüyor mu dağlarımız, burcu burcu kokan, Haliiiiil, Halil!”

Dağlar çiçeğe durdu. Mor menekşe, dize çıktı. Kayalıklar ağzına kadar nergis, sümbül açtı. İtburnu, salep çiçeği yürüdü yazıya yabana. Pınarları mavi çiçekli yarpuz aldı. Nennilenen dağlarımız hiç düşünce girmiyor mu? Turnalar sökün etti, yedi ülker, üç terazi doğdu, salındı kaldı gökyüzünde. Yıldızlar mor menekşelere karıştı, ışıklı pmarlara, ala karlı dağlara düştü.

“Halil, Halil, yeter, gelsene Halil!”

Böyle burcu bulandığında, kulak verip dünyayı dinlediğinde, toprakta yürüyen böceklerin, atlayan çekirgelerin, akan yılanların, uçuşan arıların seslerini duyduğunda, böyle uzun uzun dikilip kaldığında birden döner köyün yolunu tutar, kale boynuna çıkar, orada bir taşın üstüne oturup yüzünü elleri arasına alır, gökte, Düldül dağının doruğunda yıldızlar üst üste kaynaşmıcaya kadar orada dalar giderdi.

“Halil, Halil, mor menekşe dize çıkmıyor, kokmuyor Halil, pmarları yosun tutmuş akıyor Halil!”

Her güz şu dağın, şu aydınlık ınor dağın, balara çalan, tüten, sivri doruklu dağın öte yüzünden buraya adamlar gelir.

"Gözleri söbe bir adam, öte yüzden, Doruk köyünden, adı Ali, kendisi yeğin ekin biçer, boyu uzun, parmakları kamış, yüzü ince, burnu sivri, gülerken de dudağı eğilir, bir yana bükülür, nakışlı çorap giyer, yakasına menekşe işlenmiş mendil sokar. Geniş adımı atar. Ardında ala tazısı, tazısız bir yere bir adım bile atmaz, sen onu gördün mü kardeş?"

"Görmedim ben Aliyi."

"Üstü başı saman kokar, su kokar, yağmur kokar, firik buğday başağı kokar, madımak otu kokar, yağmurca tüyü kokar..."

"Görmedim ben Aliyi."

"Alinin evi bizim eve on adımdır, uzun bir kavalı vardır, sabanını kendi yapar, tarlara binip iner Çukurovaya yıldızların altında yedi gün yedi gece. Ali bu köye gelmiş, beni aramış, görmedin mi? Benim Halil. Halil, Halil, nerdesin Halil, hangi deliğe girdin Halil, demiş, duymadın mı?"

"Duymadım kardeş."

Yağmur yağıyordu, yağmur altında çamurun, sel sularının içinde çıplak ayaklarıyla yürüyordu Halil, Şahin de arkasında. Kayalıklarda, kalenin üstünde şimşek çakıyor, kapkara kesilmiş ırmağın sularını bir aydınlatıp sonra sönüyordu. Düldül dağı göğü yaran şimşeklerden sonra bir apaydınlık kesilip buraya kadar geliyor, yanında yöresinde durmadan akan, sağılan, binlerce ışık çizgisiyle göğü dokuyarak, sonra bir kapkaranlığa batıp çekilip gidiyordu.

Yağmur altında kök sökmek yamandır. Öteki kökçüler yağmurlarda tabanları yağlayıp köye kaçıyorlardı, arkalarından kurşun yetişmez. Bunlar, Şahinle ikisi sel sele akan yağmurun içinde, karaçalılara, toprağın derinliğine inmiş gitmiş köklerine saldırıyorlardı. Biraz sonra toprağa, çamura bulanarak bir çamurdan adam oluyorlardı. Yalnız gözleri, dişleri ışılıyordu. Ve yağmur altında zırıl zırıl terliyorlardı.

Dağlardan beri yürüyüp gelen arkadaş, sırtında torbası olan kardeş, yağmurda ıslanan gönüldeş, gelişin Düldül dağının öte yüzünden mi? Bizim köye uğradın mı gelirken, Koca Anşacayı gördün mü, anamın gönlünü sordun mu, koca çınarın altında durdun mu, saçını sırma, saçını gün ışığı gibi şırlayan İpekçeden bir haber aldın mı, var git, o hayırsıza selam et, dedi

mi, Ahmetçenin horozu öttü mü, bozbulanık akan sular duruldu mu, ulu yağmura düştün mü?

Adam sustu, yol ortasında durdu, başını kaldırdı göğe baktı, gökte bulutlar çatırdıyordu, şimşekler arka arkaya, ara vermeden çakıyor, birbirlerine dolanıyor, üst üste yığılıp karmam çorman oluyor, gökte bir ışık yuvarlağı gibi, karanlığın bir ucundan girip bütün göğü ta arkasına, sonsuzuna, dibine, öte yüzüne kadar aydınlatıyordu. Çamura batmış Halil de, Şahin de bir ışık sağanağı ortasında kalıyorlardı bir an, sonra da bir çamurun, gökten boşanan suların karanlığına gömülüp kalıyorlardı. Yağmur, karaçalılığa boydan boya gerilmiş geniş, çıvgınlarda sallanan örümcek ağlarını deliyor, bozuyordu. Mahzun örümcekler ağların köşelerine çekilmişler, kocaman açılmış gözler, gerilmiş ince, uzun bacaklarla kıpırdamadan orada, yerlerinde bekliyorlardı. Gökyüzünde bulutlar gidip gelerek, şimşeklere, gök gürültüsüne karışmış kaynaşıyorlardı. Karşıdaki kayalık, ovadan birdenbire çıkıp yükselen dağa gök gürültüsü kütür kütür ederek, göğü ortasından çatırtıyla ikiye bölerek yıldırimlar yağıyor, şimşekler sağılıyor, dağın doruğu gün vurmuşçasma ışık içinde kalıyordu.

Kardeş kardeş, öte yüzden inip gelen arkadaş, Doruk köyüne yolun düştü mü, boyu tıpkı boyuna, yüzü yüzüne benzerdi, bıyıkları işte böyle sarkıktı, gözleri böyle güler, dudakları tıpkı böyle kıvrılırdı, ağzının içinde ak dişlerinin ışıladığını ta uzaktan görürdün, tıpkı seninkine benzer. Çukurovadan bir çift öküz, bir Alaman filintası, bir Arap tayı getiren, getirip de tam üç yüz lira başlık parası vererekten evlenen, Keşiş suyunun kıyısını hopur ederekten, kaplan sökemez ekin yetiştiren, peri padişahının düğününde üç gün, üç gece halay çekerekten kendisine tüm peri milletini aşık edendir o... Sen onu gördün mü? Ondan bir haber ulaştır bana. Tıpkı sana benzerdi o, yolcu.

Artık geceleri ay ışığında çalışıyorlar, gündüzleri öyle başıboş, uyurgezer, köyün içini, işlek yolları, insanların gözlerinin içine bakarak, onlardan bir umar, bir haber bekleyerek dolaşıyorlar, hiç kimseden ne Doruk köyü, ne ala karlı Düldül dağı, ne de Sivas sancağmda Kazovası üstüne bir haber alamıyorlardı. Düşmüşler köyün içine, ulu yollara, önlerine geleni çeviri-

yorlar, eli boş, kırgın, düş içinde, umarsız umarsız geri işlerine dönüyor, karaçalılığa saldırıyorlar, bir ay, iki ay başlarını kaldırmadan, yemeyi içmeyi unutarak çalışıyorlar, sonra gene bir gün birdenbire işi bırakıyor, yollara, köyün içine düşüyor, uçan kuştan, vızıldayan arıdan bir haber umuyorlardı.

Anam görse beni böyle tanır mı ki, nenem görse bu Halildir der mi ki? İpekçe görse kokusunu alır mı ki, bu Halildir, Halil, Halil, diye bağırarak gelir boynuna sarılır mı ki?

Arife günü geldi, Memik Ağanın kapısında kurbanlık, sırtları kırmızıya, mora, yeşile boyanmış üç koyun, boğazlarına renkli ip bağlanmış iki kurbanlık keçi duruyor, önlerine atılmış otu keyifle yiyorlardı.

"Yarın bayram günü," dedi Halil.

"Şimdi sizinkiler senin yolunu bekliyorlardır."

"Kazova buraya çok uzak," diye içini çekti Halil.

"Yedi dağın arkasında," dedi Şahin. "Ulaşmak zor."

"Bu sefer gideceğiz," dedi Halil. "Bu sefer.. Beni bekliyorlardır."

Merdivenleri hızla çıktı, karşısında her zaman gülümseyen Memik Ağayı buldu.

"Gel Halil," dedi gülümsemesini sürdürerek Memik Ağa. "İki kahve," diye de aşağıya bağırды. Elini cebine soktu, iki deste para çıkardı, birisini Halile, birisini de Köse Şahine uzattı: "Alın," dedi. "Geçen sefer çok para harcamıştınız kasabada, bu sefer o kadar olmasın canım," diye de ekledi yüzünü azdırarak. "Siz bu parayı kan emek, gavur yesiri gibi çalışarak, ölüp ölüp dirilerek kazanıyorsunuz. İnsan soyu bu dünyaya geldi geleli sizin gibi çalışanını görmedi. Paranıza yazık."

Kahveler geldi, Halille Şahin suskun, sedirin ucuna ilişmişlerdi. Elleri titreyerek fincanları aldılar.

"Yahu çocuklar," diye güldü Memik Ağa, "bu yıl o kadar kök söktünüz ki, ikiniz bana bir çiftliklik toprak kazandırdınız. Aşağı yukarı da öteki kökçülerin hepsine verdiğim para kadar ikiniz para kazandınız. Allah gücünüzü artırsın. Gene kasabaya mı?"

"Kasabaya," dedi Halil.

"Kebap yemeye," dedi Şahin.

"Uğur ola," dedi Memik Ağa arkalarından, onlara sevgiyle gülerek.

Gene merdivene kadar arka arkaya gittiler, merdivenin başına gelince de kendiliğinden dönüverip aşağıya indiler. Kasabanın yolunu tuttular, kasabada ilk önce bir berbere gittiler, berber aynasında kendini tanıyamadı Halil, başka bir yüze, hiç tanımadığı, ilk olarak gördüğü bir kişiye bakar gibi şaşkınlıkla bakıyordu kendine. Aynadaki adamın yalnızca gözleri benziyordu Halilin gözlerine. Tıraşı bitinceye kadar gözlerini aynadaki kendi gözlerinden ayıramadı. Bir şeyler arar gibiydi orada. Kolonya kokarak kebabçıya gittiler, birer buçuk kebab söylediler, yağlı, sumaklı kebabla birlikte bir büyük tabakta da kırmızı turp, yeşil biber, maydanoz geldi, tepeleme. Ağır ağır, tadını çıkararak, şalgam suyunu da üstüne çekerek yemeklerini bitirip bu yağlı kebab dumanına boğulmuş dükkandan çıktılar, çarşıya düştüler. Üç çınarlar kahvesine gidip orada üst üste şekerli çay içtiler. Kahvenin üstündeki çınarlar çok iriydi ve altından bir su akıyordu. Suyun üstünde apteshaneler vardı, ürkererek oraya girdiler. İçeriye girince Halilin gülmesi tuttu, ona Şahin de katıldı. Gülerek çömeliş gönüllerince düşlere dalarak orada çatladılar. Ne güzel, işemikleri, pislikleri suya düşüyor, hızla akan su da onları alıp çağıldayarak götürüyordu.

Halil kendi kendine yemin içip ant verdi, köye varır varmaz, ilk olaraktan böyle bir apteshane yapacağım konağı dikmeden önce, dedi.

Buradan doğru Memik Ağaya gidecek, merdivenleri çıkacak, Ağam, diyecek, ben artık burada bir göz açıp kapayıncaya kadar duramam daha, şu sendeki emanet paralarımı ver, ben memlekete gidiyorum... Hemen şimdi mi?.. Hemen şimdi Ağam... Şahin de mi istiyor parasını?.. O da istiyor, o da benimle birlikte bizini köye geliyor, diyecek.

Çömeldiği yerden sevinç içinde hemen kalkıp:

"Şahin," dedi, Şahinden uykulu bir ses geldi: "Buyur.."

"Haydi Şahin kalk, hemen Ağaya yetişelim."

Şahin:

"Kalktım," derken, bir yandan da çabuk çabuk uçkurunu bağlıyordu.

Kasabayı nasıl çıktılar, nereden, hangi yoldan yürüdüler, karşılarından kimler geldi, ırmağı nasıl geçtiler, Ağamın merdiveninin dibine nasıl geldiler, hiç farkında değillerdi. Köye gitmenin sevincinin seline kapılmışlar, buraya kadar bir düşün taddında uçarak gelmişlerdi. Bir an duraksadılar, sonra Halil merdivene atıldı. İçindeki sevinç daha kaynıyordu.

Memik Ağa, daha yumuşak:

"Gel Halil, gel aslanım, gel yiğidim, gel bin kökçüye bedelim, gel yavrum, şöyle yanımdan otur. Gel de bir kahve... Bak, ne güzel de kebab kokuyorsun." Şahine döndü: "Sen de aslanım, yiğidim Halilin yoldaşı Köse Şahinim, sen de şu yanımdan otur." Elindeki otuz üçlük tespihini şakırdatarak: "İki kahve," diye bağırdı. Sonra tabakasını Halilin önüne attı: "Sar!"

Halil bir çocuk utangaçlığıyla, yavaştan:

"İçeni severiz."

"Sen?"

Şahin elini göğsüne götürüp minnetle, gözleri yaşararak:

"Sağ ol," dedi.

Uzun bir süre bir sessizlik oldu, Memik Ağa konuşmuyor, önüne bakıyordu. Ötekiler de ellerini dizlerinin üstüne koyup parmaklarını uzatmışlar, dimdik, gözleri karşı tavanda, saygı kesilmişler, öyle duruyorlardı.

Ağanın keskin sesi birden sessizliği yırttı, buyurgan:

"Çıkanın paraları," dedi. "Unutursunuz da cebinizde bir hırsıza, uğursuza kaptırırsınız. Az daha ben de unutuyordum. Ya unutsaydım, siz de unutsaydınız, birisi gelip bunca kan emek, ölümlerden ölüm beğen, işte böylece insanlıktan çıkıp çalışarak kazanmış parayı hırsızlasaydı, haliniz neye varırdı? O zaman ne yapardınız?"

Halil:

"Ağam," diyecek oldu.

"Haydi haydi," diye gürledi Ağa, bir şeylerden pirelenmiş olacak ki...

"Memik Ağam..."

"Bu kadar parayı bunca zaman yanınızda taşıdığınız yeter... Yeter, yeter de artar bile. Ya birisi üstünüzde bu kadar para

olduğunu bilseydi, öğrenseydi, aman Allah saklasın, ağzımdan yel alsın."

Hemen kendiliğinden Halilin koynundaki para elinde beliriverdi. Memik Ağa da elini uzatmış bekliyordu. Nasıl oldu nasıl olmadı, Halilin elindeki paralar Ağanın eline kayıverdi. Halil onun gözlerinin içine baktı:

"Ağam..." kekeledi. "Bizim köye... Bu yıl..."

Ağa güldü:

"Daha çok gençsin Halil," dedi. "Acelen ne?"

Halil başını önüne eğmiş, utançtan delik deşik yüzü kıpkırmızı olmuş, alnında domur domur terler birikmişti.

Şahinin de elindeki paralar o anda Ağanın eline kayıvermişti. Ağa paraları sayıyor, hem de başını sallayarak:

"Çok harcamışsınız, çok," diyordu. "Böylesine kan emek kazandığınız parayı böyle har vurup harman savuramazsınız. Yazık, yazık. Sizin elinize gelecek yıl bu kadar parayı vermemeli."

Kahveler geldi, üstü buğulanarak. Gene elleri titreyerek fincanı aldılar, utangaç çocuklar gibi içlerine yumularak kahveyi çekinerek içtiler, hemen de ayağa kalkıp aşağı indiler, vardılar o eski yazılı mermer taşın üstüne yan yana oturdular, bir süre hiç konuşmadan karşıdaki kaleye baktılar. Kalenin üstünde bir alıcı kuş göğesini kanatlarını germiş, orada çakılmış kalmışçasına öyle duruyordu. Köyün alt başından uzun uzun kişneyen bir atın sesi geldi.

"Gidip isteyelim parayı," dedi kendi kendine Halil. "Gitmemek olmaz. Kim bilir bizimkilerin o dağlar ardında halleri nicedir?"

"Nicedir," diye yineledi Köse Şahin. "Niye verdin elindeki paraları, ötekileri de neden istemedin?"

"Yüzüm tutmadı," diye içini çekti Halil. "Bu adamda bir şey var, onun karşısında insan utanıp kalıyor, ne isterse onu yapıyor, insanın eli ayağı bağlanıyor."

"Haydi şimdi yukarıya çıkıp isteyelim."

"Yaaa, isteyelim," dedi Halil. "İstememek olmaz. Tekmil arkadaşlarla da artık köye gidiyoruz diye helalleştik. Şimdi onlara ne diyeceğiz?"

"Çıkıp yukarı paramızı isteyelim. Bizim paramız değil mi, onda Tanrı emaneti olarıktan durmuyor mu?"

"Çıkıp istemeli. Duruyor."

Gene sustular, karşı kaleye, onun göğünde öyle süzülüp duran kanatları gerili alıcı kuşa gözlerini diktiler, hiç konuşmadan uzun bir süre orada kıpırdamadan taş gibi kaldılar. Arada bir, ikisi birden başlarını çevirip bir Memik Ağanın konağına, bir aşağıdaki düz ovaya serilmiş parıldayıp akan ırmağa bakıyorlardı. Güneş günbatıya yıkılmış gitmiş, nerdeyse battı batacak... Yukardan Ağanın tokmak gibi güm güm vuran sesi geliyordu.

"Ne olursa olsun, bugün sılaya gideceğiz. Ben artık dayanamam arkadaş. Gidip paramızı isteyeceğiz arkadaş," diye ürkek, alttan, umarsız bir sesle gene Halil söze başladı.

"İsteyeceğiz," diye kesinlikle yineledi Köse Şahin.

"Keşki bu kök sökmeye düşneden, çeltikten sonra doğru köye gitseymişim. Şimdi ne yapacağımı bilemiyorum."

"Keşkiii," dedi Köse Şahin.

"Ama o zaman da ne atım olurdu, ne Alaman filintam, ne de üç yüz liram, İpekçenin babasına verecek. O zaman ne bir konak dikebilirdim pınarın başına, koca çınarların yanına, ne de orada, Asarkayanın mül toprağından kırk üç dönüm mül toprağı çıkarabilirdim, bire kırk, bire elli veren, ekinini kaplan sökemez. Ne de o zaman neneme içi pamuklu hırka, anama mavi Çukurova dolaması, İpekçeye gümüş bilezik alabilirdim, değil mi?"

Konuşması bir masal anlatır gibiydi.

"Öyle," dedi Şahin.

"Şimdi, şu anda birisi karşımıza çıkıverse, bizim köyden birisi... Bizim evden bir haber verse, hane halkının hepsi sağ salim, İpekçe de seni bekliyor, dese..."

"Biz de hemen şimdi koşarak merdivenleri çıksak, ver paramızı Memik Ağamız desek, paramızı alıp buradan uçup gitssek, varsak Döldül dağının öte yüzüne, sizin köye..."

"Bizim köye," diye onun sözünü kesti Halil. Boynunu bük-tü, kolu kanadı düştü. Bir yas havasına girdi. "Ya şimdi, ben varınca eve..." Sustu, önüne baktı, epeyce bir süre sustu. Başını kaldırdığında gözleri yaş içinde kalmıştı. Bozuk, kırk bir sesle sözünü sürdürdü. "Varınca eve..." Sözünün gerisini getiremi-

yor, sözcükler gırtlığında düğümlenip kalıyordu. "Eve varınca, nenem ölmüşse," diye söyledi çabuk çabuk. "O zaman benim bu kazandığım para neye yarar ki... Neye yarar benim bu parayı kazanmak için ölüp geberdiğim, işte böyle insanlıktan çıktığım." İşte böyle, derken baştan aşağı kendini süzüyordu. "İşte böyle. Ya anam ölmüşse, zaten hastaydı. İpekçe kaçıp başkasına gitmişse, gelirken bana bir hoş bakmadı mı? Lisanı hal ilen, sen var git, ben seni buralıkta ne kadar bekleyebilirim ki demedi mi? İşte o zaman benim, işte böyle paramparça oluşum, her bir bölüğümün bir karaçalı dikeninde kalışı neye yarar ki..."

"El kızdır," dedi Şahin. "Gurbetteki adamı bir gün bekler, iki gün bekler, sonra da..."

"Nenem fıkara ölürken beni çağırmıştır, Halil, Halil, Halil nerede kaldın, demiştir. Ona ak bir bezden kefenlik de götürecektim. Halil, Halil, kefensiz gömülüyorum Halil, diye bana gönüllенmiştir."

"Halil, Halil, neden bu kadar geç kaldın Halil, diye ölürken bozulmuştır."

"Ya," dedi Halil, Şahinin gözünün içine bakarak. "Ne dersin Şahin kardeş?"

"Böyle köye gidilmez," dedi Şahin başını dikerek, "ne olup, ne bittiği bilinmeden."

"Gidilmez," dedi Halil. "Ya şimdi varıp da helalleştığımız arkadaşlara ne diyeceğiz?"

"Ohhooo," dedi Şahin, "ağama da bak hele... Varıp diyeceğiz ki, Memik Ağa bu yıl da bir yalvardı, bir yalvardı, bu yıl da kalırsanız bana can verirsiniz, dedi deriz. Biz de onun yüce gönlünü nasıl kırdardık, bize bunca yıl ekmek yediren Ağamızın."

"Bana da bak, sana da bak," dedi Halil. "O kökçülerin hepsi bizim gibi değil mi, her bayram onlar da bizim gibi kazmayı küreği atıp sılaya diye yola çıkmıyorlar mı?"

"Boyunları bükülmüş, kolları yanlarına düşmüş gerisingeri her bayram ertesi dönmüyorlar mı?"

"Kimin kime bir söyleyeceği var ki..."

Gün kavuşurken kalktılar, köyün içine yollandılar, öyle başıboş köyün içini dolandılar, onları gören köylüler bir tuhaf ya-

ratıkların gibi gözleri büyüyerek her ikisine de korkuyla bakıyorlardı.

Bundan sonra gene karaçalılığa daldılar, gene inanılmaz bir hızda çalıları kesip kökleri söktüler. Gene kale boynuna çıkıp sıram sıram mavi dağların arkasındaki dumana batmış Düldül dağına baktılar, bayram ertesi geldi, bayramlarda kasa-baya gidip yağlı kebab dumanıyla dolmuş kebabçıda sumaklı Adana kebabı yediler. Gene Ağaya gelip kahve içtiler, istemeyerek paraları ona teslim ettiler. Gene yazılı mermer taşın üstüne oturup ikirciklendiler, gene köye gitmeye korkup karaçalılığa sığındılar, gene eski zaman devleri gibi başladılar boğuşmaya... Aradan böylece birkaç yıl daha geçti.

Aşağıdan gelen yolcu, sen kimsin? Gözlerin öte yüz adamının gözüne benzer, yüzün öte yüz adamının yüzüne, yürüyüşün oraların, dağların yürüyüşü, şayak şalvarını ceviz kabuğuyla boyamışlar, boyası has, nenen boyamıştır. Mendilini omuzuna atmış, fesini yana yıkmışsın, mor püskülü afili sallanıyor, hey yolcu sen böyle kurban bayramı arifesi nereden gelirsin, hangi köyden olursun, Doruk köyünü bilir misin?

Son günlerde Halil yoldan bir geçen görmesin, hemen iş gücü bırakıyor, Köse Şahin de arkasında, aşağı gedikte yolcunun yolunu kesiyor, yolcu önünden geçip gidinceye kadar gözlerini ona dikeyyor, bir umar beklercesine bakıyor, sonra çalışmaya arkasında Şahinle geri dönüyordu.

"Bak," dedi, "Şahin bak..." Sesi titriyordu. Elini gözlerinin üstüne siper etmiş karşıdan gelen yolcuya bakıyordu, "Bak Şahin bak..." Sesinde bir sevinç çınlıyordu. "Şu karşıdan gelen yolcu öte yüzden, bizim oralardan."

"Nesinden belli?" diye sordu Şahin. Halil şimdiye kadar gedikten gelen yüzlerce yolcunun yolunu kesmiş, sonra da karaçalılığa yıkılmış, eli boş dönmüşlerdi.

"Yürüyüşünden belli," dedi Halil coşkudan tıkanarak, eli ayağı kesilerek. "Şimdiye kadar bu yoldan hiç böyle yolcu geçmedi."

Orada öylece dikilmiş, gözleri yolcunun adımlarında, yerinden kıpırdıyamıyordu. Oysa başka yolcular geçerlerken

Halil hemen yerinden ok gibi fırlar varır onların yollarını keser, onlar önünden geçip gidinceye kadar orada oturur kalırdı. Yolcuların kimisi ona selam verir, kimisi de görmeden gelip geçerlerdi.

Uzaktaki yolcu çabuk çabuk yürüyordu, yürüdü geldi, onlara yaklaştı, Halil yerinde durmuş kalmış, yüzü kül kesilmişti, kıpırdıyamıyordu. Eğer yolcu karşılarına geldiğinde karaçalıktaki kökçüleri görüp durmasa, sonra da yolunu çevirip onlara doğru yürümeseydi, mümkünü yok Halil bu sefer de koşup onun yolunu kesemeyecekti.

"Selamünaleyküm," dedi gelip on beş adım ötelerinde duran yolcu.

Halil sallandı, selama karşılık vermedi.

"Aleykümselam," dedi Köse Şahin.

Halil orada durmuş, habire sallanıyordu sağa sola.

"Bir suyunuz var mı?" diye sordu yolcu. "Susadım da... Sabahattan beri yolda bir damla su bulamadım, ağzım dilim kurudu."

"Var," dedi Şahin, koşarak gitti, çalının dibindeki testiye aldı getirdi, ona uzattı. "İç," dedi.

Yolcu suyu uzun uzun içerken Halil toparlandı, kendine gelip yolcuya doğru birkaç adım attı:

"Nenem nasıl?" diye bağırdı. "Söyle! Anşaca Karı... Anam nasıl? İpekçeden haber ver."

Yolcu epeyce gençti, baktı baktı Halile:

"Aboooov, Halil," dedi. "Halil... Sesini duymasam seni bin yıl geçse de tanıyamazdım. Ne olmuş sana böyle, yüzüne, ellerine ne oldu?"

"Söyle, nenem sağ mı?"

"Sağ," dedi yolcu.

"Anam?"

"Sağ."

"İpekçe?"

"Seni bekliyor."

"Canım kurban sana Duranca," dedi Halil ona sarılarak.

"Seni gönderen Allaha çok şükür. Allahın bu gününü de görecek miymişim!"

Ayakta duramadı, yere çöktüverdi.

Orada dikilmiş kalmış Duranca daha kendini toparlayamamış, şaşkınlığı büyüyürek Halile bakıyor, bakıyor:

"Aboov, Halil," diyordu. "Ben böyle bir şey görmedim, ne hal olmuş sana böyle... Bin yıl geçse de ben seni bu halde tanıyamazdım. Aboov, Halil kardeş, sen bu halinle köye gitsen seni anan da, İpekçe de, nenen de mümkünü yok tanıyamazlar. Aboov, sen kendine ne yaptın böyle?"

Halil onu duymuyordu bile. Elindeki kazması yere düşmüş, kollarını da aşağı salıvermiş, yüzünde bir sevinç, ışık içine batmış çıkmışçasına apaydınlık, ne yapacağını bilemez, gözlerini kirpiştirerek, bir çocuğun beceriksiz duruşuyla orada durup duruyordu.

Başını kaldırdı, ardındaki Şahine döndü:

"Yürü," dedi. "Sen de gel Duranca."

Az bir sürede yola çıktılar, Halil kanatlanmış uçuyordu. Memik Ağanın konağının avlusuna geldiklerinde her üçü de körük gibi soluyordu.

"Ağa yukarda mı?"

"Yukarda," diye karşılık verdi bir yanaşma. Halil merdivene yürüdü, onun arkasından da Köse Şahin. Şahini de Duranca izledi.

"Ooo, buyur Halil Ağa," dedi, tepeden, gülerek Memik Ağa. "Bu yıl erken geldiniz. Yahu sen bu yıl ne kadar az kök söktün böyle? İnsan seni tanıyamıyor, ne oldu bu yıl sana, Allah vermesin, hasta masta mı oldun?" Durancayı gösterdi: "Bu delikanlı da kök sökmek için mi geldi?"

"Yok," dedi Halil bağırarcasına, "yok, yok. O benim köylüm, Duranca o."

"Yaa, öyle mi?"

"Öyle," dedi Halil. Sonra da bir iyice dikleşti. "Ben köye gidiyorum Aşam. Benim bütün paralarımı biltekmil, hepsini ver. Biltekmil hepsi, bin iki yüz yetmiş üç lira yetmiş yedi kuruş hepsi. Bu yılki bunun dışında. Şahinin de senin emanetinde yedi yüz elli üç lirası var, bu yılkinin dışında."

Memik Ağa bir an düşündü, şöyle bir onun yüzüne baktı, sonra tepeden tırnağa süzdü, yumuşak bir sesle:

"Olur Halil oğlum, olur," dedi. "Şimdi ben size bu yılki kazancınızı veriyorum."

"Biltekmil hepsini," diye gürledi Halil.

Şahin de tıpkı onun gibi sesini gürleştirip:

"Biltekmil hepsini," dedi.

Memik Ağa cüzdanını çıkardı, banknotları saydı, ayırdı. Sonra bir daha Halili tepeden tırnağa süzdü, bir daha saydı:

"Buyurun," dedi. "Bunlar bu yılki kazancınız."

"Biz hepsini istiyoruz."

"Siz şimdi kasabaya gitmeyecek misiniz?"

"Gideceğiz," dedi.

"Hele siz bu parayla gidin gelin, döndükten sonra Allah kerim."

"Hepsini şimdi..."

"Kasabada o kadar parayla dolaşılmaz," diye sesini yükseltti Memik Ağa. "Size gidin kasabaya gelin diyorum. Kasabadan geldikten sonra..."

Halil, "hepsini" diyecek oldu, Memik Ağanın yüzü karar-
dı, sertleşti:

"Haydi şimdi yürüyün, doğru kasabaya. Dönünce..."

Halil bu sefer arka arkaya yürümedi merdivenlere kadar, doğru dürüst sırtını ona hemen dönüp aşağıya indi, kasabaya doğru üçü birden Memik Ağanın avlusunda hiç beklemeden yola düştüler, doğru berber dükkanına girip, üçü birden berber sandalyasına yan yana oturdular. Berberler onları hiç konuşmadan bir iyice tıraş ettiler. Sonra kebabçıya girdiler. Kebabçı dükkanı dumana batmış, göz gözü görmüyordu. Ortalık yanmış et yağı, sumak, soğan, domates, dereotu kokuyordu. Birer buçuk Adana kebabı söylediler. Halil usul usul kendine geliyor, kendine geldikçe de sevincinden yerinde duramıyordu, kebab gelinceye kadar kıvrandı durdu. Kebabı yiyip bitirdikten sonra da çenesi açıldı. Kasabanın kahvesine gittiler, yemeğin üstüne birer şekerli söylediler, höpürdeterek ağalar gibi içtiler. Halil daha konuşuyordu. Sevinçten taşan kökçü ne yapacağını bilemiyordu. Kahveden çıktıktan sonra parka vurdular. Parkı bir uçtan bir uca yel gibi geçip demirciler çarşısına geldiler, orada da durmadılar, camiye vardılar, camiden arabacılar arastasına,

oradan Hükümet konağına, demiryolu istasyonuna, bir fıstık bahçesine, fıstık bahçesinden tahıl pazarına, alanda buğday, arpa, pamuk öbekleri yükselmişti, oradan da... Halil önlerine düşmüş hiçbir yeri, hiçbir kimseyi görmeden dolaşıyorlardı bütün kasabayı. Bir portakal bahçesine giriyorlar, oradan çıkıp bir incir, elma, gül bahçesine düşüyorlar, bir değirmende soluk alıyorlar, sonra gene yürümeye başlıyorlardı. Suyu çok yüksek bir abaradan dökülen, aşağıda paramparça köpük olaraktan kaynayan, gürültüsü insanın kulağını sağır eden, yanı yöresi, ağaçları, toprağı, damı, otları, duvarı un altında kalmış, havası yoğun bir taze un kokusuyla kokan değirmene gelince durdular.

"İyi dolaştık, iyi," dedi Halil, ılık gibi gülerek.

Bir duvarın dibine çömeldiler. Halilin sevincinin gittikçe arttığı gözlerinden, yüzündeki taşıp gelen aydınlıktan, pırl pırl gülüşünden belli oluyordu.

Sonunda:

"Yahu Duranca kardeş, biz kendi derdimize dalıp seni sormayı unuttuk. Derdin ne, nereden gelip nereye gidiyorsun arkadaş, bu kurban bayramı arifesi böyle yola düşmeyin sebebi ne?" diye sorabildi.

Koşmaktan ter içinde kalmış Duranca soluyarak:

"Hiç sorma halimi," dedi. "Öküzlerimi kurt yedi."

"Yerler," diye güldü Halil. "Kurtlar çok öküz yer. İyi ki insan yemiyorlar o namussuzlar."

"Vergi de geldi bindi sırtıma."

"Biner," dedi Halil gülerek.

"Evde bir lokma yiyecek kalmadı."

"Kalmaz," dedi Halil, "bilmez miyim?"

Hep öyle, biteviye, apak dişleri ıslayarak gülüyordu.

"Çocuklar çırılçıplak kaldı. Anam da, avrat da o kadar çıplak kaldılar ki köyün içine çıkamıyorlar, bir komşuya gidemiyorlar."

Halil çömeldiği yerden ayağa fırladı, arkasından Şahin, onun arkasından da Duranca...

"Haydi gidelim."

Gene Halil önde, ötekiler arkada başladılar koşarcasına yürümeye. Değirmenin gürültüsü bir anda geride kaldı. Şehrin

ortasındaki demirci dükkanlarından gelen çekiç seslerini duy-
dular. Manifaturacılar çarşısına gelince Halil bir an durduktan
sonra bir dükkana daldı.

"Kes," dedi, "şu mavi dolamalıktan yedi arşın."

Dükkancı ağır ağır bez topunu indirdi, usulca demir arşını-
nı eline aldı, daha da usulcana ölçmeye başladı. Bezi kesip bi-
tirdiğinde Halil sabırsızlıktan tere batıp çıkmıştı.

"Şundan da," dedi, raftaki bir çiçekli topunu göstererek.

Halilin sabırsızlığı dükkancıya da geçmiş olacak ki, bu se-
fer adam elini daha çabuk tuttu.

"Şundan da..."

Halil boyuna kestiriyordu, üç arşın, dört arşın, beş arşın,
diye.

Dükkandan çıktılar, Halilin coşkusu daha azalmamış, tam
tersine gittikçe de çoğalıyor, içi içine sığmıyordu, elindeki pa-
ketleri Durancaya uzatıp:

"Al kardeş," dedi, "ben çok para kazandım, bunları senin
için aldım."

Yola düşüp kasabayı çıkınca Halil bir kavak ağacının altın-
da durup arkasından gelen Şahinle Durancayı bekledi. Onlar
yetişince de hendeğin kıyısına çömeldi. Ötekiler de onun gibi
yaptılar. Halil cebinden para destesini çıkardı, saydı, bir daha,
bir daha saydı, gülümsedi, ayırdığı bir kısım parayı Durancaya
uzatıp:

"Al," dedi, "benim param çok. Al bunlar da senin. Bir çift
öküz parası... Vergi de içinde..."

Duranca şaşırmış para elinde kalakalmıştı, yüzü seyiriyor,
gözleri büyümüş, cam gibi ışıliyordu. Sapsarı da kesilmiş, elleri
titriyordu. Bir tansık karşısında kalmış bir insanın inanmamaz-
lığında, para öylece elinde kalakalmıştı.

"Onu iyi bir yerinde sakla. Yollar hırlı hırsız dolu."

"Saklarım," diye sesi boğularak konuştu Duranca.

"Şimdi sen durma, doğru yola düş."

"Düşerim," dedi Duranca sesi daha da boğulup titreyerek.

"Var anama, İpekçeye, neneme, Halil geliyor diye söyle on-
lara. Altında bir Arap atlan, bir çift öküz parası, bir pulluk, beş
inek, on beş koyun..." Halil aklına ne gelirse, kasabada gözü

neyi görmüşse hepsini sıralıyordu. "Var git söyle İpekçeye, gün geçirip fırsat vermeden zamana, gençsin, yollar ayağının altında durulsun, var git söyle ona, işte böyle böyle Halil geliyor diye söyle ona. On güne kalmaz köye ulaşır diye söyle."

"Söylerim," dedi Duranca.

"Haydi uğur ola," dedi Halil, ayağa fırladı. "Sen bizimle gelme. Buradan bizim köy daha yakın. Gece deme, gündüz deme."

"Gece demem, gündüz demem," diye orada, arkada, kavağın dibinde kalakaldı Duranca. Ötekiler yürümüş uzaklaşmış gitmişlerdi bile.

Halil, ayaklarına kanat takılmışçasına uçarcana yürüyor, Şahin onun arkasından, boynu sünmüş zor ulaşıyordu. Böylecene ırmağın kıyısına, salın iskelesine geldiler, sal bu kıyıda, hemen bindiler.

"Kimseyi bekleme," dedi Halil. "Çek kardeş, ne kadar istersen veririm. Ben köyüne gidiyorum, acelem var."

Adam gerilmiş tele asıldı çekmeye başladı salı. Halil de hemen ona yardıma koştu. Arkasından Şahin de sarıldı tele. Bir anda öteki kıyıyı buldular.

Halil cebine davrandı:

"Ne kadar?"

"Senden bir şey istemez," dedi adam, gözlerinin içi gülerek.

Halil:

"Allah Allah," diye şaşkınlığını belli etti.

"Sen Halil değil misin?" diye sordu salcı.

"Eee, ben Halilim..."

"Güle güle kardeş," dedi salcı onun sırtını okşayarak. "Yolun açık olsun. Allah senin gibi bir adamı tez günde sılasına kavuştursun. Senden hiçbir şey istemez."

Halilin eli cebinde kalakalmıştı. Salcının davranışı onu kıvanca boğmuştu.

"Sağ ol," dedi gözleri biraz daha parlayarak Halil. "Sağ ol kardeş, ne iyi adamlar da var şu dünyada. Sağlıcakla kal."

Saldan atladılar, bir koşu Memik Ağanın evine çıktılar. Ağa onları böyle soluk soluğa, ter içinde karşısında bulunca azıcık

bir hoş oldu ama, hemencecik de kendini toparladı, gülümseyerek:

"Eeee, getirdiniz mi paraları, inşallah bu sefer geçen seferki gibi harcamamışsınızdır," dedi, çakal gözleri kurnaz bir yalımda ışıliyordu.

"Hepsini harcadım," diye kıvançla, coşkuyla, birazcık övünerek söyledi Halil.

"O kadar parayı nereye harcadım? Kasabada bu sefer o kadar uzun da kalmadınız..."

"Durancaya verdim," dedi, "hepsini. Bizim köylü, fıkara, başı çok sıkışmış. Benim kazancım benim gibi beş adama yeter de artar bile."

Memik Ağanın yüzü sapsarı kesilmiş, elleri titriyordu. Tilki yüzü uzamış gitmiş, dudakları bir iyice incelmış, gerilmişti. Alnında boncuk boncuk terler belirmişti hemencecik.

"Hepsini mi verdin paranın be ahmak adam, hepsini mi? Bu parayı ben, sen nasıl kazanıyoruz bilmiyor musun? Ben bu parayı yerde mi buldum sanıyorsun?" Ayağa kalktı, öfkeyle onlara doğru bir adım attı, Şahine döndü: "Sen de mi?" diye sordu.

"Ben vermedim," dedi Şahin dingin, güvenli. "Benim paralarım bende."

"Hele şükür," diye soluğunu boşalttı Memik Ağa. Sonra Halili kolundan tuttu:

"Ahmak adam, emek düşmanı, hepsini mi verdin o adama, paranın hepsini mi?"

Halil gülümseyerek:

"Sen sağ olasın Aşam, hepsini değil de çoğunu verdim."

"Hele şükür," diye gene sevindi Memik Ağa. "Helal para..."

"Helal para," dedi Halil. "Kan emek!"

"Hemen verin paraları, hepsini ona buna dağıtıp bitirmeden..."

Bir alıcı kuş gibi olmuştu Memik Ağa, kaşları çatılmış, kolları kabarmıştı. Kanadını açmış, yabanıl gagasını uzatmış bir alıcı kuşu andırıyordu, yay gibi kemerli burnuyla.

"Biz işi bıraktık," dedi Halil. "Biz memlekete gidiyoruz. Sen sağ olasın Aşam. Bizim hesabımızı kes de..."

"Ne hesabı," diye bağırdı Ağa. "Bütün paramı götürüp de ona buna dağıtmış da, daha para mı istiyorsun benden? Ne parası ulan?"

"Çeltikten kazanıp, yıllar yılı kökçülükten, senden kazanıp sana emanet olarahtan verdiğimiz paraları..."

"Hele siz şu cebinizde kalan paraları verin hele... Ondan sonra konuşuruz."

"Olur," dedi Halil, cebinden çıkardığı bir deste parayı ona uzattı. "Baş üstüne, buyur Aşam."

Şahin de çıkardı verdi cebindeki parayı.

"Buyur Memik Aşamız."

"Ha şöyle," diye derin bir soluk alarak yerine oturdu Memik Ağa. "Söyleyin şimdi ne istiyorsunuz?"

"Sendeki emanet paramızı..."

Memik Ağa dudaklarını büktü, dilini çıkarıp bıyıklarını yaladı.

"Eeee?"

"Gidiyoruz Ağa. Yeter çalıştığımız, yeter kazandığımız. Paramızı..."

"Ne parası oğlum?"

"Hani sana her yıl, bir de buraya ilk geldiğim zaman çeltikten, portakal bahçelerinden..."

"Sen buraya geleli kaç yıl oluyor, söyle bakalım Halil?" Bıyıkları kabarmış, kaşları çatılmış bekliyordu. "Söyle!"

"Altı yıl sekiz ay, on bir gün oldu."

"Peki, o gün bugündür sen yemek yiyip su içmedin mi?"

"Yedik."

"İşte senin yedi yılda yediğini hesap kitap ettim, bir de her kurban bayramında harcadıklarını, bir de dünkü dağıttıklarını oturdum hesap kitap ettim, deftere yazıya döktüm, sen bana eli dokuz lira yetmiş üç kuruş borçlu kalıyorsun. Yaaa, Halil Efendi oğlum... Hepiniz çalıştığınızı, kazandığınız parayı bir iyice biliyorsunuz da, yediğinizi içtiğinizi hiç bilmiyorsunuz. Şu yedi yılda kaç kat giyit eskittin?"

"Üç kat," dedi Halil. "O da eski... Sen şaka ediyorsun değil mi Ağa?"

Orada durmuş, yarı inanır, yarı inanmaz gülümsüyordu, usuldan da yaltaklanarak.

“Ne şakası be,” diye ayağa kalkarak bağırdı Memik Ağa. “Ne şakası... Yiye yiye, bende bir dirhem tarhana, hem de ne tarhana, bulgur, hem de ne bulgur, ayran, soğan, yağ, hem de ne yağ, bitirmişler, bir de karşımda durmuşlar daha benden dış kirası istiyorlar. Yemişler yemişler, batırmışlar beni, bir de üstüne üstlük...”

“Ağa, şaka ediyorsun Ağa. Herhalde şaka ediyorsun.”

Ağa öfkesinden çıldırıyor, duvarı yumrukluyor, bağıyordu:

“Ne şakası, ne şakası be!”

Halil sapsarı kesilmiş, gülümsemesi daha dudaklarında, boynunu bükmüş:

“Ağa, vallahi sen şaka ediyorsun, olur mu, değil mi, şaka ediyorsun.”

“Şaka ediyorum yaaa, şaka ediyorum Halil Ağa, şaka...”

Dinginlemiş, yüzü sert, kaya gibi ciddi bir hal almıştı. Bıyık altından, tepeden güler gibiydi. Bir yandan tespihini çekiyor, bir yandan da düşünüyor, parmaklarıyla bir şeyler hesap ediyordu. Sonra ağır ağır başını kaldırdı, çakmak çakmak gözlerini Halilin gözlerinin içine dikti, yumuşacık:

“Şimdi sen işi, kök sökmeyi bıraktın mı?”

“Bıraktım.”

“Köyüne mi gideceksin?”

“Allah nasip ederse...”

“Kesin mi?”

“Bir gün bile, bütün Çukurovayı verseler, kalamam.”

“Kalacaksın,” diye gürlledi Ağa. “Mecburi kalacaksın.”

“Öldürseler kalamam.”

“Eeee, o zaman benim sendeki alacağım elli dokuz lira yetmiş üç kuruş ne olacak?”

Halil gene gülümsedi:

“Ağa, vallahi sen şaka ediyorsun.”

“Bak Halil, sen bu parayı getirmeden bir yere gidemez, bu köyden dışarıya bir tek adım atamazsın.” Halilin arkasında öyle durup duran Şahini gördü: “Köse, sen de otuz üç lira altmış iki kuruş borcunu vermeden, sen de hiçbir yerlere gidemezsin.”

Köse bir kuş gibi boynunu uzatmış öyle bakıyor, onun ne demek istediğini bir türlü anlamıyordu.

Halil:

"Ağa, şaka ediyorsun, vallahi de billahi de sen bizimle eğleniyorsun."

Bu sefer dudaklarındaki gülümseme gitmiş, ağzının içi kurumuş, boyun damarları şişmişti.

Ağa hışımla ayağa kalktı:

"Şakası makası yok bu işin. Eğer borcunuzu vermeden giderseniz, sizi daha şu gediği aşmadan yakalatır, eşek cennetine attırım. O paramı alıp kaçan var ya, senin köylünü de hemen geriye çevirtir, onu dövdüre dövdüre, kan işete işete buraya aldırır getiririm." Sesi çın çın ötüyordu. "Nankörler, alçaklar, etmek yedikleri sofraya bıçak sokanlar, insanlıktan çıkanlar."

"Aman Memik Ağam, aman ha!"

"Namussuzlar... Hem yedi yıl kapımda yemek ye... Buraya geldiğinde bir uyuz, uyuz, bir uyuz it gibi olan şimdi karşıma geçmiş de... Borcunu vermiyor. Ey insanlık, ey çiğ süt emmiş insanoğlu..."

"Aman Memik Ağamız, aman ha..."

"Defoluuuun! Sizi gözüm görmesin, iyilikten anlamaz insanlar, çorba içtiği kaba sıçanlar, defolun. Borcunuzu getirmeden de bir yere gideyim demeyin."

Merdivenin altına birikmiş bir sürü yanaşma, Memik Ağamın adamları bekliyorlardı.

Üstlerine yürüdü, ötekiler döndüler merdiven başma geldiler:

"Aman, aman ha Memik Ağamız. Aman, aman, aman ha Memik Ağamız," diye yineleyerek merdivenleri indiler, insan kalabalığını yarıp dışarıya çıktılar, vardılar, o yazılı eski zaman taşının üstüne sırt sırta oturdular.

Şimdi varır da Duranca, sevinç içinde köye haber verirse, Halil zengin olmuş, bakın bana da kucak dolusu para verdi, derse, nene de, ana da, İpekçe de umutlan yollara bakarsa, bekler bekler de umudu keserlerse... İşte o zaman, ne olacak bu iş böyle, ölümden, zulümden beter değil mi? Bu işin altından nasıl kalkılır?

Gün batıncaya kadar sırt sırta, böyle hiç konuşmadan oturdular, Halil ne düşünüyorsa, içinden neler geçiriyorsa Köse Şa-

hinin de içinden onlar geçiyordu. Birlikte düşünmeye alışmışlardı.

Gün kavuşurken kale boynuna çıktılar, uzun, sivri kayalığa sırtlarını verip yan yana oturdular, çenelerini dizlerine koydular. Yöre göğünmüş kekik kokuyor, doğudan hiç alışılmamış bir yel esiyordu. Karanlık birdenbire çökmüş, önlerindeki ova sili-nivermişti. Karşı, kat kat sıradağların ardındaki Düldül dağı bu kapkaranlık dünyanın ortasında ışığa batmış balkıyıp duruyor, gittikçe aydınlığı artıyor, bir mavi billur gibi pul pul ışılayarak usuldan göğe ağıyor gibi dönüyordu. Gün ışıyınca kadar sırtlarını sıcak kayaya dayamış, gözlerini kırpmadan Düldül dağının binbir halini gözleyerek orada kaldılar. Sabaha kadar Halil yüzlerce düşünceyi bir arada düşündü, bunca yıl kan emek vererek çalıştığı boşa gitmişti, bunca kurduğu düşleri bir yel alıp götürmüştü. Bunca yıl nenesinin dişsiz ağzıyla gülerek, onu sonsuz bir mutlulukla karşılaması, anasının ona sarılması, İpekçenin öylece karşısında, kollarını yanına düşürmüş, gözle-rini yerden kaldırmadan durması, bunların hepsi hepsi... Şu ye-di yılda her gün, her sabah akşam, kök söker, yemek yerken bir mutluluk, bir sevinç bulutu gibi köye gidişinin düşünüy kur-muştu.

Düldül dağının üstüne sabaha kadar bir ışık seli boşanmış durmuş, tanyerleri ıştırken de dağ bir apak ışık dumanı altında kalmış, milyonlarca ipiltiyle yalbirdamış durmuştu.

"Sen böyle bir dağ gördün mü hiç, Şahin kardeş," diye sor-du Halil, dün akşamdan beri ilk olarak ondan yana dönerek, "karanlığın içinde böyle sabaha kadar yalp yalp edip savrulan, kuyrukyıldızı gibi?"

"Hiç görmedim," dedi Şahin.

"Bunda bir iş yok mu, bir Tanrı gizi? Bu dağın bu gece sa-baha kadar benim karşımda böyle şakır şakır ışık içinde yun-masında bir şey yok mu?"

"Var," dedi Şahin.

Halil ilk olarak gülümsedi ayağa kalkarken:

"Haydi bakalım, kalk öyleyse, gidelim."

Ayağa fırlarken:

"Gidelim," dedi Köse Şahin.

Sevinç içinde köye indiler. İkisi de nerdeyse köye girerken zil takıp oynayacaklardı. Doğru, hiçbir ikircik geçirmeden Memik Ağanın odasına çıktılar. Ağa onları karşısında böyle şen şakrak görünce önce ürktü, sonra da hemen kendini toparladı:

"Oooo, delikanlılar," dedi gülerek, tepeden. "Yoksa borcunuzu mu getirdiniz?"

Halil, suskun, sert, yüzü sevinçten öfkeye, öfkeden sevince değişerek susuyordu.

"Yoksa işe mi başlayacaksınız?"

Halil keskin gözlerini onun gözlerinin içine dikmiş, bütün gücünü, öfkesini sevincini, umudunu, düş kırıklığını gözlerine toplamış, ona bakıyordu. Bakıp, alçakgönüllü gülümsüyordu.

Birden Memik Ağa bir telaşa kapıldı, az daha kendisini bırakacak, ne isterseniz o olsun, ben sizinle şaka etmişim, bakayım bizim oğlan, Halil, kök söktüğü gibi yaman, hakkını da öylece arıyor mu, diye konuşacakken, hemen toparlandı, aman Memik, aman ha, bir açık yerini, iğne ucu kadar bir deliğini bulurlarsa bunlar, seni yiyiverirler. Canavar bunlar canavar. Canavara karşı beş misli canavar olmadan bunlar yaşatmazlar seni. Aman ha, aman! diye düşündü.

Halil, Ağanın o an için çözüldüğünü sezmiş, kaya gibi onun karşısına dikilmiş, ustura gibi keskin, ürktücü:

"Paramızı ver Memik Ağa," diye bağırmıştı.

"Ne parası?" diye ellerini açtı Ağa, saflıkla, şaşkınlıkla.

"Vermiyor musun Ağa?"

"Allah Allah, şu dünya dünya olalı, bu dünyada bir borçlunun böylesine alacaklı çıkması ilk olarak görülüyor."

"Ağa, son olarak geldim sana. Alacağımızı veriyor musun, vermiyor musun?"

"Ne alacağı oğlum, sen delirdin mi, aklını mı kaçırdın?"

"Sen bilirsin Ağa öyleyse."

Halil, öyle bir öyleyse dedi ki, Memik Ağa, bu eski çakal, ta yürekten ürperdi, tüyleri diken diken oldu, ayağa fırladı, bir süre gözleri hiçbir şey görmedi, tavan başmda fır döndü, kendine gelirken bağırmaya başladı:

"Nankörler, alçaklar, kan içiciler, ekmek yedikleri sofraya bıçak sokucular..."

Kendinden geçmiş, korkusunu sesinin, sözlerinin gücüyle örtmeye çalışarak var gücüyle bağırıyor, sesi karşı kayalıklarda, kale boynunda yankılanıyor, kulaklarında Halilin "Sen bilirsin öyleyse" sözleri çınlıyordu.

"Sen bilirsin ha, bir de sen bilirsin öyle mi? Ben bilirim ulan, kim bilecek köpek!"

Baktı ki ne Halil, ne de Köse Şahin karşısındadır, onlar, o bağırırken çoktan inip gitmişler. Pencereye koştu, yazılı taş baktı, ne yazılı taşın üstünde, ne de avluda kimsecikleri göremedi.

"Demek, öyleyse..." Öyleysenin üstüne bastırıyordu. "Öyleyse... Sen bilirsin... Öyle mi?" Kendi kendine güç vermek isteyerek: "Ben, ben, ben bilirim öyleyse..."

Odanın ortasında durdu, düşündü, gülümsedi. "Ne yapalım," dedi kendi kendine. Sonra aşağıya sesledi: "Arap!"

"Buyur Ağam,"

Arap koşarak merdivenleri çıktı.

"Olanı biteni duydun mu?"

"Duydum," dedi Arap.

"Yanına Sadiyle Ömeri de al..."

"Anladım Ağam."

"Onlar şimdi köyelerine gidecekler, yolda yakalayın..."

"Biliyorum Ağam."

"Ölüleri yitirilecek."

"Yakarız Ağam."

"Dağ başında..."

"Kokusu çıkmaz. Kemiklerini de kuyuya..."

"Kuyuya," dedi Memik Ağa gülümseyerek.

Köyün içi artık civcivden, tavuktan, horozdan geçilmiyordu. Bunu gören Salmanın da koltukları kabarıyordu. Dağın kayalık doruğundan köyün üstüne doğru bir kartal havalanmayagörsün, Salman tüfeğini kaptığı gibi... Bu sabah da, daha günün ucu görünmüştü ki, kayalıklardan üç kartal yan yana köyün üstüne gelmeye başladılar. Salman sevindi ve kartalların iyice yaklaşmasını bekledi. Kuşlar geldiler, tam İsmail Ağanın konağının üstünde alçalarak dönmeye, başlarını yan yatırıp aşağıdaki avlarına bakmaya başladılar. Ev aralıklarında civcivler yumak yumak, sarı, kaynaşıyorlardı. Salmansa nar ağacının altında eli tetikte bekliyordu. Birden arka arkaya üç kuşun üçü de aşağıya sağılmaya başladılar, kanatlarını dürüp... Salman, gez göz arpacık, kartalların üçü de kanatları darmadağın, ten-ger menger gökten aşağıya indiler. Çocuklar kuşların düştüğü yere koşuşup birisi cansız, ikisi de yarı canlı kartalları aldılar, kanatlarının ucundan yakalayıp ırmağın kıyısına doğru sürüklemeye başladılar. Üç kurşun sesiyle bütün köy dışarıya uğramıştı. Gökten sallanarak dönerek inen çarpılmış kartalları, utku kazanmış bir komutan gibi avluda, başı dik gidip gelerek dolaşan Salmanı gözlüyorlardı.

Bugün, az sonra Adanadan İsmail Ağanın aldığı fayton gelecekti. Bunu bütün köy biliyor, Salman da bekliyordu. Günlerdir köyde bu arabanın sözü ediliyordu. Herkesin gözü yoldaydı.

Kuşluklayın, gün kızdırırken, iki lekesiz kır at koşulu araba öte geçede, salın iskelesinde gözükte. Araba orada gözükür

gözükmez köylüler, kartallarını bırakan çocuklar arabayı görmek için koştular, kayalığın dibindeki iskeleye gelip yığılıştılar. Araba çoktan sala bindirilmiş, birkaç kişi tele asılmış, hızla bu yana sah çekip getiriyorlardı. Sal geldi, iskeleye yanaştı, köylülerden çıt çıkmıyordu. Hayranlıkla bu yağlı gibi duran, körüğü ışıllayan arabaya gözlerini dikmiş kalmışlardı. Arabaya koşulu atlar besiliydiler, yerlerinde duramıyorlardı. Salın üstünde her atın başını iki kişi tutuyor, onlar da bu her an parlamaya hazır atları zor zapt ediyorlardı. Atların koşumlarının bir kısmı, özellikle dizginlerindeki halkalar, tokalar gümüş savatlıydı. Alınlarındaki mavi boncukların içinde altın çekirdekler vardı. Arabanın basamaklarındaki, fenerlerindeki pirinç parçaları altın gibi parlatılmışlar, güne gelince yalp yalp ediyor, insanların gözlerini alıyorlardı. İncecik tekerlekler çok parlak kırmızıya boyanmış, üstlerine de mavi, kara, ak çizgiler çekilmişti. Arabanın içi çok sarı deridendi. Arabacı da, seyis de süslüydüler.

Araba saldan kolaylıkla indirildi. Atlar gemlerini geviyorlar, bir an önce arabaya asılıp onu doludizgin uçurmaya can atıyor, eşiniyorlardı. Araba köye doğru yol alırken köylüler ikiye ayrılıp yol verdiler. Tam bu sırada da Süllü, gemlere asılan atları kırbaçladı. Araba bir toz duman içinde kalarak, ortalığı toza boğarak köye girdi, kalabalık da arkasından bir hayranlık çığlığı kopardı. Çocuklar, yeniyetmeler tozu dumana katmış giden arabanın ardınca koştular.

Araba geldi avluda durdu. Atlar daha hızlarını alamamışlar, körük gibi soluyor, eşiniyorlardı. İsmail Ağayla Mustafa gülümseyerek, ağır ağır merdivenlerden indiler, arabanın yanına geldiler. Mustafa önce şöyle uzaktan arabanın, atların yöresinde her şeyi inceleyerek dolaştı, mutluluğundan uçuyor, gözü arabadan başka hiçbir şeyi görmüyordu. Usul usul, tadını çıkararak yaklaşıyordu arabaya. Ve yaklaştıkça araba bir hoş taze deri, bir hoş yağ kokuyordu. Mustafa böylesine bir kokuyu ilk olaraktan alıyor, bir çeşit başı dönüyordu. Coşkusundan ne yapacağını bilemiyor, körüğü, tekerlekleri, koşumları, fenerleri teker teker ediyor, başı dönüyordu mest, bulutların üstünde uzaklara gidiyordu. Hiç farkında olmadan çocuk kendisini arabanın içinde buldu, arabanın içi de başka türlü kokuyordu. Mustafa bir kedi gibi

arabanın her köşe bucağını kokluyor, arabadan iniyor, altına, tekerleklerin aralarına giriyor çıkıyordu, İsmail Ağaysa orada durmuş bu güzel arabaya, atlara, koşumlara şehvetle bakıyor, oğlunun devinimlerini izliyor, gülümsüyordu. İskeleye kadar arabayı karşılamaya gitmiş yaşlı köylüler yavaş yavaş dönüyor, avlu duvarının dışında birikmiş öteki kalabalığa katılıyorlardı.

Salman nar ağacının altında, kayalıkların ucunda oturmuş kalmış, kalabalığa, arabanın durduğu yere yan dönmüş, başını çevirip de bir kere olsun parlayarak coşup gelen arabaya bakmamıştı. Mustafaysa bugün her ne sebeptense onu hiç görmemişti. O gün uyandıktan beri hep arabayı düşlemiş, araba geldikten sonra da gözü başka hiçbir şeyi görmemişti. Arabayı, bu arabanın koşumlarını, pırıl pırıl boyalı tekerleklerini, boya kokusunu çok sevmişti. Atların uzun yeleleri de sarkıyordu koşumların üstünden, boyunlarından aşağı.

İsmail Ağa:

"Süllü," dedi, "Mustafayı bindir de arabaya köyün içini dolaştır, kale ardına, burna, nereye isterse götür de gezdir."

"Baş üstüne," dedi Süllü, arabaya atladı. Faytonu kolaylıkla döndürdü, avludan çıktılar, sessiz kalabalık gene ikiye ayrıldı, aralarından geçtiler. Çocuklar gene arabanın ardına bağırarak düştüler.

Mustafa arabanın içine, tam orta yere dimdik kurulmuş, içinde sonsuz bir mutluluk, sevgi çağlayanı, bütün şu yöredeki çocukların, insanların hepsinin en üstünü, en mutlusu, en kıvançlısı olduğunun düşüne kapılmış, gözlerini tattan yummuş, ağır ağır, sallanarak köyün içini dolaşıyorlardı.

Bu kıvançtan, tattan, mutluluktan ölme düşü uzun sürmedi, gözlerini açan çocuk:

"Sür," dedi Süllüye. "Sür, kırbaçla atları. Atlar ucsun, sür."

Süllü atları kırbaçladı, atlar şaha kalktılar, bir anda önlerine çıkan tavukları yöreye savurarak, toz duman içinde köyü çıkıp kale arkasını buldular. Oradan ırmak kıyısına ta Gökburuna kadar vardılar, Süllü Gökburun kayalıklarının ucunda atların başlarını çekmeden, o hızla arabayı geriye döndürdü. Mustafa ayağa kalkmış, arabanın sağ yanındaki pirinç kola yapışmış, kendisini hızın delice esen yeline, coşkusuna kaptırmış:

"Sür," diye gırtlığını yırtarak bağıyordu. "Sür Süllü, kırbaçla..."

Süllü besili, güçlü atların dizginini sonuna kadar bırakmış, kırbacını üst üste şaklatıyordu. Böylece, araba uçarak köyün içini geçip aşağıya, karaçalılığın üstündeki, dağın dibindeki yola vurdu. Orada, sakızağacının bir tepe gibi gür dallarıyla yükseldiği derenin başında durdular, atların ağızlarından köpükler saçılıyor, karınları inip inip kalkıyor, gürültüyle soluyorlardı. Donları sütbeyaz aktan koyu bir boza dönmüştü terden... Yerlerinde duramıyor, habire dizginlerini gerip ileri atılıyorlardı.

Mustafa çığlıklar atarak:

"Sür, sür, sür," diyordu. "Sür!"

Ve Süllü onun coşkusunun, kıvancının, sevincinin seline kapılıp arabayı sürüyordu. İsmail Ağayı bu delice hız korkutmuş, oğlunun sevinç, coşku çığlıkları kendine getirmiş, yolun kıyısına kadar koşmuş, arabayı durdurmak istemiş, Süllü onu ne görmüş ne de duymuş, köyün içinden yel gibi, bir sevinç çığlığı olaraktan gelip geçmişti.

Böyle birkaç kere köyün içinden eserek, atların nalları taşlarda kıvılcımlar çıkararak geçtikten sonra solukları kesilmeye başladı, hızlarını yitirdiler.

"Dur Süllü," diye bağırdı İsmail Ağa.

Süllü neye uğradığını bilemeden atların başını çekti:

"Buyur Ağa..."

"Çok hızlı sürüyorsun Süllü."

Mustafa arabanın içinde tepinerek, çılgıncasına bağıyordu:

"Durma, durma, sür Süllü. Kırbaçla!"

"Eve çek Süllü."

"Olmaaaz..."

"Oğlum atlar yoruldu."

"Yoruluuuuun." Mustafa gemi azıya almış, tepiniyordu,

"Olmaaaz." Kırarcasına da yapıştığı pirinç kolu sallıyordu.

"Hadi gel oğlum, eve gidelim."

Mustafa yapıştığı koldan ayrılmıyordu.

İsmail Ağa bir süre Mustafayla cebelleştikten sonra onunla uğraşmaktan vazgeçti, gülerekten:

"Süllü," dedi, "Mustafam ne isterse onu yap, haydi sür atları, kırbaçla."

Süllü birden, "Haydaaa," diye bağırarak atları kırbaçladı, araba yayından çıkan ok gibi bir anda köyün içinden çıktı. Mustafa kola yapışmış, bir gülme deliliğine tutulmuş, hiç durmadan gülüyor, oynuyordu arabanın içinde...

Mustafanın bu fayton oyunu bir hafta, on gün böylesine sürdü. Araba boş durduğu sıralarda da çocuk arabadan ayrılmıyor, arabanın içinde, tekerlekleri arasında dolaşıyor, körüğünü indirip kapatarak, fenerlerinin camını, piriçlerini, tekerleklerin boyasının tozunu silerek, parlatarak uğraşıp duruyor, sonra da yorgun düşüp faytonun içinde kıvrılıp uyuyordu. O kuş tuttuğu, birlikte Salmandan korktuğu, pıslanpatır oynadığı arkadaşlarını unutup gitmiş, onların yüzüne bile bakmamış, arabaya bir tanesi, örneğin Kuş Memet yaklaşacak olunca da Süllü onları kovalamış, sanki Mustafa da bunu görmemişti.

Bir sabah, Süllü atları ahurdan çeker, arabaya koşarken Mustafa Salmanla karşı karşıya geldi, Salman ona öyle bir bakıyordu ki çocuk tepeden tırnağa ürpererek olduğu yerde çakıldı kaldı.

Süllü arabayı koştuktan sonra:

"Haydi Mustafa," dedi, "bin. Bin de babanla birlikte kasa-baya gideceğiz."

Mustafa yerinden kımıldayamıyordu bile. Yüzü sapsarı kesilmiş, dişleri kenetlenmişti.

Süllü bunun farkına vardı:

"Ne oldu sana böyle Mustafa?" diye korkuyla sordu.

"Öldürecek," diye inledi çocuk.

"Kim?"

"O," dedi Mustafa, "o! Salman."

Süllü güldü:

"O, elinden gelirse herkesi öldürecek, Allahu bile," dedi, Mustafayı kucakladı, götürdü arabaya koydu. "Korkma," dedi. "Öylesi köpekler karıncayı bile öldüremezler. Bu sürüngenlerin güçleri yalnız gökteki fıkara kartallara yeter. Ne korkuyorsun öylesi itten, elinde bir tüfek var diye? Baksana boyuna şunun, bir karış. Baksana suratına şunun, hiç adama benziyor mu? İnsan böylesi adama da, hayvana da benzemez bir yaratıktan hiç korkar mı?"

"Korkuyorum," dedi Mustafa.

İsmail Ağa yukarda sofada gözüktü:

"Hazır mısın Süllü?" diye sordu. Sapı fildişi, altın kakmalı tabancasını kuşanarak merdivenlerden aşağıya iniyordu, dimdik, kendine güvenmiş.

Mustafa, Süllünün ellerine sarıldı:

"Ne olursun Süllü emmi," dedi, "ne olursun, Allahını seversen benim ondan korktuğumu babama söyleme. Hem ben ondan korkmuyorum ki, sana şakacıktan söyledim, olur mu?"

"Olur," dedi Süllü, "söylemem... Ama sen ondan hiç korkma. Baban bir eliyle onun gırtlığına basıverir, şöylecene onun gözleri dışarıya pörtler, ölüverir." Salmanın yüzüne, gözlerine öykündü. Az önceki sapsarı yüzlü Mustafa, Süllünün oyununa kapılıp kahkahayla gülmeye başladı. Salman az ötede durmuş, kaktüslerin duldasında, bütün konuşulanları duyuyor, Süllünün ağzına yüzüne öykünüşünü görüyordu.

İsmail Ağa sevinçle arabaya bindi, Mustafayı kucakladı, bağrına bastı, "Oğlusunu," dedi, "babasının şahin, babasının yiğit, babasının yakışıklı oğlusunu..."

Süllü atları kırbaçladı, araba avludan çıktı gitti. Salman daha arkalarından, orada durmuş kalmış bakıyordu.

Kasabadan döndükten sonra Mustafa bir daha arabaya yaklaşmadı. Babası onu arabaya çağırdığında da bir yolunu bulup faytona binmiyordu. Mustafa bir şeylerden ürkmüş, bir şeylerden korkmuştu ya, kimseciklere, kendi kendine bile bu korkusunun sebebini söylemiyordu. Babası kimi zaman Salmanla birlikte, bir hafta, on gün, bazan da bir ay, ortadan yitip gidiyordu. Kimi zaman ormana, kimi zaman Adanaya, Mersine gittiklerini söylüyordu Zero. Onlar gittikleri yerden dönünceye kadar Mustafaya uyku dünek yoktu. Salman her gece babasını öldürüyor, hançerliyor, onu parça parça doğruyordu. Kimi zaman da onu bir tahta eve kapatıyor, yapıya ateş veriyordu. Yapı yalımlar içinde çatırdarken, içerden babanın çığlıkları geliyordu. Ölüsünü korkuyulara da atıyordu İsmail Ağanın Salman. Korkuyunun ağzında binlerce yeşil sinek vızıldıyordu. Yeşile kesiyordu ortalık, yer gök, sinekten.

Babası gittiği yerden sağ salim dönünce de, o gelinceye kadar iğne ipliğe dönmüş çocuk, sevincinden boğulurcasına ba-

basma sarılıp gülüyordu. Ve bu gezilerden yüzü hep asık olan Salman değişmiş dönüyor, gülüyor, insanlarla konuşuyordu bile. Çok yaşlı komşu kadın Topal Hatçaya da armağanlar getiriyor, onunla bir çitin dibine oturup, belki bir gün sabahtan akşam kadar konuşuyorlardı. Ne konuşuyorlar onlar aralarında, herkes merak ediyor, kimse bir şey bilmiyordu.

Aşağıdan, Arabistandan ak fistanlar giyinip başlarına damalı ageller kuşanmış, hepsi de uzun boylu Araplar geliyordu konağa ayda bir, iki ayda bir... İsmail Ağa bunlara çok saygı gösteriyordu. Bu adamlar yedeklerinde birer ilaşer soylu at da getiriyorlardı. Mustafaya da oymalı, üstlerinde cerenler, iri katmer güller, tırnalar işlenmiş sandıklar armağan ediyorlardı. Sandıkların içinden kimisinde hurmalar, kimisinde oyuncaklar, kimisinde ayakkabılar, giyitler çıkıyordu. Bir seferinde de bir büyücek sandıktan sırmalı bir maşlah, işlemeli, göz kamaştıran bir agel, sapı altın işleme bir hançer, ucu sivri bir Arap ayakkabısıyla bir küçücük tabanca çıkmıştı. Mustafa hemen maşlahı giyinmiş, ageli başma takmış, ayakkabıyı ayaklarına geçirmiş, hançeri, tabancayı da, tıpkı Araplar gibi beline sokup köyün içinde bir süre de böyle, her şeyi unutup bir sevinç yelinde esmişti. Gene böyle bir gün Salmanla göz göze gelmişler, Mustafa sapsarı kesilmiş, sonra hemencecik de giyitlerini çıkarmış atmış, bir daha da yüzüne dönüp bakmamıştı.

Araplar getirdikleri soylu atların birçoğunu İsmail Ağada bırakıp gidiyorlardı. Karşı köyden Koca Seyis de geliyordu konağa Araplar gelince. Koca Seyis, Süllü, İsmail Ağa gelen atları uzun uzun inceliyorlar, binip sürüyorlar, yem verip su içiriyorlar, sonra da beğendikleri atı ayrı bir ahıra alıyorlardı. Araplar paralarını alıp gidince ki, İsmail Ağa satın aldığı yeni ata sırma işleme, bir cennet bahçesi gibi bir renk cümbüşünde şakıyan Türkmen eyerini vuruyor, kılaptan işleme gümüş savatlı dizginini takıyor, ilk olarak ata Mustafayı bindiriyordu. Mustafa da, faytona bindiği günlerin uçuran sevincinin sarhoşluğunu yeniden yaşayarak, Süllünün çektiği atın eyerinin kaşına sıkı sıkıya sarılarak köyün içini bir Tanrı oğlu gibi konurlanarak dolaşıyordu. Sonunda Mustafa bir gün birdenbire bu ata binmelerden de vazgeçti. Babası, yeni alınan bir ata binmesi

için ona ne kadar yalvardıysa da Mustafa bir daha bir ata yaklaşmadı.

Mustafamın en büyük mutluluğu, her şeyden üstün sevinci babasıyla birlikte kale boynundaki kayalığın ardına, kekik kokusuna, karşıda, geceleri bile görünen, tanyerleri ışıırken yıldız gibi yalp yalp eden Düldül dağına, kimi zamanlar ovanın üstünden yükselerek, gökle toprak arasında uçarcana kıvrılarak akan ırmağa, kayalıklarda dönen kartallara, arılara, türkülere gittiği zamanlardı. Salmanın karşıda bir put gibi durması bile onun mutluluğuna, sevincine pek öyle, doğrusunu söylemek gerekirse gölge düşürmüyordu. İlk anlarda onun korkulu varlığı Mustafayı tedirgin etmiyor değildi, ama sonraları kendi oyununa, sevincine, düşlerine, babasının türkülerine dalan çocuk her şeyi unutuyor, kendi dünyasında, kendi sevincini alabildiğine yaşıyordu. Aaah, Salman da gelmeseydi birlikte... Ama Salman da gelmese babasını öldürürlerdi onlar. Onlar kimdi, bir türlü o adamları göz önüne getiremiyor, o adamları Mustafa. O adamlar yerine, gelip gelip gözlerinin önüne, işte şuraya Salman dikiliyordu, O adamların hepsi Salman gibiydi, tıpkı tıpkısına... Elleri, ayakları, gözleri kulakları, giyitleri, tüfekleri, oturup türkü söylerken ırgalanışları, insana öldürür gibi bakışları hep Salmana benziyordu. Zalımoğlu Halil de Salmanın bir ikiziydi tıpkı. Mustafa onu hiç görmemişti ya, o da tıpkı Salmana benziyordu. Salman, babasını öteki Salmanlardan koruyordu da, onun için işte Mustafa bu Salmanın ettiklerini babasına söylemiyordu. Yoksa Mustafa bu Salmandan hiç korkmuyordu.

Bazı günler, bir bölük çocukla kale boynuna, kayalıklara çıkıyorlar, "Korkmuyoruz, korkmuyoruz," diye kayalara hep birden var güçleriyle bağırıyorlardı, kendilerini dinleyerek, kayalıkları yankılandırarak. Sonra da, gözlerini kirpiştirerek üstlerine üstlerine gelen yabanıl, keskin kayalıklara bakıyor, çın çın öten ıssızlığın ortasında yapayalnız kalıyor, "Korkmuyoruz, korkmuyoruz," diye köye alıp yatırıyorlardı, başlarında da Mustafa.

Arada sırada kale boynuna çıkıp böyle bağırmayı, bağırıktan sonra da arkalarına bakmadan soluk soluğa köye kaçmayı huy edinmişlerdi.

Ve Salman çocuklara saldığı bu korkunun bilincindeydi. Bu da hoşuna gidiyordu.

Faytonun geldiğinin gecesi gene delikanlılar Körmezara saldırdılar, gene sabahlara kadar hüyüğü delik deşik edip mermer yazılı taşlar, burunları kırılmış mermer yontular buldular, yazılı taşları köye getirip alana attılar, burnu kırık, kıvrıcık saçlı yontuları da Çete Aliye sattılar, birer buçuk liraya. Ama hiç kimse İsmail Ağa gibi küpler dolusu altın bulamıyordu. Delikanlılar hayal kırıklığına uğradılar. Körmezarın artık eski bir şehir yeri olduğunu biliyorlardı. Bunu onlara candarma çavuşu söylemişti. Bir eski şehrin yalnız bir tek hazinesi olurdu, onu da zaten İsmail Ağa çıkarmıştı. Ve işte böyle...

"Tekerleklerinin şınası da demir değıl lastikten..."

"Geldiğinde de acından ölüyordu."

"Köylü olmasaydı, Memet Efendi olmasaydı o İsmail, hem de Kürt İsmail... Acından ölürdü burada..."

"Çukurovada..."

"Ermeninin konağını, çiftliğini, bir memleket kadar çiftliğini neden istemedi, söyleyin neden?"

"Kuş... dedi."

"Neden kuş dedi Ermeniye?"

"İnsan hiç kuş olur mu?"

"Ermeni hiç kuş gibi uçabilir mi?"

"Bir memleket kadar çiftliği almadı da, sonra geldi buraya şu karşı dağıdaki öteki Ermeni çiftliğini çil çil altınlar sayarak aldı..."

"Neden ki dersin..."

"İsmail Ağa daha memleketinde iken bu Körmezar hüyüğünü biliyordu."

Onun bir arkadaşı vardı, adı Onnik. Onnik remilciydi. Yedi kat göğün üstündekini, yedi kat yerin altındakini biliyordu. Bu Körmezardaki hazineyi ta oradan, Van gölünden Onnik bulmuş, o da arkadaşı Kürt İsmaille söylemişti. Kürt İsmail de savaşı bahane etmiş, soluğu bu köyde almış, Memik Ağanın yanına kökçü girmiş, sonra da geceleri kardeşi Hasan, Zalımoğlu Halillen birlikte Körmezarı kazmaya, hazineyi bulmaya çıkmışlardı.

"Hiç düşündünüz mü, Halil Memik Ağayı durup dururken neden öldürdü?"

"Yaa, neden öldürdü, ekmeğini yediği adamı?"

"Yanında yedi yıl çalıştığı insanı?"

"İyiliğini gördüğü adamı?"

"Ekmek yediği sofraya neden bıçak soktu Zalımoğlu?"

"Bir insan durup dururken varıp da, yedi yıl kapısında ek-mek yediği adamın yediden yetmişe kökünü keser mi?"

"Beşikteki bebesini kurşunlar mı?"

"Evini de kapısından ateşe verip, içinde çoluk çocuğu, atıyla itiyile yakar mı?"

İsmail Ağa elinde Onniğin verdiği eski haritalarla geldi. O yazıları şu yeryüzünde bir Onnik okuyabiliyordu. O da bunu Kürt İsmail de hiç Vanda durur mu, ne işi var, soluğu Çukurovada almış. Almış, bir yıl geceleri hiç uyumamış, aramış aramış burasını, ay ışığında haritalara bakarak Körmezarı bulmuştu. Sonra ne yapsın, bütün parasım dağıtmış, o da sözümona kökçü olmuştu. Kökçü olunca da o ahmağı, Zalımoğlunu bulmuş, hazine çıkınca da, bundan Memik Ağanın haberi olmuş. Memik Ağanın haberi olunca da Zalımoğluna Kürt İsmail, Memik Ağayı öldürtmüştü.

"Şimdi Düldül dağının ardına..."

"Köyüne..."

"Hazineden aldığı altınlarla Zalımoğlu bir konak yaptırmış."

"Sırça bir konak..."

"Tıpkı Kürt İsmailin yaptırdığı şu konak gibi."

"Konağı daha da görkemli..."

"Daha da büyükmüş... Zalımoğlunun..."

"Zalımoğlu hazinenin çoğunu almış Memik Ağayı öldürmek için."

"İsmail Ağa ne demiş, varmış Memik Ağanın eline düşmüş, Ağa demiş, hazineyi biz bulduk, hiç olmazsa yarısı bizim olsun."

"Olmaz, toprak benim toprağım."

"Ağa, ben o haritayı Onnikten almasaydım, bu hazine sit-tinsene..."

"Olmaz..."

"Kıyamete kadar senin toprağının altında kalırdı. Haydi üçte biri bizim olsun."

"Olmaz, hazine benim hazinem."

"Dörtte biri..."

"Olmaz..."

"Ağa, sen bilirsin."

"Ağa, kendi düşen ağlamaz."

"Yoksa, durup dururken, varsın da Zalımoğlu bu işi neden yapsın..."

"İşin içinde böyle bir hazine olmasa..."

"Varsın da ne demeye öldürsün fıkara Zalımoğlu Halil, Memik Ağasını?"

"Arabistandan atlar geliyormuş Zalımoğluna, soylu..."

"Üç oğlu olmuş Zalımoğlunun..."

"Üçünü de altın beşikte büyüttmüş Zalımoğlu."

"Yere göğe koymuyormuş çocuklarını."

"Evine Maraş Valisi iniyormuş."

"Bir de Ermeni çiftliği almış Zalımoğlu, Maraş Valisini de ortak etmiş."

"Bir çiftlik daha alacak, ona da Mustafa Kemal Paşayı ortak edecekmiş."

"Bir fayton almış Zalımoğlu, tekerlekleri som altın."

"Düldül gibi de kır atlar koşulu..."

İsmail Ağa hazinenin yarısını alınca gitmiş Arif Saim Beye, hal keyfiyet öyleyken böyle Bey, demiş. Buyur işte hazine burada... Dur, demiş öteki, hemen bir çiftlik alalım bu paraya. Sonra da gerisini saklayalım. İsmail paraları götürünce ona, Kürde tapınmış Arif Saim Bey. Doğru Mustafa Kemal Paşaya tel çekmiş, bizim böyle böyle bir adamımız var ki, yerin altındaki bütün hazinelerin gizini o biliyor, diye. Mustafa Kemal Paşa da çok sevinmiş, haber salmış Arif Saime, ne kadar çiftlik bulursanız Çukurovada, bana da kendinize de satın alın o paraylan, diye buyurmuş. Onnik remilini atmış, kulağını yere verip dinlemiş, Van gölünün altından güm güm sesler geliyormuş. Kulak verip dinlemiş, bu seslerin içinden bir ses duymuş, bütün gölün altı az sonra cın cın ötüyormuş. Onnik öylece uykuya dalmış, kula-

ğı yerde. Gözlerinin önüne sarı başaklı, gün ışığı, durmadan kıvılcımlanan bir ova geliyormuş. Ovada başaklar dalgalanıyormuş. Sonra eski şehirler çıkmış birer birer ortaya, başakların altından... Sonra şehirlerin hazineleri... Onnik uykudan uyanınca, gel İsmail, demiş, sen benim canımı kurtardın, ben de sana Çukurovanın anahtarını veriyorum, oranın bütün hazineleri senin olacak. İsmail buna inanmamış, Onnik, dur öyleyse, demiş, day kulağını yere, dinle uğultuları... Çm çn diye bir akan ses duyuncaya kadar dinle... İsmail Ağadır, öyle yapmış. Onniktir, Çukurun bütün hazinelerini onun gözlerinin önüne sermiş. Bu hazineyi kırk bir tane çingiraklı Anavarza yılanı bekler, demiş. Müşkül oradadır işte, demiş. İsmail Ağadır, sen korkma bundan sonra Onnik kardeş, demiş. Ben o kırk bir bekçi çingiraklı yılanı bir bir dondururum. Kırk bir yılanın hepsi de yemyeşil, billur yeşili kesilerekten, hep bir ağızdan, bütün ovada duyulacak kadar hep bir ağızdan, yeri sarsarak öterlermiş, birisi hazineye yaklaşacak olursa... Çingiraklıyılanlara öteki şehirlerin bekçileri yılanlar da katılırlarmuş. O sıralarda işte ova depreme uğramış gibi sarsılmış.

"Salmanın anasını öldürmüş Kürt İsmail, canavar."

"Kanını bir şişeye doldurmuş."

"Anasının kanı dolu şişeyi Salmanın eline vermiş."

"O gece..."

"Körmezarı kazacakları gece..."

"Zalımoğlu, bir de Hasan, bir de Salman, İsmailin ardına takılmışlar."

"Körmezara gelmişler."

"Kazmayı hüyük vurunca hüyük, ardından da tekmi Çukurova sallanmış... Çingiraklıyılanlar da bir ağızdan çınlamaya başlamışlar."

"Ay ışığı, yeryüzü gökyüzü bir toz duman içinde kalmış."

"Kürt İsmail, Salman, diye bağırmuş, elindeki şişeyi aç, içindeki kanı koşarak hüyükün her yanına serp..."

"Öyle de yapmış Salman..."

"Ölmüş anasının kanını..."

"Ölmüş anasının kanını!"

"Birden her şey durmuş, dinginlemiş."

"Arı uğsa kanadının sesi duyulur."

"Başlamışlar kazmayı toprağa vurmaya."

Onnik demiş ki İsmaille, Kürt İsmail kardeşim, demiş, bu yılanları susturmak için karı kanına gerek var... En iyi kan da şu senin kanının kanı. Çok dı güzel bir kadın... Onu yolda, Antebın alt başında kesecek, kamm bir şişeye... Şişeyi de oğlunun eline... Hazineyi buldun gitti. Sana bir kadın, işte bu Zero yeter de artar bile...

"Yoksa bin yıldır yerin altında yatan hazineyi ta Van gölünden gelip, bir Kürt burada bulabilir miydi?"

"Anasının öcünü İsmailden alsın Salman. Kana kan..."

"Ne bilsin sabi çocuk onun anasını İsmail öldürüp de kanını onun eline verdiğini..."

"Salman daha kendinin İsmailin oğlu olduğunu bile bilmiyor."

"Gelirken yolda bulmuşlar da..."

"Çocuk can çekişiyormuş da..."

"Kurtarmışmuşlar da..."

"Sen onu benim külahıma anlat."

"Salman yutar mı bunları hiç?"

"Çocuklar her şeyi görür..."

"Her şeyi bilirler onlar."

"Çocuklar cin gibidirler..."

"Şu çocuğun çektiğine bakın hele..."

"Bir de canını verecek Kürt İsmaille..."

"Orada gece gündüz taş olup bekliyor..."

"Anasının kanlısını..."

"Kendisini oğulluktan atmış."

"Allah kimseyi Salman gibi etmesin."

"En soğuk gecelerde..."

"Yağmurda kıyamette..."

"Gözünü bile kırpmadan..."

"Orada, nar ağacının yanında..."

"Taş gibi kesilerek..."

"Bir sinek bile yaklaştırmadan eve."

"Salman Allaha tapmıyor..."

"Bakın hele şu tersliğe..."

"Salman Kürt İsmaille tapıyor."

"Onun Allahı kitabı yok."

"Baba derken ağzından yüz bin baba çıkıyor."

"Şöyle bir bakıyor ona, Allaha bakar gibi."

"Anasının karlısına..."

"Ne ters zaman, ne ters bir dünya!"

"Salman bir bilse onun anasını öldürdüğünü."

"Biliyor."

"Salman bir bilse onu ormanda bir çalının altında bulma-
dıklarını."

"Kürt İsmailin öz be öz oğlu olduğunu..."

"Salman biliyor."

"Salman bir bilse..."

"Ah, bir bilse Salman!"

Her yıl Mustafa için kurbanlar kestiriyordu İsmail Ağa, adamıştı, ölünceye kadar her yıl oğlu için kurbanlar kestirecekti. Kurbanların sayısı da yıllar geçtikçe artıyordu. Birinci yıl üç kurban kesilmişse, ikinci yıl kurban sayısı yediye çıkıyordu. Ve bu kurbanlar başçoban Hasanın güttüğü İsmail Ağanın binlerce koyunluk sürülerinden seçiliyordu. Hasan, bel koyduğu kurbanlık koyunlara, keçilere, tosunlara yıl boyunca gözü gibi bakıyordu. Sonra günü gelince de, Ağasma gidiyor, bu yılın kurbanları şunlar, şunlar, diyordu. İsmail Ağa Hasandan, Hasan da Ağasmdan dolayı sonsuz bir kıvançtaydı. Köyde dolaşan hazine dedikodularına Hasan derecesiz kızıyor, köylülere ağız dolusu sövüp sayıyor, İsmail Ağaysa olgun, anlayışlı, bir ermiş hoşgörüsüyle gülüyordu.

Ve kurban günleri, her yıl köyde gerçek bir bayrama, düğüne dönüşüyordu. Toroslardan, yöre köylerinden sazlarını çeken aşıklar, davullarım, zurnalarını alan abdallar, değneklerini kapalı destancılar, türkücüler İsmail Ağa konağına doluşuyorlar, günlerce gecelerce şenlik şadımanlık eyliyorlardı. Kurban günlerine ta Ankaradan Arif Saim Beyle arkadaşları, Adanadan, Kozandan, Kadirliden, Osmaniyyeden İsmail Ağanın dostları olan birçok Türkmen Beyi de geliyordu. Kesilen kurbanlar bir yandan şölene giderken bir yandan da köylülere dağıtılıyordu. Öyle ki, evine et girmemiş kişi kalmıyordu köyde. İşte bu

sıralar Salmanı ortalıkta hiç kimse görmüyordu. Salman var mı, yok mu, Mustafanın dışında kimsecikler bunun farkında olmuyordu. Ve Mustafa, Salmanın böyle giz olup yitip gittiğinde, hiç kimseye belli etmeden, köşe bucak onu arıyordu. Bir keresinde de onu samanlığın kuytu, karanlık köşesinde buldu. Salman yumulmuş, bir topak olmuş, taş kesilmişti olduğu yerde. Çıtır-tıya başını kaldırınca göz göze geldiler. Salmanın gözleri ağlamaktan kan çanağına dönmüştü. Mustafayla gözleri karşılaştınca, hemen o anda tekmil bedeni bir sarsıntı geçirip, tepeden tırnağa çıngıştı. Mustafa da yerinden kıpırdıyamadı. Olduğu yerde, gözleri Salmanın gözlerine kenetlenmiş kalakaldı. Böyle bir süre ikisi de bekleştiler, sonra Salman ayağa kalktı, Mustafanın üstüne yürüdü. Elleri, gözleri, saçları bir deliliğin ürpermesindeydi. Mustafa bunu duyumsadı. İçindeki korkusu o üstüne yürürken uçtu gitti. O da bütün bedeniyle ona meydan okudu, her şeyi göze almışçasına onun karşısında biraz daha dikleşti. Salman geldi onun bir adım önünde durdu. Gözleri artık yuvalarından fırlamış pörtlemişti. Alnındaki, boynundaki damarlar şişmiş, saçları diken diken olmuştu. Gerilmiş, avına atılmaya hazırlanmış bir kartala benzemişti. Elleri karşısındakini boğacakmışçasına pençeleşmişti. Dudakları titriyor, seyiriyordu. Birden nasıl oldu, nasıl olmadı, ondan:

“Kaç Mustafa, kaç!” diye bir ses çıktı.

Mustafa yerinden kıpırdamadı, tüyü bile oynamadı.

Ses daha gür yükseldi ikincisinde.

“Kaç Mustafa!” Biraz da yalvarıyordu. “Kaç Mustafa, kaç! Sonra ben babama ne diyeceğim, kaç! Babamın yüzüne nasıl bakacağım, kaç Mustafa!”

Mustafa, Salmanın açık samanlık kapısından bir anlık dışarıya fırlayan gölgesini gördü, “Kaç Mustafa!” Ardından da, kendisi ağır ağır kapıya yöneldi. Salman avluda nar ağacının cümle kapısının yanındaki kaktüse, oradan da nar ağacına koşup duruyordu. Sonra kapıyı açıp dışarıya çıkmayı akıl etti, yokuştan aşağıya, caminin alanına aldı yatırdı, bir an caminin orada durur gibi edip, sonra da ırmak boyunca köyün dışına bastı gitti.

Sonra çiftliğe traktörler, orak makinaları, kötenler, batoslar geldi. Bunlar bir törendeymişler gibi geliyorlar, köyün içinden

geçip gitmeden caminin alanında sarı, kırmızı renkleri, ışılayan demirleriyle bir gün akşama kadar kalıyorlardı. Köylüler de çokluk çocuk, yediden yetmişe bu yeni gelen tuhaf masal devlerinin yörelerinde dolaşıp duruyorlar, çekinerek, korkarak oralarına buralarına dokunuyorlardı. Makinaların sürücülere hep gülen, üstleri başları yağlı, yağ kokan kişilerdi.

Her makina köyün içinden geçip gittikten sonra köyün gençleri, hiç olmazsa birkaç geceliğine de olsa Körmezara akın ediyorlar, orasını gene delik deşik kazıyorlar, gene işlemeli taşlar, burnu kırık mermer yontular çıkarıyorlardı yerin altından, burnu kırık yontuları, tunç, kiremit kapları birkaç kuruşa, gene kazı kokusu alıp köye gelen Çete Aliye satıyorlardı. Sonra gene atlar geliyordu Suriyeden, İsmail Ağanın tavlasındaki atların sayısı her gün biraz daha artıyordu.

Ve makinalar geldikten sonra o yıl çiftliğin bütün tarlaları ekildi. Yıllardır karasabanla ancak bir süngüç derinliğinde kazılan topraklar, traktörlerin arkasına takılan kötenlerle belki yarım arşın derin kazılıyordu. O yıl bol da yağmur yağdı. Çiftlikte görülmemiş bir ekin oldu. Bir kökten beş altı uzun, karakılçık başak çıktı. Ova buğulu bir aydınlıkta altın ışıklar saçarak, derin hışırtılarla yatarak, ığralanarak, bir altın denizi gibi dalgalandı. Yakın köyler, kasabalar bu görülmemiş ekin denizini görmeye geldiler. "Her bir ekin kamış gibi," dediler. "İçine kaplan girse sökemez, ormancasına bir buğday olmuş," dediler. "Çukurova, Çukurova oldu olalı böyle bir ekin görmedi," dediler. Bu ekinin ünü ta Ankaraya kadar gitti, buna dayanamayan Arif Saim Bey yakın mebus arkadaşlarını da yanına alıp otomobiliyle çiftliğe geldi. Bu çiftlikten böyle bir ürünü kimse beklemiyordu. Çünkü toprakların bir bölümü bataklık, bir başka bölümü taşlık, öbür bölümü de karaçalılıktı. Traktörlerin arkasına takılan büyük kötenlerle İsmail Ağa karaçalıların köklerini sökmeyi denemiş, bunda da başarılı olmuştu. Çiftliğin topraklarına bir o kadar daha karaçalılıktan kurtardığı toprağı katmıştı. Karaçalılık sürülürken İsmail Ağa da boş durmamış, hem traktörcülük öğrenmiş, hem de eli yüzü dikenlere dalanarak kökçülerle birlikte karaçalıların sökülmiş köklerini, artıklarını dışarıya taşımıştı. Kökleri,

artıkları dağın yamacına, bir yeni dağ gibi yığmıştı. İsteyen köylülere buradan yakacak veriyordu, hiç para almadan. Köydeki her evin önünde bir kök yığını oluşmuştu, kışın yakacakları, yemek pişirecekleri.

O yıl çiftlikten inanılmayacak bir ürün alındı, harmanlar doldu taşı. Kamyonlar, büyük tekerlekli manda arabaları, at arabaları, develer ürünü çiftlikten Toprakkale tren istasyonuna çeke çeke bitiremediler. İşte bundan sonra da dedikodu ayyuka çıktı, smır, bent, ölçü tanımadı. Köyde artık İsmail Ağa üstüne ne uydurulursa herkes, inanmak bir ödevmişçesine üstüne atılıyordu. Çıkarılan dedikodulara nerdeyse Zero, Hasan, Hazal bile inanacaktı. Mustafa, hemen hemen çıkarılan bütün dedikodulara inanmıştı. Hazine işine, Salmanın kardeşi olduğuna, Onnike, o Ermeni üstüne evde de çok şey duymuştu, babasının Salmanın anasını öldürdüğüne, Arif Saim Beyi bir gün Salmana öldürteceğine, öldürtüp çiftliğin hepsine birden konacağma...

Bu dedikodular, nasıl gittiyse, Ankaraya, Arif Saim Beyin kulağına da gitmişti.

"O İsmaili, Kürt İsmaili öyle görüldüğü, durduğu gibi mi belliyorsun Bey? Kaledeki dört kulplu altın dolu kazanı ilmi simya marifetiyle bulan o değil mi?"

"İlmi simya mı?"

"Var böyle bir ilim."

"Kutsal kitapları kıçlarının altına koyup uyurlar remilciler, böylelikle onlara her şey ayan olur."

"Ayan mı olur?"

"Yoksa nereden buldu Kürt İsmail o kadar parayı?"

"Çalıştı."

"Birkaç yıl çalışmakla o koca konak kurulur mu?"

"Kurulur."

"Ya o atlar?"

"Olur."

"Ya o sürüler?"

"Diyormuş ki Kürt İsmail, o çiftlik benim. Kimsenin değil. Benim ortağım mortagım yok."

"Var."

"Diyormuş ki, Arif Saim Bey bana bir bataklık tarla teslim etti, bir taşlık, bütün çiftliği ben çıkardım, karaçalılardan ben arıttım."

"O arıttı, doğrusu da bu."

"Remil atmış Onnik, ta Vanda... Çukurovadaki altın böcekleri görmüş yerin altında... Binlerce altın böcek kaçıyormuş oraya buraya, bir yeraltı sarayını doldurmuşlar..."

Bir kanlı insan gerekmiş hazineyi bulmak için. O da karısını öldürmüş. Amcasının oğlunu da buraya gelirken Van gölünde boğmuş, bir Ermeni'yi kurtarmış, kardeşini bir karlık, boranlık günde bir dağ başında bir ağaca bağlayarak buydurmuş, işte ancak böyle bir adam bulabilirmiş yedi kulplu kazandaki hazineyi. İsmail bulmuş bu hazineyi, yarısını da Suriyedeki remilci Onnike göndermiş. Salman adında bir oğulluğu var, hani elinde mavzer, gece sabahlara kadar kapısında Kürt İsmaili bekleyen... İnanmazsanız ona sorun, anasını Kürt İsmailin nasıl öldürdüğünü size bir bir söylesin.

"Memik Ağayı Zalımoğlu Halile öldürten kim?"

"Kim?"

"Kürt İsmail."

"Neden?"

"Yedi kulplu altın dolu kazan onun tarlasından çıkarılmadı mı?"

"Arif Saim Bey..."

"Yaaa, olur, olur mu?"

"Salmana, bir gün... Seni... Öldürtecekmiş Kürt İsmail..."

"Yaaa, olur, olur mu?"

"Salmana sor, sana söylesin."

"Suriyeden gelen atların hepsi..."

"Hepsi hırsızlık."

"Çukurovadın çalınan atların hepsi... Kürt İsmailin elinden gidiyor, dağılıyor dünyaya..."

"Yaaa, olur, olur mu?"

Kırkikinci yağmurları başladı. Her gün sabahleyin gün açıyor, öğleye doğru bir sıcak kızdırıyor, sonra batıdan, Aladağın üstünden bir bulut yekiniyor, sonra o bulut ovayı bir yarımday gibi çevirmiş dağların üstünde çoğalarak çevrini-

yor, ondan sonra da ikindiden az önce bütün göğü kapkara kaplayıp kaynayarak geliyor, yükseklerde dönüyor, sağdan soldan, dört yandan, nerden estiği belirsiz, tozları kaldırıp savurarak serin bir yel esiyor, yelin arkasından, uzaklardan, dağların arkasından gök gürültüleri geliyor, arka arkaya çakan şimşekler, düz, mavi ovayı bir an çakıp sönen ışıklarla ağzına kadar dolduruyor, ovanın tam üstünde arka arkaya patlayan gök gürültüsü, gene orada üst üste çoğalarak, toplanarak birkaç güneş büyüklüğünde ışık topları oluşturarak çakan şimşeklerle birlikte gökten yere iri, ışıklı, yıldırımlı damlalar düşürüyordu. Bu her ikindi böyleydi. Bazı günler, göğün tam ortasında kaynaşan bulutların içinde şimşekler üst üste çakarken yağın yağmurlar, ova, bulutlar, akan ırmak som ışığa kesiyor, insan, gözleri kamaşmadan, yanmadan dışarıya bakamıyordu.

Yağmur başlar başlamaz da Salman doğruca, kuşkulu gözlerle yöresine baka baka ahıra koşuyor, özlemle al taya yapışıyordu. Onu bekleyen köylüler de, hışım gibi yağın yağmura bakmadan ahırın çitinde açtıkları deliklere gözlerini yerleştirip içerde ahırın üstüne çıkıp al tayın sağırsını kucaklamış Salmanın macerasını seyreyliyorlardı. Salman işini bitirince daha inmemiş hayasını, geriye başını çevirerek şaşkınlıkla bakan al tayla birlikte seyrediyor, arkasından da samanların üstüne yığılmış şalvarını toplayıp çabucak uçkurunu bağlıyor, oradan ürkek gözlerle uzaklaşıyordu. Tam bu sırada da çite gözleri dayalı çoluk çocuk, kadın erkek, genç yaşlı kalabalığı bir anda dağılıyor, ortadan siliniyor, hiçbir şey olmamış gibi de, kimi insanlar ev aralarında dolaşıyorlardı.

Bütün yağmur süresince belki yirmi beş, otuz gün bu durum böyle sürdü gitti. Her nedense Salman bu işin farkında olmuyordu. Belki de birazcık kuşkulanıyordu ama pek oralı değildi.

Bir gün, birdenbire Salmanın ayağı ahırdan kesiliverdi. Köylüler dört göz olmuşlar Salmanın ahıra girmesini özlemle bekliyorlar, öteki bir türlü artık kapandığı odasından çıkmıyordu. Yağmur da kesilmiş, topraklar kurumuş, köyün üstünü bir boz duman örtmeye başlamıştı.

Salmanın ahıra girmesini beklemekten usanan köylüler, çocukları nar ağacının arkasındaki kayalıklara gözcü bırakıp kendileri evlerine çekildiler. Ama günler geçtiği halde Salmandan hiçbir haber çıkmıyor, çocuklar onlara bir hayırlı haberi ulaştıramıyorlardı. Kırkikindi yağmurları süresince susan, Salmanın al tayla macerasını bile konuşmayan köylü usulcana kıpırdamış, bir ucundan kırık dökük konuşmaya başlamıştı.

"Bu yıl bir beter yağdı yağmur."

"Ortalık sel sele gitti."

"Şimşekler..."

Sağdan soldan, Akdenizden, ovayı çevreleyen ıslak mor dağların üstünden, arkalarından güröldeyerek, ortalığı, gökyüzünü yırtarak, bir uçtan bir uca, çakan şimşekler bir an geliyor, ovanın tam tepesinde, göğün ortasında toplanıyorlar, hep birden bir anda yüzlerce birden çakarak, dünyayı görölmemiş bir ışığa boğarak, keskin, ustura, bir büyük çiçek gibi bulutların ortasında açıp sönerek çoğalıyorlardı.

"Şimşekler..."

Urfadan, Halepten, Kamışlıdan, Iraktan başları agelli adamlar, her sonbahar, karşıda, suyun öte geçesinde soylu tay sürüleriyle beliriyorlardı. Taylar altı aylıktan bir yaşına, bir buçuk yaşma kadar oluyordu. İsmail Ağa gelen her sürüden Süllüyle birlikte en az on tane tay seçiyor, ahıra bağlıyordu. Bu yıl da on dört tane tay seçti. Bu taylara Süllünün buyruğunda olan usta seyisler gözleri gibi bakıyorlar, iyilerini ayırt edip, kötülerini, soysuzlarını satıyorlardı. Atların en iyilerinden birkaçı da her yıl Arif Saim Beye gidiyordu.

"Ortalık sel sele gitti."

"Görölmemiş şimşekler çaktı..."

"Göğün ortasına birikip..."

"Yıldırımlar düştü, toprak yandı."

"Salman bildi fıkara, kuşkulandı."

"Bilmez olur mu?"

"O kadar göz üstünde."

"Şu köylünün de yaptığı..."

"Ne olmuş yani?"

"Hep suç o kel Mustafayla..."

"Kuş Memedin yüzünden."

"O armut çöpü gibi boynunu koparıverip şuraya atmalı o Mustafanın."

"Kuş Memedin."

"Biniyor faytona..."

"Biniyor sırmalı eyerli Arap atlarına..."

"Allahın oğlu gibi..."

"Dört yanına da bakmadan..."

"Bir de geliyor, Salmanı..."

"Fıkara Salmanı..."

"Elaleme rezil ediyor."

"Ne bilsin Salman..."

"Ne bilsin fıkarcık!"

"Ne bilsin koca bir köyün gözlerini çitin deliklerine uydu-
rup..."

"Koca bir köyün atıyla itiyle kendini seyrettiğini?"

"Yağmur yağarken ne bilsin?"

"Şimşek çakarken ne bilsin..."

"Yıldırımlar bir top olup göğün en yücesinde..."

"Bir kocaman güneş gibi açarken..."

"Açıp da hemen sönerken..."

"Yeryüzü gökyüzü biribirine girerken..."

"Ne bilsin..."

"Ne bilsin böyle bir yağmur yağacağını?"

"Ne bilsin yatalakların bile torunlarının sırtlarına binip
gözlerini çitin deliklerine dayayıp..."

"Dayadıklarını ne bilsin?"

"Su içene yılan bile dokunmaz."

"Fıkarcık o işini yaparken bütün köylünün..."

"Böyle kudurduğunu ne bilsin?"

"Salman Mustafayı öldürecek."

"Kuş Memedi de..."

"Ne istediler fıkara Salmandan da, böyle ele aleme onu ke-
paze eylediler?"

"Öldürsün Salman."

"Mustafayı."

"Öldürsün Salman."

"Kürt İsmaili."

"Öldürsün Salman! Salman ne bilsin..."

Köyün üstünü bir toz bulutu örttü. Döngeler dikenleri havada savruluyordu. Irmağın üstünü kaymak bağladı. Suyu serilmiş saman çöpleri parhyordu. Saman çöpleri bütün köyü almıştı. Yollar, huğların, toprak damların çatıları, duvarları, çitleri, kayalıklar, kaktüslerin üstleri samanlarla dolmuştu. Köyün üstünde dönen, esen tozlardan köy karanlık gibi bir şeye bürünmüş, insanların ağzı burnu, saçları giyitleri samanlı toz içinde kalmıştı. Tozun işlemediği yer yoktu köyün içinde. Toprağın, kayalıkların köküne kadar toz işlemişti her yere...

"Bu yaşa gelmiş bir delikanlı da evlendirilmezse, o da varır bir al taya sevda bağlar."

"Ne yapsm fıkara..."

"Avrat bulamayınca bir delikanlı..."

"Bulur bir al tayı..."

"Kız gibi bir al tayı..."

"Kendisine avrat eyler."

"Gözlerinden öpüyordu tayı."

"Tıpkı bir sevdalı gibi."

"Sağrısını okşuyordu."

"Tıpkı bir sevdalı gibi."

"Kucaklıyordu."

"Tıpkı bir sevdalı gibi."

"Ne yapsm Salman..."

"Allah düşman başma vermesin."

"Bu yaşa gelmiş bir delikanlı evlendirilmezse..."

"Kadim huyudur delikanlıların."

"Hangi delikanlı Salman gibi yapmıyor?"

"Hangi erkeğin ilk avradı bir tay değil ki..."

"Salmanın olmasm."

"Kocaman çiftliği var Kürt İsmailin."

"Bir ekin oldu ki bu yıl..."

"İsmail, Kürt İsmail altı ay çekti de Adanaya, bitiremedi."

"Arif Saimin de..."

"Arif Saim de Mustafa Kemal Paşanın öz bir arkadaşı..."

"O çiftlik Arif Saim Beyin değil mi?"

"Kemal Paşanın öz bir yoldaşı."
 "Hemi de gözünün öz bir çiçeği."
 "Bu Kürt azıttı."
 "Ona bile hissesini vermemiş."
 "Bu çiftlik benim, diyormuş."
 "Kim oluyor ki o sümüklü, kanı ciğeri on para etmez Arif Saim Bey! Kim oluyor o, kim?"
 "Mustafa Kemal Paşaysa da Allah değil ya..."
 "O Arif Saim Beyse..."
 "Bize de Kürt İsmail derler."
 "Ona Mustafa Kemal derlerse..."
 "Bize de Kürt İsmail Ağa derler Çukurovada adıyla sanıyla."
 "Gelsin de alsın bakalım elinden çiftliği Kürt İsmailin."
 "Kürt İsmail onu adamlarına öldürtüverir."
 "Değil Mustafa Kemal Paşanın mebusu, isterse Allahın aslanı olsun."
 "Kürt İsmail duran dağlara, yürüyün ya dağlar diyor."
 "Şu Salman var ya..."
 "Salman değil, bir yalım parçası."
 "Salman değil, bir ağı damlası."
 "Yeryüzünde kurt, gökte kuş koymadı vurmadık..."
 "Onu gören toprak, taş, ağaç..."
 "Ağaç bile titriyor korkusundan."
 "İsmail, Kürt İsmail desin ki Salmana... Oğlum Salman..."
 "Yavrum, iki gözümün bir çiçeği..."
 "Bir çiçeği Salman."
 "Hemen karşısına dikilip, put kesilir, buyur baba..."
 "Şu Çukurovayı yakacaksın."
 "Baştan ayağa."
 "Olur baba..."
 "Şu Çukurovada vurmadık bir tek insan bırakmayacaksın."
 "Baş üstüne."
 "Şu akan ırmağa varıp onun akmasını durduracaksın..."
 "Peki baba..."
 "Hiçbir insan onun babasına taptığı gibi Allahına tapmamıştır."
 "Tapamaz."

"Var da Mustafa Kemal Paşayı öldür."

"Olur baba..."

"Arif Saim Beyi..."

Baş üstüne baba, olur baba, peki baba... Salman senin ağının altının toprağıdır baba... Üstüne bas geç... Salmanın canı çıksın da senin tırnağına bile taş değmesin, baba. Salman sana kurban olsun aslan baba... Hasan da öyle, Hüseyin de, Süllü de, traktörcü Kör Habip de, Mustafa da, öteki adamları, seyisleri, yanaşmaları da, Zalımoğlu da, Zalanın oğlu da öyle... Herkes seviyor bu Kürt İsmaili, şeytan tüylüyü de, eli kanlıyı... Ama Salmanın tapınması başka. Salmanın ona bir bakışı var, bir tapınması var, Allah başa vermesin. Git Salman şu dağı yerinden kaldır da, öteki dağın üstüne koy. Baş üstüne baba... Aklına bile gelmez ki bu dağ yerinden kaldırılamaz. Baş üstüne baba. Ne var ki bu Kürt İsmailde? Kürt İsmail bir Kürt çobanı. Geldi de Çukurovaya adam oldu. Geldi de Çukurovaya, yiyecek bir lokma ekmeği yokken, çiftliklere kondu, padişah faytonlarına bindi... Tarlalarında tüm Toros köylükleri ırgat. Batoslar, traktörler, otomobiller, kötenler, orak makinaları harıl harıl işliyor. İşliyor kardeş işliyor. Dal Emine de sevdasından ölüyor. Koca bir Türkmen Beyinin kızı. Soylu...

"Tapınmış Kürde."

"Salmandan da bin beter."

"Üstelik de Salmanın anasını öldürmüş."

Salman bunu bilmiyor mu, Kürt İsmailin anasını öldürüp Urfada körkuyuya attığını bilmiyor mu?

"Bilmez mi?"

Kürt Ömer ne dedi, hani köyden kaçıp giden, ince boyunlu uzun Kürt Ömer, o söylemedi mi, Salman İsmailin öz bir belinden inme evladı demedi mi, anasını öldürüp Urfa çölünde körkuyuya attı...

"Bu kadını..."

Parası kalmayınca İsmail, aç kalınca bunlar... İsmailin anası da hastaymış, sırtında taşımış yıllarca anasını. Taşır ya, koskocaman adam. Bakınsana boyuna, omuzlarına... Boyu üç arşın gelir alimallah. Kim olsa onun kadar kocaman, değil anasını sırtında, başının üstünde taşır, kim olsa... Salmanın anasını, ka-

rısını satmış bir Urfalıya, üç altına... Kadın bir hafta sonra kaçmış geriye gelmiş. İsmail bu sefer başka bir adama beş altına satmış karısını, kadın onda da üç gün kalmış, gene geriye kaçmış. Salmanın anası öyle güzel bir kadınmış ki, ışık parçası gibi. Onu her gören erkek deli oluyormuş. İsmail de durmadan onu satıyormuş. Birisinde, Antep köylüklerinde Haşmet Bey adında bir Kürt Beyine satmış kadım.

"Bin altına..."

"Bin tane sarı Osmanlı altına..."

Kadını görünce aklı başından gitmiş Kürt Beyinin, bu kadını bana ver İsmail, demiş, inlemiş. O da olmaz Bey, sen benim karımı, öz bir helalimi nasıl istersin benden, diye dikelmış. Kusura kalma İsmail Bey, ben senin karına sevdalandım, demiş. Beriki deliye dönmüş. İsmaildir bu, çekmiş tabancasını, vay benim namusumu nasıl sen böyle ayak altına alırsın...

"Yok öyle değil, bin altına satmış."

"Bin altına."

"Ne tabanca çekmiş, ne bir şey..."

"Almış bin altıncığını..."

"Buyur Bey avradı demiş, senin olsun, sana helal olsun, ayalın gibi kullan..."

"Almış bin lirasını düşmüş yola..."

"Nasıl olsa avradı arkasından gelecek."

"Üç gün sonra..."

"Beş gün sonra..."

"Bir ay sonra..."

İsmail beklemiş, beklemiş, burada, Çukurovada, şu karşı Toprakkalede, karısı gelmemiş. Tam bu sırada da anası, o sırtında taşıdığı anası ölüvermiş orada. Ölürken de sen o sana gelmeyen...

"Bin altına gidip de başkasının altına yatan avradı öldür, demiş."

"O avrat sana hayretmez, demiş."

Kürt İsmail de Antebe gerisingeri dönmüş varmış Haşmet Beyin evine, ey Haşmet Bey demiş, al paranı ver benim ayalımı... Haşmet Bey olmaz demiş. Kürt İsmaildir bu, çekmiş tabancasını, seni de avradı da öldürürüm, dayanamıyorum onun

hasretine, o kavlinde durmadı, on günde bana dönecekti dönmedi, ben onu öldüreceğim, demiş. Haşmet Bey çok zarılık eylemiş, bak İsmail Bey demiş, o bin lira da senin olsun, üstüne de sana kız kardeşim Zeroyu vereyim, bu avrat bende kalsın, demiş.

"Üstelik oğlun Salmanı da sana vereyim."

"Olur, demiş İsmail."

"Zeroyu almış."

"Salmanı da almış."

"Kadın oğlu Salmanın arkasından çok gözyaşı dökmüş."

Gelmişler gene Toprakkaleye, İsmailin içine bir ateş düşmüş, hemen o gece gerisingeriye Antebe, Haşmet Beyin konağına geriye dönmüş, varmış ki ne görsün, ay ışığı da var, bunlar sarmaş dolaş, kadının kalçası ay ışığında, Haşmet Beyin kucağında, memeleri ay ışığında, Haşmet Beyin avuçlarında, Kürt İsmailin soluğu durmuş, çekmiş tabancayı, tak, tak, tak...

"Anasını öldürmüş Salmanın."

"Bu Salman da tapıyor ona..."

"Onu babası bilmiyor..."

"Babası bilmiyor da, kendisini ölümden kurtaran adama tapıyor."

"Sen olsan sen de taparsın."

"Bilsem ki o benim öz babam değildir."

"Bilsem ki o beni ölümden kurtarandır. O zaman ben de taparım İsmaille."

"Bilsem ki o anamı öldürmüştü."

"Bilsem ki, benim öz babam."

"Gün geçirip fırsat vermeden zamana..."

"Alırdım mavzerimi..."

"Kürt İsmail uyurken..."

"Derin uykulara dalmışken..."

"Dayardım namluyu tam gözbebeğinin ortasına İsmailin..."

"Basardım tetiğe."

"Basardım kurşunu."

"Parça parça olurdu kafası..."

"Pasaklı adam, Kürt. Buraya geldi sırtında tay derisi..."

"Tay derisine kurban olsun, keçi derisi!"

"Koyun postu..."

"Burada Karun oldu."

"Salmanın fıkara anası, bin kere geriye dönünce iyi, bir ke-re bir adamı sevip de onun yanında kalınca kötü."

"İnsan hemen varır da karasevdalıları öldürür mü?"

"Öldürür."

"Öldürmez."

"Böyle bir soysuz adam olursa öldürür."

"Öyleyse Salman da onu öldürür."

"Öldürecek."

Altın köstekli, kara uzun kaputlu, parlak rugan kunduralı adamlar geldiler Adanadan. Uzun, işlemeli yamçıları yıldırı-yordu. Kısa boyluydular, yanık tenli, iri gözlüydüler, çok konu-suyorlardı, ellerini kollarını durmadan sallayarak. Ahırlardan avluya çekilen atları, kısrakları teker teker inceliyorlardı. Ağız-larını açıp dişlerine, kuyruk altlarına, toynaklarına, nallarına, gözlerine bakıyorlardı. Beğendiklerini kaktüslerin yanına götü-rüp bir seyisin eline veriyorlardı. İsmail Ağa ortalıkta gözük-müyordu. Belki konakta da değildi. Evde olsa ortalıkta bir ke-recik olsun gözükür, hiç olmazsa konuklara bir hoş geldin der-di. Ya Adanaya, ya çiftliğe, ya da Arif Saim Beyin aşağıdaki çift-liğine gitmişti. Son günlerde Arif Saim Bey otomobiliyle köyde gözük-müyor, bir işi düşünce onu kendi ayağına çağırıyordu. Ortalıkta dönen dedikoduya bakılırsa Kürt İsmailin Mustafa Kemal Paşa ve kendi için söylediklerini Arif Saim Bey duymuş, küplere binmişti. Koskocaman, gök gibi gürleyen Arif Saim Bey çok yakında bu Kürdün hakkından gelecekti, hem de öyle bir gelecekti ki, ne biçim, İsmailin her parçası bir kurdun, bir köpe-ğin ağzında kalacaktı, o da şu sabi, şu kendine Allah gibi tapan oğlanın, garibanın, ağzı var da dili yok sabinin anasını öldürür mü? "Salman da onu öldürecek." Satılacak atlar ahırdan çekilip getiriliyordu. Köylü kalabalığının bir kısmı avlu duvarının dı-şında kalmış, bir kısmı da, yaşlı kadımlar erkekler içeriye gir-mişler, olanı biteni coşkuyla sessizce izliyorlardı. Böylesi alışve-rişlerde köylünün pazarlık yapılan yere doluşmaları gelenek gibi bir şeydi. Herkes herkesin işine en azmdan böylesine izle-

yerek de olsa katılıyordu. Salmanın al tayı ahırdan çıkarıldığı zaman sessiz kalabalık birden dalgalandı, bir homurtu kalabalığı bir baştan bir başa dolaştı. O anda da bütün başlar Salmana çevrildi. Salman sofada durmuş, parlattığı, namlusu menevişlenen filintasının ağzına çenesini dayamış öylece kıpırdamadan duruyordu. Al tayın ahırdan çekildiğini görünce, bir an derinden sarsıldığı, bedeninin öne arkaya birkaç kere gidip geldiği, yüzünün sapsarı kesildiği, sonra da sallanarak konağın içine girdiği, buradan, avludan bile gözüktü.

Atların pazarlığı ta gün kavuşuncaya kadar sürdü. Süllü yaman bir pazarlıkçıydı. Her at üstünde uzun bir süre pazarlık ediyor, sonunda da alıcılara istediğini kabul ettiriyordu. İsteddiği parayı alıcıların vermediği atı da ahıra yeniden çektiyordu. Sıra al taya gelince, onun üstünde hiç pazarlık olmadı, al tayın pazarlığı susturularak geçirildi. Ve alıcılar köyde alacakaranlık pul pul ışıırken atlarını terkileyip gittiler. Arkasından da köylüler Salmanı filintasını omuzlamış dağın yamacından yukarı, kayalık doruğa tırmanırken gördüler. Sonra köyün üstünü bir cayırtı aldı. İri bir çakmaktaşı kayasım siper alan Salman arka arkaya hiç durmadan köyün üstüne salıyordu kurşunları. Kurşunlar sabaha kadar cıv cıv cıv kayalıkları yankılandırarak köyün üstünden uçtular.

Köylüler önce ne oluyor diye evlerine kaçıp bir köşeye sığındılar, sonra her şeyi anlayıp dışarıya döküldüler. Dağın yamacında, orada, çakmaktaşıdan kayanın ardında yalınlar fışkırıp sönüyordu Salman her tetiğe bastıkça.

"Ne yapsın çocuk, Salman..."

"Ne yapsın dellenmesin de?"

"Karınca kanatlanmayınca zevalini bulmaz."

"Hiçbir vakit de bulamaz."

"Karıncada kanat çıkmalı ki ucsun."

"Ucsun, ondan sonra da bu Kürt oğlu İsmail gibi..."

"Taaa göğün yüce bir katından tenger menger düşsün..."

"Aldı bütün Çukurovayı."

"Alsın bakalım."

"Eli neye değerse altına kesiyor."

"Kessin bakalım."

"O fıkara Panosyan, bu topraklarda bunca yıl çiftçilik etti..."

"Attığı tohumu aldı zar zor, o da..."

"Bu sürünce tarlayı, Kürt İsmail, yer gök ekine kesti."

"Kaplan girse sökemez."

"Sökemesin bakalım."

"Mustafa Kemal Paşa, bunu yıl on iki ay yanına çağırıp..."

"Bu vazalak Kürtten akıl alıyormuş."

"Bu dili dönmezden..."

"Alsın bakalım."

"İsmet benim kılıcım..."

"Arif Saim benim bekçim..."

"Sen de İsmail benim aklım, benim gözümsün, diyormuş Kemal Paşa..."

"Desin bakalım."

"Bu köye gelince devlet kuşu kondu herifin başına."

"Körmezar bin yıllık Karun hazinesini ona açtı."

"Kıraç Panosyan toprağı onun eli değince dünya ekinlen doldu taşıtı."

"Sürüsündeki koyunlar, inekler ikiz doğuruyorlar."

"Koca Türkmen Beyleri, koca Ramazanoğlu, Kozanoğlu, Kurdoğlu, Karamüftüoğlu ululuklarına bakmadan, hemi de şu ceridin ulu Beyi Kürt Ali Ağa..."

"Yukardan dağlardan Yaycıoğlu..."

"Zülfikaroğlu..."

"Tüm gözü kanlı Türkmen Beyleri..."

"İnsan soyunun ulu kartalları..."

"Bir şey sanıp da, daha dün kök sökücüsü olan..."

"Bu Kürdün evine konuk iniyorlar."

"Ulu bir ziyaretmiş gibi..."

"Hafta yedi gün, her gün..."

"İnsinler bakalım."

"Kürt İsmail de koltukları kabarak..."

Dağları da, şu Çukurovayı da ben yarattım. Atlı bindirip her gün Osmaniyeye, Adanaya gönderiyor, her gün. Oğluna mutlaka her gün bir yeni ayakkabı gelecek. Her gün yeni bir giyim gelecek. Sandık sandık lokumlar, şekerlemeler, topak topak,

biçim biçim, renk renk... Bir şekerlemeden yeşil bir at göndermiş Antakyadan bir Arap şeyhi, canlı at gibi bir şey... Bir de deve gelmiş pembe şekerlemeden, İzmirden, gerçek deve gibi açılmış gözleri bakıyor, boynunu da uzatmış yolun kıyısındaki mor çiçekleri yiyor. Bir cami, bir çocuk boyunda, altı minareli, mavi, mavisini şavkıyor, içinde mollalar oturmuşlar, Kuranlarını açmışlar okuyorlar sallanarak, Kuranları da şekerden... Bir al tazi, bir sarı tavşanı kovalıyor, boynunu upuzun uzatmış, çalılıkların arasından, çalılıklar da şekerden... Bir fil kışının üstüne oturmuş, hortumunu da havaya dikmiş, sütbeyaz, kocaman, gözleri küçücük, iğne ucu kadar, ışıltıyor ama, yanıp sönüyor. Bir güvercin göndermişler Mekkeyi Mükerrermeden, gagası kırmızı, ayakları sarı, tüyleri altından... Bir ulu çınar ki, aslı İstanbulda Eyüp Sultandaymış. Çınarın altında bir leylek yürüyor gibi. Varsın yürüsün. Bu Mustafa var ya, sümüklü... O güzel camiyi yemeye minaresinden başlamış. İnsan hiç minareyi yer mi, şeker olsa da... Yesin bakalım. Güvercinin de başını ısırılmış. Kuşun da gözü çıkmış o ısırınca, kör olmuş. Olsun bakalım. Caminin içindeki bir molların başını koparmış, üstelik de yemeyip çamura atmış. Kuran okuyan molların başını çamura bulamış. Vay dinsiz vay, bari yiyeydin! Yemesin bakalım. Sonra da bütün köyün çocuklarını evine çağırılmış, camiyi dışarıya sofaya çıkarmış, haydi çocuklar bu camiyi yalayalım, demiş. Çocuklar korkmuşlar ürkmüşler, Allahın evi hiç yalanır mı, demişler, yalanır demiş o kafir. Çünküleyim Allahın evi, içindeki mollalar, mollaların ellerindeki Kuranı Kerimler şekerdendir, demiş o kafir. Başta kendisi, sonra da köyün çocukları kocaman, kürek gibi dillerini uzatıp yalamaya başlamışlar Allahın evini. Önce yalayarak minareleri ortadan kaldırmışlar, Allahın evinin minarelerini... Sonra caminin altın kubbesini, sonra da şadırvanını yemişler, boğazlarında kalasicalar. Sonra da molları dizlerinin üstündeki Kuranlarla yutuvermişler. Gözlerine dizlerine durasicalar. Salman da orada öyle tüfeği elinde, orada öyle taş kesilmiş duruyormuş, gel sen de dilini bir lokmacık şu Allahın evine sür dememiş Mustafa. Fıkara Salman da, orada öyle yutkunarak durmuş kalmış, ağzının seli akarak. Salman da o sümüklüye düşman olmasın da ne yapsın? Hem anasını

öldürün fıkaranın... Hem yıl on iki ay kış demesin, kıyamet demesin it eniği gibi kapınızı beklesin. Bu hakka reva mı? O gün sabahdan akşama kadar, Salmanın gözünün önünde köyün bütün çocukları...

"Köyün bütün çocukları..."

"Dilleri de bir karış dışarda..."

"Sabahdan akşama kadar yalamışlar camiyi..."

"Yalamış tüketmişler."

"Tüketsinler bakalım."

"Mustafa demiş ki, yarın da demiş, Eyübül Ensari Hazretlerinin çınarını yalayacağız tükenene kadar, altındaki leylekle birlikte..."

"Yalasınlar bakalım."

"Öbür gün de Mekkeyi Mükerrerremeyi yiyeceğiz çatır çatır, yalamadan."

"Yalamadan..."

"Yalamadan bakalım."

"Yesinler bakalım Allahın Mekkeyi Mükerrerremesini..."

"Yedirsin bakalım köyün çocuklarına, çatır da çatır."

"İsmail de oğlunun bu marifetlerine kasıklarını tuta tuta gülüyormuş."

"Dilleri bir karış dışarda çocukların caminin önüne uzanıp onu yalayışlarına..."

"Gülsün bakalım."

"Karncanın zevali kanatlanınca... Neden sattı çocuğun, Salmanın al tayını?"

"Al tayını bakalım."

"Ne yaptı Salman ona, yıl on iki ay kapısını beklemekten başka..."

"Canını eşkıyalardan..."

"Dünya dolusu düşmanlarından..."

"Bütün Çukurova ona düşman değil mi?"

"Bütün Çukurovaya karşı onu korumaktan başka..."

"Bilerek sattı al tayı."

"Zulüm olsun diye Salmana."

Ne yapmış Salman? Karasevda bağlamış al taya... Ne olmuş yani, bu köyde hangi erkek, kendine gelip de, delikanlı

olunca bir taylan aşna fişne olmamış? Bir al tayın koynuna girmeyen erkeğe erkek mi denir şu Çukurovada? Dağın yabanıl Kürdü, dil bilmez vazalağı gelmiş de Çukurovamıza yeni yasalar çıkarıyor, aman kurbanınız olayım.

"Fıkara Salmanın da al tayını satıyor."

"Al işte şimdi."

"Kurtul bakalım Salmanın kurşunlarından."

"Al tay satılınca deliye döndü çocuk."

"Elinde çir gibi Alaman filintası..."

"Öfkesinden..."

"Öfkesinden bütün köylüyü kurşundan geçirse de hakkı var Salmanın."

"Yerden göğes..."

"Öldürecek İsmaili..."

"Önce Mustafayı, sonra İsmaili..."

"Satsın bakalım al tayı."

"Bir fıkara oğlanın sevdalısını."

"Sanki çok parasız kaldı da..."

"Bugün isterse İsmail evinin tüm kapılarını..."

"Tüm direklerini..."

"Tüm merdivenlerini..."

"Altından yaptırır."

"Niye sattı Salmanın tayını?"

"Zulüm."

"Ondan zulümse..."

"Salmandan da ölüm."

"Şimdi bu çocuk ne yapacak?"

"Karasevdalı."

"Anasım da öldürmüş İsmail..."

"Kimi kimsesi yok."

"Nişanlısı yok."

"Avradı yok."

"Al tayı da yok."

"Şimdi ne yapacak bu çocuk?"

"Öfkesinden delirecek..."

"Bugün köyü kurşunlayan adam..."

"Yarın da gider İsmailin konağını kurşunlar..."

“Yakar...”

“İçinde de İsmail...”

Yapmaz bunu Salman, İsmailin kılına dokunmaz. Tapınıyor ona Salman. Anasını öldürmüş gene tapınmış. Onu körküyuya atmış Harran ovasında, Urfa çölünde... Salman orada bir hafta, on gün, belki de bir ay kalmış. Onu çobanlar su kuyusunun içinde, dibinde bulmuşlar ki, can çekiyor, almuşlar getirmişler İsmaille. Demişler ki İsmaille, al bu çocuğunu, bir daha onu kuyuya atarsan, bu çocuğun kılma hile gelirse sen bilirsin. İsmailin de bir iyi anası varmış, ölmüş, o bakmış çocuğa altı ay da... Çocuğun her bir yeri kurtlanmış da, etleri kokmuş dökülmüş de, Salman bunu bir Emineye söylemiş de... Salmanın eli tüfek tutunca...

“Onun için öldürmemiş de İsmaili, Mustafayı...”

“Şimdi mi?”

“Bir al tay için mi öldürecek?”

“Sevdalı.”

“Ve hem de karasevdalı...”

“Öldürecek...”

Akdenizin üstünden usul usul ak bulutlar kaynayarak yükseliyorlardı. Orada, güneyde, bulutların ardında bir ışık sağanağı savruluyordu. Bulutlar yükseldikçe apak oluyor, sonra da maviye kesiyorlardı göğün orta yerine birikip dönerek... Işık sağanağı da yerden göğe doğru savruluyordu.

Ovayı çevrelemiş dağların birinci sırası bir duman içinde kararırken, ikinci sıra morda ıgranıyordu. Üçüncü sıra açık mavi tül leniyor, dördüncü sıra belli belirsiz, göğe karışmış gibi duruyordu. Beşinci sıra bir dumanda bir görünüyor, bir yitiyordu. Günbatıda Aladağ yatmış uzanmış, ala karlıydı, bir uçtan bir uca gerilmiş, sallanan dumanların ardında. Çoğu zaman koyu yağmur bulutları dönerek onun üstünden yayılıyordu Çukurovanın göğüne, bütün öteki dağların üstünden geçerek... Birden ortalık karardı. Serin yağmur yeli tozları kaldırarak esti. Aladağdan Düldül dağına kadar bir ay gibi ovayı çevirmiş dağların üstünde arka arkaya şimşekler çaktı. Şimşekler durmadan

sağlıyordu dağların üstüne. Dağlar baştan sona ışığa batıp çıkıyorlardı. Gök gürültüleriyle birlikte bulutlar ovanın üstüne, bütün şimşeklerini toparlayarak aktılar. Şimşekler, bulutlarla birlikte gelip ovanın göğünün ortasına yığıldılar... Hep birden çakıp ulu bir ışık çiçeği gibi çakıp söndüler, çakıp söndüler. Göğün ortasında patlayan öylesine yoğun bir aydınlıktı ki, ışık toprağın altına, ağaçların, otların, ekinlerin, kayaların, suların özüne geçti. Irmağın çakıldaşları, balıkları, kaplumbağaları, yosunları suları çekilip gitmişçesine ortada kaldı. Sonra ağır yağmur taneleri toprağa düştü, tozları deldi, çukurlaştırdı. Bir toprak kokusu ağır, keskin ortalığa yayıldı. Arkasından da yağmur hışımları gibi bindirdi.

Mustafa kaktüslerin altına yatmış Memedi bekliyordu. Biraz sonra Memet geldi, onun yanına girdi. Bir süre konuşamadılar, dişleri kenetlenmişti. Kurşun sesleri köyün üstünde yankılanıyordu. Biraz sonra gece yarısının horozları ötecekti. Kayalıklarda kartal kalmamış, kurşun seslerine uçmuşlar, köyün üstünde, kalenin yörelerinde uzun kanatlarını açmışlar dolanıyorlardı.

İlk önce Memedin çenesi açıldı:

"Öldürecek," dedi.

Mustafa kendini zorluyor, konuşamıyordu.

"Bizi arıyor. Bizi aradı aradı, sonra da dağa vurdu, çakmaktaşının ardına yattı. Bak orada... Tüfeğinden yalım çıkıyor..."

Mustafanın elini tuttu. İkisinin de eli buz gibiydi.

"Köylü diyor ki, anamgil, avratlar konuşurlarken duydum, köylü diyor ki, o camiye yalayan, cereni, kartalı yiyen, atı parçalayan ne kadar çocuk varsa hepsini Salman öldürecekmiş."

Biraz daha sokuldu Mustafaya...

"Konuşsana..."

Mustafa kendini zorladı, ancak ağzını açabildi, konuşamadı gene. Karşıda, narın altında iğne ucu gibi bir şey parladı söndü. Üstlerinden cıv cıv kurşunlar geçiyordu.

"Köylü diyor ki, senin baban var ya, korkmuş da Salman'dan kaçmış. Köylü, avratlar, anamgiller diyor ki, baban kaçmasaymış Salman onu çoktan öldürmüş de kaçmış gitmişmiş."

Köylüler var ya, avratlar, baban kaçınca seni arayıp bulacak, seni öldürecekmiş. Avratlar diyor ki, babana var ya, Allahtan çok tapıyormuş. Avratlar diyor ki, Salman seni öldürecekmiş ki, baban yavrusu elinden alınmış geyik gibi buzulasın. Deliye dönsün de kendi kendini öldürsün. Baban da kaçmış..."

"Babam kaçmadı," diye çenesi açıldı Mustafanın. "Babam Adanaya gitti. Babam burada olsa beni öldürebilir mi ki Salman!"

"Beni de..."

"Seni de öldüremez," dedi Mustafa.

"Baban yok şimdi işte."

"Yok," dedi Mustafa.

"Biz nereye saklanalım ya şimdi, baban gelinceye kadar?"

"Nereye saklansak o bizi bulur, öldürür."

"Öldürür," dedi Memet.

Kaktüsün altından çıktılar, çıkarken sırtlarını diken daladı, azıcık kendilerine geldiler bundan dolayı.

"Nereye gitmeli?.. Onun bilmediği hiçbir yer yok ki bu dünyada."

"Nereye gitsek bizi bulur."

"Bulur," dedi Mustafa.

"Öldürecek," derken Memet, arka arkaya kayalıklardan beş kurşun daha cıvıladı.

"Öldürecek," diye koştu Mustafa. Arkasından da Memet koştu. Önce kayalıkları aşip kale boynuna, oradan da ağılların duldalarına sinerek ırmağın yarlarına geldiler. Bir süre bir yarın kovuğunda bekleyip kurşun seslerini dinlediler. Burada da duramadılar, gediğe vurdular, gedikte de sesler onların arkasını bırakmadı. Gene koşmaya başladılar. Korktukça koşuyor, koştukça korkuyorlardı. Koşarak köyü birkaç kere dolandılar. Bütün köylü ayaktaydı. Bir hayhuy almıştı ki köyü, kulakları sağır eden. Ne köylüler onları görüyor, ne de onlar köylülerin farkında oluyorlardı. Ter içinde kalmışlar, bacakları feldirdiyor, körük gibi soluyorlardı. Nasıl oldu, nasıl olmadı, kendilerini Osmanın çukurunun başında buldular. Oraya varmalarıyla çukurun dibine inmeleri bir oldu. Kendilerine geldiklerinde başarılarına gelenleri anladılar ama, çukurdan çıkıp kaçacak halleri kalmamış-

tı. Biribirlerine gittikçe sokuluyor, sokuluyor, yumuluyor, tostoparлак, bir kovuğun dibine yapışıyorlardı.

"Osman," dedi Memet.

"Kemikleri," diye inledi Mustafa.

"Salman," dedi Memet.

"Korkar," dedi Mustafa.

"Buradan korkar o," diye ekledi Memet.

Bundan sonrasını artık hiç anımsamıyor Mustafa da Memet de... Bir korku düşü içinde biribirlerine sokuldukça sokulmuşlar, kemikleri biribirlerine bitişecekmişçesine... Tostoparлак, bir tuhaf bir yığın olmuşlar orada, at, kedi, köpek, sığır iskeletlerinin ucunda. Kulakları şafağın sesinde, kurşun seslerini bile unutmuşlar, duymayarak...

Tanyerinin ilk horozları öter, ilk ışıkları karşı dağın doruğuna inerken Mustafa korkusundan gözlerini açamıyordu, en küçük de kıpırdamıyordu. Sanki kıpırdasa, gözlerini açsa Salmanı hemen karşısında buluverecekmiş gibi. Zaman da, çocuklar gözlerini açmadıkça geçmek bilmiyordu.

Birden bir at arabasının çamparasının, atlarının zil sesleriyle uyandılar, uyanır uyanmaz da hemen kendilerini çukurdan, gözleri kapalı dışarıya atıp, Kısık gedikten öteye, kalenin ardındaki ovaya, ırmağın kıyısına, Angıt kayasının sarpına kendilerini attılar. Gene bir kovukta biribirlerine sokulmuş, üşüyerek, günün doğmasını beklediler.

Gün doğunca biribirlerinden ayrılıp kayanın üstüne, yönlerini ırmağa dönüp oturdular.

Mustafa, ısınınca:

"Kurtulduk," dedi. "Gideceğiz, kaçacağız."

"Kaçacağız," dedi Memet.

İkisi de nasıl kaçacaklarını biliyorlardı. Öyle bir kaçacaklardı ki, Salman da, İsmail Ağa da, bütün köylü de, bütün Çukurova da bin yıl arasalar onları bulamayacak, bulup öldüremeyeceklerdi. Ta dünyanın öteki ucuna gideceklerdi. Bu gece Salmanın kurşunlarından, elinden kurtulmuşlardı ya... Bundan sonrası, heheeeey, hehhey...

Burada, kayanın ırmaktan yana düşen bir yarığına sıkışmış umutla bekliyorlardı. Her gün beşi altısı birden gelip geçen tar-

cıların bir tanesi neden bugün geçmesindi? İsterse bugün geçmesin, bekleyeceklerdi. Burada onları kimsecikler bulamazdı. Kayanın ucu ırmağın içine uzanmış gitmişti. Bir minare gibi suyun içinden, gölgesi ırmağa düşerek yükseliyordu. Sol yanda bir büvet, bir sürü küçük burgaçlarıyla durmadan, hızla dönüyordu. Kayalığın burnuna vuran sular da dalgalanıp köpüklenerek çağılıyorlardı. Onları kimse, sağdan da soldan da gelse, göremezdi. Hele bu yarığın içine girince de, ta burunlarının ucuna gelmeyinceye kadar kimse onları bulamazdı. İrmağın öte geçesindeki yoldan da görülemezlerdi. Araya ırmak gözün alamayacağı kadar geniş serilmiş, karşı kıyıya alanlarca ak çakıtaşlarını yaymıştı. Tam bu kayalık burnun karşısında da, o da suyun içinde, küçücük sivri bir tepe gibi bir mor kayalık daha yükseliyordu. Tarcılar dağlardan ovaya inince, ilk burada duruyorlardı, bu büvetin dönen sularına bağhyorlardı tarlarını. Tarların kimisi büyük, kimisi de küçük oluyordu. Büyük tarlar ırmağın üstünde o kadar çabuk gidemiyorlardı. Küçükleriye ak, uzun kürekleriyle, akan suyla birlikte bir anda gözden yitiyorlardı. Dağlarda, ağaçların kesildikleri ulu Toros ormanlarında, dört ya da beş altı kalın, çok uzun ağacı birer ikişer metre arayla toprağa uzatıyorlar, bu uzattıkları kütüklerin üstüne de öteki kalasları yan yana bağhyorlardı. Onların üstüne de, gene zincirlerle, kendirlerle, bu sefer yanlamasına, başka ağaçları dizerek bağhyorlardı. Tardaki ağaçlar en çok iki, üç sıra oluyordu. Yoksa su daha fazlasını kaldırmıyor, tarlar suyun sığ yerlerine gelince kuma, taşlara, kayalara çakılıp kalıyordu. Üç kat ağaçtan fazlası her zaman tehlikeli oluyordu. Dağlardan ırmağın üstüne bırakılan tar, akan suyla birlikte, bir haftada, on günde Çukurovaya, Akdenize iniyor, oradan kereste fabrikalarına kolaylıkla taşınyordu.

Mustafa daha önce de Zamantı suyundan aşağı babasıyla birlikte bir tara binmiş, böylece dağlardan, ulu çağlayanlar aşarak Çukurovaya kadar inmişlerdi. Mustafa o zaman çok çok küçüktü, o zamanki tar yolculuğundan çangal bıyıklı adamlar, hepsi de güleç yüzlü, alçakgönüllü, hepsinin de elinde filintalar, tıpkı Salmanın elindeki gibi, sonra çınar ağaçları, sonsuz kaynayan ak köpükler, gökyüzünü baştan sona örtmüş kıvıla-

yan yıldızlar, serilmiş ak çakıltaşları, alanlarca, sonra ırmağın her iki kıyısı boyunca ağınağaçları pembe, ak, kırmızı çiçeğe durmuş, bu çiçeklerin arasından üç gün üç gece akmışlardı, tarlar bazan suyun içinden çıkmış bir kayaya tosluyor, tarcılar tarı ondan kurtarıncaya kadar belki bir gün sabahtan akşama kadar uğraşıyorlardı, babasının sırmalı yamçısı altına girmiş, durmadan, delicesine reçine kokan ağaçların kokusuyla sarhoş olmuştu, yarpuz kokusu geliyordu ılgıt ılgıt esen yellerle birlikte bir de ırmağın üstündeki tarlarına, başka kokular da akıyordu dağlar boyunca ırmağın üstüne doğru, sonra kül böreği yapmışlardı onlara tarcılar, böylesi lezzetli bir yemeği insanoğlu ancak ömründe bir sefer yemiştir, o da yemişse, sonra o çangal bıyıklı adamlar dağlar boyunca akarken, yöreyi yankılandırarak uzun sesleriyle türküler de söylemişlerdi. Mustafa hiç uymak istememişti, dayanamayıp uyuduğu zamanlar da çok üzülmüştü, bir tansık gibiydi dünya, bir başkaydı, bir kayanın üstünde sırtı yıldırdayan bir de geyik görmüşlerdi, çangal boy-nuzlu, bıyıklı adam filintayı omuzuna kaldırmış ateş edecek-ken, İsmail Ağa durdurmuştu onu, tanyerinin alacasında seyrana çıkmış, bakın ne de güzel bakıyor bize... Tar geçip gidinceye kadar geyik yerinden kıpırdamadan onlara bakıp durmuştu öyle, çangal, ıslak boynuzlarını sırtına yatırmış, sonra bir dumanın içine düşmüşler, belki üç gün kıyıları bile görmeden ak-mışlardı, güneş dumanın ardından bir soğuk köz parçası gibi gözükmüştü, Mustafa o zamanki yolculuğundan bütün bunları olduğu gibi anımsıyor. Başka şeyleri de, onunla ilgili bir olay olunca anımsıyor, örneğin ırmak taşıp da kıpkırmızı aktığında... Kıpkırmızı akarken kökünden söktüğü ağaçları, köküyle dallarıyla olduğu gibi ta dağlardan buraya kadar sürükleyip getirdiğinde de denizi anımsıyordu. O gün ırmak bütün söktü-ğü ağaçları torlamış toplamış denizin içine yığmıştı. Denizin ağzı bir kök ormanına dönüşmüş ve deniz yarısma kadar kıp-kırmızı olmuş, büyük dalgalar kıyıyı dövüyordu. Dalgaların kopup geldiği yerin arkasındaki yer som maviydi, ışığa batmış, uçsuz bucaksız, sonsuza kadar gidiyordu. Kereste fabrikasının önüne üç tane koskocaman paslanmış, boyaları dökülmüş gemi demirlemişti. Fabrika reçine, deniz, pas kokuyor, ısılayan de-

mirler ağaç kıymıklarını, tozlarını havaya savuruyordu. Parlayan, biçen hızarlar, bıçkılar, dişliler, dönen yağlı şeritler, çalışan yüzlerce yağlı adam...

Tardaki adamlar gibi yumuşak, iyi adamları hiçbir yerde görmemişti. Babasının yanında her birisi el pençe divan duruyor, onun ne isteyeceğini daha o söylemeden, bir küçücük deviniminden anlıyorlardı. Mustafanın da bir dediğini iki etmiyorlar, bir şey istemesin, hepsi her yerden paralanıyorlar, hemen istediğini yerine getiriyorlardı. Her öğle yemeğinde de kül kömbesi yapıyorlardı tarı durdurup kıyıda... Bir keresinde, kıyıda keklikler ötüyordu. Mustafanın ağzından bir keklik sözcüğü çıkacak oldu. Tarcıbaşı, durun diye bağırdı, durun uşaklar. Oysaki, aktıkları yer iki dar, yüksek kayalığın arasındaydı. Irmak da bir çağlayan gibi güröldeyerek, savrulurak akıyordu buradan. Kürekçiler, sırıkçılar bir anda tarı kıyıya yanaştırdılar. Tar öylesine bir hızla çarptı ki kıynın kayalığına, az daha bütün zincirler, kendirler paralanıp tar darmadağın olacaktı. Tarcıbaşı, inin, dedi adamlara, birkaç keklik vurun da gelin. Ormandan da mantar toplayın. Az sonra adamlar başları sarkmış on, on beş keklik, bir çuval da mantarları döndüler. Tarcıbaşı kocaman bir ateş yaktırıp bu sefer kendi eliyle Mustafaya kül kömbesi yaptı. Mustafanın o günkü kül kömbesi o kadar hoşuna gitti, o kadar çok yedi ki, o gece sabaha kadar şişmiş, guruldayan karnı yüzünden uyuyamadı. Mustafa daha çok çok şey anımsıyor bu tar yolculuğundan. Kocaman bir karayılanı anımsıyor, bir çınara dolanmış yukarıya doğru, ağacın doruğundaki kuş yuvasına tırmanan... Altından geçerlerken yuvadaki yavrular ağızlarını kocaman açmışlar kıyameti koparıyorlardı. Bir kocaman kuş da tepede fırlanarak dönüyordu, ağacın bir kavak boyu üstünde. İsmail Ağa başını kaldırıncı çınara dolalı çok uzun karayılanı gördü, durun çocuklar, diye bağırdı, şu cücükleri kurtaralım. Adamlar sııkları kıyıya dayayıp tarı o anda durdurdular. Tar daha çok reçine koktu. İsmail Ağanın tabancasını çekmesiyle tetiğe basması bir oldu. Yılan bir an havada tırtıptı bir döndü, sonra da kıynın çakıllarına boylu boyunca upuzun serildi. İsmail Ağa güldü, kurtardık yavruları, dedi. O anda da kıyameti koparan civcivlerin birden şamataları kesildi.

Öteden, Gökburunun önünden, suyun yüzünde üç tane tar gözüktü. Tarlar belli belirsizdiler, suya yapışmışlardı. O çangal bıyıklı tarcıbaşı var ya, Mustafanın önünde de, tıpkı İsmail Ağanın önünde nasıl duruyorsa öyle duruyordu, öyle saygılı, öyle iki eli önüne bağlı, öyle boyun kırarak, konuşurken elini öyle göğsüne bastırarak, beli, sultanımız, ağamız diyerek... Mustafayı da babası gibi koskocaman bir adam sayarak... Sevgiyle dopdolu, sımsıcak kara gözlerle bakarak... Mustafanın bunlar, ölse de yitse de, kemikleri de mezarında çürüse de, bütün bunlar Mustafanın hiç aklından çıkar mı?

Köyün önünden gelip geçen tarcıların hepsi de o tarcılara benziyorlar, öyle güleç yüzlü, çangal bıyıklı, gözlerinin yöreleri kırıışmış, yanık tenli, gözlerini kısarak bakan, kocaman elli, uzun boylu, geniş omuzlu. Bunlar gelip de tarlarını buraya, şu büvetin içine bağladıklarında Mustafa bayram ederdi. Kuş Memetle kale boynuna çıkar, tarların Gökburun kayalığının ardından parlayan suyun üstünde kapkara belirmesini beklerdi. Karanlık tarların küreklerinin inip kalkarken parlamaları ta buraya kadar şavkırdı. Mustafayla Kuş Memet tarları görünce buradan Angıt kayasına kadar bir koşu giderlerdi. Angıt kayasına yılın bir mevsiminde gittikleri yerlerden angıtlar dönerlerdi. Bir tuhaf kuşlardı bunlar alabula renkli. Köyde angıtların yumurtalarını çalmayan çocuk yoktu, bir tek Mustafa dokunmazdı bu yumurtalara, bir de Kuş Memet. Yılanlar da dadanmışlardı yumurtalara, civcivlere. Onun için Angıt kayası yılan kaynardı.

Tarlar büvete gelinceye kadar çocuklar ayakta durup onları gözlediler. Sevinç içindeydiler, kurtulmuşlardı. Şimdi köy birbirine girmişti, Salman ev ev dolaşıp köydeki bütün çocukları kurşunluyordu. Tırtıl Yusuf öteki, kartalların yuvaları bulunan öte yüzdeki kayalığa kaçmış, tatlı canını kurtarmıştı. Kel Mısıktık, Aşık Ali de kaçmışlardı. Hıdıroğlu kurşunu yemişti sağlam. Anası Salmanın ayağına kapanmış, oğlumu değil beni öldür Salman, diye zarılamış, Salman dinlememişti. Salman onu öldürür mü ki hiç, Salman yalnız çocukları öldürür.

"Bak," dedi Mustafa, "bak Memet, şu tarcıya bak. Bak, kim geliyor!"

“Hacı Hasan emmi,” diye bir sevinç çığlığı attı Kuş Memet. Kuş Memedin babası avcıydı. Yıl on iki ay hep ovada dağda gezer, elinde alası, ardında köpeği tazısı, tavşan, keklik, turaç avlar, yöredeki zengin Ağalara satardı.

Mustafa, ta uzakta, tarın üstünde dimdik durup kıyıya bakan Hacı Hasana sesinin var gücüyle buradan bağırdı:

“Hasan emmiiii, Hasan emmii.”

Hasan, Mustafayı görünce sevinip el salladı. Mustafa iki yıldan bu yana, ne zaman bir tar gelip de buraya bağlansa, evde eline ne geçirirse, tereyağı, bal, şeker, pekmez, et, tavuk, soğan hep onlara taşırdı. Buradan gelip geçen bütün tarcılar Mustafayla Kuş Memedi tanırılar çocuklarıymışçasına severler, her gelişlerinde de onları bekler, onlara ormandan armağanlar, çam kabuğundan kendi yonttukları arabalar, ayılar, atlar getirirlerdi. Bir keresinde Hasan emmisi bir çam ağacından yonttuğu küçücük bir çam bardağını ona vermişti, üstüne türlü çiçekler, kuşlar işlenmiş çam bardağın üstüne de Mustafanın adı yazılmıştı. Böyle bir çam bardağın ona armağan edilmesi Mustafayı deliye çevirmiş, bardağa günlerce su koymamış, geceleri bardağıyla birlikte uyumuş, onu her gittiği yere götürmüştü. Şimdi evde Mustafa suyunu yalnız o bardaktan içiyordu. Anası bir gün bardağına su koymayagörsün, çocuk kıyameti koparıyordu.

Tarlar gelip yan yana kıyıya yanaştılar, büvetin ağzında çocuklar durmuş onları bekliyorlardı.

“Vay,” dedi Hacı Hasan kıyıya atlarken, “vay, siz misiniz? Sizin için yanaştık kıyıya, hemen gideceğiz. Vay Mustafa, Memet... Vay kuşoğlan vay! Hele gelin bakalım tara da azıcık konuşalım. Biz hemen gidiyoruz. Fabrikaya geç kaldık.”

“Biz de sizinle geliyoruz,” dedi Mustafa.

“Nereye?” diye sordu Hacı Hasan çangal bıyıklarını sıvazlayarak...

“Aşağıda, Beyin çiftliğinde babam beni bekliyor. Beni otomobille götürmek istediler, ben de, sen git baba, dedim, ben Hacı Hasan emminin tanıyan gelirim. Nasıl olsa birkaç güne kalmaz gelir, dedim.”

“İşte geldik,” dedi Hacı Hasan, “arkadaşım, işte geldik. Haydi binin.”

Hacı Hasan her zaman çocukları tara alıp götürmek, aşağıdaki fabrikanın bulunduğu şehirde onları gezdirmek istemişti. Her zaman da çocukları tara çağırması, varın gidin ananızdan babanızdan izin alın da sizi kasabada gezdireyim, üç gün içinde sizi geri getiririm, demişti. İşte bu sefer çocuklar geliyorlardı. Hacı Hasan buna çok sevinmişti.

"Ananızdan izin aldınız mı?"

Mustafa da, Memet de sevinç içinde güldüler.

"Ohhooo, sen de Hacı Hasan emmi, olur mu hiç, anam getirdi beni buraya. Size teslim edecekti de, işi varmış, siz Gökburun'un orada suyun yüzünde gözükünce geriye gitti. Ben Hacı Hasana çok güvenirim, dedi. O seni Beyin çiftliğine ulaştırır, dedi. Bak, bak, kalenin yöresine bak, oradan gidiyor."

Doğruydu, kalenin yamacını bir kadın yumulmuş tırmanıyordu.

Tara bindiler.

"Köyde ne var ne yok?" diye sordu Hacı Hasan. Çok uzun boylu, esmerdi. Alnunun ortasında büyük bir yara izi, sağ gözünün ucunda da büyük bir beni vardı. Konuşurken hep gülüyordu. En korkunç, ağlanacak bir olayı anlatırken bile gülüyordu.

"İyilik sağlık," dedi Mustafa.

"Mustafanın anasının sana çok selamı var," dedi Memet.

"Aleykümselam," dedi Hacı Hasan. Üstü başı kırmızı çam kabuğuna bulanmıştı. Tar, yoğun bir reçine kokusuyla kokuyordu. Tarlar ne zaman köyün önünden geçseler, gübreyle tıka basa dolmuş köyün içini yoğun bir ağaç, reçine kokusu alırdı. Çam, sedir kokardı ortalık.

"Acele oldu, bu sefer sana bir şeyler getiremedim," dedi Mustafa. "Babam evde yoktu da... Ambarın anahtarı da babamda kalmış."

"Canın sağ olsun bre arkadaşım, bre Mustafam," dedi Hacı Hasan. "Az mı güzel yiyecekler taşıdın bizlere..."

"Çok," diye sevinç içinde güldüler öteki tarçılar. "Mustafayla Memet bizim öz bir arkadaşımız."

"Öz bir arkadaşımız," dedi Hacı Hasan. "Öyleyse bu gece Mustafayla Memede, bizim has konuklarımıza en güzel yemekleri yapacağız. Ne ister, neyi seversiniz çocuklar?"

"Kül kömbesi," dedi Mustafa, dudağını sündürerek.

"Kül kömbesi," dedi Memet, ağzı sulanarak. "Ben hiç yemedim. Öteki tarcılar öyle çok kül kömbesi yapmışlar ki Mustafaya, Mustafa yemiş yemiş karnı şişmiş."

"Kül kömbesi kolay," dedi Hacı Hasan. "Bütün tarcıların işi dağda kül kömbesi pişirmek, bir de mantar aşısı yapmaktır."

"Mantar aşısı da isterim," dedi Mustafa.

"Ben de," dedi Memet.

"Buradan Gökbucak çiftliğine kadar üç günlük yolumuz var. Size üç gün durmadan mantar aşısı yaparız, soğanlı, keklik etli kül kömbesi de..." Adamlarına döndü: "Çocuklar, değerli konuklarımız için keklik eti, soğan, mantar var mı?"

Adamların en uzun boylusu, köse sakallı çekik gözlüsü:

"On bir tane keklik, üç torba mantar, bir sepet soğan, bir teneke peynir, iki teneke yağ... Daha sayayım mı?" diye ustaya tekmil haberi verdi.

"Yeter, sayma," dedi Hacı Hasan. "Değerli, iki gözümüz konuklarımızı demek ki sultanlar gibi ağırlayacağız. Öyle bir şölen çekeceğiz ki onlara... Onlar bize az mı şölenler verdiler. Angıt kayasının dibinde? Onların onuruna biz de... Haydi çekin kürekleri, yolcu yolunda gerek." Sonra döndü, bir an kuşkulanmış olacak ki: "Doğru söyleyin çocuklar, evinizin haberi var mı bizimle geldiğinizden? Eğer yoksa yandık."

Mustafa birden öfkelenerek ayağa kalktı:

"Kalk Memet," dedi. "Biz iniyoruz, gitmiyoruz."

Memedin yüzü sapsarı kesilip:

"Gidelim," diye inledi. "Sonra bizi... Salman..."

Hacı Hasan telaşlandı, o telaşla da Memedin sözlerini duymadı:

"Kızma bre has konuğum, Mustafam, kardeşim, ne dedim ki sana? Ha evinizin haberi var mı, diye sordum. Bunda kızacak ne var canım. Hele otur hele yerine."

O kırmızı saçlı köse adam geldi, Mustafayı kolundan tutup oturttu:

"Kızma ona Mustafa kardeş," dedi. "Bu yaşlı bunak, adam kıymeti ne bilir, it kıymeti ne bilir. İzin almanız ananızdan babanızdan nereye gideceksiniz bizimlen?" Sonra Hacı Hasana

döndü: "Ulan yaşlı kurt," dedi, "bir de Hacı Hasan olacaksın. Sen bu dağlarda boşuna sakal ağartmışsın. Mustafa kardeş sana, anam beni buraya kadar getirdi demedi mi?"

"Ne bileyim ben," diye özür diledi Hacı Hasan. "Yaşlılık çökmüş sere ki ne çökmüş, unutmuşum. Beni bağışla değerli konuğum, Mustafam."

Memet coşkuyla:

"Tamam," dedi, "sizinle gidiyoruz. Mustafa inmiyor. Hacı emmiyi de bağışladı."

Tarclar bıyık altından güldüler, bu da Mustafanın gözünden kaçmadı. İçinde öfkesi gittikçe kabarıyor, dudakları sündükçe sünüyor, Hacı Hasan da onun yanına oturmuş kendini bağışlatmak için durmadan türlü diller döküyordu.

Tarlar büvetten ayrılıp da köyün önünden süzülerek geçtikten sonradır ki Mustafanın yüzü gülmeye başladı. Hacı Hasan da yüreğini incittiği çocuğun gönlünü alabildi diye çok sevindi.

Üç tar arka arkaya düz ovanın ortasından, kalkıp inen kükrekleri ıslayarak akıyorlardı. Irmak gittikçe genişliyor, su aşagılara indikçe sığlaşıyor, bazı yerlerde tar çakıltaşlarına sürünecek gidiyordu.

"Konuklarım," dedi Hacı Hasan, "bu gece tarı Öküz bucağına bağlayacak, ovaya inmenin onuruna kendimize, sevgili konuklarımıza bir şölen çekeceğiz ki orada, felek de maşallah diyecek. Öyle yemekler yapacağız ki konuklarımıza, kıyamete kadar tadı damaklarından gitmesin."

"Kül kömbesi," dedi Mustafa.

"Kül kömbesi," dedi Hacı Hasan. "Kıymetli konuklarımız yeter ki istesinler, kuşsütünü bile bulacağız onlara bu gece. Mademki bin yılın bir başı bizi deyi gelmişler."

"Kül kömbesi," dedi Kuş Memet.

Hacı Hasan gözlerini Mustafanın gözlerinin içine dikti, uzun uzun baktı. Acaba sorusunu sorsa Mustafa gene alınır mıydı? Köyün önünden geçerlerken, köyden olağandışı bir gü-rültü geliyordu. Bir hayhuydur köyü doldurmuştu. Tarlar epeyi aşagılara indikleri, köyden uzaklaştıkları halde köyün uğultusu daha koygunlaşarak onların ardmdan geliyordu.

Sonunda merakını yenemedi:

"Gönüllenne değerli konuğum ama, sana bir şey soracağım, gücenme alınma, sizin köyde bir olağandışılık var, önünden geçerken orada bir kıyamet kopar gibiydi, dinle, bak, köyün uğultusu daha geliyor, bir şey mi oldu da köyde?" diye sordu.

Mustafa bu soruyu hiç beklemiyordu, birden başına kaynar kazanlar döküldü.

"Yok," diye bağırdı, "yok. Köyde hiçbir şey olmadı."

Sonra başını önüne eğip somurtkan, utangaç düşündü. Tarcıbaşı Hacı Hasana bir yalan uydurmalıydı ama, beceremeyecekti. Bir süre kendi kendisiyle cebelleştikten sonra gülümseyerek başını kaldırdı, ben yalan söylüyorum ya, sen var anla bütün bunları, kusura kalma da, der gibiydi.

"Köye dün gece eşkıya Zalımoğlu Halil geldi, onun gürültüsü olacak."

"Niye gürültü ediyorlarmış ki, eşkıya Zalımoğlu köye geldi diye?"

Mustafa artık yalanı rayına oturtmuştu, bundan sonra hiç durmadan, masal uydurur gibi yalan uydurur, herkesi de uyutabilirdi.

"Zalımoğlu dün gece köye gelmiş, Memik Ağanın oğlu Musluyu istemiş, köylüler de vermemişler. Onun gürültüsü olacak. Biliyor musun, Muslu, Zalımoğlu onu bulup da öldürmesin diye her gün bir evde saklanıyor."

"Bilmiyorum," dedi Hacı Hasan.

Mustafa baştan başlayarak sonuna kadar Memik Ağa Zalımoğlu hikayesini anlattı, sonra da Muslunun acıklı hikayesine geldi.

"Evleri basıldığında Muslu arka pencereden kendini dışarıya sarkıtıp kayalıkların üstüne inivermiş, varmış Memet Efendilerin evine, kurtarın, demiş, Zalımoğlu Halil babamı, anamı, bizim evde kim varsa öldürüyor, demiş. Daha ortada hiçbir şey yokmuş ki, daha Zalımoğlu eve kurşun sıkmamış ki, daha Zalımoğlu eve ateş vermemiş ki, ama Muslu daha önceden Zalımoğlunun babasını öldüreceğini, ocaklarını söndüreceğini biliyordu. Daha evleri basılmadan, ocakları söndürülmeden..."

"Söndürülmeden," diye yineledi Kuş Memet.

"Bize, çocuklara geldi, korkuyordu Muslu, ödü kopuyordu, babamı kökçü öldürecek, dedi."

"Hangi kökçü diye sorduk ona," dedi Kuş Memet.

"Zalımoğlu Halil, dedi," diye sözünü sürdürdü Mustafa.

"Zalımoğlu Halil."

"Ne biliyorsun, diye ona sordu Tırtl Yusuf."

"Gözlerini gördüm Halilin, dedi Muslu. Gözlerini görünce her şeyi anlamış."

"Mustafa da Salmanın gözlerini..."

Mustafa hışımla ona bakınca Memet sözünün gerisini yutuverdi. Dudaklarını sıkı sıkıya kapatıp sustu. Baltayı taşa vurduğunu anlamıştı.

Mustafa sesi karıncalanarak sözünü sürdürdü, daha Memede ters ters bakarak:

"Anlayınca da, onlar evi sarınca da hemen pencereden atlamış, kaçmış. Ötekiler de basmışlar ateşi konağa, basmışlar kurşunu Memik Ağaya..."

"Kim?"

"Zalımoğlu Halil, öteki kökçüler."

"Hepsini öldürdüler, yaktılar. O evde kim varsa hepsi kömür oldu."

"Ağaca da kurşun sıktılar da, ağaçtan da kan aktı. Ağacı da yaktılar da ağaç da bağırdı, çırpındı, kaçmak için uzandı ya, kökünden kopamadı."

"Dalları yapraklarıyla göğü çırmalıyormuş ağaç, bir yandan yanarak, bir yandan bağırıp kanayarak, kanı su gibi çığlıdıyormuş yalımların ışığında, yokuştan aşağı ırmağa doğru. Sabahleyin ırmağa varmış bakmışlar ki, Hava Ana söyledi, o hiç yalan söyler mi, ırmak kızıl kana kesmiş, köpüklü, kan köpüklü kıpkızıl akıyormuş ağacın kanından... Ağacın dalları, kuş kanatları gibi can havliyle göğü, inip inip kalkarak çırmalıyormuş. O kadar çırpınmış, o kadar göğü çırmalamış, dalları öylesine delirmiş ki, ağaç gene de topraktan kopamamış, hep kanamış, yarısı da yanmış..."

"Bütün köylü bunu gözleriyle görmüşler. Babam da görmüş."

"Herkesin babası anası görmüş," dedi Mustafa. "Sonradan Zalımoğlu bize geldi bir gece, onlar konuşurlarken duydum.

Zalimoğlu diyordu ki, hiçbir şeye acımadım, bu korkudan, acıdan deliren ağaca acıdığım kadar... Ben hiçbir ağacın ölümden kurtulmak için böylesine çırpındığını, kökünü alıp gitmek için böylesine delirdiğini görmedim. Bütün bir ömür boyunca ağaç kestim, kök söktüm, bir ağacın kaçmak için, yerin altından köklerini böylesine çatır çatır sökenini görmedim. Ağaç orada, avlunun köşesinde, kayalığın dibinde yanarken, bin kolunu açmış çırpınıyor, bin ağzını açmış bağılıyor, inliyordu. Hikmeti Hüda, bedeninden şakır şakır insan kanı gibi kan akıyordu. Bizim arkadaş Kısacık Hacı da inadına durmadan kurşun düşüyordu ağacın gövdesine. Ağaç kurşunu yedikçe kam şakırdıyordu."

"Hava Ana, onu cinler tutunca hep böyle anlatır o ağacı," dedi Memet.

"Hep böyle," dedi Mustafa. "İşte Memik Ağamın oğlu Muslu kaçınca evden doğru Osmanın çukuruna girmiş, oraya bir iyice saklanmış. Bir de bunu gören Salman..."

"İşte o Salman," dedi Memet, "Mustafa da onun gözünü gördü."

Mustafanın kaşları çatıldı, ısıklık gibi sesle:

"Sözümü kesme Memet," dedi. Memet telaşlandı, ne yapacağını bilemez, sustu.

"Salmanın yepyeni bir filintası var. Salman var ya, tepeden tırnağa fişeklik kuşanır, bütün bedeni, baştan ayağa hep fişeklik."

"Koskocaman iki tabancası, uzun iki tane hançeri de var," dedi çabuk çabuk Kuş Memet.

Mustafa aynı çabuklukla, gözlerini de ona belerterek sözü ağzından aldı:

"Dürbünü de var," dedi. "İşte Salman sabaha kadar Osmanın çukurunun dibindeki Musluyu beklemiş. Çukura da kimse yaklaşamaz, Salmana da..."

"Zalimoğlu, Osmanın çukurundan da çok korkmuş, Salmandan da..."

Hacı Hasan, öteki tarcılar apışıp kalmışlar, bu bildikleri hikayeyi yeni baştan, yepyeni bir biçimde anlatmaktan, coşkudan solukları taşmış çocukları şaşkınlıkla, bir eski destancıyı dinler gibi dinliyorlardı.

"İşte o gece herkesi öldüren Zalımoğlu kökçü Halil, Muslunun gittiği yeri bulmuş, bulmuş ama korkusundan yanına yaklaşamamış."

"Onu da sonra öldürürüm, demiş de gitmiş."

"Ondan sonra, her on beş günde bir..."

"Köye gelir Zalımoğlu."

"Köylüden Musluyu ister."

"Musluyu bulmak için evleri de basar."

"Bulamaz ki..."

"Nasıl bulsun ki..."

"Muslu her gece başka bir evde uyur."

"Ne bilsin hangi evde uyuduğunu Zalımoğlu onun."

"Köyün bütün evlerini de arayacak olmuş..."

"O gece evden eve, evden eve..."

"Kaçırdılar Musluyu..."

"Bir gün nasıl olsa yakalayıp öldüreceğim Musluyu..."

"Demiş ki Zalımoğlu, ben eşkıyayım, kefenim nasıl olsa boynumda asılı, yemin ettim, ant verdim yüce Tanrıya ki, o Memik Ağa zalımının zürriyetini keseceğim ki şu insanlığın içinden, bir daha insan soyunu öyle aşağılamasınlar."

Şimdi işte, dün gecedен beri on beş kişiyle köyü Zalımoğlu bastı, Musluyu bu sefer bulup öldürecek, köylü onun için toplanmış caminin önüne. Mustafayla Memet akıl etmediler ki, eğer akıl etselermiş Musluyu da alıp yanlarına, tarlara getirir kaçırabilirlermiş.

"Keşki kaçırıp da buraya, canını kurtarsaydık Muslunun."

"Keşki," dedi Memet.

"Siz onu da tara alır mıydınız?" diye Hacı Hasanın gözlerinin içine bakarak sordu Mustafa.

"Alırdık," dedi Hacı Hasan. "Senin için değil mi, sevgili komuğumuz, hiç almaz olur muyuz?"

"Sen," dedi Mustafa, "sen Zalımoğlundan korkmaz mısın?"

"Korkmam," dedi Hacı Hasan. "Allaha borcumuz bir can, onu da nasıl olsa bir gün alacak."

"Sen Salmandan da korkmaz mısın?"

"O da kim?" diye gene gülerek, yumuşacık sordu Hacı Hasan.

"Salman," dedi Memet, "Mustafamn babasının öz bir oğlu... Oğlu ya, onu ya, Mustafanın anası onu doğurmamış. Gökte ne kadar kartal varsa hepsini, hepsini öldürdü. Üç gün içinde dağlar, kayalıklar, köyün içi kartal ölüleriyle doldu... Sonra da tay..."

Mustafa onun omuzuna sert bir yumruk indirdi:

"Gökteki bütün kuşları, yerdeki insanları hep vuruyor, gerçekten sen ondan hiç korkmaz mısın?"

"Korkmam," dedi Hacı Hasan, gene gülerek, kendine güvenmiş.

"Öyleyse senin öyle uzun, kocaman tüfeğin, öyle çok kurşunların, hançerin, tabancan var mı?" diye sordu Memet.

"Çoook," dedi Hacı Hasan. "Hiç tarcı adamın, dağlarda, sularda gezen adamın silahı olmaz mı?"

"Sen Osmanın çukurundan da korkmazsın."

"Korkmam," dedi Hacı Hasan.

"Sen kanayan yanık ağaçtan da korkmazsın."

"Korkmam," dedi Hacı Hasan, sevinç içinde kahkahayı attı. Öteki tarcılar da çocuğun sorularına kahkahadan kırılıyorlardı.

"Sen Allahtan da..." diyecek oldu Kuş Memet, onun hemen ağzını kocaman, reçine kokan eliyle kapattı Hacı Hasan. Avucundaki nasırlar çocuğun yüzünü acıttı, yüzünde korkuyla:

"Allahtan herkes korkar," dedi.

"Korkar," diye onu onayladı Mustafa, Memedin zııırlığına kızarak.

Tarlar derin, yeşil bir yerine geldiler ırmağın. Burası bir göl gibiydi. Kıyılarını da söğütler, ılgınlar almıştı, dalları suya kadar sarkmış. Bu göl gibi yere düşünce kendiliğinden akamadılar, kalkıp küreklere yapıştılar.

Köylü camının önündeki alana birikmiş, her kafadan bir ses çıkıyor, kimi bağılıyor çağırıyor, kimi sövüyor, kimi dövünüp çırpınıyor, kimi de ağlıyordu. Dün geceden bu yana köyde hiçbir çocuk kalmamış, Salman köyün üstüne kurşunları döşemeye başlar başlamaz köyün bütün çocukları giz olup ortadan bir anda silinip gitmişlerdi. Babaların, anaların kimi bunun farkına ilk akşamdan, kimi gece yarısı, kimi de sabahleyin varmış-

lar, köyün içine, dağa, kale boynuna çocukları aramaya çıkmışlar, bir tek çocuğu bile bulamamışlar, sonra da caminin önündeki alana işte böylece birikmişler, dertlerine bir umar arıyorlardı. Köylü caminin alanında çalkanır dururken, öteden, arkasındaki iki koruyucusuyla İsmail Ağa, altındaki doru atı harlamış, kantarması köpük içinde, at terden kapkara kesilmiş sökün etti, kalabalığı yararak, onları görmeden doğru konağına vardı, hemen atından atlayıp koşarak merdivenleri çıktı:

"Zero," diye bağırdı, ürkütücü bir sesle. "Zero!"

Zero hemen sofaya çıktı, başı kara çatkılıydı, gözlerine de yaş dolmuştu:

"Buyur Aşam."

"Doğru mu olan bitenler?"

"Doğru," diye boynunu büktü Zero.

"Sabaha kadar bütün köyü kurşun yağmuruna tutmuş öyle mi?"

"Öyle," dedi Zero. "Bütün köy sabaha kadar gözünü kırpmadı. Köylünün çoğu da bizim buraya doluştular az önce gittiler buradan..."

Bir türlü, Mustafa da ortada yok, diyemiyordu kocasına. Dün akşamdan beri Mustafa yitti demeye korkuyordu. Biliyordu, Mustafanın yittiğini duyan İsmail ortalığı biribirine katacaktı.

"Bu oğlan delirmiş, aklını mı oynatmış?" diye dişlerinin arasından ıslık gibi sordu İsmail Ağa.

"Bilemem Aşam," dedi Zero. "Böylesi bir iş de hiç başımıza gelmemişti."

"Nerede o şimdi?" diye sordu İsmail Ağa, orada dikilmiş kalmış, eğri bacaklarında sarı çizmeleri parlayan Süllüye.

"Aşağıda, odada uyuyor," dedi Süllü gülerek. "Hiçbir şey olmamış gibi uyuyor."

"Git çağır onu bana," dedi Ağa.

"Baş üstüne."

Yanına yönüne bir süre göz gezdiren İsmail Ağa unuttuğu bir şeyi anımsamaya, yitirdiği değerli bir şeyi bulmaya çabalar gibiydi, birden yüzü gevşedi, yumuşadı, çatık kaşları açıldı, gözleri ışıdı, bir sevincin gölgesi bedeninden geldi geçti:

"Mustafa nerde?" diye sordu gülümseyerek.

Zero karşılık vermedi, yere baktı.

İsmail Ağanın gülümsemesi dudaklarında dondu:

“Mustafa nerede?” diye kükrer gibi konuştu.

Zero başını kaldırdı, gözleri yaş içindeydi:

“Dün gecedен beri yitti o. Süllü, ötekiler, herkes dün ak-

şamdan bu yana köyde aramadık yer bırakmadık, hiçbir yerde

yok Mustafa...” Sesi korku doluydu, bir ağıt, bir inilti gibiydi.

“Memet de yok ortalıkta. Başka çocuklar da...”

İsmail Ağa yıldırım la vurulmuş a dönüp:

“Eyvah,” diye bir ses çıkardı, sanki yüreğ i kopmuş tu bu

eyvahla birlikte. Kopmuş, ağzından dışarıya dökülmüş tü.

Kendi yöresinde birkaç kere döndükten sonra duvarın dibine

ancak varabildi, köşedeki sedire kendini bir külçe gibi bırak-

tı, yüzü kül kesilmiş ti. Aklından türlü olasılıklar geçiyor, bir

türlü kendine gelemiyor, aklını toparlayamıyordu. Salmanın

bu deliliğini bir türlü anlayamıyor, Mustafanın yitişine de bir

anlam veremiyordu. Bu Salmanın kendisine yaptıkları neydi

böyle? Aklı, olanı biteni almıyordu. Öfkesi bir son kerteye çı-

kıyor, bir iniyordu. Bir yüreğini Mustafadan dolayı onulmaz

bir karanlık, korku basıyor, bir korkusu yeyniyor, içine bir

ışık serpiliyordu. Bu oğlan da nerede kalmış ti? Başını kaldı-

rınca karşısında kararmış, sert yüzüyle Salmanı gördü. Bu

yüzden ilk olaraktan İsmail Ağa ürk tü ve içine hemen o anda

kurt düştü. Bu yüz bir şeye karar vermiş, hiçbir zaman bağış-

lamayacak, kesin, ustura ağzı gibi, acımasız bir yüzdü. Onu

bu durumda görür görmez İsmail Ağanın aklı başına geldi,

öfkesi birden geçti:

“Yavrum Salman,” dedi yumuşacık, şefkatli, “oğlum be-

nim, ne oldu sana böyle de... Bu gece dağa çıkmış sabaha kadar

köyü kurşunlamışsın. Ne oldu sana böyle? Bir iş mi geldi başı-

na? Söyle bana evladım.”

Salman başını yere eğmiş, karşısında öyle duruyordu. Sarı

biyıklarını iğne ucu gibi incecik burmuş, uçlarını da yukarı

doğru kıvrmış tu. Onun böylesi biyıklarını İsmail Ağa ilk ola-

raktan görüyordu. Ayaklarına da sarı bir çizme çekmiş ti, kö-

rüklü. Fişeklikler gene çaprazlama, hançerleri gene boyu kadar

uzun, kuşağından sarkıyordu. Şalvarı mavi İngiliz kumaşın-

dandı, Antakyadan getirilenlerden. Dürbününü de değıştirmiş, daha uzun yeni bir dürbün almıştı.

Salman başını yere dikmiş, karşılık vermiyordu.

“Ne oldu sana yavrum, niye karşılık vermiyorsun bana, niye bir şey söylemiyorsun babana?”

Salmanın belli belirsiz karşısında titrediğini sezinledi. Yanakları da seyiriyordu durmadan, kaşları da sert çatılmıştı.

“Konuşmayacak mısın oğlum, Salmanım?” İsmail Ağa git-tikçe öfkeleniyordu. “Sen köyü kurşunlarken oğlum, Salma-nım, kardeşin Mustafa da ortadan birdenbire yitivermiş. Ne ol-du kardeşine acaba?”

Salman gene karşılık vermiyor, dişlerini parçalarcasına sık-tığı yanaklarının etlerinin kasılmasından belli oluyordu.

“Biliyorsun,” dedi ayağa yumuşacık kalkan İsmail Ağa, “biliyorsun oğlum, Mustafaya bir şey olursa, onun başma bir iş gelirse, biliyorsun bunu, ben yaşayamam, sen bunu herkesler-den iyi biliyorsun, yavrum, Salmanım, oğlum benim. Mustafa-ya bir kötülük edeni de yaşatmam. Şimdi söyle, durup durur-ken niye köyü bir gece sabaha kadar kurşun yağmuruna tut-tun? Sana bir şey söylemiyorum, sebebini merak ediyorum. Bu-nun sebebini bir oğlu babasına söylemez ini? Babası evinde yokken, evin büyüğü, sorumlusu büyük oğlu olmuşken, köy ona, ev ona emanet edilmişken, büyük oğlu da gider de babası evde yokken, köyü bir gece sabaha kadar kurşunlar mı? Baba da bunun sebebini bilmezse, soran köylüye, duyan candarma-ya ne söyler ki? Sen bunun sebebini babana söylemeyecek mi-sin yavrum?”

Gözlerini kaldırdı, Salmanın yüzüne dikti. Salmanın yüzü kıpırtısız, kapkaraydı, hiç değışmemiş, salt boncuk boncuk ter-lemiş, durmadan da terliyordu.

“Peki yavrum, hier şeyden vazgeçtim, var sebebini söyleme köyü niçin kurşunladığının, onu nasıl olsa araştıra sora bir gün öğreneceğim, sen bana, senin köyü kurşunlamanla Mustafanın yitiş arasımda bir ilişki var mı, bunu söyle babana yavrum. Bili-yorsun, oğlum Mustafanın başına bir iş gelmişse...” Sesi dü-ğümlendi, boğazına bir yumruk geldi tıkandı, az daha konuşsa boşanacaktı, sustu, gene gözlerini onun yüzüne dikip bekleme-

ye başladı. Salmanın bedeninden bütün kanı çekilmişti sanki. Öyle kaskatı, soğuk, taş gibi duruyordu. Eğer durduğu yerde zırl zırl terlemese, bu adamın canı yoktur derdin. Bu bekleme, belki bir yıl kadar uzun geldi İsmail Ağaya. İçinden şu Salmanı ayağının altına alıp da çiğnemek, kemiklerini kırmak geçiyordu o konuşmadıkça... Sonra birden ayağa kalktı, onun sol omuzundan tutup sarstı:

“Konuşmayacak mısınız?” diye alaylı bir sesle sordu, “kartallar yiğidi? Şu senin elindeki tüfekte üç yıl kim senin kadar kurşun yaksaydı, değil kartalı sineği bile indirirdi havadan. Eline bir tüfek geçince kendini Hazreti Ali sandın herhalde yavrucuğum. O tüfeği eline kim geçirseydi, arkasında da böyle bir babası olsaydı, değil bir küçücük köyü kurşunlamak, gider de koskocaman Adanayı basardı. Tüfek yiğitliğini, kurşun yiğitliğini bizim memlekette yiğitlikten saymazlar. O senin tüfeğimi bir çocuğun eline versem, o da, isterse bütün köyü öldürebilir. Yiğit dediğin adam işte şöyle yeke yek, seni şöyle bir tutsam kaldırır şuraya atarım... Bir şey sandım kendini de, eline bir tüfek alınca... Köy basıyor benim aslan yiğit oğlum...”

Sesi gerilmiş bir tel gibi, kırılacakmış gibi titriyordu.

Sustu, karşısına geçip Salmanı tepeden tırnağa süzmeye başladı, şöyle yukardan aşağılayıcı, bir böceğe bakar gibi bakarak. En sonunda arkasını dönüp içeriye girerken:

“Şunun üstündeki silahların hepsini alın, üstünde bir hançeri kalsın, bakalım gene dağa çıkıp koca bir köyü, kendi evini kurşunlayacak mı?” dedi gülerek.

Süllü, Hasanla Hüseyin hemen koşup onun omuzundaki filintayı, tabancalarını, hançerinin birisini, fişeklikleri soyup aldılar, yere yığıdılar. Bütün bu işlemler olurken Salman hiç yerinden kıpırdamamış, öyle taş gibi olduğu yerde kalakalmıştı.

“Bu adam bundan sonra ölünceye kadar beni beklemeyecek.”

İsmail Ağanın alaycı sesi bu sefer ağı gibi korkunç bir öfkeydi.

Adamlar onu soyup bitirdikten sonra Salman bir süre yerde üst üste yığılmış silahlarına baktı, sonra da boynunda kalmış dürbünü çıkarıp onların üstüne koydu, gene öyle taş gibi,

dimdik, merdivenlere ağır ağır yürüdü, indi gitti. İsmail Ağa yukardan, onun avlu kapısını usulca kapattığını duydu, iyi yapmadım bu işi, iyi etmedim bunu Salmana, silahlarını elinden ahp onu koruyuculuğumdan çıkarmamalıydım, kim bilir nereden esti de köyü kurşunladı Salman, kim bilir ne oldu da bu işi yaptı, işin özünü öğrenmeden bu kadar kınıcı olmamalıydım çocuğa karşı, kim bilir o sersem Mustafa başını alıp nereye gitmiştir, kim bilir, diye düşündü, yaptığına pişman oldu ama geriye dönemezdi.

Salmansa, kolları yanlarına düşmüş, camiye aşağı sallanarak yürüdü. Sanki az ilerdeki kaynaşan kalabalığı görmüyordu. Kalabalık onu görünce, herkes soluksuz kesildi. Kimseden en küçük bir çıt çıkmadı. Delikanlı hiç sağına soluna bakmadan onların üstüne yürüdü. Kalabalık kılıçla biçilmişçesine ortadan ikiye ayrıldı, Salman ortadan geçti. Ceyhan ırmağının kıyısına vardı, yarıları aşağı inip mezarlığı geçti, burunda bir an durup köye uzunca, düşünür gibi yaparak baktı, sonra kayalığa yukarı, yörebe vurdu gitti.

O gözden ırayınca sesi soluğu kesilmiş kalabalık birden canlandı, gene kaynaştı, gene her kafadan bir ses çıkmaya başladı. Her an kalabalığa yeni bir haber geliyor ve her yeni gelen haber kalabalığın heyecanını bir kat daha artırıyordu.

"Şuna bakın hele şuna..."

"Şu boyu devrilesi Salmana."

"Çıyan suratlıya da..."

"Şu soğuk yılan gözlüye."

"Tüfeğini almış elinden onun..."

"İsmail Ağa..."

"Alır ya..."

"Sabaha kadar köyü kurşunlar mı?"

"Bir koca köyü..."

"İşte böyle olur sonu."

"Silahları da soyulunca sırtından."

"Islak bir it eniğine dönmüş."

"Burnu inmiş."

"Süngüsü düşmüş."

"Başını almış da dağa yukarı vurmuş da gider."

"Yolu önüne almış da..."

"Dağa yukan vurmuş da..."

"Cehennem de dibine gider."

"Çocuklar da bunun nesinden korkuyorlar ola?"

"Şuna bakın şuna!"

"Boyu da bir karış."

"Gözleri de şaşı."

"Dünyaya dört mört bakan."

"Yılan da gözlü..."

"Dağarcık yüzlü..."

"Küp kanlı..."

"Patlıcan burunlu..."

"Silahları da sıyrılnca sırtından, derisi yüzülmüş gibi."

"Çöp boyunlu..."

"Lildirim likli..."

"Burnu sümüklü..."

Tüfeği sırtından alınınca, fişeklikleri soyulunca bir avuç kalmış. İnsan sümüğüne kıyıp da şunun suratına atar mı ki? İnsam insan eden at ile pusat, bir de kısırak sağrılı avrat. Salmanın atı vardı, silahı vardı, avradı yoktu. Avradı da vardı ya, sattı onu İsmail, iyi ki sattı al tayı İsmail Ağa... Ağzı var dili yok tayı orospu etmiş kullanıyordu. Ya hayvan sevmiyorsa bu çirkin, selli domuzu? Dili yok derdini söyleyemez ki... Nasıl da başını geriye çevirip çevirip arkasında Salmanın neler yaptığına bakıyordu, al tay, fıkara, mahzun, kederli, anlamayan gözlerle...

"Belki de hoşarlanıyordu tay ondan."

"Hiçbir tay hoşarlanmaz ondan."

"O pis insandan."

"At, atın işinden..."

"O işinden..."

"İnsan, insandan hoşlanır."

"Kim bilir belki at da..."

"Günahtır kısıraklarla insanların cima etmesi."

"Hoca söylemedi mi?"

"Kuranda yazmıyor mu?"

"Al tay ondan korkuyordu."

Elinde tüfek varken herkes de, kartallar da, kuşlar da, İsmail Ağa da, çocuklar da ondan korkuyorlardı. Herkesler de... Zalımoğlu Halil de ondan korkuyormuş da, köye uğrayamıyormuş. Yoksa, diyormuş Halil, o Salman olmasa, Kürt İsmail benim için bir hiç, onun evini basarım, avradı Zeroyu da dağa kaldırır, konağını yakarım, gözlerini çıkarırım, aaah, o namussuz, bir taş gibi konuşmayan Salman olmasa.

"Şimdi elinden aldı tüfeğini onun İsmail Ağa."

"Zalımoğlu köye gelir mi ki?"

"Evleri yıkar, ocakları..."

"Söndürür mü ki?"

"Kadınları kızları dağa..."

"Kaldırır mı ki?"

"Çocukları süngüsüne geçirip öldürür mü ki?"

Kimse bunun gibi olmasın, bu Salman laneti gibi. Kendini köyün, koca gözü kanlı Beyler Çukurovasının yüce Tanrısı sanıyordu. Sabaha kadar da bir köyü kurşun yağmuruna tutar da, çocukların gözlerine o çakır, o yılan, o pörtlek, o ağı yeşili gözleriyle bakar da çocuklar da ondan korkup kaçmazlar mı?

"İmi timi bellisiz çocukların dün gecedен bu yana..."

"Bir tek çocuk yok ortada."

"Nereye kaçmışlar?"

"Korkularından kendilerini toptan yarlardan aşağı atmasınlar!"

"Korkudur bu!"

"Korku ölümün kardeşidir."

"Ve hem de öz bir kardeşidir."

"Ne olursa insana."

"Nereden bir kötülük gelirse..."

"Hepsi korkudandır."

"Çocuklar onun gözlerinden ürüyorlardı."

Dün gecedен bu yana hiçbir çocuk yok ortada. Kaleye baktı çoban Veli, kalede yok. Ya çocuklar nereye saklandı? Öte yüzün mağarasına gitti delikanlılar, yalnız sarkmış yarasaları görmüşler. Ta Gökburundan Endelin altına kadar her yeri aradı atlılar, çocuklar yok. Alıçlı koyağı, Dede türbesini, Adaçayı, ırmağın öte geçesini aradılar, kimsecikleri bulamadılar.

Gün kuşluk olup öğleye vardı, çocukları aramaya gidenler hep eli boş dönüyorlardı. İsmail Ağa atlılar çıkarmıştı sağa sola, bir atlı sürüsü yayılmıştı ovaya, dağa... Çocukların en küçük saklanma olasılığı olan yerlere atlılar doludizgin uçuyorlardı. İsmail Ağa odasına kapanmış çıkmıyor, eli yüreğinde, çocukları aramaya çıkanlardan haberler geliyordu. Alandaki kalabalık da süreler geçtikçe heyecanlanıyor, öfkeleniyor, meraklanıyordu. İkinci oldu, gün kavuştu, çocukları aramaya çıkanlar hep eli boş dönüyorlardı. Ve alandaki kalabalık yemek yemek, su içmek için bile yerinden kıpırdamıyordu. Çocukları aramaya çıkan her kişi geldikçe Salmana karşı öfke artıyor, homurtular, konuşmalar kalabalığın bu yanından girip, öbür yanından çıkıyordu.

"Canavar..."

"Bu canavarı da insan belledik..."

"Bu Salmanı."

"Anası da İsmail Ağanın ilk karısıymış!"

"Bütün bu yalanı da çıkaran..."

"Çıkaran da Salman."

"İnanan da biz."

Yolda bulmuşlar bu kokarı. Bit yemiş onu. Zero diyordu... Üstünde öyle bir kaynaşıyordu ki bit, kurt, avuç avuç, Allah göstermesin. Bitleri sıyrınca teninden altından cılk yaralar çıkmış. Cılk kurtlu, irinli, her bir yeri lime lime, etleri ulmuş, dökülüyor...

"Bir de önüne gelene ben İsmail Ağanın öz bir oğluyum, diyor."

"Sen İsmail Ağanın öz bir iti olamazsın."

"Bir de anamı Urfanın Haranında, anam Arap şeyhlerine kaçarken babam anamı öldürdü."

"Bunu diyen kim?"

"Bunu diyen Salman."

"Anası Arap Paşasının kızıymış."

"Tuzlayım da kokma çingene!"

"Bunları da uyduran kim?"

"Uyuz Salmanları da..."

"Dal Emine..."

"Uydurur ya... Uydurmaz mı?"

"Dal Eminenin yüreğinde c var."

"lse de yitse de onulmaz..."

"Bitmez tükenmez c var."

"lene dek kapanmayacak yarası var."

"Dal Emine ölse de yitse de unutmaz Kürt İsmaili."

"Mezarının üstünde de Dal Eminenin..."

"Ot yerine Kürt İsmail c biter."

"iek yerine üç açar onun mezarında..."

"O uydurmasın da kimler uydursun böyle işleri?"

"Ne oğlu, ne bir şey..."

"Hiç İsmail Ağanın oğluna benziyor mu alamet?"

"Bu insan kakını..."

"Bu kokarca..."

"Bu solucan..."

"Bu engerek..."

"Nasıl İsmail Ağanın oğlu olurmuş bu kst?"

"ingene."

"ingeneye kurban olsun bu sıçan."

"ingene de insan."

"Dal Emine Salmana avrat..."

"Olsun hele..."

"Olsun da görsün hele..."

"Al taydan sonra..."

"İsmail Ağa da al tay gibi..."

"Al tay gibi de Dal Emineyi..."

"Eşek tüccarlarına satar."

"Bu kokarca da kudurur..."

"Onun da gücü milletin çocuklarına yeter, ocuklara..."

"Sabilere."

"Ya fıkara sabiler..."

"şimdi neredeler ola?"

Belki de... Dilleri varmıyordu. Belki de çocuklar şu yarlar-
dan kendilerini teker teker suya atmışlardı. Koca ırmak almıştı
da onları götürmüştü Akdenize kadar. Koca balıklara yem ol-
muştu köyün tekmil çocukları şimdi belki de... Türlü kötü ola-
sılıklar düşünüyorlardı ya, bu olasılıkları hiçbir biçimde söze

dönüştürmüyorlar, ellerinden geldiğince soğukkanlı olmaya, kötü düşünceleri yanlarına uğratmamaya çalışıyorlardı.

Gece yarısına doğru alana ateşler yakıldı. Alandaki kalabalıktan ayrılanlar, yalnız artık dayanamayıp çocuklarını aramaya çıkan analar babalar kardeşler, akrabalar. Atlılardan birisi gelip birisi gidiyor, çocuklardan en küçük bir izi bulan çıkmıyordu onlardan. Böylece, bekleye bekleye gözleri dört olarak sabahı ettiler. Çocuklar yer yarılmış da yerin dibine geçmişlerdi. Koca bir köyün çocuklarından en küçük bir iz bile yoktu.

Tanyerleri atıp ortalık ışıdığında alandaki yarı donmuş kalabalık birden canlandı, bir curcunadır ortalığı aldı ve toptan İsmail Ağanın evinin önüne yürüdüler, gelip avlu kapısında durup beklediler. İsmail Ağa dışarıya çıktı. Kalabalık ondan umar bekliyordu.

"Ne oldu çocuklarınıza İsmail?" diye sordu kalabalıktan bir yaşlı.

"Tuhaf," dedi İsmail Ağa sapsarı yüzüyle. "Bir koca köyün çocuğu böyle hep birden nereye gider?"

Aynı yaşlı adam:

"Sen onu bize soracağına kıymetli evladın, köyü kurşunlayan uğursuz Salmana sor."

"Benim oğlum da yitiklerin içinde," dedi, şaşırmış İsmail Ağa.

"İyi olmuş," dedi aynı yaşlı adam. "Sana müstahak. Yollar-dan çingene mi, gavur mu, ne olduğu belirsiz çocukları toplar, onlara da gözün gibi bakar, oğul edinirsin, işte sonun böyle olur İsmail. Bütün köyün çocuklarını alır da, dağa götürür de, bir bir kurşuna dizer, senin tek oğlun da içinde İsmail."

İsmail Ağa dili tutulmuşçasına, birkaç kere ağzını açtı kapadı ama bir şey söyleyemedi, kocaman elleri öyle havaya dua eder gibi açılmış kaldı.

"Senin hakkında Dal Emineylen kıymetli oğlun Salman neler uydurup da Çukurovaya yayıyorlar, bir duysan İsmail, bir duysan dudakların uçuklar."

"Ben ne yapayım sütsüze, soysuza Mahmut Ağa," dedi ellerini havadan indiren İsmail Ağa.

Sonra gene yaşlı, değirmi apak sakallı Mahmut Ağa konuştu:

"Millet," dedi, "bu Kürt ne yapacağını şaşırmış, bundan hayır yok, biz kendi başımızın çaresine kendimiz bakalım. Haydin yürüyün, dağlara, bellere, ovalara düşüp Salman yiğidinin öldürdüğü çocuklarımızın ölülerini arayalım."

Yaşlı adamın çimeni yeşil gözleri kıpkırmızı olmuştu. Yitikler içinde beş tane torunu vardı.

"Bakın, bakın, o kahraman Salman hiç ortada görünüyor mu? O kadar çocuğu yedikten sonra kim bilir başım alıp da nereye kaçtı?" Kalabalığın üstüne sopasını salladı: "Yürüyün!"

Kalabalık sessizce yürüdü, köyü çıkıp öte yüze vardılar ve buradan, kimi kayalıklı dağa, kimi ovaya, kimi kale boynuna, kimi ırmak kıyısına, çocukları aramak için dağıldılar.

Atlılar, yayalar, analar babalar, kardeşler yazıya yabana düşmüşler, bağıra bağıra çocukları arıyorlardı. İsmail Ağa da beklemeye daha fazla dayanamamış, o da bir ata atlamış sürmüştü ovaya. Nereye gittiğini, ne yaptığını bilmeden oraya buraya at sürüyordu. Altındaki at akşama kadar dayanamayıp tökezledi ve İsmail atın üstünden tepesi üstü gitti. Bereket versin ki düştüğü yer ırmağın kumluk kıyısıydı da, bir yerine bir şey olmadı.

Ova, dağ, ırmak kıyıları bağırımlarla çınlıyordu:

"Ahmet, Ali, Yusuf, Nuri, Taliip..."

Ve dağlar yankılanıyordu durmadan.

"Salman kaçtı, kaçtı..."

"İsmail Ağa Salmanın silahlarını elinden aldı."

"Köye dönün çocuklaaar!"

"Mustafa, Memet, Halil, Veliiii..."

"Salmam candarmalar aldı götürdüler."

"Vallahi billahi götürdüler."

Ve gün batınca, çocukları aramaya çıkanlar ağır ağır, yorğun köye döndüler, gene alanda toplandılar beklemeye başladılar. Kimsede en küçük bir devinim yoktu ve hiç kimseden çıt çıkmıyordu. Sanki damarlarında hiç kan kalmamış, hepsi boşalmıştı.

Güneş battı gitti, ıhırcık bir alacakaranlık bastı, kalabalık bir anda cana geldi, kederli konuşmalar bir sevinç uğultusuna dönüştü:

“Çocuklar döndüler!”

Alandaki kalabalık bir anda evlerine dağıldı. Köyü bir anda bir sevinç uğultusu sardı. Bütün köy sevincinden uçuyordu. Köye dönmeye korkan çocuklara, en sert, kırıncı ana baba bile, onların bir tekine ne bir fiske vurdu, ne de en küçük bir söz söyledi. Çocuklar böylesine sevinçle karşılanacaklarını hiç ummuyorlardı. O gün bütün evlerde en güzel yemekler pişti, en sevgi dolu sözler söylendi, en sıcak türküler çağrıldı. Yalnız iki ev bunların dışındaydı, biri Mustafaların, öteki de Memetlerin evi... İsmail Ağa sabaha kadar gözlerini kırpmadan sofanın korkuluğuna yapışmış oğlunu bekledi durdu, ama ne gelen vardı ne giden.

Çocuklar dilsiz kesilmişler gittikleri yeri söylemiyorlardı. İsmail Ağa onların saklandıkları yeri bir bulsa, Mustafayı da, Memedi de eliyle koymuş gibi bulacaktı. Köyün içine düşüp ev ev dolaştı, çocukları saklandıkları yer üstüne konuşturmaya çalıştı, çocuklar toprak gibi sessizdiler, hiçbirisi saklandıkları yer üstüne en küçük bir ipucu vermiyordu. Hepsisi de yalan atıyorlardı. Kimi su kuyusuna, kimi tahıl ambarına, kimi buğday, arpa kuyularına, kimi yarların kovuklarına, kimi mağaralara, kimi karşı büklükteki sazların arasına, kimi ırmaktaki salın içine, alıçlı koyağa, türbeye, kaleye, dağın koyaklarına, Anavarzaya saklandıklarını söylüyorlardı. Oysaki söyledikleri bütün yerler iğneden ipliğe kadar aranmıştı. İşin doğrusunu hiçbir çocuktan kolay kolay öğrenemeyeceğini anlayan İsmail Ağa onları Salmanla korkutmaya çalıştı, “Eğer saklandığınız yeri bana söylemeyecek olursanız Salmana gene tüfek verir, hepinizi kurşunlatırım,” dedi. Salman sözünü duyan her çocuğun yüzü sapsarı kesilip eli ayağı çözüliyordu ya, bunu İsmail Ağa umutlara kapılarak izliyordu, ama gene de çocuklar saklandıkları yer üstüne en küçük bir ipucu vermiyorlardı. İsmail Ağa yumuşak davrandı, sert çıktı, para önerisinde bulundu, İsmail Ağayla birlikte bütün analar babalar da ne yapıp neyledilerse de çocukların ağzından hiçbir derde derman söz alamadılar.

“Çocuklar bilmiyorlar gittikleri yeri.”

“Bilseler söylemezler mi?”

“Bir gece...”

"Öte yüz mağarasının cinleri..."

"Almışlar onları..."

"Almışlar onları Anavarzaya..."

"Anavarzada peri padişahının sarayı varmış, periler almışlar çocukları..."

"Götürmüşler peri şenliğine."

"Yılankalede de yılan padişahının, yani Şahmaranın sarayı varmış."

"Dünlüde da cinlerin oymakları."

"Periler çocukları severler."

"Her üç yıla bir periler bir köyün çocuğunu alır, şenliklerine götürür, onlara kendi dünyalarını gösterirlermiş."

"Bunu Çukurovada bilmeyen, görmeyen var mı, hey İsmail Ağa?"

"Çocuklar Hava Anaya söylemişler."

"Periler ülkesi güllük gülistanlıkmış."

"Periler hep yalp yalp yanan sırça saraylarda otururlarmış."

"Periler ülkesi ne soğuk.

"Ne de sıcak olurmuş."

"Yıl on iki ay bütün ağaçlar..."

"Bütün güller..."

"Bütün otlar çiçeğe dururmuş."

"Yıl on iki ay ne kış, ne güz, ne de yaz..."

"Yıl on iki ay bütün ülke hep baharmış."

"Gecesi gündüz, gündüzü geceymiş."

"Bütün yeller bahar kokulu..."

"Seher yeli gibi efil efil esermiş..."

"Ne soğuk, ne sıcak..."

"Hep serincecik..."

"Çocuklar varınca periler ülkesine, lalü ebkem kalmışlar."

"Bir yanda yağ, bir yanda bal..."

"Bir sofraya ki kuşsütü bile varmış."

"Çocuklar geçmişler sofranın başına..."

"Yumulmuşlar yiyeceğe..."

"Peri padişahının has bahçesinde."

"Periler Hava Anayı da çocuklarla birlikte oraya götürmüşler."

"Kınalı kuşlar gelmiş Zangibardan..."
 "Serendip ülkesinden."
 "Her kuş bir yiyeceği taşıyormuş kanadında..."
 "Getirip sofraya koyuyormuş."
 "Yeşil kuşun kanadında som yeşil incirler, cennetten koparılmış."
 "Yeşil kuşa yeşilinden bakamazsın..."
 "Balkır."
 "Yeşil kuşlar geldiğinde..."
 "Sofranın üstünde döndüğünde..."
 "Kanatlarında meyve hevenkleri..."
 "Bütün yeşile kesermiş..."
 "Som yeşil..."
 "Işık yeşile kesermiş..."
 "Som yeşil..."
 "İnsanlar, ağaçlar çiçekler..."
 "Som yeşil..."
 "Sonra ışıldayarak, sırça gibi yanarak kırmızı kuşlar..."
 "Som kırmızı, ışıktan..."
 "Yalp yalp ederek dönerlermiş periler ülkesini."
 "Sonra som mavi..."
 "Mavileri gökyüzünü örtermiş."
 "Hani akşam olurken..."
 "Hani gün batmadan az önce..."
 "Hani camlara bir mavi vurur..."
 "Hani insanın içi bir mavi sevgiyle..."
 "Bir mavi coşkuyla dolar..."
 "Kadife yaldızlı bir mavi..."
 "Som mavi..."
 "Kuşlar bütün dünyayı işte böyle bir maviye boğarlarmış."
 "Yalp yalp eden, yaldızlı, bir ışık ortasında kayan, dönen uğunan, inceden savrulan, pul pul ışıklı bir mavi, billur..."
 "Çocuklar söylemezler gittikleri yeri."
 "Biz olsak biz de söylemeyiz."
 "Peri padişahı demiş ki çocuklara..."
 "Eğer döndüğünüzde köye..."
 "Ülkemizi söylerseniz bir daha bizim yüzümüzü göremezsiniz."

"Onlar da söylerler mi hiç?"

"Ben olsam ben de söylemem."

"İsmail Ağanın bir emnisi oğlu varmış orada. Van gölünde..."

"Aşık olmuş bir peri kızma."

"Her gün gider Van gölünün adasına..."

"Tanyerlerinin ışımasından önce..."

"Gün kavuşuncaya kadar sevişirmiş peri kıızılan..."

"Bu uğursuz İsmail ne demiş..."

"Ey emmi oğlu..."

"Öyle bir yakışıklıymış ki emmi oğlu Hüseyin, insan olsun, peri olsun onu gördükten sonra bir hayli bir süre kendine gelemeyiz, çarpılırmış."

"Öyle yakışıklı, suna gibi bir delikanlıymış Hüseyin."

"Peri ~~la~~zi ona demiş ki, ey Hüseyin beni kimseye söyleme."

"Senden çocuklarım olacak."

"Yarısı peri, yarısı insan."

"Eğer sen bu gizimizi insanoğluna söylersen..."

"Büyü bozulur, babam da seni öldürür."

"Bu uğursuz İsmail, ağzından girmiş burnundan çıkmış Hüseyinin, fıkaranın."

"O da ona söylemiş gizini..."

"Peri kızını."

"Bir gün peri padişahı da boğuvermiş Hüseyini."

"Ölüsü adanın kıyısında..."

"Suyun yüzünde çalkanır dururmuş."

"Mavi kuşlar gelmiş..."

"Onun ölüsünün üstüne..."

"Tüm mavisini dökmüş."

"Hiç çocuklar söylerler mi gittikleri yeri!"

"Bilip dururken Hüseyinin başına gelenleri!"

"Söylemezler!"

"Söylemesinler."

"Hiç olmazsa birkaç yıla bir bu cehennemden kurtulurlar çocuklar."

"Periler ülkesinde yaşarlar."

Günler geçiyor, Mustafayla Memetten bir haber gelmiyordu. Gerçekten çocuklar da onların nereye gittiklerini bilmiyorlardı. Belki peri padişahı onları sevmiş, sarayında alıkoymuştu. Mustafayla Memet büyüyünce onları kızlarıyla evlendirecek, sonra da insan dünyasma onların döllerini aldıktan sonra geri-singeri yollayacaktı. Buna kimsenin inandığı yoktu ya konuşuyorlardı, inanmadıklarını da açık açık söyleyerek. Sonunda varıp dayandıkları yer, Salmanın iki çocuğu da öldürüp, boğazlarına taş bağlayıp ırmağa attığıydı.

"Öldürür ya..."

"Neden öldürmesin?"

"O da Salmana bir uyuz it gibi davranır mı?"

"Sanki Salman bir insan değil.

"Kapısında bir uyuz köpek."

"İnsan kapısındaki bir köpeğe bile böyle davranmaz..."

"Kaç yıl oldu bir Allah bilir..."

"Bekler onun kapısında ayazda, yağmurda..."

"Taş kesilip bekler."

"Gözlerini kırpmadan bekler."

"Kendisi cibinliğinde püfür püfür yatarken yaz geceleri..."

"Oğluyla..."

"Salmanı nöbet yerinde sivrisinekler parçalar."

"Sıtmadan ölür Salman."

"İmirin iti gibi titrer."

"Kemikleri sökölür."

"Karnı şişer davul gibi."

"Varıp da Salman kimseye bir şey söylemez."

"Hem anasını öldür fıkaranın..."

"Hem onu zalim bir analık eline ver."

"Kafir Zeronun eline."

"Zero da onu döve döve öldürsün."

"Bakmasın ona..."

"Yaralarına kurt düşsün."

"O da Mustafayı öldürür ya..."

"Bu yaşa gelmiş oğlanı..."

"Hem de öz oğlunu..."

"Hem anasını öldür, hem de fıkara kadının ölüsünü de köpeklere at..."

"Kocaman, aklı eren oğlunun gözleri önünde..."

"Sonra da bu yaşa gelmiş delikanlıyı evlendirme..."

"O da gitsin bir al taya karasevda bağlasın..."

"Oğlun Mustafa da bu karasevdayı bütün köyün diline destan eylesin..."

"Ondan sonra da köylü gitsin..."

"Yediden yetmişe, ahırın çitlerine gözlerini dayasın..."

"Seyretsinler onu..."

"Sen de ondan sonra sat tayım fıkaranın..."

"Öldürür ya, öldürmez mi?"

"Hem de parça parça edip, etlerini kayaların üstüne serip..."

"Kartallara yem etmez mi?"

"Ya Memet?"

"O da o kadar tapmayaydı o sümüklü Mustafaya..."

"Öldürür ya, öldürmez mi?"

"Kim bilir Zero, Kürt karısı daha bizim bilmediğimiz neler yaptı fıkara ya da..."

"Fıkara Salman da öz bir kardeşini, babasının gözbebeğini öldürdü."

"Kim bilir."

O gün bugündür Salman ortalıkta görünmüyordu. Eve de geldiği yoktu. Yitmiş gitmişti. İsmail Ağa Mustafa kadar onu da merak ediyordu, Mustafayla birlikte bir yandan da onu aratıyordu. Türlü söylentiler gidiyordu köyden köye Mustafa, Salman, Kuş Memet ve köyün öteki çocukları üstüne. Olay dallanmış budaklanmış, ta Ankaradaki Arif Saim Beye kadar gitmiş, Arif Saim Bey de trene atladığı gibi köye gelmiş, ilin bütün candarmalarını ayaklandırmış:

"Kardeşim İsmailin oğlunun ya ölüsünü ya dirisini isterim, ya da bu köyleri içindeki insanı, atıyla itiyle, börtü böceğiyle yakar kül ederim," demişti.

Aladağın üstünden şimşekler sağıldı üst üste, karh dağı bir apaydınlık, bir kapkara ederek... Sonra bulutlar ovayı çevreleyen öteki dağların üstüne aktılar kapkara, savrularak. Savrulan bulutlardan durmadan, arka arkaya şimşekler sağılıyordu. Dağlardaki bulutlar ovanın göğünün ortasına gelip Akdeniz üstün-

den akan bulutlarla karşılaştılar, ortada kapkara dönerek. Kaynaşarak yığılıştılar, gökler, toprağı sallayarak gümbürdedi. Şimşekler orta yerde savrularak, akarak, yoğunlaşarak, üst üste binerek, bir hızla dönen bir güneş gibi çakıp sönerek bir süre dünyayı göz kamaştırıcı, kör edici ışıklara boğdular. Hışım gibi kapkara bir yağmur başladı. Gökten ırmaklar boşanıyor, dağdan inen seller kayaları kökünden söküyordu.

İşte bu yağmur altında aşağıdan yukanya doludizgin gelen atlılardan öndeki Hacı Hasan, arkadaki de Dursundu. Hacı Hasanın terkisinde Mustafa, Dursunun terkisinde de Memet vardı. Atlılar köye girince atlarının başlarını İsmail Ağanın konağına çevirdiler, gene aynı hızla, kantarmaları köpük içinde konağa sürdüler, evin avlu kapısında bir an durup çocukları yere indirdiler ve gene doludizgin geriye dönüp köyün içinden yel gibi çıkıp gittiler.

İsmail Ağa sevincinden deliye döndü. Köy bir anda velveleye gitti. Ve birkaç gün sonra İsmail Ağa kurban üstüne kurban kesip köylüye bir şölen verdi. Şimdiye kadar köyün görmediği bir toy düğün oldu.

Ancak aradan birkaç hafta geçtikten sonradır ki İsmail Ağa Mustafaya nereye gidip saklandığını sordu. Mustafa da Memet de, onun bu sorularına taş kesilip karşılık vermediler. Ölünceye kadar da gizlerini içlerinde saklayacak, tarcı arkadaşlarını ele verip onların başlarını belaya sokmayacaklardı. Çünkü olay çok büyümüş, Hükümet işe el koymuştu.

Salman da Mustafa ortaya çıktıktan sonra eve gelmiş, solgun, bitkin, bir uyurgezer, bir düş içinde gibi köyün içinde dolaşmaya başlamıştı. Kanadı kırılmış bir kuş gibi... Bir gün İsmail Ağa onu çağırttı, bitkin Salman bir kere olsun başını kaldırıp da onun yüzüne bakmadı. Belli ki babasına yürekten küsmüştü.

"Tüfeğini al, silahlarını da kuşan, gene eskisi gibi beni bekle, oğlum, yiğidim, Salmanım," dedi İsmail Ağa en sıcak, en şefkatli sesiyle. "Kusura kalma yavrum, seni kırdıysam, babanı bağışla... Haydi tüfeğini git de al..."

Salman yutkundu, yutkundu konuşamadı, ancak:

"İstemiyorum," diyebildi, gözleri yaş içinde kalmıştı, geriye dönüp hızla merdivenleri indi, kendini yağmura vurdu.

O gittikten sonra İsmail Ağa Süllüyü çağırır:

"Bu çocuğa karşı hiç iyi yapmadım Süllü," dedi. "Onun yüreğini kırdım. Nasıl düzeltebilirim bilmiyorum. Oysaki o çocuk bana karşı... Bin canı olsa da ver desem, benim için ver desem, hepsini de verir. Ben de ona karşı... Hey dünya, hey ters mers dünya..."

Yüzünü elleri arasına aldı, uzun bir süre düşündü. Süllü daha karşısında duruyordu.

"Süllü!"

"Buyur Aşam."

"Salmana söyle çiftliğe gitsin, oradaki işlerin başına geçsin..." Sonra da ekledi: "Ben bu çocuğun," dedi, "kınlmış gönlünü, yıkılmış tuz buz olmuş sırça köşkünü, yüreğini nasıl yeniden yaparım ki?"

Ay doğmuş, kalenin gölgesi ırmağı aşıp ta öte geçeye kadar uzamıştı. Halille Şahin ağıl duldalarına, kaktüslerin gölgelerine sinerek İsmail Ağanın konağının avlu kapısına kadar gelmişlerdi. Vakit yatsı namazını geçti geçecek.

"Bizi buraya kadar gelirken kimsecikler görmedi, değil mi?"

"Görmedi," dedi Şahin. "Zaten görseler de bu köyde kim tanır ki bizi?"

"Tanırlar," dedi Halil, kapıya, ortaparmağını kırıp üst üste birkaç kere vururken.

İçerden:

"Geliyorum," diye bir ses geldi. Sonra ses kapının ardında bitiverdi: "Ne istiyorsunuz, kimsiniz?"

"İsmail Ağanın eski bir adamıyım."

"Gelin," dedi omuzu mavzerli, uzun boylu, Kürt şivesiyle konuşan adam.

Onları aldı merdivenleri çıkardı, sofada durup:

"Konuk var Ağa," dedi.

İsmail Ağanın içerden:

"Buyursunlar," diyen sesi geldi.

Önde Halil, arkada Şahin geniş odaya girince İsmail Ağanın yüzü bir an allak bullak oldu, ayağa kalkıp Halili kucakladı, arkasından da ellerini Köse Şahin'in omuzuna koydu:

"Eee, hoş gelmişsiniz bakalım, oturun hele, ne var ne yok?"

Sedirin ocaklıktan yana olan köşesini gösterdi, orada kuştüyü, işlemeli yastıklar, sabun kokan, sakız gibi, üst üste yığıl-

muşlardı. Halil oraya oturmaya ikircik geçirince İsmail onu elinden tutup başköşeye, kendi yeri olduğu belli sedirin ucuna götürdü oturttu, kendi de karşı sedire geçti. Şahin de Halilin oturduğu sedirin ayakucuna vardı iliştı, oraya sindi.

"Yemek yediniz mi arkadaşlar?" diye sordu önce İsmail Ağa daha yerine oturmadan. Yememişlerdi ya, Halil yemek yiyecek durumda değildi, bir hoştu, sevinçten dolup dolup taşıyor, bedeninden yöreye bir sevinçtir fışkırıyordu.

"Ziyade olsun, yedik," dedi Halil.

"Ziyade olsun, tokuz," dedi Şahin.

İsmail Ağa Halili hiç böyle görmemişti. Halil hüzünlü, ağırbaşlı, içli bir insandı. Şimdiyse tüy gibi, bir çocuk yeyniliğinde, bir sevinç seline kendisini kapıp koyvermişti. Hiçbir insan böylesine taban tabana zıt değişmezdi. Her insan sevinir, gülerdi, ama kendi huyunca. Örneğin Halil kişiliğinde olanlar kendilerini böylesine bir sevince, bir kedere, bir acıya, bir deliliğe sonuna kadar kapıp koyveremezlerdi. Halile bir şeyler olmuştı ki, artık bundan sonra onu hiçbir şey iflah etmezdi.

İsmail Ağa Halilin başından geçenleri, Memik Ağayla olan son ilişkilerini, her şeyi baştan sona bir bir biliyordu. Son konuşmalarını bile sözcüğü sözcüğüne biliyordu. Ve Halilin gündelerdir kendisine gelmesini bekliyordu.

Mis gibi kokarak kahveler geldi. Kahveyi getiren genç yanaşma tepsiyi ocaklığın önüne bırakıp hemen çekildi gitti. Halil kahveyi tepsiden alırken durmadan, kahkahalarla konuşuyor, çeltik tarlalarını, köyde kalan ninesini, kayalıkları, yaşlı ağaç kovuklarını doldurmuş, yıllanmış bah nasıl sağdığını, geyik, vaşak, pars avcılığını, portakal bahçelerini, anasını, ömründe kimseye İpekçeden söz etmemişi, İpekçeyi, onun yıllardır kendisini nasıl beklediğini, bu kökçü, adamlıktan çıkmış Halili, onu görünce, bu çaltak maltak olmuş adamı tanımayacağını, bir deli coşkuya kapırmış kendini, soluğu taşarak, bitip tükenmeden anlatıyordu. O anlattıkça bu dilsiz adamın böylesine değişmesine İsmail Ağa şaşıp kalıyor, ağzı açık, bu sel gibi anlatan binbir gece masalcısının tufanına düşmüş, bir düş içinde onu dinliyordu. Halil her sözünün arkasından da uzun bir kahkaha atıyordu.

Sonunda, gece yarısı çoktan geçmişti, İsmail Ağa onun sözünü kesti. Halil kendine gelir gelmez, birden irkildi, ama yüzündeki sevinçten bir şey eksilmedi.

“İsmail kardeş,” dedi sonunda, “senden bir dileğim var.”

“İsteğin başım üstüne,” dedi İsmail Ağa.

“Ben bu gece buraya çok gizli geldim. Benim buraya geldiğimi kimse de görmedi. Hiç kimse de benim bu eve girdiğimi, bu gece seninle böyle konuştuğumu bilmeyecek.”

“Kimse bilmez,” diye ona güvence verdi İsmail Ağa, sonra da eliyle ona bir dur yaptı, konuşmasının önüne geçti. “Şimdi beni dinle Halil,” dedi. “Ama bir iyice, bana canı yüreken kulak verip beni bir iyice dinle. Senin başına geleni senin kadar bilmesem de, hemen ona yakın biliyorum. Bu adam sana, insan soyunun görüp görebileceği en büyük zulmü, kötülüğü etti, gel bu işten vazgeç.”

Halilin birden yüzündeki sevinç dondu, yüzü, gözleri taş kesildi. Konuşmak istedi konuşamadı, ağzını bir türlü açamıyordu, öylesine şaşkınlığa uğramıştı.

“Sen bu işten vazgeç Halil, ben sana ne istersen yaparım. Yakında bir çiftlik alıyoruz. Sen çiftliğin, istersen başına geçersin. İstersen köyüne gider nineni, ananı, İpekçeyi alır getirirsin. İstersen sana evimin yanına bir ev yaptırırım, istersen çiftlikteki konakta oturursun. İstersen, dünyamn birinci kökçüsü sen değil misin, sana istediğin karaçalılığı alırım, Şahinlen birlikte kökünü çıkardığın tarlalara çiftlik kurarsın, tapusunu bir günde senin üstüne çıkarırım. İstersen, sana, sen benim kardeşten de ileri bir kardeşimsin, istediğin kadar para veririm, çeker gidersin oraya, Düldül dağının ardına, orada kendine küçük bir çiftlik, bağ bahçe kurarsın. İstersen... Vazgeç Halil... Ne olacak? İnsan bir yılanlan, bir canavarlan, bir deliyle aynı kafese girer mi? Yapma Halil, dinle beni, bu işin sonu yok.”

İsmail Ağa sabahın ilk horozları ötünceye kadar Halile diller döktü, onu vazgeçirmeye çalıştı. Vazgeçeceği işin ne olduğunu ne İsmail Ağa söylüyor, ne de Halil oralı oluyordu. Sanki vazgeçeceği hiçbir iş yokmuş gibi. Sanki İsmail Ağa onun yüreğinden geçeni bilmiyormuş gibi.

Gün ışıdı ışıyacaktı ki Halil birden ayağa kalktı:

"Sana şunun için geldim ki, biliyorum, beni eli boş geriye çevirmezsin."

"Çevirmem," dedi İsmail Ağa, "ne için olursa olsun seni hiçbir şey için, can için de olsa, seni boş çevirmem. Ama bu işten vazgeçersen iyi edersin."

"Sağ ol İsmail kardeş, biliyordum bunu da sana geldim. Senden bin dört yüz yirmi üç lira istiyorum."

"Olur," diye güldü İsmail Ağa, "hemen, şimdi." Kuşağını çözdü, oradan deste deste paraları aldı, saymaya başladı, uzun uzun idare lambasının ışığında saydı bitirdi: "Al Halil," dedi, Halil parayı alırken gene akşamki geldiği gibi eski haline geldi, gene bütün bedeni bir coşkuda, bir sevinçte şavkıydı. Parayı koltuğunun altına yerleştirirken İsmail Ağayı kucakladı, onu, kökçülüğün gücüyle çelikleşmiş kollarında sıkı sıkıya bir süre tuttu:

"Sağ ol İsmail, sağ ol koca Kürdüm, kardeşim," dedi. "İki aya kalmaz parayı sana geri getiririm."

İsmail Ağa artık her şeyi anlamıştı. Bundan sonra ne konuşsa boşa gideceğini biliyordu. Artık Halil bambaşka bir insandı ve o eski tanıdığı adamla bu adamın en küçük bir benzerliği, ilişkisi kalmamıştı.

Onları avlu kapısına kadar uğurlayan İsmail Ağa:

"Halil," dedi, bir süre durdu, sonra arkasını getirmede. "Haydi güle güle," dedi ardından da, geriye döndü koşarcana merdivenlere atıldı ve Halilin arkasından, "hakkını helal et İsmail, koca Kürdüm, kardeşim," dediğini duymadı.

Nar ağacının altından, kayalıkları çıkıp doğruca kale boyuna vurdular. Konaktan çıkarken de onları kimse görmemişti. Kale boynunda bir süre bir kayanın dibine oturup, karşıda bir duman ardından belli belirsiz gözükken, bakır rengi, usuldan mosmor olmuş tüten Düldül dağına daldılar. Dağın sivri doruğunun ucuna gün vurmuş, doruk ışık altında kalmış türlü renkleri yansıtan bir billur parçasına dönmüştü.

Ne kadar dalarsa dalsın Halilin yüzündeki sevinç hiç eksik olmuyor, kökçü bir sevinç ışığı içinde balkıyıp duruyordu.

Birden başım kaldırdı gülerek:

"Şahin," dedi, "biliyor musun?"

"Neyi?"

"Şimdi Arabın köy yolunda, Aslantaşta, Dikenlide bizi aradığını..."

"Biliyorum."

"Bizi öldürmek için beş altı silahlı kişiyle yolumuzu beklediğini..."

"Biliyorum."

"Bizden bir haber alıncaya kadar Memik Ağanın gözlerine uyku girmeyeceğini..."

"Biliyorum, ödü koptu herifin, az daha kendini tutmasa ayağımıza kapanıp, beni bağışlayın kökçüler, diyecekti."

"Tarla da sizin olsun, mal da, mülk de sizin olsun."

"Yeter ki benim canımı bağışlayın."

"Neden söylemedi?"

"Araba çok güveniyor. Arabın bizi yakalayıp, kelimemizi hemen keseceğini sanıyor."

"Bir de, ne yaparsa yapsın, artık onu bizim bağışlamayacağımızı..."

"Belki de..."

"Bir de, belki de, o bize bir sinek kadar önem vermiyor, bizi adamdan saymıyor. Bir de çok nekes, mıhsıçtı bir adam o. Bir kuruş gideceğine cebinden, bin tane canı gitsin daha iyi."

"Daha iyi," dedi Şahin, onu onayladı. Sonra gene sustular.

"Yolu değiştirelim," diye söze yeniden başladı Halil.

"Unuttun mu, hani kasabaya gidecektik," dedi Şahin. "Hani kasabaya gidip bir şeyler alacaktık. Neneye, anaya, hani o kıza... Senin o kızma... İpek."

"Haydi kalk öyleyse..."

Daha ovaya yeni yeni, karşı dağların başından, incecik ağarıp gelen, pul pul uçuşan bir ışık düşüyordu, alacakaranlığın üstüne.

"Yoldan gitmeyelim."

"Ne olur ne olmaz, suyu da Gökburun geçidinden kendimiz yürüyerek geçelim."

"Belki bir gözcü koymuşlardır salm başına."

Kale boynundan inip tarlalara düştüler, koşarcana yürüyorlardı. Gökburun geçeğinden soyunup, su göğüslerine kadar

ulaştı geçekte, karşıya geçtiler. Araplı köyünün altından, Değirmenocağının, Kırmıtılının, Yeniköyün dışından demiryoluna varıp, oradan bahçelerin içine vurdular, pazaryerini geçip çarşıya geldiler. Halil daha sevinç içinde kıvarıyordu, dükkanlara girip çıktılar. Halil bir dükkana giriyor, dükkanın ortasında durup baştan sona şöyle bir dükkanı gözden geçiriyor, şunu, şunu, diyor, gösterdiği malları alıyor, hemencecik parayı ödüyor, çarşıya çıkıyor, yeniden bir dükkan buluncaya kadar çarşığı inceden inceye gözden geçiriyordu.

Alışverişleri akşam ezanına kadar sürdü. Her birisinin elinde ince eleyip sık dokunarak seçilmiş, ağzına kadar dopdolu, kırmızı ipekliden birer bohça vardı.

Çınarın altındaki kahvenin önünde bir an durup akarsuya baktılar. Suyun içinde küçücük balıklar kaynaşıyordu.

"Acıktık," dedi Halil.

Şahin dudaklarını yaladı:

"Karnım da zil çalıyor."

"Kebapçıya," dedi Halil.

Az ilerilerindeki, duvarlarına asmalar, sukabakları, sarmasıklar sarılmış, içerisinden yağh, sumaklı kebab kokuları fışkıran kerpiç yapıya yöneldiler. Kapıda yoğun bir rakı kokusuyla yüklü duman karşıladı onları. Köşedeki masa boştu, mavi önüklü, çangal bıyıklı, omuzuna kirli bir peçete atılmış asık suratlı garson onları o masaya götürdü. Masaya oturlurlarken oradan kapkara bir sinek bulutu yükseldi. Başlarında duran adam sineklerin anasına avradına, soyuna sopuna bir iyice veriştirdi.

"Buyurun ağalar." Garsonun sesi sert, güm gümdü.

Halil onun yüzüne çok ters baktı.

Adam sesini indirip gülümsedi, yumuşacık, yeniden:

"Buyurun ağalar," dedi.

"İkişer Adana kebabı."

"Baş üstüne beyler."

Adam ocağa doğru giderken dönüp dönüp, özellikle Halil'in ellerine bakıyor, gözleri de bir tuhaf korkuyla, şaşkınlıkla büyüyordu.

Bol maydanoz, tere, kara turp, sivribiber geldi masaya iki kalaylı sahanın içinde, iki kocaman bakır tasın içinde de karlı

köpürmüş ayran... Halil, ayran tasının birisini kafasına dikip uzun uzun, gırtlak kemiği inip inip kalkarak içti bitirdi.

“Bir ayran daha kardeş,” dedi, boş tası masaya koyarken.

Biraz önceki garson öteki müşterileri bırakıp hemen yeni bir tas ayranla gelip, tası Halilin önüne usulca koydu:

“Buyur beyim.”

İnsanların Halile karşı davranışları Şahinin gözünden kaçmıyordu. Memik Ağanın yanından ayrıldıktan sonra köyün insanları olsun, öteki insanlar olsun Halile bambaşka davranıyorlardı. Ne bilsin Şahin kendisi de, biraz daha korkarak, daha saygıyla, daha yumuşak, onun öfkesini daha uyandırmamaya çalışarak, Halile başka türlü davrandığını... Cebindeki para de-se, kasabaya öbür geldiklerinde de para oluyordu Halilin cebinde. Bundan daha da çok harcıyordu, Beyler gibi. Şu garson gibi ilk önceleri farkına varmayanları da Halil yola getiriyordu bir sözle, bir bakışla... Bir tuhaf olmuştu Halil, nerdeyse çarşıdan geçerlerken bütün çarşı ayağa kalkıp kıyama duracaktı Halile. Öyle bir bakışları vardı çarşının onlara. Girdikleri dükkanlarda da adamlar, daha Halil pazarlığa girişmeden, onun yüzüne bir bakıyorlar, sonra da ona malların en güzellerini seçiyorlar, en büyük, inanılmaz bir indirimini kendiliğinden yapıyorlardı. Şimdi de ocaktaki yaşlı kebabçı, bir Halile, bir elindeki kıyma sardığı şişlere bakarak en özenli kebabı onlar için yapıyordu. Derken, nar gibi kızarmış kebaplar, kalaylı büyük bakır sahanların içinden taşarak geldi. Daha Halil istemeden bıyıklı garson yaltaklanarak bir tas dolusu köpüklü ayran daha getirdi, Halil ikinci ayranı da içmiş bitirmiş, önündeki tas boş duruyordu.

Ağır ağır, kebaplarını içlerine sindirerek, yöredeki rakı içenlere, konuşanlara kıvançla, mutlulukla, sevgiyle bakarak yediler bitirdiler. Halil bir göz ısmarıyla hemen başına dikilen garsona kebab parasından başka yüklüce de bir bahşiş verdi. Adam, bir türlü gözlerini Halilin ellerinden alamıyordu. Onlar masadan kalkıp dışarıya çıkıncaya, çarşının içinde gözden yitinceye kadar garson gözlerini Halilin ellerinden ayırmadan arkalarından baktı.

Fırın da çınarın altındaki kahvenin bitişiğindeydi. Somunlar sıcak sıcak kokuyor, taze ekmek kokusu bütün çarşıya yayılıyor-

du. Torbalarını da sıcak ekmekle doldurdular, sonra da bir kilo her biri parmak büyüklüğünde kara zeytin aldılar ve durmadan yönlerini Düldül dağına dönüp yola koyuldular. O gün, karanlık basıncaya kadar hiç konuşmadan, birbirlerine bakmadan yürüdüler. Bir yokuşu çıkıp, bir tepeyi aşınca, aşağıdaki ovada oylum oylum ateşler gördüler, kulaklarına köpek, çan sesleri geldi oradan. Ateşlere gece yarısına doğru ancak varabildiler. Yörük çobanları karşıladı onları.

“Tanrı konuğu.”

“Tanrı konuşunun başımız üstünde yeri var,” dediler çobanlar.

Oba yan yana dizilmiş bir sürü çadırdan oymaklanmıştı. Her evin önünde bir ateş yanıyor, ateşin az ilerisinde de birer çatalın üstüne alıcı kuşlar tünemiş uyukluyorlardı.

Çobanlar onlara hemen yemek çıkardılar. Sofraya sıcak süt, tereyağı, pekmez, yoğurt, yufka ekmeği koymuşlardı.

Yemeklerini yedikten sonra çobanların gösterdikleri bir boş çadırda, keçenin üstüne uzanıp, başlarını kor komaz hemen uydular. Sabahleyin daha gün doğmadan uyanıp yola düştüler.

Ayaklarının altında yol dürülüyor, biraz bir yerde eğlenecek olsalar Halil sabırsızlanıyor, sonra ayakları uçarcasına yola düşüyorlardı.

Karşılarında, nereye gitseler, ne yana baksalar Düldül dağı, bakır moru, tüten, balkıyan, başına gün vurmuş, karlı doruğu yalbirdayan, gerilmiş öyle duruyordu.

Bir öğleüstü köylerine bir günlük kasabaya vardılar. Halil:

“Kasabada az biraz eğleneceğiz Köse kardeş,” dedi. “Eğlenip biraz daha alışveriş edeceğiz.”

Çarşıya daldılar gene, boyalı şekerlemelerden ipek başörtülerine, küçücük mendillere kadar ne buldularsa alıp bir çuvala doldurdular. Çuvalı da Köse Şahin sırtladı, o hızla gene yola düştüler. Azıkları bellerindeydi, Kiraz pınarının başında, oluktan buz gibi, yarpuz kokulu su içip yemeklerini yiyeceklerdi. Köye yaklaştıkça Halilin sabrı tükeniyor, boynunu ileriye uzatmış, sünmüş, uçarcana yürüyor, Şahin onun arkasından zor ulaşıyordu. Kiraz pınarının başına gelince Halil sırtındaki, elle-rindeki öteberileri yere bırakıp, ağzını yarpuz kokulu oluğa dayadı, kana kana içtikten sonra:

“Kim bilir kaç yıl oluyor böyle bir su içmeyi,” dedi içini çekerek.

Kayalığın dibinden kaynayan pınara eğilip başını içine soktu:

“Oooh, Tanrım, bu gününe, bu dirliğine çok şükür,” diye-
rekten ayağa kalktı, gözleri içine ışık dolmuş, dibindeki ak çakıltaşları ipileyen, kıyıdaki mor, turuncu, ak çiçeklerin yansıdığı, kaynaşan sudaydı. “Buna da, bu gününe de şükür,” diyordu durup durup.

Şahin uzakta durmuş, onun bu bir tuhaf tapınmadaki haline bakıyordu. Halilse orada öyle durup kalmış, gözlerini bir ipiltiye boğulmuş kaynayan sudan bir türlü alamıyordu. Suyun yüzünde yaldızlı, yeşil kanatları açılmış üç tane kelebek usul usul dolanıyordu. Gölgeleleri pınarın dibindeki ak çakıltaşlarının üstüne düşüp suyun dibindeki ışığa batıp çıkıyordu. Ötede, sevinçten çıldırmış bir arı, bir ağacın yöresini uğunan bir hızla vızıldayarak, dünyayı inanılmaz bir vızıltıya boğarak habire dönüyordu. Karşıdaki kırmızı damarlı kayalığın üstünü, üç adam el ele verse gövdesini çeviremez bir çınarın geniş dalları örtmüştü. Kayalığın yukarısında, üç kavak boyu tepede kırmızı kanatlı bir alıcı kuş geniş kanatlarını gerip, orada esen, aşağıdaysa duyulmayan bir yele göğsünü vermiş süzülüyor, sanki oraya öylecene çakılmış kalmış, orada öylece duruyor. Pınarın çakıltaşlarının üstünde sürülerle küçük balık yavruları bir toplanıyor, sonra da birden, ortalarına bomba düşmüş gibi dağılıyorlardı, arkalarında pınarın dibindeki ışıkları, ipiltileri sürükleyerek. Pınardan yansıyan ışıklar, dalga dalga gelip kayalığın kırmızı damarlarında, yöredeki taze yeşil çimenlerde, ağaçların gövdelerinde kırılıyorlardı.

Kimse dokunmasa Halil orada belki yemeden içmeden günlerce kalabilirdi. Gün aşağılara doğru inmiş gitmiş, karşıdaki yabanıl, keskin, apak çakmaktaşıdan kayalık koyağa, koyu bir karanlık örneği gölgeler düşmüştü. Gölgeleli koyağın derin, uzak dibinden bir çağlayanın uğuldayan, yankılanan gümbürtüsü buraya kadar geliyor, yabanıl bir kuşun bitip tükenmeyen çığlıkları bir kayanın bu ucunda, bir ovaya indiği sanılan öteki ucunda, uzakta çınlıyordu.

Birden Köse Şahin yıldızların pınarın dibine düştüğünü, orada, inanılmaz binlerce güneş ısıltısında kaynaşarak çalkandıklarını gördü. Sonra ağaçlar, yöredeki kayalar, yukardaki gök, dallar bulutlar, çakmaktaşıdan kayalıklı koyak hepten yıldıza kesip milyonlarca ipiltide çalkandılar. Sonra da ortalık bir kadife yaldızlı, kayan som maviye kesti.

Köse Şahin, "bir şeyler oluyor Halil, Halil," diye bağırdı. Halil derin düşünden uyanıp kendisine geldi.

"Halil, Halil, Halil!"

Halile gökyüzünü gösteriyordu Şahin. Gökyüzünü, inanılmaz bir hızda gidip gelen, vıcırıltıları dünyayı almış kırlangıçlar silme doldurmuşlardı.

"Akşam oluyor Şahin," dedi Halil, dudaklarından eksik olmayan bir gülümsemeyle. Ardından da ekledi: "Çok şükür Allahıma, çok şükür yaradana."

Oraya, olduğu yere çöküp, bir kayaya sırtını dayadı, "Canım hiç yemek istemiyor Şahin," dedi. "İstersen sen ye." Sonra başı göğsüne düşüp derin bir uykuya daldı. Köse de onun yanına çöktü, azıgını açıp ağır ağır, düşüncelere dalarak karnını doyurduktan sonra o da oracığa kıvrılıverdi.

Uyandıklarında kuşlar kıyameti koparıyorlardı. Her dalda yüzlerce, çeşit çeşit kuş, doğan günü karşılıyorlardı.

Pınarın üstüne duman çökmüş, dün akşamki ışıklarla şıkır şıkır kaynayan su gözükmez olmuştu. Kahvaltılarım, lokmaları bile çiğnemedi, çabucak yapıp yola düştüler. Önde Halil, dünkünden de beter, ayaklarına kanat takmış uçuyordu. Köye vardıklarında gün kuşluk oluyordu ve Halil ter içinde kalmış, tepeden tırnağa suya batıp çıkmıştı.

Büyük çınarı, altındaki çeşmeyi Halil üç kere dolandıktan sonra evlerinin yolunu tuttu. Nenesi evin eşiğine oturmuş, kirmenle ip eğiriyordu. Küçücük, bir avuç kalmıştı.

"Ana, ana," dedi Köse Şahin eve yaklaşırken. "Ana, ana, Halilin evi burası mı, Halil evde mi?"

Kadın başını kaldırdı, yüzü bütün kırıksık içindeydi, örümcek ağlarından da beter, gözlerini kirpiştirdi, bir öndeki Halile, bir arkadaki Şahine baktı, içini çekerek:

"Halil yok evde," dedi, sonra da ekledi: "Siz nereden olursunuz, kimsiniz? Halil daha gelmedi."

Halil az önce evden çıktı da gitti gelmedi, daha dönmedi, der gibiydi. Bu sırada ana da çıktı dışarıya.

"Halili mi soruyorsunuz yavrular?" dedi.

"Halili," dedi Şahin. "Biz onun askerlik arkadaşı oluruz da..."

"Hele buyurun içeriye, oturun," dedi kadm. "Halil gitti daha gelmeyiverdi."

"Ne zaman gelir ola ki?" diye sordu Halil, merak etmiş bir sesi vardı.

İçeriye girdiler, kadın hemen yere bir çul serip üstüne bir döşek attı, ocağa da kahve cezvesini sürdü.

Ayaklarını çıkarıp döşegin üstüne geçip bağdaş kurup oturdular.

"Halil bizden önce çıktı yola," dedi Halil. "Demek daha gelmedi. Dedi ki bize, hele siz kalın, ben daha çok dayanamam, ben koşarak gitmeliyim, yükümü de size bırakıyorum. Alın işte şu torbada Halilin sizin için aldıkları var..."

Torbayı kadınlara verdi. Ana torbaları alıp duvarın dibine koydu. Bir süre de gözlerini oradan, duvarın dibindeki çuvaldan, torbalardan ayıramadı. Dalmış gitmiş, çömeldiği yerde bir sessizliğe gömülmüştü. Nene de öyle.

Uzun bir süre geçtikten sonra:

"Halilimden ne haber?" diye sordu kadın. "İyi mi has mı? Gideli ondan hiçbir haber alamadık. Yalnız Duran mı ne, bir oğlan gelmiş aşağıdan, Halil onu paraya boğmuş. Biz görmedik adamı ya, öyle söylüyor köylü."

"Ana," dedi Halil, "sen Halili görsen tanır mısın?"

Ana güldü:

"Sen ne söylüyorsun oğlum, hiçbir ana görse oğlunu tanımaz mı?" dedi.

Bir yandan da bir şeylerden işkillenmiş, yaklaşarak, bir hoş, koklar gibi yaparak konukları inceliyordu.

"Demek sen Halili görsen tanırsın öyle mi ana," diye Halil derinden içini çekti. "Halili kimse tanıyamaz ana, anası bile,

nenesi bile. Halil çok değişti ana, Halil bambaşka bir adam oldu. Halil adamlıktan çıktı ana... Halil bir hoş oldu. Halili anası değil, kinsecikler bile tanımaz!"

Ana birden, "Halilim, yavrum," diye onun üstüne atıldı. "Anan yerin dibine batsın, anan seni hiç tanımaz mı? Herkesler de tanır. O da gittin gideli saçını süpürge edip seni bekledi. Ben şimdi İpekçeye gidip haber vereyim."

Koşarak, başındaki ak başörtüsü uçuşarak İpekelere gitti. Kız dışarda, ağacın altındaki ısdarda kilim dokuyordu. Kadını böyle görünce:

"Ana bir şey mi oldu?" diye ayağa fırlayarak sordu.

Suluk soluğa kalmış kadın:

"Halil," dedi.

"Geldi mi?"

"Geldi, evde," dedi ana. "Seni bekliyor."

Kız koşmaya başladı, geldi kapıda durdu, içeriye giremiyor-
du. Kapıda durmuş kalmıştı. Neden sonra yetişen ana içeriye:

"Gözün kör olmaya Halil, dışarıya ık, bak dışarda kim duruyor Halil," diye bağırdı.

Halil dışarıya çıkınca İpekçeyle karşı karşıya kaldı. Önce İpekçe onu tanıyamadı. Tanıyınca da, dizlerinin bağı çözölüp oraya, duvarın dibine çöküverdi. Halil de vardı, onun yanına çöktü, uzun bir süre orada, sırtları duvara dayalı kahp hiç ko-
nuşmadılar.

Sonunda Halil gülerek:

"Beni ilkin tanıyamadm İpekçe," dedi kırıgn bir sesle. "Ben o kadar değiştim ki, anam bile, nenem bile tanıyamadı beni. Senin için geldim köye İpekçe. Ben çok değiştim. Sen olmasan ben bu köye gelmezdim. Sana bir çift sözün var da onları söylemeye geldim. şimdi, köylü geldiğimi daha duymadan şuna aşağı gidelim de konuşalım."

"Konuşalım," deyip ayağa kalktı İpekçe. Halil karşılaştıkları andan bu yana onu, bütün bedenini gözlerinin bebeğine iş-
lercesine, inceliyordu. Sanki İpekçeyi bir daha, ölünceye kadar hiç hiç görmeyecekti.

Dereyi aşağı inip koyağın bir kuytusuna sığınıp uzun uzun konuştular. Halil başmdan geçenleri baştan sona bir bir anlattı. Bundan sonra da ne yapacaklarını inceden inceye ona söyledi.

"Ne diyorsun İpekçe?" diye sordu sonunda da.

İpekçe öfkeye kesmiş, Halil sevinç içinde kalmış gülüyordu.

"Durma, durma, burada durma dön oraya, o köye... Gün geçirip fırsat verme zamana. Hemen dön. Seni bunca yıl bekledim, bin yıl ömrüm olsa, bin yıl da sen gitsen gelmesen, seni gene beklerdim Halil. Durma, geriye dön, sen haklısın."

"Ben haklıyım," dedi Halil.

"Öyleyse durma."

"Evlenelim de ondan sonra Çukurovaya geri döneyim, diyordum."

"Olmaz," dedi İpekçe. "Yarın sabah gün ışımadan yola düşeceksin, işini görüp geleceksin, ondan sonra evleniriz."

"Ya ölürsem?" dedi Halil.

"Ölmezsin," diye kükredi İpekçe. "Sen haklısın. Sen ölmezsin..."

"Ya ölürsem?"

"Dur öyleyse," diye ayağa kalktı İpekçe, önce başörtüsünü başından alıp çalının üstüne koydu, kızıl, gür saçları çıktı ortaya. Büyük mavi gözleri çılgın bir istemin yalımında parlıyordu. Yüzü pespembe olmuştu. Bir anda çırılçıplak soyundu, ağzı yukarı kayanın duldasına yattı, bacaklarını açtı gerdi, bekledi:

"Evlenmek istiyorsan, işte sana, evleniyoruz," dedi. "Haydi gel."

Halil bir çılgınlığın yalımında, esrikliğinde, baş dönmesinde, kızın üstüne eğildi. O da çoktan soyunmuştu. Birleştiler.

O sabah yağmur başladı, koyaklardan boşanan sellerin gü-rültüsü bütün dünyayı, ormanı almıştı. Döldül dağı duman içinde kalmıştı. Yalnız sivri doruğu çırılçıplaktı, gün vurmuştu, milyonlarca ipiltiyle çakıp sönüyordu, yanından yöresinden dört yana şimşekler sağılıyordu tutam tutam olup.

O gece İpekçeyle Halil, sanki evliymişler gibi aynı yatakta uyudular.

İpekçe koyaktan eve gelince:

"Ben burada kalıyorum, ana," dedi Halilin anasına. "Var git bizim eve haber ver, onlar evlendi de... Halilin az biraz işi var Çukurovada. İşini görüp hemen geriye dönecek."

Ve Halil o sabah Köse Şahinle yağmurun altında yola vurup kasabaya indiler. Kasabada Kürt Hamzayı sorup onun evini buldular.

Kürt Hamza:

"Şu sizin istediğiniz filintalar çok pahalı," dedi. "Daha ucuzları da var. Bakın, bunlara güç yetmez. Alırsanız, ilk kurşunu siz sıkacaksınız."

"Bunları," dedi Halil. "Bu yeni filintaları istiyorum. Ben haklıyım çünkü."

"Sen yerden göğe kadar haklısın," dedi Kürt Hamza. "Ben, bana böyle senin gibi gelenlerden haksızını görmedim. Bari kullanmasını biliyor musun bu filintaları?"

Halil alçakgönüllü boynunu büktü:

"Askercilikte her zaman tam onikiden vururdum. Atıcılık bizim soyumuzda var. Dedem Yemende, emmilerim Sarıkamışta, babam Yunanda savaştı. Dayılarım Nil suyunda boğulmuş İngilizlen dövüşürken, bir de Çanakkale var."

"Sen?" diye Şahine sordu Hamza. "Ya sen Köse? Bilirim köseler iyi nişancı olurlar. Ya sen Köse?"

Onun yerine Halil karşılık verdi Kürt Hamzanın sorusuna:

"Uçan turnayı gözünden, kaçan kekliği art ayağından vurur bu Köse, Hamza dayı. Ben onun ne beter bir nişancı olduğunu kendi, şu gözlerimle gördüm. Böyle bir arkadaşım olmasa, ben aklımı kenger sakızıyla çiğnemedim ki bu işlere girişeyim."

Halilin dolup taşan sevinci Kürt Hamzaya da geçmiş, o da sevinç içinde şavkıyordu.

"Bakın çocuklar, sizi gözüm tuttu. İsterseniz alın bu filintaları, işinizi gördükten sonra verin parasmı, hiçbir kıymeti yok."

"Ölüm var kalım var bu yolda," dedi Halil. "Paramız da var, sağ ol Hamza dayı, sen var ol. Ellerinden öperim."

"Ben de senin gözlerinden öperim," diye güldü Kürt Hamza. "Ölüm varsa, benim de bütün hakkım size helal olsun çocuklar, bu dünyada da, öbür dünyada da..."

"Sağ ol dayı."

"Peki ben de size, bu tüfekler kaç mal olmuşsa bana, size o fiyata veriyorum."

"Sağ ol Hamza dayı."

"Ne kadar fişek istiyorsunuz?"

"Ne kadar varsa."

"İstediğiniz kadar var, çuval çuval..."

"Üçer koşardan altı koşar... Fişeklikler dolacak."

"Birer de sırt çantası, sırt çantası var mı?"

"Var."

"Tıpkı askeriye gibi."

"Birer de fes."

"Birer de fes," dedi Halil, "tıpkı Gizik Duran gibi."

"Öyle," dedi Kürt Hamza, "fes olmayınca bu yolda, işler

öyle yollu yordamlı gitmez. Püsküllü kırmızı fes. Mustafa Kemal Paşa gelmeden önce herkesin giydiği gibi. Birer de dürbün. Dürbünler benden. İşinizi bitirdikten sonra, ilk avınızdan bana bu dürbünlerin parasını getirirsiniz, olur mu?"

"Olur," dedi Halil. "Oldu olacak, birer de Çerkes kaması..."

"O da var," dedi Kürt Hamza.

Silah kaçakçısının evinden tepeden tırnağa değişmiş, donanmış çıktılar, sevinçlerinden zil takmış, Asarkayanın sarp, ormanlıklı kayalıklarına kadar yürüdüler, burada bir gece eğlenip ellerindeki mermileri, tüfekleri denediler. Ve ala şafakta Asarkayanın kırımızı yalım kayalıkları ürpererek uzun uzun yankılandılar.

Halilin sevinci gittikçe artmış, eksilmemişti. Nereye gitse, ne yapsa sevincin gülünsemesinde, yumuşaklığında, çocuksuluğunda, tadındaydı Halil. Köse Şahini de etkiliyordu bu sevinç. Sonra nereye gitseler, hangi köye, hangi çadıra varsalar Halilin bu bitip tükenmez sevinci onlara da geçiyordu. Halil vardıgı yere sevinçler dağıtıyordu.

Bir gece yarısı Salih Ağanın evini bastılar. Ağa yaşlı, kemer burunlu, kalın kaşlarının altından alıcı kuş gibi bakan kemikli, sert yüzlü birisiydi. Onun Çukurovada en zengin kişilerden birisi olduğu söyleniyordu. Zengin olduğu kadar da cimriymiş.

Salih Ağa baştan aşağı ceviz tahtalarıyla işlenmiş odasında bir sedire bağdaş kurmuş oturuyordu Halille Şahin içeri girdiklerinde. Başını kaldırıp, kalın kaşlarının altından, çukura kaçmış gözleriyle onları şöyle tepeden tırnağa süzdü:

"Buyurun Ağalar," dedi, "otur. Hoş geldiniz. şöyle otur."

"Hoş bulduk," dedi Halil, sevinç taşan bir sesle, gülerek. "Ama acelemiz var. Oturacak kadar vaktimiz yok. Sen sağ olarsın, var olasm. Bizim senden küçücük bir dileğimiz var, senden dileğimiz o ki, sen bize tam üç bin lira vereceksin."

Ağa da Halilin sevincine katıldı.

"Size ne zamandan beri borcum varmış da, ben unutmuşum, öyle mi?"

"Sen unutkan bir adam olmuşsun sahiden Salih Ağa," dedi Halil. "Senin gibi soylu, astığı astık, kestiği keстик, alıkıran başkesen bir insan hiç üç bin lira gibi bir borcunu unuttur mu?"

"Yazık," dedi Ağa. "Unutmuşum." Sonra da birden aklına gelmiş gibi sordu: "Yahu çocuklar," dedi, "size bir şey sorsam alınmazsınız değil mi?"

"Sor, alınmayız ama, bizim acelemiz var, elini de çabuk tut."

"Vereceğim istediğiniz parayı. Bundan hiç kurtuluş yok, anladım."

"İyi ki anladın Ağa," diye güldü Halil.

"Biliyorum, azıcık dirensem, bir iki demez beni vurursunuz."

"Vururuz," dedi Halil. "Haydi sor ne soracaksan da, sözü uzatma.

"şu dağlarda..." Elini gündoğuya doğru salladı. "Her çalıının dibinde her biri şahin gibi kan içici eşkıya varken, bu dağlar eşkıyayla dolup taşarken kimse gelip de benim evimi soymadı, kötü niyetlen evimin kapısından kırk yıldır bir tek kişi geçemedi, bunu biliyor muydunuz?"

"Bilmez olur muyuz?" dedi ağzı kulaklarına vararak Halil.

"Bu aldığınız param kursağınızda sonuna kadar kalacak mı?"

"Sözü çok uzatma," diye çın çın öten bir sesle bağırdı Halil.

"Biz kimi soyduğumuzu biliyoruz. Ne yaptığımızı da çok iyi biliyoruz. Sen de bizim kim olduğumuzu anladın Ağa."

"Anladım," dedi Ağa. "Ama sana bir sözüm var, al benim paramı ama, o işi yapma. Sen çok öfkelenmiş, zıvanadan çıkmışsın. İstersen sana beş bin lira vereyim, gel vazgeç o işten."

Birden Halilin yüzüne, onu anında çökerten bir hüznün çöktü, sonra da arkasından kendini toparlayıp bir kahkaha attı:

"Ok yaydan çoktan çıktı Ağa," dedi. "Beni düşündüğün için sağ olasin, var olasin. Senin bu dostluğunu ölünceye kadar hiç unutmayacağım."

"Kaç gün?" diye sordu Salih Ağa ayağa kalkarak:

"Bundan sonra bana üç gün yeter. Bu üç gün içinde de karşıma ordu çıksa darmadağın ederim."

"Bu ilk mi?"

"İlk," dedi Halil. Köse Şahinin eli tetikte, onun arkasında, sırtını duvara vermiş duruyordu.

Salih Ağa uzun boylu, ince yapılydı. Paçalarının ve ceplerinin ağzı sırmalı şalvar giymiş, kuşağının altında da altın kakmalı bir çıplak nagant tabanca sokuluydu. Yeleğini açtı, yeleğin içinde gizli bir cep vardı, oradan büyük cüzdanını çekti, cüzdanının içinden bir deste para çıkardı, desteden bir, iki, üç diye sayarak altısını ayırdı. Bunlar, yeni piyasaya sürülmüş beş yüz-lüklerdi, Halile uzattı, gülerek, alçakgönüllü, düşünceli, sevgi dolu.

"İsterseniz daha da veririm."

Elindeki desteyi Halile verdi.

Halil:

"Beni mahcup ettin Ağa, bu kadarı yeter, sen sağ olasin."

"Kim seni bu kadar öfkeliendiren kişi, ne yaptı ki sana? Ben araya girsem işi, aranızı düzeltemez miyim?" diye sordu Salih Ağa, onlar dönmüşler, oda kapısından çıkarlarken.

"Koca Tanrı bile zor düzeltir," dedi Halil, başını arkaya çevirerek. "Allahın gücüne gitmesin ama, bu iş çoktan bitti."

"Vah vah," dedi arkalarından Salih Ağa, onlar merdivenleri inmiş, çocukların, kadınların, Ağanın silahlı adamlarının arasından avluyu çıkar giderlerken. "Vah vah... Yakında kimin ocağı sönecek duyacağız."

Adamları koşarak gelip karşısına dikildiler:

"İzleyelim mi onları, pusuya düşürelim mi?" diye sordular.

"Zahmet etmeyin," dedi Salih Ağa. "Amanın siz siz olun onlara bulaşmayın. Onlara hiçbir şey yapamazsınız. Pusu da kuramazsınız."

"Neden?" diye şaşkınlıkla sordu başkoruyucu. Bu Salih Ağanın kardeşinin oğluydu.

"Bakın," dedi Salih Ağa, pencereden, yokuş aşağı inenleri gösterdi. "Şu gidenleri var ya, buradan bile vuramazsınız. Onları öldüremezsiniz, onlara pusu da kuramazsınız, az sonra gözden yitiverirler. Onlar ölü... Ölmüşler, sonra da mezarlarından, bir kısacık gezinti için yeryüzüne çıkmışlar. En iyisi onlara hiç mi hiç bulaşmamak gerek... Onlara kurşun sıkar da bir tutturamazsanız, onlara pusu kurar da bir kaçırsanız, bu köyü yok bilin. Bu köyde hiçbir canlı kalmaz."

"İki kişiler," diye belirtti koruyucu yeğen.

Salih Ağa güldü:

"O elleri benim gövdem kadar olmuş, önde yürüyen adam var ya, yarın sabah isterse bin kişiyi arkasına takar da onlarla birlikte ateşin üstüne, bir ordunun üstüne yürür. O elleri kocanın adam var ya, yarın şu dağların, şu ovanın bütün insanını ardına takıp öl dediği yerde öldürtür."

"Vay anam vay!"

"Vay anam vay, yoksa başka bir adam gelir de beni evimin içinde, yüz silahlımın arasında soyabilir miydi?"

"İki kişiler, ikisini de yakalayıp..."

"Ne belli ki iki kişi oldukları..."

Belki de iki kişidirler bunlar, diye düşündü Salih Ağa. Sonra da böyle bir olasılık düşünemedi. Delirmiş bir hali vardı ya öndeki kocaman elli adamın, hiç de deliye benzemiyordu. Ama bir şey vardı bu sevinçten taşan adamda, bir tuhaf bir büyü. Bu yaşa gelmiş hiçbir kimseden, hiçbir şeyden böylesine korkmamış, böyle korkunç bir ürkünün içine düşmemişti. Bu yaşa gelmiş bu kocaman, çaltaklı bir ağaç köküne benzeyen elli adamın gözleri kadar, elleri kadar, duruşu kadar hiçbir şey, hiçbir olay, insan onu etkilememişti.

"Oooh, kurtulduk," diye derin bir soluk aldı sedire çökerken, tabakasını çıkarıp bir sigara sardı, çakmağını çaka çaka kavı alıştırıp sigarasını yaktı. Odaya güzel bir kav kokusu yayıldı. "Oooh," dedi gene Salih Ağa, dumanını içine çekerken. "Oooh, çok şükür Allahıma, kurtulduk." Halili gözlerinin önüne getirdikçe, korkusu da durmadan büyüyordu.

Ay ışığında, kayalık dağın doruğunda kartallar dönüyorlardı. Gediği aştıklarında köyden ses sada gelmiyordu. İsmail Ağanın konağının önüne gelince durdular. Halil:

"Sen gideceksin İsmaille, gidip parayı vereceksin."

"İşimizi görelim de ondan sonra," dedi Şahin.

"Ya işimizi görürken vurulursak?"

"Ama o da bizim köye geldiğimizi duyarsa kaçır."

"Öyleyse sonra," dedi Halil. "Ölürsek de İsmail bana hakkını helal eder. Salih Ağa bile helal etti." Halil gene güldü.

Memik Ağanın avlu duvarından atlayıp evinin kapısı önüne geldiler. Köse Şahin hemen samanlığa girdi çıktı, elinde bir teneke gazla, paçavralarla döndü.

Halil:

"Şu taşın üstünde azıcık oturalım."

Yazılı taş yürüdüler, vardılar üstüne yan yana oturdular. Bu taşın üstüne oyulmuş yazıları kimse okuyamıyordu, hiç kimse... İmam bile, İsmail Ağa, Arif Saim Bey bile. Küffar zamanından kalma taşlardı bunlar, Körmezardan durmadan bunları çıkarıyorlardı defineciler. Bu taş da nasılsa burada kalmıştı. Bir süre, gene sırt sırta, tıpkı eskiden olduğu gibi taş otururlar. Sonunda Halil:

"Haydi," dedi.

Kapıya geldiler, ikisi birden:

"Memik Ağa, Memik Ağa," diye bağırdılar.

Memik Ağa başını pencereden uzattı:

"Kimsiniz, ne istiyorsunuz?"

İçerden ölgün bir idare lambası ışığı geliyordu.

Halil:

"Ben Halil," dedi. "Kökçü Halil. Bu da Şahin, kökçü Köse Şahin."

"Ne istiyorsunuz bu gece yarısı? Şimdi gidin de yarın gelin."

"Şimdi gitmeyeceğiz," diye sevinç taştan bir sesle karşılık verdi Halil. "İstediğimize gelince, bu gece, şimdi hemen seni öldürüvereceğiz, olur mu? Eğer şimdi aşağıya iner de, canını bize teslim edersen, biz de Arabın canını, çocuklarını bağışlarız. On beş kişiyle evi sardık."

Memik Ağa içeri çekildi, içeri çekilmesiyle arka arkaya kurşunlar patladı.

"Olur Ağa!" diye bağırdı Halil. "Çoluk çocuğuyun günahı senin boynuna. Haydi Köse."

Şahin evin kapısına gitti, eşikliğe paçavraları sıkıştırdı, yarım teneke gazı döküp kibriti çaktı. Sonra tenekeyi alıp evi birkaç kere, orasını burasını ateşleyerek dolaştı geldi:

"Ben arkada bekliyorum, sen burada mı kalacaksın?"

"Git arkaya, dışarıya kim çıkarsa vur!"

"Samanlıkları?"

"Her yeri ateşe ver."

Memik Ağa, adamları, koca dut ağacının gövdesinin arkasına saklanmış Halile ver ediyorlardı kurşunları. Halilse hiçbir şey yapmadan olduğu yerde ses çıkarmadan, kıpırdamadan öyle duruyordu. Dağdan aşağı da döngelerle savurarak sert bir poyraz esiyordu. Yalınlar gittikçe evi sarıyordu. Ateş kapıyı baştan sona sarmış, ikinci kata çoktan atlamıştı bile. Samanlık, ahır birdenbire tutuştu, bir anda gökte sünen yalınlar savrulmaya başladı. Ortalık birden gündüz gibi ışıdı. Avlu çepeçevre yapıydı ve Köse Şahin en büyük ustalığıyla hepsini can alıcı yerlerinden kundaklamıştı. Köyün içini de birden bir hayhuy aldı. Gölgeler durmadan, büyüyerek, arka arkaya kayalıklarda yürüyor, düşüp kalkıyor, uzayıp kısalıyorlardı. Yanan evlerin ışığı buradan kalenin burçlarına, dağın doruğuna, ırmağın üstüne kadar vuruyordu. Yalınların iyice sardığı kapıdan Arap birden upuzun boyuyla canını dışarıya attı, gözlerini kirpiştirerek avluda oraya buraya seğirtmeye başladı. Sersemlemiş, elini gözlerine koyarak, bir şeyleri görmeye çalışıyor, ortalıkta dolaşıyordu. Yanan ahırlardan at kışnemeleri, sığır böğürtüleri geliyordu. Arap avluda oradan oraya koşup duruyordu:

"Beni öldürme Halil, beni öldürme! Ben bir garibim, ben bir kaçağım," diyordu. "Ben sana bir şey yapmadım. Ben işimi gördüm, beni öldürme. Anam beni bekliyor Trablusta, beni öldürme. Seni bekleyenler gibi... Beni öldürme..."

Halil ağacın gövdesinin ardından Araba ilk kurşunu salladı, kurşun geldi, Arabın omuzunu deldi geçti. Arap, kolundan, karnından, boynundan birkaç kurşun daha yedi. Kurşunu ye-

dikçe kendi yöresinde deli gibi bir hızda bağırarak dönüyordu. Sonra birden ok gibi koşarak geldi, Halilin arkasına siperlendiği ağacın gövdesine sarıldı. Halil ağacın gövdesini bırakıp, bir kayanın arkasına geçti. Arapsa orada, ağaca sarılmış, dolanarak, boğulur gibi sesler çıkarıyor:

“Beni öldürdüğüne iyi etmedin Halil,” diyordu. “Beni, beni öl... öl... öldür... iyi et... medin Haliil, Haliil!”

Ve ağaca sarılmış, dişleriyle tırnaklarıyla gövdeyi lurıtlar çıkararak çırmalıyor, durmadan da dönüyordu. Halil bir daha kurşun sıkmadı Araba. Arabın hırıldayan bağrıtları bazı bazı kayalıkları yankılandırıyordu. Köyün içindeki gürültü, hayhuy gittikçe artıyordu. Kimse de Memik Ağanın yanan konağının yakınına gelemiyor, uzaktan gökyüzünü tutmuş yalımları, yalımların aydınlatığı kaleyi, arkadaki keskin kayalıklı mor dağı, mor dağı yalımların aydınlığında kıpkızıl olmuş, gölgelerle birlikte sallanıyordu, seyrediyorlardı korkuyla, uykulu.

Bir kısım köylü de karşıdaki kayalığın üstüne birikmişti. Buradan Memik Ağanın avlusu, evi, evinin arkası olduğu gibi gözüküyordu. Elindeki tüfekte oradan oraya koşan Halili, arkadaki kayalığın üstüne oturmuş kıpırdamadan orada duran, arka kapıdan birisi çıkınca hemen onu kurşunlayan Köse Şahini görüyorlardı. Yanan kapının yalımları arasından fırlayan, ortada şaşkın kalakalan Arabı görmüşlerdi. Arabın kurşunu yiyince göğsü yukarı fırlamasını, sonra gidip bir kurtarıcı gibi koca dut ağacına sarılışım da görmüşlerdi. Dut ağacına sarılmış onun yöresinde fır dönen Arap arada bir korkunç hırıldamaları, çığlıklarıyla köyün gürültüsüne katılıyordu. Yanan evlerden insan çığlıkları da, köyün at kişnemelerine, öküz, inek böğürmelerine karışıyordu. Köyün bütün gürültülerinin üstünden de köpek ürüşmeleri yükseliyordu. Köyün bütün köpekleri, ev yanmaya başladığından bu yana hiç durmadan ürüşüyorlardı. Horozlar da kesik kesik, hep bir ağızdan ötüşüyorlardı.

Yalımlar esen poyrazın önünde sünüyor, uzamış yalımlardan bir kısmı da kopup, köyün üstünden aşağılara aşağılara ardı ardına savrulup gidiyorlardı. Birden büyük bir yalımın varıp Arabın sarıldığı ağacın üstüne konduğunu, o anda da ağacın cayır cayır yanmaya başladığını gördüler. Yangın dut ağacının

dallarından aşağıya iniyor, Arap da hızla dönüyor, kaçmayı, ağaçtan ayrılmayı akıl edemiyordu. Ardından yalınlar ağacın yöresindeki çalılıklara, oradan da gövdeye atladı. Arap, yalının ortasında kalmış, kendisi de tutuşmuş, daha dönüyordu. Sonunda yalımların içinde yiten Arap gözükmez oldu, bir daha da sesi sadası çıkmadı.

“Beni öldürdüğüne iyi etmedin Halil...”

Ta Trablustan bu yana Arap kaçıyordu. Onun macerasını Halil de, bütün köy de, yakın köyler de biliyorlardı. Ve bir gece onun kabilesini basmıştı öbür düşman kabile... Kabilde kim varsa hepsini kılıçtan geçirmişler, bir tek Arap kurtulmuş, gecenin karanlığma karışıp denizin kıyısına kadar gelmişti. Öbür kabilenin asıl öldürmek istediği Araptı, onu da kaçırmışlardı. Bütün bir kabileyi yok etmişti ama düşman kabile, onların aradıkları bu Araptı. Bu Arabı öldürmeden de öçlerini alamayacaklardı. Bunu bilen Arap deniz kıyısınca yürüdü, kıyıda beyaz badanalı bir şehre geldi. Ve o şehirde ancak üç gün kalmıştı ki, birden düşmanlarına benzer üç atlıyı şehrin sokaklarında gördü. Üçü de soylu kır Arap atlarına binmişlerdi, bellerinde kılıçları, hançerleri ve tabancaları sokuluydu. Üçü de kemerli burunlu, uzun boylu, zayıf, inceydiler. Beyaz agelleri esen yelle savruluyordu. Kartal bakışlıydılar. Arap, hemen oradan tabanları yağladı. Başka bir şehre geldi, orada da burunları kemerli başka adamlar yetiştiler ardından. Bir gece, bir köşede Arap onların üçünü de kılıçtan geçirdi. Sonra arkasına üç kişi daha düştü. Onlardan kurtulayım derken bir vapura bindi, bilmediği, adını duymadığı bir başka şehirde indi vapurdan. Bir kervanın ardına takıldı, orada da düşmanları yetiştiler arkasından. Kemerinde altınları vardı. Kervancıdan soylu atını istedi. Kervancı atını ona vermeyince kılıcını çekip atı ondan zorla alıp çöle sürdü. Düşmanları tozu dumana katmışlar arkasından gene geliyorlardı. Bir Bedevi kabilesine sığındı çölde. Bu güçlü kabile, son kişisine kadar onlara sığınan konduğu korur, düşmanlarına vermezdi. Gelenek buydu ve bu gelenek hiçbir zaman bozulmazdı. Arap orada birkaç yıl kaldı. O kabileden bir kızla da evlenip bir de çocuğu oldu. Ama gene bir gece olan oldu. Düşmanlarından üç kişi gene kır atlar üstünde gözüne gözüktüler,

kılıçlarını çekip Arabın üstüne üşüşürlerken, Arap bir yolunu bulup aralarından kaçıp kurtuldu. Velhasıl Arap nereye gitmişse o üç atlı da arkasından geldi. Sonunda Arap bir gün Antakya üzerinden, bir kır ata binili, doluduzgin gelip Memik Ağanın evinin avlusunda durdu. Bunu ona bir falcı kadın söylemişti. Köy, gelip kapısında durduğu ev, Memik Ağa, tıptı tıpına falcı yaşlı kadının tarifine uyuyordu. Falcı kadın, git o kayalık köye, kılıçla ölüm sana orada ulaşamaz, demişti.

"Beni öldürdüğüne..."

Yanan kapıdan dışarıya Memik Ağa da atladı. Islak bir kilime sarırmıştı. Ellerini yukarı kaldırdı:

"Teslim oluyorum," diye bağırdı, göğe uzanmış kolları öyle havada kalakaldı.

"Geçti," dedi Halil. "Teslim zamanı geçti. Senin yüzünden şu fıkara Arabı bile öldürdüm."

Onu yakalamak için üstüne yürüdü. Memik Ağa, Halilin kendine doğru geldiğini görünce elini tabancasına atıp Halilin üstüne ateş etmeye başladı. Halil kendisini yanan ağacın arkasına atmasaydı o an tetikte bulunup, kurşunları yiyecekti. Ve yanan ağacın ardından Halil onun üstüne kurşunlar yağdırdı. Memik Ağa her kurşunu yedikçe bir kere bağırarak havaya sıçırıyordu. Sonunda Memik Ağa, kadın, çocuk çığlıkları gelen evin yanan kapısından kendisini içeri attı, sonra hemen avluya çıktı. Avluda bir an bekledi, kendi yöresinde döndü, gene yanan kapıdan içeriye girdi. Sonra gene dışarıya çıktı. Bir içeriye giriyor, bir çıkıyordu durmadan, mekik dokur gibi. Son girişinde sallanıyordu eve girerken. Bir daha da çıkmadı.

Arkada, Şahin pencerelerden atlayanların, kapıdan kaçmaya çalışanların hepsini vurmuş, bir tek kişiyi kaçırmıştı. O da Memik Ağanın oğlu Musluydu. Ve Şahin bu çocuğu çok sevdi. Ölse de Musluya kıyamazdı.

Halille Şahin sırt sırta, gün ışıyınca kadar, yazılı taşın üstünde ev yanıp kül oluncaya kadar beklediler.

Tanyerlerinin aydınlığı Halilin yüzüne vurmuştu. Yüzü allak bullaktı. Dünkü mutlu, çocuksu, sevinç dolu yüzün yerinde şimdi yeller esiyordu. Hmçla söylendi:

"Bir tekini bile bırakmadık, zürriyetini kestik insanlıktan bu Allahsızın."

"Kestik," dedi Şahin, sesi kırıgın. "Kestik ya..."

"Ya... sı da ne?" diye gürledi Halil.

"Birisini kaçırdım," dedi Şahin. "Musluyu kaçırdım, vura-madım."

"Neden?" diye sordu Halil.

"Ben Musluyu nasıl vururdum Halil? Senin önüne gelse dikilse de, hiç konuşmadan gözüyün içine baksaydı, sen Musluyu vurabilir miydin?"

"Vururdum," diye bağırdı Halil. "Vururdum Köse Şahin. Vururdum kardeş. Vurur da öte bile geçerdim. Ölümünden öte köy yok."

"Var," dedi Köse Şahin de öfkelenmiş.

"Yok," dedi Halil.

"Olmasaydı ben Musluyu vurabilirdim."

"Haydi kalk gidelim," dedi Halil, ayağa fırladı. "Şimdi candarmalar gelir."

"İsmail Ağanın parasını?"

"Şimdi olmaz, sonra bir gece getirir veririz," dedi Halil.

Köylüler gün ışıyınca yanmış eve biraz daha yaklaşmışlar, ellerini önlerine kavuşturmuşlar, donmuş kalmışlar, çıt çıkarmadan öylece duruyorlardı. Atların kişnemeleri, böğürtüleri, köpeklerin ürüşmeleri de kesilmiş, köy derin bir sessizliğe gömülmüştü. Köylü kalabalığının arasından gedikten yukarıya, kayalıklara, tüfekleri omuzlarında sallanarak çekildiler gittiler. Arkalarından, horozların ötmesiyle birlikte bir hayhuy, bir gü-rültü de yeniden başladı.

Ve Memik Ağa üstüne, evin içinde yanmış kavrulmuş çocukları, karıları, torunları üstüne köyde ağıtlar yakıldı. Kaçak Arabın sarılarak yanıp kavrulduğu ağaç üstüne de türlü söylentiler çıktı. Ve yanık dut ağacı her gece sabaha kadar şakır şakır kanadı. Kam cıgılayarak aktı gitti, ırmağa döküldü. Ağaçtan akan kandan ırmağa kadar havaya durmadan kıvılcımlar fışkırdı. Bunu da çok kişi gördü. Hele kadınlar her gece bu olaya tanık oluyorlar, gözleri üstüne yemin kase ederek önlerine gelene anlatıyorlardı. Memik Ağanın öldürülmesi işine İsmail

Ağa da karıştırılmadan durulmadı. Durulamazdı da... İsmail Ağayla Halilin arkadaşlığı üstüne çok şey biliniyordu. Birkaç ay öncesi de, köyden ayrılmadan Halil niçin İsmail Ağanın evine bir gece yarısı gitmişti? Gündüz dururken neden gece gitmişti? Bu da soruluyordu.

Sonra da söylentiler dallandı budaklandı. Memik Ağa, Kürt İsmailin altın madeninin yerini bulmuştu. Bulunca da, gel ortak olalım İsmail, yer gök altın burada, demişti. İsmailin gözünü hırs bürümüş, zırnuk koklatmamak için de ona, vermiş eline filintayı dağlı Halilin, kökünü kazı şunun şu insanlıktan çıkmışın, demişti. Sana üç bin lira vereyim. Bir de Kürt İsmail karaçalılıktan kök çıkarttırarak tarla yapan Memik Ağanın, bu her karışı bir kan eder toprağına göz dikmiş, Memik Ağaya gidip, sat şu toprağı bana, ne kadar altın istersen sana o kadar altın vereyim, demişti. O da, böyle bir tarlayı, istersen her karışına on altın diz, sana canını verir de tarlamı vermem, diye bağırmuştu. Kürt İsmail Ağadır, gülmüş, olur olur, Memik Ağam, olur, diye gülmüştü.

Camım da, yediden yetmişe bütün soyunun da canını vereceksin. Üstüne de tarlanı vereceksin. Bu dünyadan silinip gideceksin. Bastığın toprağı bile yakıtıracam. İmin timin bellisiz olacak.

Zalımoğlu Halili tanır mısın?

Onu ben tanırım.

Birlikte kök söktük senin tarlanda bir buçuk yıl.

Salman köyün içine düşmüş, evden eve, insandan insana dolaşıyordu. Bir tanesi çağırarak, bir kişi gel de konuşalım Salman, diyecek mi diye herkesin ağzının içine bakıyordu. Köye gelen konuklara, yüz bulduğu çocuklara bile sokuluyordu. Köylüler de ona hep İsmail Ağadan, İsmail Ağanın anasını nasıl öldürdüğünden söz ediyorlardı. Bir de Salmana, bunu köyün tümü bir ağızdan soruyordu, İsmail Ağanın, bu kadar altını, parayı nereden bulduğunu... Körmezardan, Anavarza mezarlıklarından, Yılankaleden mi?

"Yolda, Antep'te kim o babayın evini bastığı adam?"

"O Kürt Beyi kim?"

"Bir sandık dolusu altını varmış."

"Bir oda dolusu yeşimi..."

"Bir hazine dolusu kırmızı yakutu..."

"Doğru mu yolda gelirken İsmailin onun konağını soyduğu?"

Aç kalmışlar Antep altında bunlar. Anası İsmailin sırtında açlıktan inliyormuş.

"Doğru mu Salman, anam İsmail Ağanın öldürmediği, yolda onun açlıktan öldüğü doğru mu?"

İsmail ne yapsın, beş kardeşi varmış, birisi kendisini açlıktan Fırata atmış, coşkun sular almışlar onu götürmüşler, dördü de bağıra çağıra, inleyerek açlarından ölmüşler. İki karısından birisi de Salmanın anası, o da acından elden ayaktan düşmüş, kadıncağız, beni bu dağ başında bırakma, son soluğuma kadar oğlumu, Salmanımı göreyim de öyle can vereyim

de, beni de gömün, gömün de öyle gidin, demiş, ölüm kurda kuşa yem olmasın. İsmail Ağadır hiç dinler mi, hasta Salınanı elinden tutmuş, yürümüşler, kadıncağız inleyerekten arkalarında kalmış, ormanın içinde, yılan kaynaşan kayalığın altında. Bunlar arkalarına bir daha bakmadan başlarını alıp gitmişler. Bu Salman, bu Salman var ya, gece olmuş, bakmış ki gözlerine uyku girmiyor, hemen gizlice kalkmış, anasını bıraktıkları yere koşmuş. Anadır bu, koşmaz mı çocuk, dayanabilir mi? Koşmuş gitmiş ormana, düşmüş yılan kaynayan kayalıklara. Ayak yalın, baş kabak, uçsuz bucaksız ormanda anasını ararmış. Düşmüş ormana, kayalıkları yankılandırarak, ana, ana, diye bağırmış. Böylece aç susuz, bağıra bağıra gece gündüz üç gün üç gece anasını aramış. Bir gün de, bir sabah da bakmış ki, dinlemiş ki bir inilti geliyor kayalığın dibinden, çocuktur bu, Salmandır bu, korkmuş fıkarcık, bir de kurt ulumaları geliyormuş oradan, yılan ısıklarına karışmış. Salman korkusundan orada durmuş kalmış, korkmuş çocuk. Şimdiki Salman olsa hiç korkar mı, şimdiki Salman Azrailden korkmaz. Bir türlü iniltinin geldiği kayalığın oraya gidememiş ya, olduğu yerden de ayrılamamış. O gece, aşağıdaki kayalığın dibinden gelen iniltiyi, kurt ulumalarını, yılan ısıklarını dinleyerek uyumuş. Bir de gözünü açmış ki ne görsün, yeryüzünü, gökyüzünü kartal almış. Kartallar gökyüzünde kanat kanada, yeryüzünde üst üste... Ne yılan ısığı, ne inilti, ne de kurt ulumaları. Salmandır, içine bir acı düşmüş, koşmuş oraya, kayalığın dibine. Bir tek anasının başı kalmış, kanlı kemikleri kartalların ağzında. Oradan almış yatırmış Salman, nereye gittiği belirsiz, düşmüş ıssız ormana. Azgın kartallar da ardında. Bir mağara bulup saklanmasaymış, kartallar onu yakalayıp parça parça edip az daha yiyorlarmış. Salman mağaraya girince kartallar gelmişler kocaman kanatlarıyla mağaranın kapısında yığılmışlar. Sesleri çığlık gibiymiş, Salmansa kayarak, sinerek gitmiş ta mağaranın dibindeki kovuğun içine sokulmuş. Gece olup da, mağaranın kapısında üst üste binmiş, içeriye girmeye çalışan kartallar gidince çocuk az biraz orada uyumuş, uyanınca da bir çöle düşmüş, çölde koşmuş gene. Bir atlı çölde onu atınm terkesine almış.

"İsmail Ağa, babası, beş vakit de namaz kılar, Allah yolunda..."

"Hiç mi aramamış Salmanı?"

"Atlı bir tütün kaçakçısıymış, getirmiş Salmanı bir köprü-nün ortasına koymuş."

"Gelip geçenler baksınlar diye."

"Alıp evlat edinsinler diye."

"Bakıp büyütsünler diye bu kimsesizi."

"Günler geçmiş, köprüden ne gelen var, ne geçen."

"Çocuk orada, köprü-nün yakınında bir çalının içine sığın-mış."

"Etleri çürümüş."

"İnildemeye başlamış."

"Vay fıkara, anası gibi, tıpkı..."

"Kartallar bir kokusunu alsalarmış..."

"Kartallar çöle akmışlar."

"O sıralar çölde açlıktan insanlar üst üste oluyorlarmış."

"O kadar çok oluyorlarmış ki, sağ kalanların gücü yetmi-yormuş gömmeye."

"Kartallar oraya çekilmişler."

"İyi ki çekilmişler."

Şu talihe bakın ki, İsmail Ağa gelmiş sırtındaki hasta ana-sını köprü-nün üst başındaki bir pınarın yanına, ulu bir sedir ağacının altına indirmiş. Avradı Zero, kardeşinin avradı Pero, bir de kardeşi Hasan orada pınarın başında yalnız su içerler-miş, hiçbir yiyecekleri yokmuş. Bir de bakmışlar ki bir inilti duymuşlar, öteden, çalının dibinden. İsmail Ağa, o inleyen kim olduğunu sesten hemen bilmiş. Anasını sırtına aldığı gi-bi, burada durulmaz, diye alıp yatırırken ana: "Duuur, İsmail oğlum," demiş, "bu inleyen senin oğlun, onu almadan beni bir yere götüremezsın." İsmaildir, sırtında anası, köprüden aşağı, uzun bacaklarıyla koşar ki koşar... Sırtında da anası çırpır ki çırpır, İsmail bakar ki, anasıyla başa çıkamayacak, varayım da şu Salmanı öldüreyim de geleyim, diye düşünür. Anasını orada karnı aç, karnı guruldayarak bırakmış geriye dönmüş. Çocuğa biraz yaklaşmış ki ne görsün, çalının içinden insanın burnunun direğini kıran bir leş kokusu geliyor.

Burnunu tutup çocuğun üstüne varmış. Salmanı boğacakmış, çocuk bunu anlamış:

“Baba beni öldürme,” diye yakarmış. “Belki şu yoldan birisi geçer de beni kurtarır,” demiş.

İsmaildir, gözü dönmüş, çocuğun gırtlığına sarılmış boğacakken, birdenbire başuçlarında bir atlı bitmiş, “ne yapıyorsun orada arkadaş,” demiş. Öteki de, “oğlum hastalandı da onu iyileştirmeye çalışıyorum,” diye karşılık vermiş. Atlı da atını sürmüştür gitmiş. Bunun üstüne Salman babasına, baba beni öldürecek de ne olacak, demiş, beni burada bırak da git, demiş, Allah beni senin öldürmeni istemiyor ki atlıyı gönderdi, demiş. İsmail de onu orada bırakmış gitmiş, anasına demiş ki, alıp geliyordum ki, yolda ölüverdi, diye yalan atmış. Ana da gömdün mü torunumu, diye sormuş, o da gömmedim, diye ağzından kaçırması. Ana tutturmuş, torunumu gömmeden bir yere gitmem, diye. İsmail, çarnaçar, inşallah Salman şimdiye kadar ölmüştür, diye dualar ederekten, anası sırtında geriye dönmüş. Varmışlar Salmanın çalısının yanına, oğlan çalının içine yatmış mışıl mışıl uyur. Amma ortalığı bir de koku almış ki, insana gelince, değince yere yıkar. “Al bunu sırtına,” demiş ana, “ben yürürüm.” İsmaildir, hiçbir zaman anasının sözünden çıkamaz. Çocuğu sırtına almış, düşmüşler yola. Sonra da bir çınarın başına konmuşlar. Ana ormanda ne kadar şifalı ot, çiçek varsa bilir. Bir ayda orada Salmanı iyileştirmiş. Orada bir ay nasıl kalmışlar? Nasıl kalacaklar, aşağıdaki uzun köprüden bir tütün kaçakçısı geçiyormuş. Bu adam Yörük Beyi Haşmet Beyin özel bir tütüncübaşıymış. Kürt İsmailin de eskiden Ermeni Onniklen birlikte kaçakçılık, eşkıyalık arkadaşymış bu tütüncü. İşte ormanda tam bir ay onlara bu tütün kaçakçısı yiyecek taşımış. Salman iyileşince de, tütüncü, “Bak arkadaş, bak İsmail,” demiş, “şu ilerde, şu dağın yamacında Yörük Beyi Haşmet Beyin yedi göbekli çadırı kurulu. Yedi direğinin her birisi altın, sedef, yakut, pırlanta kakmalı. Bu direkleri Haşmet Beyin dedelerine Bağdada sefere çıkanda Sultan Murat vermiş. Sandıklar dolusu da parası var. Bir gece evine konuk olursun. İşte o zaman...”

“Bu kadar zenginmiş, Beymiş de Haşmet Bey, yanında kimsesi yok muymuş?”

"Bir koca Bey tek başına..."

"Sandık sandık altınlan, bir koca çadırda..."

"Tek başına kalır mı?"

"O gece konuk olmuş ona İsmail..."

"İsmaili çok sevmiş Haşmet Bey."

"Daha önceden tanışmışlar mı?"

"Salman söyledi."

"Kendi gözüyle görmüş Haşmet Beyi."

"Salman diyor ki, Haşmet Bey çangal bıyıklı, sarı çizmeli, kurt gibi bakan iri bir adamdı, diyor."

"Salman diyor ki, babam bile ondan korkardı, diyor."

"Salman diyor ki, o altın kemeri ben gördüm, diyor."

"Öyle bir parlıyordu ki, şavkı üç günlük yoldan görünür."

"İşte bu kemeri görünce İsmail dayanamamış, yüreğini bozmuş."

"Tütüncüyü çağırmış, arkadaş, demiş."

"Bizi buraya gelirken, bu çadıra girerken kimse görmedi değil mi, diye sormuş."

"O da, görmedi arkadaş, demiş."

"Demiş, elini çabuk tut..."

"Bu evden, ulu çadırdan konuk eksik olmaz."

"İşte o gece, çadırda kim varsa İsmail hepsini bir bir kılıçtan geçirmiş."

"Geçirince sıra tütüncüye gelmiş."

"O kafiye."

"İsmail onu da orada boğuvermiş..."

"Kanlı kılıcı da eline vermiş."

"Tütüncünün üstünü başını da kana bulamış... Sandık sandık altınları da almış, inmiş Çukurovaya."

"Bu kadar altını olan bir adam hiç Ermeninin eski püskü evini alır mı? Tarlasını ne yapsın onların, sandık sandık paraları varken?"

"Neden kök söktü öyleyse Memik Ağaya?"

"Körmezar definesi için."

"O kadar parası olan ne yapsın Körmezar definesini?"

"Fazla mal göz çıkarmaz."

Salman her gün bir evde yemeğe kahıyor, babası, Zero, Arif

Saim Bey, çiftlik üzerine türlü hikayeler dinliyordu. Kendisinin de ağzı açılmış, ne düşlemiş, neyi duymuş, başından geçenleri nasıl hayallemişse onlara anlatıyordu. O anlattıkça, köylüler onun anlattıklarına yakıştırdıkça İsmail Ağa üstüne efsaneler geliştikçe geliyor, köyden yakın köylere, oralardan kasabaya, kasabadan da Adanaya, oradan da Ankaraya Arif Saim Beyin kulağına varıyordu. Arif Saim Beyin kulağına daha çok şeyler geliyordu. Örneğin, İsmail Ağanın onu bir yolunu bulup öldürteceği, bunu yapmazsa onu Mustafa Kemal Paşanın gözünden düşüreceği, şimdiden de bunun yerini yaptığı... Çiftliğe konacağı... Ondan sonra da, onu Paşanın gözünden düşürdükten sonra da, Adanadan onun yerine mebus seçileceği... Bütün bunlara olağandır ki Arif Saim Bey inanmıyordu. Ama o çok vartalar atlatmış, feleğin çemberinden geçmiş, Paşanın birkaç adamından birisi olmayı becermiş bir kişiydi. Kendi gözüne bile güvenmezdi. Her kişiye, her şeye kuşkuyla bakmayı öğretmişti savaşimleri, yaşamları ona. Çukurovada başka bir söylenti daha durmadan dolaşıyordu, onun Mustafa Kemal Paşayı öldürtüp yerine geçeceği... Bunun da, bu dedikodunun da arkasında İsmail Ağa olmasmdı? Son zamanlarda İsmail Ağa Adanada Ramazanoğluyulan, Kozanda Kurdoğlu, Antepte Canbolatoğluyulan konuşuyormuş. Onlarla sıkı fıkı olmuşmuş. Bunun arkasında bir şeyler olmasın? Yoksa, canından çok sevdiği Paşasını öldürteceği, öldürtüp yerine geçeceği, dedikodu da olsa ortalıkta nasıl dolaşırdı? Vardı, bunun altında bir şeyler vardı... Bir adam vardı ki gözünü daldan budaktan sakınmaz. Bu da kim olabilirdi, İsmail Ağa mı? İsmail Ağaysa onu canından da fazla severdi. Ama insanoğlu çiğ süt emmiştir, belli olmaz ki... Paşayı öldürüp yerine geçmeyi o hiç düşünmemiş miydi? Öyleyse İsmail de onu öldürmeyi niçin düşünmesindi? Gerçekten bu İsmail böyle kan içici bir insan mıydı? Hiç de benzemiyordu kötü bir adama. Saf, mert, sevgi dolu, arkadaşları için canını verir bir kişi görüntüsü uyandırıyordu insanda. Öyleyse durup dururken kökçü arkadaşma Memik Ağayı niçin öldürtmüştü, üstelik de öyle korkunç bir biçimde? Memik Ağa onu aşağılamış, diyorlar, Memik Ağanın karaçalılıktan çıkardığı toprağa karasevda bağlamış, diyorlar. Çukurova baştan sona tarlayla dolu. İs-

mail Ağa istediği yerden, istediği kadar tarlayı her zaman alabilirdi. Öyleyse böyle korkunç bir biçimde niçin öldürttü o adamı? Bütün köyler, tekmi! Memik Ağayı tanıyanlar, olayı duyanlar, bilenler onun bir kökçüsü eliyle böylesine öldürölmesine bir anlam veremiyorlar. Sonra ilk karısını da öldürtmüş, o her gece kapısmda put gibi dikilmiş duran delikanlının anasmı... Oğlum değil dediği bu delikanlı, meğır oğluymuş. Sonra bir ordu da silahlı adam besliyormuş. Her gece kapısını da on beş silahlı kişi bekliyormuş.

İsmail Ağa hakkındaki bütün bu söylentiler tekmi! Çukurovanın dilindeymiş. Ve bu söylentileri de ona en güvendiği, en yakını sayılan kişiler ulaştırıyordu. Bir de bir al tay hikayesi vardı ya, ona bu hikayeyi ne söyleyen anlatabilmiş, ne de kendisi bu tay işinden bir şey anlayabilmişti ya... Köylerde söylen-diğine göre korkunç bir olaymış.

Salman kendinden geçmiş gibiydi. Bir sayıklamada, ama içine kapanık, kimseye en küçük bir renk vermeden, herkesi dinliyordu sonuna kadar. Onları dinlemekten sonsuz bir tat alı-yordu. Köylü ona neler, neler konuşmuyordu, neler söylemi-yorlardı. Birkaç günde bütün köyün girdisini çıktısını, elli yıllık yaşamını en ince ayrıntısına kadar öğrenmişti. Halil, Memik Ağayı niçin öldürmüş, onu da en ince ayrıntılarına kadar onun-la konuşmuşçasına öğrenmişti. Köydeki herkes, her şeyi bir bir biliyordu. Düldül dağının öte yüzündeki köyü, İpekçeyi, yaşh nene Anşacayı, anası Döndölüyü, İpekçenin yedi yıl Halilin yo-lunu gözlediğini, Memik Ağanın Halilin Adanada kazandığı paranın üstüne yattığını, Halilin ona günlerce, kapısmda sürü-nerek yalvarıp yakardığım, her şeyi, her şeyi biliyorlardı. Memik Ağanın kapısında on beş yıl kök sökmüş kişilerin sonunda paralarını alamayınca, o koskocaman adamların köyün içine düşüp, önlerine gelene dert yanışlarını, sonra da insanlıktan çıkmış, sönmüş tükenmiş, boş, ıssız birer kovana dönmüş, pa-ramparça elleri yüzleri, bedenleri, giyitleriyle iki büklüm ol-muşlar, köyden birer ikişer çekilip gidişlerini bir iyice anımsı-yordu. Daha kaç yıl olmuştu ki... Köydeki her insan da bu dün-kü olayı olduğu gibi biliyordu. Öyleyse, İsmail Ağanın Halile Memik Ağayı öldürttüğünü kimler nereden çıkarıyorlardı? Evi

yakarken, Arabı kurşunlarken, Memik Ağayı öldürürken Halil, dağlarla taşlarla sevinç içinde kıvanıyor, gülüyormuş. Salman da, o köyü bırakıp çekilir gediğe yukarı giderken Halili görmüştü. Yüzü rahat, güzel bir düşün uykusundan yeni uyanmışçasına mutluydu. Öyleyse? Kim bilir, belki de öldürtmüştü onu İsmail Ağa. Salman başka bir şeyi daha görmüştü, o olay olmadan birkaç ay, belki de birkaç hafta önce Halil konağa gelmemiş miydi, sabaha kadar İsmail Ağa onlarla baş başa verip konuşmamışlar mıydı? Bunu Salmandan başka da kimse görmemişti. Salman bir söylese bunu köylüye, işte o zaman gör sen kıyameti.

"Ananı gördüm düşümde, ananı Salman. Dünya güzeliydi anan."

"Oğlum benim kanımı yerde koymasın dedi."

"Ananı gördüm düşümde, ananı Salman... Yüreğinin üstüne bir hançer saplamışlar. Hançer iki memesinin arasında, köküne kadar saph, öyle duruyor. Sapı altın kakma bir hançer. Anan apak bir ipekli içinde, gün ışığı gibi şırılایp geliyor, som mavi bir bulutun içinden... Düşümde gördüm, düşümde..."

Cennet Karı, kınalı saçları kırmızı, iki güçlü belik yapmış, sırtından geniş kalçalarına kadar iniyor. Yaşlı, kollarında gümüş bilezikler var. Boynunda da arası altın çekirdekli mavi boncuklar. Kalm dudakları kurumuş, çatlamış. Salmanı görünce durmadan anasını anlatıyor.

"Dal Emineye benziyordu anan. Sen ananı anımsıyor musun Salman? Ananı gördüm ananı, elini tuttum elini... Öyle dipdiri, öyle dünya güzeli, gözlerini açmış kocaman kocaman, ışıldıyor. Oğlum Salmanı gördün mü, diyor, bana soruyor. Som mavi bulutun ortasında ak libaslar içinde uçuyor... Oğlun Salman büyüdü, diyorum. Oğlun Salman dünya yiğidi, diyorum, bir seviniyor, bir seviniyor, yüzünde sevinç, kıvanç çiçekleri açıyor."

Ve Salman dalıp dinliyor düşteki anasını. Cennet Karının evine her sabah uğruyor. Her sabah da Cennet Karı, onun Dal Emineye benzer anasını düşünde görüyor. Düşümde gördüm, düşümde... Bir kan gölü içindeydi, yüzüyor, yüzüyor kurtulamıyordu. Beni öldürdüler Cennet bacı, beni yaktılar, oğlumu

öksüz koydular. Söyle oğluma benden akan, işte içinde boğulduğum kanımı yerde koymasın. Yüzüyordu kan gölünde. Sonra kan köpürdü, dalgalar boyu aştı, anan gömüldü gitti kan köpüklerine. Düşümde gördüm, düşümde... Yağmur yağıyordu. Yağmur bir gün, bir ay, durmadan yağıyor, kanlı hançer çırılçıplak olmuş, üstünden sular süzülen ananın sol memesinin üstünde, köküne kadar saplanmış. Çırılçıplak anan, ovanın ortasında düzlüğün üstünde, tek başına, dimdik, kanıyor durmadan, hiç konuşmuyor, taş kesilmiş öyle duruyor. Yaklaştım yanına, Zeynep, Zeynep, dedim, oğlunu merak etme, Salman iyi, Salman adam oldu, elinde Alaman filintası, babasının kapısında bekliyor. Birden öfkeleni, göğsüne saplı hançerin kökünden ta uzaklara kan şorladı, yeşil çimenlerin üstünde köpüklendi. Yağmur seller gibi boşanmış gökten iniyordu. Birden kollarını açıp bana bağırdığını duydum. O onun babası değil, o onun babası değil! Salınan ona baba demesin, Salman ona baba demesin, baba demesin! O beni öldürdü, beni o öldürdü, beni o... Salmanımı da öldürecek. Tıpkı Dal Emine gibi. Seni Dal Emine doğurdu. Yanına geldi, çırılçıplak, Dal Emine durdu onun yanında. Aman Allah birbirlerine bir benziyorlar, bir benziyorlar, tıpkı. Ovanın ortasma, uçsuz bucaksız, ikisi de çırılçıplak yan yana durmuşlar, ikisinin de yüreğine iki hançer saplanmış. İkisini de aynı adam saptanmış... İkisi de... Birbirinin tıpkısı... İnsanoğlu böyle güzel iki insan daha görmemiş. İkisi de... Kanlar şorluyor. Sonra birden baktım bir güneş açtı. Sonra baktım birden, bir güneş parladı. Sonra baktım birden, bir yalım patladı ovanın dört bir yanından, yalım, bir baktım iki çırılçıplak kadını aldı içine, yalımlar gökyüzüne sündü, iki kadın da, el ele tutuşmuşlar... Memelerinin üstüne köküne kadar saplanmış hançerler... Bana yalımların ortasından el eyliyorlar... İki dünya güzeli... İkisini de bir insan öldürmüş. Düşümde gördüm düşümde... Salman, ananı gördüm düşümde...

Devedikenleri çölün bu ucunda bir orman gibiydi. Dikenler sık, birbirlerine girmişler, koskocaman mor çiçekler açmışlardı, ortaları kırmızıya, pembeye, açık mora çalan. Uzun karayılanlar dolaşıyordu dikenlikte üst üste. Dikenlikten çöle durmadan gecenin serinliğinde, ay ışığında karayılanlar akıyorlar-

dı. Başağa durmuş ekinler kurumuş geçmişler, ayaklar altında çiğnenmişlerdi. Ürkmüş cerenler, yüzlercesi bir arada çölün bu başından öte ucuna koşuyorlardı sıçraşarak, oradan oraya başlarını vurarak... Bir gün bakıyordun, geçmiş, başakları kırılıp dökülmüş ekinlere bir sürü insan dalıyor, elleriyle, bıçaklar, kılıçlar, hançerlerle, kimisinde de oraklarla dalıyorlardı bu ekinlere, bir çekirge sürüsü inmiş gibi, ovalarca, güneşin altına serilmiş bir altın ışıltısında yalbirdayan tarla bir anda ortadan siliniveriyor, ne başaklar kalıyor ortada, ne de saplar. Tek tek ateşler yanıyordu çölde ve sabahlara kadar değneklerle bu yağmalanmış başaklar serilmiş ceketlerin, fistanların, hasırların, çulların, kilimlerin, keçelerin üstünde dövülüyor, hemen o anda da, başaklar bir yandan dövülürken, samanı ayıklanmış buğdaylar kaynatılıyor, günlerin aç kalmışları, tencere daha ocaktan inmeden kaynamış buğdayı sonsuz bir açgözlülükle tıkınıyorlardı. Harran ovasında sürüyle dolaşan insanlar bir başak, bir harman, bir buğday, bir arpa, yulaf, çavdar tarlası arıyorlar, bulunca da bir an içinde o tarlayı kurutuyorlardı. Dicle kıyılarında bir tek yeşillik bırakmamışlardı, ne karpuz, kavun, ne sebze, hiçbir yeşillik komamacasına kökleriyle birlikte sümürmüşlerdi her şeyi bu aç çekirge ordusu. Bu aç çekirge ordularının en beterleri de, en insafsız, en acımasızları da çocuk ordularıydı. Bölük bölük, anaları babaları yolda ölmüş, karmaşıklarda, talanlarda, baskınlarda evlerinden, köylerinden tezikmiş, kasabalarını, köylerini düşman alınca kaçmış, türlü, binbir belaya uğramış çocuk sürüleri düşmüşler Harran, Urfa ovasına, Dicle, Fırat boylarına, tüm Mezopotamyaya, yarı çıplak, çıldırmışçasma, tarlalara, bostanlara, koyun, keçi sürülerine, gözlerine kestirdikleri kasabalara, köylere, ekin tarlalarına saldırıyorlardı. Ölüyor, öldürüyor, çalışıyorlar, karınlarını doyurmak için akla hayale gelmedik umarlara başvuruyorlardı. Dolaştıkça, şehirden şehire, ovadan ovaya, köyden köye koştukça çocuklar, çekirge gibi de kırılıyorlardı. İnsanlar, çölde dolaşırlarken, bazı bir kuru dere, bazı bir koyakta, bir çukurda bu çocuk sürülerinden kimilerinin ölümlerini görüyorlardı. On beşinden altı yaşına kadar yarı çıplak çocuk ölümlerinin üstlerinde kanat kanada akbabalar, öteki yırtıcı kuşlar dönüyorlar, çakallar, sırtlanlar,

kurtlar gece gündüz demeyip bu tazecik, bir deri bir kemik kalmış ölümlere saldırıyorlardı. Ve çölde çocuk sürüleri sinekler gibi kırılmalarına karşın artıyor eksilmiyorlardı. Bu sürüler içinde her ulustan, her kabileden çocuklar vardı. Kafkasın Çeçenlerinden, Karapapaklardan, Terekeme, Avşarlardan, Kürtlerden, Ermenilerden, Yezidilerden, Araplardan, Asuri, Nesturilerden, akla hangi kavim, soy gelirse o türden çocuklar vardı. Hepsi ilk günlerde ayrı ayrı dil konuşuyorlar, aradan bir hafta, on gün geçince ki kendilerine dillerden birisini seçiyorlar, hemen o anda da, kendiliğinden o dili konuşmaya başlıyorlardı. Bu çocuk sürülerinden kimisi daha şimdiden silahlanmışlardı ve kasabalar, köyler için çok tehlikeli oluyorlardı baskınlarda, hırsızlıklarda. Temmuz başlarında, bir hafta içinde aşağı Dicle bölgesinin bütün bostanları yağmalandı ve bu bostanların bekçilerinin hepsi de karınlarından, uykularında bıçaklanarak öldürüldü. Bu işi yapanların bir çocuk sürüsü olduğu birkaç gün içinde anlaşıldı, bostan sahipleri de atlanıp silahlanarak bu çocukların avına çıktılar. Onlar da önüne gelen çocuğu öldürdüler. Yollar, beller, aşağı Dicle koyağı boğazlanmış çocuk ölüleriyle doldu az bir sürede. Acımasız insanlar, yağmacı çocukların gözlerinin yaşına bakmıyorlar, böcek öldürür gibi onları yakaladıkları yerde öldürüyorlardı. Acımasız öldürmelerden sonra çocuklar daha yabanlaşıyorlar, daha kan içici, daha kurnaz, daha acımasız oluyorlardı. Birkaç hafta içinde gündüzleri hiç kimse bu çocukları çölde göremez oldu. Kendilerini insanoğlunun aklının alamayacağı bir biçimde koruyorlar, bin türlü saklanma biçimleri buluyorlar, yabanıl kurtlar gibi, soğ yılanı gibi, nereden gelecekleri belli olmadan avlarına saldırıyorlardı. Bir an geldi ki, çölde çocuklarla büyükler arasında acımasız bir savaş başladı. İşte Salman bu çocuk sürülerinden birinin, en yabanılının içindeydi. Salman çetede ki çocukların en küçükleriydi ama, en yılmazı, en dayanıklısı, en gözünü daldan budaktan sakınmazıydı. Sonradan, bir gün İsmail Ağaya, onun gözüne girmek için övünmüş, babâ, demişti, sen benim kim olduğumu bilmiyorsun, eğer benim kim olduğumu, başımdan ne işler geçtiğini bilsen, dudakların uçuklar da ağzın şaşkınlıktan bir karış açık kalır. İsmail Ağa ona öyle bir bakmıştı ki, Salman macera-

larını anlatmaktan vazgeçmişti. Ölünceye kadar da kimseye anlatamayacak, anılar onun içinde öyle, sonuna kadar çöreklenip kalacaktı. Dicle, Fırat koyaklarında, yüzlerce kişilik çetesiyle Salman bir fırtına gibi esmiş, koskocaman bir Bedevi obasını bir gece basıp bütün insanlarını, çocuklarının bir kısmını öldürdükten sonra kaçırmışlar, develerine, sürülerine, çadırlarına el koymuşlar, almışlar bütün obanın öteberisini Tektekdağlarına taşımışlar, bir süre Bedevilerin çadırlarında, yiyecekleri, hayvanları bitene kadar onlar gibi yaşamışlar, her şey bitince de kurulu çadırları öyle olduğu gibi bırakıp başka gece vurgunlarına çıkmışlardı. Ah bir dinleseydi babası onu, ah bir öğrenseydi babası onun başından geçenleri... Ah... Boyunun böyle kısa olduğuna, bacaklarının eğriliğine, gözlerinin böyle yılan gözleri çakırına çaldığına hiç bakmaz, oğluyla övünürdü. Bir gün mutlaka her şeyi babasma anlatacaktı ama, anlatmalıydı, ama babasının tepkisinden ödü kopuyordu. Ya babası üzülsürse, ya onu yanlış anlarsa, bu dünyada onun babasından başka kimi vardı? Her şeyi, onun her şeyi, tüm varlığı babasıydı. Babası bir gün ölürse, bunu düşünürken bile Salman tepeden tırnağa titriyordu... İstiyordu ki babası onu iyi tanısin, bu dünyada yalnız onun kim olduğunu bir tek babası bilsin, onu azıcık sevsin, şu Mustafayı sevdiğinin binde biri kadar, eskiden onu sevdiğinin binde biri kadar, şimdi de onu sevsin. Onu dünyada bir tek kendisinin sevdiğini, onu bu kadar, bu dünyada kimsenin, hiç kimsenin bu kadar sevmediğini bilsin. Dal Emine bile babasını, onun kadar sevememiştir. Kadın olduğu halde... Onun kızı olmadığı halde bile... Ve her zaman babasını düşünürken, onu ilk gördüğü andan bu yana, onu, yaralarının kurtlarını ayıklar, yıkar, o korkunç bir kokuyla kokarken, herkes onun yanından yüzünü buruşturarak, burnunu tutarak kaçarken, Salman da utancından yerin dibine geçerken, yaralarını gülümseyerek, onu yürekte sevgiyle okşayarak, bağrına basarak sarardı, onu ilk gördüğü günden bu yana düşünürken, hangi koşulda olursa olsun cennet düşlerine dalar, bir mutluluğun, kıvancın esrikliğinde bu dünyadan, kendisinden uzaklaşır giderdi. Kadın olduğu halde, kendi öz anasına benzediği halde, babasına sevda bağladı diye, Salman Dal Emineyi günler günü, gözlerine uyku

girmeden, bir gece varıp yatağmda öldürmeyi çok kurmuştu. Kim bilir, belki babası da gizliden gizliye, hiç kimseye belli etmeden, kendi kendine bile sezdirmeden onu istiyordu. Bunun böyle olduğunu babası değil de, Salman gün gibi biliyordu. O zaman hiç Dal Emineyi öldürebilir miydi, babası o kadın ölünce çok üzülürdü, Salman bunu bilmez miydi? O zaman da Dal Emineye kim yan bakarsa... Çocuklar başlarını almışlar, bir ölüm fırtınasının büyüüne, macerasına kendilerini kaptırmışlar, kimi hüngür hüngür ağlayarak, kimi bir sevinç kasırgasında gülerek, çoğu kez de ölürcesine korkarak başlarını almışlar gidiyorlardı. Bir gece Salman kendisini çölde devedikenin ormanının içinde, karayılanların arasında, sabahleyin gözünü açtığında yanında yöresinde yumak yumak olmuş, kırmızı dillerini çıkarmış hışıllayan, ağır ağır akan, yel gibi uçarak giden yılanlar gördü, korkunç bir bağırmaıyla çölü ürküttü, canını dikenliğin dışına zor attı. Çölde kendisini, bu ıpıssız, uçsuz bucaksızlığın ortasında yapayalnız buldu. Çılgıncasına koşmaya, bağırmaya başladı. Bir kendi yöresinde fırıldak gibi dönüyor, bir çölü baştan başa bir çizgi gibi koşuyordu. Gün kararırken sesi kısıldı, az sonra da oraya düşüp kendisinden geçti. Korkusundan gittikçe sıkışarak tostoparlak oldu. Olanak bulsaydı, bir avuç kalır, o bir avucu da kaldırır uzaklara, bir canlının, canlı bir şeyin olduğu yere atardı. Büzüle büzüle tostoparlak bir korku olmuştu. Bütün çocuklar, hep birlikte oldukları sürelerde de çok korkuyorlar, korkularından deliye dönüyorlar, önlerine gelen yere, ölümün üstüne bile, korkularını yenmek için saldırıyorlardı ya, bu başkaydı. İşte Salman, babasından da bazı bazı böylesine yoğun, korku bir bıçak gibi yüreğinin başına saplanarak korkuyor, korkudan eli ayağı kesiliyor, korkunun üstüne yürüyemiyordu. Ya bir gün onu sevmez, onu sevmez de, seni gözüm görmesin Salman derse? Bu düşünce bile onu bir karanlık, uçsuz bucaksız uçurumun dibine atıyordu.

Salmanın anası gerçekten Dal Emineye benziyor muydu? Anasını düşünüyor, onu görmeye çalışıyor, bir türlü nasıl birisi olduğunu toptan, tepeden tırnağa gözlerinin önüne getiremiyor. Kimisinde saht koskocaman açılmış bir çift göz görüyordu. Gözler bir kapkara oluyor, bir deniz mavisine kesiyor, bir

menevişli çimeni yeşile dönüyordu. İnce uzun boyluydu, boyunu, turuncu ipek başörtüsünü, hırızmasını, altın çekirdekli kırmızı mercan gerdanlığını, ince, uzun parmaklı uyumlu ellerini ne zaman istese görebiliyordu. Bir de, çok tuhaf, her kadının gülmesini, gülerken gözüken ak dişlerini anasının gülmelerine benzetiyordu. En çok da Dal Eminenin gülmesi, gülerken iri, kara gözlerinin parlaması anasına benziyordu. Boyu bosu da benziyordu. O gün bugündür, gece demiyor, gündüz demiyor, bir yolunu bulup Dal Emineyi seyreliyordu. Büyülenmiş gibi bulunduğu yerlerden ayrılamıyor, onun yöresinde dönüp duruyordu. Anası gibi güldüğü zaman da Dal Emine, Salman sevincinden uçuyor, yere göğe sığmıyordu. Onu düşündükçe, yürüyüşünü gördükçe, gülüşünü duydukça büyüleniyor, olduğu yerde vurulmuş öyle hayran kalakalıyordu. Son günlerde Dal Emineden de ödü kopmaya başlamıştı, onu seyrettiğini, gülüşünü duymak için can attığını, gamzelerinin ışık gibi açılarak çukurlaştığına vurulduğunu sezecek, görecekt diye ödü kopuyordu. Hem ona yaklaşmak istiyor, hem de ondan uzaklaşmaya can atıyordu. Bocalayıp duruyordu bir deli ikircikte.

Babası çok uzun boyluydu, asker kaputu vardı uzun, sırtında eski, kundağı çentik çentik bir mavzerle, alm bağlı, ayakları yalınayak, parmak aralarında çamur, kan kurumuş, gelir gelmez anasını saçlarından yakalamış sürükleyerek dövmeye başlamıştı. Çok duvarlı, duvarları kalm bir yer anımsıyor. Bir çan, bir de uzun bir minare. Tanyerleri ısıdı ısıyacak, çölün ucuna bir yığın insan diz çökmüş, kadm erkek, çocuk, delikanlı, kız, doğacak günü bekliyorlar. Gün atarken hep birlikte eğilip toprağı öpüyorlar. Dudakları kıpırdıyor, doğan güne karşı eğilerek diz çökmüş, bir şeyler mırıldanıyorlar. Bu mırıltılar gittikçe yükselerek bir türkü oluyor, türkü doğan günle birlikte ıssız ovayı dolduruyor... Sonra günün doğduğu yerden doludizgin atlılar geliyorlar, yalınkılıçları doğan güneşle yalbirdayarak. Kılıçlılar gelip diz çökmüş kalabalığa yükleniyorlar, kılıçlarını batırıp çıkararak, kanlarını fışkırtıyorlar diz çökmüşlerin. Diz çökmüş toprağı öperek türkü söyleyenler yerlerinden hiç kıpırdamıyorlar. Doludizgin koşarak giden atlılar, çavan atlarının başlarını geriye çevirip gene diz çökmüş kalabahğa yalınkılıç-

larla dalıyorlar. Dökülen kanlar güneşte damla damla, çelik mavisinde, kızılında kıvılcımlanıyor. Sonra atlılar bir daha dönmüyorlar. Yere diz çökmüşler ağır ağır yerlerinden, güneşe bakıp son türkülerini söyledikten, toprağı bir daha öptükten sonra kalkıyorlar, yavaş adımlarla yürüyerek çöle aşağı gidiyorlar. Kılıçtan geçirilmiş ölüler orada, çöl toprağının üstünde yan yana uzanmış, kimisinin de başı kopmuş kalıyorlar. Çöle aşağı yürüyenler hiç arkalarına bakmadan gidiyorlar öylece, biteviye. Gün batarken yürüyen kalabalık durup geriye dönüyor, batan güne karşı avuçlarını birbirine bitişirmiş, gün batana kadar öyle duruyorlar. Sonra gene bir mırıltı başlıyor, mırıltı türküsü olup çölü, geceyi dolduruyor, tam bu sırada gene atlılar sökün ediyorlar doludizgin, gene yalmlıkışlar işliyor, bedenlere girip çıkıyor. Kılıcı yiyenlerden, başı kesilip fırlayanlardan en küçük bir çıt bile çıkmıyor. Atlılar gene çekilip gidiyorlar, kalabalık gene ayağa kalkıyor ağır ağır, dönüp günün doğduğu yere, türkülerini kesmeden, arkalarında kalan ölülere bir kere olsun dönüp bakmadan, gene yürüyorlar. Gecenin dört bir yanından korkunç zincir şangırtılarıyla bağırtilar da geliyor, "Yezidiler kaçıyorlar, Yezidiler kaçıyorlar!" Şangırtılar dört bir yandan çoğalarak, yaklaşarak, geceyi doldurarak geliyor. Gene gün doğarken kalabalık doğan güne yüzlerini dönüp gene diz çöküyorlar. Geceleyin zincir sesleriyle gelenler, kalabalığı on katı, yirmi katı çoğaltmışlar. Türküler de daha büyüyerek çölü dolduruyor. Kılıçlı atlılar bu sefer sağdan soldan, dört bir yandan gene saldırıyorlar. Kalabalık gene yerinden kıpırdamıyor. Atlılar çekilip gidince gene yüzlerini güneşe vermiş, türküler söyleyerek ağır ağır ilerliyorlar. Bu sefer, güneş tam tepeye çıkınca bir tepede, güneyden, kuzeyden, doğudan batıdan türküler söyleyerek gelen kalabalıklar tepeyi sarıp, güne karşı diz çöküp oturuyorlar... Sonra anası üstüne kapanıyor Salmanın, babası atlıların arasında, Salman babasını görüyor. Anasının elini kısa boylu, kızıl saçlı, büyücek bir çocuk gibi gülen, sevinen bir adam tutmuş. Anası hem Salmanın üstüne kapanmış, hem de o kızıl saçlı adama sarılmış, kendine, Salmanın üstüne çekiyor. Atlılar dört bir yandan saldırıyorlar, bu sefer atlılar da kalabalık, diz çökmüş oturmuş kalabalık da bu sefer karşı koyuyor,

toz duman, tüfek sesleri, kan, bağırmlar ortalığı alıyor. Her şey karmakarış. Bir an Salman babasını görüyor, korkunç pörtlemiş gözlerini... Kılıcını kızıl saçlı adamın sırtından saplayıp, beri yandan çıkarıyor, ana da ayağa kalkmış, onun da elinde kanlı bir kılıç, o da babaya saldırıyor, baba gülererek, onun kılıç sallamasından sakınmadan, uzun, mor beliklerinden yakalayıp ananın başını kesiyor, gözleri pörtlemiş, çıldırmış Salmanı arıyor, Salman, usulcana yanındaki ölü yığının altına kayıyor, baba da onu arıyor, arıyor bulamıyor. Onu bulacağından umudu kesen baba da, anasının kanlı başını saçlarından tutmuş atını doldurup oradan uzaklaşıyor. Ve gece çöküyor. Gecenin içindeki koskocaman kumlu tepe bir tek ses olmuş iniliyor. Gün doğunca Salman kendisini bir çakıltaşlı kurumuş dere gibi bir yerde buluyor. Korkuyla bir kovuğa büzülüyor, yarı uykulu, yarı dalgın, birdenbire birtakım seslerle kendine geliyor. Önünden yukarı doğru bir çocuk kalabalığı koşuyor. Kendiliğinden Salman onların arasına katılıveriyor. Sonra da gece oluyor, çocuklar gecede birbirlerine sokulup uyuyorlar. Bir gece daha oluyor. Çocuklar yürüyorlar. Bir gün tanyerleri ıştırken Salman güneşe dönüp diz çöküp toprağı öpüyor, çocuklar durup onu bekliyorlar saygıyla... Salman mırıldanıyor, sonra da türkü söyleyerek kalkıyor, çocukların arasına katılıyor, yollarını sürdürüyorlar. Önce bir köye dalıyorlar, göz açıp kapayıncaya kadarlık bir sürede, köye dağılıp, birkaç yitikle köyün dışında, her birisinin elinde bir, birkaç tandır ekmeğı, soğan, peynir, çökelekle köyün dışında buluşup uzaktaki kuyuya yöneliyorlar... Ve böylelikle de Salmanın büyük yaşam macerası başlıyor.

Kaskatı kesilmiş, kemikleri etlerinden ayrılırcasma teknil bedeni acıyordu. Belki de hiçbir zaman, eğer burada, bu çölde, bu ıssızlık, yalnızlık onu öldürmezse hep böyle tostoparlak kalacaktı, böyle kaskatı kesilmiş. Uzaklardan, derinlerden çok koygun sesler de geliyordu arada bir kulağına. Sesler bir geliyor, sonra uzun bir süre kesiliyordu. Kulağını yere dayamış, Salman bir daha o çok uzak, derinden gelen sesi duyarsa eğer dirilecek, kendine gelecekti. Bu cın cın öten ıssızlık orta-

sında, ne olursa olsun bir ses onu kendine getirecekti. Zaten o önceki duyduğu sestten sonra azıcık cana gelmişti. Ama bekliyor bekliyor, o uğultuya benzer ses bir daha duyulmuyordu. Umudu ayaktaydı ve o sesi Salman duyacaktı. Duyacak, sonra da o ses onu kanatlarına alacak götürecekti. Bir kuş sesi, bir arı, bir sinek vızıltısı, bir böceğin yürümesi, bir çekirge, o kaçtığı yılanlar bile onu şu anda cana getirebilirdi. Bir karınca, küçücük bir kertenkele, gökte süzülen, gölgesi çölün kumlarına kapkara düşen bir atmaca... Soluk alan, kıpırdayan bir şey... Ne olursa olsun... Belki de vardı öyle bir şey... Bir gözlerini açabilse. Sıkı sıkıya yumduğu gözleri de kaskatı kesilmişti. Birdenbire sesler az ilerisinde patlayınca yerinden fırlayıp ayağa kalkmasıyla gözlerini açması bir oldu. Karşıdan, kuyruklarını sırtlarına dikmiş, ağızları kan içinde, kimisi turuncu, kimisi boz, kimisi ala, kara, sarı korkunç bir köpek sürüsü, hepsi de çoban köpekleriydi bunların, her birisi besili, iri, koskocaman köpeklerdi, geliyorlardı. Salman hiç düşünmeden onlara doğru koştu. Bu her birisi bir canavar olmuş köpekler, kendilerine doğru koşan çocuğa durup şöyle bir baktılar, sonra da başlarını çevirip yürümelerini sürdürdüler. Aralarına katılmış çocuğa aldırmadılar bile. Salmansa, korkudan kurtulmuş, köpeklerin aralarına düşmüş, onların yürüyüş hızlarına ayaklarını uydurmuştu. Ling ling gidiyorlardı. Akşama doğruydu ki, bir suyun kıyısına geldiler, orada köpekler durup dört köşeye kulak verip dinlediler, arkasından da yönlerini batan güne dönüp kıçlarının üstüne oturdular, başlarını dikip sustular. Uzaklardan, günün battığı yönden, bir yerlerden çok koygun sesler geliyordu. Köpekler kulak kesildiler. Sesler gittikçe belirleniyor, artıyordu. Köpeklerin gözleri parladı. Sonra birden ayağa kalktılar, karıştılar, sonra da, daha şimdi görmüşler gibi gelip teker teker, oraya diz çökmüş oturmuş Salmanı kokladılar, kimisi de çocuğun yüzünü, ellerini yaladı. Arkasından da hemen gene öyle biteviye, ling ling yürüyüşe geçtiler. Salman da aralarına katıldı. Köpekler kimi yerlerde bazı bir duruyor, kuyruklarını altlarına alıp oturuyor, derin bir sessizlikte yöreyi kulak kesilip dinliyor, sonra gene yürüyüşe geçiyorlardı. Yürüyüşe geçmeden, her seferinde de önce

gelip Salmanı kokluyor, yüzünü, ellerini, ayaklarını yalıyorlardı.

Salman birden karanlığın çöktüğünü anımsıyor. Gökyüzünde çok iri yıldızların durmadan üst üste, oradan oraya döşeli yıldızları yarararak kaydıklarını, sonra da çölün ucuna parçalanarak yağdıklarını, bu düşen yıldızlardan ödü koptuğunu anımsıyor. O gece köpeklerle sokulmuş, rahat, mutlu düşler görerek sıcacık uyumuştı. Ve günlerdir Salmanın böyle rahat uyumuşluğu yoktu. Sonra korkunç çölü dolduran köpek havlamaları, hırlamalarıyla uyanmış, dehşet içinde kalmıştı, bir ceren sürüsüne dalmış köpekler, can telaşıyla koşan, atlayan cerenleri yakahyor, hemen o anda da dördü beşi bir araya gelerek hayvanı parçalıyor, parçalanmış cereni olduğu yerde bırakarak, başkalarını, başkalarını yakalıyor, parçalıyorlardı. Ceren sürüsü çöle dağılmış, sağa sola, güneye kuzeye, kimisi de kendi yöresinde koşuşturuyorlardı. Yüzlerce cerenlik bu sürünün çok da yavrusu vardı. Onlar da çöle dağılmışlar, küçük küçük sıçraşarak, bir kısırdöngüde, azgın köpeklerin arasında dolaşıyorlardı. Köpekler kısa bir sürede çölde, görünür yerlerde sağ ceren bırakmadılar. Parçalanmış hayvanlar çölün kumlarına serilmişler, içlerinden kimisi can çekişirlerken başlarını kaldırıp parçalanmış karınlarına, koparılmış bacaklarına, mahzun, acılı, kocaman, kara hüznünlü gözleriyle bakıyorlar, sonra da başlarını gerisingeri usulcana çölün kumuna indiriyorlardı. Kimisi de bacaklarını germiş, havaya dikmişler, titretiyorlardı uzun bir süre. Sonra, köpeklerin dördü beşi bir araya gelip yerde parçalanmış cerenlere üşüştüler. Yüzlerce köpek çölün kumuna serilmiş ceren sürüsüne dalmış, kendilerine hırıltılarla, dişlerini öfkeyle, yabansılıkla birbirlerine göstererek, arada da kimisi korkunç bir kavgaya girişerek, bu kavgaların epeyi uzun sürdüğü de oluyor, köpekler kan içinde kalıyorlardı, kendilerine görkemli bir şölen çektiler. Bu kadar cereni çölün kumuna sermiş, parçalamış köpekler, yavruardan bir tekine bile dokunmamışlar, köpekler analarını yerken onlar da cerenlerin memelerini aramışlar, bu karmakarışıkta, işleyen dişlerin arasında dolaşıp durmuşlardı. Salmanın bundan sonrası o kadar düzenli olarktan aklında kalmamış. Salt işleyen, bir değirmen gibi öğüten, hırıl-

tılı, kanlı köpek dişlerini anımsıyor, o da azıcık. Bir de köpekler tepeden tırnağa kızıl kana batmışlardı. Salman uzun bir süre her yeri, bütün köpekleri, çölü, mavi gökyüzünü, güneşi, yıldızları kan içinde kıpkızıl gördü. Bir de cerenlerin çöle serilmiş apak kemikleri arasında yavrular daha analarının memelerini arayarak dolaşıyorlardı. Koca bir ceren sürüsünü yemiş bitirmiş köpeklerse orada durmuşlar, ağır ağır yalanıyorlar, yavrulara dönüp bakmıyorlardı bile. Salman bu yavrulardan birisini yakaladı da... Yavru kana batmış çıkmıştı, hemencecik geri bıraktı.

Salman bir yeşillik yerde, sulakta gözünü açtı. Yanında yöresinde uyumuş köpekler başlarını ön ayaklarının üstlerine koymuşlar, kendilerinden geçmişlerdi. Az ilerde kartallar dönüyor, onlar da üstlerine indikleri ceren yavrularını yakalıyorlar, gözlerini oyduktan sonra pençeleri, gagalarıyla parçalayıp yiyorlardı. Yavrular gökten hışım gibi inen belayı biliyor, sinmeye çahşarak kaçıyor, sıcıyorlardı ya, kartalların pençelerinden kurtulamıyorlardı. Bir pençede yere yıkılıyorlar, sonra gagalar olanca yabanıllıklarıyla işlemeye başlıyordu. Durmadan da, kuzeyde belli belirsiz, hava gibi sallanarak gözüken mavi dağların üstünden geniş kanatlı kartallar arka arkaya gelip yavruların üstüne bir top olup kapkara, hışılayarak sağılıyor, altta, ne yapacağını şaşırmış, küçük küçük sıçramaktan başka bir şey yapamayan ceren yavrularının üstüne iniyorlardı. İniyorlar, dördü beşi bir araya gelerek, bir anda yavruyu parçalayarak yutuyorlardı etlerini. Köpekler burada derin uykulara dalmış uyurlarken, az ilerde kartallar kanat kanada birbirlerine girmişler, parçalanmış ceren yavrularını birbirlerinin gagalarından almak için pençe pençeye, gaga gagaya, kanatları, başları savrularak, dört, beş, on, on beş kartal karman çorman olarak, korkunç çığlıklarla dövüşüyorlardı. Ve gökten de durmadan uzun, geniş kanatlı kartallar, aşağıdaki savaş alanına iniyorlar, iner inmez de dövüşe katılıyorlardı. Çöl bir kıyamet gününü yaşıyor, kumlar, tüyler, telekler birbirlerine karışmış, ortalığı bir toz duman almış, kartal çığlıkları Salmanın kulaklarını sağır ediyordu. Ve bir ceren yavrusu, irice bir yavru, nereye saklanmışsa, saklandığı yerden çıkmış, sıçraya-

rak Salmana, köpeklere doğru geliyordu, üstünde de kanat kanada on beş yirmi tane kartal, bir insanın yarı beli yüksekliğinde uçarak, onu kovalıyorlardı. Salman baktı ki kartallar cereni yakalayacaklar, hiçbir şeyi düşünmeden yavruya doğru koştu. Ama o yavruya daha varmadan, araları ancak on beş adım kalmıştı, kartalların içinden ayrılan bir kartal kanatlarını kısıp yavrunun üstüne atıldı, o anda da öteki kartallar yere indiler, orada yavrunun üstünde çığlık çığlığa koskocaman yuvarlanan, dönen bir kapkara yumak oldular. Salman olduğu yerde kalakaldı, sersemlemiş, bitkin. Sonra da uyuyan köpek sürüsünün içine sığındı.

Salman bir süre çölde köpeklerle dolaştı. Artık ne o köpekleri yadırgıyordu, ne de köpekler onu... İlk yemeği Dicle kıyısındaki bir bostanda yedi. Bostan görür görmez delicesine yardan aşağı atladılar hep birden. Salman köpeklere, bostanın kıyısında durmalarını söyledi. Ötekiler de onu dinlediler.

Salman bostan çardağına yürüdü, bostancı çardağının üstündeydi ve mavzeri elindeydi. Üstündeki asker giyitleri paramparçaydı. Abanoz, uzun kara sakalı çöl güneşinde yeşilleniyordu.

"Günlerdir açım," dedi Salman. "Biraz bir yiyeceğin var mı amca?"

Adam mavzerinin mekanizmasını şakırdatarak çevirip, bir tarak mermiyi silaha bastıktan sonra:

"Ne ekmeğim, ne bir karpuzum, kavunum, ne bir yiyeceğim var," dedi. "Sen oradan siktirol git!" Mavzerin namlusunu ona çevirdi. "Bıktım sizin elinizden."

Salman yavaşça köpeklere döndü, bostancıya gösterdi:

"Onları görüyor musun?" dedi usulca, soğukkanlı. "Onlar kaç taneler biliyor musun, orada durmuş bekliyorlar, beni vurursan bir ıslık çalarım, onlar seni parçalarlar."

Adam mavzerini ağır ağır indirdi, gülerek:

"Gel," dedi, "gel itler padişahu gel!" Çardağın merdiveninden indi, aşağıda, ocakta mis gibi kokarak bir yemek kaynıyordu, büyük bir toprak güveçte. "Dün bir ceren vurdum," dedi övünerek. "Kocaman bir ceren... Bak..." İpler germiştii, ta buradan ırmağın kıyısına kadar. İplerin üstüne çaman edip ceren

etini sermişti. "Bak kurutuyorum. Bana burada bir ay yeter bu et. Senin şu kurt sürüsü bir şey yapmaz ya."

"Yapmaz," dedi Salman. Avurdu avurduna geçmiş, bir deri bir kemik kalmıştı, üfürsen yıkılacak. Ayakları yalm, üstündeki gömleği hilim hilimdi. Saçları da dimdikti. "Onlar daha dün bir ceren sürüsü yediler."

"Sen de seyrettin, öyle mi, seninkilerin şölenini?"

"Ne yapayım?" dedi Salman.

Adam güveci ocaktan indirirken:

"Gel," dedi, "öyle bir güveç yaptım ki sana, on parmağını da birlikte yersin."

Tüten sıcak yemeği adam koca bir tepsiye boca etti, Salmanın da eline bir tahta kaşık verdi. Bir de çardağın direğinin dibinde duran kocaman bir torbadan ortası delik tandır ekmekleri çıkardı, ortaya serdiği kilim torbanın üstüne, tüten güveç tepsisinin yanına koydu:

"Az sonra başlarız," dedi. "Az daha sabret."

"Olur," dedi Salman, ağzının suyu akarak.

Sonra birdenbire adamın yüzü değişti, kırıksık içinde kaldı, yeşillenen sakalının her tüyü titredi:

"Benim adım Abdülvahit," dedi sesi boğularak. "İyi geldin çocuk kardeş," dedi. Sonra macerasım anlatmaya başladı. "On beş yıl önce karımı sevda bağlayarak bir Bedevi çadırından kaçırdım. Kaçırdım da buraya geldim. Kızın kardeşleri altı Arap atlı Araplar on beş yıl bizi aradılar, sonunda burada buldular. Beni yaraladılar, ben şu dereye onlarla savaşıırken yaralandım, yerimden kıpırdayamadım, onlar da benim altı çocuğumu analarının gözleri önünde öldürdüler. Beni öldü sanıp kız kardeşlerini aldılar götürdüler kuşlar gibi çığırıştırarak. Ben uyandım, kendime geldim, kanım akar durmadan. Köyden silah seslerini duymuşlar geldiler. Altı çocuğumun ölüsü de yan yana yatar, altısı da boğazlanmış."

Bundan sonra Abdülvahit konuşamadı. Konuşmak istedi, sesi çıkmadı. Gözleri dolu dolu oldu, boyun damarları şişti. Bir el işaretiyle çocuğa, sen başla, dedi. Çocukta da yiyecek hal kalmamıştı. Öyle, karşı karşıya bir süre ellerinde kaşıklar, durdular kaldılar. Sonra adam birdenbire öndeki dumanı azalmış güvece saldırdı. Onun da çoktandır yemek yemediği belliydi.

Hiç konuşmadan yemeklerini yediler bitirdiler.

Yemek bittikten sonra, Abdülvahidin yüzü andan ana de-
ğişti, ayağa fırladı, keskin bir sesle:

“Haydi kalk yürü,” dedi, “kalk çocuk yürü! Bir dakika da-
ha kalırsan seni öldürürüm.”

Salman her şeyi anladı, o anda da bir ısıklık çalarak köpekler-
in arasma daldı, ısıklıkla kendilerine gelen köpekler hemen yü-
rüyüşe geçtiler, Dicle kıyısınca yukarıya doğru başladılar koş-
maya. Bunu başköpek, alaca sarı akıl etmiş, adanın karşısına
gelince suya vurup karşıya geçmişti. Salmansa bu geçede kal-
mış, öfkeyle uzun bir süre köpeklerine ısıklık çalmıştı ya, onlara
kendini dinletememişti.

Birkaç gün sonra da bir çocuk sürüsüyle karşılaşmışlardı.
Çocukların hepsi çırlıçıplaktı. Yalnız birkaçının belinde ince pa-
muk ipleri bağhydı. Çıplak çocuklarla Salmanın ortalarında bu-
lunduğu köpekler karşı karşıya durup kalmışlar, bir süre biri-
birlerini kollayarak beklemişler, sonunda köpeklerin arasmda
Salmanam gören çocuklar, hiç çekinmeden köpeklerle karışmış git-
mişlerdi. Ve bu azgm köpekler bu çırlıçıplak, çok kalabalık ço-
cuk sürüsüne de ses çıkarmamışlardı. İşte her şey, bu anda, ço-
cuklarla köpeklerin karışarak işe başlamalarından sonra başla-
mıştı. Köpeklerle çırlıçıplak çocuklar, bu arada çıplak çocukları
gören Salman da sırtındaki gömleğini çıkarıp atmıştı, işte bun-
dan sonra her birisi birer azgın canavar kesilmişlerdi. Bir köye,
bir kasabaya geliyorlar, kısa bir sürede eğittikleri köpekleriyle,
her çocuk bir köpeğe sahip çıkmıştı ve köpekler eğitmeye, on-
lara birisinin sahip çıkmasına çoktan teşneydiler, kasabanın,
köyün kıyısında duruyorlar, köye kasabaya birkaç çıplağı araş-
tırıcı gönderiyorlar, araştırmanlar döndükten sonra da inceden
inceye köyü, ya da kasabayı talan tasarıları kuruyorlardı. Ve
köye, kasabaya, bağrışarak, birdenbire saldırıyorlar, bu bağrış-
malara, saldırılara da köpekler yüksek perdeden havlayarak
katılıyorlardı. Neye uğradıklarını bilemeyen kasaba, köy insan-
ları da eli kolu bağlı, şaşkınlık içinde öyle kalakalıyorlar, çocuk-
lar da fırınlarda, evlerde, dükkanlarda bir damla yiyecek koma-
macasma köyü, kasabayı talanlayarak bir kasırğa gibi kasaba-
nın, köyün içinden çekilip gidiyorlardı. Neden sonra silahla-

nan, ya da silahları üstlerinde bulunanlar kendilerine geliyorlardı ama, iş işten çoktan geçmiş oluyordu. Bazan da talana uğrayanlar atlanıp bu çocuk, köpek kasırgasının ardına düşüyorlar, çocukların taş yağmuru, köpeklerin saldırıları karşısında gerilemek zorunda kalıyorlardı. Bazan da çocuklar bazı azgın köylere, kasabalara rastlıyorlar, o zaman da ya kasabanın, köyün içinde, ya da kendilerini kovalayan silahlı atlılarca köyün, kasabanın dışında ölümler veriyorlardı. Bu onlar için olağandı, ölümlerini, yaralılarını oldukları yerde bırakıp gidiyorlardı.

Geldikleri kasaba, çam ormanlıklı, keskin kayalıklı bir dağın eteğindeydi. Çocuklar yamaçta durmuşlar, kasabadan dönen araştırmacılarla talan tasarıları yapıyor, köpekler başlarını dizlerinin üstüne koymuşlar uyukluyorlardı.

Uzun tartışmalardan sonra kasabaya saldırmaya karar verdiler. Nedense çocuklar da, köpekler de bu kasabaya girmeye korkmuşlardı. Köpekler öyle rahat görünüyorlardı ama, Salman onların korku içinde fıldır fıldır dönen gözlerini görüyordu.

Dükkanların kepenkleri ardı ardına gümbürtüyle açılır, gümbürtüleri karşı dağda yankılanırken, çocuklarla köpekler bir süre daha oldukları yerde bekledikten sonra bir kıyamet, duyulmadık gürültülerle kasabaya daldılar, alanın ortasındaki camiye kadar gelip, köşebaşındaki fırını bir anda yağmaladılar. Tam bu sırada da bir cayırtı koptu. Çocuk çığlıklarına kurşunu yiyen köpeklerin ürüşmeleri karıştı. Çocuklar, köpekler kasabanın içinde sağa sola koşuşmaya başladılar. Nereye gitseler oradan bir cayırtı kopuyor, bir sürü köpek kıvranarak düşüyor, yara alanlar da kanlarını fışkırtarak başlarını alıp kaçıyorlardı. Ve köpek ölümlerinin üstüne çocuk ölümleri düşüyordu. Tam öğleye kadar, gün gelip tepeye dikilinceye kadar talancı çocuklarla köpekler kıyımı böylece sürdü. Tam öğleye kadar çocuklar vurularak, azalarak kasabanın içinde sokak sokak dört döndüler. Köpekler, çoktan kasabayı, çocukları bırakmış çekilmiş gitmişlerdi.

Salman elinde bir keçi buduyla, bir de kocaman somun, yaralanmış, sol omuzundan, baldırından, başından kanlar sızarak ormanın içinden koşuyordu. Ne kadar koştuğunu, yanında

onunla birlikte koşan başka çocuklar, köpekler var mıydı, yok muydu bilemiyor. Ekmeği yediğini anımsıyor azıcık, ama elindeki budu ne yapmıştı, onu hiç anımsayamıyor. Bir de çok uzak, duman içinde bir yolla bir köprü geliyor gözlerinin önüne. Bölük pörçük daha birçok şey anımsıyor ya, bir araya getiremiyor. Onu vuran, çok yeşil gözlü bir adamın pörtlemiş gözleri olduğu gibi gözlerinin önünde ya, adamın bedeni, yüzü, sanki hiç yokmuş gibi, silinmiş gitmiş.

Çocuklarla, sonra köpeklerle, sonra gene köpeklerle ve çocuklarla ne kadar çok koşuşturmuştu... Ne kadar çok ölüm, kırım, yabansılık görmüştü... Bunların hepsi de doğal gelmişti Salmana. Başka bir şeyi daha apaçık anımsıyor Salman. Neden-se Salman, çocuklarla, köpeklerle köyden köye koşarken, günün her doğuşunda, çok erkenden, daha tanyerleri ışımadan uyanıyor, yüzünü doğan güne karşı dönerek, güneş çıkarken eğilip üç kere toprağı öpüyor, sonra mırıldanıyor usuldan usuldan, sonra da mırıltısı bir türküye dönüşüyordu. Önceleri onunla birlikte koşan çıplak çocuklar, durup şaşkınlıkla onu sessizce seyrettiler. Birkaç gün sonra şaşkınlıkları geçti, mırıldanmaya başladılar onlar da Salmanla birlikte. Aradan bir süre geçince de her gün Salmanla birlikte uyandılar, güneşe yüzlerini dönüp, güneş tam doğarken toprağı kapanıp yeri üç kere öptüler. Sonra da kalabalığı mırıltılar dolaştı. Ardından da hep birlikte türküyü söylediler. Ve bir daha da bitip tükeninceye kadar bu huylarından vazgeçmeyip, her sabah tanyerleri ısırken toprağı diz çöküp... Bu tapınış biçimi yalnız Salmanın bölüğündeki çocukların töresi olarak kalmadı. Yollara dökülmüş bütün çocuk bölüklerine bir anda, mırıldanışı, türküsüyle yayıldı. Mezopotamya ovasındaki, Anadoludaki bütün başıbozuk çocukların bir ayrıcalığı, bir tapınma biçimi, bir töresi oldu. Ve Salman bu töreni gizli gizli, bazı da apaçık, türkü söyler gibi o günden bu yana, bir tek günü kaçırmadan sürdürüyordu.

“Aaah, baba, sen benim kim olduğumu bir bilsen! Bir bilsen Salman kimdir, necidir... Feleğin çemberinden kaç yüz kere geçmiştir.”

Köylü de, şu koca Çukurovada hiç kimse de onun kim olduğunu bilmiyordu. Salman arada sırada kendini tutamayıp,

anımsadıklarından kimi zaman ipuçları veriyordu ya, bu, Sal-
manı tanımak, bilmek değildi. Salman ölünceye kadar çevresi-
ne, insanoğluna, kendine bile bir çözülmez giz olarak kalacaktı.
Anımsadığına göre, konu komşunun, tüm Mezopotamyanın,
Urfanın söylediklerine göre anası bu dünyaya gelmiş en güzel
kadındı, tıpkı Dal Emine gibi. Dal Emineye de benziyordu.
Herkes de onu Dal Emineye benzetiyordu.

"Adı da Zeynep."

"Sen onun adını nereden duydun Cennet Karı?"

"Onun adı Zeyneptir."

"Salmanın anasının adı..."

"Onun adı Zeyneptir."

"Bunu herkes bilir."

"Şu cerenlerin oynadığı..."

"Arap atlarının koştuğu..."

"Şu bütün Arabistanın en güzel kadını..."

"Onun adının Zeynep olduğunu herkes bilir."

Söyleyin bakahm, böylesine dünya güzeli bir kadının adı
ne olabilir? Fatma mı, Gazel mi, Zeliha mı, Züleyha mı? Onun
adı Zeynepten başka ne olabilir? Onu kim gördü düşünde,
Cennet Karı gördü... Bir top ışık içinde şavkıyarak gelen o değil
miydi?

"Bir baktım geliyor öteden."

"Dal Emineye benzettim onu."

"Boyusu tıpkı..."

"Ala gözleri tıpkı..."

"Sürmeli."

"Cerene benzer cerene."

"Bastığı yerde çayır çimen bitiyor."

"Gül açıyor bastığı toprakta."

"Bir top ışık içinde baskıyıp gelir."

"Onun adı Zeynepten başka ne olabilir?"

"Zeynep, dedim, Zeynep..."

"Geldi yanıma, elimden tuttu."

"Oturdu eski, oturdu görkemli toprağın üstüne."

"Oturduk yan yana."

"Çok ötelerde yitip gitmiş bir göğün altında..."

Bir de yağmur başladı. Çok uzak göğün ortasına, kuzeyden, güneyden, doğudan batıdan şimşekler çakarak, dönerek, kırılarak geldiler, gelip orta yerde bir top dönen, şavklanan, savrulan, kıvılcımlanan, patlayan ışık oldular. Dünya bir an bin güneş doğmuş gibi aydınlandı. O ulu top ışık ortada patladı, yağmurla birlikte o çok uzak gökten yere sağıldı, gözleri yakan bir aydınlık selinde.

"Zincire vurmuş, zincire..."

"İsmail Zeynebi kıskanırmış."

"Ellerine, ayaklarına ağır zincirler vurmuş. Boynuna bir toht takılmış dikenli. Kalın bir ceviz ağacına bağlamış, üstüne bir çadır yapmış som ipekten, sarı. Onu hiçbir erkek yaratık göremeyecek, demiş."

"Hakkı var İsmailin."

"Sevda bağlamış ona Arap Emirinin oğlu."

"Kara sakalı abanoz gibi, yıldırıyor."

"Yanuk esmer yüzü, yakışıklı."

"Mavi gözlerinde keder."

"Karasevda bağlamış Zeynebe."

"İsmail de zincire vurmuş onu, zincire."

Öteden toz direkleri çıkmış kavak boyu, minare boyu, çölün öteki ucundan. Kum yelleri esmiş, fırtına. Dünya birbirine girmiş, ortalık çıldırmış, göz gözü görmez olmuş savrulan kumdan. Fırtına bir kum dağını alıyor atıyor öbür yana, o kum dağını alıp yığıyor bu yana. Yalnkılıç atlılar geliyorlarmış derin çölden, Urdan, Babilden, Harrandan doludizgin, çıplak, dizginsiz, bellemesiz, atlarının yelelerine yapışmış, ak harmanileri savrularak... Ceren sürülerine, şahinlere, doğanlara, atmacalara karışmış. Çılgılık çılgılığa önlerinden kaçıyormuş çöl. Çıplak memeleri, uzun boyları, yanık tenleriyle Arabistan kızları ceren sürülerinin arasında, çıplak atlıların ortasında, iri yıldızların altında, yıldızlar şakır şakır, yıldızlar durmadan akar, göğü ışıklarla dokur, yumuşacık çöl gecesinin laciverdine yıldızlar döşerken coşkun, çıldırtan bir türküde, halayda dönüyorlarken... Kızların ortasında da... Ve Zeynebi çıplak atının ter-kisine attığı gibi İsmail, ver elini Van gölü, ala karlı Süphan dağı... Ve yalnız ve uzak, kimsesiz kavaklar ülkesi... Ve arkaların-

da kederli gözlü ceren sürüleriyle... İsmail Ağanın gölün kıyısındaki konağında doğdu Salman. Çölden Arap Emirleri geldiler yalınkılıç, Salmanı gördüler anasının kucağında, eyvaaah, Arabistanın en güzel kızı bu Kürde teslim olmuş, dediler. Eyvaaah, bundan sonra yıkılsın Arabistan, dediler. Atlarının başlarını ala karlı Süphandan çevirip çöl Arabistana, kara kıl çadırlara geri döndüler... Eyvaaah... İsmail Zeynebi uçan kuştan, yürüyemeyen karıncadan, gören gözden, kendi gözünden bile kışkılandı.

"Zincire vurdu zincire."

"Dişleri kenetli."

"Boynu tohtlu..."

"İpekli sarı çadırın içinde..."

"Has bahçenin ortasında..."

"Şakır şakır kaynayan pınarın başında."

"Ulu çınar ağacının altında, Van gölünün kıyısında, Süphan dağının dibinde..."

"Ahüzar içinde Zeynep..."

"Çocuğu Salman kucağında..."

Ve savaş çıktı, akarsular gibi insanlar, Fırat, Dicle, Karasu gibi tek mil karlı dağların suları gibi çöl yazıya aktılar, Urfa, Mardin, Harran çölleri, Peygamber Halil İbrahim'in ceren otlakları, ala gözleri ceren gözlerine benzer abanoz sakallı, uzun boylu Peygamber İbrahim cerenlerden başka hayvan gütmeyiz, beslemezdi, o, ceren soyundan gelirdi de ondan, insanlarla oldu. Zeynebin sarı otağı Van gölünde kaldı, ama zincirleri boynunda. Çölde dolaştılar böylece bir yıl... Zeynebin boynunda zincirleri... Belki de üç yıl... Salman zincir şakırtıları içinde emdi anasının memelerini. Bir gün de eysiz, dizginsiz, pusatsız Arap atlıları tozu dumana katarak ta çölün öteki ucundan, eski Ninova şehrinin altından, kadim Babili dolanarak, üç kere Fırat suyunu geçtikten sonra buraya, ceren çobanı güzel, görkemli Peygamber Halil İbrahim'in ülkesine geldiler, geldiler Zeynebi bir buğday tarlasında başak toplarken buldular, onu atlarının tergisine atıp aldılar götürdüler Ninovanın öte yüzüne. Ve bir gece, kız, Zeynep bir yolunu buldu, daha Arabistanın en güzel kadınıydı, kır bir Arap atının yelesine yapışıp sürdü Halil İbrahim'in ülkesine. Orada, çıplak atının sırtında günlerce oğlunu,

kocasını aradı, sonunda da buldu. Birkaç gün sonra yalınkılıçlı, çıplak atlara binili Araplar gene yetiştiler ona, buldular onu. Saçlarından kavrayıp gene Ninova şehrini geçerek çölün öte ucuna gittiler. Zeynep gene kaçtı, ellerinden kurtulup... Gene geldi oğlu Salmanı, kocası İsmaili buldu. İsmail, kadın gittiği gibi kız oğlan kız dönse de kıskançlığından deli oluyordu. Araplar bir daha kaçırdılar Zeynebi, Zeynep bir daha buldu oğlunu kocasını. Sonunda edemediler, şeytana tapan Yezidi kavminin içine karıştılar, kurtulduk, diye sevindiler. Her sabah onlarla birlikte...

"Onlarla birlikte doğan güne yüzlerini dönüp..."

"Günün ilk ışığı toprağa değerken..."

"Onlar da ilk ışıklarla birlikte başlarını toprağa koydular."

"Türküler söylediler doğan güne..."

"Saçılan ışıklara..."

"Onlarla birlikte..."

"Sonra bir kutsal tepeye çıktılar bir gün..."

"Sağdan soldan, çölden, karşı Abdülazizdağlarmdan, günün doğduğu yerden..."

Günün doğduğu yerden, Van gölünden, İran ovalarından, Kafkas dağlarından, Erzurumdan, Pasin ovasından Yezidiler geliyorlardı tepeye akın akın. Çöl, tepe insanlarla ağzına kadar dolup taşıyordu. Ateşler yakıyorlardı geceleri çöle. Ve kızıl közlerin üstünde ceren etleri kızartılıyor, Süryani soylular mor şarap içiyorlardı sabaha kadar közlerin başmda. Binlerce kişi doğan güne, ilk ışıklara, dünya ilk ışıkla kurulmuş, insanlar ilk ışıklarla yaratılmışlardı, minnetlerini söylüyorlardı ulu, eski destanlarda... Semahlarını dönüyorlardı. Gene çölden atlılar geldiler, tepeyi, ışık duacılarını yalınkılıçlarla çevirdiler. Onların arkasından başka atlılar geldiler, doğudaki, kuzeydeki dağlardan, Fıratın, Dicleinin kaynaklarından, ve orada, çölde, tepenin yöresinde mübalağa cenk olundu. Ve ışığa tapanların kızlarını, kadınlarını aldılar, ceren sürülerini yağmaladılar. İsmail bunu gördü...

"İsmail baktı ki Arap atlıları Zeynebi almışlar gidiyorlar."

"Eyvaaah, dedi İsmail..."

"Eyvah, Zeynep gidiyor."

“Her seferinde gelen Zeynep, bundan sonra bir daha gele-meyecek.”

“Eyvah, dedi İsmail, eyvah...”

İsmail elinde kılıcı yetişt i Araplara, kıyas ıya bir dövüş ol-du. Üç Arabın kan ını çölün kızgın kumlarına saçtı. Zeynebi aldı getirdi geri. Öteki Araplar gene onu çevirdiler. Başladılar yöre-sinde dönmeye, bir ellerinde kılıç, bir ellerinde çıplak atlarının uzun yelesi. Dönen bir atlılar halkasının ortasında kaldılar İs-maille Zeynep, bir de Salman. Arap atlıları doludizgin, şimşek gibi yörelerinde dönüyorlar, gittikçe de halkayı daraltıyorlardı. Döndüler, döndükçe kumu tozuttular ya, İsmaille bir türlü yak-laşamıyorlar, korkuyorlardı. Ama atlılar halkası da gittikçe da-ralıyordu. Halka daraldıkça daraldı, nerdeyse kolları birbirine değecekti. Yalınkılıçlar başlarının üstünde parlıyorlardı. Ner-deyse İsmailin, terkideki Zeynebin, Salmanın üstüne üşürecek-lerdi. İsmail baktı ki kurtuluş yok, kılıcı salladı ve elindeki kılıç uğundu. İsmailin gözlerini kan bürümüştü, kılıcı yumuşak ete girip girip çıkıyordu. Zeynebin ellerinde kollarında zincirler şa-kırdıyordu. Boş olsa da, onun da elinde bir kılıç bulunsaydı, Zeynep de birkaç Arabı haklardı. İsmail, Arap atlılarını yardı çıktı. Şaşkınlık içindeki Araplar orada, çölün ortasında çevrin-diler kaldılar. Hani göklerde leylekler göç ederlerken, göğün bir yerinde dururlar dönerler, çevrinirler, işte Arap atlıları da, nedense çölün ortasında öyle dönüp duruyorlardı.

İsmail ardında bir hırıltı duydu, döndü baktı ki, ne görsün, Zeynep can çekişiyor. Her bir yam kana batmış. Kucağındaki Salman da kana batmış, boynundaki dikenli tohtu, kollarındaki zincirleri de kana batmış, şangırdamıyorlar artık. İsmail atının başını çekti, aşağı indi, Zeynebi de kucakladı indirdi. Salman ağlıyordu. “Beni bu çölde bırakma,” dedi Zeynep. “Benim ölü-mü şu çölün akbabaları yemesinler, beni oraya, o çınarın altına, o pınarın yanı başına göm. Oğlum Salmana da iki gözün gibi bak.”

İsmail kan içine batıp çıkmış zincirli kadını atın sırtına atıp kendi de atma atladı, Salman da terkisine alıp yönünü ulu çöl-den karlı dağlara döndü. Arap atlıları daha orada, oldukları yerde çevrinip duruyorlardı.

Yolları düşman kesmişti. Yaralı askerler, kimsesiz çocuklar sürüsü ovaları, yolları belleri doldurmuşlardı. Göçmenler her bir yönden akın akın geliyorlardı. Uzaklarda kalmıştı Süphan dağı, Nemrut, Esrük dağı. Uzaklarda kalmıştı turnası, kekligi çok Van gölü. Birkaç günden, geceden beri, ne kadar olduğunu bilmeden at süren İsmail geldi yüce bir kayalıkta durdu. Çok aşağılarda kırmızı damarlı çakmaktaşıdan kayalıklı uçurumun dibinden koyu yeşil Fırat akıyordu durgun kırıksız. Bir meşe ağacı bitmiş tepede, beş adam el ele verse bedenini çeviremez. Atı oraya sürdü İsmail, aşağı indi, Zeynep çoktan ölmüştü, zincirlerini çözdü. Salmanın üstünde kan kurumuş, çocuk donmuş kalmıştı. İsmail oraya, meşenin dibine bir mezar kazdı, Zeynebi içine yatırdı. Sonra da oturup mezarın başına ağıtlar söyledi; daha o ağıtları İsmail söyler.

"İsmail ağıt söylemedi Zeynebe."

"Söyemez."

"İsmail öldürdü Zeynebi, Araplar değil."

"İsmail öldürdü onu kıskançlıktan."

"O kadar güzeldi ki Zeynep, onu kıskanmaktan deli oluyordu İsmail."

"Sonunda da..."

"O kadar çok, o kadar çok kıskandı ki onu, zincire vurdu..."

"O yetmedi."

"Konağa kilitledi."

"O da yetmedi."

"Kapısına bekçi dikti, eli silahlı, kangal bıyıklı Kürtleri..."

"O da yetmedi."

"Sonunda öldürdü onu."

"O da yetmedi."

"Ölüsünü kurttan kuştan, börtü böcekten kıskandı."

"Yılandan çiyandan kıskandı."

"Kıskandı da aldı götürdü kayaları çakmaktaşıdan bir dağa."

"Ölüsünü oraya..."

"Eski bir mezar bulup..."

"Çakmaktaşı kayaya oyulmuş."

"Orada çöl kralının kızı yatarmış."

"Çöl kralı oraya kızının mezarını yaptırmış ki, kızın ölüsünü yılan çıyan, börtü böcek yemesin diye."

"İşte İsmail, bilirmiş o mezarı... Kapağını açmış mezarın. Kral kızının altını, zümrüdü, incisi hep yanında dururmuş."

"Kız da mezara bugün indirilmiş gibi, ölmemiş de uyurmuş gibi..."

"Mezarın ortasında altın karyolasının içinde..."

"İpekli yorganının altında..."

"Başı yastıkta..."

"Kara saçları tüm yastığı örtmüş..."

"Götürmüş Zeynebi onun yanına yatırmış usulca İsmail."

"Ağıt söylemiş, dua okumuş, semah dönmüş mezarın içinde üç gün üç gece... Sonra da oğlunu, Salmam almış, çıkmış dışarıya. İsmail mezarın kapağını bir iyicene kapatıp, üstünü, kimse bulamasın diye bir iyice örtmüş, topraklamış, yitirmiş kapağı."

"Bir saray odası gibiymiş mezarm içi."

"İşlemeli..."

"Altın kakma..."

"Dal Emineden de güzelmiş Zeynep, uyuyan çöl kralının kızıdan da..."

"Parça parça etmiş Zeynebi İsmail."

İsmail çıkmış çakmaktaşı kayalıklarına, yukardan Fırata uzun uzun bakmış, sonra da Zeynebin ölüsünü kaldırmış Fırata atmış, bu ölü, bu kadar güzel bir ölü ancak sana, senin Tanrısal görkemine yakışır, ey Fırat, demiş. Ve Fırat suları almış Zeynebi götürmüş yedi denizler ötesine, kendi ölümsüzlüğüne.

"Dal Emine..."

Salman gece yarısı horozları ötüşürken usul usul, korkarak Eminenin kapısını çaldı, elinde çok ışıklı bir çam çırasıyla, yanık reçine kokarak kadm, memeleri dışarda kalmış, kabarmış, iri, kara ceren gözlerinde hüznü bir sevinç ışığı, gamzeleri çukurlaşıp, ak, düzgün dişleri ıslayarak, sıcak, bir ılık kadm buğusunda, delirtici bir kadm kokusunda kapıyı açtı. Salman o kapıyı açar açmaz sendeledi, buğunun, kadm ılıklığının, yumuşaklığının ortasında kaldı. Onu her bir yandan, gittikçe, inceden, kanma, iliklerine, yüreğine işleyen şehvetle karışık bir sev-

gi, dostluk, sığınma gereksinmesi, bir güven, esrikleştirici bir tat sarıyor, Salmanın ayakları sanki yerden kesiliyordu. Orada durmuş, öyle bir tatta, birdenbire onu saran bir sevginin ılıklığında kalakalmıştı, kendinden geçmiş.

“Gel,” dedi Dal Emine. “Gel Salmanım, ben de haylidir seni bekliyordum, gözlerim yollardaydı. Bir gün, böyle bir gece nasıl olsa bana geleceğini biliyor, bekliyordum.” Sağ elindeki çam çırasını sol eline geçirip, Salmanın sarı başını tuttu, aldı getirdi memelerinin arasına soktu. “Gel,” dedi, “gel içeriye.”

Delikanlının başı dönüyordu tattan, sevgiden, güzellikten, ölümden de öte bir esriklik içindeydi. Kadın onu aldı, köşedeki, ocaklığın yanındaki üstü işlemeli patiska örtülü kerevete götürdü.

“Otur Salmanım buraya, yiğidim, gülünü,” dedi. “Hoş geldin.”

Salman Emineyi bir düş içinden anımsıyordu. Çok eski, çok uzaklarda kalmış bir düştü Emine onun için.

İsmail Ağa, köye ilk yerleştikleri günlerde bir kedi merakıyla, köyü, köyün yöresini tek başına dolaşıyordu. Kendi yurdunda da öyleydi. Van gölünde, gölün kıyılarında dolaşmadık dağ bayır, ada, mağara, kilise, köy, kale bırakmamıştı. Onun için doğanın içine dalmak, dolaşmak bir büyülenmeydi. Daha şimdiden köyün evlerini, evlerdeki insanları teker teker öğrenmişti.

Kale boynundan mavi kekik çiçekleri, ak çirişsikleri, vızılayan arılar, yoğun kokular içinden geçerek Angıt kayasının dibine, ırmağın kıyısına indi. Hayıt çalıları da mor çiçeklerini for etmişlerdi. Karşı yamaçta da, kartal yuvalarının bulunduğu yüce sivri kayalıkların dibinde de ağır kokulu mersin çalıları vardı. İsmail Ağa bu mersin çalılarını ilk olaraktan burada, Çukurovada görüyordu. Buralılar, kutsal bir şeye bakar gibi bakıyorlardı bu çalıya. Ve zeytin ağaçlarını da ilk olaraktan görüyordu İsmail Ağa. Angıt kayasının çalılıklarının arasından birdenbire karşısına genç bir kız çıktı. Başındaki ipek başörtüsü yemyeşildi kızın. Daha açık bir yeşil fistan giymiş, beline, ondan da açık

yeşil bir kuşak bağlamıştı. Kulaklarında çok eski zamanlardan kalma altın küpeler sarkıyordu. İsmail Ağa bu Türkmen işi küpeleri ta çocukluğundan beri tanıyordu. Kızla göz göze gelip öylece bir süre kaldılar. Kızın iri, kapkara, ışıltılı gözleri ona yumuşaklıkla, kendini adanmış kadının o bitmez tükenmez, vurulmuş sevgisiyle dolmuş, sokulgan bakıyordu. İsmail Ağa bir an ne yapacağını şaşırdı, bir çıngışma tepeden tırnağa bütün bedenini dolaştı, erişilmez bir tatta onu sarstı. İsmail Ağa o anda da başını yere eğdi. Kız, kapkara, altın çekirdekler, kırmızı mercanlar, buradan başka hiçbir yerde bulunmayan mavi boncuklarla örülü uzun, kırk örgü saçlarını omuzlarına sermişti. Boyunu çok uzun, kuğu boynu gibiydi. Yanaklarındaki gamzeleri esmer, ince çeneli, düz kırmızı dudaklı kederli yüzüne ayrı bir güzellik katıyordu. Böyle bir süre karşı karşıya kaldılar. İsmail başını kaldırmaya, kıza bir daha bakmaya korkuyordu. O anda da arkasını dönüp, yüksek hayıtların arasına karıştı gitti. Onun arkasından kız ne yapmış, nereye gitmişti, bir türlü bilemedi. Kızın bakışları onu dehşet utandırmıştı.

Başka bir gün İsmail Ağa göcek olmuş ekinlerin arasında dolaşırken gene o kız birden karşısında bitiverdi. İsmail Ağanın tekmi bedende gene onu sarsan bir çıngışma oldu. Kız, hüznü, sevgi dolu gözlerini ona dikmiş gene öyle bakıyordu. İsmail Ağa onun bakışlarına gene dayanamayıp gözlerini yere dikti. Bu sefer gözleri yerde uzun bir süre bekledi. Dayanamayıp, gözlerini kaldırdığında kızın orada büyülenmişçesine hayran kendine baktığını gördü. Oradan, göcek olmuş ekinlerin içinden nasıl ayrıldılar, ne yaptılar, İsmail Ağa bundan sonrasını hiçbir zaman anımsayamadı. Üçüncüsünde Ahçlı koyakta, o ulu alıç ağacının altında karşılaştılar. Kız gene hiçbir şey söylemeden ona öylece baktı kaldı, sonra da birden ağaçların arasına kaçıp gözden yitti gitti.

İsmail Ağa kolaylıkla kızın kim olduğunu öğrendi. Kızın yaşlı babası, bu köyün yerlisi değildi. Bir gün, altında çok güzel bir Arap atı, develeri, atları, çadırları, yavaşmalarıyla buraya gelmişti. Karısının göğsü altınla bezeliydi. Oğulları görkemli, sırma abalar giyinmişlerdi, her birisinin omuzunda birer Alman filintası asılıydı. Yavaşmaları, seyisleri, koyun sürüleri, sı-

ğırları, yılıklarıyla Angıt kayasının altındaki düzlüğe yerleştirdiler. Bir süre geçtikten sonra da köyün öteki ucuna, köylülerin de yardımıyla çitleri kamış, üstü saz, uzun, büyük bir ev, huğ yaptılar. Bu Süleyman Bey, Hamanın Türkmen Beylerindendi ve oradan kaçmış, bu köye sığınmıştı. Aradan birkaç yıl geçti ve Süleyman Bey bu köyle çabuk kaynaştı. Buranın köylüleri de ona bir büyük Bey gözüyle bakıyorlardı. Çünkü Süleyman Bey buralarda, güneyde, Çukurovadan Halebe kadar adı türkölere, destanlara, ağıtlara geçmiş bir aşiretin Beyiydi. Ama Süleyman Bey her zaman korku içindeydi. Çoğu zaman köyden çıkmıyordu, çıktığında da yöresinde beş altı atlısı oluyordu. Onu gece sabahlara kadar da beş altı koruyucu birden bekliyordu. Bir gece sabaha karşı kıyamet koptu. Köyü cehenneme çeviren bir çatışma oldu Süleyman Beyin huğu yöresinde. Sonra çarpışma dağın kayalıklarında sürdü. Gelen atlılar çok kalabalıklaştılar ve buralarda konuşulmayan bir dille konuşuyorlardı. Köylülerin görebildikleri kadar hepsi de sarışın, uzun boylu, yeşil gözlü insanlardı. Çarpışma kayalıklar arasında gün batıya yıkılıncaya kadar sürdü. Gün kavuştu kavuşacaktı ki, birden kurşun sesleri durdu. Gelenler Süleyman Beyi, iki oğlunu, adamlarını yakaladılar, kollarını bağlayıp çıplak atlara bindirdiler, aldılar götürdüler. Köylüler kayalıkların arasından çok insan ölüsü topladılar. Topladıkları ölülerin çoğunluğu o gelen adamların sarışın ölüleri idi. Ölüler arasında Süleyman Beyin iki kansasının da ölüsü vardı. Nasılsa, bütün bu kırımlardan sonra Emineyle seyislerden birisi, Koca Tanır kurtulmuştu. Emine öldürülen analarına, kaçırılan babasına, kardeşlerine, babasının adamlarına ağlamadı, ağıt yakmadı, ölüleri Türkmen töreleri gereğince ağırbaşlılıkla gömdürdü, ölü yemekleri verdi, kırkinci günlerinde onların ruhu için Kuranlar okuttu ve yaşlı Koca Tanırla evinde tek başına kaldı. Babasının, kardeşlerinin bir gün döneceğinden hiçbir zaman umudu kesmeden... Büyüdü, gelişti, Koca Tanır da biraz daha yaşlandı. Baba kız gibi, iki kişi evlerinde büyük bir bekleme içinde, yolları gözleyerek, kaçırılanları hiç bıkmadan usanmadan beklediler. Eminenin güzelliği ovada dillere destan oldu. Soylu Türkmen delikanlıları ona karasevda bağladılar, bu köyden, öteki köylerden kızı görmek için bile can

atanlar oldu. Kız, her delikanlıya babasını, kardeşlerini beklediği yanıtını verdi. Onlar dönünceye kadar erkek eline elinin değmeyeceğini söyledi. Bunun için ant içmiş, Kurana el basmıştı. Nasıl olsa bir gün babası, kardeşleri geleceklerdi. Ve karasevdalılar Emineden bir iyice umutlarını kesince kız az biraz unutulur gibi oldu. Zaten Emine de pek köyün içine çıkmıyor, öyle herkesle konuşmuyor, kimseyle yüz göz olmuyordu. Ve Koca Tanır elinde Alaman filintası, hiç kimseye bir tek bir sözcük bile söylemeden onu bekliyor, koruyordu bu ulu Türkmen Beyinin emanetini. Emine de, beli tabancalı dolaşıyordu, binde bir köyün içine çıktığında.

İsmail Ağa gelip köye yerleşinceye kadar Eminenin hali böyle tekdüze sürdü gitti.

İsmail Ağa nereye gitse, ne yapsa, gözünü açıyor, acıh, hayran yüzü, sevgi dolu gözleriyle onu görüyordu. Kızı, geceleri yağmur yağar, deli poyrazlar eserken bile bazı kişiler İsmail Ağanın evinin yöresinde görüyorlardı.

Böylece birkaç yıl geçti. İsmail Ağa kızla karşılaşmamak için her umara başvuruyordu. O ne yaparsa yapsın, haftada, on, on beş günde bir kızı, o kocaman, bir sevgi pınarı olmuş, ona dünyanın en güzel, en sıcak aşkıyla bakan gözleri karşısında buluyordu. Kızın karasevdası dillere destan olmuş, bütün ovada çalkanıyordu. Herkes kıza acıyor, İsmail Ağaya öfkeleniyordu. Türküler çıkarılmıştı bu sevda üstüne. Zero bile kıza acıyor, kocasına, "Evlen onunla," diyordu. "Alma kara saçlının ahını, ben onunla gül gibi geçiririm, bak çocuğumuz da olmuyor, belki ondan bir de çocuğumuz olur, böyle kara saçlının, karasevdalının ahım almak kimseyi iflah etmez," diyordu. Ve İsmail Ağa başını önüne eğip susuyordu.

Dal Emine yılmıyordu. İsmail Ağa kök sökerken, ala şafakta, her gün karşısına çıkıp öyle boynunu bükerek, yalvarırcasına duruyordu karşısında, ta ki İsmail yolunu çevirip oradan, kök söktüğü yerden uzaklaşana kadar.

"Ölecek bu kız."

"Bak, bir deri bir kemik, İsmail."

"Sonun kötü gelecek, İsmail."

"Sen belalardan belalara uğrayacaksın, İsmail."

"Bu kız kendini öldürecek."

"Öldürmezse de yaşayamayacak."

"Bekledi, bekledi babası gelmedi."

"Bütün Çukurova ona sevda bağladı."

"Kaplan gibi delikanlılar."

"O kimsenin yüzüne bakmadı, İsmail."

Eminenin yaktığı türküler geliyordu kulağına İsmail Ağanın. Yanık, belalı sevda türküleri. İsmail Ağanın, bu taş yürekli Kürdün, yüreğini bu türküler bile yumuşatamıyordu.

Tanyerleri yeni ışıyordu. İsmail Ağa atma binmiş gedikten aşağı iniyordu ki Emineyi karşısında buldu gene. Önünde taş gibi duruyordu. Bu sefer konuştu:

"Dur İsmail," dedi.

İsmail Ağa atının başını çekti.

"Beni bu sevda dünyaya rezil etti. Ben böyle olacak bir insan mıydım, dur İsmail, bana bir şey söyle."

İsmail Ağa, sapsarı kesilmiş bekliyordu.

"Korkma, kendimi öldürmeyeceğim. Bize Horzumlu derler, bizde karasevdaya düşmüş kızlar kendilerini öldürmezler. Sevdaları ölmesin diye öldürmezler. Bizde sevdayı öldürmek en büyük günahdır, dinle beni İsmail..."

İsmail Ağanın gözlerinden yanaklarına doğru yaşlar süzülüyordu.

"Sana bir oğul veririm İsmail, Horzumlu soyundan... Horzumlu soyu ulu bir soydur ta Horasandan beri, şinıdı tükense de..."

İsmail Ağa gene başını önüne eğmişti.

"Bana bir şey söylemeyecek misin İsmail, bir tek söz?"

İsmail başını kaldırdı, gözleri yaş içindeydi, omuzları sarsılıyordu.

"Söz verdim," dedi sesi boğularak. "Bu gurbet elde..."

Emine gülümsedi, yolundan çekildi atının ve İsmail Ağa ağır ağır atını sürdü gitti.

Ve Mustafa doğuncaya kadar Emine, uzun bir süre İsmail Ağayla bir daha karşılaşmadı, onun gidebileceği, görünebileceği her yerden kaçtı. Mustafa doğduktan kırk gün sonradır ki köylüler şaşkınlık içinde giyinmiş kuşanmış Emineyi İsmail

Ağanın konağının avlusunda, evin içine girerken gördüler. Emine eve girip doğruca çocuğun beşiğine gitti, İsmaille Zero dondular kaldılar, beşiğin örtüsünü açıp çocuğun yüzüne uzun uzun baktıktan sonra avucunda tuttuğu bir gök boncuklu, incili altın maşallahı bebeğin kundağına taktı, gülümseyerek ayağa kalktı, yanına yöresine bakmadan çıktı gitti. Bir hafta sonra da onu isteyen karşı köyden, genç, varlıklı bir delikanlıyla üç gün üç gece süren görkemli bir toy düğünle evlendi. Evlendikten birkaç gün sonra da, gelinlik giyitlerini üstünden çıkarmamış, köye gerisin geri döndü. Ve köyden hiç kimse, üç günlük evli kocası, Koca Tanır bile Eminenin niçin böyle yaptığını bilemediler.

Salman gitti sedire büzülerek oturdu. Hep önüne bakıyordu. Emine de geldi onun yanına, sedirin ucuna ilişti. Sedirin üstüne çiçekli sırma işleme Halep işi bir şal örtülmüştü. Böyle, bir süre konuşmadan oturdular. Emine gözlerini Salmana dikmiş ayırmadan ona bakıyordu. Ötekiyse kıpırtısızdı, küçük bir çocuğun utangaçlığında. Köşede bir idare lambası yanıyor, kamış çitin mavi toprakla nakışlanmış duvarlarında sarı ışıklar, gölgelerle oynaşıyordu. Köyün öteki ucundan, geç kalmış birkaç horozun sesi üst üste, birkaç kere daha geldi. Emine birden ayağa fırlayıp yüklükten yatağı indirip yerdeki geniş, mavisi ağır basan Türkmen kiliminin üstüne attı, yatak yere düşünce gürp diye bir ses çıkardı, Salman irkildi. Kadın çabucak yatağı serdi, çizgili kalın döşek, işlemeli yastık kabardı. Hemen o anda da yatağın ortasına dikilmiş Emine soyunmaya başladı. Salman başını kaldırmış soluyarak soyunan kadına bakıyordu, büyümüş gözlerle. Eminenin bedeni çarktan çıkmışçasına düzgündü. Memeleri göğsünde dimdik, bozulmamış, sarkınamış dipdiri duruyordu. Kalçaları birer küçük yay çiziyordu belinden yukarıya kadar. Çok yuvarlak, bir gamze gibi çukur göbeğinin altı kabarmıştı. Kadından usul usul bir buğu, bir kadın kokusu yayılıyor, odayı dolduruyordu. Yatağın ortasında dikilmiş kalmış Emine Salmana bakıyordu. Salman olduğu yerde öyle, büyümüş gözleri Emineye dikilmiş, büyülenmiş öyle kalakalmıştı. Kadın onun omuzlarının titrediğini gördü. Salman ilk ola-

raktan bir kadın bedeni görüyordu böyle, böyle istekli, hazır. Kadının dudakları da kabarmıştı. Yayılan buğu, kadın kokusu gittikçe yoğunlaşıyordu. Salman birkaç kere ayağa kalkacak oldu, gücü yetmedi, olduğu yere çöktü. Sonra da, büyük bir çabayla ayağa kalktı. Kadın onun tepeden tırnağa titreyerek sallandığını gördü. Delikanlının bu hali ona da geçti. Kırmızı dudakları kabarmış, açık kalmış, ak dişleri ışıliyordu. Göbeğinin altındaki kabarık da şişiyordu süre geçtikçe. Salman ne bir adım atabiliyordu ileriye, yatağa, ne de dönüp yerine oturabiliyordu. Yüzü gerilmiş, gözleri büyümüş, bir tuhaf inanmamazlıkta ışıliyordlardı. Emine gözlerini onun gözlerine dikmiş bekliyordu. Duvarlarda çam çırasının yalımlarının gölgesi oynuyor, odanın içini bir karanlığa çeviriyor, bir ışığa boğuyordu. Dışardan bir gece kuşunun sesi geliyordu. Çeşmenin arkasındaki iri kayanın kovuklarında olacak yuvası... Her gece ötüyordu böyle. Emine bu sese alışıkta. Kaç yıldır, gecenin bu saatlarında ötüyordu, kim bilir... Ve yatakta bekliyordu. İçinden, gel Salmanım, diyordu, kendi kendine bile duyurmaktan utanarak. Bunca yıl erkek eli değmedi elime, diye geçiriyordu içinden. Bunca yıl gelirsın diye yolunu gözledim. Yatağıma giren ilk erkek sen olacaksın. Titreme öyle karşımda yaprak gibi...

Salman çıranın sallanan yalımlarına takılmış, durmadan sağa sola gidip geliyordu. Dışarda yağın yağmur tıp tıp huğun damına, otların üstüne düşüyor, yukardaki dağdan da öten kuşun, esen sert yelin sesine katışarak uğultular geliyordu. Ocağın üstünde kurumuş mantıvar çiçekleri, kemiş çite sokulmuşlardı, top top sarı, acı, çok kurumuş, çatırdayan, kurumuş bir kayalığın yamacında bitmiş gibi. Uzakta, Akdenizden öteye yollar tozukuyordu, yelken bulutları denizden bu yana yekini gelirlirken bir köpek koşuyordu dili bir karış dışarda, kırmızı, sarkmış. Köyün öteki ucundan bir köpek uluması geldi. Horzumlu obası çöl Arabistandan göçünü çekmiş Antep üstünden Çukurovaya geliyordu. Atlarının üstündeki adamlar dimdik, eyerleri kaplan derisi, dizginleri sırma işleme, gümüş savat... Eyerlerinin kaşları da gümüş savat. Eminenin saçları yastığa serilmişti, kırk örgü. Örgülerde gümüş, altın çekirdekler, çok eskilerden kalmış kırmızı, içi ışıklı boncuklar.

Salman ayakta duramadı, gerisingeri vardı sedire çöktü. Bacakları titriyordu. Yüreği almış başını gidiyordu, göğsünü parçalayacakmış gibi. Baş dönüyor, gözleri kararıyordu. Durmadan da terliyordu. Ter saçlarından yüzüne, yüzünden aşağılara, boynuna süzülüyor, sonra da ağır, acı, ekşi bir buğu olup Eminenin yoğun kadın kokusuna karışıyordu.

Çıranın ışığı bir sağa, bir sola sünüyor, bir sönecek gibi oluyor, sonra da birden diriliyordu.

Buğulu kadın kokusu gittikçe odayı dolduruyor, Salmanın burun delikleri bir atın burun delikleri gibi kabarıyor, açılıyordu. Açılmış bir çiçek karşısında, çiçeğin büyüünde, kokusun-daydı. Şimdiye kadar hiç koklamadığı, insanı kendinden geçirten bir koku... Elleri hayasını kavramıştı. Yekınmış, kartmış hayası şişiyordu. Emine de gözlerini delikanlının yavaş yavaş artık ellerinin bastıramadığı hayasma dikmiş soluyordu. Haya, Salmanın ellerinden kayıyor dimdik kalkıyor, delikanlı hayasının üstünde kıvranıyordu.

Eminenin, "Gel," diye bir çığlık gibi bağırmasıyla, Salmanın elinden tutup yatağa, üstüne çekmesi bir oldu. Ve delikanlı nasıl olduğunu bilmeden hayası derinlemesine kadına girdi, kenetlendiler.

Kadın ilk erkeğinin, Salmansa, al taydan sonra ilk kadınının tadındaydı. Kenetlenmeleri, sevişmeleri uzun sürdü, ancak sabaha karşıdır ki, ikisi de ancak boşalabildiler. Emine şafağın ilk horozları ötüşürken yataktan çıktı, yeşil fistan, yeşil cepken, yeşil başörtüsü, yeşil kuşak giyindi kuşandı. Boynunda beşibir-yerdeler, kulağında altın küpeler... Koca Tanır huğun karşı gö-zesinde elinde filintası bekliyordu. O gün bugündür, geceleri böyle elinde filintası Emineyi beklemiş, evin uzağından yakınından kuş uçurtmamıştı. Salman kapıyı çaldığında da Tanır Ağa Emineyle birlikte kapıya koşmuş, kapı açılınca da hemen gözükmeden kendi gözesine çekilmişti. Emine Salmanı eğilip birkaç kere öptükten sonra Koca Tanırın odasına geçti. Yaşlı adam yatağının içine oturmuş, elindeki filintaya alnını dayamış kaş altından mutlu gülümsüyordu. Her şeyi anlamıştı. Eminenin yüzü bir başkaydı bu sabah, sevinç fişkırıyor, o sevinci de Koca Tanıra geçiyordu. Uzun yıllardan bu yana bu mutsuz kızı

hiç böyle görmemişti. "Evlensin," diye düşünüyordu. "Babasıyla evlenemedi, varsın bununla evlensin." Bir de epeyce çekiniyordu. Köylü Salmanın bu eve geldiğini, gece yarısından sabaha kadar Emineyle kaldığını, Koca Tanırın da onları elinde filintasıyla beklediğini bir duyarsa... Ya bir tanesi Salmanı eve girerken görmüşse... Koca Tanır bu köyün yüzüne nasıl bakar, insan içine nasıl çıkardı? Eğer Salman da, babası gibi bu kızı iflah etmez süründürürse, Koca Tanır da bütün ermişlerin başı üstüne ant içiyordu ki, yıllardan bu yana şu filintasının içinde beklettiği kurşunu Salmanın alnının ortası budur deyip gelha edecekti. "Şu kızın sevincine bak, sevincine," diyordu içinden, kendi de kanat takmış uçuyordu.

Salman uyuyordu, rahat, derin bir uykuda, yüzü bütün acılığını, sertliğini yitirmiş, bir çocuk gibi dudaklarını sündürerek... Emine, yeşil giyitlerinin içinde bir sevinç yalımına tutulmuş, bir dışarıya çıkıyor, bir eve giriyor, Salmanı öpüp gene dışarıya çıkıyor, avluyu geçip kaktüs ağılına varıyor, oradan dağın ilk kayalıklarına uğruyor, kayalıklardan geriye dönüyor, oradan ırmağın kıyısına varıyor, çakıltaşlarının üstünde yürüyor, gene kayalıklara dönüyor, mor kekik çiçeklerini topluyor, getiriyor Salmanın yorganının üstüne atıyordu. Ocaklıkta çay kaynıyordu. Emine inekleri dışarıya çıkarmış sağıyor, onu bitirdikten sonra yayık yaymaya başlıyordu. Ve horozlar ötüşüyor, öteden, kalenin ardından tanyerleri ışıyıp geliyordu. Emine tutulduğu bu sevinç tufanında her işini çabuk yapıyordu. İnekleri bir anda sağmış, sütü ocağa koymuş, "Aman Tanır Ağa göz kulak ol, süt taşmasın," demiş, onu sütün başına dikmiş, kendisi de tahta yayığın başına geçmişti. Yayığı da hemen yaymış bitirmiş, ocağın başına oturmuş tereyağı çıkarıyordu. Koca Tanır, onun bu sevinçten uçan dünya güzeli hallerine, bu şafağın ortasında dalmış gitmişti.

Ve Eminenin kasıklarında dünyanın en güzel tadı, daha damarlarından sökülerek, yüreğini durdururcasına kendisinden geçirterek iniyor, içinde onu düşlere, sevgilere, özlemini çektiği her şeye kavuşmanın sevincine alıp götürüyordu. Salman gün kuşluğa doğru nerede olduğunu bilememenin şaşkınlığı içinde uyandı, hemen de nerede olduğunu, dün geceyi anım-

sayıp yüzünde geniş bir gülümseme, Eminenin sevinç, sevgi dolmuş gözleriyle karşılaştı.

"İyi uyudun mu Salmanım?"

Delikanlıya sarıldı, onu bir süre ninni söyler gibi kucağında ığraladı.

Kadın olmanın mutluluğu hiçbir şeye benzemiyordu, Emine Salmanı kucağında bir bebek gibi ığralarken bunun tadına vardı.

"Uyudum," dedi Salman gülümseyerek, utangaç, onun yüzüne bakmayarak.

"Haydi kalk, yüzünü yu da sofraya gel!"

Ocaktaki çaydanlık kaynıyor, yandaki büyük tenceredeki süt de tütüyordu. Açılmış kilim sofranın üstünde de yufka ekmek, bir sahanın içinde, üstündeki ayran kabarcıklarıyla Eminenin az önce yayıktan çıkardığı büyük bir tereyağı topağı, tereyağı topağı sahanının yanında da kokusu ta yatağa kadar gelen bir apak petekli püren balı...

Salman dışarıya çıkmadı, yüzünü yumak için gusülhaneye gitti. Gusülhanenin kapısında elinde ibrik, omuzuna bir yepyeni sarı havlu atmış Emine onu bekliyordu, elinde pembe bir kalıp kokulu sabunla. Emine suyu döktü, Salman sabunu köpürte köpürte bir iyice yıkandıktan sonra yanına yönüne bakmıdı.

Emine:

"Dışarı çıkamazsın aslanım," dedi yumuşacık bir sesle. "İşini ahırlıkta göreceksin. Ben sonra atarım. Öğleye de su ısıtırım, dökünürsün."

Salman gülümseyerek Koca Tanırın odasından ahıra açılan kapıya yöneldi, kapıyı açtı ahıra girdi. Çabuk çıktı oradan. Emine hemen koştu gene elindeki ibrikle, Salman gusülhanede elini yıkadı, elindeki aptes ibriğini Emineye uzattı.

Sofraya oturdular. Emine, Koca Tanıra:

"Sen de buyur Tanır Ağa," dedi.

Koca Tanır:

"Afiyet olsun," dedi. "Siz yiyin. Ben sonra kahvaltı ederim." Dışarıya çıktı.

Taze süt kokusu, taze püren balı kokusuna karıştı. Tavşan kanı çay demlemişti Emine. Salmanın eli bir türlü, önünde tü-

tüp duran çay bardağına, bakır tastaki süte, ayrıran kabarcıklı tereyağına, bala ekmeğe uzanamıyordu. Gözlerini Emineye dikmiş, onun yüzüne dalmış gitmişti. Emine bunun farkına varınca gülmeye başladı. Gülüyor, sevinçten taşıyor, öyle dalmış gitmiş delikanlıyı öpüyor, kucaklıyor, sonra geliyor gene onun yanına oturuyor, delikanlının gene kendisini elini önündeki yemeğe sürmeden hayranlıkla seyredişini görünce coşuyor, gene gülerek, sevinçten kıyameti kopararak, delikanlının kemiklerini kırıya ona sarılarak yöresinde dönüyordu. Az sonra Salman da onun sevincine kapıldı. Alt alta üst üste kahvaltıyı nasıl yaptılar, Emine sofrayı nasıl, ne zaman kaldırdı, hiç bilemeden kapağı içerden sürgüleyip kendilerini yatakta buldular. Her şeyleri bir sevince, çılgınlığa, bir şehvet uğuntusuna kesmiş, iki insanın duyguları karmakarış olmuş, bir ulaşılmaz mutlulukta yoğunlaşmıştı.

Salman evden çıkmadan tam bir hafta Emineyle böyle sevişti. Koca Tanır elinde filintası onları bekledi, üstlerine titreyerek.

Bir haftanın sonunda Salman, gece yarısına doğru:

"Ben gidiyorum Emine," dedi.

"Nereye?"

"Çiftliğe. Babam beni aramış, deliye dönmüştür beni göremeyince de. Kimseye de beni soramamıştır. Gözlerine de bir haftadır uyku girmemiştir."

"Doğru mu, gözlerine, senin yüzünden onun gözlerine uyku girmeyeceği?"

"Ben onun ciğerini bilirim," dedi Salman gülerek. "Gözlerine uyku girmez, kendine yedirip de bana ne olduğunu da kimseye soramaz."

"Sen onu çok mu seviyorsun?" diye gözleri dumanlaşıp derinleşerek sordu Emine.

"Çok," dedi, başını yere indirerek Salman. "Çok. Ermişler, dervişler Allahlarına nasıl taparlarsa, ben de..." Başını kaldırdı Eminenin gözlerinin içine dikti, ondan bir söz bekledi.

Emine susuyor, Salman bekliyordu. Neden sonradır ki Emine, kısık bir sesle:

"Ama o seni hiç sevmiyor," dedi birdenbire. Sonra da ağzından kaçırdı: "Ne seni, ne de beni..."

Salman onun elini tuttu, kapıya kadar böylece geldiler, yan yana biraz durdular, kapı açılırken delikanlı inler gibi, "Ne seni," dedi, "ne de beni... Bundan sonra... Hiç... Hiç mi hiç sevmeyecek..."

Karanlığa karıştı gitti.

Sabaha karşı çiftliğe vardı. Çiftlik konağı sırtını kayalıklara vermiş, duvarları kale suru gibi sağlam, geniş bir avlunun içindeydi. Avlunun tam ortasında da sivri bir kayalık yükseliyordu. Kayalığın altında her birisi bir mağaraya benzeyen üç tane derin kovuk vardı ve kovukların ağzını böğürtlen çalılarına karışmış kaktüsler örtmüştü. Konağın ardında da her birisi koskocaman birer çınar kadar olan harrup ağaçları yükseliyordu, kalın bedenli, kayaların arasında bitmiş. Yapıya üç geniş kemerin ortasındaki kapıdan giriliyordu. Damın kiremitleri güneşten, yağmurdan bozarmıştı. İki katlıydı konak ve günbatısı boydan boya balkonda.

Salman avlu kapısını kolaylıkla açıp çiftlik konağının kemerin içindeki kaba tahtalarından yontulmuş cümle kapısına gelip durdu.

"Müslüm Ağa, Müslüm Ağa!" diye bağırdı. Müslüm Ağa, pos bıyıkları, lacivert kumaştan ceketi, mavi sırmalı şalvarı, belindeki ipekli kuşağının altındaki tabancasıyla balkonda gözüktü, Salmanı görünce "hoş gelmişsin Bey, hoş gelmişsin," diye telaşlandı, hemen merdivenlere koştu, kapıyı açtı, onu omuzlarından tuttu, yüzü sevinç içinde kalmıştı.

"Nerede kaldın Salman? İsmail Bey haber gönderdi, Salman Bey geliyor diye haber göndereli çok oldu. Seni beldeye bekleye gözüm dört oldu. Vay sen hoş gelmişsin çiftliğe Beyinin yiğit oğlu. Hele buyur içeri hele."

Müslüm Ağa görmüş geçirmiş, hep körüklü çizmeler giyen, körüklü çizmesinin koncundan da sapı gümüş savatlı kamçısını eksik etmeyen bir kişiydi. Hakkında türlü söylentiler vardı ama, onun kim olduğunu, nereden geldiğini bilen yoktu. Bir gün, bir sabah tan ışımadan İsmail Ağanın kapısına gelmiş, "İşte ben geldim, İsmail, sana sığındım, seni duydum şu gurbette, Çukurovada sana geldim, benim kim olduğumu, nereden geldiğimi sormayacaksın. Şöyle bana bir bakacak, gözün tutar-

sa kal diyecek, o zaman ben burada, senin yanında kalacağım, yok, gözün tutmazsa hiç ağzım açmayacaksın, ben de bir ay burada kalacak, bir ayın sonunda da senin haberin olmadan gideceğim," demiş, bu sözler İsmail Ağanın çok hoşuna gitmiş, "Hele sen şimdilik bir ay bende konuk kal da, sonunu sonra düşünüyoruz," diye gülererek karşılık vermişti.

Salman önden, o arkadan, ağır ağır merdivenleri çıktılar. Hizmetçi kadınlar çoktan sofrayı yere sermişler, kahvaltıyı hazırlamışlardı bile. Müslüm Ağa kırk düğmeli mavi Halep yeleğinin cebinden saatını çıkarmış, "Beyimin aslan oğlu, daha ırğatların çalışmaya çıkmasına çok var," demişti. Kocaman şimendifer saatının gümüş kordonu kat kat, yeleğinin bu cebinden ötekine gerilmişti. Salman da böyle bir saatının olmasını çok istiyordu ya, babasına bir türlü söyleyememişti. Bir de Müslüm Ağanın bu kırk düğmeli, düğmeleri, yakaları, ceplerinin ağzı sırma yeleğine hayran kalmıştı. Onu da o kadar çok istediği halde utanmış, Suriyeden at getiren Araplara, bir gelişinizde bana bir tane getirin, diyememişti.

Sofraya oturdular, konuşmadan ağır ağır kahvaltılarını yaptılar. Tam bu sırada da bir kayalığın üstünden, ortalığı yankılandırarak gelen bir ezan sesi duyduklar. Hizmetçi kadınlar, onlar ayağa kalkınca sofrayı hemen topladılar.

"Güzel sesli bir imam var, genç, ırğatların arasında, ırğatlar namaz kılsın kılmasın, her sabah, öğlen, akşam, yatsı çıkıyor kayanın tepesine, ezan okuyor," dedi Müslüm Ağa gülümseyerek. "İlk günler hiç namaz kılan yoktu, sonra ırğatların hepsi ona bakarak namaz kılmaya başladılar. Şimdi ben de kılıyorum. İstersen birlikte kılalım."

Salman boynunu büktü:

"Ben," dedi, özür dilercesine, "namaz kılmasını bilmiyorum ki... Babam öğretmedi ki... Sonra bana namaz da kıl demedi ki..."

"Kılma öyleyse," dedi Müslüm Ağa. "Senin baban her şeyi bilir. Sana namaz kıl demediyse bir bildiği var herhalde."

"Ama ben namaz kılmayı istiyorum."

"Kıl öyleyse," dedi Müslüm Ağa.

"Babam sonra ne der bana?"

"Kendisi kılıyor ya, hem de beş vakit, hiç kaçırmadan, iki eli kanda da olsa..."

"Kanda da olsa..." dedi Salman.

"Namaz kılmak iyidir," diye söylendi Müslüm Ağa. "Sen namaz kıalarsan baban çok sevinir."

"Sevinir mi?" diye coşkuyla sordu Salman. "Ama bana namaz kılmayı, dua okumayı kim öğretecek?"

"Sen hiç dua bilmiyor musun?"

"Biliyorum ya," diye utanarak konuştu Salman.

"Eeee?" diye sordu Müslüm Ağa.

"Benim duam başka bir dua. Ben de nasıl bir dua olduğumu bilmiyorum o duanın..."

"Dua nasıl olursa olsun duadır," diye pos bıyıklarını kabartarak güldü Müslüm Ağa.

"Benimki başka..."

"Nasıl başka?"

"Güneş doğarken, güneşe söylenen bir türkü."

"Olur," dedi düşünerek, ikircikli, Müslüm Ağa. "Sen de namaza durunca, o güneşe karşı söylenen türküyü söylersin içinden... Burada her insan kendi içinden ne gelirse namazda onu söylüyor. Ben de... Bu dünyada herkesin bir duası vardır, her insanın ayrı bir duası."

"Gerçek mi, öyle mi?" diye sevindi Salman.

"Gerçek," dedi Müslüm Ağa.

"Ben de sanıyordum ki herkes aynı duayı okuyor namaza durunca..."

"Doğru," dedi Müslüm Ağa. "O da var. Ya dua bilmeyenler?"

"Onlar ne yapıyorlar?"

Onlar da içlerinden ne geliyorsa, ne biliyorlarsa... Sonra da bütün belenmiş dualardan sonra, herkes kendi duasını okuyor. Ben her zaman kendi duamı okurum."

"Gerçek mi?"

"Gerçek ya..."

"Sen de hiç dua bilmez misin?"

"Biraz bilirim ya kendi duamı okumak her zaman daha hoş geliyor bana."

"Haydi gidelim, biz de namaz kılalım ırgatlarla, dua edelim doğan güne karşı," dedi Salman, bir çocuk gibi sabırsızlanarak...

"Önce aptes alalım."

"Alalım," diye ibriğe koştu Salman. "Aptes almasını biliyorum. Babamdan çok gördüm."

Elinde ibrik, bir kalıp sabun, konağın merdivenlerini koşarak indi, arkaya, harrup ağaçlarının dibine gitti, orada çatladı, yıkandı temizlendi, geriye döndüğünde de Müslüm Ağa aptesini almış bitirmiş, kulaklarının arkasını kuruluyordu.

İmam önde, Müslüm Ağayla Salman arkada, onların arkalarında da ırgatlar, konağın önündeki çimenleri yarı yarıya kurumuş çayırılıkta namaza durdular. Güzel sesli imamın dualarını dinleyerek, eğilip kalka kalka sabah namazlarını kıldılar. Namazın sonunda Salmanın içine hiç beklemediği, bir yerlerden, aydınlık bir dinginlik gelip girmişti.

Çiftliğin önünden başlayan ve ta ilerdeki, uzaktaki ırmakta biten tarlalara ekilmiş buğdaylar sararmışlardı. Işıyan tanyerinin aydınlığında ıslanmış altın pırıltısında ağır başaklarıyla sallanarak usuldan dalgalanıyorlardı. Sabahın alacasında önce orak makinalarının gürültüleri arkadaki dağda derinden yankılandı, gürültüleri çoğalarak. Orak makinalarına besili atlar koşulmuştu ve makinaların kanatları tuhaf, masal kuşlarının kanatları gibi ekin denizinin içine, altın parıltısına dahyor çıkıyorlardı. Biraz sonra onların gürültülerine batosların gürültüleri karıştı. Bir yandan da orakçılar, tarlaların taş yerlerinde, dağın diplerinde, yüzlerce ırgat tek sıra olmuşlar ekin biçiyorlardı. Az sonra bir köz yığını gibi güneş geldi, karşıya ırmağın üstüne dikildi. Ovaya serilmiş akarsuyun şavkı ta buralara kadar vuruyor, yansıyan ışıkların gölgeleri kayalıklarda ipileyerek türlü biçimlere dönüşüyorlardı. Bir de kayalıklara, suyun şavkının üstüne, usuldan dalgalanan ekinlerin altın sarısı aydınlığı düşüyordu, şimşek gibi kayalıkları ikiye, geniş bir kuşak gibi biçip, hızla geçip giderek... Işıltıdan kayalıklara, dalgalanan ekinlere, erimiş bir gümüşe, aydınlığa, şavka kesmiş suya göz açıp da bakılamıyordu. Sıcak, kurumuş başaklar, mor kayalar çatır çatır ediyordu. Orak makinalarının, batosların, traktörlerin,

kamyonların, çamparalarının ötüşü ta uzaklardan duyulan at arabalarının, atların boynundaki zillerin sesleri sıcaklığın ağırlığı altında boğuk boğuk çıkıyordu. Kayalıklar bile bu sonsuz ısıltıda daha az yankılanıyorlardı. Uzaklardan arada bir de turaç sesleri geliyordu. Orak makinalarının önünden tavşanlar, turaçlar, cerenler, karayılanlar, uzun, ince, altın sarısı okyılanları kaçışıyorlardı. Kimisinde makinaların ağır demir tekerlekleri altında kuş yuvaları kalıyor, yarılmış toprağın içine yumurtaları, civcivleriyle gömülüyorlardı, parçalanmış, ezilmiş, akmış. Kimisinde de, benekli küçük yumurtalar, ağzı sapsarı, daha yeni tüylenmiş yavrular, açıkta, firezlerin içinde bozulmadan kalıyorlardı. Daha yeni kanatlanmaya başlamış, ama ancak birkaç adım kadar uçabilen kuşlar, firezlerin içinde sığraşır ve tavşan, çakal, tilki yavruları şaşırılmışlar ortalıkta dönüyorlardı.

Salmansa orada, ilerde, bir kayanın dibinde durmuş, yönünü bu sonsuz ipiltideki, ışık selinde kaynaşan ovaya dikmiş, şaşırılmış, büyülenmiş kalmıştı. Bir yanda gittikçe yoğunlaşan, gözleri kör edencesine dünyayı alabildiğine doldurmuş ışıklar, bir yanda yüzlerce ırgatın çakıp sönen oraklarından çıkan parıltılar, orak makinalarının dönerek inip kalkan kanatları, kaçışan hayvanlar, şaşırılmış hayvan yavruları, öten turaçlar, sıçrayan çekirgeler, binlerce sırtı yanardöner, benekli, yeşil mavi böcekler, böceklerin sert kabuklu kanatlarının altından çıkan, mavi, sarı, yeşil, mor, kırmızı damarlı, pul pul ışıl原因an ikinci, incecik zar kanatlar Salmana bir tansık gibi geliyordu. Sıcaksa onu kavuruyordu. Ekinlerden yansıyan, kayalardan fışkıran yalımlar neredeyse toprağı, yeri göğü bir yalım seline boğacaktı.

Müslüm Ağa işlerine dalmış, onu orada unutmuş gitmişti. Altında atı, başmda geniş ak mendili, batoslardan orakçılara, oradan orak makinalarına, makinaların biçtikleri desteleri batoslara, at koşulu kızaklara taşıyan kadınlara, çiftliğin kuyularına buğday taşıyan at arabalarına, kamyonlara durmadan gidip geliyordu.

Akşam olmuş, gün neredeyse kavuştu kavuşacak, birden bir sert, uzun uzun öten düdük sesiyle yerinden irkildi Salman. Bir aydınlık, ustura gibi gözlerini biçen bir parıltı, binlerce ipiltisi, rengi, pul pul yağarak çağıldayan, kaynaşan böcekleriyle

yığın yığın uçan, saplara sarınmış üst üste kıvıl kıvıl dolmuş savrulan böcekleri, çekirgeleriyle menevişlenen bir dünyaya yeniden açıldı gözleri. Karşısında, atının üstünde, omuzlarından ter fışkırmış, mavi kırk düğme yeleğinin sırtında kurumuş ak tuzları kalmış, yüzü iyicene yanmış, salt gözleri, dişleri ışıltıyan Müslüm Ağa, boynu, sağrısı köpük içinde kalmış atının üstünde duruyor, ona gülümsüyordu. Salmanın sonsuz bir şaşkınlıkla açılmış gözlerini görünce bir tuhaf oldu. Delikanlı bir uyurgezer gibiydi, bu, Müslüm Ağanın gözlerinden kaçmadı.

"Kusura kalma Salman Beyim," dedi. "Seni bugün burada unutup gittim. Aaah, benim dalgın, unutkan, belalı başım! Vay benim gözüm çıksın, korkarım Beyim, sen yemek de yemedin sabahtan bu yana." Salmana karşı sonsuz saygılıydı. Delikanlı onu birkaç kere babasının karşısında da görmüştü. Ona nasıl bir saygı gösteriyorsa, kendisine de öyle bir saygı gösteriyordu. Bu da Salmanın onurunu okşuyor, onu kendine getiriyordu.

Müslüm Ağa, Salmanın mutluluk içinde ona gülümseyerek baktığı görünce yüreğine su serpildi:

"Buyur Beyim," dedi atından inerek, "buyur Beyim sen bin. Bin de köye gidelim."

Salman ata binmedi. At yedeklerinde, ikisi de yürüyerek çiftliğe vardılar. Çiftlik avlusunun içini, dışını ustalar, sürücüler, kadın erkek orakçılar, ırgatlar doldurmuştu. Köşedeki üç tane küçük fırından kokuları yaz gecesini doldurarak ekmekler çıkarılıyor, sıcak sıcak, sıra olmuş ırgatlara dağıtılıyordu. Yöreye, kayaların aralarına kadar ateşler yakılmış, yöreyi kokutarak yemekler kaynıyordu. Salmanın keskin burnu tencerelerde neler pişiyor, kokusunu teker teker alıyordu.

Hemen, Salman önde Müslüm Ağa arkada, merdivenleri ikişer üçer atlayarak yukarıya çıktılar. Salman merdivenleri önce Müslüm Ağanın çıkması için direnmiş, bunun mümkün olmadığını anlayınca da hızla yukarı tırmanmıştı, kendisinden yaşlı bir adamın önünden çıktı diye utanarak. Sofra sofaya serilmişti ve sofrada bulgur pilavı, tereyağı mis gibi kokan, patlıcanı, domatesi fazla yaz türlü, ortada bir gümüş sinide de, bu gümüş siniyi, yanında sahanları, tasları ve altın çatal kaşıklarıyla Müslüm Ağa çiftlik yapısının altında gizli bir böl-

mede bulmuş, İsmail Ağaya hemen o an, doludizgin, atını çatlatırcasma giderek olayı muştulamıştı. İsmail Ağa da, aman Müslüm kardeşim, bunu kimseye söyleme, köylünün diline bir düşerse sen de yandın, ben de yandım, demişti. Üstelik de o bulduklarını benim evime getirme, ne yaparsan yap, istemem, diye kesinlikle buyurmuştu, üç tane kızartılmış, bu sabah avcı Hekonun vurduğu turaç duruyordu. Salmanın en sevdiği et turaç etiydi. Bir süre babasına tarlalardan vurduğu turaçları birer ikişer, beşer onar taşımıştı. Babası da turaç etini çok seviyordu. Kızarmış kuşları karşısında görünce, bir yumruk geldi Salmanın boğazına tıkanı. Elini bir türlü gaz lambasının donuk ışığında parlayan altın kaşığa uzatamıyordu. O yemeğe başlamadan, konukluk geleneğinden dolayı, bir de Salman, Beyin oğlu olduğundan Müslüm Ağa yemeğe başlamıyor, onu bekliyordu.

“Buyursana Beyim,” dedi sonunda Müslüm Ağa. “Ne oldu sana böyle?”

“Boğazımdan geçmeyecek bu turaçlar,” dedi Salman, bir çocuk utangaçlığında gülümseyerek. “Babam bu turaçları o kadar sever ki... Eskiden ben birkaç güne bir turaç avlar getirirdim ona. Vay benim gözüm çıksın Müslüm Ağa... Babamı unuttalı çok oldu. Ben, o yiğit, aslan babamı unuttum.” Vay benim gözüm çıksın derken Müslüm Ağaya öykünmüştü.

Müslüm Ağa bir kahkaha atarak kocaman elini Salmanın sırtına indirdi:

“Şu benim Salman Beyimin de düşündüğüne bak! Yarm sabah Hekoyu gönderirim, babana on tane turaç vurur götürür.”

“Ben de vururum,” diye güldü Salman, altın kaşığa uzandı. Bu altın kaşığın macerasını daha önceden de biliyordu, ama ilk olaraktan bu kaşıkla yemek yiyordu. Zeronun, Salmanın, Hasanın, evde kim varsa, hepsinin zorlamalarına karşın İsmail Ağa bu yemek takımını evine sokmamıştı. Yuvasından atılmış kuşun yuvası öteki kuşlara hiçbir zaman hayretmez, demiş, directmişti. Müslüm Ağanın, Salmanın hemen o anda akıllarına, ya bu çiftlik, diye bir soru gelmiş, ya bu çiftlik bir yuva değil mi diye içlerinden geçirmişler ama, İsmail Ağaya soramamışlardı.

Acıkmış Salman gümüş sinideki turaçların ikisini çarçabuk, kemiklerini çatırdatarak götürdü pilavla, türlüyle birlikte, üstüne de su kuyusunda soğutulmuş tas tas ayran içerek.

Sabahleyin imamın ezanından önce uyandı, cibinliğin içinde bekledi. İmam ezana başlayınca o da hemen yataktan fırladı, ibriği kaptığı gibi harrupların altına gitti aptes aldı, Müslüm Ağa da çoktan aptesini almıştı, birlikte hiç konuşmadan gittiler, imamın ardına durdular. Arkada namaz kılan ırgatlar bugün daha bir kalabalıklaşmışlardı. İnceden, serincik esen seher yeli insanlara derin bir dinginlik veriyor, ıslak, keskin kokular getirerek, ekinlerin altın sarımsı tanyerlerinin ışığında göğün som, arkası aydınlık mavisine karıştırarak, hışırdatarak dalgalandırıyor.

Salman bugün de dünkü durduğu kayanın önüne, sıcaklığın altında durdu, kendinden geçmiş bu görkemli dünyanın büyümesine daldı ve akşam olunca gene Müslüm Ağa gelip onu düşlelerinden ayırdı.

Salman bundan sonra da her gün ezandan önce uyandı, aptes aldı, namaza durdu, namaz kılarken ıgranarak, o hangi dilden olduğunu bilmediği, çok iyi anımsadığı dua türküsünü okudu. Kayanın dibine gelip bu büyümlü yalım saçan dünyanın düşüne, binbir ışığına, rengine, kaynaşan hayvanına, kuşuna, çiçeğine, böceğine daldı, her şeyi, babasını, Dal Emineyi, al tayı unutup...

Bir gün bu kayalığın önünde, yalımların, şavkların, ipiltilelerin, böceklerin, bu renk kaynaşmasının içinde durup düş görme kendiliğinden son buldu. İlk gün bir orak makinasının üstünde gördük onu. Atları kırbaçlıyor, biçilmiş desteleri fırlatıyordu firezlerin üstüne. Birkaç gün sonra bir traktör sürücüsüydü. Traktörden sonra orakçıların içine karıştı. Usta bir orakçı gibi durmadan ekin biçti, çiftliğin orak makinası işlemez taşlık yerlerinden... Kuyucularla buğday kuyuladı, batosçulara su taşıdı. Gene her sabah imamın ezanından önce uyanıyor, aptesini ahp namazım kılıyor, sonra vuruyordu tarlalara... Kendisini öldürürcesine çalışıyor, bazı akşamlar yemek yemeden, sofranın başında sızıp kalıyor, Müslüm Ağa çalışıyor çabalıyor, onu uyandıramayınca üzümlere aç acına yatağına taşımak zorunda kalıyordu, sofranın başından.

Salmanın böylesine, kendini öldürürcesine çalışması dilden dile, bütün köylerde dolaşıyor, "Allah bir adama verirse, her yerden verir. Allah bir adama yürü ya kulum derse, işte böyle dört başı bir tamam yürü ya kulum der," diyorlardı.

İsmail Ağa da Salmanın davranışlarını günü gününe izliyordu. Müslüm Ağa her akşam çiftlik üstüne Ağaya bilgiler gönderirken güvendiği adamıyla, Salmanı da unutmuyordu. Salmanın böyle olumlu bir gelişme göstermesi onu çok sevindiriyor, oğluyla onurlanıyor, göneniyordu.

Müslüm Ağa ikide birde Salınanı yakalıyor:

"Yapına, etme eyleme Salman Beyim," diyordu. "Bu kadar çalışma. Beyler bu kadar çalışmazlar. Üstelik Beyler orakçılarla böyle ırgatlar gibi ekin biçmezler, deste taşımazlar, traktör sürmezler, böyle senin gibi çingene çarpanasına dönmezler, böyle bir deri bir kemik... Baban seni böyle bir görürse, bu hallerini bir duyarsa üzülecek."

Salman karşılık vermiyor, yüzü gözü kılçık, saman, toz, ter içinde, giyitleri paramparça, elleri, yüzü, burnu sıcaktan kavlamış, mutlu gülümsüyor, gene işine bütün gücüyle dalıyordu. Haftada bir iki kere de babasına kendi avladığı bir, birkaç tura-cı, Müslüm Ağa yolladı diye, götüren adama sıkı sıkıya tembih ederek, gönderiyordu.

Köylü Salmanın çiftlikteki bu hallerini gördükçe, duydukça şaşkınlıktan kızgınlığa, kızgınlıktan şaşkınlığa bir gidip bir geliyordu. Emineyse sabırla, her gece sabaha kadar uyumadan Salmanın, şimdi yüzünü artık iyice unuttuğu, bedenini, biçimini hiç mi hiç gözlerinin önüne getiremediği bir erkeğin bütün sıcaklığını, tadını iliklerinde duyarak bekliyordu. Ne olursa olsun, dünya dünyaya geçse de o bir gün gelecekti.

Ekinlerin biçilmesi bitmiş, batoslar harmanlarda daha gün ışımadan gece yarılarına kadar çalışıyor, Salman da kendisi için Müslüm Ağanın kurdurduğu çardağın gölgesinde bu sap yiyen, saman, buğday kusan canavarları seyrediyordu. Öyle devinimsiz, salt seyrederek durmak onun canını sıkı, bir akşam sofrada:

"Müslüm Ağa," dedi, "yarın sabah güvendiğin bir adamı köye gönder de benim silahlarımı, giyitlerimi, atımı alsın da gelsin."

Müslüm Ağa:

"Olmaz," dedi, "başka bir kişi olmaz. At, silah, avrat kimseye emanet edilmez. Yarın sabah erkenden konağa ben gider, onları alır sana getiririm Salman Beyim."

Daha sabah namazından kalkmamışlardı ki ırgatlar, Salman sağına selam verirken, ötede, çiftlik avlusunun köşesinde, kendi atı, filintası, dürbünü, kilim heybesi, hançerleriyle Müslüm Ağayı gördü, namazını çabucak bitirip duasını toparladı, koşarak Müslüm Ağaya geldi, atı onun elinden almadan, yöresini dolaşarak onu bir iyice inceledikten sonra:

"Sağ ol Müslüm Ağa," dedi, "sana zahmet oldu." Atın dizginini onun elinden alırken de: "Süllü iyi bakmış atına," diye kıvançlandı.

"Süllü çok iyi, gün görmüş, devran geçirmiş adamdır," dedi Müslüm Ağa. "Senin atına bakmayacak da kimin atına bakacak? O insandır, hem de insan kıymeti bilir."

Salman atını yedekleyerek avlunun büyük kapısına kadar çekti. Orada dizgini küçücük bir incir ağacına bağlayıp elinde heybesi, tabancaları, hançerleri, dürbünü, omuzunda filintasıyla konağa çıkıp odasına girdi, hemen soyunup, heybeden çıkardığı giyitlerini sırtına geçirdi, fişeklikleri, hançerleri, tabancalarını kuşandı, çizmelerini ayaklarına çekip, dürbünü boynunda, filintası omuzlarında dışarıya çıktı, atına atladı, ötede ısılayan ırmağa sürdü önce, yolda karşılaştığı köylülere alçakgönüllülikle selam vererek... Sonra batosta çalışanların yanına geldi, uzaktan, yüksek sesle bağırarak, "Kolay gelsin," dedi. Irgatlar orak kaldırdılar ve bütün tarla sahiplerine yaptıkları gibi, "Sabaha salavat, akşama rahmet, Aşamızın kesesine bin bereket," diye hep bir ağızdan, türkü söyler gibi, aynı sözleri üç kere yinediler.

Salman o gün akşama kadar çiftliğin bütün tarlalarını dolaştı, önüne gelene, başak toplayıcılarına, çiftliğin önündeki alanda buğdayları kuyulayanlara, herkese "Selamünaleyküm, kolay gelsin," dedi içtenlikle. Onlar da onu, bir Ağayı, Beyi karşılar gibi karşıladılar. Ona hayranlıkla da bakıyorlardı. Bu da Salmanın çok hoşuna gitti. Bir hafta durmadan, kendi çiftliklerinden başka, köyün, öteki köylerin de tarlalarını dolaştı. Çalı-

şanlara selam verip, gönüllerinin hoş olup olmadığını sordu. Bir haftadan sonra da ovaya vurdu, ırmağın karşısına geçip doludizgin kasabaya gitti. Orada ünlü kebabçı Sülodan kebab yedi, gene gerisingeri çiftliğe döndü. Artık atının sırtında, nereye gittiğini bilmeden, o dağ senin, bu ova benim dolaşıyordu. Bir gün, bir sabah, tanyerleri ısırken atı onu aldı, Eminenin kapısına götürdü. Emine onu coşkun bir sevgi, şefkatle karşıladı, o Salmanı çıldırtan kadın kokusuyla bütün evi doldurarak. Salman onu kucaklayıp doğru, daha sıcacık duran yatağa götürdü, hemencecik de soydu.

Koca Tanır karşı bölmede öksürüyordu.

O gün köylüler Salmanın atının akşama kadar Eminenin kapısında bağlı kaldığını gördüler. Ve Salman gün kavuşurken Emineden ayrıldı, atına atlayıp çiftliğe sürdü. O gece gözlerine uyku girmedi. Bir şeylerden utanıyor, yerin dibine geçiyordu. Babasına nasıl olsa söylemişlerdi onun atının Dal Eminenin kapısında bağlı olduğunu. Babası ilk geceyi de biliyordu, muhakkak biliyordu. O her şeyi bilirdi de, bildiğini kimseye çıkırtmazdı. Kim bilir onun için neler düşünmüş, onu nasıl aşağılamıştı. Bir insan babasına sevdalanmış, üstelik de yangın bağlamış bir kızın varır da koynuna girer miydi? Bunu düşündükçe deli oluyor, bir daha Dal Emineyi görmeyeceğine, kendi kendine her sabah namazında güneşin ve Allahın önünde yeminler içip ant veriyordu. Veriyordu ama, çiftlikte işler de bitmiş, birkaç ırgatla birkaç evdeki kadın, bir de Müslüm Ağa kalmışlardı. Sabahtan akşamlara kadar at sırtında dolaş dolaş, bıkiyordu Salman. Bir de Eminenin o çıldırtan kadın kokusu onu sarmış, nereye gitse başını döndürüyordu. Onu düşündükçe at sırtında hayası kalkıyor, dayanılmaz bir şehvete kuduruyor, altındaki atı öldürürcesine sürmekten başka elinden bir şey gelmiyordu. Doludizgin, harlayarak, burun delikleri açılarak koşan at onu alıp köyün başına götürüyor, tam Kısık gediğe gelince Salman atın yelinin verdiği uyarmayla da kendine geliyor, Kısık gedikte atının başını çekip duruyor, düşünüyor, Dal Emineyi canı ne kadar çekerse çeksin, utancı üstün geliyor, atını geriye çevirip olanca hızıyla çiftliğe kadar, tozu dumana katarak sürüyordu. Artık bundan sonra çiftlikten Kısık gediğe, oradan çiftliğe at

sürmeler her gün yineleniyordu. Kimi iki, üç, dört kere de bunun yinlendiği oluyor, at da, Salman da yorgunluktan bitkin düşüp kıpırdayacak halleri kalmıyordu. Emine de, İsmail Ağa da, köylü de, Müslüm Ağa da Salmanın köyün ucuna kadar bu at sürmelerinin, sonra da Kısık gedikten dönmelerinin farkındaydılar. Bunu kimsenin sezmediğini düşünmek Salmanın daha çok işine geliyordu. Oysa, bütün köy soluğunu tutmuş, Salmanın Dal Emineye bir daha ne zaman geleceğini bekliyordu. İsmail Ağa da, bu kendi kendisiyle cebelleşen oğlunun sonunda yenilip yenilmeyeceğini dehşet merak ediyordu.

Serin güz yelleri esmeye başlamış, güneş Akdenizin üstüne yatmış gitmişti. Ö gün Salman altındaki atı çatlatırcasma akşama kadar sürdü. Karanlık kavuşmuş, gece böcekleri ötüsmeye başlamışlar, Salman daha at sürüyordu. Bugün Kısık gedige kaç kere gelmiş, orada kaç kere direklemiş kalmış, Salman farkında bile değildi. Kulakları uğulduyor, yanından yönünden sel gibi sert akan yeller onu üşütüyordu. Kendisini Eminenin kapısında buldu. Ne yapacağını şaşırdı. Atıyla kapıda kendi yöresinde dönüyordu. Artık kaçamazdı ve her şeyin bittiğini anlıyordu. Şu anda atından iner de Eminenin evine bir daha girerse, artık bir daha ondan ayrılamayacaktı. Böyle düşünür dönerken kapının eşiğinde, elinde yanan çam çarasıyla Emineyi gördü. Emine o yeşil giyitini giymiş, onu bekliyordu. Salman hemen atından atlayıp kadına koştu, onu kucaklayıp içeriye sürükledi.

Artık olan olmuştu. Köylü her iki güne bir Salmanın atını Dal Eminenin evinin önünde bağh görüyordu. O gün bugündür babasını hiç görmemişti. Müslüm Ağaya da bir şey soramıyor, o da ağzını açıp babası üstüne bir tek sözcük etmiyordu. Bu da Salmanı delirtiyor, kurdukça kuruyordu.

Vakit kuşluğa yaklaşır, Salman atını çekmiş Dal Emineye gitmeye hazırlanırken, ırmağın kıyısındaki karşı yoldan Arif Saim Beyin otomobilinin yola toz bulutları fışkırtarak geldiğini gördü. Otomobil çiftliğe gelinceye kadar oradan ayrılmadı, ya otomobilin içinden babası da çıkarsa, hem babasıyla bir kere ol-

sun karşılaşmak istiyor, hem de bundan ölüncesine korkuyordu. O atına binmiş, atın başını çevirmiş kaçıyordu ki, arkasından kalın bir sesin geldiğini duydu, geriye döndü, baktı ki otomobilden Arif Saim Bey iniyor, babası ortalarda yok. Çılgıncasına sevindi, hemen atı sürdü, otomobilin yanına gelince indi, el kavuşturup Beyin karşısında durdu:

"Hoş gelmişsin Beyim, başımız, gözümüz üstüne gelmişsin."

"İsmail burada mı?"

"Köyde Beyim."

"Müslüm Ağa?"

"Burada Beyim."

"Burada bir de İsmailin bir oğulluğu varmış, daha doğrusu oğlu, adı da Salman..."

"O benim Beyim, buyur."

"Sen misin yavrum?" dedi Arif Saim. "O sen misin evladım, hani gökyüzünden kartalları indiren, o yiğit kişi, o gözünü daldan budaktan esirgemez, o aslan yürekli?"

Salman utandı, büzüldü, bir şeyler mırıldanmak istedi beceremedi.

"Atını içeri çek, bağla da gel!"

"Baş üstüne Beyim." Salman yelyepelek, yedeğinde atı, ahıra koştu, az sonra da döndü: "Buyur Beyim."

Arif Saim Bey ona şoförün yanını gösterdi:

"Bin."

Salman çekinerek, ürkerek şoförün açtığı kapıdan otomobile bindi. Ömründe ilk olaraktan otomobile biniyordu.

"Bunlar böyle..."

"Bunlar Yezidi."

"Bunlar şeytana taparlar."

"Güneşe taparlar..."

"Bir gün Salman giriyor koynuna Eminenin..."

"Bir gün İsmail..."

"Aşk olsun Emineye..."

"Şafağa karşı İsmaili ahyor koynuna..."

"Onun arkasından Salmanı..."

"Daha yatağı soğumadan..."

"İkisi de tutulmuş kadına..."

"Kadın parmağına takmış Salmanı, oynatıyor."

"İsterse bu köyü baştan sona yaktırır Salmana..."

"İsterse Dal Emine..."

"İsterse eğer..."

"Bu köyün bütün insanını kurşuna dizdirtir Salmana."

"İsterse..."

"Dizinin dibinden ayrılmıyor bir an..."

"Bir gün..."

"Bir saat..."

"İsmail de bunu biliyor."

"İsmail bunu yutmaz..."

"İsmail yangılısını..."

"Öz bir ayalini..."

"Karasevdalısını..."

"Oğluyla paylaşmaz!"

"Yok, paylaşmazmış..."

"Paylaşmıyor da ne yapıyor şimdi?"

"Bir o koynunda Eminenin..."

"Bir öteki..."

"Belki de o işi görürlerken..."

"Baba oğul..."

"Biribirlerini seyreyliyorlardır."

"İsmail yutmaz bunu."

"İsmaili öyle sanmayın anam babam!"

"O İsmail görüldüğü gibi değil..."

"Öyle değil o..."

"Kan içici o..."

"Bir cellat o..."

Orada geldiği yerde, dağların arkasında, Van gölünün kıyısında... Bir gün bir haber gelmiş ki köylülere... Bir Ermeni dağda tek başına acından ölüyor. Korkmuş, dağa sığınmış fıkara... Köylüler gitmişler, almışlar dağdan getirmişler Ermeniye. Ermeni şahadet getirmiş, Müslüman olmuş ki, bütün Müslümanlardan kavi bir Müslüman. Müslüman dininde de en makbul insan, en makbul Müslüman dönme olanlardır. Bu korkan, bir deri bir kemik kalmış, on beş gün ağzına yemek sürmemiş, dağda ot yayılmış Ermeniye İsmail görmüş...

"Aman, aman ha, demiş bağırmış."

"Kılıcını çekmiş..."

"Kılıcı havada dönmüş."

"Şimşek olmuş çakmış."

"Bir de bakmışlar ki..."

"Ermeninin kanlı başı..."

"Şurada yuvarlanır durur."

"Çünküleyim ki İsmail..."

"İşte bu beş vakit namazlı..."

"Ağzı dualı..."

"Eli tespihli İsmail, Ermeninin altınlarının..."

"Küp küp altınlarının..."

"Saklı olduğu yeri biliyormuş."

"Almış altınları..."

"Torlamış toplamış evini..."

"Kaçmış oradan."

"Rus gelmişmiş de..."

"Rusun orada ne işi var?"

"Hepsi uyduruk."

"Kan içici İsmail..."

Küp küp altınları almış bir gece Van şehrinden çıkmış kaçarlar, bunun bir kardeşi varmış, sabahlardan akşamlara kadar gölün kıyısına oturur dualar okurmuş suya, balıklara, Allaha. Bu İsmailin kardeşi Kırklara karışmış bir ermiş kişiymiş. Nereye gitse bir top yeşil ışık içinde balkıyarak gider, gölün suları üstünde, kuru yerde gibi tozularak yürürmüş. İsmail de onun ermişliğini, bir de çok yakışıklıymış, bütün Kürt kızları, peri kızları ona karasevda bağlarlarmış, İsmail de onu kıskanır, kıskançlıktan deli olurmuş. İsmail küp küp...

"Altınları almış kaçarken gölün kıyısına gelmiş."

"Hüseyin, demiş, hey Hüseyin..."

"Hüseyin göle dalmış, kendi kendine düşünürmüş."

"Derin, ermiş hikmetleri..."

"Hüseyin!"

"Hüseyin başını kaldırmış onun yüzüne bakmış, hiçbir şey söylememiş."

"Hüseyin, gel gidelim. Biz göçüyoruz."

"Hüseyin aldırmamış."

"İsmail omuzlarından tutmuş kaldırmak istemiş Hüseyini."

"Hüseyin, o pis elini bana sürme diye bağırmış."

"O öyle bağırınca bu kızmış."

"İyice tutmuş kaldırmış onu..."

"Yürü, demiş, düş yola..."

"Beriki direktmiş."

"İki kardeş gölün kıyısında başlamışlar dövüşmeye... Anaları gelmiş onları ayıramamış."

"Babaları gelmiş..."

"Bütün köylüler gelmişler, ayıramamışlar."

"İsmail güçlü, ermiş Hüseyin cılız."

"Bu sefer İsmailin gözü kızmış..."

"Almış başını Hüseyinin, ermişin..."

"Basmış suya, basmış suya..."

"Boğmuş fıkaraı..."

"Boğmuş Allahın ermişini..."

"Kardeşini boğan kişi..."

Öz bir kardeşini bağırta, yalvarta öldüren kişi, yeni Müslüman olmuş bir kişiyi boğazlayan insan, hiç Salmanı bırakır mı? Salmam, üstelik yerde bulmuş, çalılığın içinde can çekişirken bulduğu çocuğu... Böyle bir kişi, karasevdalısını, Eminecini elinden alırsa onun, o da Salmanı boğazlamaz mı? O da, bunca yıl emek verdiği, gizli gizli sevdiği o Dal Emineyi parça parça etmez mi?

"Öz bir oğluyla sevişen kadını..."

"Dinsizi, Allahsızdı doğramaz mı?"

"Belki onlara..."

"Emineye Salmana elini bile sürmez..."

"Söyler adamlarına..."

"Söyler Hasana..."

"Söyler Hüseyine."

"Süllüye, Müslüm Ağaya..."

"Adam mı yok İsmail Ağada..."

"Söyler Zalmoğlu Halile..."

"Gözü kanlı dağların kartalına..."

"Bir gece Salmanla Emineyi alırlar sıcak yataklarından..."

Salman birkaç gün sonra Arif Saim Beyin götürdüğü yerden döndü. Çok düşünceliydi. Müslüm Ağanın, evdeki kadınların, yanaşmaların yüzlerine başını kaldırıp da bakamıyordu. Bir hoş dalgın, konağın odalarına giriyor çıkıyor, merdivenleri iniyor, avluda dolaşıyor başı önünde, yürüyerek ırmağa gidiyor, kayalıklı dağa tırmanıyor, ağzını bıçaklar açmıyordu. Dal Emineyi durmadan düşünüyordu ya, canı da ona gitmeyi çekmiyordu. Sabahları çok erken kalkıyor, o uzun kayalığın dibine gidiyor, doğan güne karşı diz çöküp dualarını okuyordu, gün kızdırıncaya kadar. Gün kızdırdıktan sonra da türküsü gittikçe yükselerek, kayalıklarda usulca yankılanarak bütün yöreyi sarıyordu.

Müslüm Ağa onun bu hallerinden hiçbir şey anlamıyordu. Onun bu halleri belki bir hafta sürdü. Sonunda Salman atına atladığı gibi soluğu Dal Eminenin evinde aldı. Atını evin ahırına çekip bir iyice oraya yerleşti.

Emineyi yataktan dışarıya hiç bırakmıyor, başı onun memelerinin arasında, oraya, yatağın içine, Eminenin karnına büzülmüş, devinmeden, kıpırdamadan öyle yatıyordu. Ayakyoluna, işlemeye gitmek için bile yataktan zor çıkıyordu. Yemek yemeyi, su içmeyi bile unutmuştu. Emine olmasa, yatağına kadar sahanlarla, iç açıcı yemekler getirmese, üstelik de direktmese Salman bu gidişle acından ölürdü.

Yüzü donuklaşmış, gözleri cam gibi olmuştu. Bütün bedeni seyiriyordu. Salt, durmadan, sabah akşam, fırsat buldukça Emineyi altına alıyor, saatlarca onunla, oluk oluk terleyerek yatıyordu. Kadının da, onun da gözleri çukura kaçmış, gözlerinin yöresi yumruk yemişçesine, kapkara kesilmişti. Emine sonuna kadar doymuş, ondan ödö kopmaya başlamıştı ya, ses çıkaramıyordu. Sabaha kadar yattıkları bir gecenin sabahında Salman gülerek yataktan kalktı, berberin üç ev ötedeki evine gitti, tıraş oldu, sonra da köyün içine çıktı. Gene eskisi gibi insanların ağzına bakmaya, bir çift söz söyleyecekler diye can atmaya, evlere girmeye çıkmaya başladı. Dedikoducu bir kocakarnın, bir yaşlı kötürümün, yatalağın dizinin dibinde onların konuşmalarını dinleyerek sabahtan akşama kadar oturduğu oluyordu. Bütün köy de bir ağız olmuş Salmana konuşuyorlar, konuşuyorlardı.

Salmanın bu hali de ancak bir hafta, on gün kadar sürdü. Bir sabah atına bindi çiftliğe gitti, filintasını alıp dağa vurdu. Önüne her gelen canlıya sallıyordu kurşunu ve hiç sapıtmadan, canlı ne kadar küçük olursa olsun, yapıştırıyordu. Birkaç gün içinde çiftliğin arkasındaki kayalıklar kartal, akbaba, atmaca ölüleriyle doldu. Ovadaki canlılar da kurtulamadı Salmanın elinden. Tilki, tavşan, çakal ölüleri ovaya serilip kalıyordu. Üç tane ceren de vurdu. Ovaya inerken bir omuzuna da Müslüm Ağanın çiftesini almıştı. Kuşları da onunla avlıyordu. Beş tane de küçücük ceren yavrusunu serdi yere... Ve vurduğu bütün hayvanları oldukları, düştükleri yerde, dönüp onlara bir daha hiç bakmadan bırakıp gidiyordu.

Omuzunda tüfeği, gece sabahlara kadar ya atının sırtında doludizgin, uçarcana oradan oraya dolaşüyor, ya da yürüyerek tarlalarda, eski örenlerde, kayalıklarda tek başına geziyordu.

Günbatıdan bir kapkara bulutla tozları kaldırarak gelen iri taneli, gökleri çatlatarak yağan bir yağmur onun bu gezmelerine son verdi. Çiftlik konağına geldiğinde sıırıslılandı ve dişleri birbirine çarpa çarpa titriyordu. Müslüm Ağa hemen onu soydu, kuruladı, yeni çamaşırlarını çıkardı ceviz sandıktan, kendi eliyle giydirdi, ocaklığı yakıp önüne bir döşek attı, Salmanı da üstüne oturttu. Biraz sonra da delikanlının titremesi durdu. Dört yanına, yaralı bir hayvan gibi kuşkuyla bakıyordu. Ayağa kalktı, yerinde duramıyordu. Balkona çıkıyor, odaya giriyor, ocakta yanan közlere gözlerini dikip bakıyor, merdivenleri iniyor çıkıyor, bir uyurgezer gibi ortalıkta dolaşıyordu.

Onu kolundan tutan Müslüm Ağa, saygılı:

"Benim, Salman Bey," dedi, "neyin var senin, bu son günlerde sende bir haller, bir başka... Görüyorum."

Salman hemen durdu, görmeyerek, camlaşmış gözlerle onun yüzüne anlamsız baktı kaldı.

"Beyim, Salman Bey ne oluyor?" Sesi şefkatliydi ve acıma doluydu. Salman karşılık vermiyor, ardına kadar açılmış cam gibi yemyeşil gözleriyle öyle bakmadan bakıyordu.

"Bir şey söyle bana Salman Bey..."

"Hah?"

"Bir şey söyle bana... Müslüme..."

"Müslüme mi?"

"Bana, bana!"

Salmanın yüzünde birden bir değişiklik oldu, gülümsedi, ona baktı, sonra da:

"Kusura kalma Müslüm Ağam," dedi. Onun yüzüne, gözlerine dalmış, Müslüm Ağadan bir umar bekler gibiydi, öylesine boynunu yalvarırcasına uzatmıştı.

"Beyim, Salman Bey, başmda bir hal mi var?"

"Var," diye bağırdı Salman, "var." Ellerini kollarını sallaya sallaya, "var," diyordu, "var, hem de ne hal..." Müslüm Ağayı kolundan tutup balkonun en uzak köşesine götürdü, kulağına eğildi: "Buradan kaçalım," dedi.

"Neden?"

"Geliyorlar."

"Kim?"

"Seni kovalayanlar... Çölden, Arabistandan geliyorlar. Ben duydum. Eli silahlı on beş kişi geliyormuş. Senin düşmanların. Senin yerini bulmuşlar, öldürmeye, Payasın altından doludizgin çıkmışlar... Seni kasap satırıyla doğrayıp parça parça edeceklermiş."

Müslüm Ağanın yüzünden bir anlık bir korkunun gölgesi geldi geçti.

"Kim söyledi bunu sana?"

"Bütün köyün ağzında, bütün Çukurova biliyor, düşmanlarının seni öldürmeye geldiklerini, doludizgin..." Çabuk çabuk, ağzı kurumuş, coşkuyla konuşuyordu. "Ellerinde kocaman satırlar... Bütün Çukurova görmüş onları, önlerine gelene senin yerini soruyorlarmış. Kaçalım Müslüm Ağam..."

"Allah Allah!" diye şaştı Müslüm Ağam. "Allah Allah... Ben onların hepsini öldürdüm sanıyordum."

"Onların hepsini mi öldürdün sen?"

"Öldürdüm," dedi Müslüm Ağam. "Soylarını kuruttum. Onlardan bir tek canlı bırakmadım. Sen olsan, çardağın üstünde senin oğlunla gelinin uyurlarken, tanyerinin güzel uykusunda, gencecik, onlar gelip de senin canlarını ciğerlerini, namluları gözlerine dayayıp kurşunlarsa kan uykularında, öldürürlerse, sen olsan ne yapardın?"

"Geliyorlar, kaçalım Müslüm Ağa, kaçalım."

"Ben onların hepsini öldürdüm," dedi Müslüm soğuk, bıçak ağzı gibi bir sesle. "Ben onların soylarını kuruttum. Mezarlarından çıkıp gelemezler."

Salman kıvranıyor, ona bir karşılık bulamıyordu. Koşarak merdivenleri indi, hemencecik de geri çıktı, odasına gitti, mavi şalvarını, yeleğini, ceketini giyindi, çizmelerini ayağına çekti, fişekliklerini, tabancalarını, hançerlerini kuşandı, dürbününü boynuna takıp filintasını omuzuna astı, ahıra indi, at koşumlarıyla öyle duruyordu yemliğin başında, gemini takıp dışarıya çekti, avluda ata atladı, yağmurun altında atın başını puslu mor dağlara çevirip doldurdu. Müslüm Ağa bir tuhaf hüzünle onun arkasından bakakalıp, gençlik, diye düşündü. Korkuyor çocuk. Onu bütün ömründe çok korkutmuşlar, korkudan çıldırıyor. "Bu da geçer," diye söylendi, "bu da geçer inşallah. Salman iyi çocuk, temiz adam. Amma velakin korkutmuşlar fıkaraı. Ne yazık... Bugünlerde başına bir iş gelmezse, Salman atlatır bunu. Ama ne kadar da çok korkuyor." Müslüm Ağa da çok korkmuştu. Daha da korkuyordu ya, o, ölümün öte yanma düşmüştü. Belki bu en dehşet korkudur, belki asıl ölüm, telaşsız olan korku asıl ölümdür, belki de ölümden beter olanı budur. Kendisini her şeyin ötesinde, korkunun, sevginin, sevincin, dostluğun, güzelliğin, çirkinliğin, acının, acımanın, özverinin, coşmanın dışında bulmak, öylesine bomboş yaşamak, belki de ölümden beter olandır. Salman bir kere can damarından yaralanmış, ya onu çıldırtan korku ona bir şey yaptıracak, ya da Salman, kendisi gibi, her şeyden armıp ölümün ötesine düşecek.

Müslüm Ağa, Salmanı böyle düşünerek balkonda volta vururken, delikanlının çamura batıp çıkan atının ayaklarının sesini duydu, başını kaldırıncı Salmanla göz göze geldiler, Salman gene ıpıslaktı ya, titremiyordu. Yalnız gözlerinde çok tuhaf bir pırıltı vardı. İnine kısırılmış bir tilkinin gözlerindeki pırıltı gibi bir pırıltı. Attan atlayıp doğru Müslüm Ağanın yanına geldi, donuk, kıpırtısızdı yüzü. Devinimleri de öyleydi.

"Müslüm Ağa," dedi pürüzsüz bir sesle, "Müslüm Ağa biliyor musun, beni öldürecekler."

Sesi öylesine soğuk, inandırıcı, kuruydu ki, bunca deneylerden geçmiş Müslüm Ağayı bile ürpertti.

“Kim öldürecek seni?”

“Geliyorlar, ellerinde satırlarlan, binmişler atlara, bir tepenin yöresinde çevriniyorlar doludizgin. Elllerinde yalınkılıçları, önüne geleni doğruyorlar. Sen bunu hiç duymadın mı Müslüm Ağam?”

“Duydum,” dedi Müslüm Ağa derin derin içini çekerek. “Gördüm... Keşki gözlerim kör ola da görmeyeydim, kulaklarım sağır ola da duymayaydım.”

“İşte onlar gelecekler.” Bir an düşündü: “Babam da bir daha ölene kadar benim yüzüme bakmayacak.” Yalvarırcasına, bir şeyler arar gibi, sorularına bir karşılık bulacakmış gibi onun yüzüne bakıyordu, gözlerini ayırmadan. “Onlar da gelecekler, beni burada, şu tepede çevrinerek, beni doğruyacaklar.”

“Onlar gelemezler,” dedi Müslüm Ağa düşünceli, başını sallayarak. “Ben de benimkileri çok bekledim. Onlar da benimkiler gibi çoktaaan öldüler, gelemeyecekler. Ama her şeyi biliyorum, onların öldüğünü, kara topraklara karıştığını, ama gene de korkudan delirerek bazı geceler sabaha kadar uyumadan, ehm silahımda, gözlerimi kırpmadan onları bekliyorum. Biliyorum öldüler ya, bekliyorum, bir gün bir yerden çıkıp gelecekler diye.”

“Gelecekler,” diye sevindi Salman. “Babam da ölünceye kadar benim yüzüme bakmaz.”

Babasını çok özlemişti. Ah, bir kerecik olsun onun yüzünü bir görebilseydi, isterse o zaman çölden gelen atlılar onu doğrusmlardı. Babası bir daha onun yüzüne hiç hiç bakmayacak, o bir daha babasını hiç görmeyecekti. İşte şu dünyanın ortasında yapayalnız, kimsiz kimsesiz, umarsız kalakalmıştı. Mustafayı gözünün önüne getirdi, utangaç, korkak, en çok da kendisinden korkuyor, korku onu öldürüyordu, tilki gibi kurnaz, babasını da hiç sevmeyen, ona dehşet kızdı. Ne zaman Mustafa gözlerinin önüne gelse, öfkeden çıldırıyor, kendinden geçiyordu. Bir gün, bu çılgınlık anlarının birisinde onu öldüreceğinden, kemiklerini kırıp bin parça edeceğinden korkuyordu. İşte o za-

man, babası ona ne derdi? Babası onu, Mustafayı paramparça etti diye öldürür müydü? Bunun üstünde kafasını çok yormuştu, hayır, babası onu hiçbir şey için öldürmezdi, o bunu çok iyi biliyordu. Şöyle soğuk, buz gibi bir bakar, ondan sonra tamam, tepeden, bir solucana bakar gibi bakar, olmayan bir şeye bakar gibi bakıp, ardını bile dönmezdi ona. Ondan sonra bin ölüme, bin zulüme kurban olayım. Aaah, bir kere olsun, bir kerecik babasıyla karşılaşabilseydi...

Bütün bunları üç gün, üç gece sayıklar gibi, kendinden geçerek Müslüm Ağaya anlattı. Müslüm Ağa da onu kandırmaya çalışıyor, diller döküyordu durmadan.

"Baban dünyanın en mert, en akıllı, yiğit, cömert, anlayışlı, yüreği sevgi dolu bir adamı. Git gör onu. Göreceksin, onu eskisinden de çok sevdiğini anlayacaksın. Git gör onu, konuş onunla... O seni, bunca emek verip fidan gibi büyüttüğü oğlunu hiç bırakır mı çölden gelecek canavarların ağzına? O beni de bırakmaz," diyordu. "Git gör babanı, hiçbir şey olmamış gibi. Zaten ne oldu ki..."

"Bütün bu dediklerin doğru mu, gerçek mi? Doğru mu, gerçek mi?"

"Doğru," diyordu Müslüm Ağa onun bu hallerini derinden anlayarak.

"Öyleyse yarın köye gidecek, doğru konağa çıkacak, varıp babamın eline sarılıp öpeceğim."

"Öp," diyordu Müslüm Ağa. "Göreceksin baban seni nasıl karşılayacak... Onun da seni göresi gelmiştir. Göreceksin, onun seni göresi, senden belki bin kere daha çok gelmiştir. Baban öyle bir adamdır, sevdiğini canı gibi sever, hiç belli etmeden... Göreceksin..."

"Öyleyse yarın sabah, yarın sabah erkenden..."

Ve yarın sabah oluyor, Salman giyinip kuşanıp atına biniyor, sonra da attan inip filintasını, tabancalarını, fişekliklerini, dürbününü bırakıyor, Müslüm Ağaya dönüp:

"Bir adam babasını görmeye böyle silahlı pusatlı gitmez, değil mi?" diye soruyordu. Müslüm Ağanın da sözleri hep aynı oluyordu:

"Gitmez..."

Salman yeniden ata biniyor, bir süre orada, avluda atın üstünde kıpırdamadan duruyor, derin düşüncelere dalıyor, karşıda onu bakışlarıyla izleyen Müslüm Ağaya dönüyor:

"Gidemeyeceğim," diyor, attan inip konağa giriyor, bir daha dışarıya, birkaç gün çıkmıyordu.

Müslüm Ağa böylesi günlerde evdeci kadınla onun yemeğini odasına gönderiyor, onunla hiçbir ilişki kurmuyordu.

Gün ışıırken, kayalıklardan kartal sesleri geliyordu, Müslüm Ağa avluda yürüyor, düşünüyordu. Salman bir haftadır ortada gözükmemiş, odasından çıkmamış, atına binip inmemişti. Merdivenlerden gelen gürültüyü duyup bekledi, ses, Salmanın ayak seslerine benziyordu. Ve az sonra da delikanlı konağın büyük kapısından giyinmiş kuşanmış, sinekkaydı tıraş olmuş, omuzunda filintası, tepeden tırnağa pusatlı, sarı çizmeleleri parlayarak, bacaklarında telaş, çıktı. Müslüm Ağayı görünce önce şöyle bir ürktü, suçüstü yakalanmışçasma, sonra durdu, araştırarak, Müslüm Ağanın yüzünde bir şeyler arayarak ona bir süre baktı, sonra da koştu, vardı onun karşısında durdu, başını önüne eğip usulcasına:

"Müslüm Ağa," dedi, "biliyor musun, babamı öldürecekler."

Başını kaldırdı, yaşlı adamın tepkisini ölçmek için olacak, onun gözlerinin içine dimdik baktı. Müslüm Ağanın yüzünden bir korku geldi geçti, soğukkanlı:

"Kim öldürecek babanı, İsmail Beyi kim öldürecek Bey, Salman Beyim?"

"Öldürecekler," diye çabucak konuştu Salman. "Öldürecekler, öldürecekler."

"Kim?"

"Onlar," dedi Salman boğularak. "O adamlar..."

Müslüm Ağanın birden yüzü karmakarış oldu, ince uzun burun delikleri titredi, alnı kırışıp boynu uzadı, yılgın, ölü bir sesle:

"Biliyorum Bey," dedi, arkasından da "biliyorum Salman Beyim"i yetiştirdi. Özellikle ona Salman Beyim demekte özen gösteriyordu. "O, senin yiğit, senin yürekli, senin cömert baban nazardan gidecek."

“Öldürecekler,” diye yineledi Salman yumrukları sıkılmış, dişleri kenetli. “Öldürecekler,” dedi ıslık gibi.

“Biliyorum Bey, Salman Beyim, biliyorum öldürecekler senin babanı. Onu Çukurovalının gözü yiyecek. Senin baban insan güzeli, dünya yakışıklısı...” Kendi kendine konuşur gibi, içini dökercesine, bir ağıt gibi söylüyordu sözlerini. “Senin baban bir kaplana benzer. Bir ala kayalık kaplanına... Gözleri çöl cereni gözleri, yumuşacık, kadife, herkese karşı sevgiyle, insanlıkla dolmuş, parmakları kamış gibi, beli ince, nah şöyle iki elinlen kavrayabilirsin... Boyu kavak, pençesi aslan pençesi... Eline bir silah geçirmesin, bir orduyla dövüşür, kaçan tavşanı art ayağından, uçan turnayı gözünden vurur. Bey, Salman Beyim, senin baban soylular soylusudur, ben onu ta kendi ülkesinden, Van gölünden tanırım, o beni bilemez. Aaah, onu yiyecek Çukurovalının gözü, yiyecek... Senin baban gibi cömert, insanlıklılı, iyi yürekli hiçbir adam gelmemiştir bu dünyaya. Öldürecekler Salman Beyim, senin aslan babanı bu Çukurovalının gözü yiyecek. Çekemiyorlar onu. Ne yiğitliğini, ne cömertliğini, ne insanlığını, ne yakışıklılığını, ne de yürekliliğini çekemiyorlar. Allah, senin babanın canını almadan önce, Allah benim canımı alsın da şu sıcak, sivrisinekli Çukurovada, onun ölümünü bu gurbet elde bana göstermesin. Bunu da bana artık göstermesin şu koca Allah. Beni İsmail Beyimin ardına komasın, oğlum, Bey, Salman Beyim.”

Konuşmasını kesti, başını öfkeli bir atın başı gibi havaya dikti, yüzü gerildi:

“Onun kılına dokunanı,” dedi tok, güvenli, kendine, yapacağına inanmış kesin bir sesle, “dokunanı... Ben...” Tane tane... Her sözcüğün üstüne basarak. “Ben onu yaşatmam. Senin babanın kılına dokunanı, cehenneme kaçsa da onu oraya kadar kovalar yakalarım. Yakalar, parça parça ederim.”

Pos bıyıklarının altından ak dişleri o konuştuğuca sütbeyaz parlıyordu.

“Yavrum, Bey, Salman Beyim,” dedi bir tuhaf kuşkuyla ona bakarak, yumuşak, şefkatli bir sesle, “zaten senin baban bir gün ölürse, ben onun ardından yaşayamam ki... Koca İsmail Beyin onurlandırmadığı bu dünya yaşamaya değer mi ki? O aslan ba-

ban ölürse, Bey, Salman Beyim, sen, oğlu, öyle bir babanın ardından yaşayabilir misin? Yavrum, Bey, Salman Beyim, biliyorum, sen de onun arkasından yaşayamazsın."

Kuşkuyla, çelikleşmiş gözlerini onun gözlerine dikmiş bir yanıt bekliyordu.

"Babamı öldürecekler," dedi Salman, söyler söylemez de tavlaya koştu, atını çekti, bindi, Müslüm Ağanın "dur, bekle, konuşalım," dediğini duymadan doldurdu, açık avlu kapısından dışarıya çıktı, sonra bir an avlu kapısının önünde durdu, düşünür gibi bir süre başı önüne düştü. Sonra da gerilip dikildi, kırbacını şaklattı arkasından da...

Yanından yönünden yeller deli bir su gibi, yoğun, suratını kırbaçlayarak, uğuldayarak, ısıklık çalarak akıyor, önünden yüzlerce kırlangıç fırt fırt ok gibi geçiyorlardı.

Kısık gözlerinde uçan bir usturanın ağzı gibi bir ışık çizgisi, insan boyu, kamış gibi olmuş, sapsarı, başakları boyun bükmüş karakılçık buğday tarlaları, hışır hışır, milyonlarca, kara, kırmızı, yeşil, mor, sarı, ak, turuncu, benekli, sert kanatlı böcek, zar kanatları milyonlarca mavide ipileyerek, çocuklar, dilleri bir karış dışarda köpeklerle birlikte köyden köye, şehirden şehire, kanlar, bağırtılar, kurşunlar, parlayan kılıçlar, hışır hışır, et satırları, çölde yan yana tepeler, tepelere sığınmış, iki büklüm olmuş insanlar, yalınkılıçlı, çırılçıplak atlara binmiş atlılar, ellerindeki kılıçları, yumuşak etlere sokup çekerek, sokup çekerek, çölün kumlarına damlayan, kumları oyan kanlarla, kanlarla, hışır hışır, dönüyorlar bağırarak, dönerek, kanlı kılıçlarını havada tutup sallayarak, güneşe bulaşmış, uçsuz bucaksız açmış deve-dikenleri, mosmor, altında yılanlar, yılanlara, kayalara, köpek-lere karışmış çocuklar, dikenlerin altına sığınmışlar, hışır hışır, Dal Emine, korkunç, güzel, alımlı bir çiçek gibi açmış orası, memeleri, yarada, yaralarda, kıvrılaştan kurtlar, irinli, ak ölüm, can çekişme, hışır hışır, kartallar, kaçan Memik Ağa, yanarken Memik Ağanın köyü sallayan çığlıkları... Parçalanmış kollar, bacaklar, çıkmış, oyulmuş gözler, hışır hışır, uçan orak makinalarının bıçaklarının dönen parlaklığı, makinanın inip kalkan kanatları, batoslar, savrulan kılçıklar, saman, acı ot kokuları, benzin, gaz, mazot, yağa batmış çıkmış insanlar, hışır hışır, bir ma-

vi, turuncu, sarı, som sarı kelebek seli, hışır hışır, göğü sarıya bulayarak, pul pul, yakan, gökten yağan ak yalımlar, pul pul, pul pul, pul, Zalımoğlu, keskin tilki suratlı Memik Ağa, Müslüm, yumuşak, deli, gözleri fıldır fıldır, hışır hışır, Mustafanın korkudan ölmüş, bütün bir yüz olmuş, yüz kadar büyümüş gözleri, hışır hışır, babamı öldürecekler, kafeslerden uçurulan, havaya fırlatılan, gökte mavi, keskin çizgiler çizen göğü, her birisi mavi biçen yağmuncuk kuşları, babamı öldürecekler, yağmuncuk kuşları, babamı öldürecekler, yağın yağmur, bir top olup göğün ortasında çakan, toprağa sağılan, patlayan güneş, göğün üstüne iğne iğne dökülen dilleri dışarda, kırmızı, yeşil kertenkeleler, hışır hışır, babamı öldürecekler, bir toz direği, bin tane, oradan, denizin kıyısından, Toprakkalenin yanından kopmuş gelen, savrulan, kaynaşan yıldızlar, koşan, dönen, savrulan güneş, otlar, firezler, böcekler, karmakarış, binlerce, köpekler çocuklar, kayalara serpilen, kıpkızıl yağın, seller gibi akan, çatır çatır kuruyan, çatlayan kayalar, köpükler, kekikler, çatlamış kekikler, hışır hışır, babamı öldürecekler, Salmanla birlikte akıyorlardı, hışır hışır...

Atın başını Salman kale boynunda çekti. At kan köpürmüş, teri bir buğu, yoğun kokuyordu. Köyün evlerinin önlerindeki çardaklarda sallanan ak cibinlikler... Karşıda, uzakta, kat kat uçuk mavi sıradağların ardında, ta ötelerinde Düldül dağı bir maviye batmış, tüten bakır kızılıtısında... Bir arı uçuyor kurumuş kekikten kekiğe, bir konuyor, bir an, kanatlarını sıvazlıyor, sonra uçuyor gene... Bir sümüklüböcek, bir mor kayanın üstüne yaldızlı ak bir çizgi çizerek ağır ağır ilerliyor. Salman da terliyordu. Birden bir yağmur yeli esti, soğuk, arkasından tozlu bir başka yel geldi sağdan soldan. Kale boynundan batıya baktı. Uzakta gün neredeyse batıyordu.. Küçücük bir dilimi kalmıştı Dumlunun yamacında. Salman atın başını köye çevirdi.

Hışır hışır, atın yalnız başı gözüküyordu başakların üstünden, ekin denizi baştan sona ovayı doldurmuş bir tufanda akıyordu, hışır hışır, keskin, çakan bir ışık selinin ortasından, hışır hışır... Kartalları gördü ekinlerin üstünde. Aydınlığın, başakların aynasına gölgeleri düşmüştü, hışır hışır, başaklar sallanıyorlardı, ucsuz bucaksız. Yağmur başlayacak. Sıcak, ışıklar, başak-

lar dökülüyor. Çocuklar, çıplak, köpekler, ekinler, ırgatlar, bir dalgada kırılıyor, savruluyorlar, ışığın içine batmışlar, gözükmüyorlar, ışıklar esiyor, Mustafa, kılıçlar, kanlar İsmail Ağa, hüznü, küskün, hışır hışır, akıyor ekinler, at duvar gibi ekinleri yarıyor, hışır hışır. At Eminenin kapısında durdu, akan ekinler, böcekler, kuşlar, başaklar, ışıklarla birlikte. Salman attan indi, kadın ona atılıp kucakladı, hışır hışır, atı içeriye çekti, yan bölmeye... Koca Tanırın seyrek sakalı upuzun, yüzü upuzun örümcek ağı gibi kırışık içinde, elinden bırakmadığı tüfeğine alnını dayamış...

Emine döndü, gene yemyeşil, kabarmış bir tarla gibi... "Babamı öldürecekler, babamı, hemen ona gitmeliyim." Örümcek ağları, çalılara gerilmiş, üstlerine çiy yağmış, her ağın köşesine bir örümcek sinmiş, bekliyor, binlerce ağ çalılıkta, esen yelde sallanıyor, üstlerine sinekler sıvanmış, arılar takılmış, vızıllayan, yemyeşil çakan, kurumuşlar. Kanatları büzülmüş arılar, karşıdaki kaktüste koskocaman sallanan bir örümcek ağı, ağın orta yerinde, daha ölmemiş, can çekişen, sırtları çakan üç yeşil sinek, kanatları vızıllayan, durmadan, durmadan... Babamı öldürecekler. Filintasını, tabancalarını, fişekliklerini, hançerlerini çıkardı eşikliğin üstüne yığdı. Dürbünü boynunda kalmış sallanıyordu, onu da çıkardı. Bir süre orada dolandı. Örümcek ağı kaktüse gitti, geldi, sonra eşiklikteki hançerin birisini alıp beline bağladı, geldi Eminenin karşısında durdu.

"Ben babama gidiyorum," dedi, onun karşısında durup, uzun uzun, bir daha onu hiç görmeyecekmiş gibi baktı. "Ben babama gidiyorum."

"Gitme," dedi Emine. "Gitme Salman. Baban ölünceye kadar senin de, benim de yüzüne bakmaz. Ölünceye kadar. Ölünceye, ölünceye kadar, ölünceye kadar Salman."

Salman yürüdü, konağa geldi, avlu kapısında Süllü duruyordu.

"Salman," dedi.

"Babam," dedi Salman, "babam evde mi?"

"Bak," dedi Süllü, nar ağacının arkasındaki kayalığı gösterdi. İsmail Ağa orada, batan güne yönlerini dönmüş, yüzlerine balkıyan son ışıkların vurduğu köylülerin arasına oturmuş, tes-

pih çekerek akşam ezanının okunmasını bekliyordu. "Bak, baban orada..."

Salman o yana yöneldi. Yolda, kaktüs ağının köşesinde çocuklarla, gülerek, sevinçten, mutluluktan taşarak bağırıp çağırarak kaydırak oynayan Mustafayı gördü. Mustafaysa oyuna dalmış, gözü dünyayı görmüyordu. Çılgınca bir öfkeye kapılan Salman orada, çocukların on adım ötesinde zıncı diye bir an durdu, sonra da koşarcana nar ağacının ardına yürüyüp kayalığa çıktı, tam İsmail Ağanın karşısına gelip dikildi. İsmail Ağa onu görmüş gülümsüyordu. Salman bir şeyler mırıldandı. Ne söylediğini kendi de bilmiyordu. Bir an baba oğul göz göze geldiler, İsmail Ağanın gözleri şaşkınlıkla açıldı, koskocaman oldu. Salmanın tam o anda hançerini çekmesiyle onun üstüne atılması bir oldu. İki yüzlü sivri Çerkes hançeri kemikleri çatırdatarak İsmail Ağanın tam yüreğine üç kere girdi çıktı. Oradakiler, elinde kanlı hançeri, Salman kayalıkları inip kaçarken, İsmail Ağanın koskocaman açılmış gözleriyle yakasını tutmuş upuzun ayağa kalktığını, sonra da olduğu yere yığıldığını gördüler. Açılmış gözleri daha öyle, şaşkınlık içinde donuk, bakıyorlardı.

Kimsecik, "dağları bekleyen" korkunun yıkıcı gücünün, üç kitaplık dev efsanesidir. Korku insanın benliğini parçalarken, bu insanlık durumundan büyük bir trajedi doğar. Ama çocuklar korkuya yenik düşmez, üstüne yürürler.

Üçlünün ilk kitabı *Yağmurcuk Kuşu* bir cinayetin yarattığı korkuyla şekillenir. Roman katliamların nedenleri ile sonuçları arasındaki ürpertici ilişkiyi açığa çıkarırken, bir yanıyla da bir köy çocuğunun masum ve cesur dünyasının nasıl belirdiğini ortaya koyar.

"Doğu dünyasının eşiğinden günümüzün dev yazarlarından biri bize ulaşıyor. Yaşar Kemal, hem Western hem Yunan tragedyası sınıflamasına giren destanlar yazıyor."

L'Événement du Jeudi, (Fransa)

"Yaşar Kemal modern Türkiye'nin dünyaya armağan ettiği en yetenekli yazar ve aynı zamanda savaş sonrasının en çekici yaratıcılarından. Bu güzel dramın getirdiği yenilik, çocukluk döneminin çeşitliliği ile zengin ve çekici sahneleridir."

Alain Bosquet, *Magazine Littéraire*, (Fransa)

"Yaşar Kemal, nefis bir biçimde betimlenmiş bir Anadolu ortamında geçen Yunan tragedyasını tüm inceliği ve kaderciliği içinden yeniden canlandırmaktadır."

Christian Guidicelli, *Lire*, (Fransa)

Kapaktaki Resim: Nuray Günay

Takım ISBN 978-975-08-0729-4

ISBN 978-975-08-0730-8

28 TL

9 789750 807305